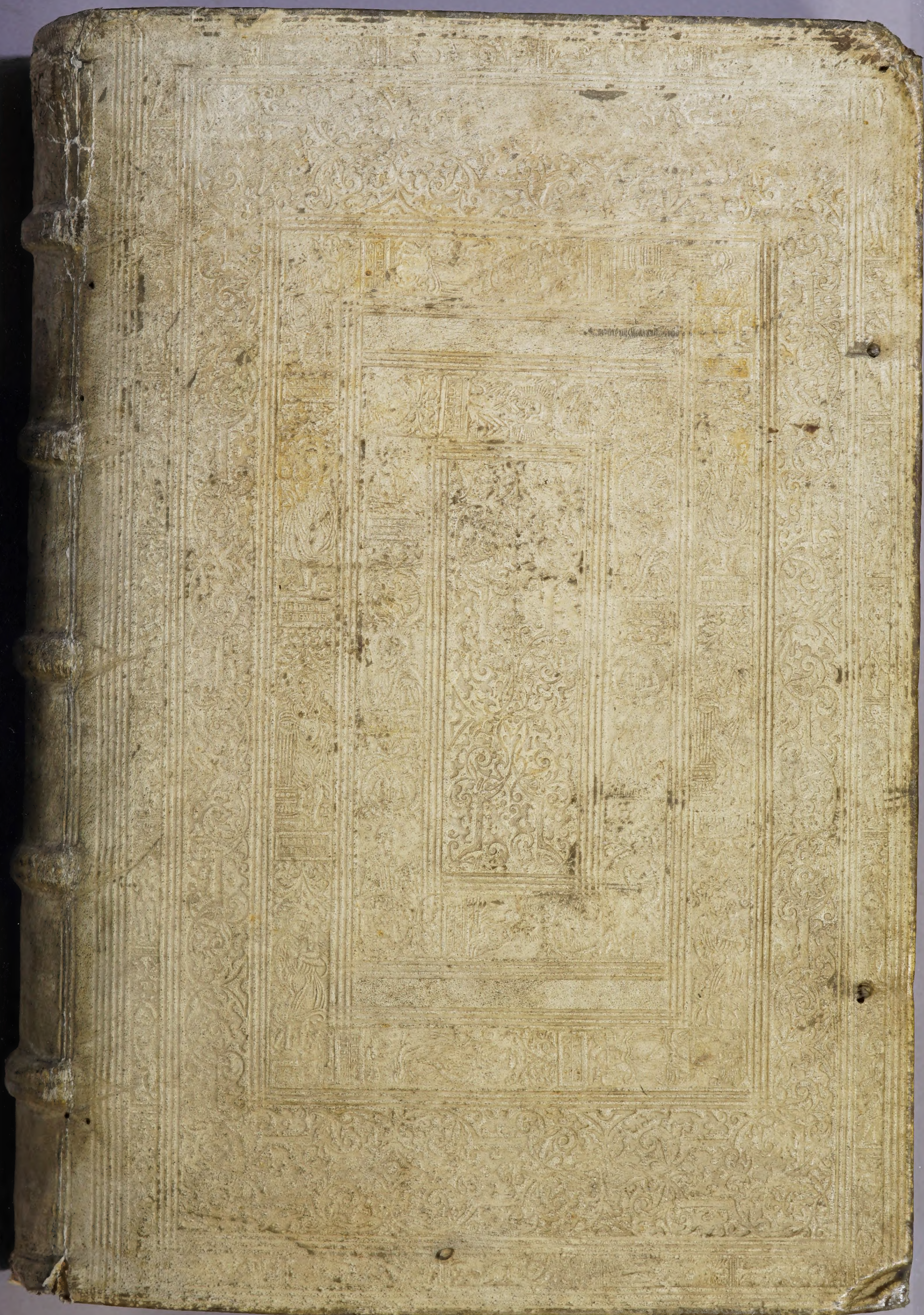
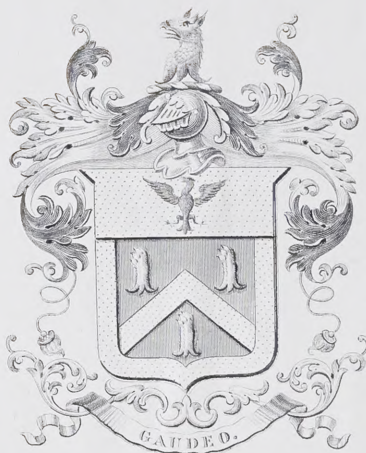

GAUDEO.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLITANI LIBER PRIMVS.

ETSI nonnullos viros hæc ætas tulit, qui præstanti ingenio atq; doctrina præditi, tum ad alia quæq;, tum ad res gestas scribendas peridonei existimari possunt: fuerantq; & nostra & patrum nostrorum memoria aliquot populi, ac principes clari, qui magna ac laudabilia facinora gessere: ea tamen est apud plerosq; nouarum rerum negligentia, vt perpauci ad scribendam historiam sese conferant. Sunt enim quos, cùm legerint aut Alexandri, aut Cæsaris, aut populi Romani facta, hæc noua ac recentiora non multum delectent. Nanq; ita se res habet, vt quæ ›bis notiora & familiariora sunt, hęc in minore pretio, nescio quonā modo habeamus. ;o verò haud abnuerim, nec regem, nec ducem, nec ciuitatem vllam ætate nostra, aut am auorum nostrorum extitisse rerum gestarum gloria & virtute cum ijs comparan- m. Quanquam quis est adeò imperitus rerum, qui nesciat vel eorum res, quos modò ›minaui, disertorum scriptorum beneficio nonnihil illustriores atq; ampliores factas še? Sed certè & hæc recentiora iudicio meo tanti sunt, vt eos etiā in ætatem suam quo- mmodo ingratos atque iniquos putem: qui quæ contigere suo tempore, veluti leuia ædam ac notitia parum digna negligere videantur: cùm ea ipsi potius verbis extolle- deberent, & aut aliorum ingenijs illustrata perlegere, atq; in honore habere, aut elo- entiam hominum, vt res sui seculi ab interitu vindicare vellent, excitare. Hæc tametsi niebant in mentem, non vsq; adeò tamen valuere, vt me à rebus nostris memoriæ man ndis deterruerint, existimantem me nulla in re honestiore ac iucundiore exerceri in- nium posse. Nanq; vt fructum taceam, qui ex historia maximus capitur: nulla profectò s est, quæ tanta cum delectatione aut scribentis aut legentis animum teneat, cùm pro- er alia multa, tum propter temporum vicissitudines, fortunęq; varietates, quibus ea re- ndat omnis. Ac nostri quidem seculi res gestas consideranti mihi, Alphonsi regis facta mirationem in primis afferre assolent: qui à remotissimis Hispaniæ oris in Italiam pro- ctus, cùm alia multa memoratu digna gessit, tùm Neapolitanum regnum magnum atq; ulentum singulari virtute perdomuit. Quocirca res eius literis mandare, & quantum erit in me, illustrare constitui, ne tantarum rerum cognitio posteris obscura reliquatur. uòd si pro rei magnitudine fortasse minus consequi potuero: at cæteris omnibus qui lent, eijsdem de rebus posthac scribendi facultatem præbuisse non inanis operæ, vt ar tror fuerit. Ab Neapolitano igitur bello initium facturus, eius causam atque originem imùm repetens paulò altiùs omnia aperiam.

MARTINVS Quintus pontifex maximus, is qui sacrosanctam potestatem pontificiam tyrannorum quorundam scelere prope euersam restituit, cum Florentiæ degeret, Bracij Montonij iniurijs lacessitus à Ioanna Neapolitanorum regina opem petijt. Ea verò Sfortiam Cottiniolam regiarū copiarum præfectum xilio petenti misit: qui secundis aliquot prælijs factis, ad postremum acie victus, vt sibi cretum stipendium inuideri agnouit, quorundam opera, qui primum apud Ioannam gnitatis locum obtinebant, omnia ad suam potentiam reuocare cupientium, Ludoui- n Andegauensium principem, regem postea appellatum, vti ad Neapolitanū regnum pessendum veniret, quod ad se pertinere profitebatur, per literas, ac nuntios exhorta- cœp it, operam in id bellum impigrè pollicitus. Facilè mouit Ludouicū, iam multo antè apolitanorum quorundam exulum quotidianis suasionibus eius regni cupiditate in- nma um, eius viri auctoritas: quem acceperat præter egregias belli artes, in Neapo- no regno complura oppida tenere. Lætus itaq; talibus nuntijs renuntiari Sfortiæ iuſ-

sit: periucunda sibi accidisse, quæ vltrò obtulisset: & ob eam rem gratias agere. Bell Neapolitanum sibi, & prius, & tùm maximè cordi esse, talem præsertim virum, ac duc copiarum nacto. Paraturum se omni cura classem: qua Neapolim traijciat. Simul cùm qui ad se venerant mittit qui de stipendio ac cæteris rebus ad bellum pertinentibus c eo agant, actaq; ad se referant. Quibus omnibus constitutis, Sfortia extemplò coac dissipati exercitus reliquijs Campaniam proficiscitur: finesq; regni ingressus, vt per p catum agrum agmen duxit: nec diuini quicquam aut humani violauit, prius quàm Ne polim peruenit. Ibi demum nullo ad conspectum agminis concursu facto, ad mille ab be passus, castris per otium positis, hostem se Ioannæ professus est. Tum ingens trepid tio & pauor per omnem Campanum agrum, simulq; fuga agrestium, pecorumq; in op da munita fieri cœpta. Initio eius aduentus pleriq; ciues quos Ioannæ reginæ tæderet, se ad eum in castra contulerunt, cùm his satis constaret illum pro Ludouico gerere be lum. Quorum accessu elatus Sfortia (in ijs enim erant nonnulli summo loco nati) ape tè lacessere Ioannam cœpit. Illa quanquam inopinati hostis aduentu, & ciuium ad eu transitione conterrita, haud segniter tamen ad vrbis defensionem intendit. Itaq; quar primùm dispositis ad omnes portas circaq; in muris, oportunis quibusq; locis, station bus, neq; hosti, neq; infidis ciuibus oportunitatis quicquam ad tentandas res nouas re quit. Posthæc delectus raptim in vrbe, atq; agris fieri placuit: conuehendæq; vndiq; an nonæ, ac muniendæ vrbis ratio, curaq; inita. Ioanna deinde consultante quonam mod instantibus periculis obuiam iretur, censuere omnes qui aderant, externa auxilia impl randa esse (neq; enim tam Sfortiæ conatus, quàm Ludouici aduentus metuebatur) se primùm à Martino pontifice maximo, ad quem regni tutela pertineret, ac si ea spes fall ret: ab ijs principibus, ac regibus qui se iuuare modo vellent: præcipuè ab Alphonso A ragonum rege, cuius in Sardiniam classe profecti iam tùm ingens in Italia nomen era Hac sententia comprobata, Ioanna confestim Antonium Caraffam cognomento Mal tiam, cui maxime confidebat, mittit, iubetq; nisi intra certum diem auxilium à pontific impetret, ad Alphonsum in Sardiniam nauiget: atq; ab eo auxilium postulet: simul qu illum regi polliceri velit, auxilij impetrandi gratia edocet. Post hæc Franciscum Vrsinum & Ludouicum Columnam claros copiarum duces mercede conducit: Christophoroq Caietano accersito (hi omnes ad mille equites ducebant) Ioanni Caraciolo vrbis cust diam demandat. Hic genere clarus, virtute, & forma corporis clarior, omniũ longè prin ceps apud Ioannam erat. Malitia naui longa, ac biremi acceptis Pisas, atq; inde pedibu Florentiam ad pontificẽ profectus: qui per id tempus in ea vrbe, à Bracio pulsus, seden suam constituerat, sese contulit. Qui cùm Ioannæ discrimen docuisset, & requisito auxi lio, spem modò sibi dari animaduerteret: statuit ad Alphonsum traijcere, Ioanna priù de sua profectione certiore facta. Eius consilium confirmauit, atq; adiuuit fortuna. Era enim fortè per id temporis Florentiæ Gartias quidam Hispanus eques, Alphonso per carus, qui cognita causa aduentus Malitiæ, cum haud dubiam auxilij regij spem fecisset vti ad regem continuò nauigaret, persuasit. Prægressus itaq; Plumbinum, quò naues ir iusserat (neque enim vnà cum Gartia ire voluit, ne quid eius viri comitatus suspicioni pontifici præberet) petito à pontifice commeatu, simulatoq; Neapolim reditu, ad confi mandam auxilij spe Ioannam ibi hominem præstolatus est: qui cum eodem paulò pos tranquillo mari in altum euectus in Sardiniam traięcit. Interea Neapolitani Andegauensis factionis Ludouicum crebrò per literas, ac nuntios monere, atq; hortari, vt maturè instructa classe, quam Genuæ parabat, confestim accedere, ne cunctaretur. Futurum ei postea perdifficile, quod tunc facile factu haud dubium esset, si illum Alphonsus, quem reginæ auxilio venturum suspicabantur, cum classe præueniret, frustra postea amissam oportunitatem quæsiturum, fortunamq; imploraturum. Proinde si ea res sibi cordi & curæ esset, maturaret: ita facto opus esse. Et iam Ludouicus Columna, & Franciscus Vrsinus, quos à Ioanna conductos dixi, Christophorusq; Caietanus cum copijs accesserant, Sfortiamq; à solitis excursionibus prohibebant, & ciues quorum fides suspecta erat, in officio continebant. Neq; enim erat quisquam qui se ducem profiteri auderet. Ludouici aduentũ taciti omnes opperiebantur. Legatus ab Alphonso benignè & comiter exceptus, facta loquendi potestate, primùm de reginæ in eum vnum spe, atque animo verba fecit.

Post-

ostheç difficultates ac pericula exposuit. Ludouicum Andegauensium ducem, illam pa
rno, & hęreditario regno exuere conari: Parare classem, qua Neapolim petat. Sfortiā,
uem illa sibi in aduersis suis rebus vnicum præsidium existimauerat, sibi hostem è duce
ctum, castrisq; ante vrbem positis, omnibus belli cladibus agros vastare. Eam verò, & si
on deerant reges alij, qui opitulari ei vellent, ac possent: ab eo potius opem postulare
oluisse, ob nominis eius celebritatem, ac gloriam. Proin orare, atq; obtestari, vti reginæ
ausam tuendam susciperet, neúe pateretur eam per iniuriam regno spoliari: celeritate
erò ante omnia opus esse: quandoquidem & Sfortia cum ingentibus copijs vrbi immi
eat, & Ludouicus cum classe breui affuturus putetur: quam Genuæ parari certum sit.
Magnæ sibi laudi gloriæq; fore, si laborantem reginam, & rebus diffidentem suis, in anti-
uam dignitatē, statumq; restituerit. Quod vt haud grauatè onus susciperet: reginā vbi se
ieri vellet, ei primū omnium in filium adoptato, Calabriæ ducatū, qui honor regiorum
iorū maximo natu haberi soleat, cum regni successione polliceri. Cùm hæc dixisset, Al-
honsus allata modo auxilij spe, rem ad consilium detulit: nec fermè vllus fuit, qui id bel
um suscipiendum diceret, quoniā permagnos sumptus postulare videbatur: & erāt, qui
ererentur, ne, si bellum diutius trahi contingeret, Neapolitani satis constantes in bello
ituri essent: quòd eam gentem consilia variare ad fortunæ mutationem solere, fama e-
t. Re igitur suspensa, cum adhuc incertus esset, quid ageret: legatus, quem Ludouicus
d eum miserat, triremium decē petendarū gratia, quas classi, quam Genuæ parabat, adij
eret: cognito Malitiæ aduentu, eiusq; causa, ad eum profectus, inquit, scire se, legatū à
oāna missum ab eo opē postulare, nec id dissimulari posse. Cęterùm existimare se haud
ommissurum vt nouam Ioannæ gratiā veteri Ludouici gratiæ, atq; amicitiæ prælaturus
. Neq; enim sibi causam vllam esse, ob quam iusta arma suscipere aduersus Ludouicum
ossit, qui cum sit, præter amicitiam, affinitate coniunctus. Vocari Ludouicum à Neapoli
nis ciuibus magnis obtestationibus: regnum, quod sibi legitimo iure debeatur, quod-
ue à ciuibus vltro offeratur, armis (quando aliter non liceat) vendicare. Sibi verò haud
ubium esse, si quas petijt naues, Ludouico concesserit, aut certè ei aduersus non fuerit,
udouicum sperati, atq; exoptati regni breui cōpotem fore. Deberi id certè tum veteri
onsanguinitati, tum amicitiæ: nec committendum, vt imperandi cupidine, à Ludouici
micitia discessisse videatur. Ad hæc Alphonsus, non negare se primum Ioannam ab se
uxilium petere: cæterùm nihil adhuc super ea re decretum esse: cognationem, & ami-
itiam Ludouici, quā commemorarit sibi carā esse: eamq; magni æstimare. Præstaturum
quod Ludouicus postulabat, modo ipse à Genuensium, quibus cum bellum gerebat,
ocietate discederet. Ludouicū verò suam, & Genuensium amicitiam simul habere non
osse: quod non sit æquum, neq; committendum, sua vt classis cum hostili classe coniun
tur. Cum hoc responso dimissus legatus ad Ludouicū regressus est. Qui cum vtiliorem
i Genuensium amicitiam, & societatē arbitraretur, in vna celeritate victoriæ spem re-
ositam ratus: omisso Alphonsi auxilio nihil ad conficiendæ classis celeritatem sibi reli-
um fecit. Vicerunt igitur regem, reginæ miseræ & afflictæ fortunæ (facilè enim alliciūt
nimos ad misericordiam supplicis preces) quam à se auxilium implorantem aspernari,
n existimabat eius esse qui regio nomine & maiestate dignus haberi vellet. Quamuis
tem suorum propè omniū contrarias sententias (vt antè dixi) animaduerteret: accer
o ad se Malitia inquit, se reginæ causam tueri constituisse: nec passurū vti illa è regno,
annos à maioribus suis possesso eijciatur. Nec verò se ijs tàm moueri præmijs (quam-
permagna sint quæ illa spondeat) quàm eius incōmodis, ac periculis præsertim cum
se, prætermissis cæteris regibus, certo iudicio postulatū auxilium intelligat. missurum
n præsentia Raimundum Pirilionē, præstantem virū cum rostratis quatuordecim, qui
opem ferat, cōmeatusq; ex Sicilia deportari curet. Quæ cùm audisset legatus, spe ple-
s, mittere ad Ioannā quamprimùm statuit, qui illam, quæ egisset, diligenter faceret cer
rē: vt auxilij spe allata, fortius labores, atq; incommoda belli toleraret: maximè quòd
douicus classem properè parare ferebatur. Quam rem cum Alphonsus comprobaret,
ichalem Ioannæ à secretis, qui illi comes datus erat, cum biremi misit, & quę egisset o-
ia, quoúe tempore se affuturū cum regia classe speraret, ad Ioannam perscripsit. Qui
ceptis literis, idoneam ad nauigandum tempestatem nactus, in altū euectus est: & iam

nauigando ad oppidum,quod Ciuitatẽuetere vocant,peruenerat: portumq; ingressu
in terrã commeatuũ petendorum causa descenderat: cum fortè Ludouici classis subit
atq; insperatò apparuit.Erantin ea classe præter onerarias sex,rostratæ duodecim, cuiu
improuiso aspectu conturbati qui in biremi erãt,relicto eo homine cuius expectandi sp
tium ,ppter hostium propinquitatẽ non habebant: anchorã repentè moliti,concitato r
morum pulsu Neapolim contenderũt.Sed nihilo magis Ioanna ex ijs ordine scire potuit
quæ Malitia cum Alphonso egisset. literæ enim omnes amissæ erãt.Id modò cognouit
venturã propediem,icto iam fœdere,ab Alphonso classem, Paschalemq; apud Ciuitat
Veterẽ relictũ, eumq; interceptũ putari ab hostili classe,cuius metu quòd iam appropin
quauerat,eo relicto,effugissent.Quibus cognitis quamuis hostilis classis aduentus terre
bat,& eius hominis captiuitas grauis erat,vehementer recreati sunt. Ludouicus appuls
ad oppidum classe: vt audiuit de Pascale à suis destituto,hunc inuentũ ad se perduci ius
sit,extortisq; literis : cuncta,quæ cum Alphonso acta erant,cognouit.Post hæc eo in cla
sem imposito ,psperum ventũ nactus: paucis diebus Neapolim peruenit: iactisq; ante v
bem anchoris,naualibusq; socijs,ac militibus in terram expositis,quos aduexerat,Sfor
tiam sibi obuiam in littus progressum,castra propius vrbem metari iussit. Eius aduentu
Neapolitanos variè affecit.Namq; & Andegauensibus longè aucti sunt animi,& Dyrrh
chinis imminuti.In has enim duas factiones Neapolitana ciuitas,atq; adeò omne regni
diuisum erat.Non tamen omnino remisere animos Dyrrhachini,seq; expectatione clas
sis Alphonsi solabantur.Itaq; imperata pro se quisq; impigre atq; obedienter facere, a
destinata munera obire atq; exequi.Alij turres ac muros armati custodire:alij vrbem di
noctuq; circumire atq; interuisere : alij tela parare ac tormenta idoneis locis disponere
nec facultatem tentandi aliquid per negligentiam aduersæ factioni dare. In eo autẽ ma
ximè peccatum in quo quis cessasset,existimantes,de officio certabant.At Ludouicus ho
stium expectatione cognita,omnia tentanda arbitratus prius quàm hostilis classis aduer
taret: rostratas ante vrbem sæpius circumuagari iussit: moturos aliquid in vrbe Andeg
uensis factionis homines existimans: quorum cognati & necessarij ad Sfortiam in castr
transierant.Cæterùm eius spes atq; opinio irrita cecidit.Nam etsi multi in vrbe erant,qu
regnum ad illum depulsa Ioanna,deferri cupiebant: tamen inimicorum vis atq; diligen-
tia omnem ijs nouandarum rerum facultatem auferebat. Certabatur quotidie leuibu
prælijs vario euentu.Dum hæc Neapoli geruntur,Raimundus cum Malitia legato omn
bus ad cursum comparatis è Sardinia soluit: idoneamq; ad nauigandum tempestatẽ na-
ctus in Siciliam venit.Ibi iussis aliquot onerarijs cum frumento sequi cõfestim velis sub-
latis Neapolim petijt.Erant in ea classe naues longæ sexdecim: ad cuius prospectum mi
ra quædam animorum commutatio facta est.Nam quantum Andegauenses remiserunt
animos,classis suæ vsu prope sublato,tantum Dyrrhachini sustulerunt: tantaq; ab ijs læ-
titiæ significatio edita est,flammis per noctem tota vrbe perlucentibus,quanta in dubijs
rebus fieri assolet,qui auxilio diu ac multum expectato tandem potiuntur. Rostratæ ho-
stium quæ quotidie in portu ante vrbem excurrere ad concitandos ciuium animos solitę
erant,confestim sub onerarias (erant enim pauciores numero (tanquam sub tutam &
eminentem arcem sese recepere: nec liberè nauigandi aut discurrendi(tribus præsertim
triremibus Ioannæ additis) postea potestas fuit.Expositus in terram Malitia quæ egisset
cum Alphonso non verbis modò,verùm etiam rebus ipsis edocuit.Freta hoc auxilio Io-
hanna & à mari omnis generis commeatus capiebat,& à terra hostium vim facilè arce-
1420. bat.Fuit autem hic annus ab ortu Christi Dei nostri vigesimus & quadringentesimus su-
pra millesimum.Postridie Raimundus naui egressus in magna ciuium frequentia ad regi
nam accessit.Qua conspecta,Bono te,inquit,animo regina esse Alphonsus iubet: cuius
in te pietatem,atq; animum Malitia legato tuo referente satis scire potuisti. Nullum ta-
men eius rei certius argumentum aut clarius indicium hoc vno est.Simulac enim ex le-
gato tuo agnouit,Ludouicum hostem tuum susceptam expeditionem pertinaciter per-
sequi vt saluti tuæ,ac dignitati consuleret,me cum hac classe quã vides ad te ire vnà cum
legato confestim iussit,quam satis esse,& ad vrbem tuendam,& ad commeatus inferen-
dos in præsentia existimauit.Quòd si te haud aliter quàm præsente se tanto belli onere
leuari posse cognouerit,sese cum reliqua classe reliquisq; copijs mox tibi affuturum pol
licetur,

cetur. Cuius rei si vsus venerit: sentient profectò hostes, à te haud nequicquam eius o-
em imploratam esse. Itaque posito metu forti fac sis animo, atq; Alphonsum tuis rebus
duersis nusquam defuturum confide: qui quantum te adiuuare possit & milite & com-
neatu, superuacaneum dicere existimo. Nam ego (quod ad me attinet) tibi pro mea in
egem fide regina polliceor me pro tua dignitate ac statu conseruando nullum discri-
nen ac laborem recusaturum. Ad hæc Ioanna: Nunquã equidem dubitaui, inquit, quin
b Alphonso facilè in tantis malis auxilium impetratura essem: quòd nobis eius huma-
itas atq; animi specimen haud inauditum erat. Idque mihi vnum in calamitatibus meis
olatium, ea vna spes relicta erat, cùm cætera omnia desperationem quandam afferrent:
b eamque causam omnes difficultates ac pericula forti animo tuli. Acceperam enim
eum ijs maioribus ortum, qui semper laudi & gloriæ studuerunt. Acceperam eo patre &
ege natum, qui consilio atq; animo cunctis ętatis suæ regibus anteisset. De eius erga me
voluntate, ex Malitia Legato multa accepi, sed nullum habeo testem certiorem, quàm
tuum cum hac classe aduentum, quo hostes ipsos conterritos videmus. Equidem dum
sciam eum incolumem esse, nihil est quòd aut hostem metuam, aut pristinam auctorita-
tem ac regni possessionem me recuperaturam desperem. Ego verò eius auxilium hoc plu
ris facio, quòd in tempore venit vrgente mari terraq; hoste, & quòd te virum fama præ-
clarum classi ducem datum esse conspicio. Hæc vbi dicta, Alphonsum in filium primùm
adoptatum ingenti omnium assensu, per præconem Calabriæ ducem pronuntiari iubet.
Deinde Raimundo aureo torque regis nomine, vt fieri consueuit, ornato, ac per totam vr
bem in summa Dyrrhachinorum lætitia circunducto arcis maritimæ quam Oui appel-
lant, vti per Malitiam legatum pepigerat, claues tradi imperauit. Per eos dies Auersana
arx, quæ amisso oppido nihilominus in fide permanserat, per proditionem in Ludouici
potestatem venit. Nanque Franciscus Gatula studio partium ductus eam petenti & mul-
ta pollicenti Ludouico tradidit, quo postea oppido tanquam horreo quodam ac belli se-
de propter situs opportunitatem vsus est. Neque enim ab Neapoli plus octo millia pas-
suum abest: annona, atque omni frugum genere in primis abundans. Inter hæc Baptista
Fregosus eius classis dux, qua Ludouicus Neapolim traiecerat, postquam Ludouicum
mari nihil moliri posse animaduertit, propter hostilis classis aduentum, primò Surren-
tum, inde Genuam abijt. Nec multò post Ludouicus, cùm sæpius vim ac dolum nequic-
quam tentasset, cum exercitu Auersam est profectus, ratus Auersanos facilius in fide
contineri, & frumentum ac necessaria omnia exercitui multò commodiùs suppeditari
posse. Inde quotidie in Neapolitanum agrum procursationibus crebris omnia circa vr-
bem infesta faciebat. Cùm hic esset rerum status, & profecta ab Alphonso classis, non fi-
nem præsentibus malis, sed tantùm respirationem quandam attulisse videretur, maius-
que & grauius bellum id esse appareret, quàm quod per Præfectum confici posset: cre-
scentibus in dies Ludouici opibus, finitimisque plerisque rerum successu ad eum con-
fluentibus, inualesceretq; quotidie magis ciuilis seditio: quæ hoc grauior ac periculo-
sior erat, quò hostis erat propinquior: rursus Ioannæ ac totius Dyrrhachinæ partis ani-
mi in vnum Alphonsum conuersi sunt: nullam salutis spem aliam superesse arbitrantes.
Mitti igitur placuit ad eum legatos, qui docerent quo statu Neapolitana res esset: quam-
que necessarium foret, si Reginæ statum saluum vellet, confestim eum cum reliqua classe
Neapolim traijcere: omnia enim quæ Ioanna spoponderit Raimundo præstita. Inter
hæc, qui Andegauensis partis erant, per crebra hostium colloquia sollicitati de proden-
da Ludouico vrbe, Neapoli consilium ineunt. Porta erat angusta infrequenti via, ac de-
serta vrbis parte, ad Carbonariam (quam vocant) sita, quam, sub Sfortiæ aduentum, ce-
mento & calce raptim obstructa, terra insuper congesta cumulauerant. Per hanc cùm
occultius intromitti hostes posse coniurati existimarent, compositis omnibus Ludoui-
cum monent, vti quarta noctis vigilia cum Sfortia atque omnibus copijs tacito agmine
accedat: sese refractis portæ claustris, eius copias repentè admissuros. Quo discrimine
cognito Ioanna prope consternata, Ioannem Caraciolum cum omnibus externis copijs
atque vrbana iuuentute vrbem ac mœnia obire confestim iubet: ne quid coniurati mo-
uere auderent. Quod vt coniurati animaduertere, sua consilia patefacta arbitrati alij a-
lios hortari cœperunt: vti correptis armis rem exequi properarent: priusquam inermes

domi comprehensi pecorum modo trucidarentur,Ioannem Caraciolum magno armatorum numero per vrbem discurrere:ac suspicionis huius signa certa edere.Mutuis itaque studijs accensi,clam arma capiunt,& ad infringenda portæ claustra furtim contendunt quod ijs erat facilius: quoniam in ijs nonnulli erant quibus negotium datum fuerat: vt noctu vigilias in muris circumirent. Ad hanc aliquot profecti eamq́; interceptis custodibus refringere aggressi (nam cæteri domi armati signum expectabant) ad Ludouicum mittunt haud procul ab vrbe præstolantem,qui moneat vti copias confestim admoueat: ita facto opus esse.Cæterùm cum iam perfosso atque eruto muro, patefactum hostibus ingressum putarent:tigillus portæ ab interiori parte obductus equitem ingredi inhibuit. hunc verò ne cędentes sonitus proderet,nequaquam securibus cędere audebant.Quod hostes conspicati equis repentè delapsi ingredi vrbem cœpere: quorum strepitu propinqui vigiles excitati: atque ad portam quantum vti possent, tacitè progressi: vbi portam patefactam sensere,repentè ad arma conclamant,teneri ab hoste vrbem,pluresq́ue iam intra muros esse.Tum trepidatio simul & pauor repentè vrbem inuasit: sed minor aliquanto fuit,quòd haud omnino improuisa res erat.Ignari primò vbi nam periculum foret,armati per vrbem discurrentes,nequi motus à coniuratis fieret, quà hostes ingressos acceperunt,eò cateruatim contendere. Primus omnium Christophorus Caietanus vir animo & consilio clarus,cui ea pars mœnium tuenda data fuerat,cum paucis suorum ad eum locum equo prouectus conserto prælio hostilem impetum sustinuit, donec Ioannes Caraciolus ac Ludouicus Columna cum equitatu affuere.Hi non modò ingressos expellere,sed etiam ne alij ingrederentur summis viribus contendebant. Atrox certamen erat,præsertim quòd in tenebris res gerebatur nocturno tempore tumultu terrorem augente. Simul dùplex cura Dyrrhachinorum angebat animos: vna eijciendorum ex vrbe hostium,altera ne coniurati per noctis occasionem sese hosti adiungerent, tergaque eorum inuaderent: quorum plerique fortunæ euentum expectantes sese Dyrrhachinis immiscuerant. Sed in id vnum pertinaciter pugnatum, Sfortia contrà maximè adnitente,ne tigni rescindendi hostibus potestas esset: ne cum equitatu liberius in vrbem irrumperent.Inter hæc Raimundus Pirilio tumultu excitatus cum quingentis naualibus socijs eodem contendit.Quorum interuentu Dyrrhachini vsque adeò confirmati sunt,vt hostes iam in fugam inclinantes, extemplo vrbe ac mœnibus expulerint. Obstructa rursus porta,eaque vrbis parte fidis custodibus firmata, cæteri quique ad stationes sibi demandatas diuertere.Post hæc de coniuratis quorum nonnulli inter hostes pugnantes visi fuerant habita quæstio est: quorum plerique grauioris pœnæ metu è muro per funem dilapsi sese ad Ludouicũ in castra recepere.horum bona publicata. De cæteris conprehensis,tres coniurationis auctores securi percussi : reliqui pecunia mulctati sunt: atque ex eo argento multatitio in ærarium relato,bellum,quod alioquin vix sustineri poterat,aliquandiu pertractum est.Postridie Ludouicus qui ad mille passus ab vrbe equitatu fretus substiterat: vt nec motum vllum in vrbe concitari,nec hostes ad pugnam prodire animaduertit ad multam diem cum exercitu Auersam se recepit. Crebræ deinde procursationes vti consueuerant,vtrinque fiebant: nec circa vrbem pacati quicquam relinquebatur.Cæterùm Dyrrhachini adeò sustulerant animos patefacta coniuratione, depulsis vrbe hostibus,frumenti & cæterorum commeatuum importatione, vt iam hostiles excursiones minasq́ue contemnerent.Interea legati à Ioanna ad Alphonsum missi in Corsicam peruenerunt.Nanq; Alphonsus per id temporis Corsos oppugnabat,Bonifaciumque oppidum totius insulæ ac gentis caput castris sub vrbem positis,obsidebat: hique,vbi potestas loquendi facta est,pluribus verbis regi disseruerunt: cur Ioanna eius ad Neapolin profectionem pernecessariam existimaret.Deinde docuerunt eundem & reginæ filium,& Calabriæ ducem pronuntiatum arcemque maritimam in Raimundi manu esse. Quibus acceptis, Alphonsus non defuturum se reginæ & matri optimè de se meritæ cum respondisset : omnibus celeriter ad nauigandum comparatis ,in Siciliam traiecit,inde,vt primùm sibi commodum foret,Neapolim petiturus. Misitque ad Ioannam cum legatis qui illam de aduentu suo in Siciliam certiorem facerent, seque breui ad illam venturum significarent.Quò ad illum profecti Antonutius Aquilanus Calabriæ Præfectus & Hieracij Terræ nouæ ac Sinopolitanus, & alij quidam eiusdam regionis proce-

proceres cohortati sunt, postquam Calabriæ dux à regina factus esset, mitteret quempiam è suis, qui eam prouinciam pulsis inde aduersarijs, tuerentur. Quorum consilio probato, Ioanna Hixeritanum regiæ stirpis carissimum sibi hominem, & in quo multas & singulares animi ac corporis dotes inesse norat, cum imperio eò misit. Qui in Brutios, quos nunc cum Calabris vno nomine Calabros vocamus, cum aliquanto equitatu transgressus, coniunctis copijs cum Antonutio ac cæteris, primùm Maletum petijt: quo oppido capto, & in fidem recepto, paulò pòst Neocastrum petens, & ipsum quoq; oppidum in regis potestatem redegit. Deinde in Gratis fluminis vallem, quod flumen ab antiquis Acheron appellatum, & Alexandri Epirotæ nece nobilitatũ Consentiam influit, progressus, multa præclara facinora aduersus Franciscum Sfortiam & Crotoniatem regulum, aliosq; Andegauensium partium edidit. Interim dum arma, dum iuuentutem, dum pecuniam & commeatus præparat, de ratione belli cogitare intentius cœpit. Iam enim cernebat animo, quanta esset eius futura belli moles. In primisq; cum animaduerteret sibi turpe ad famam fore proficiscentem se ad reginam obsidione liberandam ipsum in vrbe Neapoli obsideri: Bracium qui Sfortię opponeretur, mercede conducere instituit. Erant hi duo clarissimi ac præstantissimi eius tempestatis copiarum duces. Bracius quidem genere opibusq; illustrior. Cæterùm scientia rei militaris, animi magnitudo & auctoritas in vtroque propemodum pares, non solùm æmulationem inter illos accenderãt, sed etiam graues inimicitias pepererant, adeò vt non veluti hostes, sed tanquam inimici inuicem bellum gererent: alter alteri semper aduersi infestiq;. Vna re dispares erant, quod Bracius animi tantùm viribus, Sfortia non animi modò, verùm etiam corporis pollebat. Bracius enim vno latere debilitatus armis vti non poterat. His de rebus existimauit Alphonsus nullum à se copiarum ducem Ioannæ rebus vtiliorem conduci posse. Misit igitur ad eum de Ioannæ voluntate nuntios, qui de eo conducendo agerent. Qui cùm intelligeret si Ludouicus pulsa Ioanna, regno potiretur Sfortiam æmulum, postea Ludouici fauore atq; opibus subnixum: multo quàm se potentiorem fore: oblatam conditionem lætus accepit. Cęterùm dum profectionem parat, complures dies intercessere: cuius moræ duæ fuerunt causæ: vna quòd stipendium ad eum serius missum est: altera quod nõ satis tuto relinqui sua existimabat. Is enim Martino pontifici infensus aliquot Romanæ ditionis oppida armis occupauerat: quam quidem rem illi postea exitio fuisse crediderim: tanquam cum superis bellum gerenti. Verebatur enim, simul ac in Campaniam cum copijs venisset: ne pontifex immisso exercitu, receptis ijs, quæ amiserat, sua insuper oppugnatum iret. Interim Alphonsus ordinandis Siciliæ rebus præparandisq; quæ ad bellum gerendum opus esse videbantur, omnem curam ac studium adhibebat: frequentesq; nuntios ad Bracium vti aduentum maturaret dimittebat. Itaq; Bracius compositis domi rebus, oppidisq; præsidio firmatis, è Perusio tandem mouit: ac per Pelignos Sulmonem venit: quinquagintaq; millibus passuum vno die confectis celerius opinione omnium Capuã est profectus, frustra tendente Sfortia, qui de eius pfectione acceperat, ne in Campaniã transgrederetur. Cumq; celeritate aduentus sui famam præuenisset, fallendum hostium ei oportunitas data est. Nam cùm postridie equites, quos præsidij causa Mariæ maioris vicum Ludouicus miserat, vt solebant, haud procul à Capua excursionem fecissent, & ij qui obuiam exierant, ex composito cederent, vt persequentes in insidias illicerent, Bracius cum equitatu ex vrbe repente egressus, tantum ijs terroris iniecit, vt primum impetum non tulerint, nec prius finem fugiendi fecerint, quàm ad vicum vnde discesserant, peruenerint. Hic verò confirmatis paulùm animis, loci fiducia constiterunt, & sub templum quod in arcis modum emunitum erat sese receperunt. Insignis ea pugna pro numero equitum fuit. Quos cùm Bracius diutius præter spem resistere intueretur, exhortatus milites, eos intra muros præcipites repulit, templumque eodem impetu præter turrim cepit, cuius expugnatio eò difficilior videbatur, quòd in eam confugerant Perusini quidam eius factionis quæ Bracio aduersa erat, quos mortis metus audaciores ad resistendum faciebat: hique à Bracio venia data arce excesserunt, ipso vico in Ioannæ potestatem redacto, omnique hostium equitatu prope capto. Post hæc Bracius Capuam reuersus nullo iam obsistente, quòd equitatu superior erat: Neapolim profectus est, & quòd tam diu aduentũ suum distulerat, prius prope in conspectu vrbis fuit,

quàm de eius aduentu nuntijs fides haberetur. Interea dum Bracij aduentus expectaba-
tur, quòd multi ciuium ex coniurationis reliquijs ad Ludouicum inclinare videbantur, &
pecunia in stipendium militi deerat, legati sex ad Alphonsum denuò missi fuerant ora-
tum, ne quid amplius eorum spem desereret, si se saluos esse cuperet. Ludouicum enim
vndiq; copias cogere, omniaq; ad bellum traducendum necessaria summa cura proui-
dere, periculum esse, ne qua noua coniuratio si diuturnior obsidio foret, in vrbe rursus
excitaretur: Bracium omnibus rebus domi constitutis, mox affore: non esse humanitatis
eius, quibus tantam de se expectationem præbuisset eorum ad extremum salutem negli-
gere: Multos quotidie ciues nec infimos quidem, sed qui & genere & gratia inter ciues
valeant, in hostium castra confluere, atq; ad res nouas hos solicitare, quibus cum aliqua
necessitudine iuncti sunt. quibus omnibus malis ipse vnus mederi posset. Profecto Nea-
poli Bracio, colloquioq; cum Ioanna habito, literæ quamprimùm ad Alphonsum de ea
re datæ, vt si quid eius viri expectatio aduentum eius moraretur, quæ vulgò increbuera
opinio, omnem penitus moram rescinderet. Quod cùm Alphonsus cognouisset, profe-
ctionem maturare instituit. At Ludouicus post Bracij aduentum, quòd erat impar viri-
bus, nihil temere agendum ratus, à solitis excursionibus ac populationibus suos conti-
nebat. Sed magis eum angebat Alphonsi expectatio, quem sciebat maiores quàm se vi-
res ad alendum bellum habere, & susceptam semel expeditionem non deserturum. Qua
de re ad Martinū pontificem qui in eum pronior quàm in Alphonsum erat, legatos mit-
tere decreuit: ijsq; ad eum profecti hunc in modum locuti sunt: Existimamus non igno-
rare te, summe pontifex, Alphonsum Aragonum regem Neapoli in dies expectari: eum-
que sub auxilij prætextu Neapolitanum regnum inuadere conari: cuius rei haud ambi-
gua argumenta sunt, quòd se prius à Ioanna in filium adoptari & Calabriæ ducem ac suc-
cessorem instituí per legatos voluit: quàm è Corsica mouerit: quæ omnia illi haud re-
pugnanter concesserit: vt ea quæ viribus diffisa metuit ne regno spolietur, quamlibe
conditionem ferre haud renuens, modò quandiu viuat regno frui, aut certè reginæ no-
men retinere possit. Nec illud ignoras, Bracium acerrimum inimicum tuum ab eodem
rege mercede conductum: cum multo equitatu iam in Campanum transisse, mox his
oppidis bellum illaturum, quæ Ludouico portas aperuerant: cui vni cùm resistere vix
possit, quòd is plus valet equitatu quàm Sfortia, accedentibus nouis Alphonsi viribus
quid arbitraris fore? Cedat sanè, & ab incœpto desistat oportet: quod si quo fato acci-
derit, non debet apud te dubium esse, quin id iuris atque auctoritatis, quod pontifex
Maximus eo regno habes, is breui tempore eleuaturus sit. Rex sublimi animo dominan-
di cupidus ex longinquis Hispaniæ oris ac gentibus feris profectus omnia suæ potesta-
tis faciet: arbitrio pro lege vtetur: nec tributum debitum pendet: nec regni insignia
quæ tui iuris sunt, à te accipere dignabitur. Cuius exemplum sequuturi posteri pontifici-
bus deinceps aduersi atque infesti, aut certè contumaces erunt. Quæ cùm ita sint, sum-
me pontifex, tuarum partium fuerit in id summa ope eniti, ne Ludouicus bello succum-
bat. Nam cùm sis Christianæ reipub. dux & moderator, omni à te ratione prouidendum
est, ne quid detrimenti eius regnum capiat. Bracio, haudquaquam regi comparando, ti-
bi bellum inferente, magnam existimationis tuæ partem amisisti: quid igitur censes fore
si à rege tam opulento tibi tollatur auctoritas? Quod quidem facilè tibi contigerit (vti-
nam falsus vates sim) si ad prouidendum his malis tardior fueris. Neque enim eas habe
Ludouicus copias, quibus Alphonsi ac Ioannæ vim sustinere diutius queat. Tu verò cùm
per Bracij transitum in Campaniam magno belli onere leuatus sis: poteris commodè, si
voles, Ludouicum adiuuare: quem adiuuans facilè amissa recuperabis. Quod ni feceris,
& Ludouicus Neapolitanum regnum, & tu de pontificia maiestate atque auctoritate
non parum profectò amiseris. Quod ne euenire patiaris, te per summam hanc tuam
potestatem ac per omnes superos obsecramus. Facto dicendi fine, ea sibi curę fore pon-
tifex respondit, spemque auxilij præbuit, quod vt præstaret duæ eum potissimæ impelle-
bant causæ: vna, quòd Bracium quem maximè oderat, vlcisci cupiebat: altera quò
Ludouicum sibi multò obtemperatiorem existimabat fore. Cum hac spe dimissi lega-
ti Ludouico certiore facto, inde ad Florentinos ac cæteras Italiæ ciuitates, & ad Phi-
lippum Mariam Mediolanensium principem profecti, docuere quanto in periculo Itali-
prin

rincipes essent futuri, si Alphonsum regni Neapolitani compotem fieri paterentur: uòd tanti regni opes vel moderatum regem, nedum imperij ac gloriæ cupiditate flarantem, ad occupandum Italię imperium allicere atque incitare sat possent. Singulos opulos ac principes ei postea parto regno, non futuros pares: cui nunc coniuncti & ad ellum consentientes illo haud dubiè superiores futuri essent. Detestabile profectò cuiis deberet esse, qui sit in Italia natus, Hispanos habere dominos, & opulentissimam atq; mœnissimam Italiæ partem pati Aragonensium prouinciam esse. Simul summis preci-us orabant atq; obtestabantur vti Ludouico auxilium ferrent, ac bellum id omnino ad : pertinere cogitarent: nec finerent regem amicum in quem maximè Neapolitani reni pars consentiret, eo regno extrudi, vnde maximos fructus capere consuessent. His tq; huiusmodi verbis ciuitatum ac regulorum animos concitare conati, benignis modò esponsionibus relatis, ad Ludouicum rediere. Haud multo pòst Tartalia inter militares uces ea tempestate celebris cum equitibus mille à pontifice ad Ludouicum venit: quo quitatu auctus, hostibus propè par effectus est. At Alphonsus dignitatis suæ arbitratus sse, priusquam è Sicilia solueret, legatum ad Ludouicum mittere, qui illum ab incœpto euocaret: aut si id non posset, ei bellum indiceret, quòd matri opem ferre cogeretur, oannem Ferdinandum magno consilio virum Neapolim mittit, qui se perbreui aduenurum Ioannæ significet: simul qui Ludouico denuntiet, nisi è Neapolitanis finibus cum xercitu abscedat, sese auxilio reginæ venturum. se quidem inuitum aduersus eum arma uscipere quocum sibi consanguinitas & amicitia sit: sed eos qui sese in suam fidem & tuelam dederint, destituere, non videri id humanitatis suæ. Quòd si antiqua iura repetanur, intelliget Ludouicus ad se magis quàm ad eum id regnum iure pertinere, quod per Aragonum reges quibus ipse successerit, ad quos regnum id per Constantiam Manfreli Siciliæ regis filiam quæ Petri minoris Aragonum regis vxor fuit, ad se perueniat: Caolumque illum qui primus pulso Manfredo, regnum inuasit, nullo iusto titulo regnum enuisse: quod ante eum Henricus imperator Rogerij primi Siciliæ regis gener, regnum llud hæreditarium legitimo iure tenuerit. Sed tamen quamuis hæc sciret: noluisse fœninam vexare, existimantem maximè iniquum esse quæ Ladislao fratri legitimè succeserit, hanc regno exui. Reginæ obitum ab eo expectari satius fuisse, qua mortua, fortase regnum sine certamine ad se rediisset. Monere ac rogare se vti ab incœpto absistere in nimum inducat: suamque amicitiam retinere, quàm inimicitias experiri malit: quod si ecerit, perpetuam sibi cum eo gratiam atque amicitiam fore: sin aliter animatus sit, belum paret: Cum his mandatis legatus Neapolim profectus postquàm Alphonsum brei venturum Ioannæ significauit: confestim ad Ludouicum accessit: cui cum regis manata exposuisset, irritatus his multò magis Ludouicus, Alphonsum facere iniustè ait: qui psum eo regno expellere conetur, quod Carolo auo suo legitimo iure à pontifice maimo concessum, ab eo iustè repetatur: Non esse sibi obscurum Alphonsum non tam auilium Ioannæ ferre in animo habere, quàm eius regnum occupare. Quod autem inquit ossessionis antiquitatem spectari oportere, non esse ita: sed quo iure quoúe titulo quis ossideat. Nam quæ vel iusto bello parta, vel ab eo qui dandi potestatem habeat traita sunt, hæc iniustè possideri quis arguat? Non debere Alphonsum ignorare, id renum à pontifice Romano summo omnium consensu Carolo auo traditum olim fuisse. Cæterùm illum dominandi libidine omnia humana ac diuina iura negligere. Se tamen perare deum æquum iudicem, vnde ius sit, inde victoriam daturum. Se verò neque denunciationibus belli, neque terroribus vllis susceptam expeditionem deserturum. Iner hæc Ioanna de Castro Maris recipiendo cogitare cœpit: quod oppidum à Ludouio tenebatur. Nimis enim propter propinquitatem Neapoli imminebat. Itaque eò Braium mittere cum copijs statuit. Isque prima noctis vigilia cum exercitu clàm hostibus rofectus: ante lucem ad oppidum peruenit. Cuius inopinato atque improuiso aduen perculsis oppidanis, antequam ijs sui colligendi, aut arma capiendi, facultas daretur, ruptione facta, oppidum præter arcem primo impetu cepit ac diripuit: nonnullos prę-erea vicos circumiectos expugnauit, præda militi concessa. Quod simul atque Ludouio renuntiatum est, Sfortiam cum equitatu atque eo delectu, quem raptim cogere poit, eò confestim mittit, qui oppidanis auxilium ferat, & Bracium, si possit, reditu interclu

dat. Cuius consilio Bracius per exploratores cognito, in his locis sibi haud diutius mo randum ratus, quòd omnis circa ager hostilis esset, quodq; ea loca adhuc militi suo ign ta: antequam Sfortia cum exercitu appareret, relicto oppido atq; omissa arcis oppugn tione, confestim abire inde constituit. Itaq; secunda noctis vigilia instructo agmine, qua vbiq; hostis occursurus secus mare iter faciens, Sarni fluminis hostia propinqua oppid primùm transgressus, atq; inde ad oppidum Turrim, quod alij Octaui, alij Græci Vocant à vini copia, suos incolumes Neapolim reduxit. Qua re cognita Sfortia, cùm nihil amplius posset proficere, in Auersanum vnde iam mouerat, redijt.

*

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLITANI LIBER SECVNDVS.

Dvm hæc Neapoli aguntur, Alphonsus cognito Ludouici animo, è Sicilia digressus, ad Aenariam insulam quam Isclam vocant, classem appulit, iactisq; anchoris in portu substitit. Quod postquam Ioannæ nunciatum est, Ioannem Caraciolum cum nonnullis optimatum ei obuiam quàm primùm misit, qui illi de aduentu eius gratularentur: deinde gratias agerēt quòd se non deserendam in tantis laboribus existimasset, ac demum rogarēt vti ad arcem maritimam, quæ in ipsius potestate esset, cum classe proficisceretur: atq; ibi tantisper morari non grauaretur, donec quæ pro eius aduentu celebrando decreta essent, pararentur. Quæ cùm accepisset Alphonsus, ad eam arcem subito concessit, ibique constitit. Mouit maximè Ioannam insigne quoddam virtutis specimen, quod & vultu & verbis rex præseferre videbatur, atq; illustrium virorum comitatus. Si quidem præter milites ac nauales socios, quorum ingens erat numerus, ad mille & quingentos tùm equestris ordinis viros, tùm regulos partim ex Hispania, partim è Sicilia secum ad id bellum vexerat. Quæ tanta potentia conspecta, & si Ioannę nonnihil molesta erat, quoniam eius opes eleuatura, aut certè obscuratura videbatur: tamen eidem renuntiata, ingenti eam spe atq; lætitia repleuerunt. Postridie paratis omnibus, Alphonsus cùm ex arce maritima in regiā accerseretur, Neapolitanis ciuibus obuiam progressis, scaphisq; completo portu, classem expediri, exercitumq; instructa acie, in aduersum littus prodire iussit, simulacra quædam naualis terrestrisq; pugnæ inuicem edentes, rem profectò dignam spectaculo. collustratoq; per hunc modum portu, puppibus ad litus conuersis, in terram sub vrbem descensum est. Ad quem mox Bracius progressus, vehementer inquit, rex, optaui ex quo ad me nominis tui fama peruenit, aliquod tempus accidere quo mihi amicitiæ tuæ conciliandæ opportunitas aliqua daretur. Postquam veró ea mihi occasio & facultas data est: nihil profectò potius habui, quàm vt ad te confestim proficiscerer: constitutisq; quàm celerrimè fieri potuit domi rebus, in Campaniam quò me vocasti accessi: nulloq; periculo, aut labore declinato Neapolim contendi: meorumq; militum virtute hostium ferocitatem ita repressi, vt qui prius ante Neapolitana mœnia quotidie excurrentes, hunc agrum incendijs ac populationibus vastabant, nunc vix intra Auersæ mœnia se tutos existiment. Ad ea paucis Alphonsus suam gratiam illum pridem consequutum ob egregiæ virtutis famam, hanc verò non parum eius in matrem merita auxisse, pro cuius salute quos labores quæ úe discrimina subierit se satis scisse, pergeret modò, maioraque præmia quàm sibi animo proponeret si belli exitus ex sententia foret, expectaret. Simul his dictis ad eam portam quæ Capuam fert ire pergit. Intranti vrbem vniuersa ciuitas visendi studio ei obuiam effusa. Admirabantur autem non regalem corporis ornatum, sed in tanto ætatis flore virtutis tantam opinionem. Hac multitudine circumfusus præeuntibus,

us,per singulas nobilium sessiones inter saltationes & cantus ad arcem regiam perua-
t. Quò simul atque eum ingressum Ioanna accepit ad palatij limina obuiam progressa:
ostquàm eum exosculata est: claues portarum ipsius arcis ei illico spectantibus omni-
us tradi iussit. Deinde gratias inquit, ago superis, qui dedere vt te in hoc regno meo pre
entem præsens intueri possim: qui mihi absens decori ac saluti fuisti. Fatebor namque
ngenuè me hanc vrbem atq; hoc regnum quod mihi reliquum fortuna fecit, beneficio
uo possidere. Nam postquàm Raimundus cum classe auxilio venit: ea meditari atque a-
ere non destitit, quæ mihi prospera, hostibus aduersa existimaret. Nam vt cætera omit-
am, qua nocte coniurati Ludouico vrbem prodere conati sunt, tandiu anceps certamen
um hoste intra muros fuit, quoad Raimundus eodem tumultu excitatus, cum naualibus
ocijs occurrit. Bracius verò primo aduentu non solùm à procursationibus solitis Sfor-
iam prohibuit, sed etiam Castrum Maris & alia quædam loca circumiecta vno impetu
epit. Quæ beneficia nisi maiora existimem quàm possim verbis æquare ingratissima
rofectò sim: vt autem me hisce auxilijs grauissimo obsidionis periculo leuasti, ita pro-
ectò aduentu tuo omnem belli motum sustulisti. Nam qua grauitate, quo consilio, atq;
nimi magnitudine præditus sis: ne nobis quoq; in Italia ignotum est. Hunc ego certè
liem omnium qui mihi adhoc ætatis illuxerint faustum ac felicissimum duco habeoque,
uo te salutis ac dignitatis meæ defensorem acerrimum in hac vrbe mea meoque regno
onspicio: cuius vel aduentu ipso ciues meos haud mediocriter recreatos, vides. Ad hęc
Alphonsus maximè, inquit, regina lætor subsidium meum quem optabam rebus tuis fru
ctum attulisse. Namque vt primùm legatus tuus ad me in Sardiniam profectus mihi la-
bores ac discrimina tua narrauit, nihil profectò mihi potius fuit, quàm vt missa classis par-
e te quamprimum ab obsidione vindicarem: quòd per iniquum censebam me in quem
vnum salutis tuæ spem iecisses discrimina tua negligere. Postquàm verò res tuas arctio-
es factas cognoui, prætermissa expeditione certa, vt te è tanto belli incendio eriperem
ontendi, quod vt præstare possim, mihi spondet causæ tuæ equitas, quam rem multum
n bello valere compertum est. Facto orationis fine, intra tecta concessit regali opulentia
tq; apparatu instructa. Sub meridianum tempus postquàm quieti indultum est, ad Ioan-
am se contulit: quæ (vniuersa ciuitate in lætitiam effusa) intentis per mœnia custodi-
bus ne quid ab hostibus detrimenti per dolum acciperetur, eius aduentum festiuis virgi-
um ac nuptiarum choris celebrabat: vnaq; cum ea varijs sermonibus diem exegit. De-
inc animum ad belli curas conuertit, existimans esse dignitatis suæ aliquid se dignum
duentus sui initio gerere: ne in expectatione, quam de sese haud mediocrem concita-
at, reginam & Dyrrhachinos frustra adduxisse videretur: simul ne terror hosti de se in-
ectus in fiduciam mox atq; in contemptum verteretur, si per segnitiem tempus tereret.
taq; cùm ei nuntiatum esset hostes ex Auersa pabulandi causa egressos, Bracium eò
um copijs repentè misit: Sfortiam opprimi posse arbitratus, si quàm primum obuiam
retur. Cæterùm horum nihil Sfortiam fefellit. Namq; id veritus speculatores procul in
iuersa miserat: ne qua vis incautum circumueniret atque vti palatos per agros milites
olligendi spatium esset. Itaq; vt primùm Bracius ijs locis appropinquare cœpit, specula
ores citatis equis, hostem adesse Sfortiæ referunt. Quo nuncio accepto, statim vt rei ac
emporis ratio poscebat, pabulatores vagos dato signo coëgit: acieque vt erat instructa
onstitit. Bracius, vt sensit visos ab hostibus ante cursores Sfortiamq; minimè falli posse:
ubito transuersis itineribus, ad Auersam agmen vertit: eo consilio, vt illos reditu inter-
luderet. At Sfortia vt animaduertit nō apparere hostem, ratus id quod Bracius cogitaue
it, se facilè Auersa excludi posse, citato agmine, ad Auersam iter rapit, pabulatoribus in
nediam aciē coniectis. Procedenti mox nuntiatū est Bracium haud procul inde abesse:
tinusq; conspectum est agmen. Conuersus igitur ad suos Sfortia: Videtis inquit commi-
tones in quē nos casum fortuna perduxerit: pugnandi necessitas iniecta est: festinat ho
s, vt iter nostrum occupet, nec reditus patere iam videtur, nisi quem ipsi ferro aperueri
us. Quamobrē quod animi ac roboris sæpe antehac in vobis expertus sum, id hodie in
ostem oportet repræsentetis. Militū animis hac breui oratione confirmatis, iter perse-
uitur. Bracius ordine Sfortiani agminis perspecto quo densiorem Sfortiæ aciem æqua-
t: quatuor acies confestim in vnam contulit, hostesq; assecutus à latere inuadit. Hi verò

receptus propinquitate freti & pugnabant simul & procedebant.Iamq; in conspectu A
uersæ res gerebatur,cùm clamore excitati oppidani,captis repente armis,iubente Lud
uico,laborantibus suis accurrerunt. Quorum accessu audentiores factos Bracius ad m
nia prosequutus,postquàm nihil profici posse animaduertit,receptui cecinit,Neapolim
que copias reduxit. Post hæc Bracius à Ioanna cœpit contendere, vti vrbem Capuam
quam ei ante aduentum in stipendij conditionibus pepigerat,traderet. Quæ haud sat
tutum arbitrata tam validum oppidum tamq; oportunè situm externi ducis,imperij pr
sertim auidi potestati committi: eius postulata indies differebat.Quod cùm Bracius an
maduerteret eam rem per quam ęgrè ferens ad Alphonsum detulit.Is verò & si Ioannam
haud temerè in eam suspicionem incidisse iudicabat,veritus si ea res pertinacius negar
tur,ne Bracium à rebus suis abalienaret: idq; ad fidem suam pertinere arbitratus, regin
multis verbis persuasit,Ioanne Caraciolo clàm contrà renitente,vt quod Bracio promi
serat,præstaret.Capua vrbs peruetusta,agri fertilitate & situ nulli Campanarũ secunda
Hanc ab occidente Vulturnus amnis altus atq; prærapidus alluit, duabus egregij operi
è saxo quadrato turribus ponte iunctus.Ab oriente,qua ferè parte ad Neapolim spectat
manu atq; opere munitam.Eò profectus Bracius absq; controuersia eam in ditionẽ præ
ter arcem accepit.Cæterùm arcium præfecti (nam duæ sunt,vna contra vrbem,altera a
exitum pontis sita)tradere arces renuebant,nisi pecunia quę ijs pro custodia debebatur
sibi primùm numeraretur.Iniectaq; est ob eam causam nonnullis suspicio, eam arcium
præfectorum tergiuersationem à Ioanne Caraciolo ortam esse, indignante,vt dixi, eam
vrbẽ Bracio tradi.Qua de re cùm certamen & altercatio orta esset,ijs persoluta Alphon
si opera quã postulabant pecunia,cum præsidio arcibus cessere.Ea æstate nihil ferè me
morabile gestum est.Nanq; omne id tempus excursionibus,aut leuibus prælijs,aut con
portandis in hyemem necessarijs consumptum est.Exacto verò autumno,quanuis media
hyems instaret,quod anni tempus quieti militum dari solet: cum accepisset Alphonsu
Acerras propter propinquitatem (neq; enim plus octo millia passuum ab Neapoli ab
est) ingentis rem momenti ad propulsandum bellum vexandosq; hostes esse, eò exer
citum ducere instituit.Præparatis itaq; omnibus oppugnationi necessarijs, contractisq;
vndiq; copijs Acerras profectus est,binisq; castris positis,vrbem obsedit.Acerrani quan
quam subito atq; improuiso eius aduentu perculsi, clausis portis illico in muris apparue
runt,stationibusq; idoneis quibusq; locis dispositis,propugnaculisq; interiectis,subeun
tes hostes,& scalas muro admouere conantes fortiter summouebãt.Quod cùm Alphon
sus animaduerteret,tormenta & machinas admoueri iussit,magnoq; militum labore vr-
bem circunuallare aggressus est:factoq; vallo duplicem fossam obduxit,vti ijs omnis au
xilij spes adimeretur,crebris inter vtranq; fossam turribus excitatis.Cæterùm oppugna-
tio omnis frustra erat,oppidanis fortiter contrà tendentibus.Tandem tormẽtis muri par
te quassata,ægrè resistebant: cui tamen malo sic occurrebant,vt quantum interdiu pro-
ciderat,tantundem munimenti ex materia noctu sufficerent.Hos autem labores eò con
stantius ferebant,quòd Auersæ oppido propinqui,sese à Ludouico deseri non posse con
fidebant.Qui eorum discrimine cognito,ne oppidum ad bellum gerendum tam oppor-
tunum amitteret,ijs auxilium ferre statuit.Quibus cùm iam non aliter quàm ui & armis
subueniri pateretur oppidi circunuallatio,Sfortiæ imperat, vti cum omni exercitu (nisi
quantum Auersæ præsidio sat esset) eò per noctem proficiscatur.Isq; confestim ad mili-
tes profectus,dissimulato itinere,ne quid hostes sentirent,corpora curari,& aliquantum
quieti dari iubet,ne quid in his moræ sit,vbi facto opus fuerit: consiliumq; cum paucis
primorum ordinum communicat.Paratis itaq; omnibus,tertia noctis vigilia Acerras ver
sus composito agmine,quasi hostis in conspectu esset iter facit,& ad tria millia passuum
ab oppido constitit.Quod postquam Alphonsus ex speculatoribus cognouit, confestim
Ioannem Vintimillium virum fortem atq; impigrum,cum parte peditatus &equitatus ad
pontem,quem Casulæ vocant,ei obuiam mittit,qui illum transitu Clanij fluminis prohi-
beat.Isq; celeriter profectus reperit duas iam hostium acies cum parte peditatus occupa
to ponte flumen transijsse. Missisq; qui id Alphonso renuntiarent, lacessere hostes cœ-
pit,vt si quà posset,vel eos qui transierant trans flumen repelleret, vel transire conantes
arceret.Quibus Alphonsus renuntiatis,peditatum quem egregium nauibus vexerat,sta-
tim

ad eum submittit,hisque aliquot equitum turmas addidit: hancq; omnem manum
:olao Picinino iam tum in re militari claro,qui in magnum postea & singularem co-
rum ducem euasit,attribuit: ipse interim opera custodiri,& ne quid omnino detri-
nti ab oppidanis accipi posset,obseruari præcipit. Omnibus pro tempore prouisis,
.cto in castris Bracio, cum parte copiarum: ipse cùm ad pontem contenderet,suasit
icius,vti ipse potius in castris aduersus oppidanos maneret,se ad pontem ire sineret.
iod consilium cùm omnibus probaretur,dimisso Bracio ipse in castris perstitit.Iamq;
eruentu Picinini perculsi hostes, ponte deserto, terga dare cœperant, cùm interim
icius superuenit,simulareq; fugam suos præcepit vt hostes cis flumen illiciat. At Sfor
vt primum vidit temerè hostes cedere,insidias veritus,ab ijs persequendis suos con-
uit,ac fortissimo quoq; in postremo agmine collocato Auersam iter rapit.Quod cum
icius animaduerteret: & ipse insidiarum metu, emittere noluit qui persequerentur
:untes.Et iam mille passus citatim Sfortia contenderat: cùm Ioannes Vintimillius
n valida equitum manu pontem transgressus eum insequi cœpit: nouissimosq; affe-
:us,agmen moratus est. Quo viso Sfortia suos,vt quoad tutò possent & dimicarent,
progrederentur,exhortatus: nunc agendo,nunc impetum hostium sustinendo, cùm
quantũ processisset,Ioannes receptui cecinit,ac citra pontem suos reduxit. Dum hæc
pontem gerebantur,Xantus Acerrani præsidij præfectus rei bene gerendæ oportuni-
em sibi datam arbitratus,cùm subito eruptione facta,in opera impetũ fecisset, haud
igno negotio intra mœnia ab Alphonso repulsus est.Atq; ita res vtrobiq; feliciter ge-
.,Acerrani Sfortiæ fuga comperta,etsi rebus suis diffidere cœperant, nihil tamen ani-
os remiserũt.Quà murus disiectus erat materiam atq; aggerem continuè sufficiebant.
eterùm obsidio ad extremum & obsessis & obsidentibus pariter grauis erat, Italico
æsertim militi,qui hac nostra tempestate sub tecto hybernare consueuerat: nec solùm
opter hyemis acerbitatem,sed quòd tùm Clanij flùminis vicinitate, tùm naturali situ
cumiecta regio plurimùm aquosa est.Quòd cùm Alphonsus intelligeret, ne ibi diu-
s tempus tereretur, oppidum vndiq; summa vi nouis operibus adiectis oppugnare
tituit.Dum hæc parantur,Martinus pontifex maximus Cardinales duos legatos, alte
n ad Alphonsum,alterum ad Ludouicum mittit: quorum aduentu instituta oppugna
dilata est,ac de concordia inter Alphonsum & Ludouicum per eos agi cœptum.
ımq; oppidum ob eam rem obsideretur negligentius,Ludouicus se nactum opportu
tatem arbitratus,qua Acerranis opem ferret: qua intermissæ custodiæ erant, plerasq;
oppidum clam dimisit.Quò facto,euenit vt Acerranis iam nihil amplius oppugnatio-
m metuentibus,Ludouicus (quod legati decreuerant) oppidum in eorum potesta-
n tradere abnuerit.Qua de re permotus Alphonsus,oppidum totis viribus oppugna-
vti iam constituerat,decreuit: nec legatus dissuadebat rei nouitate animaduersa: ne-
.e enim Ludouico fas esse ducebat,interim dum de compositione per legatos ageba
,in obsessam vrbem præsertim intermissa oppugnatione,militẽ transmittere.Et quan
am multis à prælio abstinendum videbatur,quòd cùm antea oppugnatio difficilis fo
:,eam auxilij accessione haud dubiè difficiliorem futuram existimabant: fortunam ta-
en experiri constituit,quò se non impunè elusum Acerrani scirent.Accedebat alia ra-
,quòd obsidionem,quæ iam propè ad extremum permagno militum labore perdu-
ı erat,in æstatem extrahi nolebat: ne aut plus negocij postea haberet, aut si re infecta
cederet,ea expeditio frustra à se suscepta videretur,q̃d existimationis suæ plurimum
ferre censebat.Itaq; paratis omnibus,oppidum vndiq; oppugnari premiq; summa vi
eptum.Quod cùm oppidani animaduerterent,ad oppidi tutelam haud segniter con-
rrunt ingentesq; lapides atq; omnifariam tela è muro in subeuntes iaciebant. Præci-
a tamen ijs propugnationis cura circa muri ruinas erat: quod ab ea parte oppidum
:iliùs superari posse videbatur. Quod Xantus cùm futurũ prouidisset, oppidanis per
tiones dispositis ad eius loci defensionem fortissimum quemq; militem collocauerat.
phonsus sic exercitum diuiserat:Equitatus & sagittariorum magnam partem muri rui
s opposuit,ijsq; Bernardum Centiliam præstantem virum præfecit. Guilielmo Mon-
tę,pars oppidi quæ ad meridiem spectat, cum parte copiarum oppugnanda est data.
quites desilire equis iussi,partim ad Bernardum partim ad Guilielmum accessere: re-

liqui cum Bracio in equis constiterunt, vt quocunq; opus esset, sine mora aduolare
Cæteræ pedestres copiæ vbi expedire visum est per varia ante oppidum loca distribut
vti vno tempore signo dato oppidani vndequaq; premerentur. Fortè ea nocte quę ant
cesserat, ingens imber campos inundauerat, solumq; suapte natura aquosum adeò lab
fecerat, vt nec miles, nec equus vestigio posset insistere: quæ res magno incommod
oppugnantibus cecidit. Xantus in medio pugnę ardore per oppidum discurrēs cum o
pidanorum manu & laborantes adiuuabat, & segnius pugnantes accendebat. Maiore
men vi ea pars oppugnabatur, quæ muro nudata erat. Sed tanta erat eorum virtus, qu
bus ea tuenda obtigerat, vt nulla vi munimenta superari possent. Multi in fossam ruen
tes grauiter sauciati pedem referre coacti sunt: nec vllum frustra telum in tantam mul
titudinem ab oppidanis conijci poterat. Dum acriter pugnatur, Guilielmus Moncat
fossa ac vallo transmissis ad munimenta auidius progressus lapidibus penè est obrutu
cùm armorum grauitas & soli lapsus vestigium non recipientis regrediendi facultaten
adimeret. Blascus quoq; Passaniti comes graui vulnere accepto cùm prælio excessisse
paulo pòst mortem obijt. Cuius viri decessu Alphonsus grauiter commotus cùm maio
ri conatu oppidum ira percitus debellaret, ne in oppidanos plus æquo sæuiret, legatu
orare eum vehementius cœpit, atq; vt prælio finem imponeret, suorumque labori ac p
riculo parceret. Non dubitare se inquiens, simul, atq; responsio à pontifice allata esse
quam expectabat, quin Acerrani cum bona Ludouici venia pontificis imperata facerē
Quòd si fortasse abnuerent, nullam se pro ijs veniam amplius petiturum. his verbis de
mollitus Alphonsus vt erat natura mitis, etsi rem eò deductam videbat, vt oppidani diu
tius eius vim ferre non possent, receptui cani iussit, plerisq; oppidanorum vulneratis
De Alphonsi quoq; exercitu plures sauciati: nonnulli etiam interfecti: in quibus Fran
ciscus Panormitanus strenuus eques, qui fortiter pugnans cecidit. Post hanc pugnan
complusculi dies absq; certamine exacti. id modò obseruatum, ne quid subsidij aut an
nonæ ab hostibus clam deferri in oppidum posset, donec à pontifice nuncius cum lite
ris redijt. Quibus allatis quòd id pontifici placebat, Ludouicus ex oppido præsidium si
ne certamine euocauit, atq; in legati potestatē tradi iussit. Quo recepto, Alphonsus Bra
cio cum copijs in hyberna Capuam dimisso, Neapolim redijt. Haud multò post Tarta
lias, cuius fides Sfortiæ suspecta erat (quòd ab Alphonso equos quosdam dono accep
rat, & à Bracio diligi videbatur) permittente pontifice, vt quidam auctores sunt, à Sfor
tia comprehensus est, ac securi percussus. Interim cum de componenda regum contro
uersia ageretur, induciæ factæ. quare legatis pontificis iussa permissa. Ludouicus è Ca
stromaris, cuius arcem adhuc tenebat, atq; ex Auersa præsidijs deductis, ea oppida in le
gatorum manu deposuit. Sfortiæ quoq; & suorum saluti consultum, ijsq; etiam Bracij o
pera in Ioannæ atq; Alphonsi gratiam, Beneuentum quod tenebat, accepta fide se rece
pit. Ea tempestate Aquila ciuitas in Marsis opulenta ac bellicosa quæ ad Ludouicū de
fecerat, Ioannæ adhuc imperio rebellis erat. Quam cùm sibi ex fœdere deposceret, Bra
cium Ioanna simul atq; Alphonsus (neq; enim quicquam amplius à Ludouico metue
bant) vt ad eam capiendam proficisceretur, permisere. Qui cum copijs profectus ple
risq; circa oppidis castellisq; partim vi partim voluntate receptis, commeatibusq; inter
clusis, castris propius admotis vrbem ipsam arctissimè obsedit. Et iam nihil propè hosti
le in omni regno videbatur, præter quàm Matheloni: id castellum haud procul ab Acer
ris situm ab Otino Caraciolo tenebatur. Erant in eo pedites trecenti, qui nihil Campa
nis quietum aut pacatū relinquebant: ipse quidem Otinus Ioannæ infensus vel ob eam
maximè causam ferebatur, quòd illa Ioannem Caraciolum sibi honore & dignitate prę
tulisset. Erat is quidem magna prudentia atq; elato animo: magnas etiam opes habebat.
Quapropter multos & duces & populos auctoritate sua ad Ludouicū traxerat. Itaq; cùm
Alphonsus animaduerteret Campanū agrū ab ea parte infestari: vti eos à maleficio atq;
excursione deterreret, quicunq; ex ijs capiebātur in naues longas in remigū supplemen
tum dari imperauit. Quo cognito, Otinus captiuos oēs qui in eius potestatē veniebant,
exectis manibus, ac naso mutilato, dextroq; oculo eruto dimittebat. Atq; vt continge
bat efferatū ac nefariū bellū vtrinq; geri, ita in hoc rerū statu pestilentia vrbē Neapolin
grauiter vexante, Ioanna atq; Alphonsus, q̃ vrbi pręessent cū pręsidio relictis, sese Castrū
maris

aris receperunt. Erat autem omnis ea regio, quantum à Castromaris ad summum inerue promontorium pertinet Ludouico amica: necdum enim ad Ioannæ imperium fidemq; redierat, quamuis è regno Ludouicus abscessisset. Proin ne quid inde incommodi rursum aliquando suboriri posset, statuit Alphonsus in ea loca cum classe proficisci, id tempus maximè idoneum existimans ijs populis expugnandis, quo omnis auxilij spes ijs sublata videbatur. Ludouico enim submoto, non habebant qui eos militari commeatu iuuarent. Itaque accersita classe cum parte peditatus primùm obsidere Vicum cœpit: id enim oppidum Castro maris proximum est: eoque haud magno labore est potitus. Quo recepto & præsidio firmato, ad Surrentum castra mouit: quod oppidum non plus quinque millibus passuum à Vico abest. Cæterùm situ atque opere muo munitius. Idque machinis & tormentis adhibitis circunsedit. Interea Massæi, quorum oppidum Surrento propinquum est, veriti ne ad se postea duceretur exercitus, legas missis deditionẽ fecerũt. Quibus rebus cognitis Amalphitani, quę est altera pars eiusem promontorij, absque certamine & ipsi in deditionem venerunt. Ad quindecim milli passuum id promontorium in mare protenditur, ab oriente quà est Amalphis, & alia quædam oppida, vitis, oleę, citri, atque omnis generis cultarum arborum & frugum ferax fontibus prætereà, situ, cœli salubritate, atque amœnitate, omnis Italiæ oræ primum celeberrimumque. Ab altera parte quà est Surrentum oppidum, vini suauissimi atque omnis pomorum generis copia: identidem memorabile Mineruæ promontorium appeatur, quòd in eo olim templum esset Mineruæ sacrum. Huic promontorio opposita e Caprearum insula montana plurimùm, in cuius pene medio surgit mons editus, vndique præruptus & præceps in mare spectans, secessu olim Tyberij Cęsaris celebris: in quo situm est oppidum eiusdem nominis munitissimum. Quod cùm audisset Alphonsus sitis fiducia ab oppidanis negligentius custodiri, nocte intempesta partem classis eò misit: niique nacti locum custodibus vacuum admotis scalis in murum primò pauci eua sere: mox, vt tutum ac liberum ascensum cognouerunt, certatim plures eodem conscenderun, atque oppidum (oppidanis somno sepultis) ingenti clamore sublato inuadunt. Quo csu tam subito ac tam inopinato consternati oppidani, cùm arma capere conarentur, hotium multitudine celeriter oppressi, armis positis præsidium admisere. Simul omnis insla sine vi repente deditionem fecit. Interea Surrentini, quos obsideri diximus, omni spe auxilij destituti, cùm eorum res in dies vehementius coartaretur, & ad obsidionem fmes accederet, conditionibus quas postulabant impetratis, præsidio intromisso in dectionem venerunt. Recepto Mineruæ promontorio, quòd adhuc pestilens morbus Neapolin affligebat, Ioanna atq; Alphonsus sese Caietam recepere Artale Luna, cuius opera forti in oppugnatione Surrentina vsus fuerat, cum parte classis eius ore præsidio reicto. Tot fortibus factis prosperisq; fortunæ successibus, Alphonsus ad gloriæ incrementa natus, omnium regulorum animos in se conuertit. Itaq; qui prius Ludouico faueran, eius rebus desperatis fortunam sequuti, ad Ioannę atque Alphonsi imperium redierut. Per eos dies Alphonsus legatos ad pontificem misit qui ius successionis Ioannæ rogatu peterent: quo impetrato, celeriter reuersi sunt. Per idem quoq; tempus Sfortia ad Alphonsum salutandi gratia Caietam est profectus. Idem fecere reguli qui Ludouicum sequuti fuerant, erroris sui veniam postulantes: ijsque omnibus venia perbenignè a Alphonso data, quanquam Ioanna ęgrè ferente tàm facilè ijs ignosci. In id enim maximè studebat, vt sibi clementiæ atq; humanitatis famam compararet. idq; ad conciliandos sibi regulorũ atq; populorum animos vehementer conducere existimabat. Ad hoc vq; tempus Ioanna atq; Alphonsus de communi sententia res omnes bellicas atq; vrbanas administrauere: summusq; inter eos consensus omnium rerum fuit. Cæterùm communis regnorũ pestis atq; pernicies, inuidia eam quę inter eos erat, caritatem labefactare paulatim cœpit: fideq; mutua sublata, in suspiciones, atq; exinde in graues simultates ventum. huiusmodi fermè causis Auersani Acerrani, Surrentini, Amalphites cęteriq; populi qui vel vi vel voluntate destitutis Ludouici partibus, deditionem fecerant: in Alphonsi verba iurauerant. Quod grauiter ferens atq; indignans Ioannes Caraciolus, quoniam quantum auctoritatis ad Alphonsum accesserat, tantum eius auctoritati atque opibus detractum existimabat, meditari cœpit quonammodo dignitatem suam tueri

possset.Erat hic vir ingentis ſpiritus : nec ei conſilium in omnia vel pacis vel belli munera deerat,nec ferre æquo animo poterat,quenquam ſibi apud Ioannam auctoritate & gratia præferri.Ipſe enim cunctis regni regulis non anteire modo dignitate,verumetiam imperare conſueuerat : eratq; omnibus maximè formidoloſus. Itaq; inter Ioannam & Alphonſum cœpit ſuſpiciones & inimicitiarum cauſas gerere.Facilè verò credidit Ioanna : muliebris nanq; ſexus,vt natuta imbecillior ac timidior,ita ad credendum pronior eſt.Cumq; in dies augeſcerent ſuſpiciones,& vereretur Ioanna ne ſe in Cathelonia miſſa,Alphonſus ſibi regnum eriperet,diſſimulata cauſa è Caieta Prochytam profecta eſt,quæ inſula perbreuis haud procul Puteolis eſt ſita,quaſi ibi animi cauſa manſura,ibi aliquot dies commorata,Puteolos petijt, vt inde Neapolin traijceret. Quo audito Alphonſus Neapolin reuerti ſtatuit.Iam enim peſtilentia reſtincta erat : terreſtriq; itinere ire maluit,vt Capuam atq; Auerſam vrbes inuiſeret nondum à ſe viſas. Cumq; Capuam veniſſet,quò magis omnem Ioannæ de ſe ſuſpicionem ac metum adimeret,ad eam ſalutandum Puteolos profectus eſt.Cæterùm eius profectio eam potius ſuſpicionem auxit. Quapropter,eo Capuam reuerſo,Ioanna mox Neapolin pedibus petijt. Eius maximæ celeritatis cauſa fuit,quòd verebatur,ſi Alphonſus Neapolin præueniret,ne ſibi integrũ non foret in arcem Capuanam (vti conſtituerat) ſe recipere, neúe cogeretur in arcem regiam præter ſuam voluntatem ſe conferre.Neapolin ingreſſæ,cùm ſecus arcẽ regiam iter faceret,præfectus arcis occurrit,illiq; claues obtulit : cui illa valetudinem cauſata, velle ſe aliquot dies in arce Capuana eſſe inquit : mox,vbi conualuiſſet, reuerſuram. Alphonſus tam repentinã eius profectionẽ admiratus,ſe præſertim incõſulto, ne quid illa noui machinaretur aduerſus ſe veritus,confeſtim Neapolim profectus in arcem regiam ſe recepit.Tum diſſimulatæ ad eam diem ſuſpiciones ac ſimultates paulatim detegi cœptæ. nonnunquã tamen Alphonſus,vt ſuſpiciones,ſi poſſet, eleuaret, & ad eam viſendam ibat.Inter hæc Franciſcus Darinio,quem Alphonſus Roma miſerat,ad eum ſcribit ſe comperiſſe,vitæ eius inſidias parari,eumq; diem neci ſuæ deſtinatum eſſe,quo ad Ioannam ſalutandam proficiſceretur. His permotus Alphonſus aduerſariorum conatibus obuiam ire inſtituit : & quoniam Ioannem Caraciolum eius conſilij auctorem fuiſſe acceperat,ſperabatq;,eo comprehenſo,omnia proſperè ceſſura,vt primùm in regiam accederet,quò Senatus die ire conſueuerat,diſtinere hominem conſtituit,nec prius dimittere,quàm ſibi Capuanæ arcis poteſtate facta,Ioanna quæ vellet efficeret. Exſtimauit Ioannam eo viro abſente ac velut pignore fidei retento,quæ æqua forent haud repugnanter facturam quòd in eo ſciebat eſſe omnem reginæ conſiliorum ſummam. Itaque hunc haud multò poſt in regiam profectum iuſſit in Senatum ire,quaſi magnum aliquid de regni ſtatu conſulturum,neu ipſe aut quiſquam è ſuis ex arce egrederetur, obſeruari præcepit,ne Ioanna illum detineri ſcire poſſet,antequam ipſe ad eam perueniſſet. His compoſitis ad Ioannam citatim proficiſcitur.Sed nihil horum Ioannam latuit. Quidam enim Bracij notarius ad Alphonſum profectus rem ad eam detulit,ſimulque arcem Capuanam à rege peti,eo animo,quantum coniectura conſequi poſſet,vt eam,arce capta, in cuſtodiam traderet.Hoc nuntio propè exanimata, quid ageret neſciebat, præſertim omnis conſilij eius auctore amiſſo.Neq; enim dabatur in re tam ſubita tamq; inſperata vllus conſilij locus.Id tamen ijs qui eam circunſtabant,in tanta rerum perturbatione, inprimis ſalutare viſum eſt,portam aduenienti claudere. Protinusq; omni arce tumultu completa,alij ad alia officia,prout cuiq; vel ratio vel animus ſuppetebat, ſine ordine, ſine imperio,diſcurrebant.In tanta trepidatione cùm Alphonſus medium iam pontem tranſgreſſus eſſet,deiecta repente cataracta excluſus eſt.Tum qui muros inſcenderant, eum ſupernè lapidibus inceſſere cœperunt.Quod vbi animaduertit,conſilia ſua prodita ſuſpicatus,peruerſo celeriter equo pedem retulit,atque extra teli iactum ſubſtitit : parumque abfuit quin lapidis ictu,qui in tergum equi incidit,occubuerit. Deinde ciuilem motum veritus,præſertim in viarum anguſtijs,in forum boarium ſe recepit. Is enim locus viſus eſt maximè idoneus,quòd erat latè patenti campo, in quo magna vis hominum explicare ſe poſſet,ac ſi vis fieret,manu rem gerere.Erat enim ei adhuc ambiguum quonam id ciues animo laturi forent. Inter hæc Hiſpani Cathelaniq́ue cognito regis ſui diſcrimine correptis armis,eò aduolauere.Conſternata tanto malo ciuitas, Dyrrha-

china

hina præsertim factio (nam Andegauensibus id lætum acciderat) nec pro eo,nec ad-
ersus eum arma sumere audebat.Magna pars domi sedentes vrbis casum ingemisce-
ant leuatos se externi belli metu in domesticum atq; intestinum incidisse. Nec ignora-
ant id mali ex inuidia atq; ex suspicione ortum,quòd complures iniuriæ extarent, quæ
im graues inimicitias inter regem & reginam parere debuissent. Pleriq; tamen officij
ausa,nequid plus æquo rex fortasse per iram faceret,eódem inermes cōuenere.Hi ne-
ue saluti,neq; excidio propiorem vnquam ciuitatem vllam fuisse aiebant.Si enim ipse
c Ioanna consentirent nullam vrbem vnquam feliciorem fuisse: sin verò dissentirent
ullam citius perijsse.Futuram inter ipsos Dyrrhachinos seditionem,reuocaturos è Ro
na Ludouicum aduersarios: simulq; omne regnum belli incendio denuò conflagratu-
um,cùm vtriq; suos exercitus suosq; duces habituri sint. In his colloquijs reliqua diei
arte consumpta,cùm nulli apparuissent qui vim facerent,in regiam se recepit. Postri-
ie de reconciliatione per communes amicos agi cœptum. & Alphonsus quidem rem
omponi cupiebat,quòd bello domestico in Hispaniam reuocabatur,vt Henricum fra-
rem è Ioannis Hispaniæ regis potestate liberaret.Ioanna verò ab ea re prorsus auersa,
tsi simulabat placere sibi de concordia agi,continuo ad Sfortiam misit,qui eum in gra
iam receptum oraret,vti sibi circumuentæ atq; oppressæ quamprimum opem ferret.
Cuius consilio cognito Alphonsus,quicquid militum equitumq; habebat,extra vrbem,
quà Sfortia venturus erat exire iubet,ne ex arce Capuana Ioannam educeret,aut in vr-
bem irrumperet,naualibus socijs per varias vrbis stationes dispositis.Bernardus Centi-
a ijs copijs præfectus.Non ignorabat Alphonsus tutius esse consilium, copias in vrbe
ontineri: sed verebatur,vbi Ioannam cum Sfortia abire pateretur,ne grauius in se bel-
um concitaret. Cognito Sfortiæ aduentu Bernardus copias in quatuor acies diuisit, ijs-
que singulis ad eas vias quæ ad vrbem ferunt dispositis,ne libera esset hosti procursatio,
ransuersis tignis vallum obiecit. Ipse in primam progressus aciem, viam Acerranam,
qua Sfortiam aduentare acceperat,tenuit.Qui dimicandi auidior appropinquante Sfor
ia,priusquam sibi satis spectatæ hostium vires essent,audacter congressus, cum impe-
um ferre non posset,ad secundam aciem se recepit.Hic paulùm retardato hostili impe-
u,prælium redintegrare cœptum.Quod cùm Sfortia animaduerteret, ipse cum paucis
n propinquos hortos clam digressus, perfracto qui viæ imminebat muro,subito hosti-
bus à tergo improuisus apparuit.Illi verò perterriti,cùm & à fronte & à tergo premeren
ur,telisq; præterea & tormentis ex arce Capuana peterentur, sese in fugam coniece-
unt.Ea re conspecta,tertia acies & ipsa mox terga dedit: quos hostes persecuti propè
omnes ceperunt.Quarta item acies vt suos profligatos sensit,saluti fuga consuluit: ho-
um alij Capuam,alij in regiam arcem citatis equis sese receperunt. In eo prælio propè
omnis nobilitas capta est,quæ Alphonsum officij causa sequuta fuerat, atque omne in-
uper militum robur.Sfortia deinde victoriam secutus, eodem impetu Capuanam ar-
cem, ac protinus vrbem ingressus,Hispanos,Siculosq; omnes expulit,eorum hospitijs
direptis.Post hæc de expellendo Alphonso cum Ioanna consilio habito, eaq; primùm
parte præsidio firmata, quæ regiam arcem vrbi iungebat,ad Auersam obsidendam co-
pias ducit(ex hoste amicus & dux factus)ibiq; castra ponit.At Alphonsus clade suorum
ognita,cùm neq; pecuniam haberet vnde nouos exercitus compararet, neque classem
paratam qua acceptam iniuriam vlcisceretur,præsertim inimica ciuitate,angi animo cœ
pit.Spes reliqua erat in ea classe posita,quā Barcinone ad Corsam expeditionem cōpa-
ari sciebat, & iam instructam esse existimabat. Muniendæ arci intentus ad frumenta
onuehenda,pecuniamq; conquirendam,in Siciliam mittit: simul qui classi occurrant,
i ea fortè in cursu esset,iubeantq; confestim Neapolim petere, & quinam rerum sua-
um status sit edoceant.Oppidani veriti,si qua classis aduentaret,ne per arcem in se im-
nitti hostes possent,quæ arci opposita erant loca muro obducto firmauere: arcis ipsius
ppugnationem haud quaquam tentare ausi, quòd ea res propter naturalem situm ac
nunimenta adiecta,non vnius diei,sed longi temporis obsidio videbatur.Leuia tamen
rælia nonnunquam ex occasione conserebantur.Cùm hic esset rerum status, classis è
Barcinone quintodecimo die hac clade accepta profecta est: triremes decem & onera-
æ sex fuere.Eius præfectus erat Ioannes Cardona vir fortis atque impiger, qui audita

modò apud Caietam rerum nouitate, & his quæ regi ceciderant, ſolutis continuò è po
tu nauibus in altum euectus eſt. Et primò quidem onerariæ (erat enim ventus vehe
mens) inter Capreas Aenariamq́; conſpectæ Baias patierunt, vr quinam eſſet rerun
ſtatus diligentius explorarent: deinde triremes ſequutæ. Quibus cognitis, repent
Neapolim petijt: expoſitisq́ue ſub arcem naualibus ſocijs regis iuſſu caſtra poſuit. Eiu
aduentus vt aduerſarijs triſtis, ita Alphonſo perquam lætus fuit. Itaque acceptam iniu
riam vlciſci poſſe confiſus, caſtra confeſtim muniri, nequis in ea hoſtium equitatu impe
tus fieri poſſet, iuſſit. Locus eſt pro arce regia quem Corizias vocant latè patenti campo
& ob id equis maximè opportunus: hunc Neapolitani ad primum claſſis deſpectum: di
ſpoſitis per mœnia armatis, occupauere: quòd eum equitatu tenere poſſe exiſtimabant,
caſtrisq́ue obequitantes hoſtem laceſſebant. Non audebant primò regij extra muni
menta prodire, vtpote maritimis rebus aſſueti, atque equeſtrium præliorum rudes: sed
tantùm ſagittis ac lapidibus ſubeuntes arcebant. Pauci tamen, quibus audacia maior e-
rat, munimentis paulùm egreſſi congredi cœperunt: qui cùm equitatus impetum non
ſuſtinerent, ſæpiusq́ue in caſtra repellerentur, Ioannes Cauus, qui inter primos ordi-
nem ducebat, ingenti audacia, Quid eſt, inquit, cõmilitones quòd ita patiamur noſtros
ab hoſtibus pelli? An verò vſque adeò animus viresq́ue noſtræ, tam breui tempore con
ſenuerunt, vt tam paucorum equitum incurſum ferre nequeamus? Si nemo eſt, qui ſe-
quatur, vel ſolus in hoſtes ibo, neque patiar, quod in me fuerit, hoc dedecus nomini gen
tiq́ue noſtræ impingi. Hæc vbi dicta, confeſtim è caſtris exilit, ſeq́ue hoſtibus obijcit.
Hunc primò pauci, mox plures ſequuti, non ſolùm hoſtes ſummouerunt: verùm etiam
toto campo præcipites in vrbem compulerunt. Poſt hæc dolijs pleriſq́; lapide repletis,
hisq́ue pro muro obiectis, aduerſus equorum incurſus, per vitem, quæ domus cuiuſdam
parieti ab exteriori parte adiuncta erat, quaſi per ſcalas in muros aſcenſum, portaq́ue
(quam Petruciam appellant,) deiectis propugnatoribus, quos timor inuaſerat, ob effu
ſam ſuorum fugam eodem impetu capta continuoq́; exciſa trabe, patefacta eſt. Tum cer
tatim è caſtris ad eandem portam concurſum. Quæ cùm præter ſpem repentè contigiſ-
ſent, Alphonſus naualium ſociorum partem, claſſem inſcendere, præfectumq́; à mari vr
bem adoriri imperat. Isq́; cum claſſe celeriter profectus (nondum enim vrbs à mari mœ
nibus cincta erat) & maior ciuium pars clamore excitato, ad portam Petruciam conten
derat. Paucis fruſtra renitentibus facilè in terram deſcendit, hoſtesq́; inde propulit. Pe-
trus quoq́; regis frater ab alia parte vrbem aggredi iuſſus, vti à diuerſis partibus vno tem
pore laceſſiti oppidani faciliùs opprimerentur, Diui Nicolai templum aduerſus arcem
ſitũ, & item turrim quæ moli imminebat, admotis ſcalis occupauit, ingreſſusq́; vrbẽ pa-
uorem ac trepidationẽ perculſis auxit. Ita quantũ vrbis patet ab arce regia ad Petri mar-
tyris templum, vna prope excurſione captũ eſt. Adhæc proximis tectis iniectus ignis reli
qua deinceps ædificia extemplò corripuit, longiusq́; effuſus magnã vrbis partem vento
adiuuante hauſit. Tum tota ſimul vrbe trepidari concurſariq́; cœptum, nocturno tumul-
tu terrorẽ augente. Et alius quidem alio, vt quiſq́; periculo proximus erat, aut clamore
excitabatur, occurrebat. Omnia paſſim fugientium puerorum, aut fœminarum fletibus
perſonabant. Paulùm tamen ſuppreſſit impetũ Franciſci Mormini interuentus, qui cum
aliquantulo equitatu inuectus, regios repulit. Quod cùm Petrus regis frater animaduer
teret, repreſſa ſuorũ fuga, pugnã redintegrauit, paruoq́; certamine hoſtes in fugam ver-
tit. Quibus ad cliuũ vſq́; pulſis, reliqua pars noctis quieti data. Fuit autem huius procel-
læ tanta ac tam repentina vis, vt ei reſiſtere Ioanna nulla vi aut conſilio potuerit. Prius e-
nim irruptionẽ in vrbem hoſtes fecere, quàm Sfortia, quem confeſtim appulſa claſſe ac-
cerſiuerat, ex Auerſa veniendi ſpatium habuerit. Neq́; enim tam ſubitò obſidionem de-
ſerere & copias adducere potuerat. Illa tamen ad eum continuò nuncios dimittebat, &
vt ad ferendam opem captæ vrbi, ſibiq́; prope iam obſeſſæ contenderet, flagitabat. His
nuncijs permotus Sfortia, omiſſa obſidione Neapolin profectus eſt. Primaq́ue luce vr-
bem ingreſſus, ad Diuæ Claræ templum citato equo aduolat: iam enim prælium, quod
interuentu noctis ſublatum fuerat, renouari cœperar: eiusq́ue aduentu primò hoſtilis
impetus paulum retardatus eſt. Cæterùm equorum vſus vel nullus vel exiguus erat. Re-
gij enim continenter perfoſſis intrinſecùs domibus facilè equites lapidibus & omni te-
lorum

[...]orum genere è tectis summouebant, interiectisq; trabibus vias præcluserant. Quod [c]ùm Sfortia animaduerteret, confestim equites desilire equis iubet, pedibusq; rem ge[r]ere. Nitebatur eques claustra perfringere. Cæterùm vrgente post munimenta multitu[d]ine, omnes conatus frustra erant. Pugnabatur eodem tempore diuersis vrbis partibus: [e]t iam quicquid à porta ad cliuũ pertinet, in Alphonsi potestate redactũ erat. Itaq; Sfor[ti]a cùm nihil se proficere pugnando animaduerteret, timeretq; ne quo ciuili motu à ter[g]o exorto, reditu intercluderetur, quòd pauci admodum ciues eum sequuti fuerant, pau[c]is in pugnantiũ speciem relictis, ne discessus similis fugæ videretur, ad cogendam reli[q]uam suorũ manũ proficisci simulauit. Regressusq; ad Capuanã arcem Ioannam rebus [s]uis diffidentem, atq; è periculo vt eriperetur orantem, Pomilianũ vicum primò, deinde [N]olam traduxit. Sfortia digresso, equites quos reliquerat paulatim cedere cœperunt. [Q]uibus pulsis, reliqua pars vrbis præter arcem Capuanam (nemine iam resistente) vna [m]odò excursione capta & direpta est. Optimates ad quos incendium non peruenerat, [c]onsternati in tecta diffugerant: ibiq; abditi communem calamitatem deplorantes, vlti[m]um patriæ casum expectabant. Cæterùm Alphonsus, etsi iustam suam iram existima[b]at, tamen antiquæ vrbis casum miseratus, incendijs parci iussit: vltioni satis datum arbi[t]ratus, vt aduersarij scirent sibi cum rege non ignauo rem esse. Deinde ne Sfortiæ pro ar[b]itrio euadendi in vrbem potestas esset, arcem Capuanam obsideri atq; oppugnari præ[c]epit. Huic arci præerat Xantus de quo suprà in Acerræ obsidione mentionem feci. Sed [t]unc multa incommoda circunstabant, materiæ inopia, qua turres murosq; contabula[r]et: arci propinquæ domus, in quibus dispositi sagittarij propugnatores in muro consi[st]ere non sinebant: tùm frumenti inopia, quod tanto præsidio vix paucis diebus suffe[c]turũ videbatur. Nanq; repentinus & improuisus casus, nec munimenta vlla, nec rem fru[m]entariã prouideri permiserat: itaq; ægrè resistebat oppugnantibus. Cognito eius di[s]crimine Sfortia paucis post diebus ex Nola regressus, ad mille passus ab vrbe castra po[s]uit, vt si quà posset, cõmeatus in arcẽ importaret: Cęterùm paucitati suorũ diffisus, quòd [m]unimenta arci obiecta erant, auxilij modo spem dabat. Cùm hic esset rerũ status, qui[d]am ad Sfortiã in castra venit, spemq; Auersæ recipiendæ præbuit. Itaq; properè castris [A]uersam profectus, arcem à Iacobo Pertusio eius præfecto per proditionẽ recepit: qđ [c]onsilium ciuitas sequi mox coacta est. neq; enim ijs aliter facere licebat. Haud enĩ eum [e]quitatũ Alphonsus habebat, qui Sfortiano equitatui opponi posset. Eius vrbis amissio [p]ermagno incõmodo Alphonsi rebus accessit, ob propinquũ maximè aduersariorũ re[c]eptum. Sfortia vrbe atq; arce præsidio firmatis, ipsoq; successu acrior factus, cùm Nea[p]olim reuertisset, in eodem, quo prius consederat, loco, castra posuit: vbi cùm cerneret [se] frustra tempus terere, irrito incœpto Auersam redijt. Quod postquã Xantus animad[u]ertit, & iam non cõmeatus modò, sed etiam tela deesse cœpissent, sciretq; Alphonsum [d]ecreuisse totis viribus arcẽ oppugnare, ac desperaret (propterea quòd ea minus firma [es]set) posse resistere, suam & sociorũ salutem pactus, deditionẽ fecit. Ioanna interea A[u]ersam concesserat, simul quò spem obsessis daret: simul quòd vrbs nouandis Neapoli [re]bus ꝓpter propinquitatẽ opportunior videbatur. Multa illam simul angebant, amis[sa]m vrbem, ac patriæ casum reputantẽ: sed in primis Ioannis Caracloli desideriũ, cuius [c]õsilio atq; opera forti & fideli in rebus summis, minimisq; vtebatur. Itaq; de captiuorũ [c]õmutatione agere statuit, in eas se calamitates ꝓlapsam existimans, quòd eo viro ca[ru]isset. Nec renuit permutationẽ Alphonsus, receptisq; sine pretio Bernardo Centilia, [&] Raimundo Pirilione, qui pro vno Ioanne offrrebantur, cæterisq; captiuis, qui in Sfor[tia]e manu erãt, paruo pretio redemptis, Ioannẽ dimisit. Posthæc Michael Coxa Ioanni [C]araciolo inimicus ad Alphonsum venit, eiq; Aenariæ occupandæ spem attulit. Aena[ri]a insula (quã Isclam vocãt) duodeuiginti passuũ millibus à Neapoli abest, à cõtinenti [a]b plus quatuor: opulentior q̃ pro paruitate. In eius penè medio se attollit mons miræ [al]titudinis, qui olim (vt ferũt) ad Aetnæ similitudinẽ, tærrificos in cœlum ignes per no[ct]em euomere solebat: reliqua pars plurimũ plana est: incolas habet piscatoriæ, ac ma[rit]imæ arti assuetos. Contra hanc insulam ad teli iactum mons est mille fermè passus in [al]titudinẽ eminens, ac tantundem circuitu ambiens, paruo ponte insulæ coniunctus ille [q]uidem, præruptus & confragosus, atque vno tantùm, & eo quidem perangusto atque

arduo calle peruius.In eius faſtigio ſitum eſt oppidum totam montis planitiem occupā Ad radices ſitus eſt viculus,vnde per obliqua & anfractus oppidum aditur.In eo ſpati tres turres interiectæ aditum claudunt: domus oppido pro mœnibus ſunt.Oppidani i duas factiones & ipſi diuiſi erant: quarum altera Coxia, altera Manocia appellabatu Coxię factionis princeps erat Michael is,quem modò nominaui:Iſq; multum apudAe narienſes poterat,non modò propter clientelas,verùm etiam propter Prochytæ, quan tenebat,vicinitatem.Hic regem docuit id oppidum ſubitò atq; improuiſo aduentu op primi poſſe,quòd oppidani naturali ſitu freti,circa oppidi cuſtodiam negligentiores e ſent.pontem eum quo iunctum eſt inſulę oppidum,noctu clàm occupari facilè eſſe:qu occupato ac reſciſſo,omni auxilij ſpe,quam in inſulæ accolis haberent,ſublata, mari c cunſeſſos,aut ferro,aut fame ſuperari poſſe.Alphonſus homine collaudato,eiusq; ope ra impenſius poſtulata,ea,quæ ſequuta eſt,nocte cum triremibus miſit qui pontem oc cuparent: ſimul qui quanta foret maris altitudo ad ima rupis explorarent, vt ſciret a onerariæ naues ſaluis carinis eouſq; ſubire rupem poſſent,vt nauales ſocij ac milites i ipſam non incommodè exponerentur: ijq; intempeſta nocte (vt iuſſi fuerant) profect non ſentientibus oppidanis,pontem ſubitò occupauere. Alij explorato fundo ad re gem quamprimum reuerſi,pontem occupatum atq; interciſum,& cum onerarijs ad ru pem ſatis tutò accedi poſſe renuntiarunt. His rebus cognitis, & ipſe paucis conſcijs a inſulam profectus eſt,vt eadem quæ acceperat,oculis ſpectaret.Indeq; celeriter reuer ſus omnibus ad oppugnationem oppidi comparatis, inſulam repetit, onerarijs quibu opera bellica vehebantur ſubſequi iuſsis.Oppidani vt pontem occupatum claſſemqu adeſſe conſpexerunt,aliquandiu attonitis ſimiles conſtitere: receptis deinde animis, i doneis quibuſque locis armatos,ac tormenta per oppidum diſponere. Profectus naui bus Alphonſus,priuſquàm pugnæ ſignum præponeret, per præcones pronuntiari iuſ ſit,ſe oppidanis poteſtatem facere mittendi ad ſe quos vellent è ſuis,ſi fortè res ſine vi a certamine componi poſſet.Itaque oppidani duos accepta fide ad illum miſerunt,ijsqu in mandatis dedere,vt tantummodo regem accederent:audita ad ſe referrent. Hos a ſe profectos pluribus verbis ad deditionem hortatur,ac docet non ita ijs ſitu confiden dum eſſe,vt vim eius quàm benignitatem experiri malle debeant.Satis ijs exempli eſſ debere depulſum modò Neapoli Sfortiam,& ipſam Neapolim vi captam,quæ tanta ci uitas ſi ſuis viribus obſiſtere non potuit,qua tandem ſpe freti Aenarienſes reſiſtere ſ poſſe confidant? Non eſſe ſibi cum regina bellum,quam pro matre haberet & coleret ſed cum ijs qui inuidia ſtimulati aduerſus ſe reginam concitauerint: nec deſcituros eo à regina,ſi ſecum conſenſerint: ſed ab ijs qui priuati commodi & ambitionis cauſa ea à ſe abalienauerint, nihil ſe eorum viribus detracturum: tantùm petere vt poſitis armi ſuum præſidium in oppidum ac arcem reciperent.Ab hoc ſermone legati in oppidur regreſſi,cùm nihil reſpondiſſent,atque hæc ad ſuos perlaturos dicerent,ſenatu coacto quæ ab Alphonſo acceperant retulere. Quæ cùm Chriſtophorus Manocius audiſſe aduerſæ factioni ſuæ homines ſecedere,& eos qui ſuaderent pro hoſtibus habere atq interficere iubet.Quo terrore adacta Coxia factio,cùm aduerſari non auderet, & ip ad oppidi tutelam omiſſa pacis mentione coierunt.Alphonſus,cùm nemo reſpōderet &per clamores diſſonos rem aduerſæ parti non placere coniectaret, frequentioresqu ad defenſionem oppidanos conueniſſe animaduerteret,experiri vim ſtatuit.Itaque ex templò Ioannem Cardonam ad Mariæ ædem,quæ è regione oppidi ſita erat, cum na uium & copiarum ducibus conuenire iubet,vnà cum ijs de ratione oppugnationis co ſilium capturus: nam cæteri inſulæ accolæ vt pontem interciſum cognouere,haud cun ctanter deditionem fecerant.Omnibus (vti imperatum erat) eò profectis,oppidano rum primò pertinaciam deteſtatus,prælium ſic inſtituit. Nauim vnam cæterarum maxi mam,ad eam quæ orientem ſpectat,quatuor reliquas ad eam rupis partem quæ in me diem, ire præcipit. Roſtratas duas maiores cum totidem minoribus ad ſuburbium quod oſtendi, ad imam rupem ſitum, oppugnandum.His ita conſtitutis & compro batis, ad ea paranda quæ reliqua erant, continuò diſceſſum. Interea oppidani e loca, quæ minus difficulter ſubiri ab hoſtibus poſſe videbantur, munierunt: fœmini atq; ijs qui imbecillloris ætatis erant,procul à prælij tumultu in arcē miſſis:ad ſuburbi

quoq

uoq;,turresq́; interiectas,qui tuerentur missi: reliquũ diei ac noctis tempus quieti da-
um. Vbi altera dies illuxit,propositum pugne signum, ad quod tantus hominũ clamor
n cœlum sublatus est,quantum vix oppidanorum aures ferre potuerunt. Tum naues ad
estinata loca remulco agi cœptæ,primaq; omnium Generij nauis ad præstitutũ locum
uppim appulit,pontemq́; in rupem exposuit. Cumq́; intueretur Alphonsus Campi ro-
indi nauem,quòd ad septentrionem mare æstuosum erat,non posse pontem in rupem
stere,tres expeditos iuuenes ad se vocat,atq; ijs mandat,vt in rupem transgressi funem,
uo pons alligatus erat,ad virgulta quædam procul visa deligarent. Quo facto duo ex
s,quibus audacia maior erat,per abrupta,atq; auia quęrere aditum ad oppidum cœpe
: multi nanq; anfractus erant,quibus furtim ad fastigiũ niti posse videbantur. Ij post-
uam paulùm processere,in rupem adeò rectam,atq; arduam inciderunt,vt ægrè tenta-
undi,manibusq; murices,& virgulta circa rupem extantia amplexi,ad cacumen euase
nt. Fortè tum euenerat,vt è duobus custodibus,quibus ea pars custodienda contigerat
nam quòd locus ipse munitissimus erat,idcirco minus suspectus ab hoste habebatur)
ter ad eum locum perrexisset,vbi Christophorus Manocius laborans pugnabat. Hoc
itur vno intercepto,& cæso,locum clam oppidanis capiunt,taciti q; subsistunt, donec
ij quidam eorum audaciam imitati,eodem conscenderunt. Intereà nauales socij stre-
uo saltu in rupem exilientes obiectis clipeis contra lapidum ictus ad oppidum scan-
ere contendebant. Cæterùm ea vis hominum fuit simul à nauibus exire certantium, vt
eneriæ,ac Cæsaraugustanæ nauium præ nimio pondere effractis pontibus complures
mare prolapsi interierint. Ex quo contigit reliquos non aliter quàm per propinquas
aues exilire in rupem posse. Naui quoq; Pisanæ cum eadem fortuna accidisset, quinq;
ea enecti sunt. At qui in Campirotundi naue erant, & in cæteris quæ ad eandem par
m se contulerant in terram egressi,ad oppidum per ardua,& confragosa loca enitebant
r. At oppidanos natura loci adiuuabat,quod rupes adeò procliues erant,vt non emis-
modò tormenta: sed etiam saxa pondere suo prolapsa grauissimè in hostes inciderent.
q; multos audacius subeuntes vulnerabant. Quod cùm Alphonsus intueretur,vt eos
de auerteret,ad suburbium oppido subiectum contendit. Oppugnabatur oppidum
mma vi à mari,nec minus ab insula omni tormentorum genere adhibito. Oppidani vt
dere suburbia ab hostibus peti,ad eam partem tuendam haud segniter ierãt. Quo viso
phonsus confestim scapham ingressus,propius accessit,quò suos ad pugnandum ala-
ores redderet,ad animandos in prælijs milites regis conspectum multum valere non
scius. Inter hæc simul qui oppidum etiam introierant,simul qui tecta proximè subibãt,
ntempta hostium paucitate,clamores tollunt. Itaq; oppidanis ancipiti casu consterna
,cùm stationes deseruissent,regia quæ pro muro erat,primò capta: deinde per oppi-
m discursum. Cùm autem Alphonsus suburbia petens in scapham descendisset, præ
ltitudine conscendentiũ conuersa in latus scapha,ipse in mare armatus excidit: adis-
q; in tanto tumultu vitæ periculum,nisi quidam nandi periti eum obluctantem flucti-
s confestim excepissent. Vicum deinde defensoribus vacuum nactus,nullo repugnan
epit. Et iam regij casus fama,quæ semper in peius efferri solet,plerosq́; iam oppidum
ressos ad curam salutis illius reuocauerat. Quem postquam incolumen subeuntem
pidum videre,confestim reuersi,oppidanos,arma ponere coactos,diripuere. Per hũc
dum intra horam fermè quintam,ex quo pugnari cœptum fuerat,debellatum est op
um. Restabat arx,in quam multi se oppidanorum salutis causa receperant, munitior
m quæ vno impetu capi posse videretur. Stationibusq́; ita circa eã dispositis, ne qua
e eruptio fieret,reliqua diei,ac noctis pars quieti data. In eo prælio multi vtrinq; de-
rati sunt: plures etiam vulneribus affecti. Postridie Alphonsus cùm clementia sua in
os vti statuisset,captiuos omnes liberari,ijsq́; domos restitui iussit. Qua re cognita,
qui in arcem confugerant,salutem pacti deditionem fecerunt. Recepta arce,eaq;
præsidio firmata,Neapolim redijt, ex tam muniti naturali situ oppidi
expugnatione ingens nomen,& gloriam adeptus.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTA-
RVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLI-
TANI LIBER TERTIVS.

IAM hyems instabat, cùm literæ ad Alphonsum delatæ sunt, quibus
Hispaniam accersebatur. Nanque inter Ioannem Hispaniæ regem,
fratres eius oborta contentio, ac discordia, eousque creuerat, vt à pr
fectione absistere nullo modo posset. Inimicitiarum causa fuerat, qu
Ioannes Henricum Alphonsi fratrem, cui Galleciæ principatus obtig
rat, in custodia tenebat, propterea quòd Catharinam sororem sese inu
to, vxorem ceperat. quę cùm existimaret non passurum fratrem, vt illi nupta esset, cui n
ximè cupiebat, magnis itineribus in Aragoniam clam fratre contenderat. Itaque cons
tuit Barcinonem quamprimùm traijcere, ijsque conuocatis quorum consilio vtebatu
profectionis suæ necessitatem pluribus verbis exposuit. Posthæc ad res ordinandas co
uersus, Petrum fratrem summæ rerum præfecit, multis summa nobilitate & consilio v
ris, quorum consilio in rebus abministrandis vteretur, ei adhibitis. Et vt non minus a
mis, quàm consilio partum regnum firmaret, non exiguum peditum atque equitum n
merum ei attribuit: ne ue duces deessent, per quos res bellicę, si opus foret, gererentu
Iacobum Caudolam, ac Bernardinum Cardam homines rei militaris peritissimos, me
cede conductos (hi ad mille equites ducebant) apud eum reliquit, ciues vt in fide
officio permanerent, fratriq; obtemperarent, exhortatus. Imprimis verò palam profe
sus est non esse sibi in animo reginam regno spoliare, sed tantùm efficere atque eniti, r
per inuidiam atque per odium eorum, qui apud illam gratia atque opibus pollerent,
eo regno pelleretur: quòd à se fugato reginæ hoste pacatum esset, quodque sibi post r
ginæ mortem successionis iure deberetur: tantumq; abesse vt eam vellet regno exuer
vt nihil æquè optaret, quàm vt positis certaminibus atq; inimicitijs, cum illa in gratia
rediret: simul spe celeris reditus facta, omnibusq; diligenter prouisis Caietam traijc
eiq; Antonium Lunam cum præsidio præficit, confirmatisq; ciuium animis, cum duod
uiginti rostratis, ac onerarijs duodecim in altum euehitur. Vix dum è Caietæ conspect
classis abscesserat, cum subitò exortus Africus naues dispulit: Ipse cùm paucis rostra
summo remigum labore ac nixu, retro ad Caietæ portum delatus est. Cæterarum ali
Pontiam, aliæ propinquas insulas tenuerunt. Post sedatam tempestatem solutis nauibu
Pontiam, quò reliquam classem cursum tenuisse suspicabatur, petijt: ibi totam nactu
classem (nulla enim nauis perierat) onerarias, quæ triremium cursum sequi non pot
rant, ad Stœchades insulas conuenire iubet. Nanq; statuerat ex itinere Massiliam opp
gnare, quòd Ludouicum, qui adhuc Romę erat, cum Ioanna amicitiam renouare, nou
que belli consilia agitare acceperat. Itaq; Ioanni Cardonæ onerariarum præfecto imp
rat, vti ad Stœchades insulas cum nauibus proficiscatur, ibi se eum cum rostratis præst
laturum monet, si eò prior aduenerit: si inde discesserit non expectatis onerarijs, sese
men literas arundini illigatas in demonstrata quadam insulæ parte relicturum: quibu
quid à se agi vellet scire posset. Sin verò ipse prior venti beneficio præueniret cum one
rarijs, vti eum ibidem anchoris iactis expectaret: neq; pronuntiaret velle se Massilia
oppugnare, ne quid de eius consilio Massilienses pręsentirent. Ipse altum petens cum t
remibus ad easdem insulas contendebat, & iam ad Planasiam insulam peruenerat, cu
iterum oborta mari tempestas classem disiecit, onerarijsq; altum tenentibus rostratæ i
Niceæ portum delatæ sunt. Prosperum deinde ventum nactus, ad destinatas insulas cu
sum contendit. Ibi cùm onerarias eodem conuenire iussas, nō reperisset, suspicatus ea
vento iactatas Barcinonem petisse: ne Massiliæ oppugnationem differret, institutū cu
sum persequi decreuit: accitisq; ad se triremium ductoribus, quòd ad eam diem occu
luerat, consilium eis aperuit hortatus vti præsentibus animis rem susciperent, quæ in
gentem ijs gloriam, prædamq; allatura esset, nec vererētur, quòd onerariæ abessent: f
cilè enim Massilienses inopinato suo aduentu opprimi posse: at certè quando res ex se
tentia non succederet, absq; detrimento discedi posse. Cunctis operam strenuè pollice
tibu

bus,poſtridiè idoneam ad nauigandum tempeſtatē nactus,ſub quartā noctis vigiliam
d paruam admodum inſulam,quæ in conſpectu Maſſiliæ eſt ſita, claſſem appulit, ibiq;
gere de tota oppugnandæ vrbis ratione cœpit.Difficilem faciebat oppugnatinnem lo
i ſitus non natura modò,ſed etiam opere permuniti.Nanq; Maſſilia à tribus fermè par
ibus mari alluitur,pars reliqua altis mœnibus circundata eſt: quæ pars auſtro expoſita
ſt,hanc rupes ingens inexpugnabilem facit.Sinus introrſus recedit,qui portum efficit
erangustis faucibus.Duo excelſa templa cum præaltis hinc atq; hinc turribus portum
laudunt: inter quæ Syrtis quædam poſita,eas faucium anguſtias coarctat, ad cuius ex-
remum ſita eſt Pharus manu facta : quæ cum altera parte,quà altius eſt mare ferrea ca-
hena iungebatur.Hac loci natura freti Maſſilienſes conſpecta claſſe, de cuius aduentu
er quoſdam Nicæenſes cognouerant,regios conatus contemnere videbantur, & ob
am rem nulla ex circumiectis agris auxilia accerſierant.Sed multis ſæpe vrbibus negli
entia exitio fuit.Sæpe contemptus hoſtis ingentem calamitatem attulit.Erat fortè in i-
ſius portus faucibus nauis quædam oneraria:Hanc viſa regia claſſe,confeſtim mali fa-
tigium ad turrim quamproximè appulſam nautæ religarunt, quam regij aggreſſi cum
riremibus quatuor,cum inde vi diuellere nequirent,Alphonſus turrim ipſam à terra op
ugnare primùm conſtituit.Huic verò turri,vt oſtendi,cathena iuncta erat.itaque trire-
nium quatuor cohortes confeſtim in terram deſilire præcipit,ac turrim oppugnare.Nec
nulto poſt ipſe cum paucis eódem profectus eſt.Dura erat eius turris oppugnatio, ijs
ui in præſidio erant,creberrimè grandinis modo lapides,atq; omne telorū genus inij-
ientibus.Quod vbi Alphonſus animaduertit,exterioris circuli portæ illico faces inijci
nperat.Miraculum rei adijciunt,ſubito coorto imbri flammam reſtinctam. Cumq; ite-
um iniectus ignis portam denuò corripuiſſet: rurſus imbris caſu incendium obrutum.
Quæ rēs cùm eſſet à pleriſq; in religionem verſa,& ob id abſiſtendum ab oppugnatio-
e cenſerent,iuſſit Alphonſus,vt tertiò ignem conijcerent,non paſſurum ſe vlterius con
ci affirmans,ſi tertio ab imbri defenderetur.Itaq; cùm tertiò faces iniectæ eſſent,confe
im nullo iam obſtante imbri,flammę vis portam hauſit.Quo caſu qui in turri erant con
erriti,regi polliciti ſunt ſe nullā inde vim facturos,ſi ab ipſius turris oppugnatione abſi
eret,ac ſi accideret vt vrbe potiretur,ſeſe in eius poteſtate fore. Quib⁹ auditis Alphon
s ne ibi diutius tempus tereret,ſatis ſibi eſſe arbitratus,modo eos non haberet aduer-
os,ita ſe omiſſurū oppugnationem reſpondit, ſi propugnacula turris deijcerent. quod
um illi haud cunctanter feciſſent : ad triremem regreſſus, Ioannem Coueriū cum tri-
emi recta ad ſecandam cathenā cum dolabris anteire imperat.Itaq; celeriter profectus
athenam ex mari in lembos tectos extractam cædere aggreditur. Tum ex altera turri
q; ex vrbe tormenta ac ſaxa in triremem coniecta.Lembi etiam pleriq; hoſtiles aduer-
s regios tela iacientes cathenæ ſectionem impedire conabantur.Cęterùm triremes re
quæ turrim,quoad tutò poterāt,ſubeuntes propugnatores ſagittis inceſſebant, nec in
uro apparere patiebantur.Inter hęc naualis quidam ſocius,Alphonſo detulit,eſſe lem
um quendam intra portū incuſtoditum,qui facilè capi poſſit,cæterùm remis inermem,
uo cōprehenſo atq; armato,terror inijci oppidanis poſſit. Quod vbi accepit,eum con
ſtim arripi,remoſq; inferri,atq; armatis hominibus cōpleri imperauit.Id cùm ſtrenuè
ciſſent duos oppidanorum lembos in ſe concitè venientes inuadunt, capiuntq;,& ad
uadraginta lectos viros in ijs imponunt,quibus cum portū obeuntes nauiculam quan-
am adorti comprehenderunt : qua capta,& armata,reliquas omnes onerarias, quæ in
ortu erant,cepere.Hic tantus rerum ſucceſſus Alphonſo ſpem attulit,quando ipſa ca-
ena ferro ſecari non poſſet,vrbem ab ea parte cum nauibus captis,capi poſſe. Ingens
ro certamen ad cathenā erat,contendentibus ſumma vi hoſtibus,ne clauſtra perrum-
rentur.Qua tandem reſciſſa,conſultatū (nam iam prima noctis vigilia erat) vtrum re
ā in portum vno agmine irrumperent,vrbemq; oppugnarent,an oppugnationē in po
rum diem differrent.Suadebat Ioannes Cardona vt in poſterū diem certamen extra-
rent,nec per noctem in vrbe maximæ parti ignota,prælia conſererent,rem magni di-
riminis eſſe affirmans noctu cum oppidanis pugnare,quorum tela certiora futura eſ-
nt præſeferentibus regijs per vrbem faces,quæ quidem ſequentes proderent. Contrà
oruerius ne reſpirare territos ſinerent,dum nox terrorem augeret, ſatius fuiſſe dicti-

tans portus claustra non abrupisse,quàm ijs abruptis prælium differre. Futurum facil
oppidanis,auxilijs extrinsecus accersitis,eos postridie ingressu vrbis prohibere. Cuiu
consilio approbato Alphonsus confestim triremes in portum magno impetu inuehi pr
cipit,atq; in molem pontes exponi.Ipse inter primos processit,contemptis ijs qui de tu
ri pugnabant.In hoc ingressu graue saxum tormento æneo ab oppidanis excussum (mi
rabile dictu)cùm supra eius triremem deferretur,nauali cuidam socio vmbonem modò
qui ab eius balteo pendebat,toto corpore intacto atq; illæso,diffractum abstulit. Et iam
oppidani conglobati in molem concurrerant,ac ne descensio in terram fieret,contend
bant.Eratq; difficilius hos loco pellere propter loci angustias,quòd multi simul pugna-
re non poterant.Quod cùm Alphonsus animaduerteret,rostratas quatuor eam parten
circuire iubet:expositisq; in terram militibus desuper cum clamore se ostendere,vt me
tu iniecto hostes inde auerteret.Quod cùm illi strenuè effecissent,tantus oppidanos pa
uor & trepidatio cepit,ratos vrbem captam esse,vt deserta statione,in fugam se coniec
rint.Quibus terga dantibus,regij è nauibus certatim desilientes eos insequi atq; ager
tota vrbe cœperũt.Et,quoniam multi de tectis pugnabant,proximis domibus ignis in
iectus est.Qui paulatim vento adiutus, cùm mox eum vicum comprehendisset (nanq
omnia prope ædificia extrinsecus contabulata erant) mutato vento in aliam vrbis regic
nem deferri cœpit,totamq; hausit.Posthæc non sine omnium admiratione, cùm ventus
in contrariam partem reflare cœpisset,totam regionem oppositam absumpsit : atque ita
variante vento,nulla penè oppidi pars ab ignis violentia integra superfuit. Fugabantu
intereà tota vrbe oppidani, diripiebanturq; domus,ad quas incendium non peruene-
rat,multiq; eorum in vijs fugientes cadebant.Fœminarum puerorumque comploratus
per vrbem fugitantium atq; ad portas discurrentium regiorum aures complebant. Itaq
oppidani,desperata salute,exportatis quæ pro tempore potuerunt,vrbe protinus exces-
sere.Tum regij in omnes vrbis partes excursione facta eam continuò in Alphonsi pote-
statem redegere.Vrbe capta,Alphonsus matronalis decoris haudquaquam oblitus, ea-
rum fœminarum,quæ in templa confugerant,iniuriæ parci iussit : easque spectatæ inte-
gritatis viris, ne à militibus probro afficerentur, seruandas tradidit. Quæ cùm ad eum
pro conseruata pudicitia magnam auri ac gemmarum vim,quas secum detulerant, mi-
sissent,vltra libertatem,& ea omnia sese ijs dare dixit,potestatemq; fecit vti ad suos mit-
terent qui eas ex vrbe deducerent : ijs,vt res oẽs,quas ab incendio conseruauerant,ex-
portarẽt,permisit.Postridie fortè duo nauales socij vestẽ:qua diui Ludouici corpus in-
duebatur,& calicẽ,quo is in sacris vti solebat,ꝙ corpus pridie magna cura in ipso prælij
ardore conquisitum,non inuenerant,ex præda ad naues deportabant. Quibus rebus à
Massiliensi quodam cognitis,illico Alphonsus eos ad se perduci iussit.Et primò quidem
corpus à se inuentum non negarunt : cæterùm dum naues repeterent,vt socios atq; ad-
iutores vocarent,quòd ipsi tantum onus ferre non possent,loculum intereà vbi corpus
reconditum inerat,igni haustum.Quibus cùm creditum esset,dimissi sunt.Alphonsus ta
men nequaquam animo conquieuerat,eius inueniendi percupidus : putabat enim, id
quod euenerat,corpus ipsum metu occultatum,ne ab inuentoribus aurum loculo cir-
cumpositum reddi oporteret.Itaque cùm audisset gubernatorem triremis qua illi vehe-
bantur,vnà cum ijs affuisse,hominem ad se confestim accersi imperat, & quidnam de i-
pso corpore factum sit percontatur : qui cùm pertinaciùs affirmaret crematum esse, su-
spensa ad malum triremis antenna,terrore mortis iniecto,veritatem expressit, atq; vbi-
nam corpus celassent confiteri coëgit.Quod vbi agnouit,è vestigio eò profectus , cor-
pus ipsum cum summa veneratione in rostratam,qua ipse vehebatur,deportari curauit.
Hunc verò casum Massiliensis senior referebat (rem dictu miram) quendam spectatæ
sanctitatis virum,iam ab inde annis quinquaginta, eo tempore Massiliensibus euentu-
rum prædixisse.Eius diei post diem tertium omnibus vrbem deserendam censentibus :
quòd copię propter bellum Hispanum iam destinatum animo,imminuendę non essent,
vrbis autem præsidio multo milite opus erat,nauem ingressus vrbem præsidio vacuam
reliquit. Ea clade Massiliensium in Galliam perlata octingenti fermè è Burgundia equi-
tes ad Alphonsum proficiscebantur,stipendia sub eo (nam per id tempus Ioannes eo-
rum princeps Britanniæ adiunctus,cùm Galliæ rege bellum gerebat) facturi.Cæterùm,

quas

as dixi,causæ,ac belli insuper Hispani moles,ne quid amplius in his locis moraretur, gebant,quamobrem in Hispaniam,vti constituerat,ire perrexit. Necdum multum na ;ando processerat,cum subito exortus in aduersum ventus adeò mare commouit, vt pulsis nauibus vel preciosarum rerum iacturam fieri oportuerit.Hæ tamen post lon- n iactationẽ Palmosam nulla omnino amissa,delatæ sunt.Inde paucos moratus dies m iactatos reficeret,tranquillo vectus Barcinonem traiecit.Lætus ijs, ac maximè iu- ndus eius aduentus,vt diu desiderati regis,vt gloriosi victoris fuit. Iam enim ad eos, ; adeò in omnem Hispaniam tot rerum ab eo prosperè simul & magnificè gestarum na peruagata fuerat,quibus Cathelonicum, atq; omne Hispanum nomen non me- ocriter illustratum esse animaduertebant.Itaq; quàm maximo honore potuerunt eius uentum celebrauere:nulla re prætermissa,quam ad id munus pertinere existimarent. ec minus cæteræ Catheloniæ,atq; Aragoniæ ciuitates,ac reguli eius salutandi & con- atulandi gratia Barcinonem profecti,inter se de officio certabant. Fuit autem hic an- s ab aduentu eius in Italiam,tertius.Interea Ioanna ob Alphonsi discessum occasio- m,vt sibi videbatur,nacta qua amissam vrbem Neapolim reciperet (magnum enim litum numerum ab Alphonso transuectum in Hispaniam sciebat) de reuocando Lu- uico,quem antè pro hoste habitum regni finibus expulerat,consilium cepit. Cumq; ret Martinum pontificem maximum,illi amicum esse,nulliusq; opera facilius reconci ri posse, legatos ad eum misit, qui ea de re agerent. Nec fuit pontifici difficilis ea re- nciliatio,Ludouico eam rem vltrò,& maximè expetente.Renouata igitur amicitia,ac edere,Ludouicus ex hoste hospes repente factus,Auersam ad Ioannam profectus est. coniunctio maximæ voluptati fuit Andegauensi factioni,quæ prius Ludouico expul ,omni prorsus spe sibi exuta videbatur recuperandæ in perpetuum dignitatis. Itaque un inter se occulta consilia agere,atq; illius rebus,quoad tutò possent, fauere cœpe- nt.Multiq; etiam ad eum sese Auersam contulerunt,operam,studiumq; omne polli- ntes.Cùm autem Ioanna,& Ludouicus sese Neapolim, cæterumq; regnum, priuatis ibus recuperare posse diffiderent,externa auxilia poscenda censuerunt: ea maximè, æ mari pollerent.Ea tempestate Philippus Maria Mediolanensium princeps, cuius es omni Italiæ formidolosæ erant,vrbem Genuam,propter ciuium dissidia, tenebat, atq; ingens eius auctoritas,terra quidem propter equestres copias, quibus abunda- t,mari verò propter Genuenses,quorum in rebus maritimis magnæ opes erant. Hu- s itaq; amicitiam imprimis sibi petendam duxere.Nam cùm sibi classe imprimis opus e animaduerterent,eam non aliunde commodius,quàm è Genua se consequi posse telligebant,præsertim cùm scirent Genuenses,ad veterem amicitiam,in vtrunq; pro- s esse. Quod consilium cùm pontifex comprobaret,legati ad Philippum, ac deinde Genuenses missi,ijq; suadendo perfecere, vti bello adiuuarentur. Alphonsus per id nporis Genuensibus infensus erat,propter Corsicam à se bello petitam.Itaq; facilius ea re Philippo obsequuti onerariarum duodecim,ac triremium quinq; & viginti clas- n effecerunt.Huic classi Philippus Guidonem Forellum,vnum è copiarum ducibus, æesse voluit,patientibus æquiore animo Genuensibus alienigenam hominem aduer n fœderis formulam classi præfectũ dari,quòd eos pecunia in classis stipendium Phi- pus adiuuerat. In eam classem præter nauales socios,lectissimum peditatum,equites- e complures misit,qui,vbi quid terra gerendum foret,hostium impetum sustinerent. l decem millia hominum,qui pugnare possent,in ea classe fuisse accepimus. Dum ea ratur,Ioanna ac Ludouicus de recipienda primùm Caieta agere cœperunt, cuius rei ultatem classis beneficio sibi oblatam videbant.Erat enim ea vrbs & ad classis rece- um portu tutissimo peroportuna,& propter vicinitatem ad bellum Neapoli,atq; adeò iuerso agro Campano inferendum maximè idonea (neq; enim abest à Neapoli plus aginta millibus passuum) egitq; Ioanna cum Christophoro, ac Rogerio è Caietana pe regulis,quibus in ea vrbe magnæ clientelæ erant, propter oppida, quæ tenebant ietæ circumiecta,vt in aduentum classis Caietanorum animos eorum,quibus amicis ebantur præpararent. Postquam verò Petrus regius frater certior factus est Genuen- pro Ioanna & Ludouico Philippi iussu classem moliri, coacto in vrbem frumento, nibusq; ad obsistendum necessarijs attentiore cura præparatis,ad Bracium misit,qui

rogaret,si Alphonsi statum saluum esse cuperet,vti Neapolim quamprimum cum ex
citu contenderet.Bracius per id tempus adhuc vrbem Aquilam obsidebat, statuera
non prius ab obsidione discedere, quàm eam cepisset,quòd intelligebat (vrbe illa
tionis suæ facta) postea in manu eius fore,cui velle Neapolitanum regnum tradere,
gesq; qui de regni possessione certabant,amicitiam eius magno empturos esse : quap
pter irrita ad eum legatio fuit.Aduersus quem aliquanto pòst,ita postulante pontifice
belli socijs,cùm Sfortia à regina cum exercitu mitteretur , in transitu Aterni flumin
(quem nunc Piscariam ab oppido vicino vocant) dum periclitanti armigero opem fe
re conatur,vorticibus rapidis,cum equo in profundum absorptus,nusquam postea a
paruit.Nec multò post Iacobus Caudola,ac Franciscus ipsius Sfortiæ filius, adolesce
iam tum magnæ expectationis,cum copijs eodem missi : cùm per montana supra Aqu
lam venissent,ipsum Bracium per contemptum hostium patientem omnes prius copi
in planum descendere,quàm pugnam inciperet,acje vicerunt,eo cæso , totoq; exerci
propè capto.Inter hæc Genuensium classis parata atq; instructa è Genua soluit : eaq
cùm ad Caietæ conspectum peruenisset,ijs,qui Alphonsi partibus fauebant, magno t
rori fuit : nec ob id,quòd vrbis munimento diffiderent : sed quòd magnam ciuium pa
tem Ioannæ ac Ludouico affectam,rerumq; nouandarum cupidam intelligebant: quo
rum conatus pertimescebant.Et quanquam eorum consilium Antonio Lunæ præfect
vrbis non obscurum erat,tamen dissimulanter id ferebat,nec punire sontes,nec expell
re vrbe ausus,quòd verebatur,simul ac quæstionem de suspectis habere cœpisset, ne il
lorum vim sustinere posset.Appulsa igitur sub vrbem classe,expositisq; in terram naua
bus socijs militibusq;,Guido classis præfectus,vti monitus fuerat, terra mariq; Caieta
nos circunsedit: multiq; ad eum à Ioanna equites cum Christophoro Caietano in ca
stra accessere.Antonius, quoad potuerat, vrbem munierat, dispositis per muros vigili
bus,&,nequid noui aduersæ partis homines moliri possent,obseruabat. quorũ nullus
primo classis aduentu se ducem ad arma capienda profiteri ausus est.Ii triduo post cœ
ptam obsidionem,cùm non auderent vim facere præsidij metu,terrorem inijciunt : do
cent tam grauem obsidionem frustra tolerari : nam neq; ab Alphonso Hispano bello o
cupato : neque à Petro eius fratre:cui nulla sit classis,subsidium vllum expectari posse
Stultum autem videri,vbi auxilium desperes,quod tueri nequeas,id tamen pertinacite
ob cupiditatem velle defendere.Mare à classe clausum,terra ab exercitu teneri,nec iam
vllum obsessis effugium patere.vrbem præterea non usque adeò munitam esse, vt tanta
classis,tantiq; exercitus simul Ioannæ,ac Ludouici vim sustinere possit, quapropter suæ
& præsidij,ciuitatisq; saluti consulendum: antequam hostis muros quatere inciperet.
His perterrefactus Antonius,quòd in ijs,qui amici Alphonso erant, parum opis intue-
batur : cedendum necessitati ratus,consilium salubre magis,quàm honestum arripit,pa-
ctusq; suam,& præsidij salutem,Neapolim ad Petrum abijt, quo digresso , haud mora
Caietani deditionem fecere. Vrbe Caieta præsidio firmata, Guido tranquillum nactus
mare Neapolim petijt,extraq; teli iactum anchoras in portu iecit. Quod postquam Pe-
trus animaduertit,stationibus per muros tormentisque dispositis,omnibusq; cum cura
effectis,quæ ad muniendam tuendamq; vrbem pertinebant, nequid eum falleret, cir-
cumspiciebat.Postridie haud procul à templo Mariæ Carmelitanæ Guido copijs in ter-
ram expositis castra ponit.Leuia de hinc prælia inuicem committi cœpta. Dum autem
Petri equitatus in Auersanum excursionem facit,Remundus Anechinus,qui sub Iacobo
Caudala militabat,capitur,atque ad Ludouicum perducitur. Quem cùm sciret Iacobo
imprimis charum esse,peridoneus ei est visus,per quem cum Iacobo de recipienda vr-
be Neapoli ageret.Itaq; hominem seorsum placidè affatus,quid ad Iacobũ perferri ve-
lit edocet,speq;,& promissis ingentibus oneratum,à se dimittit. Ille confestim ad Iaco-
cobum reuersus,remotis arbitris,ei Ludouici mandata aperit. Quæ vbi audiuit, renun-
tiari iussit sese in id quod peteret paratum esse , & quî id exequi posset, meditaturũ : in
hoc consilium aliquot dies consumpti. Neque enim absque magno discrimine, & astu
tanta res agi posse videbatur. Erant enim apud Petrum & alij quidem præstantes copia-
rum duces præter Cathelanos,& Hispanos,vt ab eo cautissimè agi oporteret. Cæterùm
classis præsentia eius animum ad rem perficiendam confirmabat. Tum magnam ciuita-
tis par-

s partem ad Ioannam inclinare animaduertebat. Hæc quanquam ab eo occultissimè gebantur, tamen Petrum non latebant: sed veritus hominis potentiam dissimulandum istimabat. Erant enim in Iacobi manu portarum claues, vt periculum esset, si qua vis luersus eum pararetur, ne vno momento propter auxilij propinquitatem cuncta euer ret. Molliendum igitur potius, & vincendum omni officio eius animũ, (si fortè à propo to reuocari posset) quàm irritandum, & quod sine suspitionis significatione fieri pos t nequid noceret, prçcauendum. Itaq; nec vrbis custodiam omittebat, nec omnes vno mpore copias in hostem educi sinebat. Sed postquam Iacobus consilia sua palàm fa a cognouit: maturandum ratus: priusquàm ei vis afferretur, Ludouicum monet, vt uidonem postero die in armis paratum esse iubeat, simul quidnam constituerit edo et. Postridie hostes instructa acie ad vrbẽ succedunt, veluti mœnia oppugnaturi. Quod ım Iacobus animaduerteret, ijs obuiam cum equitatu, & magna peditatus parte repen prodijt. Cæterùm paulo post primum congressum, quasi eorum vim sustinere nõ pos t, ex composito cessit: hostesq; fugientem consequuti vnà cum eo vrbem inuecti sunt. Iinc tumultus & trepidatio repentè totam vrbem peruasit. Hispani, Cathelaniq; cogni dolo, vt quisq; potuit, in tanto, ac tam inopinato casu alij arcem regiam, alij aliò effu fuga sese receperunt. Quæ cùm Petrus animaduerteret cedendum fortunæ arbitra ıs, & ipse in arcem concessit: Hispanorumq;, & Siculorum domus direptæ, et siqui com rehensi sunt, pro captiuis habiti: totaq; vrbe cum ingenti clamore discursum est, nec uicquam prçter arces superfuit, quod non vna modò excursione captum fuerit. Qui ar em Capuanam tenebant, paulo pòst salutem pacti, deditionem fecerunt. obsidebatur rx regia. ad hæc res frumentaria deesse cœperat. Magnus enim hominum numerus in so tumultu captæ vrbis in eam confluxerat. Sed eam inopiam, vnius nauis interuentus ıbleuauit: quæ violentiore vento de industria expectato, pleno velo ad arcem delata: umentum, quo erat onusta, inuitis hostibus, exposuit. Alphonsus per id tempus in ha endis delectibus, contrahendisq; copijs occupatus erat. Cui postquam renuntiatum st amissa Neapoli, arcem obsideri, dignitatis suæ esse statuit, fratrem quamprimum ob dione liberare. Itaq; Artalem Lunam cum parte classis qua Barcinonem vectus fuerat, Jeapolim confestim proficisci iubet: &, quæ frater imperaret efficere. Isq; secunda tem estate vsus, paucis diebus Neapolim profectus est. Frumento in arcem illato (iam e im Genuensium classis abierat) & arcem famis periculo, & Petrum obsidione libera it. Ad eius classis conspectũ, Neapolitani confestim armatis mœnia compleuere statio ibus oportunis quibusq; locis dispositis. At Petrus cùm se ciuitatem ea classe recipere osse diffideret, omni turba inutili inde sublata, classem conscendit, ac Siciliam repetijt. nter hçc Alphonsus cum copijs Ioannis Hispani regis fines ingressus, ei intentabat ma is, quàm inferebat bellum, quo finitimis populis terrore iniecto Henricum fratrem di itteret. Ioannes quoq; frater Nauarræ rex, qui antè Henrico nonnihil aduersus fuerat, Alphonso persuasus, mutato repentè consilio suadere Ioanni cœpit vti fratrem abire ateretur: seq; non passurum nisi id faceret, fratrem diutius distineri. Itaq; Ioannes etsi as parauerat copias, quibus Alphonso obsistere se posse confideret, tamen omissis bel consilijs, dimittere Henricum statuit: Quo dimisso, pax facta est: moxque Alphonsus eductis copijs, in Aragoniæ fines redijt. Dum hæc in Hispania aguntur, Thomas Frego ıs, principatu Genuæ expulsus ad Petrum mittit, qui auxilium ab eo postulet aduersus hilippi vim ac dominatum: quiq; doceat quos populos in Italia amicos, quas cliente s in vrbe Genua, atq; in reliquis Genuensium oppidis habeat, nec dubitare se si ab eo asse adiuuaretur, fore, vt eiecto Philippi præsidio vrbe potiatur: debere illum memi isse acceptæ à Philippo grauissimæ iniuriæ: à quo & ipse ex vrbe Neapoli expulsus fue t, & Alphonso fratri omnis propè spes adipiscendi regni adempta. Non placuit Petro & si ira, atq; indignatio animum eius ad vlciscendam iniuriam stimulabant) quicquam per ea re decernere, antequam Alphonsi voluntatem cognosceret. Itaq; continuò ad ım misit, qui eius animum sciscitaretur. Quo ad se profecto, Alphonsus animo repu ns nullam fermè aliam gentem sibi Neapolitanis in rebus aduersari posse, ac facilè fo , vt Thoma Genuæ principatum obtinente, ipse cum classe proficiscens, reginam, quæ omiserat, præstare compelleret: placere sibi auxilium Thomæ ferri renuntiari iussit.

Cuius voluntate cognita, Petrus ſumpto commeatu, cæteriſq; neceſſarijs in claſſem i
poſitis, ad portum Piſanum curſum dirigit. Ibi Baptiſta & Abramus Thomæ fratres cu
duabus Florentinorum roſtratis eius aduentum opperiebantur. Cum hac claſſe qua
tuor & viginti naues longæ erant, Baptiſta & Abramo ducibus in Liguſticũ ſinum prof
ctus, oppida mari vicina circumire, terroremque ingentẽ aduerſarijs inferre cœpit: E
modò Clauarũ, modò Genuæ portum, modò Sauonam petens, omnia infeſta facieba
nec niſi inſigni magnitudine naues commeatus importare in oppida patiebatur. Si qua
do in hominum Fregoſæ factionis naues incidebat, has abſque detrimento atq; inuiola
tas dimittebat, aduerſariorum verò capiebat. Quod cùm inimici animaduerterent, qu
potuerunt, ex amicorum delectibus præſidia in oppida ſuſpecta, aut minus tuta confe
ſtim miſerunt. Inter hæc in ſpem Baptiſta Sigeſtri potiundi adductus (quod oppidum
Genua triginta millibus diſtat) Petro perſuadet, vti cum claſſe eò ſe conferat: multos a
micos ſibi in eo oppido eſſe, qui ingreſſum pollicerentur: horumq; principes eſſe Lau
rentium, Federicum, & filios, ſuæ factionis homines: quo oppido capto, reliquos illiu
oræ populos aut voluntate, aut metu deditionem facturos. Hæc cùm dixiſſet, Petro co
ſilium approbante, Sigeſtrum profecti ſunt. Situs oppidi huiuſmodi erat. Locus eſt accl
uis leniter ſeſe à littore in montem attollens, inſulæ propè modo vndiq; mari circunda
tus: vna tamen litoris pars continentem attingit, non latior fermè paſſibus centum: v
trinq; ſtationem habet lembis ac triremibus tutam, ipſa montis natura maris impetu
coërcente. Sed non vtraq; ſtatio eadem tempeſtate tuta eſt: nanq; ciente procellas No-
to, eam partem quæ Aphrico expoſita eſt naues petunt. Rurſum flante Aphrico, ad ean
partem quæ ad Notum vergit, mutata ſtatione ſe recipiunt: ipſorumq; ventorum impe-
tus magnam in vtrunq; litus arenarum molem vehunt. Qua de re etſi tellus ipſa foſſion
facilis eſt, tamen oppidum in inſulam redigere difficillimum foret, atq; adeò penè null
vt arte effici rationeúe poſſet. Extra hanc peninſulam in qua oppidum ſitum eſt, vicus e
rat nullis mœnibus circunſeptus, aduerſæ factionis hominibus frequentior: nanque i
oppido Fregoſa factio plus poterat. Laurentius cum ſuis perpetuò intentus ſtabat, v
cùm primùm claſſis acceſſiſſet, Baptiſtæ oppidum traderet. itaque ad primum eius ad-
uentum pulſa aduerſa factione Baptiſtam intromiſit. Quo caſu, qui contrariæ factioni
erant, conterriti, in montes propinquos, mox Centuriam (incolæ ita appellant) amici
frequentem, qui mons inter Sigeſtrum & Clauarum eſt ſeſe fugientes receperunt. Ea r
à Genuenſibus Philippo nuntiata, Nicolaum Guerrerium cum multo peditatu, equi-
tatu pauciore (quòd in montanis locis peditum vſus maior erat) confeſtim eò pro-
ficiſci iuſſit. Ad ſex millia hominum ij fuere. Ad hæc Genuenſes onerarias quatuo
ingentes, quæ mari oppidum vexarent, miſere. Nicolaus primò Compianum cum exer-
citu profectus, quod oppidum in Apennino eſt ſitum, in agri Genuenſis confinio: priu
quam vlteriùs progrederetur, eius regionis peritos aliquot conſuluit quá nam ſibi tran-
ſeundus Apenninus eſſet. Duo enim erant itinera, per quæ Sigeſtrum aditus patebat
denis fermè paſſuum millibus inter ſe diſtantia: vtrunque porrò difficile, ac periculo-
ſum, vnum per vallem, quam Sturlæ vocant: alterum haud procul à Variſio oppido. Cæ
terùm id remotius ac multò minus tutum videbatur: propterea quòd in ijs locis Abra-
mus magnam agreſtium manum ex amicis comparatam habebat. Nanque Ioannem Lu
douicum, ac maiorem Fliſcorum partem, ſummæ nobilitatis viros, quorum dominatu
ea loca tenebantur, amicos atque adiutores habebat. Itaque Nicolaus aſtu vtendum
ratus, callidum pro tempore conſilium capit. Ligures complures expeditos, quibus ea
regio nota erat, confeſtim deligit: hoſq; ante lucem poſtridie Variſij iter ingredi præce-
pit: longoq; agmine, pleriſque militaribus ſignis interiectis, quò maioris multitudinis
ſpeciem atque opinionem hoſtibus præberent, incedere. Qui vt erumpente luce in col-
libus apparuere: confeſtim ij, qui montem, quem Sanctam vocant, inſederant, vti erat
conſtitutum, fumo ſignificare cœperunt. Qua re Abramo nuntiata, extemplò cum ea
manu, quam coëgerat montem petijt: hoſteſque citato agmine perſequitur. Idem Val-
lis Sturlæ incolæ depulſum à ſe periculum opinati fecere: deſertiſque collibus, quos
inſederant, Variſium verſus contenderunt. Ea re cognita Nicolaus præmiſſis leuis ar-
maturæ hominibus, cum agreſtibus pleriſque, qui colles ab hoſte deſertos occuparent:

ipſe

pse cum reliquo exercitu per vallem Sturlæ iter facit: vicisq; passim direptis,atq; incen
s colles,per quos eundum erat,gradatim occupat: ne hostes à tergo vrgere possent.At
a manus,quam per Varisij iter missam demonstrauimus, vt vidit Varisio motos hostes
ese citatim insequi,effuso cursu per montes ferri cœpit:instantibus iam à tergo hostibus
ese pleriq; è subiecta rupe deiecerunt.Interea nuntiatum est Abramo hostes Sturlæ Val
em ingressos eam latè populari,atq; vastare.Et primò quidem fumus prospectus arden
ium tectorum,mox fœminarum,& puerorum clamor opem poscentium auditus maio-
em suorum partem ad sua defendenda reuocauit.Ipse quoque Abramus intellecto ho-
ium dolo cum ijs omnibus,qui secum erant,cumq; equitatu,quem à Florentinis acce-
erat: eodem cucurrit, hostesq; iam longè progressos insequutus,vt vidit se assequi non
osse,rectà Sigestrum petit,ac Nicolao,nullo iam obsistente,per Lauaniȩ amnis vallem,
liuersa via Clauarum profecto: ibi donec delectus imperati à Genuensibus conueni-
ent,consistere iussus est.Interim Baptista,&Abramus ante Sigestrum oppidum castra in
ittore posuerunt,fossamq; & vallum ad vtrunq; litus (nam à tergo oppidum castra in li
ore muniebat) à fronte perduxerunt.Petrus cum classe ad litus stabat,alterumq; castro
um latus tuebatur.Postquã Nicolaus perfectis nauibus, ac delectibus se satis firmum,
tq; instructum videt Sigestrum petere instituit.Abest autem Sigestrum à Clauaro non
lus quinq; millibus passuum, cæterùm iter plurimùm confragosum, & præceps. In
nedio fermè Centuria mons est,quem paulo antè monstrauimus,ab aduersarijs magno
ræsidio communitus.supra Sigestrum collis est: qui Saltus ab incolis dicitur: quà bre-
is ad oppidum descensus est.Hunc cùm sciret Nicolaus per speculatores ab hostibus
nsessum,magnam popularium,atq; agrestium manum per superiores montes circum-
nisit: qui deiectis inde hostibus continuò collem occuparent. Quod postquam Bapti-
a animaduertit,confestim summissa peditatus parte,qui collem tueretur, ipse reliquas
opias in aciem producit.Petrus quoq; sub eundem collem quàm proximè potest clas-
em admouet.Nicolaus composito agmine iter faciebat, cùm interea, qui circummissi
b eo fuerant,è superiore parte magno impetu in hostes inuecti sunt. Quod postquam
onspicatus est,peditatum confestim summisit,qui hostes lacesserent.Ita supernè simul
: à fronte impugnabantur.Non tamen vsque adeò animos remiserunt, vt collem subi-
ò deseruerint: Sed cominus pilis, & gladijs rem gerentes fortiter aliquandiu restite-
unt: multaq; vulnera & intulerunt simul,& acceperunt.E classe multi eorum manu ba-
stis,ac tormentis feriebantur.In viarum angustijs,par vtrinq; virtus erat: sed cùm for-
us premerent qui de superiore loco pugnabant,cedere coacti:sensim deserto colle se-
: ad equites in planitiem receperunt. Occupato saltu Nicolaus celeriter in subiectos
ampos descendit: nanq; ante oppidum duûm millium, aut eò amplius,planities pate-
at,traductoque omni exercitu,eoq; saltu,& circumiectis collibus insessis, ac præsidio
rmatis,haud procul ab hostium castris,castra posuit. Baptista, quòd equitatu inferior
rat,in castra copias reduxit,præliaq; inuicem quotidie conferebantur: non tamen, vt
ı vniuersi certaminis fortunã deueniretur. Nicolaus equitatu præualebat,sed classe ab
tere circumfusa multi suorum tum militum,tum equorum manu balistis icti cadebant.
t naues tres Genua profectæ tormentis,& omni telorum genere castra infesta facie-
ant.In hoc rerum statu Nicolao nuntiatum est,Ioannem Ludouicum, de quo paulò an
: mentionem feci,cùm magna popularium manu,è Varisio per Sturlæ Vallem in auxi-
um Baptistæ proficisci: breuiq; supra caput ijs affuturùm deiectisque,qui colles tene-
ant,vallis fauces occupaturũ.Quapropter veritus ne reditu intercluderetur, ipse con-
stim cum parte equitatus,dissimulata fuga,ad eum saltum progressus: quasi venturos
ostes transitu prohibiturus,reliquas copias composito agmine se sequi iussit. Cȩterùm
ui in castris manserant: vt se desertos à duce conspexerunt,tumultuosius,ac sine ordi-
: abeuntium vestigia sequuti sunt: postremosq; adorti in fugam coniecerunt. Horum
iga conspecta,qui antecesserant: & ipsi desertis collibus,fugere effusius cœperũt:nec
lius vi aut imperio retineri poterant. Fugientibus per saltum (is verò est mons,quem
prà memoraui) classis,quæ ad radices suberat,terrorem augebat. Latera enim nuda
anubalistis præbẽtes multa inde vulnera accipiebant.Ad tria millia mercenariorũ mi
ũ capta,reliqui sese effuso cursu Clauarũ,vnde venerãt,receperunt:ijq; nauibus inue-

cti,quòd terra tutò reuerti in Galliam Cisalpinam non poterant. Genuã traiecerunt.
cundum hanc pugnam Petrus,ac Baptista Rapallum oppidum profecti,expositis in t
ram naualibus socijs vnà cũ Abramo primo impetu oppidum cepere,magna enim p
oppidanorum Fregosis fauebat.Ingressi deinde vallem,ad cuius exitum oppidum sit
est insectari agrestes cœperunt: qui gregatim in colles conuenerant. Erat autem per
temporis Antonius Fliscus Fregosis inimicus: is igitur contracta popularium, & clie
tum non parua manu,præter delectos Genua ad se missos,in eam vallem descendit,h
stesq; adeptus ad naues repulit.Post hæc Petrus cum classe Ligusticum sinum circum
rursus cœpit: multaq; detrimenta,ijs præsertim qui aduersæ factionis erant, infereba
nec frumentum,aut aliud commeatuum genus importari patiebatur: sed hæc mala n
nus grauia ciuitati erant,quàm reliquæ prouinciæ: quoniã onerarijs quæ magnitudi
excellebant,rostratæ nauigationem inhibere non poterãt.At cætera verò oppida terr
stri itinere è Gallia Cisalpina,interdum mari maioribus nauibus deferebantur,sed sur
ptu maximo.Ex quo nauigatio,ac mercatura apud eos,qui maritimã oram incolebar
omnis conquieuerat: quotidieq; ad senatũ Genuensem,& ad eos quos Philippus rei
præfecerat,graues querelas deferebant,atq; vt eorũ calamitatibus consuleretur,prec
bantur.Quibus rebus cognitis Philippus,veritus ne Alphonsi bellum Genuæ rebus d
scrimen ob Fregosam factionem afferret,si classis eius in Ligustico sinu diuturniorẽ m
ram faceret,de pace cum Alphonso agendum censuit.Missis igitur ad eum in Hispan
legatis,Bonifacium Corsicæ caput,quòd pax aliter impetrari non poterat,ei se tradit
rum inscijs Genuensibus pactus.Cùm exoluere promissum non posset, Genuensi Ser
tu renitente,Veneris portum,atq; Ilicem,duo in portu Lunæ castella naturali situ mun
tissima,Bonifacij loco,ei tradidit: atq; ita pax conuenit, fœdusq; ictum. Digrediens
Ligustico sinu cum classe Petrus ad Cercinam Aphrorum insulam profectus, exposit
in terram naualibus socijs: primo impetu eam cepit ac diripuit: incolisque omnibus
triusq; sexus,præter eos qui in syluis delituerunt,in seruitutem adductis, in Siciliam r
dijt: eo videlicet consilio vt Neapolitani regni oras vexaret,atque hostes à nauigation
arceret.Dum hæc gerũtur,Ioannes atq; Henricus Alphonsi fratres,qui post factam,qu
dixi,pacem in pristinum statum apud Ioannem Hispanię regẽ restituti,cuncta rursus ac
ministrare,atq; agere cœperant,Aluarum Lunam,de cuius consilio Ioannes omnia ge
serat,donec inter illum & Alphonsum discordia viguit,quòd illos potentia æquare at
eorum auctoritatem eleuare nitebatur,è medio excedere, & in oppida sua abire coëg
runt.Erat hic nobili quidem loco natus,cæterùm propter scientiæ rei militaris opinic
nem summum apud regem dignitatis gradum adeptus,omnia seu belli,seu pacis mune
ra per se geri volebat.Eo igitur à rege distracto,& à regni negotijs in otium coniecto,I
annes,atq; Henricus,vt dixi,cuncta agebant.Cæterùm commune regnorum malum in
uidia rursus eam fidem, quæ inter eos, ac Ioannem regem renouata erat, è medio su
stulit.Quidam enim è regni primoribus,quibus fratrum potentia inuisa erat varijs susp
tionibus iniectis denuo inter illos ac regem dissensionem pepererunt: atq; vt eorũ ope
euerterent,Ioanni persuasere,vti Aluarum,qui iam tum alterum annum iacebat,& à sp
recuperandæ dignitatis pristinæ longè aberat,ad capessendas vnà secum regni curas re
uocaret.Qui incunctanter profectus,vt vidit se pristinam auctoritatem adeptum,Ioan
nis,& Henrici statum demoliri,ac labefactare cœpit,breuiq; fautorum ope, atque ope
ra effecit,vt vtroque à regni curis amoto,de sui vnius consilio,ac voluntate(vt consueu
rat)cuncta rex gereret.ea verò res maximè Alphonsum mouit. Anno igitur post factan
pacem fermè quarto:tantam iniuriam minimè ferendam diutius existimans, cùm intel
ligeret non posse fratres,nisi Aluari potentia imminuta, amissam dignitatem recupera
re,ad Ioannem scribit,velle se aliquot dies regni curis vacuos,vnà cum eo agere.Simu
ad mille equites,lectissimam iuuentutem,quorum plerosq; è nobilitate Hispaniæ ad s
studio partium traxerat,confestim conuocat:sub specie ludorum equestrium, quos ag
re instituisset, cùm ad eum peruenisset, multa arma ijs certaminibus apta parari iube
Eius profectio Aluaro in primis suspecta fuit:ne suo detrimento instituta esset. Quapro
pter minimè cessandum ratus ad artes se conuertit,quando apertè vi vti nõ poterat. Ad
ducto igitur in suspitionem Alphonso: quasi vellet Ioanni regnum adimere, coactis ra

ptin

ptim,quas potuit,regis iussu copijs,Alphonso iam regni Hispani fines ingresso cum rege obuiã processit. Quòd vbi Alphonsus agnouit,delectu raptim habito,quando consilium non succedebat,vi agendum apertè ratus,tria millia peditũ equitatui addidit:progressusq; ad Aegyptã oppidũ plano,ac patenti loco castra posuit. Ea re cognita Ioannes cum Aluaro citato agmine iter facientes in colle edito, vnde Alphonsi castra conspici poterant, consedit.In hac castrorũ ꝑpinquitate quotidie magis ac magis irritabantur, vtriusq; partis animi:paruaq; prælia inuicẽ cõmittebantur,ijsq; Alphonsus,quòd equitatu plus poterat,superior euadebat. Cæterũ alijs super alios indies aduentantibus, postquam Aluaro visum est Ioannem satis instructum ad certamen esse,fortunam prælij experiri,quod ad eam diem recusauerat,statuit.Et iam vterq; exercitus conflicturus erat: cum Maria Alphonsi vxor,eademq; Ioannis soror interuenit: seq; viro,& fratri mediam obiecit: precibusq; simul,& lacrymis impia, atq; nefaria arma è manibus vtriq; eripuit. Deinde vnà cum pontificis maximi legato,ob eam causam in Hispaniam profecto,effecit,vti Alphonsus factis inducijs,retro in regnũ concederet: Cæterùm hæ indutiæ non belli finis,sed parui temporis quies fuere: Nanq; Aluarus Ioannẽ quotidie stimulare in Alphonsi odium nõ desinebat.Itaq; regem rursus impulit, vt contractis ingentibus copijs bellum renouaret.Quod postquã ad Alphonsum perlatũ est,confestim ex delectibus ad xx.millia peditum coëgit: oppidaq; hostili regno opposita, quæ haud satis tuta videbantur,solo æquari,incolasq; cum bonis in tutiora loca transmigrare,pabula prætere rea,& stramenta,ne hostibus vsui essent,igne corrumpi iussit. Paratis deinde, contractisq; omnibus copijs ad regni fines processit.Ioannes equitũ millibus circiter triginta, peditũ quadraginta,Aragoniam ingressus inter Sertinũ,& FeriCiã oppida castra posuerat: Feriaciamq; primũ oppugnare aggressus est.oppido præsidio miserat Alphonsus cõplures viros fortes,ac strenuos Italico bello expertos: qui non tantùm de muro pugnare,sed etiã extra,oppidi munimenta ꝑdire,& aperto Marte manus cum hoste conserere audebant: Triduo id oppidum totis viribus à Ioanne nec quicquã oppugnatũ est: pari animo audaciaq; restiterũt,qui Sertinũ tuebantur.Alphonsus,vt Ioannem ex Aragonia abstraheret,ꝓxima regni eius vastabat: quod vbi Ioannes agnouit decimo postquam venerat die,irrito incœpto,in regnũ se recepit.Cuius discessu cõperto Alphõsus quinq; peditum,tribus equitũ millibus ex omni numero delectis Deciã oppidum petit: atq; illud,& Boroniã ac septem prætereà oppida,Aragoniæ finitima,intra paucos dies expugnauit.Ijsq; præsidio valido firmatis,quòd per anni tempus res geri nõ potreat, in Aragoniã in hyberna copias reduxit.Ineunte Vere,ne hostis posset pro arbitrio regni sui fines penetrare,omnem vndiq; aditum firmis præsidijs sepsit: constitutisq; domi rebus: Taraconẽ profectus est: copijs eodem couenire iussis. Nam,ꝙ ea vrbs situ permunita, atq; opulenta erat,& in confinio hostium posita,is locus omnium cõmodissimus ei est visus,quò potissimũ copiæ contraherentur.Ea re Ioanni renuntiata nõ minori & ipse cura omneis in fines suos aditus præclusit,copiasq;,quas potuit,conuocauit,cõcitatis in mutuã perniciẽ vtriusq; regis animis: nanq; ita natura cõparatum est,vt si qua inter necessarios ira intercidat,acerbiora inde odia,grauioresq; inimicitiæ exoriãtur.Verùm priusquàm iustæ conuenirent acies,multæ excursiones,ac populationes vltro citroq; factæ, ac pleraque oppida hinc inde debellata.Inter hæc Petrus Alphonsi frater: qui iam cum classe in Catheloniam redierat,Alborcheriùm, quod oppidum est in confinio Lusitaniæ situm cum magna populariũ manu profectus est: vt ab ea quoque parte Ioannis regnum vexaret: erat ei summa amicitia,vetusque hospitium cum Alicantaræ Magistro: ita enim appellatur eius religionis princeps: nanque Ferdinandus rex sapientissimus filiorum adolescentiam ei viro propter grauitatem & integritatem vitæ regendam dederat: ijq; ab eo liberaliter instituti fuerant. Qua necessitudine confisus Petrus cùm ad oppidum quod ab ipso Alicantaræ magistro tenebatur, profectus esset, vt inde auxilia ad bellum accerseret, fratris filius à Ioanne Hispaniæ rege magnis pollicitationibus persuasus,adempta patruo oppidi possessione Petrum in Ioannis potestatem tradidit, QuemHenricus frater cùm aliter liberare non posset,nisi eo oppido Ioanni tradito,fraterna pietate victus,oppidum haud cunctanter tradidit. Isque dimissus, ad Henricum venit: atque inde ambo cùm nihil aliud tutum in ea prouincia aduersus Ioannis opes

amplius haberent, ad Lusitaniæ regem, cui soror nupta erat, sese receperunt, belloq; in-de renouato, Ioannis regnum multis cladibus affecerunt. Alphonsus copijs omnibus coactis, regni hostilis interiora ingressus, longè lateq; terrorem incussit. Ioannes quoq; identidem excursiones multas in Aragoniam fecit. Nusquam tamen collatis signis dimi catum: præliorum fortuna varia fuit, magisq; tempus procursationibus atq; populatio-nibus tritum, quàm vt vno prælio bellum finiretur: sed trahendo bellum exasperatis o-dijs, tandem in conspectu castra posuerunt, vniuersi certaminis fortunam subituri. Cùm hic esset rerum status, nonnulli ex regni optimatibus (quibus regum discordia molesta erat) antequam prælio decernerent, reges adeunt: quantaq; hominum cædes, quanta regni vtriusq; calamitas consequutura esset: si omnibus copijs decertarent, quamq; præ terea flagitiosum ad famam tanta necessitudine deuinctos reges inter se gladios stringe re, docent. Iisq; & huiusmodi verbis vtrunque regem perpulere, vt omissa pugna per le-gatos & communes amicos de pace ageretur. Itaque inducijs in quinquennium factis, delecti arbitri qui cognita rerum controuersia pacis conditiones dicerent, quò penitus omnis discordiæ causa tolleretur. Iisq; constitutis non prælium modò, quod haud dubiè cruentissimum futurum videbatur, sed etiam tam atrox, tamq; impium bellum sublatum est.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTA-RVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLI-TANI LIBER QVARTVS.

INITO bello in Hispania, Alphonsus vt aliquid insigne pro Christia-na religione ederet, aduersus Afros bellum gerere instituit. Itaq; Barci-nonem profectus, sex & viginti triremium classem comparauit, hisq; o-nerarias nouem adiecit, quæ cõmeatus & bellica opera veherent: om-nibusq; diligenter prouisis, Caralim insignem in Sardinia Hispanorum coloniã, vt inde sumpto cõmeatu Africam peteret, primùm profectus est. Cæterùm cùm iam inde discessurus esset, biremis quædã è Sicilia celerrimè ad eum nuntiatũ venit, Trupiam Brutiorũ oppidum, quod in Hispaniam proficiscens, valido pręsidio firmatam reliquerat, ad Ludouicum defecisse, arcemq; in periculo esse, nisi ei con-festim auxilium feratur: quòd Ioannes Rota arcis præfectus deditionem pepigerit, nisi intra dies viginti ei subsidium mitteretur, ob eamq; rem maturãdum esse, ne serò ac ne-quicquam postea opem ferret. Qui vbi hæc accepit, nihil ad nauigandi celeritatem sibi reliquum fecit. Neq; enim ignorabat, quantum detrimenti rebus suis afferret eius oppi di amissio, quod & ad classis receptũ in summa portuũ paucitate, & ad vexandam Brutio rum suorum hostium oram percommodè situm videbatur. Alluitur enim magna ex par-te mari, estq; nõ tantùm situ, sed etiam opere permunitum. Et iam ad Carbonariam Sar-diniæ promontorium secundo vento vectus peruenerat, cùm subitò atrox & turbulen-ta vis tempestatis coorta, classe in portum reiecta, duodecim dierum cursum morata est. Quæ quidem res impedimento fuit, quo minus Trupianæ arci in tempore subueniri po tuerit. Postquam ventus desijt, pacato mari classem rursum soluit, atq; inde in Siciliam traiecit: ac vix duabus horis in Panormi portu commoratus: tamen vt sciret, an adhuc Trupiana arx suo præsidio teneretur, in Brutios celeriter cõtendit: ea verò venti vis fuit, vt ante horam vigesimam octauã in Trupiæ conspectum accesserit. Cæterùm idem ven-tus qui venientibus prosper fuerat, descensionem in terram facere volentibus, aduersus fuit: adeò enim ad littus vndas concitauerat, vt triremes pontes exponere nullo modo possent: quod quidem ipsa venti natura: & vis efficit: qui quemadmodum primo ingres-su maria placat, ita ad exitum perturbat ac ciet. Isq; fortè dies erat quo arcis præfectus deditionem pactus fuerat, nisi auxilium accepisset. Qua de re Alphonsus etsi sciebat

sibi

ibi cum Ludouico dimicandum esse,propterea quod arx ducentos fermè passus à ma-
distabat,nec ad eam nisi per medios hostes strictis gladijs euadi poterat: omnino ob-
essis opem ferre statuerat.Cęterùm dum ad terram fertur,præfectus arcis siue obsidum
metu,nam filios fidei pignus Ludouico dederat,siue quòd putarit se perfidiæ nota inuri
posse, nisi arcem ad præstitutam diem dederet, siue desperarit nauales socios propter
maris tempestatem in terram exponi posse, educto inde præsidio, arcem Ludouico de-
dit, eam sibi continuo dedi visa classe deposcenti. Nanque is pertinaciter instabat, vt
eam in potestatem suam redigeret: priusquam classis propius accederet. Quare cogni-
ta Alphonsus superuacuam dimicationem ratus, in Siciliam, vnde venerat, vt proposi-
tam,& iam cœptam expeditionē exequeretur,rediit.Fuit autem hic annus ab ortu Chri
sti vigesimus sextus, & quadringentesimus, supra millesimum:onerariæ quatuordecim,
triremesq;, & speculatorię ad septuaginta classi adiectæ machinarum omnis generis & 1426.
commeatuum vis magna comparata: peditum, atque equitum non paruus numerus.
Atque hæc intra quinquaginta dies (tantus omnium ardor,& studium erat petendæ A-
fricæ) effecta.interea reguli,& copiarum duces (quemadmodum ijs mandatum fue-
rat) cum imperatis militibus, & commeatibus ad diem conuenere. Quibus profectis
Alphonsus ad insulam Gerbim (quam veteres Lothofagitem appellabant) cursum di-
rigi imperat,superos precatus,vti ea expeditio sibi,suisq; bene,ac feliciter verteret.Ab-
est autem Gerbis à continenti circiter quatuor millia passuū,insula cultoribus frequens.
Qua ad occidentem vergit,sinuata propius continenti iungitur,nec plus ferè mille pas-
sus ab ea distat: pons lapide structus insulam continenti iungit.Hic erat ante omnia oc-
cupandus,ac rescindendus aduersus Barbarorū incursum: quo Gerbini auxilij spe sub-
lata facilius ad deditionem cogerentur.Alphonsus itaq; cùm nauigans appropinquaret
insulæ: onerarias primò ad eum portum,supra quem turris est sita,quam à nominis con
ditore Valgarneriam appellant,petere iubet: quod propter Syrtes,propius pontē acce
dere nō poterant.Deinde rostratis bifariā diuisis,æquā partem Guteriæ attribuit: Cum-
que statuisset à duabus partibus pontē occupare,petijt ab eo Guterias,vti se ab occiden
te pontē adire sineret,arbitratus ab ea parte sese ad pontē antè venire, & præoccupare
posse.Cuius postulatio,quorsum tenderet,etsi non fallebat Alphonsum,tamen id ei fa-
cilè concessit.Erat aūt Guterias rei maritimæ scientissimus. Itaq; Alphonsus ab oriente,
Guterias ab occidente pontē petunt: Sed dum proficiscitur, vadorum haud satis gna-
rus,multis flexibus ac reflexibus tardius iter facit.Alphonsus prior in pōtis conspectum
venit.Nonnullæ etiam nauiū,quæ Guteriā sequebantur,vadis implicitæ cursum demora
tæ sunt.Cęterū cùm Alphonsus propius ad pontem ferretur,triremes quędam ex ijs,quę
eum sequebantur,præeundi cupiditate cùm citatius agerentur,in vadis hęsere.Quod v-
bi conspicatus est,illico agmen antegressus oēs ex ordine sequi se iubet,neúe in vada i-
gnota,& ipse incideret,speculatoriā præmittit,quæ fundum exploret,ac sic tutò ad pon
tem successit.Iecerant aūt Barbari vtrinq; iuxta pontē magnam lapidum vim eius classis
suspitione,ne qua naues pontem subire possent,atq; in eum armatos exponere: hos igi
tur lapides primùm exhauriendos curauit,dato quibusdam negocio,qui in mare subito
sese coniecerūt.At Gerbini,qui ad primū classis conspectum ad arma conclamantes ma
gnam iam hominū vim coëgerant,vt viderunt aceruos lapidum detrahi,classemq; ponti
puppes appellere conari,ad prohibendos descensione nostros cucurrere.Inter hęc tres
viri fortes contemptis hostibus pontē ingressi,tam diu Barbarorū impetum sustinuere,
donec purgato fundo regia triremis ad pontē perueniret: Nanq; è classe & suorum stu-
dijs,clamoribusq;,& manubalistis,quas Barbari maximè formidabāt,adiuuabātur:Sed
tanta lapidum congeries erat: vt non oēs naues ponti puppes admouere possent.Itaque
quando aliter nō poterant,p proximas triremes,veluti per scalas,naualibus socijs expo
sitis cum Barbaris prælium conserere cœperūt.Qui cùm primo impetu fortiter resiste-
rent,mox pluribus in pontē transgressis,cùm vim ferre nō possent,in fugam cōiecti,ple-
risq; vulneratis, & cæsis,in insulam refugerūt.Posthæc Alphonsus continuò ea parte o-
peribus munita,quæ ad insulam vergebat,ne qua eruptio à terra fieri posset, pontē à ter
ra recidit.Intereà Guterias ingēti labore è vadis alapsus,cùm pontē versus ferretur, &
eum armatis plenum prospiceret,dubitare cœpit eæ ne hostium copiæ,an regis essent.

Cæterùm propiùs accedens,vt ſigna regia cognouit,arbitratus (id quod erat) pontem à rege occupatum eſſe,celeriter inuectus,& ipſe ab altera parte nauales ſocios in pontem expoſuit.Nocte,quæ inſequuta eſt,Afri qui parati in armis erant (nam ob claſſis huius metum Bopherius Africæ rex multa hominum millia coëgerat, atq; in diuerſis locis diſpoſuerat,ignarus quemnam potiſſimùm locũ Alphonſus cum claſſe petiturus eſſet) in conſpectum inſulæ frequentes conuenere. Bopherius verò vt cognouit per ignes in diuerſis promontorijs excitatos,Alphonſi ad ipſam inſulam aduentum,ad duo millia equitum auxilio confeſtim miſit.Qui vt ponte occupato,iter ad inſulam interruptum videre,haud procul inde conſtiterũt: ac ſtatim nuntius cum literis à Bopherio ad Alphonſum venit,camelo,quem à velocitate Dromaden vocant,inuectus: in quibus literis ſcriptum erat,ſe mox cum copijs affore,pugnandiq; poteſtatem facturum: regem cum rege certare magis decere,longeq; laudabilius eſſe,quàm cum vnius paruæ inſulæ cultoribus: neq; enim ex Gerbinis deuictis tantum illum gloriæ adepturum, quantum ſi regem prælio vicerit.Erat is quidem & animi magnitudine,& prudentia ſingulari: atque ob id à Barbaris vehementer colebatur.Alphonſus etſi ob terrorem Gerbinis iniectum, inſulam à ſe capi poſſe confidebat, nec ignorabat quorſum à Bopherio ſcriptæ literæ tenderent: tamen ne detrectaſſe certamen videretur,abſtinere inſulæ oppugnatione ac præſtolari eius aduentum decreuit: renuntiariq; iuſſit oblatam ſeſe conditionem læto animo accipere: veniret modò quamprimum,nec rem in dies traheret.Paucis pòſt diebus Bopherius cum ingenti peditum,atq; equitum numero affuit,caſtriſq; inconſpectu hoſtium poſitis,ipſe cum robore,ac flore totius exercitus in ponte conſedit,ac pro munimento quà hoſtium caſtra vergebant,grandes palmarum truncos hoſtium telis ac tormentis oppoſuit: quorum tanta durities erat, vt etiam tormentis reſiſterent. Is dies in muniendis vtrinq; caſtris conſumptus: nanq; prælium in ſequentem diem ex compoſito dilatum fuerat,edixeratq; Alphonſus, nequis ante eam diem munimenta tranſiret, aut manũ cum hoſte confereret: quiq; aliter feciſſet,ei capitale id fore. Idq; negotij dederat Ioanni Vintimillio,atq; Eximino Corellæ,quos munimentis,quæ Bopherij caſtris proxima erant,prȩfecerat.Biremes,ac lembos ſagittarijs inſtructos partim à pontis dextra,partim à ſiniſtra poſtero die mittere ſtatuerat: qui vtrinq; hoſtes laceſſerent, quique vno,atq; eodem tempore in terram egrederentur,& dum ipſe à fronte vrgeret, à tergo hoſtes aggrederentur,interiectis raptim munimentis è terra, quæ ex dolijs parauerat, ne qui in alterius quæ trans pontem erant caſtris regi ſuo opitulari poſſent. Qui ordo ſi ſeruatus eſſet,haud dubiè Bopherius cum ijs omnibus,qui vnà cum eo in ponte conſederant,eo die capi potuiſſent.Cæterùm paucorum quorundam temeritas pugnam,quę in poſterum diem extracta fuerat,eo die repræſentari compulit.Nanq; ij à Barbaris quibuſdam munimento proximis ad ſingulare certamen prouocati, neglecto imperio, atq; edicto regio,per aſſerem interiectum tranſmiſere: qui mox cum prouocantibus congreſſi,cum eos pellerent,Barbarorum plures in ſeſe conuerterũt.Tum qui è noſtris propiores erant,munimenta tranſgreſſi ad opem ijs ferendam confeſtim iere.Quod vbi Alphonſo nuntiatum eſt,indignatus confeſtim miſit,qui & cæteros tranſitu inhiberẽt, præliumq; committi non ſinerent,ac tranſgreſſos reuocarent. Cæterùm vtrinq; iam vſq; adeò incenſi ad pugnam erant,vt nec tranſgreſſi reuocari,nec qui in caſtris erant vllius imperio retineri poſſent.Quod cùm Alphonſus animaduerteret,fortunæ euentum experiri ſtatuit: caſtrorum vtrorumq; munimenta quantum modo pontis patebat interruptio diſtabant: exercitus extra teli iactum ſubſiſtebant: atq; ad extrema munimentorum ligneæ turres,ac propugnacula excitata erant. Ab inſula quoq; proſpectum nequid inde detrimenti in ipſo pugnæ ardore caperetur.Ingentibus deinde animis vtrinque concurſum: nanque & ipſe Bopherius lectiſſimam ſuorum manum,totumq; exercitus robur in pontem,vt dixi,traduxerat.Sed is tumultus magis quàm iuſtum prælium erat: nam neque acies inſtrui,neque copiæ diſtribui,nec quicquam ex diſciplina & more militari ſeruari potuit: atrox verò,quoniam in anguſto res gerebatur,certamen erat: ſtetitque aliquandiu vtraq; immota acies.Sed minus ſua damna ſentiebat Pœnus, quod multitudine abundabat,quæ continue à caſtris in pontem procurrebat. Quod vbi Alphonſus animaduertit,lembos quoſdam,vt inſtituerat, circa pontem dimiſit: ipſe inter primos

pro-

rogressus tantam alacritatem suis iniecit, vt tum primùm prælium inijsse viderentur: um hostes loco moti ad regis tabernaculum paulùm substiterunt. Nanque reges suos arbari pro dijs habere, colereq; consueuerunt: hîc fortissimus quisquis eorum, dum crius pro regis salute decertat, interficitur: deniq; verecundiam metu vincente, in fuam versi, toto ponte cesserunt, ipse quoq; Bopherius desperatis rebus equo repente ab quite, qui circumstabat oblato, in altera castra se recepit. In eo prælio Barbarorum mul i vulnerati, complures etiam cæsi, in queis regis cognatus: signa sex regia, ac tormenta nea duodeuiginti capta. De Alphonsi quoque exercitu nonnulli quoq; viri fortes desi erati sunt: in quibus Ioannes Heredia honesto loco natus, qui pugnæ initio rescissi pon is interuallum strenuo saltu transgressus, cùm fortiter pugnaret, lancea iugulum traietus è prælio semianimis excessit. Ea victoria, etsi grata Alphonso fuit, tamen hoc minus ucunda extitit, quòd antè constitutum pugnæ tempus dimicatum fuerat. Cupiebat eim collatis signis iusto prælio cum rege dimicare. Idq; sibi maiori existimationi, & gloiæ ducebat fore, si ex proposito congressus ipse rex regem fudisset. Post hæc quà breiem esse traiectum in insulam dixi, Ioannem Calatageronē (id ei cognomen fuit) cum iremi mittit qui Barbaros equites, qui per vada cognita in insulam euadebant, cum se stus in mare refudisset, transitu arceret. Nanq; ea loci natura erat, vt nec pedibus, nec quo insula adiri ex continenti posset, cum se ex alto æstus inuexisset: quod sexta quaque hora (quemadmodum in oceano) contingit: neq; nauibus tuta statio erat, quòd ursus decedente æstu naues in vadis destituebantur, periculumq; à terra incurrebant. Sed Ioannes mox vel prædandi cupiditate, vel commorandi tædio demandatam sibi à ege stationem deseruit. Eius discessione Barbaro nuntiata, nocte, quæ sequuta est, comlures equites in insulam transmisit. Quo cognito Alphonsus, etsi omnem propè spem xpugnandę insulę abiecerat, haud tamen inchoatam obsidionem deseruit. Quinetiam um omni exercitu, nisi quantū castrorū præsidio sat erat, in insulam transgressus est: ibique castris positis incolas in maximū metum, ac discrimen adduxit. Cumq; populationi us & incendijs vastare insulam statuisset, interea pacis mentio à Bopherio orta est, eaq; Punica fraude tractata: factisq; aliquot dierū inducijs copiæ in pontē reductæ sunt. Reimere se velle grandi pecunia pacem simulabat, ne insulam vastaret: Sed dum in conitionibus dandis, & accipiendis tempus teritur, cōmeatus classi deesse cœpit: quod tēus de industria Bopherius expectabat, vt inopia cōmeatuum cōpulsus rex abscederet. Pluresq; etiā in insulam ab eo interim furtim transmissi, vtiam oppugnatio omnis vana tq; irrita videretur. Quibus necessitatibus adductus Alphonsus soluta inde classe in Siiliā redijt: paucosq; dies Messanæ cōmoratus, agitare animo cœpit, quonā modo Neaolitanū regnū, quod amiserat, recuperare posset. Itaq; Aenariā insulam, quæ adhuc eius ræsidio tenebatur, adire primùm statuit, vti reginæ erga se animum exploraret. Profetusq; agere de reconciliatione, & pace cū illa per internūtios cœpit. & Ioanna quidem mulabat sese pacē eius nō aspernari. Cæterùm vti eius rei exitus docuit, ab ea re longè uersa mens erat. Iam enim multorū persuasionibus ad Ludouicū inclinauerat. In his aendis, quod reliquū æstatis fuit, nequicquā consumptū: pace tamen nomine magis, q̄ facta in Siciliam redijt, eo animo, atq; consilio, vt inde in Hispaniam remigraret, satius ucens tempori cedere, dum emolliretur reginæ durities, si fortè emolliri posset, aut si onsilium immutaret, quòd varia, & mobilia sunt mulierū ingenia: quàm concertando lius in se animū odio exasperare. Iamq; ob eam rem naues aliquot, & milites missos feerat: ijq; in Hispaniam abierāt. Commeatu igitur in classem imposito instante iam hye e Drepanum petit, inde vt primùm per maris tranquillitatē posset, classem soluturus. Cùm autem omnia ad cursum parata essent, nec aliud restaret negotij, quàm anchoras oliri (res dictu mira ac penè incredibilis accidit) tres circiter menses tota classis in an oris stetit, ventum modò secundum frustra expectans, vt fato quodam datum esse vieretur, non esse fas ex Italia discedere, cui regnum Neapolitanum destinatum esset. ter hęc Ludouicus eius æmulus apud Consentiam Brutiorū oppidum febri correptus ortem obijt: quo audito Alphonsus rursum in spem potiundi regni Neapolitani, quā uidem illo viuo posuisse videbatur, venire cœpit: obseruabatq; si qui motus in eo reno illius morte consequerentur. Nec multò post nuntiatū est ei, Ioannam quoq; defun

ctam esse. Qua re cognita quam ex Ludouici morte spem conceperat, vehementer co
firmauit. Cæterùm hæc tam magna erant, vt vix nuntijs fides haberetur. Quis enim cr
deret tot adipiscendi regni oportunitates sibi tam breui spatio contigisse? Excesser
primùm è medio Ioannes Caraciolus inimicorum conspiratione noctu fœdè interen
ptus: cuius & magnę opes erant, & acerbissima in Alphonsum odia. Excesserat è vita L
douicus maximam iam apud populos ac regni principes auctoritatem adeptus: quo v
uo regni possessio sibi prorsus desperanda erat. Demum Ioanna decesserat, quæ vna
ius votis obstare poterat. Hæc omnia reputanti sibi: longè profectò maiora videbantu
quàm vt ijs fides haberetur. Apparebat enim à superis datum esse, vt omnibus, qui obs
stere poterant, è medio sublatis, ipse vnus absq; controuersia Neapolitano regno pot
retur. Itaq; confestim Caraffellum Caraffam, cuius opera fideli ac forti multos iam an
nos vsus fuerat, ad Raimundum Buillum, cui Neapolitanæ arcis, & Italicarum rerum cu
ram mandauerat, misit, qui quorsum inclinarent ciuium ac regulorum animi, quantum
tutò posset, scrutaretur, quemq; potissimum suspicerent, cuiq; regnum destinarent. Ips
intereà tantis oportunitatibus adiutus de repetendo regno meditabatur. Re igitur a
consilium delata, fuere qui censerent intermissis rebus Italicis, sibi in Hispaniam, vt co
stituerat, abeundum esse: quòd ei pecunia ad bellum gerendum deesset, reparandas v
res, instaurandam validiorem classem. Intereà sciri posse in quemnam regem Neapolit
norum ac regulorum studia conuersa essent: quod prius sciri necesse esset, quàm eò ar
ma rursum conferrentur. Ad hæc Petro fratri fortissimo viro classis & copiarum parten
relinquendam esse, qua in oram Neapolitanam vectus aduersus eos qui imperium de
trectarent, bellum gereret. In quam sententiam liberiùs pro ingenio, petita à rege veni
cùm Guterias loquutus esset, dixissetq; sese tanquam hominem haud sobrium loqui
tum, subridens respondit Alphonsus, Tu certè tanquam homo super cœnam loquutu
es. At ego idcirco, ne hominis temulenti sententiam sequutus videar, statui non disced
re. Dimisso consilio quò magis magisq; rerum statum, & temporũ animo voluebat, ho
magis in proposito permanebat, omniaq; quæ ad eam rem pertinerent, attentiori cur
cogitabat. Inter hæc ex Caraffello, quem auidissimè expectabat, ad se reuerso de Nea
politanorum voluntate atq; animo quantum ille sciscitando consequi potuerat, cogno
uit. Quem in secretius colloquium adductum cum percontatus esset, quidnam de e
expeditione sentiret, videri sibi inquit, eam arripiendam esse fortunam, quæ sese vltr
offerret: nunquam postea maiorem illi opportunitatem adipiscendi regni, quod tanti
laboribus & periculis quæsijsset, fortunam allaturam. Cuius verbis haud mediocrite
confirmatus (nonnullos enim regulos ad se inclinare acceperat) cùm è Catina Messa
nam traiecisset, conciliare sibi primùm regulorum animos instituit, & imprimis Ioanni
Antonij Vrsini Tarentini principis, qui vt magnitudine ditionis, ita dignitate & auctori
tate inter regni optimates eminebat. Hic verò, cùm olim eius fides apud Ioannam susp
cta fieri cœpisset ob inimicitias quas cum Ioanne Caraciolo exercebat, à Ludouico cum
exercitu fines eius ingresso, cui Iacobus Caudola præerat, propè omni agro, atq; impe
rio exutus fuerat: septem modò oppida tutatus, situ atq; opere munitiora, cæteris aut v
aut metu ad deditionem compulsis. Hunc itaq; Alphonsus sibi primò conciliandum, &
ad sua recuperanda enixè adiuuandum existimauit. Sperabat enim si beneficio suo, qu
amiserat, recepisset, non illum modò, sed & alios nonnullos regulos, qui illum aut pro
pinquitate aut beneuolentia contingebant, auctoritate illius & gratia in se regem absq
controuersia consensuros esse. Accedebat summa commoditas propter breuem traie
ctum transportandarum in Neapolitanum regnum copiarum atq; belli ab ea parte ge
rendi. Contracta igitur cum eo amicitia, Ioannem Vintimillium acrem & impigrum vi
rum cum mille equitibus ad eum misit: ac paulò pòst Minicucium Aquilanum cum pa
ri equitum numero, quorum opera forti quæ amiserat oppida breui recepit. Ludouico
& Ioanna mortuis, ingens rerum perturbatio in Neapolitano regno consequuta est. Re
enim arbitrio multitudinis magis, quàm optimatum consilio gerebatur. Siquidem nullo
conuentu principum acto, Renatum Ludouici fratrem è Gallia quamprimum accersen
dum in regnum decreuere. Interim verò qui summæ rerum præessent, Otinum Caracio
lum, Georgium Alamannum, & Balthasarem Rattam (id ei cognomen erat) Andegauer
sis fa

s factionis principes delegerunt, octingentisq; equitibus è Neapolitana iuuẽtute con
criptis Iacobum Caudolam Tarentino principi maximè infestum, pecunia è reginæ lo-
ulis deprompta, cum duobus millibus equitum mercede conduxere, atq; ad Renatum
egatos miserunt, qui illum ad regnũ capessendum accerserent. In hoc rerum statu dum
xpectat Alphonsus, quorsum primi motus euaderent, Ioannes Antonius Martianus
uessanorum dux, Franciscus Aquinianus, Christophorus Caietanus, ac Rogerius fra-
er ijs, qui Neapolitanam rem administrabant, infensi ad eum respicere cœperunt. Atq;
t eum facilius ad bellum traherent, cùm scirent Capuam vrbem, quæ ab aduersarijs te-
ebatur, ingentis ad victoriam momenti esse: spe ijs oblata illam per proditionem oc-
upari posse, omnes in id vnũ curas, & cogitationes intendêre. Præerat arci intra vrbem
tæ (nam duæ sunt) Ioannes Caramanicus Ioanni Antonio, quòd is ditioni suæ subie-
tus erat, amicus, ac fidus, & ob eam causam ijs suspectus, per quos Neapolitana resp.
erebatur. Huic magnis præmijs per internuntium Ioannes Antonius suadere clam cœ-
it, vti sibi arcem traderet: cui ille, velle se quidem annuit: cæterùm eam rem frustra ten
ari, nisi turres ad pontem sitæ (quæ altera arx) vno, atq; eodem tempore occuparen-
ur: quòd ciuitate inimica, cui præsidio quadringenti equites missi forent, nullus ijs pa-
eret aditus, qui arci subsidio venturi essent: tentaturum itaq; se propediem, si fortè qui-
am è præsidio, quo amico vtebatur, proposito prẹmio adduci posset, vti turres ipsas tra
leret. cuius rei efficiundæ nonuullam spem haberet: significaturum verò, quid agi pos-
e confideret: postquam illius voluntatem cognouisset. Nec dicto fides abfuit: confe-
tim enim cum amico agere, multa & magna pollicendo per hominem fidum de ea re
œpit: nec difficulter persuasit. petentiq; aliquot ad se viros strenuos per noctem ab ex-
eriore parte mitti, quos in turrim per funẽ admitteret, quos sibi fideliores putabat, de-
egit: seq;, qua hora commodum foret, cornu significaturum monuit. Postridie cùm sibi
lterius turrium custodia proxima nocte euenisset: patrandæ rei tempus arbitratus, cor-
u datum signum: tum qui parati erant strenui viri taciti turrim subeuntes per demissum
b eo funem conscendere, atq; adniti cœperunt. Sed tam difficilis erat ascensus præser-
m armato militi in tanta muri altitudine, vt vix tres ex omnibus in turris fastigium eua-
erint. Hos in secretiorem partem abductos confestim occuluit, & quoniam propter so-
iorum paucitatem rem exequi apertè non audebat, ad dolos se conuertit. Primumque
ocios singulos, quasi aliquid operis facturos ad se vocat, comprehensosq;, & loqui veti
os, adiuuantibus ijs, quos intromiserat, seorsum disponit. Deniq; ijsdem artibus & ipso
ræfecto arcis intercepto Ioanni Caramanico per cornu, vti conuenerat, signum dedit.
le vt intellexit arcem in amici potestate esse: lætus postridie mane Citatinum (id ei no
en erat) præsidij vrbani præfectum arte capere instituit: cum quadringentis enim e-
uitibus, præter vrbanas copias, ijs dimicandum erat, qui arci auxiliũ laturi forent. Adiu
itq; fortuna eius consilium. Forte enim per eos dies Citatinus duos Campanos ciues è
rimoribus ciuitatis verbis altercando ad rixam progressos ipsarum turrium præfecto
custodiam tradiderat. Mittit igitur ad eum præfecti nomine, qui ei significet velle ci-
es illos, qui in custodia tenebantur, positis inimicitijs in gratiam reuerti: & ob eam rem
etere, ne ad se venire in arcem grauaretur: hoc nuutio accepto Citatinus nihil insidia
m, aut fraudis veritus, confestim ad turres profectus est. Mox verò vt primum portam
troijt, exclusis comitibus, comprehensus, ac protinus in carcerem coniectus est. Tum
uor, & trepidatio ingens vrbem peruasit: celeriterq; equites duce suo orbati armis ca
is per vrbem discurrere cœperunt. Postquàm verò Caramanicus Citatinum interce-
um comperit, haud amplius differendum ratus, cornu signum dat, quod cum Ioanne
ntonio Martiano constituerat. Is verò haud procul cum magna popularium manu pa-
tus signum expectabat. Itaq; repentè profectus, & per patefactam turrium portam in-
essus, ponte transmisso vrbem inuasit: Tum equites cognito dolo perterriti, & consi-
inopes per ciuium domos diffugere cœperunt. Mox verò vt cognitum est Caramani-
m ad Ioannem Antonium defecisse, eiq; arcem deditam, qui aduersæ factionis erant,
omos quisq; suas trepidi petierunt. Atq; ita sine suorum cuiuspiam cæde Capua in Ioan
Antonij potestatem redacta est. Post hæc expulso aduersariorum equitatu, Ioannes
ntonius ac socij accersendum confestim Alphonsum censuerunt. Neq; enim tantum

belli onus suis duntaxat viribus sustinere se posse confidebant: præsertim cùm aduer rijs magnæ copiæ essent, hæq; aliena copia sustentarentur, quos non dubitabant ad bem obsidendam quamprimum accessuros. Ad hæc ciuitatis partem sibi inimicam e non ignorabant. Itaq; Renaldum Aquinatem Messanam ad Alphonsum quamprimù mittunt, qui moneat vti ad paratam sibi fortunam & exoptati regni possessionem adu let: Capuam opulentam vrbem (permagnum haud dubiè momentũ ad totum regnu vendicandum) in sua manu esse. Multum verò periculi moram importare, quòd aduc sarij coactis copijs ad vrbis obsidionem breui profecturos non ambigerent: cuius iam apparatus fieri sentirent: quorum auctoritas non eos modò ciues qui sibi aduer essent, verùm etiam eos quibus amicis vterentur, trahere ad se posset. Lætissimus h nuntius Alphonso fuit: eoq; perbenignè accepto ac dimisso, in vna celeritate spem o nem victoriæ positam arbitratus, quò aduentus sui famam præueniret, cum septem m do triremibus, quas paratas instructasq; habebat, è Messanæ portu vela facit, Petro fr tre in Sicilia relicto, qui quæ bello gerendo opus forent, curaret, annonamque & com meatus summitteret. Quoq; suus aduentus occultior foret: vt Neapolitani metu posi segnius Capuam obsidere aggrederentur, procul à regni ora ad Pontiam insulam altu petens contendit. Atq; inde extemplo Caraffellum Capuam mittit, qui Ioannem Ant nium, ac socios de suo aduentu certiores faceret: nuntiaretque videri sibi hoc rerum nitio eum montem occupandum esse, in quo sita Caieta est, antequàm hostes suum ac uentum cognoscerent: quo capto vel voluntate, vel metu Caietam in suam potestater venturam breui speraret. Quæ quàm commodè sita esset ad bellum Neapoli inferen dum, nemini obscurum esse: duo oppida firma, & peropportuna, alterum terra, alterur mari habiturũ se, si vrbe illa potiretur. Cuius potiundæ spes ei non abesset, si dum mon tis ipsius custodia negligeretur: illi à terra, ipse à mari improuisos noctu aggrederetur Hoc sibi suscepti belli nimirum caput videri, & in eo rerum summam verti. Inter hęc ac uersarij Capuæ defectione vehementer attoniti, quas ad eius vrbis obsidionem copia mitterent summo studio parabant: atque in agris delectus habebant. Caraffellus no sine discrimine per iter haud pacatum Capuam profectus, Ioanni Antonio, ac socijs e ius mandata exposuit: & in primis de occupando Caietæ monte pluribus verbis disse ruit. Ad quem reguli, magna se solicitudine subito regis aduentu leuatos esse: sibiqu eam rem summæ lætitiæ, ac voluptati fuisse. Copias verò à se sine ingenti periculo è Ca pua educi non posse, quòd aduersæ factionis ciues, qui metu in officio continerentu sese digressis metu soluti noui aliquid struere in se possent. Quæ ciuitas si quo sinistro f to sibi e manu elaberetur, summam inde rerum cœptarum desperationem haud dub consequuturam. Præstare igitur sibi videri de Capua conseruanda, quàm de Caietæ co le capiendo cogitare: quòd Capua conseruata, regni reliquũ facilè superari posset, pro pter annonæ & pabuli copiam: illa autem amissa, nullam fermè spem reliquam fore Multa contrà à Caraffello dicta, cur satius duceret regis sententiam sequi. Sed cùm il in sententia permanerẽt, ne Alphonsum adire grauarentur petijt, de ea re, & de tota be li ratione vnà cum eo consilium capturi. Quod cùm illi se facturos reciperent, constitut die, & loco, ad quem venturi essent, ad Alphonsum celeriter reuersus quid egerit, refer Quibus auditis. comprobato eius consilio eundem rursus cum triremi Sinuessam, qu reguli postridie conuenturi erant mittit, qui illos suum aduentum præstolari Sinuessæ i beret: sese eò ire decreuisse, quo sit maris tolerantior, quoque propior sit: sese proxi ma nocte Aenariam insulam aditurum. Cogitauit sanè (id quod euenit) regulorum ani mos nulla re magis, quàm humanitate, & facilitate sibi conciliari posse. Profectus igitu Caraffellus postridie manè vti conuenerat, regulos Sinuessæ reperit, præter Franciscum Aquinianum, quem mole corporis grauem vrbis Capuæ custodiæ reliquerant: ijsque Alphonsum eò venturum nuntiauit: ne à Capua longius eis abeundum esset, neue ma re pertimescerent. Ea regis humanitas audita in eius desiderium accensos regulos mul to etiam vehementius inflammauit. Tertia ferè noctis vigilia Alphonsus per summum si lentium Aenaria soluens, prima luce Sinuessæ adfuit, regulos quàm humanissimè exce pit: paucisque verbis inter se habitis ad prandium inuitatos in triremem perduxit. Po epulas de re communi consultari cœptum. Ostenderunt primùm reguli quos principe

aucto

uctoritate sua in belli societatem traxissent, se tamen aduersus hostes haud satis firmos esse, quòd illi & copijs, & pecunia in belli sumptum, & re frumentaria superiores essent. Accersendum sibi videri Ioannem Antonium Vrsinum cum copijs, cuius opibus adiuti sperarent bellum à se tantisper, dum maiores copias pararet, sustineri posse: copias autem quas haberent sine summo periculo à se diuidi non posse: nec Caietæ magis quàm Capuæ à se rationem habendam esse. Quorum sententia collaudata, missurum se ad Ioannem Antonium quamprimū inquit, qui hortaretur vt cum exercitu celeriter in Campaniam proficisceretur, vel si venire ipse grauaretur, Ioannem Vintimillium, & Minicutium cum copijs mitteret: sperare se, atq; confidere pro eius viri erga se beneuolentia nullam intercessuram voluntati suæ moram. Interea omnes se vires suas terra marique contracturum, quibus susceptum bellum tueri se posse non diffideret. Hac oratione confirmati reguli, quò sibi regis fidem vehementius ad se tuendos obstringerent, in ipsius Alphonsi verba iurauere. Cùm autem cogitaret Alphonsus, quemnā è suis ad Ioannem Antonium mitteret, nec temerè idoneus quisquam occurreret, quoniam periculosum per hostes iter erat: & res præstantem, ac grauem virum postulare videbatur, Caraffellum operam suam impigrè profitentem misit: quid ve ad eum perferri vellet, edocuit. Post hæc eo Aenariam repetente reguli Capuā reuersi sunt toto iam animo in bellum proni, intentiq;. Caraffellus simul & exploratis itineribus & mutato habitu ad Ioannem Antonium peruenit, facileq; ei persuasit, vti cum omnibus copijs Capuam proficisceretur. Duobus millibus equitum, ac prope pari numero peditum coactis, sese ipse cum Caraffello itineri repentè commisit. Profectusq; per Caudinam vallem, in quam olim Romanos Consules sub iugum missos à Samnitibus legimus, cùm accepisset Relingerium Caudolam ad eas fauces occupandas, per quas transeundum erat, accessisse, ipse per agrum Ceritanum (sic enim appellant) iter in Campanum flexit: & ad Lunatam Vulturno amne traiecto inter Cales, & oppidum Francolisium: quæ loca ab hostibus tenebantur, castris positis consedit. Relictis, qui exercitui præessent, ad Alphonsum Caietam se contulit: constitutisq; inter se, quæ ad bellum gerendum pertinere videbantur, Capuam profectus est. Interea enim eius copiæ, quas ad Cales relictas dixi, Capuam se receperant: quod & oppida illa egregiè munita erant, & commeatus non facilè è Capua per hostilem agrum in castra ferebantur, cisq; amnem Vulturnum castra posuerant, eo consilio, vt hostes transitu fluminis, & populationibus arcerent. Aduersarij cognito prius regis aduentu, & Ioannis Antonij ad se profectione, minimè cessandum rati, Relingerium Caudolam, Antonium eius fratrem, Micheletum Cotiniolam ac Ricium, nonnullosq; alios copiarum duces, (hi ad tria millia equitum ducebant) mercede conduxerunt: hisq; ex Neapolitana iuuentute haud contemnendam manum cum multo peditum numero adiecere: atq; ad Vicum, quem Mariæ Maioris vocant, castra haud procul à Capua posuerunt. Inter vtraq; castra vix duo millia passuum intererant: leuiaque quotidie prælia ex opportunitate committebantur. In hoc rerum statu, nuntiatum est Relingerio (nam is summæ rerum præerat) Antonium Pontadereum, quem aduersarij mercede conduxerant, cum equitibus trecentis aduentare. Itaq; quò tutius proficisceretur, ad quingentos equites repertos ei præsidio confestim misit: Quos vbi Ioannes Antonius amnem transisse, ac populari agros accepit, Minicutium Aquilanum illicò eis obuiam iussit contendere. Isq; hostes nactus leui certamine magnam eorum partem cœcidit, reliquis fuga per agros dissipatis. At Relingerius vt per exploratores agnouit Minicutium abesse à castris, cum magna equitatus hostium parte opportunitatē sibi datam existimans qua hostium castra expugnaret, conuocatis repentè copiarum ducibus, deque eo consilio certioribus factis, confestim aciem instruit, atq; aduersus hostium castra contendit. Qua re per speculatores quamprimùm cognita, Ioannes Antonius, simulato metu, quo hostes audacius contempta paucitate castra subirent, partem copiarum intra vrbem instruxit, reliquis ante castra dispositis: nec alius atque opinatus est, rei exitus fuit. Nam cùm hostes castra metu deserta rati ea alacriter inuasissent, atq; oppugnare paucis resistentibus cœpissent, patefacta confestim vrbis porta quæ ad castra vergebat, atque equitatu reliquo peditatuque immisso, perturbati illico pedem referre cœperunt. Mox verò vt paulùm sese collegere, haud segniter restiterunt. Pugnatum est diu atque acriter

ancipiti euentu.Ad postremum cùm vim diutius ferre non possent (iam enim Minic
tius redierat) sese in fugam coniecerunt: nec prius finem fugiendi fecerunt, quàm
castra peruenerunt.Secundùm hanc pugnam Relingerius Vulturnum copias traduce
instituit,ratus ab ea parte maiora Campanis detrimenta inferri posse, & Andegauen
factionis ciues facilius noui aliquid in vrbe molituros,sed ponte opus erat propter fl
minis altitudinem ac rapiditatem,quo traduceretur exercitus.Itaq; pontem ad Vultu
num facere statuit,cuius efficiendi magna cõmoditas offerebatur.Turris erat trans Vu
turnum sita ad sex fermè millia passuum infra vrbem Capuam,quam vallo ac fossa m
nitam,præsidio insuper firmauerat:prętereà & materiæ copia suppetebat.Is locus ei m
ximè idoneus est visus in quo pontem efficeret.Itaq; accersitis fabris,& magna pręter
agrestium manu,eò copias ducit: castrisq́; positis,pontem inchoauit, eiusq́ue extrem
ne,postquam copiæ flumen traductæ forent,ponte ab hostibus rescisso,reditu intercl
deretur,castello firmauit.Quod postquã Ioannes Antonius accepit,confestim cum ex
ercitu ad ipsam turrim profectus est,eo consilio vt vel opus disturbaret,vel si id nõ po
set,hostem transitu prohiberet: castraq́; haud procul à turri in conspectu hostium met
tus est.sed quò minus opus incœptum perficeretur,efficere non potuit.Tentatum si qu
modo etiam igni corrumpi posset,nauiculis tectis secundo amne aduersus pontẽ dem
sis.Cæterùm hostes grauium saxorum deiectu,longurijsq́; in summa aqua expositis,atc
ad tignos quibus pons sustentabatur,deligatis,eorum conatus omnes vincebant. mul
tisq́; periculo ea res fuit,nauiculis modò in hanc,modò in illam ripam,quo impetus flu
minis propellebat,raptis.Turris quoq; non semel modò,dum pons efficiebatur, frustr
oppugnata.Nanq; è castris nauiculis ac lintribus inuecti hostes in eam commodè trans
bant.Ponte perfecto Relingerius copias Vulturnum traducere conabatur. Quod cũn
Ioannes Antonius animaduerteret,exercitu extemplò in aciem educto,ad turrim,qu
ad tutò potuit,successit,hostiq́; euadendi facultatem sustulit.Neq; enim multi vnà pro
pter pontis angustias transire poterant: & qui euadebant, hostium oppositu ijs erum
pendi facultas non erat,equiti maximè.Erant enim castra adeò exiguo interuallo à tu
ri separata, vt propemodum turris vallum contingeret: pediti aliquanto facilior eru
ptio erat.Itaque cùm per singulos dies pedestria prælia consererentur,multi ex vtrisqu
castris equites,pugnandi cupidi,omissis equis pedibus rem gerebant: ex quo insigni
prælia crebrò edi contingebat.Melior tamen hoc vno erat Neapolitanorum conditio
quòd multos hostium sub turrim illectos,ipsi muro tecti impunè vulnerabant. In ho
rerum statu dum hi perrumpere,illi resistere conantur,multi dies consumpti sunt. Dum
hæc ad Capuam gerebantur,Alphonsus montem Caietæ imminentem,cui maximè an
mum adiecerat,hoc modo cepit.Ea nanque vrbs sibi quoquomodo rerum initio tenta
da videbatur, in eo scilicet belli cardinem verti existimanti. Eius loci natura hæc est
Mons est propemodum excisus,& præruptus vndique: tribus enim ferè partibus mar
alluitur,reliquam partem,quà est Caietam aditus,mons alter excelsior, ac circunquaq
procliuis communit.Hæc quoque pars muro cincta est: eam plurimum incolebant a-
grorum cultores,atque infimæ sortis homines: murus interius ductus hunc monten
ab vrbe diuidit.In eo turris sita erat,quam Susiniã appellabant,iuxta diui Iuliani ædem
Fortè autem turris custodia eo tempore, quo Alphonsus eò profectus est, quibusdam
contigerat,qui studio partium illi affecti erant.Hi cognito regis aduentu, quem prius
Aenariam venisse acceperant,confestim ad suæ factionis homines misere,qui illum ad-
esse cum classe nuntiarent,quiq́; eos in armis paratos intra tecta iuberent esse:ne ab ad-
uersarijs,si fortè præsentirent regis aduentum,sua consilia opprimerentur: quosdam e-
tiam suorum discedere ad eum in classem iussere,qui omnia parata esse significarẽt,mo
nerentq́;,vt socios nauales in terram exponeret,qui ad muros per montem ascenderẽt.
His constitutis,cùm ignem in turris fastigio excitare statuissent,quod signum eis cum Al
phonso conuenerat,quò sciret suis ascensum dari,fortè Gorax Pica homo contrarię fa-
ctionis eò profectus,vt vigilum stationes circumiret,ad eam turrim accessit: citatisq́ue
custodibus,cum nemo responderet primùm sopitos somno existimauit: pòst ijs sæpius
vocatis,cùm nemo nomen daret,responderetq́ue perplexa, atque incerta, magis sub-
esse dolos suspicari cœpit.Cumq́ue iam minacius inclamaret,& pertinaciter eorum no-

mina

mina requireret,nec ij possent diutius consilium tegere,Aragoniam clara voce clamitantes eum inde lapidibus submouerunt.Inter hæc Alphonsus signum intentius expectabat.Neque enim existimabat milites suos periculo capitis temere committendos esse: neque ijs satis credendum,qui vt ascensum maturaret, hortabantur. Fortè autem Gorax in tanto periculo trepidus cum intra interiorem vrbis murum festinaret,in duos è coniuratis incidit: qui ab Alphonso reuertebantur per angustum foramen loco neglecto,atque abdito,ad turrim,quam dixi,properantes,comprehensosque illicò ad Franciscum Spinulam,& Otolinum Zoppum præsidij duces perducit: simul quæ viderit,refert: ijque mox in quæstionem dati,metu grauioris supplicij rem omnem, vti se habebat,confessi sunt.Tum milites,ac ciues,quibus confidebant,celeriter arma capere iussi: parsque vigiles in mœnibus collustrare, pars ad prohibendos ascensu hostes contendere.Cæterùm id frustra fuit.Iam enim à coniuratis è turri signo dato, regiorum plerique in montis fastigium euaserant,eaque turri,ac proximis turri mœnibus occupatis dilapsi intra exteriorem murum sese cum ijs,qui montem incolebant, conglobauerant. Hostibus itaque paruo certamine intra interiorem vrbis circulum repulsis: Alphonsus toto monte potitus est.Oppidani perterriti,quæ ad vrbis tutelam pertinere videbātur, summo studio,& celeritate parare cœperunt: & quos aduersæ factionis homines res nouas moliri posse suspicabantur,ad triginta comprehensos in custodiam tradidere.erat verò ea vrbs præter naturalem situm præsidio imprimis munita. Nam multo antè Alphonsi aduentum,& Otolinus Zoppus vnus è copiarum ducibus Philippi Mediolanensium principis,qui ab illo ad Ioannā, cùm adhuc viueret, legatus mittebatur,cùm illam mortuam reperisset, rogatus à Caietanis apud eos manserat: ac paulo pòst Franciscus Spinula genere,fama, dignitate omnium ciuitatis suæ ea tempestate longè princeps ijs auxilio venerat, quem Caietani nominatim subsidij ducem depoposcerant, ad quadringentosq; sagittarios totidemque pedites,in queis Placentinum impigrum virum,à Philippo missos,nauibus vexerat. Multoque antè sub reginæ mortem, quòd summa regni perturbatio ob principum diffidia futura videbatur,quum Caietani ad eos, qui Neapolitanæ reipublicæ præerant,legatos misissent, qui sese in eorum fide ac potestate manere velle significarent, præsidiumque postularent, Sorleonem Spinulam virum fortem cum aliquanto peditatu vti ad se mitterent, impetrarunt.quibus auxilijs confisi fortiter Alphonso resistebant. Crebræ itaque eruptiones ab ijs fiebant: quotidianaque inter se prælia in ea castrorum propinquitate conserebantur. Caietani præter veteris vrbis circulum nihil tenebant. Ad hæc Alphonsus tormentis æneis miræ magnitudinis aduectis, murum, ac tecta vrbis quatiebat:Iamque ijs turribus, quæ ad castra spectabant, quassatis,oppidanos in summum discrimen adduxerat.Nanque propugnatoribus consistendi tutò in muro potestas non erat:totamque eam murorum partem defensore nudasset,nisi Genuenses(solers in tuendis vrbibus hominum genus)summa vi restitissent. Nanque pro muro diruto munimenta agere intrinsecus noctu sufficiebant: saccosque lana repletos,prominentibus tignis religatos tormentorum ictibus opponebant,quod id tegmenti genus multis locis deprehensum erat nullo tormento aut telo perfodi posse. Sed procedente obsidione rei frumentariæ penuria omni bello, ac calamitate grauior vrgere obsessos cœpit: præsertim clauso mari.magnns nanque numerus non virorum tantùm, sed etiam fœminarum,ac puerorum penè, quicquid frumenti publici, priuatiq; è vicinis regionibus conuectum fuerat, atq; omne insuper pecus consumpserat. Cumq; id malū quotidie magis ingrauesceret: nec vlla reliqua salutis ratio succurreret: Franciscus omnem inutilem bello turbam,quod in extremis rebus fieri consueuit,ex vrbe eijciendam curauit. Miserabilis horum facies erat,macie simul,ac pallore confecti, manus ad cœlum suppliciter tendentes, cum flebili voce humi procubuere. Quos vbi Alphonsus conspicatus est,quamuis penè omnes in vrbem reijciendos censerent: nec esset nescius facere se contra militarem disciplinam,quòd protraheretur obsessis in aliquod tempus fames: magis tamen naturæ & consuetudinis suæ,quàm quid hostes de se meriti essent, rationem habere voluit: veniaq; ijs data castra adeundi, & cibo, ac potu refectis,abeundi, quò vellent,potestatem fecit.Ea verò regis humanitas audita: incredibile est,quàm multos tum populos,tum principes adhuc incertos quid agerent vtramuis

partem ſequerentur,ſibi conciliauerit.Neq; enim propè vlla res eſt,quæ magis mortali
animos capiat,quàm eorũ,qui calamitate aliqua premuntur malis commoueri.Poſt a
quot dies arctioribus rebus, Franciſcus omne reliquum frumentum per ciuium domo
cum cura conquiſitum,atque in panem redactum,quò diutius ſuſtentarentur,parcè pa
latim per dies ſingulos viritim diuidebat.Prætereà quicquid ſaccari (vtar enim verb
nouo & noto) in ea vrbe apud negotiatores atque opifices erat, condiri iuſſum, & i
paruula fruſta deſectum identidem diſpertiebat.Cæterùm hæc non tàm præſentis mal
finem,quàm exigui modò temporis leuamen tum pollicebantur. Denique conſumpti
penè omnibus humanis alimentis,cùm grauior fames vrgere obſeſſos cœpiſſet, herbi
ac radicibus teneris veſcebantur.Ad hæc mala accedebat, quòd quæ Genuæ gereren-
tur pro ſua ſalute clauſo mari ſcire non poterant,claſſemq́ue ingentem à Petro regis fr
tre in Sicilia contractam,mox venturam acceperant. Quibus incommodis oppreſſi de-
creuerant Franciſcus atque Otolinus omni præſidio, ac pleriſque ciuibus, non mod
Andegauenſis,verùm etiam Dyrrhachinæ factionis in nauẽ impoſitis,ante hoſtilis claſ-
ſis aduentum vrbem deſerere.Erat tum fortè adhuc Caietæ nauis vna Genuenſium in-
gens,ex ijs quas Franciſcus cum præſidio adduxerat,à triremium vi ob magnitudinem
tuta.Hanc verò,cùm iam eſſet ad curſum parata,fortè quoddam ingens ſaxum è regijs
caſtris tormento æneo excuſſum ſumma mali parte præfracta inhabilem ad nauigan-
dum reddidit.Quæ res conſilium mutare obſeſſos compulit.neque enim ijs materiæ co
pia erat,vnde malum reficerent.Poſtquam autem cognouerunt Petrum cum claſſe ad-
uentare,nec iam nauim ipſam à ſe defendi poſſe,nauisq́ue ipſius iuuentutem vrbis præ-
ſidio maximè neceſſariam, eam æſtimatam, quum de pretio domino cauiſſent, quàm
proximè potuerunt,ſub murum depreſſere,eo videlicet conſilio, vt regis nauibus ſub-
eundi oppidi facultas adimeretur,extractumq́ue prius malum ad eam partem quam in-
firmiorem exiſtimabant,pro munimento ſtatuerunt.Maximè verò ex eo caſu iudicatum
eſt rerum humanarum euentus incertos eſſe, ſolereq́ue plerumque mortales futura-
rum rerum ignoratione falſò lætari atque angi. Nanque regij deiecto nauis malo gau-
debant,quòd hoſtibus importandorum commeatuum facultas ſublata videbatur: ad-
uerſarij verò mutilatam armamentis nauim dolebant,quòd eorum nauigatio impedita
eſſet.cæterùm rei exitus vtroſque iudicio deceptos docuit.Nam ni ita cecidiſſet, nec Ca
ieta digreſſo inde præſidio Alphonſo reſtitiſſet,nec poſt eadem nauis vndis obruta re-
gijs nauibus muros ſubire conantibus impedimento extitiſſet, nec porrò tanta clades
conſequuta eſſet. Tot tantiſq́ue ærumnis adacti Caietani à Franciſco, atque Otolino
ſummis precibus poſtularunt,ne ſe diutius afflictari paterentur, ac ſi tolerabiles modo
deditionis conditiones proponerentur,ſuæ ſaluti conſulerent,malle ſe ferro quàm fa-
me interire: nullum ſe periculum recuſaſſe,quamdiu de ſubſidio ſperauarint, & quoad
ſuperfuerit aliquid,vnde vitam producerent: nunc ſe omni humana ſpe,atque ope de-
ſtitutos,tot mala diutius ferre non poſſe. Franciſcus per id temporis æger erat: nam
dum paulò antè pugnaretur acrius,ſagitta femur traiectus fuerat.Itaque oppidani vtrun
que ſeparatim alloquuti,demum vtriuſque animum ad miſericordiam flexere. Miſit i-
gitur Otolinus ad Alphonſum,qui peteret ad ſe mitti quempiam ex ijs, quibus fidelio-
ribus vteretur,qui cum deditione ageret,& nominatim Antonium Panormitam: quem
poëtam nõ inſuauem Mediolani apud Philippum in magna gratia, & dignitate cogno-
uerat: eumq́ue non tantùm propter prudentiæ,ſed multò etiam magis propter æquita-
tis opinionem,& quòd illum ab Alphonſo apprimè diligi acceperat. Hic præter exi-
miam doctrinam excellenti ingenio præditus,& carmine, & ſoluta oratione, quod eſt
perrarum,propè æque valuit,in ſuadendo,aut diſſuadendo perfacundus habitus: Iudi-
cio quoque acerrimus, atque imprimis facetus, iacentem tempeſtate noſtra elegiam
excitauit.Eo nuntio accepto,Alphonſus tametſi confidebat oppidanos aut vi aut fame
breui ad deditionem cogi poſſe,tamen ad humanitatem ſuam pertinere arbitratus quæ
illi dicere vellent,non aſpernari,Antonium miſit.Iſq; in ſenatum introductus audiente
Otolino (nam Franciſcus propter vulnus ſeſe domi continebat) hunc in modum, cum
illi pauca prædixiſſent,diſſeruit.Videre vos non dubito Caietani,quonam vos diſcrimi
nis fortuna,& pertinacia veſtra perduxerit,ab Alphonſo terra,mariq; vos non obſeſſos
modò,

modò, verumetiam circunſeſſos eſſe nec vllum iam effugio locum patere : eſſe vobis rem cum rege opulentiſſimo,& maximo,cui non modò Sicilia,Sardinia, Baleares inſulæ,Hiſpania,atque Aragonia (regna ampliſſima) verumetiam magna huius vberrimi regni pars pareat: è quibus & immenſam pecuniam,& milites in belli vſum neceſſarios comparare facilè poſſit. Videtis vt vrbem premat,& muros armis circumſonet,caſtra vrbi coniuncta ſint,vel in ipſa vrbe potius. Vnus tantũ muri circulus interiectus,& is quidem adeò quaſſatus,& diſiectus,vt ruinæ magis,quàm muri ſpeciem præbeat: Fame vrgemini omnium malorum maximo,& grauiſſimo. Nam cæteræ quidem calamitates aliquo modo tolerari poſſunt: ſola fames ad extremum ferri non poteſt. Satius eſt vel iniquas quaſcunque conditiones, & leges ab hoſte accipere, quàm inedia maceratos vitam finire. Auxilia præterea nulla habetis,eaque deſperare omnino iam poteſtis, cùm ad hunc diem nulla venerint. Intelligit Philippus,intelligunt Genuenſes Alphonſi vires terra mariq; maiores eſſe,quàm vt ab obſidione veſtra facilè depellatur. Cogitate quantas copias terra,quantas mari habeat: quantas præterea parare queat,cogitate. Nolite obſecro expectare extremum vrbis caſum: nolite committere, vt videatis patriam veſtram,quæ vobis debet eſſe cariſſima,ferro excindi,domos cremari, fortunas diripi, vxores,ac liberos (quod omnem exuperat calamitatem) in oculis veſtris rapi, & diſtrahi. Sapienter nimirum quiſquis ille eſt qui ait,aut vince,aut vincenti pare: fortis nanq; animi eſt,ſi poſſis,vincere : ſi verò non poſſis,potentiori obtemperare,& fortunæ tempeſtatique concedere. Alterum iam experti eſtis, videtis enim vos nec vincere,nec libertatem veſtram tueri poſſe. Erit igitur prudentiæ veſtræ alterum ſequi,potentiori ſcilicet obſequi,quem profectò,ſi deditionem feceritis,& clementiſſimum,& manſuetiſſimum agnoſcetis: alioquin de patria veſtra,de fortunis,de coniugibus,de liberis, de parentibus,de libertate,de vita denique veſtra (ſi quicquam mihi creditis) actum exiſtimate. Ad hæc Caietani,non ignorare ſe in quibus difficultatibus verſarentur. Sed nec fortaſſe eas eſſe quas exiſtimaret: nec verò ſe prorſus de ſubſidio ſpem omnem abieciſſe. Neque enim aut Philippum,aut Genuenſes paſſuros eſſe vti eorum præſidium,vti tot ſibi cariſſimi ciues & milites, vt denique reipubl. amici fideles in hoſtium poteſtatem veniant. Se tamen ſi ij dentur,ſibi triginta dierũ induciæ,quibus liceat Philippo,ac Genuenſibus denuntiare qui nam ſit ſuarum rerum ſtatus: vt niſi interim auxilium mittatur,cum bona illorum venia poſſint deditionem facere poſt eam diem ſeſe abſque cõtrouerſia deditionem facturos. Cum hiſce poſtulatis Antonius ad regem reuerſus,quid Caietani vellent,retulit. Quæ cùm audiſſet: veritus ne qua interea claſſis Genuæ pararetur,quam parari fama erat, inducias nullo pacto concedendas cenſuit. Itaque confeſtim renuntiare ijs Antonium iuſſit,aut continuò deditionem facerent,aut ſe ad extremum certamen compararent. Qua ſpe deſtituti Caietani, quum nihil omnino ſcire poſſent,quid nam Genuæ ageretur,iam enim Petrus è Sicilia cum reliqua claſſe venerat, & aliæ naues in dies aduentabant,nec famem diutius ferre poterant, rurſus per Antoniũ ab Alphonſo petierunt: vt ſaltẽ eas ſibi indutias daret,quibus Philippũ,ac Genuenſes,tantùm quo ſtatu res eorũ eſſent,certiores redderent. Sed quoniã maris tẽpeſtas incerta eſſet,tridui haud amplius ſpatiũ,poſtquã nuntius Genuã perueniſſet,quò Mediolanũ proficiſci poſſet: vti Philippo,& Genuenſibus conſcijs deditio à ſe fieret, requirebant,quæ vt rex ſciret ſe præſtare velle,optimatũ liberos obſides polliciti ſunt: ſed ne id quoq; impetratũ: qđ ne Alphonſus concederet,duæ cauſæ erant: altera ꝙ intelligebat eos diutius famẽ tolerare nõ poſſe: altera ꝙ intereà auxiliũ ijs ab hoſtibus mitti poterat. Reuerſus itaq; ad eos Antonius,negauit id ab Alphonſo impetrari poſſe: ac niſi ex tempolo deditio fieret,ſeram poſteà pœnitentiam eorũ fore: deditionẽ verò à ſe honeſtè iam fieri poſſe: quòd difficillima quæq; perpeſſi,tandiu à ſuis auxilium nequicquam expectaſſent: putare ſe Philippum ac Genuenſes grauius laturos ſi quid in ſe ipſis crudelius conſulerent,quàm ſi ſe conſeruatis Caietã amitterent. His atq; huiuſmodi verbis cùm Otolinum atq; oppidanos ad deditionem inclinaſſet,petijt Antonius vt Otolinus ad regem proficiſci non grauaretur: ſic facilius poſſe de deditionis conditionibus,quæ vellent,eo petente tranſigi. Exiſtimauit enim rem ipſam per mutua colloquia & melius & commodius tractari poſſe,ſeq; eo onere leuatum iri. Huic poſtulato cæteris omnibus aſſentien-

tibus, vnus Pica exurgens negauit æquum esse eum qui Philippi personam gereret, ad
Alphonsum proficisci. Quem cùm reprehenderent, non illepidè inquit Antonius, non
esse videlicet considerandum quidnam ille diceret, morbo enim affectum (nam is ali-
quot dies malè se habuerat) in phrenesim incidisse, atq; ideò delirare. Itaque cognita
Senatus voluntate statuit Otolinus Francisco inconsulto ad Alphonsum se conferre:
acceptaque in id fide regia, cum Antonio ad regem profectus, longo sermone super de-
ditione nequicquam habito in vrbem redijt. Cuius profectionem cùm Franciscus ægrè
ferret, maiorem ciuium partem ab eo alienauit. Post hæc inter Genuenses & Otolini co-
hortem exorta dissensio omnem deditionis mentionem sustulit: longè enim amplior a-
pud Caietanos Francisci quàm Otolini auctoritas erat. Quod cùm Alphonsus animad-
uerteret, constituit obsessos terra mariq; omnibus copijs oppugnare. Iam enim præter
rostratas, ad sexdecim onerarias coëgerat. Itaque scalas & coruos, per quos in murum
è nauibus euadi posset, cæteraq; machinamenta bellica confestim parari iussit, atq; ex-
pediri. Ad hæc turrim ligneam mobilem, non modicæ altitudinis, quæ muros supera-
ret (machinæ antiquæ genus) effecit: cuius consilium cùm oppidani sensissent, conti-
nuò eam partem, quæ ad mare sita erat, summa ope munierunt, eaque raptim ac certa-
tim effecere omnia, quibus machinarum violentiam, coruorum maximè, declinari pos-
se existimabant. Postquam paratis omnibus Alphonsus ab omni parte oppidum adoriri
instituit, terra ita copias diuisit, ad diui Theodori templum Henricum fratrem cum par-
te copiarum, nec procul inde Ioannem alterum fratrem cum lecta manu statuit. Ipse ad-
uersus portam Ferream (sic enim appellabant) quæ ad castra ferebat, reliquas copias
habuit. Petrum minimum natu fratrem, cuius virtuti confidebat, à portu classe oppugna-
re vrbem præcepit, in qua erant præter onerarias quindecim, triremes decem. Aduer-
sus hosce apparatus Franciscus atque Otolinus tormentis variæ magnitudinis per mu-
ros dispositis, alios regijs castris, alios classi opponunt, alios vbi plurimum periculi im-
mineret, iubent occurrere: fœminis, imbellibusque qui supererant, negotio dato vt
pugnantibus lapides & tela ministrarent. Signo pugnæ proposito, regij pars eminus la-
pidibus, atque omni missilium genere certare, pars mœnia subire, ac scalas admouere
contendebant. Simul lingnea turris, simul naues remulco agi cœptæ. At oppidani in
eos, qui propius succedebant, lapidibus atque omnifariam telis coniectis, muro sca-
las applicari non sinebant, cubitalibusque clauis qui crebri in muro ob id facti erant,
plerosque hostium & sagittis ac minoribus tormentis ex occulto vulnerabant: nec vl-
lum frustra telum in tantam multitudinem emittere poterant. Et primò quidem turris
contabulata, cùm rotis ad muros ageretur, terrori oppidanis fuit. Pòst vbi propius per-
ducta partim tormentorum ictibus, partim sua mole dissipata est, multique in ea pugnan-
tes cecidere: ab ea parte vehementer hostibus animus creuit. A mari quoque atrociter
pugnabatur. Nanque naues simul atque ad teli iactum appropinquarunt, tormentis op-
pidanos lacessere cœperunt: coruisque ad malos religatis, ingentem ijs terrorem in-
tulere. Stabant intenti oppidani (nanque ea pars fortioribus tuenda data fuerat) cum
longurijs & furculis in id factis, in quas si fortè corui incidissent, necessariò procumbe-
bant. Inter hæc Alphonsus, quò magis hos à portus defensione auerteret, acrius vrgeri
à terra imperat, alios hortando, alios nominatim appellando, præmiaque pollicendo,
atque ad portam, quam dixi, Ferream facto impetu succedens, milites in pugnam ala-
criores reddebat: multoque acrius pro se quisque vbi curabat, nitebatur. Pudor enim
simul, atque auaritia, gloriaque militum animos longè acuebat. pugnantium clamor ad
cœlum ferebatur exhortatione, lætitia varioque affectu permixtus: & quo magis nite-
bantur, quoúe propius ad muros succedebant, eò plures, aut cadebant, aut saucieban-
tur. Quod cùm aduerteret Gartias quidam Medineus signifer regius, vir fortis, & stre-
nuus, signo, quod manu gerebat, in fossam vrbis illato, socios, vt sequerentur, vociferãs,
cum auidius progressus scalas muro admouere contenderet, lethali vulnere accepto
vix inde retractus est. In hoc prælij ardore naues ad oppidum succedebant, laxatis funi-
bus coruos dimittere in muros paratæ. Primaq; omniũ ea nauis, qua Petrus ferebatur,
coruũ muro inijcere conata est. Sed cùm eius extrema nimio interuallo in murũ perueni-
re nõ possent, diffractis suo pondere rotarũ axibus, coruoq; comminuto, qui superstete-
rant

rant in mare præcipites collapsi sunt: ijq; omnes, quod armis grauati erant, enecti, præter duos Drepanitanos, qui sub aquis (dictu mirum) diloricatis thoracibus, & reliqua armatura incolumes euaserunt. Eo casu Petrus, & qui in nauibus erant, totam penè victoriæ spem deposuere. Ad hæc nauis altera cum corui exponendi causa propius subiret, crebris tormentorum ictibus repulsa est, nec postea nauis vlla inijciendi corui facultatem habuit. Nanque ob rerum successum crescentibus hostium animis eam partem acerrimè tutabantur. Quę vbi Alphonsus agnouit, suorum saluti parcendum arbitratus, receptui cani iussit: quo viso Petrus extra tormentorum iactus naues reduxit, nec post eam diem vniuersa oppugnatio tentata: sed tantùm in obsidione perseueratum. Interea Genuæ cùm esset auditum Caietanos obsessos, fame insuper laborare, tres onerarias ingentes, nec dum enim regia classis Caietam conuenerat, armare decreuerunt, ijsque fauentibus quibusdam ciuitatis optimatibus, Blasius Aseretus præfectus est, maxima nobilitatis, & populi parte ægrè ferente nouo homini eam præfecturam dari, quòd eum honorem quasi pollui hominis nouitate existimabant. Erat is quidem humili genere ortus, cæterùm vigilans, callidus, lingua celeri, & expedita animoque supra dignitatem, ac præterquàm par erat honores publicos affectante. Dum hæ naues pararentur, Genuam perlatum est, plures iam naues ab Alphonso coactas Caietam conuenisse: cumque ob id ampliori classe opus esse cognoscerent, naues vndecim confestim ijs tribus adiecere. Cæterùm optimates, qui prius vix tulerant trium nauium præfecturam ad Blasium deferri, apertè anniti cœperunt, vt eo à præfectura amoto, alter ex clara gente præfectus crearetur. Quod cùm Blasius animaduerteret, mox ad artes conuersus, cum Philippo, penes quem summa rerum potestas erat, per amicos, qui apud illum poterant, vt inuitis aduersarijs sibi is honos ratus esset, perfecit. Eaque re impetrata classem maturari, cætera quæ vsui essent parari confestim curauit. Dum ea parantur, Genuenses de suis qui obsidebantur, vehementer soliciti & anxij, Benedictum Pallauicinum, qui sese Alphonsi amicitiam babere profitebatur, mittere ad Alphonsum statuerunt, antequam aliquid de classis apparatu ad Alphonsum permanaret: eique in mandatis dedere, vti ad regem se missum simularet, vt cum illo de conditionibus deditionis obsessorum ageret. Cæterùm oportunitate colloquendi cum Franscisco, atque Otolino data, quanta classis decreta esset doceret: hortareturque, vt eos fortiter labores tolerarent, quorum finis appropinquaret, &, quæ essent regis opes terra, marique exploraret; cum ijs mandatis Benedictus Caieta profectus ad regem accepta fide se contulit, de deditione agere, vt instituerant, cœpit: factaque potestate oppidum intrandi, vt eadem illa, quę cum rege egerat, communicaret: quæ Genuæ pro eorum salute pararentur, edocuit: seque ob id venisse, nequid præter Philippi, & Genuensis nominis dignitatem ipsi desperato subsidio consulerent. Cæterùm vehementer tacito opus esse, ne rex sese ab eo elusum suspicaretur: quæ quidem res sibi perniciem esset allatura. Eius oratione Francisco, atq; Otolino confirmatis ad regem reuersus non posse obsessos ad deditionem flecti respondit. Cognitis, quæ voluerat de regis copijs & classe Genuam redijt. Quibus rebus Philippo nuntiatis, qui Genuensem remp. gerebant, classem confestim expediri, frumentumq; obsessis deferendum, conuehi iussere. Classe verò ita parata, atq; instructa Blasius idoneam ad nauigandum tempestatem nactus, Caietam versus cōtendit. Quod postquam Alphonsus comperit, extemplo vndiq; copias accersit: ac fratribus, & cęteris primoribus conuocatis, Quousq;, inquit, tandem viri fortes, Genuensium insolentiam atq; iniurias patiemur? Nullum bellum suscipimus, quin continuò amicitiam ac fœdus cum hostibus nostris ineant, eosq; classe ac pecunia adiuuent: nobis semper aduersi, infestiq; ob inuidiam scilicet & vetus in gentē nostram odium, ferre non possunt, opes nostras mari coalescere. Nam vt omittam quas prioribus Aragoniæ regibus iniurias intulerunt, quotq; modis & quotiens illos bello persecuti sunt, nōn ne ingenti classe comparata, cui Guido Torellus præfuit, occupatis nobis bello Hispano, præsidium nostrum, cum nihil ab his hostile metueremus, ex vrbe Neapoli eiecerunt? Sed hæc quanquam grauia sunt, tamen aliquomodo ferri possent, si quem iniurijs modum statuissent. Cæterùm genus hominum inquietum in perniciem nostram quotidie magis exardescit. Quid autem iuris in Neapolitano regno habent, in quo ne vicum quidem,

aut exiguum castellum tenent? Cur Caietam, quæ nostra est, humani iuris obliti rup
fœdere occupauere? Classem quoq;, si dijs placet, effecerunt, qua Caietanos ab ob
dione vindicent, eaque iam instructa in cursu est, quantum accepimus: simulantesq; C
ietam dedi velle, Benedictum Pallauicinum nos elusum misere. Quis hæc tot & tam i
digna ferat? aut quis non maximè commoueatur, & in vltionem concitetur? Nullu
est animal tam imbecillum, quod non conetur illatam vim repellere: nos quibus pr
pulsandæ iniuriæ facultas est, hostes aduersus nos proficiscentes otiosi, ac segnes exp
ctabimus? Nulla gens tam imbellis aut tam ignaua vnquam fuit, quæ vel minima p
parte occupati agri certare non sustinuerit: nos pro tanti ac opulenti regni possession
qua spoliare nos student, non depugnabimus? Quòd autem pars vestrum rudis est r
maritimæ, haud equidem referre multum puto, vir fortis terrá ne pugnet, an mari. Vtr
biq; vim eandem animi, atque idem robur fortibus viris esse compertum est. Roman
miles primo bello Punico, nunquam antea ingressus mare, non dubitauit cum Pœn
in maritimis rebus exercitatissimo classe confligere, victoriamq; primo prælio adept
est. Et nos certè longè ampliores quàm Romani naues habemus, in quibus tanquam i
stabili solo dimicatur. Quod si viri estis, si eam animi magnitudinem retinetis, quam eg
in vobis pluribus prælijs expertus sum: haud dubito, quin vltrò obuiam hostibus eu
dum existimetis: nec passuri sitis, vt hunc Caietæ portum aspiciant. Onerarijs nauib
pares ijs sumus, triremibus verò etiam superiores: quarum turmis supplere naualiu
sociorum numerum possumus habemus lectissimam iuuentutem, florem Italiæ, ac cite
rioris Hispaniæ, & quod plurimum in prælio valet, armis egregiè instructam. At in host
li classe magna pars semiermes, nautarum ministerijs fungentes, eminus pugnando, lap
dibus, ac manubalistis valent: At si propius congressis manu balistarum vsum ademeris
nostrorum certè impetum non ferent. Quapropter censeo (viri fortes) relicto in castri
idoneo præsidio ac conscensis quamprimum nauibus, aduersus capitales hostes con
tendamus: quos si vicerimus (quod fore speramus, dijs bene iuuantibus) tantum, a
tam difficile bellum vno die haud dubiè confecerimus. Eius consiliũ cum penè omne
pugnandi cupiditate approbarent, confestim copiarum duces parari cum cohortibu
suis iubet, atq; in singulas naues diuidi: telaque, & arma in classem imponi, quæ tempo
ris breuitas prouideri passa est. Ante omnia verò nequis impetus interim, dum abesset
ab obsessis fieret: valida in castris præsidia reliquit: fratribus, qui tum fraterna pietate
tum gloriæ auiditate ducti eum sequi statuerunt, parte nauium, & copiarum attributa
His constitutis classem conscendit: idem cæteri fecere: inde altum petens, te, inquit
Deus, qui cunctis rebus præes, quiq; ius, atq; æquum colis, oro, obtestorq;, vt mihi ho-
stium meorum, qui contra fœdus me armis petunt, vlciscendorum, (si iusta postulo) p
testatem facias: atque vt milites hos meos, ijs deuictis, incolumes, prædaq; onustos me-
cum reducam. Eo die nulla conspecta classis: cùm postridie apparuisset: magno exulta
tium clamore ad eam cursum dirigi imperat. cæterùm noctis interuentus mox illius cõ-
spectum abstulit. Tertio verò die cum rursus supra Pontiam insulam visa esset, tantus o-
mnibus ardor iniectus est, vt non ad ancipitem pugnam, sed ad certa victoriæ præmi
proficisci crederes. O fallaces hominum spes, & incerta rerum futurarum iudicia: nam
qui sibi victoriam pollicebantur, mox ab illis, quos despexerant, victi sunt. Classibus al
quanto propioribus factis misit Alphonsus, qui specularetur, quoad tutò posset, cum n
ui longa hostilium nauium ordinem, quamúæ instructæ naualibus socijs forent. Profici-
scenti lembus quidam occurrit, qni à Blasio classis præfecto ad regem mittebatur: qu
cùm procul extra teli iactum significasset, velle se colloqui, vexillo in mediam triremen
translato, quod fidei pignus maritimo bello esse consueuit, accedendi propius potesta-
tem fecit. Eo signo prospecto celeri remorũ pulsu lembus ad triremem venit. in eo vehe
batur tubicen q̃dam, qui à Blasio mittebatur, vt regi nũtiaret, se cum classe à Philippo, &
Genuensibus Caietã mitti ob eam rem modò, vt frumentũ obsessis deferret: qđ si impor
tari pateretur, rediturũ se continuò cum classe: nec intercessurũ, quominus, si vellet, in v
bis obsidione perstaret. Interrogatus tubicen, quid nam noui apportaret: pacẽ se, inquit,
bellumq; afferre: in arbitrio Alphonsi fore, vtrum malit deligere. Cæterum monere se,
atq; consulere, ne cum Genuensi classe decertent: naues eñ illas egregiè instructas esse.

Itaque

Itaque petere se, vti ad regem quamprimum deducatur. Hæc vbi dicta, ad Alphonsum perductus, cùm eadem nuntiasset, res ad consilium delata est. Erant quibus quietis consilia tutiora, & meliora videbantur. Alij dimicandum censebant: nonnulli etiam per contemptum, vt mediam sententiam sequi viderentur: respondendum videri dixerunt, placere Alphonso, frumentum Caietanis tradi. Cæterùm quo certo scire posset, Blasium haud amplius quippiam moliturum, quod obsidioni incommodaret, se nauium vela interim petere. Cum hoc responso tibicen remissus, & cum eo ab Alphonso nuntius, qui denuntiaret, à Genuensibus contra pacis leges fieri. His verbis Genuenses irritati continuò armis decernendum vna voce succlamarunt. Omnibus confestim ad pugnam paratis, Blasius regiam classem peti infestis proris imperat. Nunquam fermè aliâs nauali prælio tantis animis concursum est. Quippe aliud quàm vnius certaminis victoriam vtrique respiciebant, Alphonsus vt fusis, ac deuictis hostibus Caieta, atque omni regno Neapolitanorum potiretur: Genuenses vt vendicata sibi maris possessione regnum finibus suis propinquum in Alphonsi, & Hispanæ gentis potestatem venire non sinerent. Ante pugnæ initium tres hostium naues, quò regias fallerent, à reliquo agmine diuisæ altum petentes speciem fugæ præbuere. Id autem eo consilio factum, vt postquam reliquæ naues conflixissent, regias pugna implicitas à tergo circumuenirent. Quas Henricus fugere opinatus, cum insequi properaret, vetuit Alphonsus, satius esse existimans parte illa virium hostibus detracta, cum tota, atque integra classe reliquas hostium naues adoriri, omnesque vno loco vires contrahere: id quod à rei naualis disciplina non abhorrebat, reliquas hostiles naues à se prius superari posse ratus, quàm tres illæ à reliquo agmine longo interuallo distractę opem ferre circumuentis possent. Idque sibi hoc magis persuadebat fore, quod venti prope vis ceciderat, nec habebant hostes rostratas, è quibus eæ naues remulco agi aduersus se possent. Itaque cum tota simul classe in hostes inuectus vnam ex omnibus pręfecti nauem petit. Quam simulac Blasius in se venientem aspexit, flexa in gyrũ naue, tanto impetu puppim eius inuasit, vt disiectis munimentis, magnaq; vi lapidum, ac telorum, in creberrimæ grandinis modum, coniecta, propugnatores omnes in nauis tabulata præcipitarit. Fortè autẽ nauis ipsa regia, ante congressum saburra in alteram partem prolapsa, nulla vi, aut arte in tantis angustijs erigi potuerat: cuius rei causa fuerat malo onus adiectum. Nanq; præter summi mali propugnaculum, alterum ad mali medium extruxerant. Ex quo contigit, vti prætoria hostilis, quæ minor erat, illi altitudine exæquaretur, faciliorq; transcensus hostibus in eam foret. Tum protinus reliquæ naues, quæ cuiq; obuia fuit, aggrediuntur: ferreisq; vncis hostilem nauem à se diuelli non sinebant: cogebantq; iunctis inter se proris ex propinquo dimicare, nauibusq; peruijs factis, veluti in solo pugnaretur: vix vllum telum in mare decidebat. Pleriq; tamen viri strenui, priusquam naues inter se coirent, in hostilem nauem transilire aggressi, cùm armati in mare cecidissent enecti sunt. Altitudinem nauiũ proræ puppesq; contabulatæ ac solidis tignis intextæ adaugebant: proculq; spectantibus montium speciem præbebant: Regia nauis etsi primo congressu graue detrimentum acceperat, tamen naualibus socijs impigrè rem gerentibus fortiter resistebat: donec alia se à latere, alia à prora circumfuderunt. Cæterùm eo maximè prælio intellectum, & iudicatum est, (quod & sæpe aliàs) inter naualem & terrestrem militem nauali prælio quid intersit. Genuensis maritimis rebus bellisq; exercitatus, facilè omnia nautę ac militis munia obibat. At terrestres Alphonsi copię oneri magis q̃ adiumento erant: cùm qdem alij nausea afficerentur, alij vestigio vix insisterẽt, alij alios metu premerẽt, & insolito pugnæ genere perturbarent. Adhęc qui regiæ nauis malum tuebantur ab ijs, q prætorię hostilis malo imminebant, subacti, in suos desuper tela iacere cogebantur, quorũ quo certiores ictus, hoc grauiùs incidebant: & quanquã vbiq; acriter pugnabatur, summũ tamen in eo certamen erat, vt regiam nauim expugnarẽt, qua superata confidebãt facilem victoriam fore. Maiore itaque vi nixi in perturbatam (amisso mali propugnaculo) nauem, è prora, atq; è media naui summouere hostes: ægreq; regij puppem defendebant. Alphonsus & simul dimicabat, & hortabatur suos, seque vbi plurimum periculi erat, intrepidus offerebat: non tamen eadem prælij fortuna vbiq; erat. Iam enim ab alia parte duæ hostium naues captæ fuerant: cùm interim tres illæ, quas ante pugnæ initium à cæteris di-

ſtractas altum petiſſe dixi,flexo curſu regias adortæ renouato prælio ingentem terrorem ac ſtragem intulere.Et iam regiæ claſſi tela deeſſe cœperant,nec ſagittariorum prætereà is numerus,qui hoſtium erat.Nanq; in Genuenſi claſſe penè omnes manubaliſtis vtebantur,quarũ arte & vſu ea gens excellit.Ad hæc mala accedebat,quòd regiæ naui cum triremibus ſuccurri,ob circunfuſas hoſtium naues,non licebat: à quibus propter iniectas ferreas manus nulla vi diſſolui poterat.Etiam vndiq; in eam tranſgreſſi hoſtes regem ad deditionem vrgebant.Quod cùm pertinaciter abnueret,nuntiatũ eſt ei nauim carina fatiſcente aqua compleri,eamq; ſtatim peſſum ituram,nec amplius vllo humano conſilio ſeruari poſſe.Quibus periculis adactus,Philippo, quanquam abſenti, dedere ſe dixit.Maluit enim Philippo,quàm Genuenſibus,quos ſibi infenſos ſciebat eſſe,ſalutem ſuam committere.Tarentinus ac Sueſſanus reguli,qui vnà cum rege eadem naui vehebantur,capti.Deditione facta mox victores conclamant regiam nauim cum ipſo rege captam: quæ protinus vox per omnes naues diffuſa, vt hoſtes haud dubiè pro victoribus,regij pro victis haberentur, effecit.In eo tumultu Petrus frater, cum duabus modò onerarijs (nam cæteræ captæ fuerant) triremium beneficio,atq; interuentu noctis vim hoſtium effugit.Pugnatum eſt ab hora ferè quarta ad occaſum ſolis continenter, multis vtrinq; cæſis & vulneratis.Quo vno prælio bellum Neapolitanum haud dubiè confectum eſſe videbatur.Nam cum ipſo rege duo eius fratres,multi reguli, equeſtris præterea ordinis quamplurimi capti fuerunt. Ad hæc naues propè omnes magnitudine inſignes,quas ab initio belli coëgerat,eodem prælio amiſſæ.Ea verò clades,etſi committendum non fuit,vt inexercitatus maritimis bellis miles cum exercitato dimicaret,fortunæ tamen plurimùm adſcribi poteſt: nam & ſubeunda neceſſariò dimicatio fuit, alioquin commeatus Caietanis deferebantur,quorum importatio haud dubiè ſpem omnem regi auferebat Caietæ potiundæ,& temporis anguſtiæ de ſocijs naualibus commodè prouideri non permiſerant: & viros fortes ac ſtrenuos,quorum permagnum numerum habebat Alphonſus,& in quibus ſibi ſatis præſidij conſtitutum putabat,vbiq; benè pugnaturos credibile erat.Sed quis credat eam cladem tantum poſteà felicitatis Alphonſo allaturam fuiſſe? Angimur miſeri mortales,ſi quid nobis contingat aduerſi,exitus rerum ignari,quos ſummus Deus ſibi vni præuiſos eſſe voluit,cùm omnia quæ accidant, in potiorem partem accipienda ſint.Siquidem ea clades,qua Alphonſus omni ſpe potiundi regni ſibi orbatus eſſe videbatur,ad poſtremum eius victoriæ cauſa extitit. Cum Plilippo enim,quo hoſte voto ſe ſuo potiri poſſe ſperare vix poterat, amicitiam ac fœdus contraxit,quo poſteà fautore & amico vſus,Neapolitanum regnum adeptus eſt. Ea clade ſubitò clàm in caſtra perlata,milites,qui in caſtris manſerant, conſternati cum ſarcinis abire properabant,antequam oppidani victoriam ſentirent: quos Caietani eruptione facta ſubitò adorti,caſtris captis & direptis,in fugam coniecerunt: magnaq; præda parta (nanq; ibi regiæ ſuppallectilis & principum, bona pars relicta fuerat) multi eorum capti ſunt,reliquis in proxima quæq; loca per deuia & occultos tramites dilapſis.Hoſtes deinde cum victrici claſſe Caietam profecti,expoſito commeatu,biduo ibidem ſubſtiterunt.Interim Blaſius cùm accepiſſet id agi à ductoribus nauium, vti ſe comprehenſo, quòd omnia facturus videbatur quæ Philippus imperaret, ac Franciſcus Spinula (erat enim Genuenſium Admiratus,ita imperatorem rerum maritimarum vocant) claſſis præfecturam arriperet,abire inde quamprimùm ſtatuit.Hi enim cogitabant, rege Genuam miſſo,præter Philippi voluntatem,atq; imperium (quando is aduerſaretur) Siciliam, & Sardiniam oppugnatum ire. Quoúe magis Blaſius conſilium ſuum tegeret, ſe Aenariam inſulam oppugnatum ire velle,mox reuerſurum ſimulauit. Ad eam nanq; inſulam Petrus cum claſſis reliquijs ſe receperat.Velis itaq; in altum datis, cum ab Aenaria vix mille paſſibus abeſſet,oborta ſubito mari tempeſtas claſſem in diuerſa pepulit: ipſe ad portum,quem Herculis vocant,nonnulli ad Pontiam inſulam,alij aliò, quocunq; venti vis impulit,delati ſunt.Sedato mari quum omnes incolumes Pontiam cõueniſſent,Blaſius præter ductorum opinionem, qui Aenariam repeti,deinde Caietam credebant,Genuam curſum dirigi præcepit: proſperumq; ventum nacti paucis diebus Veneris portum in Liguriam,quod oppidum adhuc regis præſidio tenebatur,peruenere. Appropinquantibus oppido lembus quidam citatim obuiam venit: quo quidem à Philippo nun-
tius

us inuehebatur. Philippus enim metuens ne Genuenses regem Genuam perduceret, retiq; victoria sibi vrbis imperium adimerent, hunc cum literis confestim eò miserat: lassisq; aduentum ibidem præstolari iusserat. Is nauim ingressus, remotis arbitris Blasio teras tradidit: eumq; monuit, ne regem Genuam perduceret: neúe illum Genuenum potestati permitteret: sed Sauonam, quam veteres Sabatiam appellabant, deporaret. Missurum Philippum, qui eum cum cæteris captiuis Mediolanum ad se ducerent. Quo nuntio Blasius confestim callidum pro tẽpore consilium capit. Nam quò reliquas mnes naues à se dimitteret prædam se partiri velle pronuntiat: atque ob eam rem omes nauium vectores postridie manè adesse, prædamque, quam egissent de hostibus, omportare iubet. Proposito edicto nauium duces, ne eorum, quæ adepti fuerant, raonem reddere cogerentur, abeundi consilium capiunt, confestimque eo relicto vela aciunt. Ipse de industria aliquantum commoratus sublatis anchoris subsequitur, iuetq; gubernatorem nauis cursum ita moderari, vt ijs, quæ præibant, nauibus ingredindi Genuæ portum spatium esset, antequàm nauis prætoria in conspectum vrbis veiret. Quibus portum ingressis, cùm iam ciues nihil tale suspicantes eius ingressum lęti xpectarent, vniuersa ciuitate tanti regis videndi studio ad portum effusa, transmissa lasse omnium expectationẽ frustratus est: nec vllis Genuensium iussis ab instituto cur1 inhiberi potuit, quò minus regem, vti Philippus mandauerat, Sauonam deportarit. oannes verò regis frater alia naui vectus Genuam perductus est, ibique honestè citra bertatem habitus. Alphonsus deinde in arcem perductus, non captiui modo, aut abitu, sed veluti rex peregrè proficiscens à Francisco Barbauaria, qui tum prætor Saonam pro Philippo obtinebat, susceptus est: nec quicquam de regiæ pristinęq; digniatis fastigio ab eo, quo captus est die in ea captiuitate sibi deesse præter libertatem sen t. Si quidem, vti in priore fortuna, & salutabatur, & venerabatur. Paucis pòst diebus ernardinus Carda, & alij quidam copiarum duces à Philippo missi eum Mediolanum eduxere: eiq; domus, in qua Philippi coniux habitare consueuerat, extra arcẽ sita, pro iuersorio data est, ibiq; in omnium rerum copia triduum egit. Hunc deinde Philippus 1 arcem vocatum: in maxima principum frequentia, & celebritate (perinde hospes, & nicus venisset) eò deduci iussit. Concesserat autem Philippus in eam arcis partem, vne transeuntem regem videns ipse à nullo videri poterat. Non ab re fuerit hoc loco de hilippi natura, ac moribus paucis dicere. Erat imprimis ingenio peracri, ac callido, in rgiendo profusus, in parcendo facilis, in colloquio mitis, cultus corporis, & mundiarum omnisq; lenocinij negligens, venandi cupidus. Cæterùm quietis impatiens, ac nperitandi auidus: in pace bellum, in bello pacem quęrebat: simulandi, ac dissimulan i egregius artifex. In milites, quàm in ciues indulgentior: copiarum duces maximè xtollebat. Ad hæc siue solitudinis amore, siue periculi metu, se ab omni omnium conetudine sequestrauerat, pręter quàm quorundam paucorum, quos ille sibi solitudinis cios delegerat. Legatos ad se missos per suos plurimum audiebat. Quin & Sigismunım Imperatorem Romanum, Mediolanum aliquando profectum, vt inde Romam peret, videre non sustinuit. Et tamen in tanta solitudine vitam agens omnem Italiam aris territabat, concutiebatq;, vt non inscitè quidam dixerit: Philippus sedendo vincit. ostquàm in arcem ventum est, in domum regali cultu axornatam deductus perliberaer est habitus. Deinde Philippus cùm eum vellet inuisere, præmisit, qui admoneret, quod omnino pro ijs, quæ ceciderant, deprecandi gratia verbum faceret: non place de re tristi sermonem conseri: velleq; ab eo existimari, se non vt captiuum, sed vt ho item, atq; amicum sua voluntate accessisse: Atq; vbi ad eum profectus est, post mutuos mplexus, de re venatoria sermonem inijcit: nec quicquam, nisi lætum, ac iucundum, omni colloquio dictum, responsum úe est. Eadem quoq; comitate in Henricum fraem, ac regulos vsus est. Post hæc digressus venaticas aues, & canes cæteraq; id genus, ibus regem delectari cognorat, ad eum misit. Ac ne quod omnino captiuitatis vestiım in eo relictum videretur, venandi cùm vellet in septis suis sub arcem, in queis varia arum genera incluserat, ei potestas facta, equisq;, & comitibus datis, nonnunquam ipse sese illi comitem venationis exhibebat. Ioannem quoq; Nauariæ regem. petente phonso fratre, è Genua Mediolanum adduci (quanquam Genuẽsibus id ægrè feren-

tibus)iussit:atque æquè liberaliter babuit.Pòst de amicitia, deque fœdere renouand agi cœptum.Philippus enim cognita eius singulari virtute,amicum illum, & socium h bere cupiebat.Nec minus Alphonsus ad Philippi amicitiam animo aspirabat: simul sese in libertatem vindicaret,& vt eum fautorem Neapolitano bello postea habere quem rebus suis plurimum prodesse,atq; obesse posse ,periculo suo cognouerat. Ne multi dies intercessere,quum fœdus hisce legibus sancitum est,vt scilicet Alphonso,fr tribus,regibusq;,& cæteris captiuis,quos Mediolani, quos Genuæ in potestate habe ret sine pretio dimissis,societas eo iure staret vt Philippus Alphonsum, Alphonsus Ph lippum pace ac bello adiuuaret,atq; vt amicos eosdem,atq; inimicos vterque haberet Deinde cùm cogitaret Alphonsus repetendum regnum esse, priusquam accepta cala mitate consternati populi,quos antè amicos habuerat,ad hostes deficerent: Ioannem atq; Henricum fratres,Philippo permittente, ad comparanda noua in bellum auxilia in Hispaniam dimisit.Tarentino,ac Suessano regulis,qui interim, dum ipse proficisce retur,renouato bello aduersarios lacesserent,abire domum iussis.Cumque ex fœderi formula Genuensium naues à Philippo postularet,quibus in Neapolitanum traijciens ad recuperandum regnum vteretur, scripsit ad Ludouicũ Crotum Philippus,quem G nuæ præfecerat,vti naues armari,atque instrui regis sumptibus quamprimum curaret Qui cùm senatu conuocato imperatas naues armari iuberet,reclamatum est ab vniuer sis,rem periniquam postulari,protinusque legatos ad Philippum misere oratum, ne s cogeret pro inimico classem comparare,præsertim aduersus eos, quos semper amico habuissent.Sed cùm Philippus nihilominus in ꝓposito persisteret,Genuam reuersi se natũ docuere classem omnino parari oportere: ita Philippũ iubere. Quo audito classi extemplo decreta indignantibus omnib.ac permolestè ferentibus: omnia tamen lentè & cunctanter,vtpote ab inuitis,administrabantur.Dum ea parantur,Alphonsus sub Ph lippi nomine grandem pecuniæ summam in stipendium misit.Cumq; optimum factu st tueret: eam se ad Veneris portum præstolari: sic enim maiorem spem regulis eius ami citiam sequutis afferri posse quando eum propiorem regni finibus factum audirent approbante eius consilium Philippo,illi haud repugnanter abeundi potestas facta.Me morabilis profectò,atque omnium scriptorum monumentis celebranda Philippi libe ralitas fuit,& quæ omnium regum,populorum,ac principum,qui vnquam fuerunt, be nignitatem constanti omnium iudicio antecesserit: qui duos fratres excellentissimos re ges terrarum,atque eorum Henricum fratrem regio fastigio,ac dignitati proximum:to præterea principes,tot equestris ordinis viros gratuitò dimiserit. Abeunte in Liguriam Alphonso,nonnulli clari copiarum duces comites à Philippo adhibiti:à quibus per Pl centinum,deinde per Parmensem agrum Pontremulum, quod oppidum in radicibus Apennini situm est,atque inde Spediam vnde mihi origo est,emporium portu ac merca tu nobile,deductus,postridie cum lembis ad se accersitis Veneris portum mari petijt At Genuenses ne classem pararent: captiuosq;,quos reddi Philippus cogebat,dimitte rent,coniuratione facta,interfecto Opicino Alzate,qui Prætor vrbem Genuam obtine bat,& Ludouico atque Erasmo Triuultio qui ipsi Opicino successurus veniebat, in ar cem receptis: assertore,ac duce Francisco Spinula Philippi iniurijs lacessito, sese in li bertatem vendicarunt,Hispanis omnibus captiuis in custodiam retentis,& vt sese auro redimerent,coactis.Cum Siculis mitiùs quàm cum cæteris actum, qui propè omnes pro amicis habiti propter vetusta hospitia atque commercia, sine pretio dimis si sunt.

BAR-

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLITANI LIBER QVINTVS.

Ervm ordo postulat, vt quæ post cladem ab Alphonso mari acceptam in Neapolitano regno gesta sunt, prioribus annectam. Iacobus Caudola, cui summa rei bellicæ demandata fuerat, dum Caietam versus cum exercitu contenderet, eo consilio vti Alphonsum cum copijs à terra distineret, nec classi hostili obuiam ire pateretur: haud procul ab amne Liri certior factus victum nauali prælio Alphonsum, castraque insuper capta & direpta, quanta maxima celeritate potuit cœptum iter persequutus est. reliquiasq; exercitus fugientes nactus fudit, ac cepit, præter paucos: quibus equorum pernicitas, aut viarum anfractus saluti fuit. Inde Suessani principis agrum ingressus, complures vicos & castella vna propè excursione debellauit. Ipsamque Suessam totius regionis caput, principis sui captiuitate consternatam, expugnaturus videbatur, si in obsidione permansisset. Cæterùm spe potiundæ Capuæ in tanta fortunæ mutatione obsidionem soluit, causatus se ab Otolino iussum è Suessani reguli agro exercitum deducere. Nanque Otolinus tum solus Philippi nomine Caietam tenebat: & Suessani, atque omnis ea regio, quò tuti essent à Iacobi iniuria, Philippi signa in mœnibus erexerant. Deductis igitur inde copijs ad obsidionem Capuæ profectus, cis amnem Vulturnum ad quingentos passus à Capua castra posuit, pontemque in ipso flumine aduersus castra conuectis scaphis compluribus hunc in modum fabricatus est. Scaphas proris in aduersum flumen spectantibus, quæ impetum amnis exciperent, quantum ipsius fluminis alueus patebat, modico interuallo disposuit. Has contabulatas, & à lateribus aduersus hostium tela munitas, terra constrauit, ne transeuntibus per tabulata equis, pedum sonitus consternationem incuteret. Ponte perfecto, præsidioque valido ad eius extrema collocato, Micheletum Cotiniolam, & Antonium Pontadereum, qui se cum eo iunxerant, cum aliquanto Neapolitanæ nobilitatis equitatu trans pontem non longius à Capua mille passibus castra metari præcipit. atque ita binis castris obsidere Capuam cœpit. Quod cùm Ioannes Vintimilius præfectus vrbis animaduerteret, prouisis, vt potuit, omnibus, quæ ad tuendam vrbem, & ad obsidionem tolerandam valere cognosceret, in omnem rei benè gerendæ occasionem intentus stabat: prælio abstinendum propter suorum paucitatem existimans, præsertim cùm ea pars ciuium, quæ regi aduersa erat rerum nouarum cupida, ob acceptam calamitatem videretur. Summa tamen Iacobo tuendi pontis cura erat, vti ijs, qui in alteris castris trans Vulturnum erant, si qua vis premeret, in ea castra transeundi libera facultas foret: simul vtrique, cùm res posceret, mutuum auxilium ferre possent. Parua tamen interdum certamina succedentibus ad portas & muros hostibus conferebantur. Multùm verò adiuuit Alphonsi partes Nicolaus Datia Campanus, homo impiger, ac manu promptus, magnaque inter populares suos gratia. In hoc rerum statu Isabella Renati coniux, hortantibus his, qui Neapolitanam rempublicam gerebant, cum triremibus quatuor Neapolim petitura ex Massilia soluit. Nanque Renatus per id temporis à Ioanne Burgundiæ duce distinebatur. Is enim bello Britannico in eo prælio, quo omnis Gallia propè concidit, captus, in ipsius Ioannis potestatem venerat. is enim regijs copijs præerat. Cumque ab eo postea dimitteretur militari more, atque instituto fidem dedit, sese ad eum, cùm vellet, & quo iuberet reuersurum: quamque is sibi pecuniæ summam, redemptionis nomine imponeret, cum fide soluturum. Hunc igitur, cùm Ioannes sciret Neapolim proficisci statuisse, inter apparatum rerum, vti Alphonso gratificaretur, quicum sibi amicitia erat, ad sese reuocauit. Qua spe legati destituti, vt Isabella interim dum ipse dimitteretur Neapolim peteret, postulauere: quam præter singularem modestiam, prudentia, & grauitate supra muliebre ingenium præditam acceperant. Cum duobus igitur paruis liberis naues in-

gressa ad vrbem Caietam Primùm contendit,quam adhuc Otolinus prætor obtinebat, Et iam Philippi fides Caietanis aduersæ factionis suspecta esse cœperat. Quapropter Isabella hortatu eorum,qui regnum ad Renatum deferri cupiebant, ipsum cum præsidij parte,sub honoris prætextu,quòd eius consilio in rebus gerendis vti vellet, Neapolim traducere constituit.vrbeque ipsa nouo præsidio firmata: extemplo Neapolim profecta ingenti lętitia ab Andegauensi factione suscepta est.Adhuc capua à Iacobo obsidebatur: nec tam citò finem ea obsidio habitura videbatur.Itaque cùm essent, qui existimarent Campanos obsidionem diutius non laturos, aut seditionem propter diuersa partium studia facturos,si ipsa in castra proficisceretur,aut in loca Capuæ vicina: confestim coactis,quas potuit,ex vrbana iuuentute copijs,Capuam versus profecta,ad sex millia passuum ab vrbe constitit. Cuius aduentu cognito Ioannes Vintimillius alios orando, alios terrendo, alijs præmia pollicendo omnes illius conatus irritos fecit, totamque ciuitatem partim voluntate,partim metu in officio continuit. Isabella cùm præter spem & opinionem eorum,qui profectionem eius suaserant, tempus ibi nequicquam teri animaduerteret,Neapolim redijt,equitatu,quem secum adduxerat, ad Iacobum dimisso. Sed nulla res obsessos magis fatigabat,quàm rei frumentariæ inopia, quæ in dies propter vrbanam multitudinem,arctior fiebat.Erat in Neapolitanorum exercitu, vt supra demonstraui,Antonius Pontadereus copiarum dux,vir & consilio,& audacia singulari. Hunc Ioannes Vintimillius promissis ad eum clam nuntijs, ad transfugium solicitabat: sperans multum hostibus illius discessu detractum iri. Qua de causa cùm suspectus in castris trans Vulturnum diuerteretur,à Iacobo in citeriora castra accersitus est. Profectus obiectum crimen pertinaciter negare instituit. Fuerunt, qui suaderent illum comprehendi,atque interfici: nec sinendum vllo modo, irritatum hac quæstione hominem in vlteriora castra regredi.Cæterùm Iacobus seu veritus ne tumultum in castris incitaret, seu Michelettum offenderet,qui illi amicus, & socius erat, seu falsum existimarit crimen,ipsum incolumem abire passus est. Tentatum etiam à Campanis est,si fortè sublatis in muro (Suessanorum exemplo) Philippi signis obsidione leuari possent. cæterùm id frustra fuit.Reuersus deinde in castra Antonius quod inchoauerat de transfugio, exequi perrexit: aliquanto liberius pactus se abiturum cum copijs,si ei tria millia aureorum exhiberentur.Quod sentientes Neapolitani,qui ijsdem castris tendebant, veriti ne ereptione ex oppido facta improuiso caperentur,sese in citeriora castra ad Iacobum recepere: & iam res eò perducta erat,patiente Micheletto, cui id persuaderi non poterat,vt haud amplius Antonio manus inijci, aut furor eius coërceri posset. Denique & ipse Michelettus re comperta in citeriora castra eo relicto transgressus est. Qua re animaduersa Iacobus, qui intelligebat sese parte illa virium detracta, ibi tutò consistere non posse, obsidionem soluit: Protinusque partito exercitu Michelettus in Calabros,& Brutios,ipse in Pelignos profecti sunt.Nanque eo tempore Soranus, & Lauretanus reguli,qui pro Alphonso bellum gerebant,Iacobi oppida vexabant bello. Eò igitur profectus (nanque equitatu plus poterat) hos non tantùm è finibus suis pepulit,verùm etiam in summum discrimen rerum suarum adduxit. Multis enim excursionibus in eorum agros factis,magnaque inde vi pecoris,atque hominum abducta vniuersam regionem illam tumultu,ac terrore inuoluit. Eadem quoque Micheletti expeditio in Brutijs fuit. Nam & Consentinos,qui à finitimis regulis infestabantur, graui bello liberauit,& regulos illos,tota prouincia pacata,in Isabellæ potestatem redegit. Inter hæc Antonius Pontadereus, accepta pecunia, vti pepigerat, è regni finibus discessit. Hæc vero ad Tarentini, ac Suessani regulorum reditum in Neapolitano regno gesta. Quorum aduentu Petrus regius frater certior factus, Tarentini præsertim (qui triremi Panormum,vbi Petrus erat,vectus per Messanæ fretum Apuliam petijt) Alphonsum à Philippo liberatum,quòd antea multorum ore acceperat, cum quinque nauibus longis in Liguriam, eius transportandi causa traijcere quamprimùm statuit: onerariaque frumento onusta,quod ad Veneris portum deferret, prosperum ventum nactus è Sicilia soluit. Iamque in Aenariam insulam transmiserat, cùm subita venti mutatione intumescens mare sublatis in cœlum fluctibus onerariam à rostratis dispulit. Sed ea re maximè patuit,quantum fortuna in rebus humanis possit.Nanque ea tempestas, quam

Petrus

Petrus deteſtabatur,ei multo magis profuit,quàm illa maris trãquillitas ꝓdeſſe potuiſſet. Nam ſi eodem,quo vti cœperat vento,diutius vſus eſſet,nec Caieta tunc in eius poteſtatem veniſſet,nec tam ſubitò oneraria in Liguriam cum frumẽto perueniſſet. Si quidem & illa vehementiore vento impulſa ante diem tertium ad portum Veneris quò intenderat delata eſt,frumentumque quo & præſidium & oppidani maximè indigebant, tutò expoſuit. Et cùm ipſe in Caietæ ſinum, qui ei in conſpectu erat,procul ab vrbe cum roſtratis ſeſe recepiſſet,nonnulli Caietani inimicorum iniurijs pulſi clàm ad eum venere: ſpemque fecerunt Caietam ſubito eius aduentu per noctem capi poſſe, quòd in ea vrbe multi eſſent,ad quos ſuæ iniuriæ pertinerent, quibuſque præſens rerum ſtatus inuiſus eſſet. Et quòd ab aduerſarijs partim præſidio fretis,partim de hoſte ſecuris, vrbis mœnia negligentiùs cuſtodirentur, æquè in id operam ſuam vltrò polliciti ſunt. Quibus collaudatis & magnis inſuper promiſſis oneratis, Petrus tantam fortunam minimè negligendam ratus,ac ducibus ijſdem vſus,ſub noctem inde ſoluit,ac præire iuſſis qui rem cum ſuis ordirentur,ipſe ſummo ſilentio molliter ſubſequutus eſt: illi ſtatim Caietam profecti,& cum quibuſdam ſuorum tacitè collocuti,vti Petrus reciperetur facilè perſuaſerunt.Occupata igitur repente ea vrbis parte, cuius cuſtodia negligebatur, complures nauales ſocij ſubitò per ſcalas intromiſſi ſunt: captaque turri proxima, portaque patefacta,cætera multitudo vno impetu ingreſſa eſt. Quo caſu quanquam attoniti aduerſarij,arma tamen cepere,totius adhuc rei ignari. Cæterùm vbi cognouerunt Petrum cum claſſe adeſſe,armis poſitis ceſſere.Quod vbi Petrus accepit, præmiſſo ab his qui ſe, vrbemque dederent ingreſſus,à præda & cædibus ciuium abſtinere ſuos iuſſit: pulſoque aduerſariorum præſidio, nouo eam ipſe præſidio firmauit. Conſultare deinde cœpit de inſtituta in Liguriam profectione. Variæ erant ſententiæ. Alij eundum ei propter peſtilentiam,quæ Caietam vexabat,relicto qui vrbi præeſſet,exiſtimabant. Alij verò cùm dicerent non ſe de ſalute ſua,ſed de profectione regis & vtilitate in præſentiarum conſulere,& imprimis Antonius Panormita,alium quempiam cum nauibus mittendum,ſibi verò manendum, aiebant, quòd rex non eo, ſed nauibus egeret. Periculum enim eſſe vbi is abſceſſiſſet,ne ea vrbs propter ciuium diſcordiam rurſum in Renati poteſtatem rediret,quam eius præſentia tueretur. Quorum conſilio probato Raimundum Pirilionem cum ijſdem roſtratis ad Alphonſum miſit: iſque ſecunda tempeſtate vſus ad Veneris portum quarto poſtquam ſoluerat die peruenit. Ibi & onerariam quæ frumentum oppidanis aduexerat,& regem Mediolano recens profectum reperit, Caietamque captam nuntiauit. Quo nuntio lætus admodum maiore rurſus animo in id bellum incubuit.Moxque Caietam petiturus erat,ni moræ cauſam Philippus inieciſſet. Per eos nanque dies Genuenſes ſeſe Philippi dominatu,vt dixi,liberauerant: cuius rei cauſa Philippus ad Alphonſum miſit,qui rogaret vti cum roſtratis quas haberet Sauonæ arci (quam adhuc ſuo præſidio teneri acceperat) quamprimum ſuccurreret. Quòd cùm Alphonſus pro officio facere inſtituiſſet,ſubitò in aduerſum coortus ventus tantam vim procellæ concitauit,vt toto triduo è portu exire non potuerit. Interim ea arx amiſſa eſt. Quod vbi Philippus agnouit,ad Alphonſum miſit,qui gratias ageret,diceretque licere ſibi,cùm vellet,abſcedere.Itaque Alphonſus illicò aſcenſis nauibus,primò portum Piſanum,atque inde Caietam tranquillo mari vectus petijt.exceptus eſt autem eius aduentus ſumma lætitia,vniuerſa ciuitate gratulabunda illi obuiam cum coniugibus, & liberis effuſa: perpaucis diebus quieti datis, de renouando bello meditari intentiùs cœpit.Caieta enim præter eius ſpem capta illi haud dubiè totius regni poſſeſſionem portendere videbatur. Contractis itaque,quas potuit,per æſtatem copijs, Tarentinoque,& cæteris partis ſuæ regulis accerſitis, ineunte hyeme Capuam eſt profectus,eo videlicet conſilio,vt inde hoſtes laceſſeret. Hoc belli principio rei benè gerendæ ſpes illi ingens affulſit: nanque ad eum veniens Ioannes Antonius Tarentinus princeps, Raimundum Nolanum regulum ex patruo natum illi conciliauit: quæ quidem res magna victoriæ cauſa fuit.Abeſt enim Nola à Neapoli non plus duodeuiginti millibus paſſuum, vrbs antiqua, & Annibalis cladibus celebris, & ad vexandos Neapolitanos perquàm opportuna. Deinde Nuceriam in Lucanis aggreſſus, eam præter arcem

cum aliquot caſtellis circumiectis cepit. Et quoniam Nucerinæ arcis expugnatio lon-
gæ obſidionis videbatur fore,his geſtis ad Alphonſum abijt : cuius copijs auctus Al-
phonſus,primùm Matianiſium,quod oppidum ab hoſtibus tenebatur, exercitum du-
cit: idq́ue oppugnare adortus, cùm tormenta muris admouiſſet, vno modò iactu op-
pidanos adeo conterruit,vt continuò deditionem fecerint.Inde Scaphatum ducit, ca-
ſtellum in agri Campani confinio ſitum : idq́ue in inſulæ modum ambit amnis Sarnus,
non tam aquarum magnitudine,quàm ortu mirabilis : ſiquidem nullis adauctus aquis
ex Apennino iuxta Sarnum oppidum, cui nomen dedit, propè tantus oritur, quan-
tus in mare effluit. Sex millia paſſuum à fonte prouectus, hanc exiguam inſulam in
qua arx ſita eſt, efficit : ipſe anguſtis coërcitus ripis vno tantùm ponte iungitur : nec
plus dena paſſuum millia decurrit.Ad ſubitos caſus incolæ ſeſe in eam arcem recipere
aſſolent. Itaque Alphonſus quo ſibi liber pateret in Lucaniam tranſitus (neque e-
nim vado tranſiri poteſt,vt hoſtes ab ea parte annona, & commeatu reliquo inter-
cluderet,Lucanóſque, & Brutios infeſtaret,accerſitis naualibus ſocijs eò proficiſcitur,
incoláſque in arcem primo impetu compellit. Hi interciſo ponte præſidio freti ſeſe
primò egregiè tuebantur : Sed poſtquam è ponte,atque è ripa infeſtis ſe telis peti vide-
runt, tantæ multitudini reſiſtere ſe poſſe diffiſi, præſertim cùm rei frumentariæ parua
copia illis eſſet,admiſſo præſidio deditionem fecerunt. Deinde Caſtrum Maris infeſtis
ſignis petit: quod oppidum duodeuiginti millibus paſſuum ab Neapoli abeſt: idq́ue
primo certamine,deturbatis muro propugnatoribus,præter arcem cepit. Ea verò arx
in colle ſita difficilem habebat oppugnationem. Cùm ea res obſidionis magis, quàm
oppugnationis eſſe videretur, machinas, & tormenta adhibuit : quibus magna muri
parte diſcuſſa,oppidani, qui in eam confugerant, ſalutem pacti deditionem fecere.
Poſthæc Alphonſus ſimul quòd res proſperè ſuccedebant,ſimul quòd eo tempore ad-
uerſarijs copiæ non erant,quæ obſiſterent,fortunam ſequendam ratus, caſtra in Nola-
num mouit : atque inde per Caudinam vallem,factis in aliquot dies cum Marino Boſ-
ſa,qui eam vallem tenebat,inducijs,ad montem Sartium, ac Cepalonum, quæ caſtella
in amicitiam eius nuper venerant,profectus eſt. Cauſa verò profectionis fuit ſpes illi
iniecta,Troianum Ioannis Caracioli illius filium,qui magnus apud reginam fuerat, cu-
ius in ea regione magnæ opes erant,poſſe in ſuam amicitiam ſuo aduentu illici : quo ſi-
bi conciliato intelligebat ſibi tutum poſtea,& expeditum iter in Beneuentanum atque
inde in Apulum agrum fore. Compluribus igitur diebus in ea re agenda fruſtra con-
ſumptis,relicto ad montem Tuſculum Ioanne Antonio Vrſino, quod per anni tempus
res geri non poterat,& aliquid militum quieti dandum videbatur, eo conſilio vt Ca-
puam repeteret inde mouit. Rediens verò in Apennini tranſitu non parum detrimen-
ti accepit.Brumæ tempus erat,cùm ſubito frigoris inſueta vis cœlum complexa eſt: tum
coactis vento nubibus,ingens procella niuis effuſa terram altè operuit : tantuſque ri-
gor milites inuaſit, vt nec membris vti,nec arma ſuſtinere obtorpente manu poſſent,at-
que vt multi ob id in graues morbos inciderint. Augebat frigoris ſæuitiam ventus niui
immixtus : qui oculos,atque ora diuerberans vix ſub tentorijs militem conſiſtere patie-
batur.Hanc aëris immanitatem, veteranorum nemo Alphonſo fortius tulit. Quippe ita
ab adoleſcentia per crebras venationes, & aſſiduos labores obdurauerat, vt nec frigus
nec calorem pertimeſceret.Mitigato cœlo,niuibusq; Africo ſolutis,per Caudinam val-
lem,quà venerat, compoſito agmine iter faciens, Areolam,quod caſtellum in ipſa val-
le ſitum à Martino Boſſa tenebatur primo impetu arce expugnata debellauit. Nec mul-
to poſt Ioannes in Apuliam in hyberna redijt. Inter hæc Iſabella cùm Alphonſi opes in
dies creſcere animaduerteret, eumq́ue è regni finibus viribus ſuis arceri poſſe deſpera-
ret,ad Eugenium quartum, qui tum erat pontifex maximus, legatos opem poſtulatum
miſit. Cuius laboribus permotus Ioannem Viteleſcum Patriarcham Aquilegienſem,cu-
ius libido,& auaritia,atque effrænata crudelitas humanum modum exceſſerat,cum tri-
bus millibus equitum,ac pari peditum numero quæ ſequuta eſt æſtate,ad eam miſit.Isq;
in Campanum profectus primo impetu aliquot caſtella vi cepit.Cumq́ue Capuam obſi-
dere ſtatuiſſet,ad Iſabellam miſit,qui hortaretur,vti quas poſſet,vires cogeret,& ad ſe
mitteret.

mitteret. Quæ haud morata ad octingentos equites raptim coactos in Auersanũ ire iussit, & haud ꝓcul à Vulturno ipsum opperiri. Alphonsus per id tempus tria millia passuũ à Capua castra habebat: nec eas habebat copias, quibus posset tantis aduersariorũ viribus obsistere. Namq; & Ioannes Antonius Vrsinus, & alij nonnulli reguli, quos cognito patriarchæ aduentu accersierat, nondum ad se peruenerant. Cæterùm cùm audisset patriarcham appropinquare: cedendum interim fortunæ existimauit, donec maiores vires contraxisset. Varia erat suadentium sententia. Hispani Caietam eundum censebant, qđ is locus situ munitior, & ab obsidionis periculo tutior foret: Italici Theanum potius, quòd eius longior secessus desperationem quandam principibus, ac populis suarũ partium esset allaturus. Plurimum enim ad nominis sui existimationem conducere, quàm minimum à suis abesse. Posse illum Theani tutò permanere, quòd id oppidum mœnibus, & annona firmum esset. Si quidem longius abscederet, non alia potius de causa, quàm quòd non haberet, ubi propius in tuto consisteret, tam suos, quàm hostes, factum existimaturos. Capuam quidem validam & permunitam vrbem, sed parum in ea frumenti esse: seque in ea facilè commeatibus intercludi posse, quòd trans flumen omnia hostium incursionibus quotidianis infesta essent. Quorum sententia comprobata, relicto, qui copijs præesset, Ioanne Vintimillio, Theanum se recepit: quo digresso, Ioannes motis inde properè castris Capuam copias reduxit. Neapolitani equites, quos ab Isabella in Auersanũ missos dixi, Sicinium, qui vicus in Auersano est, concessere, ibi patriarchæ aduentũ præstolantes. Quos cùm Ioannes per exploratores cognouisset incautius in castris agere, nulloq; munimẽto obducto passim vagari, eos aggredi statuit, existimãs si hos fudisset, nec permitteret Patriarchæ cõiungi, eius vim facilius ferri posse. Neq; enim fusis Neapolitanis, illum ad Capuã obsidendam ꝓfecturũ, vno modo prælio, si fortuna adesset, sese obsidionis periculo liberari posse. Non abfuit fortuna consilio. Nanq; è Capua profectus speculatoribus præmissis prius penè in hostiũ castris conspectus est, ꝙ eius aduentũ cognorint. Imparatosq; & inermes aggressus, non sui colligendi, nõ arma capiendi, non gladios stringendi ijs facultatem reliquit: captisq; propè omnibus, sese confestim Capuã recepit. Hac clade audita patriarcha de obsidenda Capua consilium omisit, Vulturnumq; circiter sex millia passuũ vado transgressus, nullo obsistente, per Caudinã vallem montẽ Sartiũ petit, idq; ex itinere oppugnare aggressus est. Quod vbi Ioannes Antonius Vrsinus, qui ad Alphonsum cum copijs proficiscebatur, agnouit, confestim ad montẽ Tusculum, quatuor ferè millia passuũ à monte Sartio cõtendit, ibiq; castris positis auxilij spẽ obsessis afferebat. Cæterùm cùm se imparẽ patriarchæ viribus sciret, sese in castris cõtinebat. Et iam Alphonsus Capuã redierat. Itaq; Ioannis Antonij ad montẽ Tusculum aduentu cognito Ioannẽ Vintimillium eò ire iussit cum parte copiarũ, vt si posset, se cum eo coniungeret. Ad quẽ cùm tutò transire nõ posset, aliquãtò procul inde, loco tutò positis castris constitit, vt hostibus fiduciam adimeret, & Ioanni Antonio, atq; obsessis spem daret. Patriarcha per exploratores cognito, in hostium castris custodias negligi, posseq; opprimi incautos, eò celeriter profectus est, eosq; inopinantes, ex improuiso adortus primo impetu fudit: castrisq; expugnatis magnam partem, & in his Ioannem Antonium cepit, cæteri receptus propinquitate freti patriarchæ vim effugerant. Ea clade cognita, Ioannes Vintimillius, cùm nullam se obsessis opem afferre posse animaduerteret, atq; in ijs locis cum summo periculo diutius immorari, confestim Capuam cum copijs se recepit: & iam Alphonsus cum parte copiarum Sulmonetam contenderat, eo videlicet consilio: vt patriarcham à montis Sartij oppugnatione auerteret: arbitratus hostem, iniecto domi metu ab amicorum vexatione deterreri posse, totamq; eam regionem tumultu ac terrore compleuerat. Quod cùm patriarchæ nuntiatum esset, omissa montis Sartij obsidione iter in Campanum flexit: Varranumq;, & Præsentianũ, & Venafrum sine certamine in deditionem accepit. Inter hæc simultate quadam inter illum, ac Iacobum Caudolam, qui vnà cum eo copias iunxerat, exorta: cùm ei haud satis fideret, diuiso exercitu, Iacobo in Apuliam profecto, ipse ad vicum, quem sanctum Petrum vocant, ad mille passus à Scaphato se recepit. Alphonsus cognita calamitate ad montem Tusculum accepta, magno dolore, ob amici maximè captiuitatem affectus,

prætermiſſa Sulmonetæ oppugnatione, confeſtim Capuam regreſſus eſt. Ibi cùm acce-piſſet de diſſenſione inter patriarcham, & Iacobum orta, diſtractisq; copijs patriarcham apud Scaphatum conſediſſe: eius opprimendi tempus idoneum ratus, celeriter in Nolanum profectus, primò ad Cancellum, deinde ſub Nolam ad mille paſſus ſubſtitit. Fortè eo die magna equitum manus de patriarchæ exercitu regis aduentus neſcia, prædandi cauſa, Nolam uerſus profecta in Alphonſi caſtra incidit: impetuq; in proximos quoſque imparatos, & inopinantes facto, quoſdam iam è regijs ceperant. Quo cognito Alphonſus illicò arma expediri iubet: acieque celeriter pro tempore inſtructa, laborantibus ſuis occurrit. Cæterùm ea vis pulueris fuit, mutuo concurſu excitata, vt vix armorum inſignia, quæ in prælijs accommodari ſolent, inter dimicandum diſcernerentur. Ad hæc æſtus intolerabilis grauem armis militem exanimabat, nec reciprocare anhelitum defatigatos ſinebat. Ad poſtremum hoſtes multitudine circunuenti in fugam vertuntur, quos Alphonſi equites conſectati, plerisque vulneratis, complures ceperunt: nec quiſquam omnium ſuperfuiſſet, niſi itinere atque æſtu defatigatis militibus Alphonſus receptui cani iuſſiſſet. Hac clade nuntiata, patriarcha perterritus, cùm eum locum haud ſatis idoneum caſtris putaret, nocte, quæ inſequuta eſt, relictis præ feſtinatione equitibus, quos ad trecentos Neapolim miſerat, inde in ſancti Seuerini agros citato agmine ſe recepit: modicoque ſpatio militibus ad quietem dato per vallem Serrinam ſub montem Fuſculum, tranſmiſſo monte, profectus eſt. Quod vbi Alphonſus agnouit, eius itinere per exploratores cognito (iam enim reliquias fuſi ad montem Fuſculum exercitus collegerat) cùm propter locorum iniquitatem minimè perſequendum illum exiſtimaret, conuerſo itinere Iſerniam, ac Varranum patriarchæ metu liberata oppida ſine certamine recepit. Per id quoque temporis Franciſcus Pandonius Venafro oppido, quod præfectus obtinebat, ſibi ab Alphonſo in ditionem, vt poſtulabat, tradito, deditionem fecit. Inter hæc cum patriarcha per amicos agi cœptum: vti Ioannes Antonius Vrſinus, quem in vinculis habebat, accepta cautione dimitteretur, ſibique eum virum beneficio obſtringeret, quem ſi allicere in ſuam amicitiam poſſet, plurimum eſſet opibus ſuis acceſſurum. Non diſplicuit patriarchæ eius rei mentio, ſeque eum dimiſſurum ſine pretio eſt pollicitus, modò is ad ſeſe cum quingentis equitibus reuerti vellet, pontificis ſtipendia facturus. Eam verò conditionem quanquã ei permoleſtam & grauem, (quando ita neceſſitas vrgebat) vt ſe in libertatem vindicaret accepit, ea tamen lege, vt dum is fratrem pro ſe mitteret, ſibi domi liceret permanere. Idque eius factum Alphonſus haud iniquo animo tulit, quamuis conditionem, eius viri captiuitate, cuius amicitiam ſibi fructuoſam ſenſerat, potiorem ducens. Poſt hæc patriarcha, Alphonſi in Venafranum profectione cognita, cum omnibus copijs Salernum petijt, eo videlicet conſilio, vt illi obuiam contenderet. Quod poſtquam Alphonſo nuntiatum eſt, ſubitò in Nolanum contendit. Iam enim is ſibi patriarchæ par factus Iacobi receſſu videbatur. Cumque ad oppidum Sarnum perueniſſet, fortè duo de patriarchæ equitatu ad eum venere, hortatique ſunt, vt quempiam è ſuis ad patriarcham mitteret, ſperare ſe, ſibi cum illo de pace, aut certè de inducijs conuenturum, quòd eum belli ſatietas cepiſſet. Alphonſus eam rem haud aſpernandam ratus, quòd graui aduerſario ſublato, ſeſe hoſtibus ſuperiorem intelligebat fore, quoſdam è ſuis vnà cum ijs ad eum miſit, qui de ea re illius animum explorarent. Ipſe nihilo ſegnius cœptum iter perſequutus ad vicum, quem Aquemellam vocant, cum copijs eſt profectus, quò maiorem pacis neceſſitatem patriarchæ inijceret: ſimul quòd verebatur, ne equites à patriarcha fallendi animo ad ſe profecti eſſent: & ad ſex millia paſſuum à Salerno in tumulo quodam, natura munito, caſtra poſuit. Forte autem eò proficiſcente trecenti hoſtium equites, quibus præerat Paulus Alemanus è monte Tuſculo Salernum ad patriarcham ibant: ijque improuiſo cùm in hoſtes incidiſſent, paruo negotio fuſi, magnaque ex parte capti ſunt. Poſthæc qui Salernum ad patriarcham ierant, ad Alphonſum rediere. Hique inducias in duos menſes, ſi ita is vellet patriarchæ fieri placere retulerunt. Quod cùm ille haud abnuiſſet, induciæ factæ, hac lege adiecta, vt ſi qua vrbs quatriduo antequã ſibi induciæ denuntiatæ eſſent, alterutri parti ſeſe dederet, accipienti fraudi ne eſſet.

esset. Factis per hunc modum inducijs, Alphonsus inde in Aversanum cum copijs redijt, & ad Iulianum vicum tria millia passuum Aversa castris positis ibi aliquot dies egit, statueratque Puteolos petere, atque accersitis triremibus, quas tum Caietæ habebat, id oppidum oppugnare, vt inde commeatuum Neapolim importandorum facultatem adimeret. Aberat is vicus non plus decem millibus passuum à Puteolis: atque idcirco eum locum interea dum classis accederet, statiuis idoneum existimabat. Cæterùm patriarchæ nouum consilium eum, vt sententiam immutaret, compulit. Is enim per Archiepiscopum Beneuentanum, qui tum Renati partibus fauebat, Iacobo Caudolæ reconciliatus, rursus cum eo copias iunxit iureiurando ab equitibus, ac ductoribus vltrò citroque exacto, sese commune bellum cum fide gesturos, nec iniuriam ducibus fieri passuros. Deinde quum sciret Alphonsum ad Iulianum vicum statiua habere, locum haud satis tutum, opprimi posse ratus, si antequam de reconciliatione eius cum Iacobo rescisset, aduersus eum contenderet: omnis humani iuris, ac diuini oblitus, per omnes saltus, atque aditus custodes disponi iussit, qui obseruarent, ne quis nuntius ad Alphonsum iret, à quo de eius consilio certior fieri posset. Quod cùm Iacobus Lagonissa, vnus è regni regulis, fide in Alphonsum, & constantia singulari cognouisset, plures ad Alphonsum confestim nuntios per varias pertes dimisit. Cæterùm ij omnes, excepti à custodibus, præter vnum qui per transuersos, ac deuios tramites ad regem profectus, omnem ei rem pandit. Alphonsus primùm admiratus, quòd bona fide patriarcham secum inducias fecisse existimaret, cùm se loco haud satis tuto esse cognosceret, hostesque copijs superiores esse, confestim abeundi Capuam consilium cepit, atque haud mora milites cogi, arma expediri, & impedimenta componi imperat. Sed cum hostes, qui apud Aversam erant, auxilij propinquitate freti ferociùs instant, atque inconsultius, eorum plerique capti. Nec dubium quin intra vrbem reiecti omnes, aut capti eo die fuissent, nisi patriarcha, & Iacobus citatis equis aduolantes pauorem ac trepidationem regijs intulissent: qui cùm apud Caiuanum accepissent Alphonsum à Iuliano vico iam mouisse, quanta celeritate potuere Aversam contenderunt: hostesque partim pugna implicitos, partim abeuntes conspicati effuso cursu petierunt. Quos vt regij in sese concitè venientes conspexere, cedendum rati, omnibus pro impedimentis amissis saluti consuluerunt. Palus erat propinqua, quam Clanius exitus amnis efficit. Hęc hybernis aucta imbribus, ita coarctauerat iter, vt facilè pauci aduersus multos locum tutarentur. Ea verò ponte perangusto transmeabilis erat. Id ab initio cùm à Iuliano mouisset, prouiderat Alphonsus. Itaque præmisit qui transitum occuparent, ne ab hostibus circumueniri, & Capua intercludi possent: ob eamque rem copias diuidere necesse esset: quòd ni esset factum, ingens fortasse eo die detrimentum hostes accepissent. Nanque & vigilijs simul, & itinere fessi contempta hostium paucitate incompositi pugnam inierant. Hostes vt pontem insessum, atque occupatum videre, primosque iam longè progressos signo receptui dato Aversam redierunt. Quod vbi Alphonsus animaduertit, placidè iter persequutus sese cum copijs Capuam recepit. Hunc exitum habuit tumultuaria ad Aversam pugna: inde in aliquot dies ab vtrisque quies fuit. Post hæc rursum inter patriarcham ac Iacobum dissensio exorta est, hac maximè de causa: Patriarcha, quo tutum aliquem receptum in Neapolitano regno haberet, vti sibi Aversa ab Isabella traderetur, postulabat. Iacobus verò cùm intelligeret quorsum eius petitio tenderet, eum scilicet non tam pro Renato quàm pro Eugenio pontifice maximo bellum gerere, eius postulatis maximè aduersabatur. Quod cùm patriarchæ permolestum accidisset, haud dissimulatis inimicitijs, relicto Iacobo, Aversa abijt: nec multo pòst & ipse Iacobus in Pelignos in oppida sua concessit. Per idem ferè tempus Tranenses ad Alphonsum legatos misere, qui deditione ac opem implorarent: dicerentque vrbem in potestate ciuium esse: Cæterùm arcem ab hostibus teneri, eamque nec expugnatu facilem, nec absque nauibus propter mare circunfusum obsidioni obnoxiam. Causa verò deditionis fuit, quòd vulgatum erat patriarcham eò ire statuisse, vti à Iudæis ad Christianam legem recens profectis, qui in ea vrbe erant, grandem pecuniam in belli sumptum exigeret. Mouit ea legatio maximè Alphonsum, plurimũ conferre rebus suis ratum, si vrbe tam opulentam potire-

tur.Itaque legatis benignè respondit: collaudatosque quòd deditionem sua voluntate fecissent,spe plenos dimisit: moxq; Ioannem Caraffam cum triremibus tribus Tranium petere,& quæ ad arcis obsidionem necessaria cognosceret,cum cura gerere imperauit. At Patriarcha eius vrbis deditione cognita,Andrium, quæ ciuitas in Apulia est, subitò profectus,copiarum duces,ac regulos quos in fidem acceperat cum omnibus copijs eodem conuenire quamprimum iubet: quibus ad diem profectis, obsessæ arci opem ferre statuerat.Inter hæc orta seditio, maiore ciuium ac militum parte ad Alphonsum inclinante (quòd patriarchæ impotentem superbiam,atque auaritiam ferre non poterant) eum in maximum metum,ac discrimen adduxit: nec esset temperatum cædibus, ni Ioannes Antonius Vrsinus eorum furorem interuentu suo compressisset,qui ad fidem suam id pertinere existimans,temerarijs suorum consilijs sese obiecit.Itaque postquam tumultus conquieuit, nihil mutato consilio contractisque vndique auxilijs ex Andrio mouere constituit.Ceperat eum ante suspicio,Ioannem Antonium rursus cum Alphonso sentire.Hanc autem suspicionem vel ea res maximè confirmauit: quòd Ioannes Antonius in valetudinem causatus Tranensem expedittonem detrectabat: Accepta tamen ab eo copiarum parte Tranium,quod haud plus decem millibus passuum aberat,repente profectus,castris positis agrum circumiectum hostiliter populatus est.Interea Tranenses Paulo Pellicano auctore,eius factionis principe,quæ Alphonso vrbem dediderat, fossam,qua arx continenti,atque vrbis ędificijs iungitur,arci obduxerant,nequa ab obsessis eruptio in vrbem fieri posset: eamq; fossam aggere,crebrisq; turribus communierant: ob eamque causam (nisi superatis munimentis,in arcem terra euadi,atque obsessis subueniri nullo modo poterat.Cœperat Ioannis Antonij fides, vt antè dixi, patriarchæ suspecta esse: cùm igitur oppugnare muniméta statuisset,& ob eam rem equis desilire equites imperasset,nec paruisset Ioannis Antonij equitatus,suspicionem confirmauit.Quod cùm intueretur Laurentius Cotiniola vir bellicis artibus clarus, minimè dubia esse affirmans,quæ de illo suspicatus esset, eum perpulit, vt deserta obsidione, Vescilium,quod oppidum eius ditionis erat,se receperit.Ibi cùm cognouisset triremes ab Alphonso mitti,quæ arcem obsiderent: veritus vbi venisset,ne sibi minus integrum foret,ex ea prouincia,cùm vellet,excedere,quòd Ioannis Antonij copiæ terrestre iter occupaturæ essent,triremes autem mare clausuræ,statuit ante nauium aduentũ relictis copijs, dum liceret, abscedere.Lembum igitur quendam nactus paucis conscijs, is, qui paulo antè vniuersum Neapolitanum regnum terrore compleuerat, quasi ad contrahendas maiores vires iturus,turpi fuga,intempesta nocte digressus,primò in Picenum, mox terrestri itinere ad pontificem abijt. Postridie milites, atque equites cognita patriarchæ fuga, rebus suis diffidentes, cùm nec ducem, nec pecuniam haberent,vnde commeatus suppeditarent,sese ad Iacobum Caudolam contulerunt, qui Isabellæ rogatu posita simultate eodem accesserat: huic enim salutem suam credere, quàm hosti maluerunt.Dura erat obsessorum conditio.Nanque Tranenses nauiculis per varia ante vrbem loca dispositis,nec commeatus in arcem inferri,nec militem quenquam ingredi sinebant. Inter hæc Ioannes Caraffa triremibus duabus vectus Barletam primò, mox Tranum venit. Causa longioris moræ fuit, quòd is primùm proficisci in Siciliam ab Alphonso iussus fuerat: vti inde pecuniam in stipendium Ardironi copiarum duci, qui tum Barletæ erat, deferret: cuius pecuniæ exactio serior fuerat. Huius aduentu Tranenses vehementer confirmati sunt, quòd minimè dubitabant, arce terra marique circumsessa, præsidium ad deditionem cogi posse. Ad centum quinquaginta milites erant ijsdem triremibus inuecti. Antè omnia Ioannes collustratis munimentis, quæ ciues arci obiecerant, cùm propter latitudinem hostes nunc quinos, nunc denos erumpere, & simulata fuga regios sub arcem illicere, incautiusque sequentes à sagittarijs, qui pro arce occulti stabant, excipi animaduerteret, iacto interiore vallo, ac fossa, crebrisque turribus per interualla excitatis,munimenta coarctauit Hæc à terra prouisa, à mari autem naues longas, quibus aduectus fuerat, contra arcem statuit: & ne qua vis maior succedere ad arcem posset,quòd ea maris altitudo erat,vt possent non incommodè triremes arcem subire,scaphas complures præparauit Eas vero saburra grauatas,tignis solidis inter se cõpactis, ante arcem extra teli iactum

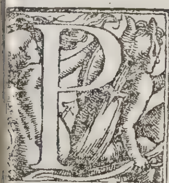
in an

n anchoris tenuit: vt si qua fortè maior vis ingrueret,has continuò vndis supprimeret. His operibus perfectis, cum animaduertisset hostes biremem in arce subductam habere,qua,furtim captata occasione,ad cõmeatus deferendos vti possent: castellum à terra aduersus arcem ædificauit,tanta altitudine,vt muros superaret: in quo castello complures milites collocati & infestabant telis obsessos, & ne biremis clam emitti posset, obstabant.Lembos præterea viginti tectos præparauerat: eosque intra opera ac munimenta maritima collocarat,vt si fortè triremes hostilium nauium impetũ ferre non possent,interiecta munitione sagittis hostem arcerẽt.Per hunc maximè modum circumsessa arx,omni telorũ ac termentorũ genere sine intermissione quotidie oppugnabatur.quã tamen oppugnationẽ fortiter ferebant.Postquam verò res frumentaria arctior fieri cœpit,nec quicquam opis sibi in patriarcha relictum esse perspexerunt: obsidionẽ diutius non tulere: impetratisq; triginta dierum inducijs,quibus liceret ad patriarcham mittere,qui doceret ad extremam inopiam ventum esse: dedituros se arcem pacti sunt, nisi intra eam diem auxilium afferretur. Quòd cùm ad tempus nullum venisset, deditione facta,arce excesserunt.Vix triduo post exacto,Ianus Fregosus (nanq; Isabella à Genuensibus auxilium postulabat) cum triremibus octo profectus,ad sex millia passuum à Trane peruenit.Ibi cùm de arcis ipsius deditione accepisset: retro conuerso itinere rediji.

Recepta Trani arce,& patriarchæ copijs ad Iacobum profectis,Ioannes Antonius Vrsinus,cùm sibi omni metu solutus videretur, ad Alphonsum,qui eum auidè expectabat, (nam Iacobus inde digressus fuerat) sese contulit.

*

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLITANI LIBER SEXTVS.

ER eos dies,quibus hæc ad Tranum gesta sunt, Renatus cuius summa erat apud hostes opinio atq; expectatio,à Ioanne Burgundiæ duce dimissus,triremibusq; decem comparatis,è Massilia Neapolim profectus est.Eius verò aduentus Andegauensis factionis animos longè sustulit. siquidem magni animi vir Britannico bello cognitus fuerat. Vt primùm venit,contrahere copias,& quæ ad bellum gerendum pertinere videantur,parare cœpit,imprimisq; Iacobũ Caudolam sibi accersendum putauit, qui per l temporis in Apulia cum copijs hybernabat.Misit igitur ad eum,qui rogaret,cum copijs ad se venire ne cunctaretur: de tota belli ratione vnà consultaturus. Quo nuntio ccepto Iacobus,vt primùm potuit,coactis copijs sese itineri cõmisit: profectusq; Neapolim,cum eo de summa belli colloquutus,primùm hortatus est,vti Scaphatũ oppugnam iret,quò tutò in Lucanos,ac Brutios transire posset: atq; inde necessaria aduehere. uius consilio probato confestim cum omnibus copijs Scaphatũ petijt: accitisq; naualis socijs arcem aggressus,oppidanos,qui in eam se receperant,adeo conterruit, vt deditione facta, vix primam oppugnationẽ tulerint.Interim Alphonsus Renati aduentu conito,confestim,quas potuerat,copias contraxerat. Itaq; vt primùm factus est certior enatũ ad oppugnandum Scaphatũ isse,citato agmine è Capua in Nolanum cõtendit. i cùm accepisset arcem in potestatem hostis venisse, cœpto itinere abstinuit: reuersq; Capuam in Pelignos ire constituit,eo consilio vt Iacobi oppida vexaret: si fortè osset solicitudine domi iniecta,à Renato distrahi: constitueratq; alio quodam breuiori nere proficisci.Cæterùm Sulmonenses vrbs inter Pelignos,hoc etiã clarior, quòd ex s Naso poëta ortus est,vti per Sulmonensem agrum iter faceret peruicerunt: qui si a- itinere,quo ire instituerat,profectus esset,ipsa celeritate totam eam regionem depolari,ac vastare potuisset.At Iacobus eius itinere cõperto,de rebus suis solicitus, cum

Renati venia,quàm maximis itineribus potuit,per Beneuentanum, & ipse in Pelignos est profectus: & ad Casam Cantinellam (id ei castello est nomen (constituit.Haud procul hinc duo colles siti sunt,inter quos angusta valle exiguus amnis excurrit:sed eorum collium alter altero eminentior est,ac multò munitior.Hunc sibi cognitum Iacobus primo aduentu occupauit: eoque multo peditatu firmato sub radicem castra posuit.Cuius aduentu cognito Alphonsus haud multo pòst & ipse eódem perrexit. Cumq; eum collem,quem edoctus ab hominibus eius regionis peritis occupare statuerat, ab hoste captum comperisset: altero colle,quē demonstraui occupato : & ipse è regione sub montem castra posuit.Amnis modò vtrosq; diuidebat: aquandi ex eodem vtrisq; æquè potestas erat: Ea verò castrorum propinquitas vtriusq; partis animos mutuo clamore prouocantium,ac probra iactantium longè ad certamen acuebat. Inter hæc falsò in castra allatum est Franciscum Sfortiam impigrum iuuenem, quem Renatus accersierat, magno cum equitatu ad Iacobum aduentare,atq; haud procul inde abesse. Quo rumore permoti regulorum ac ducum pars magna,suadere Alphonso cœperant, vti priusquam eæ copiæ cum Iacobo coniungerentur (quoniam is locus parum tutus esset) castra moueret: neúe aut cum pluribus loco iniquo pugnare cogeretur, aut circumsessus commeatu intercluderetur. Quæ omnia cùm Alphonsus circunspiceret,etsi dimicare in animo erat,mutato repentè consilio,castra mouit,atq; in Celanum,& Albanum agrū profectus,totam regionem illam,aduentus sui fama tumultuantem, vna propè excursione debellauit.Qua re cognita Iacobus insequi non ausus (neq; enim Franciscus venerat) diuerso itinere Sulmonem contendit: ac non longè ab oppido castra posuit, arbitratus Sulmonensium discrimine Alphonsum à rerum suarum oppugnatione reuocari posse. Misitq; continuò ad Renatum,qui moneret,si bellum citò finire cuperet,vti quas posset, subito contractis viribus ipse ad exercitū proficisceretur.Regium nomen (in bello præsertim quod aduersus regem gereretur) plurimum valere.Aquilanis,qui Alphonso maximè aduersi erant,ad quinq; millia peditum,finitimisq; commeatus imperauit: à quibus omnia impigrè,& obedienter præstita.Renatus approbato eius consilio,coacto extemplo ex vrbana iuuentute,quem potuit,equitatu,Sulmonem petijt: eamque vrbem oppugnare aggressus,irrito incœpto abstitit.Nanq; & oppidi situ,& rei frumentariæ copia,tum Alphonsi exercitu Sulmonenses freti,haud segniter oppidum tutati sunt.Quod cùm Renatus animaduerteret,excursionem per Sulmonensem factam, multis populationibus,& incendijs agros vastauit.Et iam Alphonsus Albano,ac Celano agro subacto ad castrum vetus peruenerat.Id aūt situm est in valle,quam Subletiam appellant.Quod vbi Renatus agnouit,copijs fretus,quibus se superiorem Alphonso existimabat,ad eum misit,qui illum ad prælium oblata chirotheca militari prouocaret. Cui Alphonsus chirotheca strenuè accepta puguam se haud abnuere respondit:Cæterùm sciri oportere,vtrum Renati sententia sit singulari certamine cum eo dimicare,& vtriusq; congressu bellum finire,an signis collatis,cum toto exercitu,totis viribus decertare:se in vtrunque paratum esse.Ad hæc nuntius,placere,ait,Renato,exercitum cum exercitu congredi,& vniuersi certaminis fortunam subire.Quod cùm audisset,Renato renuntiari iussit, misso ad eum nuntio,non renuere se oblatam conditionem : cæterùm quoniam eius sit,veteri more,qui prouocetur,diem,ac locum prælij dicere,se cum exarcitu inter Acerras, & Nolam proficisci : qui campus lata planicie vtrisq; idoneus ad pugnam esset futurus: ibiq; eum ad diem octauam præstolaturum.his Renato renuntiatis,continuò de loci optione disceptatio exorta est. Aiebat enim loci & temporis constitutionem ad prouocantem,non ad eum,qui prouocaretur,pertinere. Itaque se locum illum dicere,vbi ipse Alphonsus in præsentia castra haberet: quem iccirco optare videbatur, quoniam is locus nec situ,nec opere munitus esset: Ita re infecta nuntius ad Alphonsum redijt, qui iam in Nolanum,vt dixerat,iter arripuerat:ibi hostium aduentum ad denuntiatam diem expectaturus.At Renatus ne non effecisse,quod dixerat,videretur,in eum locum,vbi Alphonsus castra habebat,exercitum traduxit.Ibi cùm Alphonsum non reperisset,conuerso itinere in Pelignos reuertitur:ductoq; primùm ad Castrum Vetus exercitu,non id modò castellum,verùm etiam totam vallem paruo certamine subegit. Post hæc Aquilam Pelignorum caput : vrbem præualidam,sibiq; amicā,& fidam profectus,Iacobum Caudolam

olam in Celanum,atq; Albanum agrum dimisit.Isque intra paucos dies, incolis vltrò editionem facientibus,amissa omnia recepit.Alphonsus vt vidit Renatum ad dictum em non venisse,in vallem Caudinam,quæ è Marino Bossa tenebatur exercitum duxit, oneum tempus arbitratus, dum Renatus cum copijs procul abesset,eius vallis inuaendæ.Superatis itaq; angustijs (ibi enim vallis in arctum coit) quas olim angustias, urculas Caudinas appellabant, Romanorum ignominia nobilitatas: ad Arpaiam opdum castrá posuit: naualibus socijs,quòd eos in oppugnationibus perutiles sciebat se,à nauibus accitis. Quod cùm oppidani animaduerterent,subitò armati in muris aparuerunt.Et primùm quidem impetum tulere: sed mox compluribus eorum vulnera-s,quum remissius pugnarent,scalæ muris admotæ sunt: deiectisq; propugnatoribus ir uptio in oppidum facta: Marinoq; comprehenso,oppidani arma ponere coacti sunt. ui præsidio arci erant,vt Marinum captum cognouere,continuò arcis deditionem fe-erunt.Argentium quoq; oppidum ,haud procul inde situm,Marino dedente,absq; cer mine receptum.Nanq; Marinus venia à rege impetrata,confestim in id oppidum Alhonsi præsidium admisit: quo facto magnis pòst honoribus ab eodem affectus est, ilrestitutis,quæ tenebat,finito bello oppidis.Harum rerum successu territus Casertinus egulus,cùm accepisset Alphonsum statuisse in eius agrum copias ducere:præmisso nun o,qui deditionis spem faceret, confestim ad eum profectus, sese in eius fidem dedit. enatus per id temporis in Pelignis,ac Marsis tempus terebat.Itaq;Alphonsus non difrendam,quæ se tam læta offerebat,fortunam arbitratus,in Lucaniam inde profectus t,atq; ad Anglum oppidum castra posuit. Tenebat id oppidum Ioannes Zurlus: vbi ùm aliquot dies,nunc agendo,nunc sollicitando ipsius Ioannis, & oppidanorum aniios,frustra exegisset: ad postremum oppidanos in summam rerum omnium desperaonem adduxit.Præsertim cùm scirent Renatum Peligna expeditione occupatum, sibi pitulari non posse.Inter hæc Franciscus Ioannis, quem dixi, frater, qui vrbi Nuceriæ ræerat: quò rebus fraternis,suisq; consuleret,ad Alphonsum misit,qui deditionem pol ceretur, vbi sibi Nuceriæ vrbis imperium relinqueret. Alphonsus quòd magni existiabat,vrbem tam claram in Lucanis aduersarijs eripi, postulatis eius haud cunctanter nuit: illiq; vrbem concessit.Agere deinde Franciscus cœpit de re fraterna. Cupiebat erò Alphonsus,ne ibi diutius tempus teri cogeretur,Ioannem ad deditionẽ adigi, cui im præter spem obstinatius resisteret: duabus ei conditionibus propositis, videlicet vt bis imperio,& principatu retento,sese in Alphonsi fidem daret, aut vrbis possessione tra certam diem cederet: studio partium repentè oppidum destituit: quòd oppidaos desperatione correptos à belli consilijs iam abhorrere intelligebat.Eo digresso,por illicò Alphonso patefacta est,præsidiumq; eius intromissum. Nuceria, atq; Anglo in dem receptis complura castella circumiecta nulla mora deditionem fecere. His tantis bus prosperis elatus Alphonsus ad Neapolim ipsam (belli caput) exercitum ducere stituit.Mouebant hæc regem primùm quòd propè omnis iuuentus Neapolitana, Reatum in Pelignos,& Marsos sequuta erat: deinde quòd Renatum reditu ad vrbem inrcludebat: tùm quòd eo tempore magnas copias nauales,ac terrestres habebat: quis rebus in spem veniebat,sese aut vi aut deditione,ea vrbe potiri posse.Nanq; eo tem re in Alphonsi castris ad quindecim millia hominum erant,& in Neapolitano sinu tri mes decem,quæ & commeatus castris subuehebant: & minoribus nauigijs, hostibus portari quicquam non sinebant.His igitur conuocatis,quorum consilio vtebatur, sen ntiam suam aperuit: cumq; omnes consilium eius approbassent, motis inde castris eapolim petijt,& ad Magdalanæ templum,quod in littore est situm,ad quingentos ab be passus,Petrum fratrem cum parte copiarum statuit.Ipse paulò supra eum locũ cum liquo exercitu castra posuit: ita vt inter se vtraq; castra paruo admodum interuallo di rent.Quod ea videlicet ratione effecit,vt si qua vis altera castra premeret,qui in altes erant castris subitò adesse,atq; opem ferre laborantibus possent. Neapolitani aduer- factionis,subito & inopinato eius aduentu perculsi postquam se collegerunt,tormen ,& machinas,vbi expedire visum est,adhibuerunt: contabulatisq; mœnibus opportus quibusq; locis vigiles disposuere.Ingens autem desperatio eorum animis obuersatur,quòd Renatus ab vrbe cum copijs procul aberat,& per occasionem aduersarios

aliquid intus miſcere poſſe ſuſpicabantur. Cæterúm omnia circunſpicientibus, res vna
maxime ſalutaris viſa eſt. Quatuor ingentes Genuenſium naues, quæ commeatus pau-
lo antè vexerant, fortè nondum è portu exceſſerant, in quibus ſexcenti, aut eò plures e-
rant. Harum ductoribus Neapolitani magnis præmijs perſuaſere, vt duabus veteribus
nauibus incenſis, reliquas quoad carinæ paterentur ſub mœnia ſubducerent, ſocijsque
naualibus in terram dimiſſis vrbem defenderent. Caſtris communitis Alphonſus ſcalas,
atque alia machinamenta bellica confeſtim parare cœpit: quibus breui perfectis cùm
vrbem oppugnare ſtatuiſſet: vti hoſtes ab eius partis, quæ ad caſtra vergebat, defenſio-
ne auerteret: & pluribus, ac diuerſis locis occupatos vehementius perturbaret: ad mil-
le homines è claſſe in terram, ſub arcem regiam, iubet deſcendere: atque inter arcem
Montanam, & vrbis mœnia conſidere: templaque duo, quæ mœnibus imminebant, ne-
qua à fronte, aut à tergo vis fieret, occupare. Dum hi proficiſcuntur, cæteraque ad præ-
lium comparantur, fortuna, quæ in humanis rebus ludere conſueuit, & proſperis aduer
ſa confundere, cuncta Alphonſi conſilia vno momento euertit. Nam dum fortè Petrus
eius frater paulùm à caſtris, ſpeculandi gratia progreſſus, in littore vagaretur, è Mariæ
Carmelitanæ templo caput tormento ictus, repentè occubuit. Cuius interitu conſter-
nato exercitu, oppugnationis conſilium omiſſum eſt. Gratioſus hic apud omnes ordi-
nes erat: homo ſanè ad rem militarem natus, ſi animi, ſi corporis dotes aſpicias. Si qui-
dem ad omnia pericula ſubeunda impauidus: primus in acie, poſtremus prælio exce-
debat: animi magnitudini corporis robur reſpondebat: acer, & manu promptus, ho-
ſtem ſemper in acie dimicans vic[...]. Eius mortem Alphonſus etſi grauiter indoluit, non
vt homo in caſtris, ſed potius in ſtudijs ſapientiæ ab adoleſcentia verſatus, tulit. Ad pri-
mum nanque tam atrocis caſus nuncium, obortis lacrymis, quas vis humanitatis profu-
dit, cùm paulum dolori dediſſet: tabernaculo egreſſus Magdalenæ templum, quo cor-
pus elatum fuerat, petit: eiusque pectus diſloricatis tunicis exoſculatus, Frater, inquit,
laborum, & gloriæ noſtræ particeps æternùm vale. Simul his dictis atque eo ampliſſi-
mis verbis collaudato, equeſtris ordinis florem eo die extinctum dictitans, milites tan
to caſu exanimatos, eos præſertim, qui ſub fratre militauerant, pluribus verbis conſo-
latus eſt: ijsque omnia, quæ frater poſſidebat diſtribuit: hortatus nequid vnius viri in-
teritu animos remitterent: ſed tantùm de finiendo bello cogitarent. Deinde fratris cor
pus loculo pice illito reconditum, in arcem maritimam quam Oui vocant, tranſportari
iuſſit: exequijs in aliud tempus dilatis: quò ſolutis olim belli curis regali pompa funus
faceret: quas ego poſtea exequias vidi, vniuerſo regno perdomito, magnificentiſſimo
apparatu, ac ſumptu, in vrbe Neapoli perſolui. Aliquanto poſt cùm rurſus oppugnare
Neapolim pararet: ea vis imbrium aliquot dieb[..]s fuit, vt nec rem gerere, nec extra ten
toria prodire miles poſſet. Quæ res cùm in religionem, ac prodigium vulgo verſa eſſet:
neque is locus idoneus hybernis putaretur: & iam multi hyemis impatientia domum
abijſſent, ſuadentibus regulis, & copiarum ducibus, trigeſimo ferè, poſtquam venerat,
die, ſoluta obſidione Capuam redijt. Vix triduum à deſtituta obſidione interceſſerat,
cùm quædam non exigua muri pars, quæ tormentorum ictibus quaſſata ſubſtiterat, nul
la vi adhibita, cum ingenti fragore corruit: quo tempore ſi affuiſſent Alphonſi copiæ,
fortaſſe is dies belli finis extitiſſet. Renatus receptis oppidis, quæ in Pelignis, & Marſis
Alphonſus ceperat, quum Neapolim obſideri accepiſſet, flexo in Apuliam itinere, in
Beneuentanum, vt eà Neapolim peteret, venit. Quod poſtquam Alphonſo nuntiatum
eſt, Ioannem Vintimillium cum ijs copijs, quæ ſibi reliquæ erant (nam reguli hybernan
di gratia cum copijs domum redierant) ei obuiam ad Furculas Caudinas ire iuſſit: qui
aut eum tranſitu prohiberet, aut ſi qua occaſio rei benè gerendę ſe offerret, fortunæ non
deeſſet. Qua re cognita Renatus alio itinere in Nolanum deſcendit, atque ad hoſtes
celeriter profectus, cùm incautos offendiſſet, aliquot captis, eos intra mœnia compu-
lit: moxque compoſito agmine Neapolim petijt. Poſt hæc Alphonſus id tempus, quo
res geri cœli immanitate non poterat, ad præparanda in æſtatem neceſſaria, commo-
dum ratus, Caietam ſeſe contulit: conſtitutisque omnibus, quæ bello opus eſſe vide-
bantur, Capuam redijt aliquanto cèlerius, quòd ei ſpes allata fuerat, Cauianum oppi-
dum, militis cuiuſdam opera, qui in præſidio erat, occupari poſſe: præmiſſoque cum
copijs

copijs Ioanne Vintimillio ipse statim subsequutus est. Vbi oppido appropinquatum est, delectos aliquot milites, noctu clam ad eam partem misit, quam miles demonstrauerat: qui scalis muro admotis inscenderent. Ipse haud procul ab oppido cum copijs substitit. Profecti continuò, sentiente nemine, præter militem, quem dixi, mœnia transcendunt. vigilesque somno stratos obtruncant. Quod vbi rex agnouit, subito cum copijs aduolans, ipso impetu, effracta porta, in oppidum irrupit. Oppidani tanto ac tàm repentino casu exanimati correptis armis cùm se tueri conarentur, multitudine hostium oppressi: alij abiectis armis supplices ad victoris fidem, alij in arcem confugerunt. Post hæc arx oppugnari cœpta est: sed cùm ea ferro expugnari non posse videretur, quòd vallo ac fossa munita erat & valido præsidio firmata, ad obsidionem spectare res cœpit. Quapropter Alphonsus confestim, quas potuit, è Campano, & Suessano copias contraxit. Si quidem hyemem frigoris magnitudo exasperauerat, nec facilè erat eas copias, quæ in longinquis hybernis erant, per id anni tempus cogere: deinde circumuallata arce, ne nocte quidem opere intermisso, adhibitisque tormentis, pulsare muros cœpit. Oppugnabatur quotidie summa vi, magnaque muri pars paucis diebus disiecta est. Procedente verò obsidione res frumentaria deesse obsessis cœpit. Nam plerique oppidani, vt dixi, in arcem confugerant. Quibus incommodis victi, cùm nullam sibi amplius in Renato spem sitam cernerent, quippe qui ad eam diem nullam opem ijs tulisset, salutem pacti, deditionem fecerunt. Alphonsus oppido, atque arce præsidio firmatis, cum exercitu profectus, nulla aëris acerbitate reformidata, Pomilianum petit: idque oppidum ac septem castella circumiecta, Renato per id tempus quiescente, quòd Iacobus Caudola aberat, debellauit. Reuersusque Capuam contractis properè maioribus copijs, mitescente iam cœlo, ne quid hostile in agro Campano à tergo relinqueret, ad pontem Coruum proficisci constituit. Cumque iter ingressus, iam ad diui Germani oppidum peruenisset, Renatus Cauianensium quorundam nuntijs persuasus, missis eò confestim equitibus quingentis ex Neapolitana iuuentute, oppidum præter arcē cœpit. Quod simulac ad Alphonsum perlatum est, mutato consilio reuerti statuit, præmissaque suorum manu: ipse maximis itineribus subsequutus est: Cumque iam primum agmen ad amnem Clanium non plus tria millia passuum à Cauiano peruenisset: territi hostes, deserto oppido, quòd se tueri posse diffidebant, abiere: quo recepto, & munito, Alphonsus, simulato ad pontem Coruum reditu, iter ad mare flexit, & sub rupem montis Draconis (ita incolæ vocant id oppidum) relicto exercitu, ipse cum paucis Caietam, breui rediturus, petijt. Interim sacerdos quidam Puteolanus magnis præmijs à Renato persuasus, simulato exilio ad hostes venit. Isque postquam dierum aliquot consuetudine sibi satis fidei haberi intellexit, ad arcem maritimam profectus cum Iacobo, quem cæcatum appellabant, eodem Puteolano, arcis præfecti genero, agere de proditione arcis cœpit: pretio maximo proposito, si rem ipsam exequeretur. Ille continuò simulare sese eius sermonem libenter accipere: atque in id ipsum operam pollicitus, de modo tradendæ arcis considaraturum se inquit. Cùm hac spe regressus sacerdos, Renato, quid egerit remotis arbitris refert. At Iacobus eo digresso statim, vt fidelem hominem decuit, Petro arcis præfecto socero suo rem pandit: & quidnam à se super ea re agi velit percontatur. Ille re prius communicata cum Arnaldo arcis regiæ præfecto, hortatur, vti quàm maximè possit, simulet rem sibi cordi esse: simul, quidnam à se agi velit, edocet. Ille cognita soceri voluntate, reuerso ad se postero die sacerdoti, operam ac studium suum impensius pollicetur. Atque vt ei fidem haberet, petit, vti duos nobiles Gallos rei ordiendæ gratia ad Petrum suum socerum per redimendorum captiuorum speciem Renatus mittat, quibus cum captata occasione posthac colloqui de ea re possit: sic rem tutius multo, & tectius agi posse. Quæ cùm sacerdos Renato retulisset, duobus Gallis id negotij datum: ijque ad arcem accepta fide profecti: cum Petro, vt illis mandatum fuerat, de redimendis captiuis agere cœperunt. Seorsum verò opportunitate data, cum Iacobo de arcis proditione colloquuti sunt: ingentibus eum promissis, si rem ad exitum perduceret, onerantes: reuersique ad Renatum, quid cum eo egerint referunt. Quod vbi accepit, lætus eosdem postridie ad arcem reuerti imperat, vt qua nocte, quoque tempore ad arcem suos proficisci velit, constituant: venturum & ipsum, quo facilius res a-

gatur. Profecti rursum Galli postquam cum Petro de captiuorum pretio denuò loquuti sunt: data ijs de industria colloquendi occasione, de tempore, atque ordine occupandæ arcis constituerunt. Quibus compositis ad Renatum regressi, quæ egissent, docuere. His cognitis Petrus Arnoldi consilio, atque hortatu per fidum nuntium Alphonso rem significat, vt cum exercitu, si ita ei videretur, propius accederet. Cæterùm Alphonsus quòd desperabat, propter viæ longinquitatem, se in tempore adesse posse: vti, quemadmodum jis videretur, agerent, permisit: dummodo cauerent, ne quid per dolum detrimenti caperetur. Quod postquam ijs renuntiatum est, rem exequi liberiùs parant: quóque minori discrimine res effici posset, Arnaldus ante constitutam diem ad quadraginta lectos ex omni præsidio arcis Regiæ viros per biremem ad Petrum misit: qui per diem inspectantibus hostibus, in longius abeuntium speciem, in mare prouecti: noctu ad arcem reuersi, biremi sub fornice abdita, arcem intrauere. Postero die Renatus ad constitutam noctu horam cum suorum plerisque sub arcem venit: eosque Gallos per quos de proditione arcis egerat, tribus additis, qui primi omnium ingrederentur, cum duobus tubicinibus præmittit. conuenerat autem cum Iacobo, vti tubicines duo cum Gallis quinque primò introducerentur: ijque, postquàm vidissent arcem in Gallorum potestate esse, tuba canerent. Iacobus in statione sua paratus adstabat, Petro socero cum omni præsidio interius abdito, ad quem profecti Galli per portulam admissi sunt. Cæterùm singuli, vt primùm in arcem euadebant, à præsidiarijs militibus comprehensi in vincula conijciebantur. Sequuti tubicines, ijque correpti tuba signum dare coacti sunt. Quod vbi auditum est, confestim reliqua multitudo rata arcem à suis occupatam, quum temerè ad muros cucurrisset, lapidibus, & omni missilium genere, compluribus grauiter vulneratis repulsa est. Saluti plerisque fuit, quòd ad primum lapidum deiectum arcis muros quàm proximè subierunt: qui primo iactu declinato sese mox ad suos illæsi recepere. Quæ vbi Renatus animaduertit, cognito dolo, cum suis in vrbem redijt. Paucis diebus interiectis, vt sæpe contingit, ex leui causa ingẽs detrimentũ acceptum est. Nam dum Nicolaus Fregosus, quem Genuenses cum onerarijs quatuor Renato petenti miserant, vt frumentum Neapolim veheret, fortè adhuc in portu esset, mox Brutios petiturus: quidam ex arce regia magni ponderis saxum in eius nauim tormento æneo contorsit: quo ictu, magno cum fragore, malo, & magna puppis parte perfracta, quum saxum in cubiculum, vbi fortè pecuniam numerabat, cum ingenti terrore, ac trepidatione circunstantium incidisset: ira succensus, non abiturum se inde iurauit, priusquam quinquagies saxa in eam arcem balista conieciſſet. Simul his dictis, impetrata à Renato venia balistam, quæ ad ædem diui Nicolai pro arce stabat, componit: saxisq; immanibus muros arcis pulsare cœpit. Elidebantur pluribus locis arcis tecta: nec minus introrsus omnia infesta erant. Plures enim, & per graues lapides vno iactu emissi, quonam inciderent, incertum fecicbant. Nec locus vllus, præter imos fornices, in tota arce tutus videbatur. Quod cùm Arnaldus arcis præfectus animaduerteret, Petrum arcis maritimæ præfectum oratum mittit, vti quinque illos Gallos, quos noctu arcem ingressos interceperat, ad se mittat: si fortè ijs balistæ obiectis hostium furor compesci posset: quos haud cunctanter ad se perductos cùm balistæ ictibus opposuisset, Zampanias Renati dux, natione Gallus, indignatus suæ gentis homines tam fœdè interfici: quid agimus, Nicolae, inquit? cur nostros perditum imus? aut cur non potius cogitamus, quonammodo hostes honestè vlcisci possimus? Oppugnetur turris diui Vincentij: qua capta arcem regiam frumento, atque omni commeatu interclusam, breui tempore in Renati potestatem redigemus. Cumque id se libens facturum Nicolaus respondisset, si se sequi cum copijs vellet: non renuit conditionem Zampanias, eamque rem ad Renatum detulit. Renatus ea re lætus æstimatis eorum nauibus, qui eas temere periculo exponere recusabant: ijsque idonea cautione præstita, quæ necessaria ad ipsius turris oppugnationem videbantur, parari quamprimùm iussit. Qua re cognita Arnaldus, cuius custodiæ ea quoque arx demandata ab Alphonso fuerat, milites viginti, florem præsidij arcis Regię, in turrim subitò traducit: ijsque omnibus (nanque ad triginta erant) Martinum, ac Bernardum fratres præposuit: quibus longa oratione confirmatis, magnaque vi lapidum ac missilium importata, cæterisque omnibus prouisis, quæ

quæ à se tam exiguo temporis spatio prouideri potuerunt, in arcem regiam rediit. Arx diui Vincentij vndique mari alluitur: ab ea parte, quæ ad mare vergit, murum latissimum ed elidendos fluctus habet, à terra nullo munimento clauditur. In extrema parte, qua propior est arci regiæ turris sita erat: ab interiore parte muro cincta, paulò supra hominis magnitudinem: cæterùm ipsa adeò humilis, vt eius muri fastigium maiorum nauium proræ æquarent. Ad hanc oppugnandam postridie Nicolaus, & Zampanias cum nauibus, & lembis compluribus venere. Milites Zampania duce lembis inuecti, sine certamine in extremam molis partem descenderunt: atque hostes lacessere cœperunt. Post ipsæ naues contra ictus tormentorum, & machinarum munitæ vno agmine ad ipsam turrim contendere: è quibus vna inter turrim, & arcem regiam se iniecit: vt à multis simul partibus lacessiti hostes facilius expugnarentur. Primoque appulsu, quæ magnitudine cæteris præstabat, ad turrim adacta prora, pinnam quæ aduersus maiorum nauium vim tecto ædificata fuerat, lignis aridis pice circumlitis tigno, qui in prora præfertur, circumpositis, primo impetu accendit: nec extingui incendium potuit: tanta simul ex omnibus nauibus telorum, ac lapidum vis ingerebatur. Zampanias verò pedites in plures acies diuiserat, iique per vices magno cum impetu, & alacritate exteriorem turris circulum subibant: pilisque, & manubalistis propugnantes summouebant. At qui oppugnabantur, quanquam cremata turris pinna magno erant munimento nudati, fortiter tamen resistebant: multosque audaciùs subeuntes vulnerabant. Cæterùm vna res eos aliquanto segniores faciebat: quòd tormentis, ob inopiam pulueris, cuius vi id genus machinæ saxa iacit, ad vim propulsandam, vti nequibant: nec ex arce regia ob eandem causam adiuuari quicquam poterant. Nanque Arnaldus quantum ab obsidione vrbis superfuerat pulueris, duobus modò ictibus consumpserat. Si quidem dum Alphonsus ad Neapolim castra habuit, totum penè quicquid ad vsum tormentorum consumptum est, ex ipsa arce regia depromserat, huiuscemodi casus per id temporis securus. itaque hoc grauior oppugnatio ijs erat. Sed quoniam tormentorum, & pulueris, quo lapis emittitur, mentionem feci: non erit ab re de ijs rebus paucis dicere, posterorum gratia. Nam qui de re militari scripsere, de huiusmodi machinamento nihil literis mandauerunt: ex quo opinio apud omnes excrebruit, antiquos hoc tormenti genere haud vsos esse. Tormentorum alia ex ære fiunt, alia ex ferro. Sed quæ ex ære meliora, ac præstantiora habentur: conficitur autem ex duabus fistulis: quarum anterior latior, atque amplior multo est, eæque longitudine propè pares. conflantur autem aliæ simul, aliæ separatim: Sed quæ seorsum, postea compactæ latiori angustæ inseruntur: ita nequid prorsus inde spiritus, vbi comittuntur, emanet. Deinde trunco quercus cauato (quem cippum appellant) vt altius, ac longius lapidem iaciat, tormentum includitur: Hæc tormenti forma, atque vsus. Vis autem, qua tanto impetu saxum emittit, è puluere imposito proficiscitur, qui è sulphure, nitro, & saligno carbone conficitur: eiusque instrumenti ratio ducta videtur à fulmine: quòd ex humore, atque igne rebus natura contrarijs, generari à Physicis putatur. Is verò puluis in angustiori fistula infusus, vecte ferreo ad id facto condensatur: quæ vbi ampliori fistulæ committitur, saligno cuneo obturatur. Post hæc saxum rotundum ad amplioris fistulæ latitudinem excisum in ea imponitur. Demum per foramen fabrefactum in angustiore fistula puluis incenditur: atque ita violento igni interius colluctante, atque exitum quærente, in morem fulminis saxa contorquet. Nec est inuentum vllum tormenti genus, quod vehementiori impetu, aut longiùs lapides iaciat: hoc solidissima mœnia, hoc amplas turres solo æquat. hoc ad duo millia passuum aut eo amplius, saxa proijcit. Sed omnia iactu vicit vnum illud Alphonsi, quod Generale appellabant. Nam ab insula, quæ est contra Massiliam sita, in ipsam vrbem ingentia saxa iaciebat. Est item aliud huius generis tormentum, quod vulgo Colubrinam (quia tenue sit, & oblongulum) appellant, longè perniciosius superiore, quòd eius telum emissum oculis hominum non pateat. prius enim hominem extinguit, quàm, quem feriat, scire possis. Eius fistulæ persimiles sunt, aliæ minores. Inseritur tormentum asseri pedum trium, eoque tanquam manubalista milites in prælijs vtuntur. Nullum armaturæ genus huic potest resistere: si quidem armatum equitem, quamuis graui armatura, traijcit: execrabile profectò tormenti

genus.Eius tela è plumbo conflantur,nucis auellanæ craſſitudine.Sunt etiam huiuſmo-
di tormenta,quæ vno iactu quinque,& quæ plures lapides iaciant. Sed de tormentis
hæc ſatis: nunc ad propoſitum redeo. Oppugnabatur turris vndique cominus, atque
eminus ſimul è nauibus,ſimul è ſolo inſulæ: nec præ ſagittarum multitudine quiſquam
extra munimenta prodire,aut apparere poterat : quin continuò in ea corporis parte,
quam nudaſſet,vulnus acciperet.Nec tamen quiſquam (tanta inerat animis virtus) lo-
cum,in quo conſtiterat,deſerebat: murumq́ue ſubeuntes lapidibus,& pilis ſummoue-
bant,compluresq́; vulnerabant. Procedente verò longiùs prælio, cùm iam eorum ne-
mo eſſet ſine vulnere,& ob id aliquanto remiſſiùs pugnare viderentur: hoc Zampanias
maiori nixo inuadi iubet: aſſeribusq́ue ſolidis muro applicitis, ſub quibus conſiſtentes
milites à ſuperno lapidum iactu protecti dimicabant magna ex parte vectibus ſubruit.
Quo caſu territus Martinus,& qui cum eo erant,deſtituta ſtatione ſe in turrim recepe-
runt: dumq́ue per ſcalas ad portulam contendunt,nudatis ad vuluera corporibus plu-
res ex ijs ſauciati ſunt: in quibus ipſe Martinus duobus vulneribus,altero in dextro fe-
more,altero in ceruice accepto.Nec tamen eorum quiſquam remiſit arma, vno exce-
pto,qui crure perfracto ſtare non poterat.Sed omnes continuò obligatis vulneribus,ne
hoſtes turrim conſcenderẽt,ſummis viribus certabant, maximè verò contendebant, ne
quis ad portulam ſuccederet. quoúe ſpem omnẽ ſalutis in vna virtute poſitam ſcirent,
claues in mare proiectæ ſunt.Quę quidem res pugnandi neceſſitudine iniecta,eos non-
nihil fortiores ad reſiſtendum effecit.Hoſtes exteriori turris circulo potiti, atque ipſo
ſucceſſu acriores facti tignis identidem muro turris admotis portulam incenderunt:
turrimq́ue ingreſſi arma poni coëgerunt.Pugnatum eſt ad horam circiter ſeptimam con
tinenter,atque acriter. Poſt pugnam ob virtutem victis parſum,ijsque in vrbem perdu-
cti,& curari iuſſi.Ex hoſtibus nonnulli deſiderati,plures vulnerati ſunt. Poſt hæc victo-
res læti valido pręſidio turre firmata,ac pro tempore refecta abierunt.Haud multo poſt
captiuus quidam homo infimæ ſortis ex arce regia per funem elapſus, atque ad Rena-
tum profectus, docuit, perpaucorum dierum frumentum in arce ſupereſſe: ſeq́ue id
certò ſcire à quibuſdam de præſidio ſocijs, inter quos de ea re ſermonem conferri au-
diſſet: breuiq́ue præſidium,ſi arx obſideretur,fame ad deditionem compelli poſſe. E-
ius oratione motus Renatus,cùm in expugnatione turris diui Vincentij cognouiſſet,tor
mentis æneis puluerem in arce defeciſſe,ipſam arcem obſidere quamprimùm ſtatuit:
priuſquam Tarentinus regulus,cæteriq́ue,qui ad Alphonſum proficiſci ferebantur, ad-
uentarent.Militibus & naualibus ſocijs conuocatis,magna ex Auerſa, & aliunde accita
manu,extra lapidis iactum ad arcem caſtra poſuit: eaq́ue, occupatis Petri Apoſtoli, ac
Mariæ coronatæ ædibus,quæ arcem claudebant,ne aut impetus à tergo, ſi eò Alphon-
ſus accederet,aut ab obſeſſis eruptio fieri poſſet,duplici foſſa, ac vallo communiuit. A
mari autem onerarias quinque,ac triremem vnam maiorem,ęquo interuallo diſtinctas,
inter arcem diui Vincentij,ac molem vrbis in anchoris ſtatuit tormentis,atque omni ge
nere telorum inſtructas.Ac nequa omnino vllius generis nauis cum frumento, aut mi-
lite per portus fauces,quæ ſunt inter turrim diui Vincentij, ac molem alteram, quam
Prouincialium vocant,penetrare ad arcem poſſet,repletos ſaxis lembos,quibus omnis
ſepiretur ingreſſus,in imo fundo deſtituit: hoc maximè modò arx regia omni tormen-
torum genere terra,mariq́ue obſideri cœpta,nullo ſpatio obſeſſis ad quietem dato.Ar-
naldus arcis præfectus,Alphonſo quamprimùm ea de re certiore facto, diſpoſitis per
muros militibus,in omnia intentus erat, ne quid hoſtes aut vi,aut dolo in arcem moli-
rentur.Alphonſus vbi agnouit diui Vincentij turre amiſſa, arcem regiam obſideri cœ-
ptam,copias vndique confeſtim accerſit: nec quicquam magis aduentum eius retarda
uit,quàm Ioannis Antonij Vrſini cunctatio,quem cum equitatu expectabat. Quo ad ſe
profecto in caſtra vetera peruenit,eo conſilio vt circumſeſſæ iam arci quamprimum au-
xiliaretur. Sed cùm inde moturus eſſet,fortuna aliam moræ cauſam iniecit. Nanque
Marcus Perſicus,homo obſcuro genere ortus,ſimulato transfugio ad eum profectus,ſe
amici cuiuſdam opera in eius poteſtatem traditurum Mariæ Carmelitanæ templum qd
aditum in vrbem aperiebat,eſt pollicitus.Idq́; multis propugnaculis in arcis modum e-
munitũ tormentorum vi impoſita,ingenti cura ab hoſtibus cuſtodiebatur. Cumq́ue id
tem-

mpus expectari oportere diceret, quo luna minimè pernox esset,neu templum sub-
untes procul proderet,in plures dies de industria rem traxit: vanisque ad extremum
romissis regem elusit.Interea Renatus,quę inchoata erant,operibus absolutis,omnem
terra aditum obsessis clausis: arcemque circumuallauit. Simul vt à mari quoque om-
is auxilij spes ijs præcideretur è solidis trabibus,inter se colligatis,catenam effecit:qua
iui Vincentij turrem,ac molem iunxit: ac post eam onerarias disposuit. At Alphonsus
itellecta Persici fraude,properè inde mouit: ac monte,in quo arx montana sita est,cir-
ummunito,inter ipsam arcem,& hostium castra cum exercitu consedit. Atque ita con
git,vt vtrique & obsiderent pariter & obsiderentur. Cæterùm longè dispar vtrorum-
ue conditio erat. Nanque Renati copijs tutus,ac liber in vrbem accessus erat,& ex vr-
e absque periculo commeatus inferebantur: castraque violari munimenta interiecta
rohibebant.Pugnabatur quotidie,non tamen vt in vniuersam prælij fortunam deue-
iretur. Sed nihil erat infensius Alphonsi castris,quàm tormentorum ictus: quæ eò
artim ex montana arce die,noctuque saxa iactabant: multosque palatos perimebant.
Perstabat tamen Alphonsus: si quà perumpere hostium munitiones posset, circumspi-
iens.Cùm hic esset rerum status, hostes rati tormentum æneum, quòd sub imam ar-
em positum erat,auelli posse: arcem repentè subire cœperunt, dispositis in mole, qui
llud comprehensum pertraherent.Quod cùm Arnaldus animaduerteret: tantam con-
umeliam minimè ferendam ratus: ad centum homines manu promptos ex omni præ-
idio deligit: eosque per portulam occultam,quæ ad eam partem spectabat, magna vi
apidum supernè prius deiecta,celeriter emittit, ijsque tanto impetu in hostes inuecti
unt, vt non modò eos ab arce repulerint, verùm etiam in molem transgressi, funem,
quo tormentum alligatum erat,gladijs desectum in arcem reportauerint. Ad hæc tres
hostium naues ex ijs quinque,quas dixi,è stationibus digressæ trans molem concesse-
ant. Quod cùm Petrus arcis maritimæ præfectus animaduerteret, occasionem, vt sibi
videbatur, opportunam nactus, lembum cum triginta hominibus celeriter ex arce e-
mittit: qui, vt ab Alphonso iussus fuerat,arcem regiam peteret: isque concitato remo-
rum pulsu,inter duas naues,quæ reliquæ erant,summa celeritate euectus ad arcem nul
o obsistente contendit: cuius audaciam admirati hostes,qui circa arcem in stationibus
erant,correptis armis repentè obuiam eunt,atque in arcem scandere conantibus obsi-
stunt.Difficilis admodum erat ascensus: nanque & ad portulam contendere, & cum ho
te pugnare,vno tempore necesse erat: ij tamen desuper à suis adiuti, vno duntaxat ex-
cepto,sese incolumes in arcem receperunt,& is quoque,licet grauiter saucius, ad mul-
am diem,magno certamine receptus in arcem est.Qua re cognita Renatus ad constitu-
um locum naues confestim reuerti iussit, ac ne quis omnino lembus ad arcem pene-
traret accuratiùs obseruare.Quæ cùm in ordinem redissent, iussit Alphonsus tormen-
tum,quod ad mare sub castris posuerat,in eam,quæ propinquior erat, dirigi, eiusque
ictu malum effregit. Quo viso tanta consternatio & stupor Renatum & eos qui circun-
stabant cepit,vt si tum Alphonsus castra hostium adortus esset, in maximum discrimen
eos fuisset adducturus. Posthæc Arnaldus ratus se posse catenam,quam dixi, perfringe-
re,præsertim cùm hostes nihil minus quàm tale aliquid metuerent, ad Alphonsum mi-
sit nantem sub aquis hominem,cum literis,cera circumlitis: quibus ei consilium suum
de catenæ sectione significabat. Quod postquam ab eo approbari cognouit, lintrem,
quam ad eum vsum milites intra arcem cauauerant,extemplò emittit: & in eam duobus
præstrenuis viris impositis,quid eos facere velit,edocet: ijque antè catenam ferro har-
pagone deuinxerunt,quàm ab hostibus conspecti sint. Qui cùm eam sub aquis trahi
procul intuerentur,miraculo quidem res fuit: nec prius fraudem cognouerunt, quàm
funem pertendi ad arcem videre. Quod vbi conspexerunt,certatim in scaphas desilien
tes ad excidendum vinculum cum dolabris,& securibus contendere: partimque reti-
nacula cædere,partim funibus iniectis catenam retrahere ad se conabantur. Cumq; v-
triq; ex arce simul & è scaphis summo certamine ad se traherēt,catenæ ipsius soluta com
page (neque enim harpagones rescindi potuerant) bona pars eius, ijs duobus inco-
lumibus,in arcē pertracta est: nec post eum diem hostibus reficiendæ catenæ potestas
aut animus fuit. Verùm tamen ea res obsessos nihil leuauit: quinetiam ob eam ipsam

causam omnes aditus terra, maiore cura custoditi sunt. grauis erat omni ex parte obsidio. Hinc arci circumfusus hostis premebat: illinc naues mare claudebant. Tormentorum æneorum ob inopiam pulueris, nullus vsus erat. Ad hæc, tela, & missilia iam deerant, lapidum modò copia, ac balistæ: qua castra hostium infesta faciebant. Sed grauior, duriorque his omnibus erat famis impendentis metus, sublata commeatuum spe, quòd perpaucorum dierum frumentum supererat. In tantis tamen malis Arnaldus, vt forti animo obsidionem ferrent hortabatur: aliquam haud dubiè viam inuenturum regem, qua eos tanto periculo liberaret: quoque plus laboris & discriminis paterentur, hoc se plus laudis, & gloriæ apud regem adepturos esse. Rursusque ad Alphonsum eundem hominem mittit, quem paulo antè dixi, sub aqua nantem ad illum profectum qui eum de frumenti penuria, & cæteris incommodis doceat. Quo nuntio permotus, vt par erat, spe celeris auxilij, & annonæ facta, quo labantes suorum animos confirmaret, eundem mox remittit: sed neque aperta via: nequæ dolo poterat iam obsessis opem ferre. Nam neque frumenti quicquam ex arce maritima: quo frumentum ex Caieta conuehi triremibus curauerat, clàm, uel propalàm, ad arcem summitti poterat: nec hostium munimenta, castris obiecta, penetrari. Itaque omnes eius cogitationes & consilia de auxilio præbendo frustra erant. Postquam ad extrema ventum est, socijs desperato auxilio saluti consulendum clamitantibus, Arnaldus eundem hominem tertiò ad Alphonsum mittit, qui significet ob rei frumentariæ inopiam obsidionem diutiùs ferri non posse. Qua re cognita Alphonsus ad eum rescribit: vt quo ad fieri possit, sine eius, sociorumque pernicie arcem tueri pergat: id cùm minus possit, saluti suæ, præsidijque prospiciat: sibi fraudi non fore, quam conditionem ab hoste acceperit. Simul quòd nec hostes in vniuersum certamen illici posse expertus fuerat, frustra ibi diutius tempus teri, inanis operæ esse intuens, remenso, per quem venerat monte, ad Castrum Maris, eo videlicet consilio, vt inde Salernum peteret, abijt. Cumq; eò peruenisset, mutato repentè consilio, ne quid omnino intentatum relinqueret: antequam arx in hostis potestatem deueniret, cum duabus triremibus ad arcem maritimam noctu regressus, procul à Neapoli sublatis velis nauigans experiri statuit: an posset inter hostium naues, si fortè eius discessu aditus indiligentiùs custodiretur, commeatus quicquam in arcem inferre. Cæterùm & id frustra fuit. Nanque hostes cognito triremium aduentu ad arcem maritimam longè accuratiùs ad custodiam intendere. Itaq; ibi relictis Gulielmo Moncata, ac Raimundo Buillo, præstantibus viris, ijsque tradita potestate de arcis deditione cum Renato agendi, ad Castrum maris reuersus, compositoque agmine Salernum profectus, non longè ab oppido castra posuit. Fortè per id temporis Carolus Gallorum rex legatos Neapolim miserat componendæ discordiæ gratia, quæ inter Alphonsum, & Renatum erat: is enim Renato non amicitia modò, verum & consanguinitate iunctus, eum è regno pelli ægrè ferebat. Sed Alphonsi inimicitias suscipere, præsertim cùm bello Britannico adhuc implicitus foret, non audebat. Itaque arbitris de ea re datis his legibus conuenit. Petebat autem Renatus in annum inducias. Itaque deditionis condictiones sic dictæ. Si Alphonsus inducias in annum petenti Renato, intra certam diem dederit, arx Alphonsi esto. Sin eas dare recusauerit, arcem liberam in Renati potestatem Alphonsus concedito: interim arx ipsa in Galli regis potestate esto: eiusdem arcis possessionem ipsius regis legatis præsentibus Renatus finito. Præsidium omne Alphonsus inde emittito: ipsumque præsidium cum rebus priuatis, sine fraude abire, quò velint, Renatus permittito. His compositis Arnaldus tradita arce Gulielmo, ac Raimundo, quos supra nominaui, ipse cum omni præsidio, atque militum rebus in arcem maritimam, atq; inde ad Alphonsum abijt. Gulielmus, ac Raimundus traditis clauibus Galli regis legatis, ijsq; potestate arcis facta, se inde ad Alphonsum contulere. A quibus de conditione deditæ arcis edoctus rex, negauit se cum Renato inducias velle facere, præsertim annuas: satiùs esse arbitratus arcem amittere, quàm pati, vt ille iam ꝓpè belli sumptibus exhaustus respiraret. Posse enim interea nouis amicitijs, & societatibus comparatis eas vires contrahere, quibus ipse postea obsistere non posset. Itaq; arcem liberam in Renati potestatẽ tradi permisit. Dum hæc agebantur, Alphonsus Salernũ ducto exercitu, ipsam vrbẽ, præter arcem cepit: castelloq; è regione excitato, quoniam vi capi posse non videbatur, Capatium

um petijt: idque paucis diebus, præda militi concessa, expugnauit: Post id Pucinum rofectus, Georgij Alemani, cuius id oppidum erat, vxorẽ, filio obside accepto, ad deitionem breui compulit. Eo rerum successu conterriti Lucaniæ reguli omnes sese in lphonsi fidem absque certamine dederunt. Nanque eo tempore Renatus illi equitatu ar non erat: magna item Brutiorum pars metu perculsa vltro deditionem fecit. His reus gestis in Campaniam copias reducit, veritus ne quæ nouæ copiæ è Pelignis, Marsq; ad Renatum accederent. Cumq; accepisset in itinere Iacobum Caudolam cum coijs proficisci ad oppidum, quod Sanctam Agatham appellant, atque inde Ducentam id ei castello est nomen) quà transiturum Iacobum audierat, contendit, ne ille prius is Vulturnum amnem copias traduceret. Vix eò peruenerat, cum Iacobus præstò aduit, castraque è regione in aduersa ripa posuit: ijsque in speciem ibi diutius mansuri exrcitus communitis, secundo flumine magnam suorum partem noctu ad quatuor millia assuum à castris misit: qui funibus ad vtranque ripam deligatis, asseribusque iniectis, ontem extemplò fabricarent: vt eò traductis copijs loca ad hostium impetum reprinendum aportuna occuparent. Qua re Alphonsus per speculatores cognita, equitatus artem celeriter ad eum locum citra flumen mittit: ijsq; trecentos pedites, qui iam tran ierant nacti in fugam conijciunt. Atque vsque Moroium, quod castellum ijs proximum rat, insequuntur: reliquos transgredi conantes, disiecto ponte transitu prohibuerunt. Quod vbi Iacobus agnouit, paulo pòst Beneuentum abijt, eo consilio, vt si posset, eà deeptis saltuum custodibus Neapolim traijceret. Cuius itinere comperto Alphonsus, notis properè ab Ducenta castris, in Caudinam vallem celeriter aduolat: saltumque quà in vallem est aditus, occupat. Quo cognito Iacobus, siue vt inde regem auereret, siue ne nihil rei gerere videretur, ad collem quod castellum Iacobi Lagonissæ eat, copias ducit: castrisque positis oppugnare cœpit: idque non parua muri parte diuta expugnaturus videbatur: cùm repentè catarrhi profluuio correptus, in magno miitum suorum luctu defecit. Fuit hic certè præstanti vir ingenio à literarum studijs haud bhorrens: & in primis rei militaris peritus. Is enim sub Bracio stipendia fecerat: atq; js artibus natura præditus, quæ ad conciliandos militum animos valent. Siquidem faundus, & prudens existimatus: etsi constantia vsus esset, inter illustres sui temporis du es numerandus. Eius decessu, soluta obsidione, Antonius eius filius, qui tum in mana apud paternos milites gratia erat, ducibus copiarum conuocatis, vt in fide permaerent, seque ducem sequi vellent, exhortatus: cùm annuissent, elato patre confestim n Pelignos abijt, veritus ne quid ij populi audita patris morte innouarent: præsertim ùm sciret Alphonso copias paratas esse. At Alphonsus Iacobi obitu graui aduersario ublato, summam in spem victoriæ adductus: postquam Antonium cum copijs abijsse n Pelignos agnouit: copias in hyberna, quòd brumæ tempus instabat, Capuam reduit. Non multò pòst Acerranus quidam ad eum venit, pollicitusque est, se quorundam opularium suorum opera, Acerras in eius potestatem traditurum, si quamprimùm exrcitum mitteret. Sed cùm neque sibi, neque cæteris idoneum tempus rei aggrediendæ ideretur, ob dimissas iam in hyberna copias, in aliud tempus commodius rem ipsam eferri iusserat, Cumque Caietam profectus esset, nuntius citatissimè ab Acerris venit, untiauitque Ioanni Vintimillio præsidij, atque vrbis præfecto, Acerranos, cùm loniorem moram pati non possent, à Renato defecisse: oppidumque in eorum potestate sse. Oportere igitur absque cunctatione, ne à Renato opprimerentur, auxilium mitti. Quod vbi accepit, misso confestim ad Alphonsum ea de re nuntio, ad fidem suam pernere ratus Acerranos de rege optimè meritos, in tanto discrimine non deserere, neue pati, vt tam opportunum ad obsidionem Neapolitanæ vrbis oppidum è manu labetur, absq; mora succurrendum censuit. Itaq; inermis, vt erat, è vestigio cum admodum aucis, qui tum circa illum aderant, cæteris sequi iussis Acerras contendit: ingressusq; ppidum obsidere arcem aggreditur: in primis, ne quid auxilij ab exteriore oppidi parte ostes obsessis afferre possent, fossam, ac vallũ ad teli iactum crebris turribus interiectis ducit: ibiq; copiarũ partẽ collocat: tormentis deinde adhibitis arcẽ ipsam acrius oppunare incipit. Renato p id temporis copiæ nõ erant, quę subuenire obsessis possent: itaq; ec subsidij, nec cõmeatus quicquã accipere poterant. Nanq; Antonio Caudola absen-

te,in cuius equitatu Renati ſpes ſita erat,in Pelignos profecto,Renatus,quas copias mi
teret,non habebat.Tracta verò in aliquot dies obſidione, tormentis quotidie percuſſ
turris,magna ex parte corruerat: ingentemq; metum obſeſſis inferebat.Cui tamen m
lo ſuffectis interius munimentis,vt poterant,occurrebant.Alphonſus confectis Caietæ
quas voluerat,rebus,confeſtim Capuam reuerſus eſt: cognitoq; rerum Acerranarum
ſtatu,eò cum copijs reliquis ſeſe contulit. Eius verò profectio maiorem aliquanto de-
ſperationem obſeſſis attulit.Vt verò præter quotidianam oppugnationem,& muri ſtra-
gem,etiam fames vrgere cœpit,quum nullum ad ſe ad eam diem à Renato auxilium ve-
niſſet,ſalutem pacti tertio,poſtquam obſidio cœpta eſt,menſe,deditione facta,arce ex-
ceſſerunt.Receptis Acerris,ijsque valido præſidio firmatis,Alphonſus copias ad Auer-
ſam ducere ſtatuit,quòd eam vrbem maximè opportunam ad Neapolim coarctandam,
propter propinquitatem,eſſe intelligebat.Nulla enim fermè alia vrbs in agro Campano
eſt ad alendos exercitus aptior: ſiquidem ager frumenti,pabuli,atq; omnis generis fru-
gum maximè ferax eſt.Eius verò vrbis potiundæ duplex ei ſpes offerebatur. Vna, quòd
in ea vrbe exiguam frumenti copiam ſupereſſe ex Auerſanis quibuſdam cognouerat.
Idq; veriſimile videbatur propter diutinum bellum.Nam propter quotidianas hoſtium
procurſiones oppidani ſementem facere ſuo tempore non potuerant: & quòd antea
magna annonæ vis Neapolim miſſa eam vrbem propè exhauſerat. Altera ſpes erat, q
nonnulli ciues à Renato abalienati,eius vrbis imperium ad illum deferri cupiebant.Eò
igitur profectus,caſtris bifariam diuiſis: vtraque ſub vrbem ad mille paſſus poſuit: ad
primum eius aduentum trepidari,ac tumultuari intus cœptum.Nec multo pòſt quidam
ex his,quibus præſens rerum ſtatus inuiſus erat,de admittendo eius pręſidio agere cum
factionis ſuæ popularibus cœpit. Cæterùm vbi dies perficiendæ rei aduenit, vigilum
metu,qui vrbis mœnia per noctem luſtrabant,quod inſtituerat,exequi non eſt auſus. Et
quanquam eiuſmodi motus nonnihil ſuſpitionis apud aduerſarios concitauerãt, tamen
magna iam parte ciuitatis ad Alphonſum inclinante,id ille factum impunè tulit: quòd
ei paratum auxilium ad portas,remq; ſeditioni proximã videbant. Quin & ipſi aliquan-
to pòſt,cùm ab Renato nullum ijs auxilium ferretur, premente inopia rei frumentariæ
obſidionem diutius non tulere. emiſſiſq; de deditione ad regem legatis,æquis conditio-
nibus acceptis duodecimo die deditionem fecerunt.arx tamen in Renati fide perſtitit.
Hæc verò,vt cætera vrbis pars,plano,& campeſtri loco ſita,cæterùm lata & præalta foſſa
circumſepta difficilem habebat oppugnationem.Adhęc murorum craſſitudo tormento-
rum ictibus haud obnoxia,præaltum interius ſolum,turreſq; crebræ ipſam arcem mul-
tò munitiorem faciebant.Prætereà annonæ,& præſidij affatim in ea erat. Ad centum e-
nim,& quinquaginta milites inerant: queis præerat Xantus Matelonenſis rei militaris
peritus Antonio Caudolæ, quòd is ſub patre meruerat, peramicus. Quibus de rebus
quum obſidenda potius,quàm oppugnanda videretur, lenta obſidione id agere inſti-
tuit: demonſtratiſq; operibus,quibus arcem obſideri,& circumuallari volebat:relicto-
que Ioanne Vintimillio,ac Raimundo Buillo,qui ijs rebus præeſſent: ipſe Capuam re-
uerſus eſt.Sed Ioannes modicæ latitudinis foſſa ſub arcem perducta, mox Capuam re-
petens,reliquum opus Raimundo perficiendum reliquit. Qui extemplò magna agre-
ſtium manu comparata,primùm lato aggere extra teli iactum extructo (vti Alphonſus
præceperat) foſſam circunducit: pedum in latitudinem decem,in altitudinem duode-
cim: ipſumq; aggerem crebris turribus communit. Is verò ab vtroq; cornu, oppidi mu
rum contingebat: modicoq; ſpatio interiecto vallum iacit,foſſamq; alteram perducit:
pedum in latitudinẽ circiter triginta,pari in altitudinẽ numero: vt ij,qui aggerẽ tueban-
tur,ab impetu hoſtium,ſi fortè ij obſeſſis auxiliũ ferre conarentur, tuti eſſent. Et in ipſo
quoq; vallo frequentes turres excitat,valido pręſidio in ijs impoſito.Valli extrema cum
aggeris cornibus in lunæ ſemiplenæ modum iungebantur. Media valli pars longiùs ab
aggere,atq; ab oppido recedebat: ipſumq; aggerẽ ab interiore parte militi peruium fa-
cit,vt abſq; militum periculo munimenta circumiri poſſent. atque hæc ipſa munimenta
paulo humiliora,de induſtria effecit: quò tormentorum ictibus minus paterent. Intra
vrbem verò aduerſus ipſam arcem,murum ædificat quo muro arx ab vrbe ſeparabatur:
eumq; ſtationibus militum complet.His rebus cognitis Renatus vehemẽter anxius,rur-
ſus

sus ad Antonium Caudolam ad quem prius frequentes nuntios miserat, Auersanam arcem, amisso oppido, circumsessam esse: eamq; breui, nisi is celeriter cum copijs aduolet, in hostis potestatem peruenturam. Itaque Antonius constitutis primùm domi rebus, in Apuliam contendit. Cumque transitum in Campanum agrum ob paucitatem copiarum, haud satis tutum existimaret, ad Renatum scribit, satius sibi videri, dum maiores copias pararet, se in Apuliam, clam hoste, proficisci: quo facto alterum è duobus euenturum: scilicet, aut Alphonsum obsidionem soluturum: ne quæ in Apulia adeptus erat, amitteret: aut si in obsidione persisteret, amissa à se facile recuperari posse. Cum his literis, ac mandatis Raimundum Anichinium in equitatu primos ordines ducentem mittit. Quó ve tutiùs iter faciat, iubet hunc primò ad Alphonsum proficisci: seq; ob eam causam mitti fingere, vt tentet, an possit sua opera inter Alphonsum, ac Renatum pax aliqua componi. Isq; quamprimum Antonij mandata exequi cupiens, primo ad Raimundum Buillum accepta fide profectus, inde ad Alphonsum sese contulit. Qui cum postquam egit, quæ voluit, confestim ad Renatum profectus, quodnam sit Antonij consilium edocet: Simulq; vti maturet, exhortatur. Cuius consilio vtpote necessario comprobato (siquidem ei in adeundis periculis non deerat animus) paucis comitibus, per occultos tramites, ad eum in Apuliam contendit. Contractisq; inde maioribus copijs per Apuliam excurrendo, & quæ resistebant oppida ad deditionem cogendo, multos populos, ac regulos, partim voluntate, partim metu ad se retraxit: atque in his agendis complures dies consumpti sunt. Nec tamen ob hæc Auersanæ arcis obsidio ab Alphonso omittebatur: quòd intelligebat, Auersa capta, nihil in agro Campano restare, vnde Neapolitani commeatus quicquam acciperent. Nanque ex altera parte ab Auersa, Capua, Suessa, Caieta: ex altera ab Acerris, ac Nola, Neapolis clauditur. Postquam Renatus animaduertit Alphonsum ab obsidione Auersanæ arcis nullis suorum incommodis abstrahi posse: statuit, priusquam arx amitteretur, assentiente tamen haud satis Antonio, in Campaniam cum exercitu descendere: si forte posset, oppugnando ea oppida, quæ sese Alphonso dediderant, arcem obsidione liberare. Nam munimenta aggredi, aut attentare propter eorum magnitudinem, ac firmitatem, nequaquam sani consilij esse uidebatur. Itaque Beneuentum rursus mouere cœpit, vti per Caudinam vallem in Auersanum transiret. Qua re cognita Alphonsus relicto, quod satis esse videbatur, ad ipsius arcis obsidionem, ac munimentorum custodiam, præsidio: ipse cum reliquis copijs in Caudinam vallem celeriter profectus, eius vallis fauces quæ in Beneuentanum ferunt, quas Tifaræ pontem incolæ vocant, cum exercitu occupat. Quem saltum vbi Renatus ab hoste, præter opinionem, insessum reperit, in conspectu hostium castra ponit: nocteque modò quieti data, postquam illuxit dies, eductis in aciem copijs transgredi contendit. Quo viso Alphonsus, producto & ipse in aciem exercitu, propius ad fauces saltus accedit, totumq; equitatus robur hosti opponit. Pugnatum est diu, atq; acriter, his locum tueri, illis transire omni nixu contendentibus. Deniq; multis & illatis, simul & acceptis vulneribus, cùm Runatus intueretur à se saltum superari non posse, irrito incœpto receptui cecinit, motisq; inde castris, per montes transuersos: in Nolanum descendit. Quem vt Alphonsns digressum agnouit, veritus ne breuiore itinere Auersam præcurreret: quanta maximè celeritate potuit, per ipsam vallem, quà venerat, Auersam redijt. Renatus nihilò segnius ab incepto itinere haud absistebat. Cæterùm diffidente Antonio ijs viribus auxilium obsessis ferri posse, mutato repente consilio, omni propè spe seruandę arcis abiecta, Neapolim petijt, vt diuerso itinere Capuæ agros infestaret: si fortè eo consilio hostes ab arcis obsidione amouere posset. Quod postquam Alphonso nuntiatũ est, Auersam, quò iter intenderat, copias reduxit. Post hæc Renatus Antonij fidem suspectam habere cœpit, ne cum Alphonso occulta agitaret consilia veritus. Itaque accersitũ ad se, suadentibus amicis, comprehendi, & in custodiam tradi iussit. Quod quidem ad postremum rebus illius exitio fuit: periculum certè adijt, ne eo ipso die & vrbis possessione, & omni spe regni priuaretur. Castra enim sub vrbem posita erant: ordinumq; principes ducis captiuitate permoti, re cognita tumultuari & minis reposcere ducem cœpere: qui si se Alphonso iunxissent, erat is dies haud dubiè finis belli futurus. Quæ cùm Renatus animaduerteret, placandos potius quàm exasperandos iratorum militum ani-

mos arbitratus, Antonium incolumem ijs reddidit, pactum se cum copijs in Apuliam quamprimum abiturum. Is verò, vt primùm dimissus est, acceptam contumeliam periniquo animo ferens, castris inde ad quatuor millia passuum motis, de contrahenda cum Alphonso amicitia, clàm agere, per fidum nuntium cœpit. Locus in sylua quadam, haud procul ab Acerris, colloquio vtriusq; delectus est. Quò cùm esset profectus, & Alphonsus in tempore (simulata venatione) accessit. Qui regem, quiq; Antonium sequuti erant, pari fermè interuallo ab vtroq; distabant. Antonius rege conspecto, cum propè stupefactus magnitudine gloriæ, rerumq; ab eo gestarum paulùm siluisset, lætari se vehementer, inquit, fortunam ita dedisse, vti sibi liceret amicitiam eius, nulla sua infamia, petere, cuius virtutes eximias iam pridem admiratus esset. Renatum post multos labores, & pericula à se adita, eius regni conseruandi, atq; amplificandi gratia, quorum ipse sibi grauissimus testis esset: se graui, atq; intolerabili ignominia affecisse: at contrà sperare se suam amicitiam illi & honestam, & fructuosam fore. Quem Alphonsus amplissimis verbis collaudatum, vti in sententia permaneret, multa, ac magna pollicendo hortatus est. Iam verò Auersana arx ad extremam rei frumentariæ inopiam redacta erat. Itaq; Antonius cùm cuperet hoc initio contractæ amicitiæ regem sibi beneficio deuincire, Xanthum arcis præfectum, quo amico vtebatur, ad ipsius arcis deditiouem per literas exhortatus est. Ille verò cùm rem eò perductam videret, ob frumenti inopiam, vt obsidionem diutius ferre nullo modo posset: vt Antonio gratificaretur, haud multo pòst arcem Alphonso dedidit: isq; fuit obsidionis initio mensis septimus.

*

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLITANI LIBER SEPTIMVS.

LPHONSVS recepta Auersana arce, tantis rerum successibus sublatus, dimissis in hyberna copijs, vt de pecunia in stipendium militi prospiceret, Caietam profectus est. Posthæc Capuam reuersus ineunte Vere copijs eò conuenire iussis, Puteolos petere decreuit: si fortè posset terrore illato oppidanos ad deditionem compellere. Nullum enim hostile oppidum in Campania, præter Puteolos, & Turrim, quam Octaui vocant, relictum erat. Itaq; vt omne subsidium rei frumentariæ, & commeatuum hosti à terra eriperetur, Puteolos primùm ducere instituit, cuius quidem rei agendæ commodissimum tempus esse existimabat: quòd hostium non erant per id tempus eę copię, quibus possent eius conatibus obuiam ire. Itaq; eò profectus castra oppido, paululum extra teli iactum, admouet: & quoniam oppugnatio periculosa, atque irrita propter naturalem situm videbatur, deterrendo oppidanos, magis quàm oppugnando, tempus terebat. Est enim situm id oppidum in rupe excelsa, atq; vndiq; præcipiti: cuius tres fermè partes ambit: reliquam partem tùm ipsa maris altitudo, tùm murus circunductus inexpugnabilem efficit. Vnus modò aditus, & is quidem angustus, per pontem in oppidum erat: nec absq; classe, propter facultatem importandorum mari commeatuum, obsideri poterat: qui cum Genuensium onerarijs eò importari, contemptis hostium triremibus, poterant. Quumq; aliquot dies moratus, oppidanos à deditionis consilijs abhorrere animaduerteret, vt eos populationis metu, à pertinacia reuocaret, vites, atq; arbores, quæ circa oppidum erant, succidit: motisq; inde castris Neapolim transgressus, ad Vesseuum montem, haud procul ab oppido Turri, castra ponit: mittitq; ad eum, qui id oppidum præfectus obtinebat, Thomam Caraffam, in id operam suam pollicentem, propter necessitudinem, quæ ei cum præfecto erat: quem cùm ad deditionem inducere non posset, Alphonsus vastato iam agro circumiecto, inde abijt. neque enim tormenta, quibus muros quateret,

quateret,aduexerat.Deinde cùm accepiſſet Antonium Caudolam, haud ſyncera fide ſecum agere,per vallem,quam Vitulanam vocant,in Pelignos proficiſci ſtatuit. Quum autē proficiſcens in febrim incidiſſet,ad oppidum,quòd Sanctam Agatham appellant, valetudinis curandæ cauſa ſubſtitit: ibique aliquot dies commoratus eſt. Cæterùm vbi conualuit,mutato conſilio Capuam reuerſus eſt.Nanq; hyemis magnitudo cœlum exa-ſperauerat,obrutis niue collibus,per quos illi iter faciundum erat.Inter hæc ſpe ſibi allata Carpenonum oppidum occupari poſſe,Franciſcum Pandonium,ac Palermū Centurionem præmittit, qui ſcalis aditum noctu in oppidum prætentent, ipſe prima luce cum copijs reliquis ſubſequutus,Vulturnum amnem longè ſuprà Capuam,quo breuius iter faceret,vado traijcit.Quumq; in aduerſa ripa ſtaret quoad omnes copiæ flumen traiecissent,quidam ex equitibus Rodulphi Peruſini copiarum ducis, ab impetu fluminis rapto equo,cùm ob veſtitum aquis grauatum,ex equo lapſus,in conſpectu eius periclitaretur,indigna hominis morte permotus ſuos primùm hortatus eſt,vti morienti opem ferrent,cumq; eiuſdem periculi metu nemo accurreret,crudeles,& timidos appellans, cōtinuò ſubditis equo calcaribus flumen ingreditur.Quod cùm ij, qui aderant equites, intuerentur,nonnulli ob verecundiam ſequuti ſemianimem ex amni ſuſtulerunt. Iſque ad ignem ſubitò delatus,ac refectus,pedibusq; ſuſpenſus,vt quam ebiberat,aquam reiectaret,vt primùm ſe collegit,Aragoniam clamitans,primam vocem emiſit. iſque poſtea à rege perliberaliter eſt habitus.Profectus ad Carpenoni muros Palermus cum ſua cohorte noctu non ſentientibus oppidanis ingreſſus,oppido præter arcem eſt potitus. Sed mox cùm audiſſet Antonium adeſſe,perterritus (nec dum enim apparebant regis copiæ) ſiue metu,ſiue auaritia,ne quæ diripuerat amitteret,oppidum repentè deſeruit. Quod vbi Alphonſo iam appropinquanti nunciatum eſt,diuiſis in finitima oppida, hybernandi gratia,copijs,ipſe Venafrum ſe contulit.Indignatusq; Carpenonum ſibi è manu eſſe ereptum,Palermum ad oppidum,quod ſanctum Germanum nuncupant, arcis ſanulæ præfecto in cuſtodiam miſit: quaſi annuentibus fatis, vt is in eam arcem cuſtodiendus mitteretur,quam eſſet aliquando ſua virtute ſeruaturus.Per id fermè temporis Gartias Cabanellus,Hiſpanus eques: vir præter rei militaris ſcientiam, moderatione inſignis,quem ad mōtem Fuſculum cum parte equitatus Alphonſus reliquerat, nequid commeatus ex Beneuentano agro ad hoſtes deferri poſſet,conſilio, atque opera Petri Squacquari Beneuentana arce per hunc modum potitus eſt. Erat eius arcis præfectus Petri,quem dixi,vitricus.iſque quòd hunc ſibi fidelem matris cauſa futurum arbitrabatur,clam per internuntium agere de arce ipſa regi tradenda cœpit.idq; illi magnis præmijs perſuaſit.Re igitur,dieq; conſtituta in tempore ad arcem affuere, qui à Gartia mittebantur: ijsque per ſummum ſilentium à Petro per ſcalas admiſſi ſunt: oppreſſiſque mox vitrico,& cuſtodibus cæteris,arcem occupauere.Quod vbi Gartias,qui haud procul in inſidijs aberat,agnouit,repentè cum omnibus copijs profectus ſub arcem conſtitit,mox in vrbem,niſi deditio fieret,per arcem ipſam irrupturus. Quo caſu oppidani conſternati,cùm nullam iam in armis ſpem reponerent,abſq; certamine deditionem fecerunt,præſidiumq; intromiſere. Alphonſus rei feliciter conficiendæ ſpe haud mediocriter aucta,cum copijs Beneuentum contendit: finitimisq; caſtellis,oppidisq; compluribus debellatis,cùm nonnulla etiam ſua voluntate in deditionem veniſſent, reliquam hyemem in ijs locis egit.Ea nanque vrbs & peropportuna viſa eſt ad belli ſedem, ſiquidem triginta modo millibus à Neapoli diſtans agro Campano, & Picentibus imminet, colle ſita,circumquaq; deſpectum habet.Ad hæc flumina duo proxima,vt nulla pro hoſtium vi oppidani ab aquatione prohiberi poſſint. His rebus cognitis Antonius Caudola res ſecundas Alphonſi pertimeſcens,quem ſibi ob ſuſpectam fidem infenſum ſciebat,miſit ad eum,qui de reconciliatione ageret,filiumq; in id fidei pignus, atq; obſidem offerret.Alphonſus ſimul vt ea ſeſe cura liberaret,ſimul vt ſuam clementiam, humanitatemq; teſtaretur,petenti erroris veniam dedit,eoq; rurſus in gratiam recepto, filium ad ſe miſſum Ferdinando filio comitem,atq; aſſectatorem datum, in æquo propè honore haberi voluit; conſtitueratq; adoleſcenti maiorem natu filiam vxorem dare,ſi is in propoſito,& fide permanſiſſet.Poſt hæc Alphonſus Capuam regreſſus, ad Calatiam nullo iam obſiſtente,exercitum ducit.Cumque oppidanos aliquot dies obſeſſos ad de-

ditionem cogere non posset, Antonium Panormitam, accepta fide, ad eos misit, qui ijs persuaderet, vti deditionem facerent: suamq; potius clementiam, quàm vim experirentur. Sed cùm illi nihilominus in proposito permanerent, vi agendum ratus, tormento ingenti æneo, per aduersum montem summo labore subuecto, eos ad deditionem compulit: vrbeq; præsidio firmata Beneuentum redijt: atq; ad Padulam castellum non longè à Beneuento situm, castris positis, paruo negotio id ad deditionem compulit: inde ad Apicium ducit, terroreq; finitimis latè iniecto, complura castella circumiecta, ad deditionem adacta, in fidem recepit. His rebus gestis Vrsariam iter intendit (qui locus est in Apulia) eo consilio, vt ijs copijs, quas ab Antonio Caudola expectabat, præsidio esset: veritus ne Franciscus Sfortia, qui equitatu multum poterat, sese obijceret, quo minus ad se proficiscerentur. Nanque Franciscus Renato amicus, Arianum, Troiam, Manfredoniam, Nuceriam, atq; alia nonnulla oppida in Apulia tenebat: quæ pater partim armis occupauerat, partim à Ioanna regina acceperat. Is tum in Piceno agens, quã prouinciam armis occupauerat, ad Victorem Rangonum, præstantem equitem, quem summæ rerũ suarum in Apulia præposuerat, partem copiarũ, in quibus Cæsarem Martinengum, virum fortem illum magis quàm fortunatum, miserat: qui & oppida sua tuerentur, & Renatum, quoad tutò possent, adiuuarẽt. Castris ad Vrsariam positis, Paulus Sangrus vnus è copiarum ducibus Antonij, vir rei militaris peritissimus cum quingentis equitibus ab Antonio missis ad Alphonsum venit. Aberat autẽ oppidum Troia ab Vrsaria haud plus quatuor millibus passuum: eò Francisci copiæ conuenerant: deinde Alphonsus magnam equitum manum sub Troiam mittit, qui hostes ad pugnam prouocent, quantæq; sint eorum copiæ, cognoscant. Quod hostes procul conspicati, correptis armis, magno numero obuiam eunt. Natura loci hæc erat: cliuus est in altitudinem passuum circiter quingentorum, cæterùm leni ascensu: ante hunc vasta camporum planicies iacet, paruis quibusdam tumulis interiectis, vberrimo, ac præpingui solo, sed nudo eodem atque arboribus infrequenti. In eius, quem dixi, cliui fastigio sita est Troia, circaq; eam rursum se pandit vasta altera camporum facies. Ipsa vrbs fossa est & mœnibus munita. Ad eius, quem dixi, cliui radicem profecti hostes, Alphonsi equitatum adorti sunt: pugnaq; insignis pro numero equitum edita. neutris aliquandiu pedem referentibus, ad postremum, cùm diutius resistere non possent, in fugam coniecti sese in vrbem recepere. Quo facto, Alphonsus satis cognito, vt sibi videbatur, quantum viribus hostis & virtute posset, receptui cani iussit. Post hanc pugnam quatriduo cessatum, hostibus sese intra muros continentibus. Deinde cùm plerique de Alphonsi equitatu Troiam versus contenderent, vt vrbis situm specularentur, Cęsar confestim eductis copijs primùm sub vrbe in cliuo constitit. Quod vbi Alphonsus cognouit, reuocatis properè, qui frumentatum ierant, omnem exercitum in acies nouem diuidit: peditatuq; in medium collocato, læuo cornu Ioannem Vintimillium præficit: ipse dextrum regebat. Principiò antecursores, ac leuis armaturæ homines, qui ad certamen hostes illicerent, præmittit. Erat Victoris, quem supra memoraui, consilium non decertare omnibus copijs: sed vt in cliuo stantes non paterentur hostem ad vrbem succedere. Cæterùm Catus, vnus è ductoribus, & alij quidam dimicandi auidi, consilium immutari coëgerunt. Hi enim simul regios propiùs accedere conspexere ad angustias quasdam cliuo propinquas, illico progressi sunt: vt hos ascensu prohiberẽt. quibus repulsis instante atq; adhortante rege cliuum transcenderunt. Nonnulli hostium effuso cursu in medias regiorum acies inuecti, redeundi facultate adempta, intercepti sunt. Cumq; Cęsar hostes circunueniri posse arbitraretur, quòd eorum cornua angustiora erant: equitatum, quem in læuo cornu statuerat, dextrum Alphonsi cornu, quòd eam partem infirmiorem existimabat, circumire, & latere ferire iubet: ipse dextrum cornu inuadit, & iam ab ea parte, variante fortuna, regios premere, atque vrgere cœperat. Quod postquam Alphonsus animaduertit, confestim aduersus cliuum cum dextra ala, & peditatus robore contendit, eo videlicet consilio, vt hostes ab vrbe excluderet: quo facto & prælium, quod iam ab ea parte profligari cœperat, restitutum est: & hostes, vti Alphonsus cogitauerat, veriti ne reditu intercluderentur, sensim cedendo, terga verterunt. Fugientes consectati regij, plerisque captis, sub vrbis mœnia præcipites egere. Hîc Franciscus Seuerinus vir acer, veritus ne vnà cum ciuibus

us,qui armati auxilio suis in pugnam exierant, hostes in vrbem irrumperent, cum sua
ohorte tandiu hostium impetum sustinuit,dum oppidani sese in oppidum reciperent.
Quos vbi vrbem ingressos vidit,calcaribus equo subditis,non modicæ latitudinis fossa
renuo saltu transmissa,in oppidum se recepit. Insequenti hostes Alphonso quidam de
quitatu hostium infesto telo sub vrbem occurrit: quærentique quisnam esset,nam pa-
damento insigni præter cæteros vtebatur,quum regem se esse respondisset,perspecta
gis fiducia adeò conterritus est,vt telo,quo eum petiturus venerat,abiecto, sese ad e-
s pedes proiecerit,atque ei vltrò dediderit.Multi hostium,quòd (clausis portis) non
cipiebantur metu instantium tergo regiorum,non prius finem fugiendi fecere,quàm
uceriam peruenerunt.Sunt etiam,qui miraculi loco referāt,strenuum quendam equi-
m (nomen obscurum est) quum hostem in oppidum fugientem insequeretur, perpa-
ntē vrbis portam cōcitato equo inuectum, per auersam portam stupentibus cunctis
columem euasisse. Ad duas horas accerrimè decertatū est.Post hæc Alphonsus signo
ceptui dato,Vrsariam in castra copias reduxit: Exinde Vicarum mouit.octo millia paf-
um is locus abest à Troia: primoque impetu, vallo eruto, fossam transgressi milites,
ij muros missilibus oppugnare,alij scalas applicare agressi.Oppidani quanquam repen
no Regis aduentu perculsi, nihilo tamen segnius armati,subitò in muris apparuere,ac
ansilire conantes lapidibus repellebant. Cùm autē regij acriùs instarent ,nec à muro
pelli possent: complura apum aluearia,quæ fortè paulo antè ex agris, metu hostium
tra castellum congesserant,in muros arrepta,in hostes deuoluerunt. Quorum fragore
itatæ apes cùm circumuolarent, non solùm os, atq; oculos oppugnatium incessebāt-
rumetiam sese armis,& interioribus tunicis inferentes, hos maiore quadam molestia,
malo afficiebant.Perturbatis rei nouitate,qui ab ea parte rem gerebant militibus,eo-
mque plerisque retro cedentibus, Ludouicus Podius (quem vulgò Putium appel-
bant) maiore,quàm pro corporis statura,animo,ac viribus,vnus è regijs purpuratis,
iamuis supernè omni missilium genere peteretur, fortiter tamen substitit, nec quem
perat locum deseruit,donec maiore hostium cōcursu in eam partem facto,in fossam
ectus est.Nec ob id tamē prælio abstitit: sed rursum,ac sæpius eundem locum, vnde
iectus fuerat,occupauit.Erat verò is locus adeò procliuis,vt in eo vestigium haud sa-
firmari,sistique posset.Itaq; ab ijs,qui circumstabant,hastis sese subrigi, ac sustentari
sit.Atque ita eorum adminiculo suffultus,nunc hasta,nunc gladio propugnatores pe-
bat.Cæterùm dum pertinaciter pugnat,vulnus sub dextrum oculum,mucrone ictus,
cepit.Ac nec sic quoque saucius pugnare desijt.Interim haud procul inde vectibus
brutus murus, cùm expectatione omnium celerius cecidisset, nonnullos qui auidius
bierant,oppressit.Tum per muri stragem irruptione facta,cùm tamen & ruinis innixi
pidani fortiter resisterent,castellum captum,prædaque militi permissa Fœminarum
cus,regio iussu,pro sua consuetudine,seruatum:dato negotio quibusdam senioribus,
eas in sacram ædem compulsas ab iniuria militum defenderent.Vicarensium calami-
e cognita,aliquot castella finitima,metu perculsa,sua sponte legatos de deditione ad
phonsum misere: eaque ab eo perbenignè in fidem recepta. Per idem ferè tempus
imundus Caudola Antonij patruus,qui & ipse post reconciliatum Alphonso Anto-
m,Renati partes deseruerat,ad Alphonsum cum parte equitatus veniebat, & cum
Iosias ac Ricius: quos cùm Franciscus Sfortia copias cogere audisset, Ioannem fra-
n cum magno equitū numero è Piceno,qui hos distineret,&,si qua occasio rei benè
endæ se offerret,adorietur,ijs obuiam misit: eosque sub vrbem Thetim incautos,
tus,leui certamine fudit,ac fugauit,capto Raimundo,atque alijs compluribus equi-
us.Iosias ac Ricius inter tumultum elapsi sibi salutem fuga quæsierunt.Antonius Rai-
ndi captiuitate comperta,confestim animo immutari cœpit: siue quòd Ioannē Sfor-
n,qui in propinquo cum copijs aderat,timeret: siue alia ratio subesset.Ac nequid
ia consilia agitantem retineret,causatus quod mater ęgra filij desiderio cōficeretur,
Alphonso petere cōtendit,vti filium per aliquot dies reuerti ad suos pateretur.Alp-
sus, etsi intelligebat quo animo filium posceret, tamē cogitans Antonij magis inter
, quàm sua amicitiam suam sequi: eius postulatis haudquaquam refragari statuit:
que adulescentulū ad illum remitti permisit. Cumque in Pelignos proficisci decre-

uiſſet, vt labantes populorum animos IoannisSfortiæ aduentu,confirmaret: poſtquàm
ſuam profectionem grauem, ac ſuſpectam Antonio fore cognouit, ne quid ei occa-
ſionis ad rebellandum daret, conuerſo itinere in Campaniam redijt. Deinde certio
factus Eugenij pontificis aduerſusFranciſcum Aquinianum ad Strangulagallum (id
ei oppido nomen eſt)profectus eſſe,Renato per id tempus quieſcente ob copiarum pa-
ucitatem:maximis eo itineribus confeſtimcontendit, vt hominem ſibi amicum,cuius fi
dem & conſtantiam in omni bello expertus fuerat, periculo leuaret: primoque ſuo ad
uentu ſummotis hoſtibus obſidionem irritam fecit. Protinus ad Pontem Coruum re-
tro flexit. quod cùm popte r loci naturam, & præſidium, abſque tormentis expugnare
ſe poſſe diffideret: motis inde caſtris, caſtella quædam finitima expugnauit. Cumque
ad caſtellum quod Rupem Guilielmam vocant,duceret, vicos, qui circa ipſum caſte
lum erant, vi cepit: ipſum verò caſtellum loci natura vi capi prohibebat. Eſt enim ſitū
in altiſſimi montis cacumine, vndique abrupto, & ab vna tantùm parte peruio: eodem-
que aditu dfficillimo. Cæterùm vicorum expugnatio, & famis impendentis metus in-
colas ad deditionem compulit. Rebus vbique proſperè geſtis: Alphonſus quòd in ijs
locis nihil aliud geri, per anni tempus, poſſe intelligebat, Capuam reuerſus eſt.Poſt
hæc animo reputans omnemCampanum agrum, præter Puteolos, in ſuam poteſtatem
fortunæ benignitate redactum eſſe, & ſuperos, quocunque iret, cœptis fauere, de Ne-
apoli rurſus obſidenda conſilium cepit: præſertim cùmRenatus exiguum equitatum
(vt antè dixi) haberet. Atque inter apparatum rerum, Capreas oppidum in inſula e-
iusdem nominis ſitum, oppidanorum quibuſdam tradentibus cepit. quo capto, reli-
qua inſula, miſſis eo triremibus, quas tum habebat, abſque certamine potitus eſt. Ad
hanc inſulam quum fortè roſtrata, qua pecunia ex Gallia Renato afferebatur,paulò
pòſt appuliſſet, facti neſcia, comprehenſa atque direpta eſt, omnia iam Alphonſi feli-
citati permittente fortuna. Protinusque Neapolim cum exercitu profectus, ad caſtra
vetera conſedit: is enim locus viſus eſt caſtris maximè idoneus: tum propter pabuli
& aquarum copiam, tum quòd in collem aſſurgens, facilè muniri poterat. Hunc
à Septentrione, atque à Meridie eminentem ſimplici vallo, ac foſſa: ab Oriente, quòd
ea pars plana,& ob id minus tuta videbatur, duplici foſſa ac vallo, crebrisque turribus
in caſtelli modum communiuit,magno tormentorum numero,idoneis quibuſque locis
impoſito his munimentis perfectis, Ferdinando filio, admodum puero, recens cum
nauibus ex Hiſpania ad ſe profecto, magna iam tum, atque præclara indole, quem
omnino Corellæ regendum dederat, cum parte copiarum in caſtris relicto, ipſe Pu-
teolos cum reliquo exercitu profectus eſt. Prius enim id oppidum ſibi expugandum
videbatur, ne quid omnino circa vrbem Neapolim relinqueretur, quod obſeſſorum
ſpem aliquo modo aleret: caſtrisque prope oppidum poſitis roſtratas accerſit, qua
mari commeatus importari non ſinerent: tormentisque eòdem conuectis infeſtare op-
pidanos cœpit. Hi vero naturali ſitu freti, quandiu ijs copia fuit rei frumentariæ ob-
ſidionem tulere: nec vllis terroribus iniectis ad deditionem compelli potuerunt.
Poſtquàm verò res frumentaria deeſſe cœpit, ſubſidijque deſperatio animos ſubijt,
miſſis, qui cum rege de deditione agerent, atque ijs quæ poſtulabant, impetratis,con-
feſtim Alphonſo portas aperuerunt. Inde ad oppidum Turrim motis caſtris, oppida-
nos perculſos, quòd omnia ad Alphonſum deferri videbant, ad deditionem ſine cer-
tamine coëgit. Toto agro Neapoli circumiecto in poteſtatem redacto, Alphonſus
Neapolim haud cunctanter ducit: tanſmiſſaque montana arce, in monte oppoſito
arci regiæ, vbi inerat modica planities, ad mille paſſus caſtra ponit: ipſumque col-
lem occupat, qui marittimæ arci imminebat. His duobus caſtellis, altero in quo
Ferdinandus conſederat, altero ſub vrbem excitatis, valdoque præſidio firmatis, Ne-
apolitanam vrbem obſidere arctius cœpit. Renatus præter vrbanas copias, quæ exi-
guæ erant,ad octingentos ſagittarios habebat,quos Genuenſes duce Arunte Cibonio
viro forti ad eum nauibus miſerant. Is eſt Aruns Cibonius cuius forti fideliq; opera
bello perfecto, Alphonſus rex victor multis maximisq; in rebus poſteà eſt vſus. Nam
cum per belli tēpora Andegauenſis factionis duxRenato regi ęgregiā operam nauaſſet
prędeſſe Neapolitanis iuſſus, ita illos prorex, abſtinenter & ſumma cum integritate iure
dicundo

icundo, sibi deuinxit, vt parta victoria Alphonsus, illum Neapolitanorum precibus dductus & in gratiam receperit, & proregem eundem ijs præesse iusserit. His naui-bus aduecta & non exigua frumenti vis, famis metum in aliquot dies sustulit. Nam Genuenses eum regno pelli, imperiumq; ad Alphonsum deferri, ęgrè ferebãt & ob id illũ nixè quoad poterant, adiuuabãt. Aedificarat Renatus adursus arcẽ maritimã castellũ, in ius collis fastigio, in quo Alphonsus castra fecerat, idq; adhuc in eius potestate erat: q.p cum Alphõsus in primis tollendũ censeret, eò confestim copias admouit. Custodes tum eui loci munimento diffisi, tum annonæ inopia adacti quarto die deditionem fecerunt. am enim Neapoli parua admodũ copia frumenti reliqua erat. Postridie verò eius diei, quo id castellum in deditionem venit, fortè duæ ingentes Genuensium onerariæ fru-mento & cætero commeatu onustæ Neapolim appulerunt. Quarum aduentu in aliquod empus recreati Neapolitani aliquanto fortiùs obsidionem pertulerunt. Id verò castel-um Alphonsus latiori muro, ac fossa continuò circumdatum, valido præsidio firmauit. Leuia deinde quotidie certamina, vt pote ex propinquo, ex vtriusque castris, vario euen u, conserebantur. Procedente verò in dies obsidione fames omniũ malorum obse-sis grauissimũ (iam enim propè consumptũ erat quicquid frumenti naues conuexerant) rgere Neapolitanos cœpit: ingentiq; pretio tritici modius cõparabatur. Neque enim vlla pars in eo regno relicta erat, vnde quicquã ad illos frumenti, aut vllum genus com-meatuum deportari posset, clauso omni, terra marique, aditu. Hæc tantùm quæ ex Gal-a petebantur, & difficulter cum ingentibus Genuensium onerarijs, & immenso præter-a pretio comparabantur. Qua necessitate coacta vrbana multitudo sæpe vrbe excede-bat: pluresq; discessissent, ni hos pro hostib. haberi, & capi Alphonsus iussisset: qđ vide-licet ab illo optima ratione est factum. Nam quo plures abire contingebat, hoc diutius eliqui obsidionem tolerare poterant. Fuere autem qui in publico consilio (tantum li-entiæ faciebat fames) Renato suaderent vt legatos ad Alphonsum mitteret, qui de to-erabili aliqua pace agerent. In hoc rerum statu decreuit Alphonsus Vicum oppidum etere, quod in Mineruæ promontorio situm à Renato tenebatur: eoque cum rostratis rofectus oppidanos intra paucos dies, subsidij spe abiecta, ad deditionem compulit. Deinde Massam progressus, id oppidum dedentibus se oppidanis, cepit. Post hæc Sur-entum adijt: quod cum ad deditionem nullis terroribus, aut minis compelli posset, latè opulato agro, Puteolos redijt. Haud multo pòst nunciatũest Alphonso, oppidum quod anctum Germanum vocant, à Ricio occupatum. Erat hic Ricius obscuris ortus paren ibus, homo leuissimus & modò harum modò illarum partium. Nam ex milite gregario uctor factus, magna latronum manu comparata, aliquot Romani pontificatus oppida rmis oppresserat. Is quo facilius Alphonsum falleret, se ei amicum per id temporis si-ulabat. Subornatus autem à Romanæ arcis pręfecto, quicum affinitatem contraxerat, er dolum id oppidum cepit. Erant in eo oppido complures, qui eius regionis principa m ad Eugenium pontificem trahi cupiebant. Oppido tum præerat Arnaldus, qui arcis giæ præfectus fuerat. Hic vt primùm Ricium per oppidum iter facere constituisse ace-t, id ilico ad regem scribit: simul quid se agere velit percũtatur. Fecerat quidem ea affi-tas, quam dixi, nõnihil suspectum Alphonso Ricium. Itaque primùm Arnaldo mandat, illi transeunti, si absque periculo possit, manus inijciat. Mox cùm vulgatum esset, eum l se ire cum copijs (sic enim Ricius regi scripserat) simulans velle se sub eo stipendia fa re, mutato cõsilio iubet, ni Ricius noui quicquã moliatur, vti eum incolumem transi-patiatur: quòd scierit eum ad se proficisci statuisse: sed quoad fieri possit, operã det, quid ab illo per negligentiam detrimenti capiatur. quibus literis acceptis Arnaldus, erosq; factionis regiæ seorsum alloquutus, in tempore secum adesse iubet. Nam pedi tum, quo resisti Ricij conatibus posset, non habebat. Profectus in oppidum Ri-is cum paucis primùm ne suspitionem multitudo pareret, per patentem portam in-essus est. Tractoque de industria cum portæ custodibus sermone, substitit, donec i sequebantur, affuere. Quem simulatque Arnaldus prospexit, obuiam cum pau-ad portam progressus, illum venientem in forum deducit. Tum aduersæ factionis mines eius consilij conscij, ad eum frequẽtes conuenerunt: quorum studio cognito, quendam ex his coniurationis principem conuersus, & num omnia parata forẽt per

contatus, vt parata audiuit, illico Arnaldum comprehendi ,atque in cuſtodiam tradi
iuſſit. Simul excurſione per oppidum facta, & aduerſa factione perterrita, oppido
ſine certamine potitus eſt. Inde arcem Ianulam,(ſic enim appellant) oppugnandam
profectus Arnaldum vinctum eódem perducit :ſi fortè poſſet, fraternæ mortis terrore
iniectoMartinum arcis præfectum ad deditionem adigere. Sed quum ille pertinaci-
ter affirmaret, non paſſurum ſe vlla priuata calamitate, in cuiuſpiam, pæterquàm in re-
gis ſui poteſtatem peruenire : oppugnare arcem aggreditur :quæ cum acriter oppugna-
retur, aliquot iam de præſidio vulneratis, Palermus ille centurio, quem amiſſo carpe-
nono, in hanc arcem in cuſtodiam tradditum, ſupra demonſtrauimus, à præfecto ar-
cis,vti ſolueretur & communi periculo ſuccurrere permitteretur, requirit. Quo impe-
trato illico murum conſcendit : hoſteſque iam ſcalas admouere conantes, tanta lapi-
dum vi obruit, vt nemo amplius arcem ſubire auderet: erat enim vt ingenti corpore,
ita & ingentibus viribus: quo facto & ſuam in Alphonſum fidem teſtatus eſt, & pri-
ſtinę virtutis fama recuperata dignus habitus eſt cui rex & veniam errati dederit, & in am-
pliorē ordinē euexerit. Poſtquàm Alphonſo renunciatum eſt, Ricium oppido potitum
omnē eius recuperandi ſpem in vna celeritate poſitāarbitratus, nihil ſibi ad feſtinationē
reliquum fecit : citatoque equo paucis, qui tum fortè cum eo erant, ſequentibus (nam
cum fortè venatum ierat) ne nocte quidem intermiſſo itinere Theanum aduolat.
Cæteriſque propoſito edicto, ſe abſque mora ſequi iuſſis, poſtridie manè plus ſexa-
ginta millibus confectis, ad oppidum peruenit. ea verò celeritas Ricium in primis con
ſternauit. neque enim regem tam cito affuturum crediderat. exiſtimabat illum, prius
quàm moueret, cogendis copijs tempus conſumtpurum, ſibique interea expugnandę
arcis facultatem fore. Caſtris ante oppidum poſitis Alphonſus, antequàm vim ex-
periretur, donec copiæ reliquę conuenirent, ad Ricium miſit: qui hortaretur vti ab in-
cœpto abſiſteret oppidoque cederet: quod ſi faceret errori ſe eius parſurum. Qui cùm
in propoſito perſtaret : vt primùm copijs ſe ſatis inſtructum putauit (nanque ad illum
interim pedites atque equites, è diuerſis locis confluebant)ſtatuit Alphonſus oppidum
totis viribus oppugnare: ne oppidum tam oportunè ſitum, & Neapolitani regni fir-
miſſimum clauſtrum, in inimicorum poteſtatem deueniret. Cumque naturam regi-
onis dilgentiùs intueretur, animaduertit montem, quem Ricius inſederat, facilè cir-
cumiri, ac deſuper hoſtem oportunè peti poſſe. Itaque Mendociam Hiſpanum, im-
pigrum virum, cum peditibus ducentis, clàm hoſtibus, continuò ire pæcepit, & ſi qui oc-
currant, è Ricij peditatu ſe eſſe ſimulare. Id oppidum à montis Caſinatis, quem dixi,
radices ſitum eſt: idque exiguus amnis interluit. Arx ab oppido aliquantum diſtat e-
minenti loco ſita : ſupra arcem ad mille fermè paſſus, templum eſt, de quo diximus:
opus vetuſtate, religione ,pæcipuè diui Benedicti corpore, percelebre, caſtelli cuiuſ-
dam inſtar duplici muro circundatum. Per cuius templi exteriorem murum (nam
& is quoque ab hoſtibus cuſtodiebatur) Mendocias cum ſocijs tranſitum faciens(nam
alios expectabat) cuſtodes fefellit. Ricius cognito regis de oppugnatione conſilio,
ex oppido prodit, vbi ſe haud ſatis tutum exiſtimabat, diſpoſitis per muros partim ex
ſuis, partim ex oppidanis, qui reſiſterent: eoſque tumulos, qui regijs caſtris immine-
bant, inſidet : quos tamen prius occupatos præſidijs firmauerat. Alphonſus interea
copias inſtruxerat: nihilque aliud oppugnationem differebat, quàm eorum qui circum
miſſi erant aduentus. Iamque ab omni parte Ricius ſibi ſatis proſpexiſſe videbatur,
cùm illi extemplò ſupra caput, veluti procella quædam Mendocias apparuit. Nanque
ij ,qui pro templo ſtabant : opinati hunc eſſe reliquum Ricij peditatum (vt diximus)
atque, eum cum ſuis ad Ricium deſcendere. Ricius quoque Mendociam tum eſſe,
quem præſtolabatur, ſuſpicatus, parumper ſubſtitit. Sed mox fraude cognita aduenien
ti Mendociæ ſeſe obiecit. Quod vt Alphonſus animaduertit, omnes ſuos, quos in ar-
mis, (vt diximus) paratos, atque inſtructos habebat, partim in hoſtem pugnare, partim
oppidum adoriri imperat. At Ricius ancipiti malo circumuentus ſeſe confeſtim in fu-
gam conijcit : viaque per medios hoſtes ferro facta, amiſſis pluribus, deſtitutoque oppi
do, primò in templum mox per deuios ſaltus in oppida, quæ propinqua erant , euaſit.
Quo fugato Alphonſus confeſtim oppidum abſque certamine recepit. ibique Arnaldi
fratre

fratre cum valido præsidio relicto, ipse Capuam reuersus est. Qua in re profectò nescius virtus ne magis, an celeritas eius laudanda sit. Neapolis interea arctissimè obsidebatur: nec re frumentaria modò, verùm etiam aqua reciso extra vrbem aquæductu oppidanī laborabant. Quocirca ingens tristitia oppidanorum animos ceperat. Agebantur res adeò immutatas esse, vt qui prius Eugenij pontificis & Iacobi Caudolæ auxilijs instructi sibi pares Alphonsi viribus videbantur, nunc omnibus destituti subsidijs, eum ante portas binis castris positis victorem viderent, quem nauali prælio superatum & captum, nunquam amplius id regnum petere ausurum putarent. Esse in illius ditione Siciliam, cōmeatus, ac cætera bello necessaria suppeditantem: esse Sardiniam, Baleares insulas, Barchinonensium atque Aragonensium regna amplissima, vnde illi pecunia, ac milites subministrari possent. Angebantur quoque vehementiùs frumenti ac pecuniæ inopia, non ærario modò, verumetiam priuatorum ciuium facultatibus diuturno bello exhaustis. Duplex modò spes supererat: sed altera quidem minus firma. Nam Genuenses etsi libenti animo adiuuari ab illis sciebant, tamen grauari tantis, ac tam crebris sumptibus existimabant. Altera erat in Francisco Sfortia, & Antonio Caudola. Sed alterius cunctationem videbant, alteri non satis credebant. Omnia tamen tentanda, priusquàm vltima experirentur, vociferabantur. Quorum vocibus permotus, vt par erat, Renatus ad Genuenses & ad Antonium Caudolam, qui cum eo post receptum filium in gratiam redierat, simul & ad Franciscum Sfortiam in Picenum crebrò nuncios dimittebat, qui docerent, quas in angustias res suæ redactæ essent, binis cica vrbem castris hostium positis, & vt cum copijs celeriter aduolarent, si se saluum vellent, hortarentur. hæ spes omnes vanæ, atque irritæ euasere. Nam & inter Genuenses, cum iam decreta classis esset, pecuniaque in stipendium imperata, de præfectura inter Ioannem Fregosum, Thomæ fratrem, qui per id temporis Genuensis vrbis principatum obtinebat, & Ioannem Antonium Fliscum nobilitatis principem orta contentio ne classis perficeretur, impedimento fuit: & à Francisco atque Antònio, aut nulla, aut serò auxilia venere. Quum hic esset rerum status, nec speraret Alphonsus Neapolim aliter quàm fame, aut prodtione capi posse: aperuit ei fortuna inopinatam quandam ad victoriam viam. Nanque Anellus faber quidam cæmētarius, quē fames Neapoli exire cōpulerat, ad eum profectus, docuit vrbem haud magno militum periculo, (si rei præmium esset) capi posse atque in id operam suam atque studium est pollicitus. Hunc rex collaudatum, & maioribus, quàm eius fortuna caperet, promissis oneratum, de ratione rei agendæ percontatus (omnibus quibus opus erat celeriter præparatis) ad ducentos viros fortes deligit: qui cum Anello, ac fratre nocte aquæductū ingrediantur, & in ijs Mazzeum Ianuarium ac Diomedem Caraffam: & alios quosdam Neapolitanos, qui patria exules multos annos eum sequuti fuerant, quibus vrbis loca nota erant: omnesque paratos in armis esse iubet, causamque supprimit. Sub mediam noctem quum vocati omnes conuenissent, ducibus rem aperit: hortaturque vt intrepido animo rem aggrediantur, quę sit ijs ingentem vtilitatem & decus allatura. Quòue vno atque eodem tempore & illi mœnia occupare, ipse cum copijs adesse possit, mandat vt cum in demonstratum locum ex aquęductu emerserint id sibi per eos, qui reliqui in aquæductu fuerint, significari confestim curent, rem à primis ad nouissimos perferendo. Erat autem ingressus in aquæductum per puteum alterum extra vrbem ad lapidis iactum in horto quodam positum: in quē per funem septē & viginticubitorū dimitti oportebat: datoque vni ex his negotio vt cùm sciret primum eos è puteo intra tectum euasisse ad se referret, scalisque & vectibus traditis, eos dimisit. Adiecit præterea vti quarta noctis vigilia, postquàm è puteo emersissent, facto impetu mœnia aggrederentur: oppressisque illico custodibus turrim vicinam occuparent. Cæteris verò vti imperata facerent, ducesque sequerentur vehementer præcepit. Cum his mandatis profecti leuiter armati ducibus Anello atque eius fratre, in puteum, per quem descensus perquàmdifficilis erat, sese tacitè per funem demittunt, accensaque funalia præ se ferentes: quum per cæcam testudinem singuli, vnus post alium, progrederentur, ad foramen, per quod aqua in vrbem illabebatur, absque magno labore perueniunt. Aggressiq; murum perfodere aliquanto plus in eo excidendo quā Anellus putauerat, propter eius crassitudinē posuere.

Eoq́ue claustro perfosso, vlterius progressi per canalem, qui ab aquæductu in puteum ferebatur: non absque difficultate in ipsum puteum descenderunt. Restabat secundus labor, vt scilicet è puteo in domum euaderent. Anellus igitur & frater primi, subijcientibus humeros socijs, pedibus simul ac manibus per murum niti cœperunt: donec ad foramina quædam per quæ erat in puteum descensus, paulò supra hominis magnitudinem, peruenere: ad quæ statim appulsi ad summum euaserunt. Fortè autem pridie eius diei Neapolitani magnum lapidum aceruum, propter huiusmodi suspitionem, vt in puteum inspicerent, ex operculo deijecerant: nec postea siue obliuione siue negligentia lapides imposuerant. Quod si esset factum, irrito haud dubiè incœpto, puteum ingressos ruerti oportebat. Eo igitur operculo facilè, ac sine strepitu sublato, Anellus, ac frater primi in domum exiliunt: omnibusq́ue exploratis ne quid insidiarum subesset, postquàm neminem adesse cognouerunt, per funiculum è puteo delatas secum scalas attrahunt: quibus, qui in puteo erant, scandere cœperunt. Difficilis erat præsertim armato ascensus per nauales scalas: quæ cum ab imo vagæ, atq; instabiles essent: nemo erat, qui subsistere auderet: ne aut homines, aut armorum casu periculum afferret. Inter hæc muliercula, cuius ea domus erat: primùm graui odore quem è puteo limus exhalabat: tum lumine inspecto exanimata celeriter accurrit: ijsq́ue visis, qui iam emerserant, continuò exclamat. Fueratq́ue haud dubiè proditura insidias, ni celeriter oppressa, vocem emittere inhibita esset: filia quoque iam adulta matrem orare vehementius cœpit, ne fortunæ aduersaretur. Ad hæc terrori immistæ preces, magnaq́ue silentij præmia mulierem inter spem, metumq́ue dubiam placauerunt. Iam sol exortus erat, cùm vix quadraginta ex omni numero puteum euaserant, & qui ingressum nunciare regi debuerat: siue negligentia, siue quòd is metu, erumpente luce, à destinato loco discessisset, nihil regi significauerat: qui rei euentum opperiens, paratus cum copijs erat. Cumq́ue accepisset neminem suorum in muro apparere: nihilq́ue tumultus ex vrbe audiri, putauit omnes aut cæsos esse, aut metu exilire non ausos: itaque propius ad vrbem profectus ab ea parte, quæ occupanda erat, ad muros succedit. id verò consilium vt primò in discrimen ingressos adduxit, ita victoriæ causa ad postremum fuit. Namque eius aduentu cognito Renatus cum ea manu, quam ad subitos casus parauerat, citato equo ad muros contendit: hostesq́ue procul amouit. Ingens verò pauor & consternatio hos, qui iam è puteo emerserant, cœpit. Nec regredi in puteum ne se armorum strepitus propinquis hostibus proderet: nec propter paucitatem erumpere audebant, sed mortem taciti continuò expectabant. Alphonsus vt vidit intus à suis nihil misceri, desperatis rebus signo receptui dato castra versus proficisci cœpit. Quod postquàm Renatus animaduertit, periculum omne depulsum arbitratus, relictis custodibus, & ipse in regiam redijt. Fortè quidam ad puteum vnde erat in aquæductum ingressus, profectus erat, rei ipsius nescius. Isq́ue re cognita ad Alphonsum nunciatum cucurrit multos è puteo prodisse, atque in domo tacitos ob metum latere. Eo nuncio accepto celeriter conuerso equo vrbem repetit: atque ad mœnia succedit, quo eorum animos acueret. Inter hæc mulieris quam dixi filius à statione sua domum venit, pulsatisq́ue foribus cùm nemo aperiret: insidias illico subesse suspicatus, cœpit infestius pulsare & fores perfringere. Mater & qui intus erant exanimati quid agerent, nesciebant. Alij subitò patefacta ianua petendum atque interficiendum hominem, Alij ob matris ac sororis beneficium capiendum modò, nec vlterius in eum sæuiendum censebant. Quam sententiam quum omnes probarent, reseratis paulùm forbius, quum niterentur manus inijcere, repentè vt hostes vidit, trepidus refugit: hostesq́ue intra vrbem vociferans ad Renatum subitò peruolat: quæq́ue viderit refert. At qui intus erant vt insidias palàm factas esse perspexere, nec reditus à lateribus locum dari, vno agmine repentè è domo prosiliunt: primòque impetu mœnia propinqua (vno tantùm vigile ibi reperto) turrimq́ue occupant. Nam cæteri custodes tanquam eo die nihil discriminis restaret, in diuersa abierant. Renatus eo nuncio primùm, deinde tumultu excitatus (vt adhuc erat armatus) ad mœnia celeriter reuersus, impetum in hostes facit. Quibus visis Alphonsus ad muros cum copijs aduolat: quoq́ue suis animos adderet, scalas admoueri imperat.

Cæterùm oppidani eam muri partem facilè tuebantur, & ne quis per ſcalas in captam turrim euaderet grauium ſaxorum deiectu obſiſtebant: eosque qui turrim occuparant, manubaliſtis inceſſebant. Dum pugnatur obequitans mœnia Alphonſus animaduertit paulò ſupra eam partem, quæ oppugnabatur, locum quendam neglectum eſſe (namque eius cuſtodes deſerta ſtatione ad propinquum tumultum ſe contulerant) Itaque ſcalas celeriter admoueri, eumque locum occupari iubet: ſperans eo facto aut vrbem inde capi poſſe, aut certè hoſtes ab oppugnatione eorum, qui turrim occupauerant, auerti. Is verò locus hoc facilius occupari poſſe videbatur, quòd veluti in arcum curuatus à Renato, & ijs qui cum eo pugnabant, conſpici non poterat. Iam verò ex ijs, qui turrim occupauerant, cum tormentis, atque omni telorum genere peterentur, partim grauiter ſauciati fuerant, partim ne in hoſtium poteſtatem venirent, ſeſe è muro præcipites dederant. Cumque vnus ex ijs, Ioannes Michaël Calatouillus, eques Valentinus, deſperata ſalute in hoſtes delatus ſeſe aliquandiu defendiſſet, à Renato confoſſus mortem honeſtam, ac glorioſam obijt: eratque Renatus eam turrim recepturus, niſi à tergo ſubitò, atque improuisò cum ingenti clamore, & alacritate hoſtes inuecti terrorem intuliſſent. Potiſſima verò cauſa trepidationis fuit (quòd plerunque ludente fortuna in bello accidere conſueuit) res vtique parui momenti. Nam equus quidam fortè captus, & inſeſſus à Petro Martino, vel (vt alijs placet) Sancio Barilio Alphonſi milite, per mœnia vrbem ingreſſo, in hoſtes inuectus opinionem præbuit captæ, & refractæ portæ proximæ. Is verò equus Sarni Brancatij fuerat, præſtantis equitis & Renato percari, qui dum fortè per ea loca excurrens in hoſtes incidiſſet (adempta ei ob viæ anguſtias fugiendi facultate) captus fuerat. At Renatus primùm cohortatus qui aderant, in hoſtes fortiter inuectus, eorum impetum paululum repreſſit. Mox verò, vt creſcente hoſtium numero, ſuos exterritos animaduertit: nec poſſe diutius impetum ſuſtineri, ſenſim referre pedem cœpit. Alphonſus intereà ad Diui Ianuarij portam, quæ erat aliquanto remotior, quibuſdam oppidanorum, quos belli ſatietas ceperat, ſuadentibus, contendere partem ſuorum, & appulſis ſcalis eam portam effringere imperat. E quibus Lupus Simenes, Raimundus Buillus, atque Eximenus Corella, cuius potiſſimum opera in ea re vſus Rex fuerat, ſuperatis mœnibus primi omnium vrbem ingreſſi, pleriſque alijs vt intrarent, animos dedere. Quæ vt Renatus ſenſit, cui potiſſimùm parti, aut loco ſuccurreret incertus (omni ſpe defendendæ vrbis abiecta) in pælio omnia expertus eam victori conceſſit. Tum & à Fori Boarij porta, quæ ad Caſtrum Maris fert, & ab alijs diuerſis muri partibus irruptio in vrbem facta, omnibus ſtationes præ metu deſerentibus: atque ad prædam diſcurſum: à cædibus tamen temperatum, mox verò ingreſſo Rege, & prædæ quoque finis factus. Poſtridie eius diei, duæ ingentes Genuenſium onerariæ, quibus commeatus deferebantur, ignaræ vrbis captæ ſupra portum apparuere: propiusque profectæ vt viderunt ſolitos lætitiæ clamores à ciuibus non edi, illico ſuſpicati res immutatas eſſe, ſub arcem conceſſerunt, frumentoque expoſito, vini & commeatuum cauſa Surrentum (quæ vna ciuitas in Renati fide permanſerat) petiere, atque octauo fermè die Neapolim reuerſæ: quàm proximè potuere ſub arcem anchoras iecerunt. quæ ſi pridie ante captam vrbem aduentaſſent: naualesque ſocios in terram expoſuiſſent, dubiam facere victoriam poterant. Per hunc modum Alphonſus Neapoli vrbe nobiliſſima, ac vetuſtiſſima, anno ab initio belli vno & vigeſimo, potitus eſt. In quo neſcias profectò, magis nè eius fortitudinem & conſtantiam, an clementiam, cæteraſque virtutes laudes: an felicitatem admirere. Namque in aggrediendis rebus impiger, nec labore vllo defatigabatur, nec periculo cedebat vlli: tantamque animi fiduciam in his agendis præ ſe ferebat, vt ſæpe eius milites cum pluribus, ipſi pauciores, dimicare non dubitauerint. In bello gerendo adeò conſtans, vt eum nec calamitas vlla accepta, nec pecuniæ inopia, nec belli diuturnitas, nec commeatuum penuria, nec hyemis magitudo ab incœpto reuocauerit. In victoria adeò clemens, & moderatus, vt de ea laude poſſit cum quouis antiquorum principum decertare. Clementiæ par facilitas, ac liberalitas erat: famis, ſitis, frigoris, calorisque inaudita patientia, ad quam per aſſiduos venandi

labores obduruerat, adiuncta erat. Ad hæc literarum amor, (is enim vnicus doctorum hominum cultor suæ tempestatis fuit) & vini abstinentia accedebat, quod aqua infusum vix quicquam vini simile referret. Has tantas regias virtutes consilij magnitudo, rebus belli, ac pacis pariter perspecta æquabat. Ita porrò felix, fortunatusque, vt per rarò vnquam vlla accepta clade ipse vnus omnium regum fortunā in potestate habuisse videatur. Sed hæc alterius sint loci: nunc ad rē gestam redeo. ingressus vrbem Alphonsus præconibus paulo pòst per vrbem dimissis, vt populationibus modus statueretur, edixit: ac plerisque ciuibus, qui ad se supplices cōfugerant, bona iam à militibus occupata, cum ædibus liberè restitui iussit. Nec post id temporis hostile quicquā in tota vrbe perpetrari permisit. Quippe existimauit, & præstanti regis esse uictis ignoscere, & sapientis integræ, quàm euersæ ciuitati dominari malle. Quo quidem facto vel inimicorum animos sibi maximè placauit. Vnus supererat expugnandarum arcium labor: hæ autem tres erant, Capuana, Montana, & Regia: in quā se Renatus amissa vrbe receperat. hæq; omnes tum situ tum valido pæsidio munitæ erant. Cæterùm rei frumentariæ inopia laborabant, præsetim Montana, et Capuana. Itaq; eas obsidere statuit, & in primis Cpuanā vtpote infirmiorem, & regiæ iunctam: Vixque quartus ab obsidione intercesserat dies, cùm Ioannes Coxa, vnus ex ijs, qui in regiam cum Renato confugerāt, à Renato petijt, vt sibi liceret cum Ioanne Caraffa de arcis ipsius deditione agere. Is enim Capuanæ arcis præfectus, in eam vxorem ac liberos habebat, nec ignorabat arcem ipsam ob commeatus inopiam defendi non posse. Cui Renatus cùm iam arci subueniri non posset, vt saluti suorum consuleret, permisit: atq; vt paucorū quorundam dierum inducias peteret, iussit: quas cùm primò Alphonsus abnueret, ne Renatus ea occasione noui quippiā in vrbe moliretur: mox mutato consilio, missis Lupo Vrreo, ac RaimūdoBuillo ad Mariæ Coronatæ templum, quò Coxa conuenerat, inducias concessit. Post hæc Ioannes vxore, ac liberis cum omni præsidio, aq; omnibus rebus eductis, haud cunctanter arcem dedidit. Recepta arce Capuana, totaq; vrbe in potestatē redacta, Alphonsus vti omnes arma ponerent, edixit. Haud multò pòst Renatus cùm pecuniam non haberet, vnde arcem tueretur, & amissam vrbem recuperare se hosse diffideret, summaq; iam rerū omnium desperatio animo obuersaretur, abeundi consilium cepit: potissimum cum haud sciret, an postea nauium potestate, quibus se tuto mari committeret esset habiturus. Quū igitur ita statuisset Antonium Caluum à quo grandi pecunia adiutus fuerat, arci præfecit: Montanæ arcis custodia Mazario Gallo permissa. Deinde nauē ingressus est. vrbem quā amiserat cū gemitu sæpe respiciēs, ac fortunæ iniquitatē incusās, Otino Caraciolo, Georgio Alamāno, ac Ioanne Coxa tam mœsti discessus comitibus. Isque secunda tēpestate vsus ad portum Pisanum, inde terrestri itinere Florentiam ad Eugenium pontificem, quo amico vtebatur, profectus est. Post cuius discessum Alphonsus belli reliquias confestim persequi statuit. Itaq; cùm accepisset Antonium Caudolam cum Ioanne Sfortia Francisci fratre copias contrahere, aduersus eum proficisci instituit: debellatum prorsus existimans, si illos vno modò prælio vicisset: retinebat enim Franciscus complura in Apulia oppida. Vrbe igitur primùm præsidio firmata, atq; eius custodiæ relictis Neapolitanis compluribus: quorū præcipuam erga se fidem in eo bello cognouerat: primùm ad Capuam in campos profectus, mox coactis maioribus copijs, postquàm se satis firmum atq; instructum existimauit: inde ad Populi Fontem mouit, ac postridie Iserniam, quæ adhuc in partibus Antonij erat, petijt. Cuius aduentu conterriti oppidani, admisso eius præsidio, oppugnationem non tulere. Inde Carpenonum belli caput ducit: ibiq; castra ponit. Quod vbi Antonius accepit, confestim cum copiis proficisci statuit, priusquā Ioannes Sfortia quem Franciscus frater in Picenum reuocabat, copias ab se abduceret. Nanque Franciscus (cognita rerum Neapolitanarum immutatione) de rebus suis solicitus retinendum fratrem, suaque potius defendenda, quàm aliena oppugnanda censebat. Inter hæc Paulus Sangrus, deserto Antonio, cum equitatus parte ad Alphonsum in castra transgressus, quantæ hostium copiæ essent, docuit. Alphonsus eum collem ante omnia occupandum putauit, per quem Antonium iter facere oportere cognouit. Itaque confestim in eam partem tranfert. trecentisque peditibus Saxanum (quod castellum in propinquo erat) missis, eū collem, per quem ad Carpenonū itr erat, valido pedita

firmauit. Quem vt Antonius ab hostibus captum,& insessum comperit,ad Pesculannum (ita id castellum incolæ vocant) cum copijs substitit, qui locus à Carpenono haud multum aberat. Carpenonum oppidum in colle positum, despectum vndique procliuem habet,ab eo colle exiguo interuallo,alter sese attollit mons pari fermè altitudine, per quem, vt ostendi, ad oppidum iter erat. haud procul inde à dextra situs est mons alius,in quo Alphonsus castra posuerat. Postridie Antonius,vt fiduciam ostenderet,copias in aciem educit,quod vt Alphonsus animaduertit,& ipse pro castris acies instruxit,multis verò haud dimicandum censentibus,quòd maiores essent hostium copiæ, cum Ioannes Vintimillius rogatus sententiam diceret, si (absente rege) penes se vnum summa rerum esset,sese intrepidè hostes aggressurum,cæterùm non audere se tale quidpiam regi suadere,quòd in eius capitis salute tot populorum salus contineretur. Conuersus ad eum Alphonsus,per me igitur,inquit quo minus fiat tam memorabile facinus,steterit: auertant id superi à genere nostro dedecus,vt metu pugnam detrectasse videamur. Simul his dictis galeam capiti induit,aciesque producit. Exiguus amnis inter vtraque castra excurrebat. Isque cursus tarditate,intra conuallem pluribus locis stagnabat. Hic Antonius de industria expectabat,si fortè prior rex initium transeundi faceret, quòd is locus aliquantum accliuis trans flumen erat. At Alphonsus paulùm è castris cum paucis digressus,vt hostium aciem,& loci situm diligentiùs specularetur: postquàm cuncta cognouit,reuersus,vt vidit hostes citra flumen illici non posse,confestim tres acies trans flumen mittit: quibus Petrus, atque Alphonsus Cardonæ, ac Guilielmus Raimundus Moncata viri fortes præerant, hique celeriter amne transmisso, magno impetu in hostes inuecti, insignem pugnam ediderunt. Sed cùm plures hostium acies his sese circumfudissent: nec viderentur diutius eorum vim sustinere posse,quarta Alphonsi iussu successit acies, quam Raimundus Buillus ducebat: & item quinta, cuius princeps erat Lupus Vrreus,vir præter bellicas artes,eximijs naturæ, ac fortunę dotibus præditus. Hos Alphonsus paulò infra eum locum, vbi pugnabatur, circunducere acies,atque hostium latera iubet inuadere: quorum interuentu,eorum qui iam cessuri videbantur confirmatis animis,prælium redintegratum est. Inter hæc pedites, quos ad Saxanum constitisse dixi, impedimenta hostium aggressi prædam agebant. Quod cùm Antonius animaduerteret,confestim aciem vnam ijs subsidio mittit. Tum Alphonsus cum reliquis aciebus in hostes fertur,militesque alios exhortando,alios castigando in pugnam accendit. In eo quoque prælij ardore Inici Gheuaræ,viri acris,atque impigri tùm commilitones animando,tùm manu cum hostibus fortiter rem gerendo, virtus spectata,& laudata est. Pugnatum est aliquandiu æquo marte,nec incruento,cùm neutri cederent. Demum hostes terga dant,quos regij consectati (direptis impedimentis) magnam eorum partem,in queis Antonium inter primos dimicantem,ceperunt,reliqui copiarum duces (abiectis armis) sibi salutem fuga quęsierunt. Castris captis impedimentisque direptis,cùm hostes nullum fugiendi finem facerent, Alphonsus receptui cani iussit. Post hæc cùm clementia sua in captiuos vti statuisset, perducto ad se Antonio,veniamque erroris postulanti,non modò ignouit,verumetiam oppida,quæ à patre accepta,hæreditario iure possidebat, reliquit, cæteris captiuis perhumaniter habitis. Nec quicquam ex Antonij supellectile,quæ erat ingens, præter Christallinum calicem cepit. Secundùm hoc prælium Alphonsus per Pelignos, ac Marsos, gentem bellicosam victricia arma circuntulit totamque eam regionem breui subegit. Deinde in Apuliam se conuertit, vt belli reliquias conficeret (nondum enim Apuli, qui Francisco Sfortiæ dominatu tenebantur,arma posuerant) castrisque primò ad Manfredoniam oppidum ad mare situm motis eam vrbem, præter arcem, oppidanorum quorundam opera statim recepit: in ea Victor Rangonius, quum sese aliquot menses tenuisset, desperato ad extremum auxilio, deditione facta, rebus suis consuluit, Troia interim, & cæteris oppidis Francisci receptis. Dum hæc aguntur, Renatus, quem profectum ad Eugenium dixeram, quum sese arcem regiam tueri posse diffideret (nam Montana, ob frumenti inopiam, iam antè recepta per deditionem fuerat) quòd ipsius regiæ tutela magno sumptu indigebat, nec absque Genuensium nauibus, frumento, ac rebus necessarijs prouideri poterat, eius de-

dendæ poteſtatem Ioanni Coxæ permiſit,ipſe mari in Galliam redijt.In deditionis verò conditionibus,quum eſſet poſtulatum vt Georgio Alemano,Otino Caraciolo,Ioanniq́; & cæteris,qui Renatum ſequuti eſſent,ignoſceretur,in eos ſeſe facilem & perhumanum Alphonſus exhibuit.Hoc tam graui,& tam diuturno bello confecto,omnique demum regno pacato,Alphonſus Beneuentum conceſſit : ibiq́; conuentum agere inſtituit. Quod poſtquam vulgatum eſt,Neapolitani ciues,regniq́; optimates honeſtius arbitrati,conuentum Neapoli agi,quæ vrbs eſſet regni totius caput, ibiq́; regem honorificentiùs,quàm vſquam alibi excipi poſſe, legatos ad eum miſere oratum,vti apud ſe mallet conuentum agi.Fuit ea legatio Alphonſo periucunda : quòd quàm grata ſua victoria Neapolitanis eſſet,ex eo maximè iudicabat: itaque Neapolim conuentum edixit. Poſt hæc ex Beneuento digreſſus,Neapolim ad diui Antonij templum ſub vrbem, ad quingentos fermè paſſus,conceſſit : ibiq́; moratus eſt,donec, quæ ad triumphi magnificentiam pertinebant,parata eſſent. Quibus compoſitis,ad eam partem quæ Salernum fert acceſſit.Neapolitani primùm indignum exiſtimantes tam celebrem tot victorijs regem portam vrbis ſubire,quandam muri partem,quà triumphans introiret, nouo Romanorum imperatorum more,diſiecere.Huc ductus eſt currus inauratus, quem veſtes purpura,atq; auro diſtinctæ longè illuſtrabant,& in eo ſella curulis æquè exornata. Currui alligati erant quatuor eximij candoris equi,quos vnus æquè albus præcedebat: ijq́; omnes frenati auro,pictisq́; ſericis inſtrati.A dextra,leuaq́; currus incedebant bis deni è nobilitate Neapolitana lecti viri,ſingula manibus haſtilia gerentes: quibus illigatum velamen erat auro diſtinctum,quod ſupra currum deferebatur.Alphonſus vt regem decuit, antequam in currum tolleretur,habendam rationem hominum de ſe benemeritorum, quorum opera fideli,ac forti in bello vſus fuerat,arbitratus,hos pro meritis, varijs honoribus,& præmijs affecit: deinde currum inſcendit,regali cultu,ornatuq́; decorus , ac longè conſpicuus.Lauream coronam,triumphantium veterum more , quamuis amici ſuaderent,renuit. id honoris ſuperis tantùm tribuendum inquiens.Circumſtabat infinita hominum multitudo eius viſendi ſtudio,præſertim triumphi ex longa antiquitate repetiti ſpectaculo,vel ex longinquis profecta.Moueri deinde agmen cœpit : cuius ordo huiuſmodi fuit.Primi omnium ſacerdotes diuinum carmen canentes,altariaq́;, & ſacra corpora geſtantes ibant. Sequebatur è diuerſis ordinibus ingens tum ciuium, tum externorum numerus.Proximi ibant complures partim Florentini,partim Hiſpani Punico habitu : hiq́; varia ſpectacula edentes,alij moralium,alij ſacrarum virtutum,cum titulis,atq; inſignibus ex quibus dignoſcerentur : alij Cæſaris,& aliorum quorundam , qui floruere,principum perſonam referebant: regemq́; pro dignitate alloquentes, ac laudibus in cœlum certatim extollentes,cum incredibili circunſtantium voluptate , hunc pro ſe quiſq; ad virtutum ſtudia,ad gloriæ cupiditatem,ad diuinæ religionis cultum accendebant. Poſt hos aliquanto interuallo rex procedebat,tum habitus magnificentia, ac nitore admirabilis,tum rerum à ſe geſtarum magnitudine longè admirabilior, atque illuſtrior.Currum pedibus ſequebantur totius regni reguli & optimates. Voluit enim quos vicerat,hos triumphi ſui participes efficere,non de his,veteri Romanorum more, triumphare : nulli ante currum captiui ducti,nulla ſpolia prælata. Nouerat enim regna vt fortitudine cōparari,ſic manſuetudine,& humanitate conſeruari. Nihil verò à Neapolitanis prætermiſſum eſt ad vicorum ornatum,per quos iter facturus eſſet. Omnia floribus conſtrata : varia odorum,ac vaporum ſuauitate fragrabant. Hoc modo lætis ſalutantium,& congratulantium vocibus,omnes vrbanas ſeſſiones,curru triumphans,prætereuectus eſt.Nanq; omnis Neapolitana nobilitas,quæ longè clarior, & potentior olim fuit,in quinq; illuſtres ſeſſiones,ſiue conſeſſus appellare quis malit,diuiſa eſt. Erant enim hæ ſeſſiones,tùm pulcherrimis aulæisq́;,pictisq́; ſtragulis ornatæ, tum cultiſſimarū virginum,& nuptarum choris ornatiores.quæ pulſu pedum tibiæ ſonum modulantes, rege conſpecto hunc, vt communem patrem, vt decoris, ac pudicitiæ ſuæ tutorem veneratæ ſunt. Demum in arcem Capuanam, die iam in veſperam inclinante, ſe recepit.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLITANI LIBER OCTAVVS.

*

OMPOSITO regni ſtatu, incolisque bello feſſis quiete reddita, omnes
vno ore Alphonſum miris in cœlum laudibus ferebant, ſe per eum in-
tollerandis laboribus, periculis, miſerijs liberatos prædicantes. Qui
arua colere conſueuerant ſeſe ad agrorum culturā contulerant. mer-
catura, quam bellum ſuſtulerat, aduenarum concurſu, atq; commer-
cio, in vſum reuocari cœperat. eratque earum rerum iucunda recor-
datio, quas graues, atque aſperas perpeſſi fuerant. Regum, ciuitatum, nationum legati
.d eum gratulandi gratia frequentes ventitabant. Illa modò cura regi ferè reliqua erat:
Nanque Eugenius pontifex maximus, de quo ſuperioribus libris mentionem fecimus,
egrè ferens Renatum regno pulſum, adhuc cum eo inimicitias gerebat. Cuius opes,
quamuis rex parum timeret, tamen ne contra Romanam eccleſiam, cuius erat maximè
obſeruans, bellum gerere videretur, ei reconciliari optabat. quare data occaſione, non
deſtitit, quoad diſſenſio, ac bellum omne ſublatum eſt. Nanque Eugenius quum vide-
ret fruſtra à ſe ſuſcepta arma retineri, nec iam amplius Renatum, qui poſtea regni ſpe
biecta in Galliam abierat, reſtitui poſſe, Ludouicum Cardinalem Aquileienſem appel-
latum, magno animo, & conſilio virum (cui admodum fidebat, cuique rerum ſuarum
ummam commiſerat) qui cum eo de pace ageret, legatum ad Alphonſum miſit. Fuit
utem hic annus à natali Chriſti Domini noſtri quadrageſimus tertius, & quadringen-
eſimus ſupra milleſimum. Legatus vbi Priuernum peruenit, miſſis, qui ſuam profectio-
em regi ſignificarent, ſubſtitit. Quod poſtquam rex agnouit, Alphonſum Borgiam E-
iſcopum Valentinum, nonnulloſque alios viros claros, quorum conſilio vtebatur, qui
um ſalutarent, continuò ad eum miſit. orta verò inter eos controuerſia, quòd Ludoui-
us ſe pro legato à rege ſuſcipi peteret. & Alphonſus epiſcopus, ac cæteri regij nega-
ent id æquum eſſe, ne iam tunc rex ſeſe Eugenij autoritati, ſibi adhuc aduerſarij, ſubie-
iſſe videretur: continuò rex vbi id reſciuit, eam controuerſiam tolli iuſſit, atque vt cum
egati inſignibus ad ſe iret, permiſit. Multiſque principibus viris ad quatuor millia paſ-
uum à Terracina obuiam aduentanti præmiſſis, ipſe quoque vbi eum appropinquare
ccepit, ad mille paſſus proceſſit, comiterque, ac benignè accepit. Interim oſtendit pla-
ere ſibi quæ de pace agenda eſſent, ea nullo interprete per ſe ipſos agi, nec cū ſuorum
æterea quoquam communicari, ſic ea cautiùs, meliusq; confici poſſe. Cuius conſilio
pprobato Legatus, id quoque ſibi placere reſpondit. Eoque ipſo die ad eum, ne quid
mporis fruſtra laberetur, quum eſſet profectus, priuſquam de pace colloqueretur, rex
ro ſua humanitate prius loqui orſus, oſtendit ſeſe iuris ſui tuendi gratia, quod aliter
eri nō poſſet, contra Eugenium bellum ſuſcepiſſe, quem cùm à Ioanna regina filium,
regni ſucceſſorem inſtitutum ſciret, ac pro ſtatu ſuo conſeruando infinitos labores, ac
ericula adijſſe, Renato poſthabuiſſet, cui & apertè fauiſſet, & opitulatus eſſet. que ideo
grauius tuliſſe, quòd nulla ſua iniuria laceſſitus pontifex, ipſum adeò pertinaciter op-
ugnaſſet. neque enim meminiſſe ſe, à ſe quidpiam, cuius rei cauſa is ſibi infenſus eſſe
ebuerit, admiſſum. non perſonam, ſed cauſæ æquitatem ab illo ſpectandam fuiſſe, qui
ommunis omnium, æquo iure ſit parens, nec magis hunc, quàm illum aut amare aut
diſſe debeat. Multa præterea maiorum ſuorum exempla retulit, qui pro Eccleſiæ di-
gnitate, & auctoritate conſeruanda multa diſcrimina obire non dubitaſſent. ſui verò
rga ſacroſanctam Chriſti Eccleſiam animi Gerbiniam expeditionem, quam pro Chri-
ſtiani generis gloria ſuſcepiſſet, imprimis teſtem eſſe. quapropter quæ egiſſet non vo-
luntati, ſed neceſſitati attribui oportere. pacem ſe libenter & accipere, & dare: ſi modò
qua poſtularentur, concedanturq;: hanc ſuæ voluntatis, atque conſilij ſummam eſſe.
Poſtquam dicendi finem fecit, Legatus, quibus potuit verbis, bellum à pontifice geſtum

excusauit: docens non odio, sed humanitate compulsum, aduersus eum bellum gessisse: neque potuisse Renati à se auxilium implorantis preces auersari. sed postquam ille regno extrusus esset, remota belli causa pontificem ad pacem mentem conuertisse: seque eius rei auctorem imprimis apud Eugenium fuisse. admiratum iampridem tum animi, tum consilij, tum rerum ab eo gestarum magnitudinem: summam præterea in bello constantiam, amicitiam illius vltro expetisse: qua quidem per pacem sibi perfrui liceat. Post hæc cùm de pace aliquandiu colloquuti essent, ab eo sermone vterque spe plenus discessit. Cepit autem vtrinque ex eo sermone mutuæ virtuti, atque prudentiæ ingens opinio, atque admiratio: idque ad suos reuersi, alter alterum magnificis, atque amplissimis verbis extulerunt. Postridie autē rex ad legatum profectus, quum non concederentur postulata, ita ab eo discessit, vt omnes intelligerent, spem pacis nullam esse. & iam vterq; quasi desperata pace abire se inde velle pronunciauerat. iamq; ad discessum parabantur omnia, quum mox legatus frustra à se susceptum iter dolens per interpretem rem componi posse arbitraretur, Alphonsum Protonotarium (ea dignitas apud pontificem haud contemnenda existimatur) cuius fidem erga se norat, peridoneum censuit, per quem inchoata, ac iam desperata pacis mentio reuocaretur. Norat quippe in eo viro haud minus prudentiæ, quàm fidei rebus gerendis inesse: & quòd erat genere Hispanus, propter linguæ peritiam, quæ sibi obscura erat, hoc illi magis cum rege conuenturum putauit. Vocato igitur ad se Alphonso mandat, vti regem adeat, eùmque facta loquendi potestate, à quibusdam postulatis, quæ minus æqua censebat, auertere conetur. Scripsitq; ad regem orans, ne grauaretur secum, de ijs quæ ad pacem pertinerent, rursus agi, Alphonsi fidei quæuis magna, & arcana committi posse. Multa sæpe, quæ inter ipsos rerum autores effici non potuerunt, per internuntios composita, atque confecta esse. Acceptis mandatis Protonotarius è vestigio ad regem profectus, primùm nequid rex miraretur, quod quum is genere Hispanus esset, aduersus eum superiore anno arma cepisset, id factum excusauit: deinde edocuit, quantum nomini, gloriæque eius pontificis pacem, & gratiam conducere existimaret. Nanque vt turpe ad famam videretur tantum regem cum pontifice bellum gerere, etiam si esset fortasse iustum, ita posita contentione, eius autoritati parere, & aduersus Romanum Pontificem minimè contumacē esse, gloriosum haberi. Post hæc quum rursum de pacis conditione agi cœptum esset, in alias rursus difficultates inciderunt. Atque cùm nihilominus pacem effici posse, alia quadam via demonstrasset assensus rex, Alphonsum Episcopum ad legatum misit, qui rogaret, ne eo die discederet, quòd pacem componi posse rursus in spem venisset. Quod cùm illi placuisset, consilium manendi cepit, posteroq; die ad regem profectus, Alphonsum vnà secum sermoni, quem cum rege esset habiturus, interesse voluit. Rex itidem Franciscum Vrsinum (Romæ pręfectus perpetuus is erat, qui honor in Italia amplissimus habebatur) ad se vocauit: ijsque multa inter se de pace colloquutis, post longam disceptationem pax ad postremum his verbis dicta, atque conscripta est: Eugenius pontifex Alphonsum Neapolitanorum regem constituat, appelletq; de more ipsum regem, & regni iura omnia ei liberis, posterisq; libera in perpetuum tradat, quemadmodum prioribus regibus à pontificibus tradi consueuissent. Ferdinando Regis filio, cui rex post mortem regnum destinauerat, succedendi potestatem faciat. Alphonsus contrà Eugenij autoritati se subijciat, atque opituletur ad agrum Picenum, quem Franciscus Sfortia armis occupauerat, vindicandum. Si quando pontifex aduersus Turcas, aut Afros bellum suscipiat, rex cum classe adiuuet. Sacerdotio præditos, sub concilij prætextu Basileam profectos, reuocet, nec patiatur tres è suis qui Cardinales ab Amadeo Sabaudiensi creati fuerant, reuertentes, pro Cardinalibus suscipi, haberíve. Si posito eius honoris titulo venire renuant, ipse pontificis edictum cum cura in eos exequatur Erat hic Amadeus Saubaudiensis dux, sanè inter principes sui temporis existimatione, atque extra hanc immoderatam pontificatus cupiditatem, omninò clarissimus. Is enim sua industria sine armis, ac sine exercitu propè vllo, paternum imperium plurimùm auxerat: in tantam porrò dignitatem, ac potentiam euectus, vt amplissimorum regum filias liberis desponderit, ipse filias maximis regibus collocauerit. Pontificatus titulum per sacerdotum, ac principum discordiam edeptus, Eugenij autoritatem penitus contempsit,

ʃit. Quo mortuo Nicolao, qui Eugenio ſucceſſit, facti penitus, poſito pontificio nomine, & Cardinalis recepto paruit: pauloq; pòſt cum laude mortem obijt. Poſtulabat rex præterea, vti Terracina vrbs in confinio regni ſita, firmiſſimum ipſius regni clauſtrum, itemque Beneuentum vrbs in Sannitibus clara, ac potens, ſibi poſterisq; traderetur. Legato quidem ea oppida regi tradi placebat, quoad ei vita contingeret, ſed in hæredes transferri incõſulto pontifice nolebat. Hac igitur re vna ſuſpenſa, quum de cæteris conueniſſet, Priuernum Legatus redijt, Alphonſo apud regem relicto, qui id ageret, curaretque, vt quæ de pace acta erant, publicis monumentis mandarentur. Qui cùm vtriuſque gratiam promereri cuperet, ne id vnũ obſtaret, quominus pax conficeretur, æquum ſtatuit, ſi rex ea oppida recepta in hæredes quoque transferri vellet, vti pro ijs ipſe Matricem ciuitatem, atque Accumulum, in Marſis oppida Romanæ ditionis faceret. Quæ conditio cùm regi placuiſſet, iubente pontifice, à Legato recepta, atq; comprobata eſt. Poſtridie eius diei, quo hæc effecta ſunt, Nicolaus Picininus regis vocatu Terracinã venit, triremibus regijs aduectus. Hic eſt ille Nicolaus, de quo prioribus libris mentionem fecimus, qui Bracij præſtantis copiarum ducis artibus, ac præceptis militaribus inſtitutus ipſum etiam Bracium rerum geſtarũ magnitudine, gloriaq; poſtremò ſuperauit. Cum eo de rei militaris principatu qui poſſet concertare, vnus ex omnibus copiarum ducibus ſuæ tempeſtatis inuentus eſt Franciſcus Sfortia, vir in armis plurimum excellens, fecitque dubium vter alteri anteponendus eſſet. Nam cùm ſcientia rei militaris, atque autoritate pares putarentur, diuerſa tamen vtriuſque conſilia in bello erant. Nicolaus vtiq; dimicare paratior, prælium ex occaſione protinus ſumere, hoſtem celeritate preuenire, excurſione fatigare, leuis armaturæ equite, magis quàm pedite vti, fortes modò, atque aſperos milites amare, hoſtium numero non terreri. Franciſcus verò arte, ac ſolertia magis nitens, rarò niſi ex deſtinato confligere, ſedendo, atque obſidendo hoſtem frangere: peditatum multifacere, argento, atque auro cultos milites habere, potentiorem ſe hoſtem non temere aggredi. Denique Nicolaus in milites indulgentior, Franciſcus ſæuior habebatur. Erat inter eos non æmulatio modò, ob rei militaris gloriam, cuius primas partes ſibi vterque arrogabat, verùm & ſimultas ingens ob veteres inimicitias, quæ olim inter Bracium, ac Sfortiam fuerant. Quorum alter, vt oſtendimus, Franciſco pater: alter Nicolao magiſter, & dux fuerat. Atque idcirco non tantùm vt hoſtes, ſed vt inimici inter ſe bellum gerebant, nec ſub vno eodemq; principe, vt militarent, adduci poterant. De quibus hoc loco hæc effari libuit, quoniam ij duo omnes memoriæ noſtræ copiarum duces virtute, ac rebus geſtis, conſenſu omnium, vicerunt. Erat autem Nicolaus Philippi copiarum dux, quibus multos annos cum imperio præfuerat. Cum autem Franciſcus præter agrum Picenum, pleraq; Romanæ ditionis oppida occupaſſet, per fiʃiti ſtipendij ſpeciem à Philippo dimiſſum, ac Romam profectum, copijs eum pontifex præfecerat. Is verò, eo tempore, ad Tuſcanellam (quod oppidum Franciſci præſidio tenebatur) caſtra habebat. Expectabat rex eius aduentum, vt vnà ſecum de Picena expeditione, quam iam animo inſtituerat, conſultaret. Profecto Terracinam, ingens ad eum, videndi deſiderio, concurſus fuit. Multi enim virum illum fama cognitum, ob res ab illo geſtas videre cupiebant. Triduo de ratione belli aduerſus Franciſcum gerendi, quantisq; copijs opus foret, conſultatum eſt. Quibus conſtitutis, inde digreſſus primùm ad Ciuitatem Veterem (quam Centumcellas quidam olim appellatam putant) atque inde Tuſcanellam, in caſtra redijt. Poſt hæc Alphonſus Caietam ſe recepit, dimiſſo à ſe protonotario cum pacis fœderibus obſignatis, vt ea quoq; à Legato, qui apud Priuernates conſtiterat, confirmarentur. Qui re quamprimùm abſoluta, celeriter ad regem reuerſus, ea ritè obſignata tradidit. Per id temporis Simon Guilinus ac Guniforʃ Bergomenſis bonarum artium peritia clarus, legati à Philippo ad Alphonſum profecti ſunt. Hique pro amicitia ea, qua Alphonſus ac Philippus deuincti erant, regem oratum venere, vti Picenam expeditionem vel ſua cauſa haud grauatè aggrederetur. Placere Philippo Franciſcum, qui mutato animo alienas partes ſequi videbatur, è Piceno ſummouere. Dederat ei vxorem Philippus Blancam filiam, quæ illi vnica erat: & tanquam illa haud ex vxore ſuſcepta, at quam vnicè amaret. Poſtquam verò eum à ſe alienatum cognouit, rurſus inter eos graues inimicitiæ exortæ ſunt. Maxima verò ab-

alienationis eius causa putabatur: quòd Philippus Nicolaum, quem vniuersis co-
pijs præfecerat, in magno honore habebat. Vsque adeo verò illius processit indi-
gnatio, vt non ante Nicolai mortem, quamuis rogantibus amicis, Philippo reconci-
liari potuerit. Rex legatis respondit, se quod ad fidem suam pertinere id sciret, bel-
lum suscepturum: & quoniam id illi quoque placere cognosceret, hoc se impensiore
cura persequuturum: id modò se rogare, vti Philippus in proposito permaneret.
Turpe enim postea fore inchoatam expeditionem deserere, ne id factum metu, aut
minus honesta causa putaretur. Sperare se Dei Optimi Maximi ope, qui sanctissi-
mam Christi religionem impunè violari non sinat, Romani pontificatus opes resti-
tutum iri. Ad ea legati, hanc esse immutabilem Philippi sententiam: pergeret mo-
dò, & copias in Picenum mitteret. Quibus compositis Arnaldum Vrgelensem Epi-
scopum, excellentem virum, Franciscum Vrsinum, Berengarium Harilium legatos
ad pontificem misit: qui ei de pace congratulantes, seque eius autoritati summiten-
tes suo nomine officium præstarent: ijque benignè à pontifice suscepti sunt. Post hæc
protonotario ad legatum, atque inde ad pontificem reuerti iusso: qui quæ acta de
pace fuerant, comprobari, atque ad se afferri curaret: in bellum Picenum toto iam
animo incumbens Neapolim redijt. Cæterùm quò magis suam voluntatem & stu-
dium erga Romanum pontificem testatum apud omnes faceret (licet per pacis con-
ditiones haudquaquam teneretur) ipse in eam expeditionem proficisci statuit: nec
per vicarium: sed per se ipsum bellum gerere: cumque vniuersis copijs in Picenum
contendere. Atque ita nulla interposita mora in prata Campana, copijs omnibus
celeriter coactis, primo quoque tempore per Pelignos, ac Marsos iter faciens, quin-
que millia passuum ab Aquila castra fecit. Erat ea vrbs armis virisque in primis pol-
lens: præualebàtque in illa ea factio, quæ Renati partes in bello sequuta fuerat. Ea
Campanisca appellabatur: cuius princeps dignitate atque autoritate erat Antonutius
vir rei militaris, sed iam senior, peritissimus: atque ob id eius fides nonnullis, qui a-
pud regem erant, suspecta habebatur. Cùmque in castris rex esset, non contemnen-
di quidam aduersæ factionis homines ad eum clam profecti monuerunt, ne vrbem
intraret: comparatam enim esse ab Antonutio magnam clientium manum: qui eum
vrbem ingressum obtruncarent. Quæ rex tanquam vana aspernatus nihilò secius po-
stero die, vti constituerat, nullo suspitionis signo edito ingressus vrbem est. Nec quis-
quam omnium fuit (siue eos regis fiducia deterruerit: siue is nuntius, (quod quidem
plures existimarunt) vanus fuerit, qui non obedientissimè regi officium præstiterit:
nullo prorsus honore erga eum ab Antonutio, illiúsque factionis hominibus prætermisso.
Vrbe transmissa, quina millia passuum inde castra posuit. Inter hæc protono-
tarius, quem ad pontificem profectum diximus, Senas (ibi enim per id tẽporis Eugenius
agebat) profectus, nonnullos Cardinales partim Italos, partim Gallos omni studio, ne
pax rata haberetur, apud pontificẽ intercedentes reperit. Cæterùm vbi protonotarium
audiuit, ijs reiectis paci & ipse annuit: quæque legatus egerat, rata habuit, cõprobauitq;.
Postquàm regij legati ad pontificem profecti mandata exposuere: regem sese subijcere
eius autoritati pronuntiarunt. Quibus benigno responso dato, Eugenius rursus Pro-
tonotarium ad regem misit qui & pacis, & confirmati regni diplomata ad eum defer-
ret. Quorum alterum, quo pacis & fœderis comprobatio continebatur, accepit: al-
terum de regniconfirmatione, quòd in eo nonnulla addita erant, quæ sibi haud satis pla-
cebant, respuit, quanquam ea superiores reges pontificibus præstare mos esset. Et quo-
niam regi non nulla suspitio iniecta fuerat pontificis, ac Philippi conspiratione, sibi
in Piceno insidias parari, cùm iam Picininus Picenum versus cum exercitu conten-
disset, aucta est ei nonnihil suspitio, ne non satis syncera fide Eugenius secum age-
ret, qui ea in eo fœdere comprehendi voluisset, quæ se haudquaquam præstitu-
rum sciret. In primis verò Ioannes Antonius Tarentinus princeps, alijque nonnulli
regni proceres, quos in eam expeditionem ducebat, ne vlterius progrederetur,
suadebant: quæ quidem res illum nonnihil consilij incertum reddidit. Tandem om-
nibus circumspectis, quum sibi reditum turpem fore existimaret, ne vnum Picini-
num in discrimen misisse videretur, qui iam ad Bisium castra posuerat, nec par co-
pij

pijs Francisco erat, aduersus eum (ita enim fama erat) aduentanti progrediendi consilium cepit, Ioanne Liria, claro equite cum peditibus mille ad eum præmisso, quem virum non fide tantùm, morumque elegantia, verùm etiam ob grauia sæpe adita periculi dignitatis suæ tuẽdæ causa valde diligebat. Qui cum Picinino coniunctus per magnum castris momentum accessit. Cumque rex è protonotario suspitiones in quas inciderat, falsas esse cognouisset, constituit fallax potius consilium subire, quàm à suscepto semel consilio discedere. Atque ita castris motis, continuato itinere, Nursiam versus profectus est, eo consilio vt Bisium (qui locus à Picinino obsidebatur) peteret. Ibi eum Nicolaus cupidè expectabat, propterea quòd vulgò increbruerat, vt diximus, Franciscum eò cum omnibus copijs, vt obsessis opem ferret, propediẽ venturum. Nec dubitabat postquam se cum rege coniunxisset, fore, vt Franciscus consilium mutaret. Cumque ad septem mil ia passuum à Nursia castra posuisset, venit ad eum Picininus, qui tantisper copijs præ essent, in castris relictis. Ad viginti equites magni,& clari in armis viri cum eo accessere. Aberant autem castra regia à Bisio, haud amplius sexdecim millibus passuum. Fuit illius aduentus regi perquàm gratus, præsertim quòd tam liberè ac paucis comitatus equitibus ad eum venisset, multumque ex ea animi fiducia, quam ille in omni sermone præse ferebat iam omni suspicione posita, confirmatus est. Neque enim videbatur dubitare Nicolaus, quin vbi vires in vnum contraxissent, hostibus superiores forent. Animaduertebat enim egregiam bello manum cum rege aduentasse. Florem nanque totius regni, ac præterea Hispanos, Siculos complures, fortes viros, in eam expeditionem rex assumpserat, quòd sciret sibi cum duce haudquaquam contemnendo, cumque validissimis copijs rem futuram. Postero die motis inde castris, rex vnà cum Nicolao Bisium ire perrexit. Quumque oppido appropinquaret, aduentus eius cognito, oppidani conterriti, pontifici absque certamine deditionem fecere. Eam enim deditionem sibi fieri rex non est passus, vti omnes Picentes populi agnoscerent, sese pro Ecclesiæ dignitate non pro suis commodis gerere bellum, neque vllum postea oppidum aliter dedi permisit. Cæterùm quoniam locus castrorum, ob angustias tantorum exercituum minimè capax videbatur (relicto ibi Nicolao) ipse ad Plebem Taurinam agri Camerinatis progressus, castris po tis, Nicolaum præstolatus est: quò postridie mane Nicolaus profectus, ac per media re is castra transgressus, vltra eum locum circiter sex millia passuum & ipse posuit castra. o die rex quo exercitum recrearet, ibidem substitit, posteroque die digressus Nicolan cum omnibus copijs in armis reperit. Ibique coniunctis exercitibus vltra eũ locum iem Portam Serrauallis vocant, (angustiæ quædam sunt difficiles transitu) profectus xta ripam Clentis fluminis castra posuit. Quo in loco agnouit Franciscum haud prol à sancto Seuerino oppido abesse, & cum eo Sigismundum Malatestam, qui gener soro in auxilium, cum copijs haud contemnendis, venerat. Erant in hostium exercitu ad cto millia militum. Constituerat autem rex eo die, commeatuum inopia, quorum qui m magnam vim parari oportebat, conquiescere. Cæterùm vt accepit Franciscum vni modò diei iter à se abesse (mutato repente consilio) circiter secundam noctis vigili n vlteriùs progredi cœpit, omissoque recto itinere (quod Tolentinum ferebat) ad læ m flexit: ea enim est via rectior ad sanctum Seuerinum contendenti, quò in loco Fran cum castra metatum diximus, quamuis propter locorum asperitatem, equiti aliquan incommodior esset. Cumque iam orta luce, rex ad collem Lutij (ita castellum vocant) rueniisset, qui locus à sancto Seuerino haud multum aberat, factus est certior, Franci m cognito eius itinere, motis properè castris Cingulũ concessisse. Erat ea regio plu iùm montana, et ob id Franciscus hostem maiore periculo ea loca subiturum putarat. od postquàm in castris auditum est, maximis clamoribus milites à rege postularunt castellum, de quo antè diximus, quo militiam haud segnem agerent, à se oppugnari eret. Quorum studio perspecto rex, quanquam inuitus propter castellanorum amitatem, id postulantibus concessit. Mouit etiam nonnihil regem commeatu indigentia, quos vndique comparari, quacunque ratione, necesse erat. atque ita artito exercitu, iussit vt ab vna parte Nicolai copiæ, ab altera suæ castellum inlerent. Quumque iam pugnari cœptum esset, Sanseuerinates, qui Franciscum, tu regis, sese Cingulum recepisse cognouerant, missis ei obuiam legatis ante-

quàm propius accederet, allatis portarum clauibus, deditionem facere conſtituerunt.
Qui cùm ſeſe ad pedes eius ſupplices proieciſſent, traditiſque clauibus, nulla pontifi-
cis mentione facta, deditionem facerent, rex ijs longa oratione oſtendit ſe nulla ſui com
modi ſpe, aut dominandi cupiditate, ſed pro Romanæ eccleſiæ dignitate, & commodo
eam expeditionem ſuſcepiſſe: gratam ſibi accidiſſe, talis erga ſe animi ſignificationem:
cæterùm æquum eſſe, cùm pro pontifice bellum gerat, ei quoque (id quod omnino ſi-
bi conſtitutum ſit) deditionem fieri. Cuius illi voluntate cognita, pontificis legato de-
ditionem fecerunt, cui & claues ad ſe allatas rex tradi iuſſit. Inter hæc quum caſtellum
diutius reſiſtere haud poſſe videretur: ijdem legati ſuppliciter à rege petierunt, vti ſuos
à dimicatione reuocaret, nec caſtellum euerti, atque proponi ad prædam pateretur:
facturos haud dubiè Caſtellanos, quod Sanſeuerinates feciſſent: itemque omnes po-
pulos qui ſui iuris ac ditionis eſſent. Quorum precibus permotus, quanquam victoria
iam in manu eſſet, receptui cani iuſſit. Poſt hæc Cingulum verſus mouit, quò Franci-
ſcum ſeſe recepiſſe docuimus: triaque modo millia paſſuum à Caſtello progreſſus, haud
procul ab amne Potentia caſtra poſuit. Eodemque die, quo fortiori, ac fideliori opera
Nicolai Picinini vteretur, ſimul vt omnis exercitus ad pericula ſubeunda paratior fieret,
eum copijs omnibus præfecit, congeſtis in illum maximis laudibus, nullàque re, quæ
poſita ſit in honore verborum, prætermiſſa: nec quiſquam è regijs fuit, qui non maxi-
mè conſilium eius comprobauerit. Poſtridie eius diei rex motis caſtris Potentiam ver-
ſus ire cœpit. Cumque in itinere certior factus eſſet, Franciſcum locorum oportunita-
te fretum ſtatuiſſe in his locis conſiſtere, quanquam multi eſſent, qui huiuſmodi profe-
ctionem, propter viarum iniquitatem, diſſuaderent, nihilominus, vt Nicolaum contra-
riæ ſententiæ eſſe animaduertit (tantùm illi viro in re militari tribuebat) cœptum iter
perſequi inſtituit. Cæterùm quòd diei haud multum ſupererat, & itinera eſſe diligenti-
ùs exploranda videbantur, tum quòd feſſos continuatis itineribus milites recreari opor
tebat, eo die Potentiam non eſt ventum. Franciſcus autem, cognito eius itinere, atque
conſilio, cùm varias ſuorum ſententias cerneret, diſpoſitis per oppida quæque præſidijs
ne cum rege dimicare cogeretur, è Piceno concedere conſtituit, miſſoque Firmum,
quod eſt Picentium caput, Alexandro fratre viro forti: Ioannem Tolentinum cum ſex-
centis equitibus Auximum: Troilum Eſim, Robertum fratris filium cum quibuſdam a-
lijs copiarum ductoribus, Roccam Contratam, (ita appellabant id oppidum) præſidio
ire iuſſit. Quo digreſſo, Petrus Brunaurus vnus è copiarum eius ductoribus, quo mul-
tum vti ſolebat, ſiue regis pollicitationibus ductus, auctore Inico Ghæuara, vno è pur-
puratis regi percaro, cùm is ad Franciſcum colloquia poſtulantem aliquanto antè miſ-
ſus à rege iſſet, ſiue is aliquid grauioris iræ aduerſus Franciſcum concepiſſet (ad octin-
gentos is equites ducebat) mox ad regem cum copijs tranſit. Qua re cognita Franciſcus
in grauiores rurſus curas incidit. Cogitabat enim, quantum ſibi roboris detractum fuiſ-
ſet, tantum hoſti acceſſiſſe. Rex autem conſilij eius neſcius, in conſultando de ratione
traducendi per montes exercitus, mittendiſque in diuerſa exploratoribus, vt ſciret quæ-
nam itinera ad hoſtem expeditiora eſſent, eum diem conſumpſit. Poſtridie verò itinere
comperto, cùm iam moturus eſſet, factus eſt certior, Franciſcum cum reliquis copijs eo
animo vt nuſquam cum eo congrederetur, ex ijs locis diſceſſiſſe. Cumque cognouiſ-
ſet eum iam abeſſe, quantum vno die itineris conficere ipſe non poſſet, ne nequic-
quam in perſequendo hoſte tempus tereret (mutato conſilio) eo die inter montem M
lonem quem appellant, ac Monticulum, copias duxit. Ad cuius primum aduentum o
pidani perculſi, præterea Maceratenſes, ac Tolentinates, quòd Franciſcum copijs im
parem regi norant, pontificis legato deditionem fecere. quę Franciſco renuntiata eum
vehementer ſolicitũ habuere. Nam nec vlla præſidia, quæ per oppida diſtribuerat, ſati
firma poſthac fore exiſtimabat, nec dũ ſatis ſciebat, quanam ratione tantæ exortæ ſubit
tẽpeſtati occurreret. Quamuis enim Florentinos, ac Venetos, quorum antè bello dux c
pes ac gloriã auxerat, fautores haberet, tamen in tam ſubito caſu, ac tam aduerſis ſuis re
bus, præſertim cùm adhuc bellũ ijs cum Philippo eſſet, eorũ auxilia deſperabat. Inſtaba
enim Alphonſus ac protinus cedentẽ vrgebat, ex quo fiebat, vt ſeſe haud ſatis tutũ vll
murorũ munimentis putaret. Populorũ enim inconſtantiam verebatũ, quam partim rum

reg

egiæ potentiæ, partim religionis metus,vt sese aliquando impiæ rebellionis nota liberarent, faciebat. Et Florentini quidem, & Veneti eum è Piceno summoueri ægrè ferebant,sed auxilium ferre non poterant. Nec verò existimauerant fieri posse,cùm scirent quantas Franciscus copias haberet,quantaque is virtute bello gerendo esset,vt tam facilè hostibus cederet,consilio modò,& spe (quod vnum in rebus tàm subitis poterant) illum adiuuabant. Is igitur ad artes conuersus quandoquidem nulla alia apparebat resistendi ratio,simulandam cum Philippo censuit reconciliationem, eius consilium Venetis,ac Florentinis approbantibus. Misit igitur è suis,qui Philippo nuntiaret sese in gratiam eius redire cupere,nec amplius eius voluntati refragrari decreuisse,quem sibi parentis ac Principis loco vnum esse colendum constituisset,& à quo summis beneficijs sese ornatum esse meminisset,modò is posita animi acerbitate, atque iracundia,præterita animo obliteraret. Quæ cùm audisset Philippus(is enim illum non tàm omnino fractum quàm debilitatum,& imminutum,quò eo liberius vteretur, velle existimabatur:fit enim natura,vt quæ optemus, ea faciliùs in sensus nostros irrepant) confestim misit vnum ex ijs,quorum opera vti consueuerat, si quando quempiam citra legati nomen,& dignitatem mittere volebat,qui quæ ille vellet,peteret, & percontaretur. Ad quem Franciscus longa oratione vsus (vt erat homo ad persuadendum nō natura modò, sed etiā quadam arte compositus) præterita purgare ostendit,quæ egisset aduersus Philippi voluntatem, ea sibi molesta esse,et quando ea infecta fieri non possent,sese illa perpetuo obsequio emendaturum. Quæ tamen non ipsius odio,sed magis inimicorum iniurijs,& contumelijs impulsus stimulatusque effecisset.Quorum semper in id vnum studium vehemens fuisset,vt ipsius Philippi animum per calumnias à se auerterent, quibus tam facilè credi, haud par fuisse:Philippum debuisse existimare neminem sibi fideliorem, aut dignitatis amplitudinisque suæ cupidiorem,quàm se esse,quem sibi generum ex tam multis claris principibus delegisset, cuique post mortē tantas opes, tantū imperium esset relicturus. Miratum verò se magis fuisse,quonam modò adduci potuisset,vti aduersus se copias mitteret,nisi eum,qui missus est (designabat autem Picininum) propter veteres inimicitias tam cupidè contra se profectum intelligeret. Hæc,atque alia huiusmodi cùm dixisset, & purgasse præteritam contumaciam sibi satis visus esset,quæ à socero vellet,adiecit. Idque in primis vti à rege postularet,vt è Piceno exercitum reduceret.Scire se regem pro ea amicitia,quæ illi summa cum Philippo esset, eius voluntati facilè obsecuturum. Quo nuntio pacatus Philippus,illi in gratiam recepto,postulata concessit,atque hæc clam rege omnia. Nec mora Ioannem Balditionum ad regem misit,qui ijs de rebus eum certiorem factum oraret vti omissa expeditione, cum exercitu è Piceno discederet. Francisci incolumitatem sibi, vt generi, ac filij, curæ esse. Nec tamen, quænam essent pacis inter se conditiones, atque an ijs rex ipse nominatus esset, quicquam nunciandum curauit. Hæc regi nuntiata nonnihil eum conturbauerunt: potissimum cùm iam vsque adeò progressus esset, vt referre pedem, absque dignitatis ac nominis sui iactura aliqua non posse videretur. Nam cùm pontifici fidem dedisset, non quieturum, donec Picentes Francisci dominatu liberatos in illius potestatem redegisset, hanc à se deseri causam honestè nō posse existimabat. nec verò deerant, qui Philippum tam facilè illum in pristinam gratiam reuocasse opinarentur: quòd esset veritus, postquam rex Franciscum è Piceno summouisset, (erat enim, natura in suspitionem pronus) ne res suas, vbi aliqua dissensio exorta esset, cùm vellet, perturbaret: præsertim cùm ab eo, vna propè excursione, maximam agri Piceni partem Francisco ademptam cognouisset. Quapropter cœptam expeditionem, ac magna iam ex parte confectam persequi instituit, Balditiono edocto, cur sibi non liceret susceptam semel pro pontifice causam destituere: quam, vt toto studio persequeretur, pontificis legatus instaret. Post hæc oppidis,quæ ad Eugenij imperium redierant, præsidio firmatis, ad Cornicis saltum, haud procul à Cingulo castra fecit. Cuius consilio atque itinere comperto, Franciscus properè inde mouit, ne aut in oppido obsideretur, aut cum rege necessario decertare cogeretur. Itaque oppidani cum sese destitutos eius auxilio animaduerterent, & ad obsidionem res spectare videretur: missis ad regem oratoribus, triduo pòst deditionem fecerunt. Inde ad Castrum Planum profectus, cùm oppidani deditionem detre-

ctarent, ac propter opinionem resisterent, id continuò admotis copijs cepit. Et quo cętera oppida minus recusarent in ius ac potestatem Romani pontificis redire, oppidanorum bona legati iussu militi in prædam permisit. Dum hæc aguntur, Philippus Francisci gratia rursus ad Alphonsum literas per tabellarium in eandem sententiam misit, sed prioribus aliquantò vrgentiores: orans, atque obsecrans vt omissis Piceni rebus, exercitum in regnum reduceret. Erant autem conscriptæ eæ literæ apud Franciscum, ab eo quem Philippus ad se miserat, quibus vrbis Franciscus ipse dictauerat: Cumque his literis alteras idem tabellarius attulit à Simone Guilino, qui pro Philippo fœdus apud Terracinam renouarat: in quibus scriptum erat, reminisci Alphonsum debere fœderis ipsius legibus contineri, simulatque is intellexisset Philippo placere, esse exercitum in regnum reducturum. Quibus rebus Alphonsus grauiter commotus, præsertim cùm ea expeditio Philippi potissimum hortatu à se suscepta esset: nec vera essent, quæ Guilinus scripserat: mittere quempiam è suis ad Philippum constituit, qui cum illo his de rebus expostularet. Itaque vocatum ad se Matthæum Maleferitum virum, & iuris scientia, & consilio clarum, cuius erga se fidem, ac diligentiam antea alijs in legationibus expertus fuerat, ad iter comparari iussit, atque quò tutiore, & commodiore via proficisceretur: expectandũ illi ait Sigismundum Malatestam, qui ad se quàmprimum venturus esset, per eius agrum breuius iter fore. Erat quidem Sigismundus ex nobili Malatestarum genere: ex quo multi illustres viri belli & pacis artibus orti sunt. Hic eum sua ipsius gratia, cùm Francisci, cuius gener erat, fauore sublatus inter copiarum duces clarus habebatur. Qui cùm furentis procellæ venientem in se impetum sustinere se posse diffideret, regis amicitiam à se expeti simulauit: eam vnam rerum suarum salutem arbitratus: & quò tutò iret, fidem à rege petierat, impetraueràtque. Cæterùm cùm per exploratores certior factus esset, regem procul à se iter facere instituisse, eius adeundi consilium immutauit. Quem frustra expectatum, vt rex ad se non ire animaduertit: ratus (id quod erat) illum aliquid noui consilij cepisse, cùm ab eo iter iam deflectere cœpisset: haud amplius differendum ratus, Matthæum ad Philippum abire iussit, & vnà cum eo Ioannem Nuceum: quòd is rerum in Insubribus, vnde erat oriundus, ac præterea Philippi morum peritus putabatur. Qui statim Vrbinum versus arrepto itinere, per Piceni montana in Flaminiam primùm, atque inde in Insubres profecti, Mediolanum peruenerunt. Quorum aduentu cognito Philippus qui eos in vrbem deducerent, summos viros obuiam misit: atque ijs diuersorium & lautia data. Eo die ad Philippum salutandi gratia in arcem ierunt: à quo benignè, comiterque excepti sunt. Hinc facta modò salutatione, constituit Philippus tres viros, quibus cum agerent, quæ agenda essent: hi fuere Vgutio Contrarius, Nicolaus Guerrerius, ac Franciscus Castillioneus: quibus constitutis rebus domum reducti sunt. Postridie eius diei, tres viri à Philippo his audiendis delegati ad eos venerunt, quidnam à rege pertulissent cognituri. Ad quos Matthæus post primos congressus silentio facto, hunc in modum locutus est: Miratur vehementer Alphonsus rex cum Picenam expeditionem, Philippi potissimũ hortatu, atque impulsu aduersus Franciscum Sfortiam susceperit: ac Picenum ingressus, intra paucos dies multa illi oppida ademerit, atque in extremos iam Piceni fines compulerit, venisse ad se à Philippo Ioannem Balditionem cum mandatis in quibus erat se Franciscum Sfortiam omni posita contentione, in pristinam gratiam recepisse: ac proinde magnopere orare, vti ea omissa expeditione, illum oppugnare absistat, id sibi per gratum fore, quandoquidem illi fidem dederit, sese eum tanta belli mole leuaturum: in eoque Philippum hocse faciliorem præbuisse, quòd nisi Franciscum tantis rerum angustijs obluctantem, sibi reconciliari passus esset, eius amicitiã, atque operam in omne tempus perdidisset: quoniã is se perpetuo fœdere Florentinis, ac Venetis iuncturus esset, ne fortunis omnibus euerteretur. Ad hæc venisse paucis post diebus tabellariũ quendam cũ binis ad se literis, alteris à Simone Guilino scriptis, eodẽ propè argumento, nisi quòd hæ aliquãto duriores videbantur, quas quidem literas regi constaret, apud Franciscum, quibus ei placuerat verbis, per Philippi scribam fuisse conscriptas. Guilini autem literas paulo insolentiores iudicatas esse, quibus regem monebat, vti eorum reminisceretur, quæ apud Terracinã fœdere comprehensa essent: nõ debere igitur eũ fugere, se promisisse, simulac Philippo libuisset,

et, se ab ea expeditione discessurum: ac proin vellet id fœdus ratum esse. Hæc autem atque alia eiuscemodi sunt, inquit, quæ regem in summam admirationem adduxerunt. Primum verò omnium quòd Philippus tam facilè sibi persuaderi passus sit, Franciscum syncera secum fide in gratiam redire, quandoquidem per Petrum Brunaurum exploratum habet, qui omnium Francisci consiliorum est conscius, eam reconciliationem Venetorum ac Florentinorum consilio à Francisco confectam esse, quod brevi rei exitus est indicaturus. Quæ quidem omnia rex ipse ex Troilo altero è copiarum Francisci ductoribus, qui hæc ad illum scripsit, vera esse comperit. Miratur autem rex haud minus quòd de conditionibus renouati cum Francisco fœderis nihil à se cognosci voluerit, præsertim ijs de rebus, quæ pontificis, & sua quoque intersint, cùm adhuc nonnulla oppida Franciscus in Neapolitano regno occupata detineat. Nam in ipso fœdere disertè comprehensum est, si quando Philippo, mutata sententia, placuisset, regem à suscepta expeditione absistere, præstare Philippum debere, vti Franciscus ex omnibus primùm regni oppidis præsidia educat, quod quidem à Philippo perinde neglectum est, ac si nihil omnino ad regem pertineat quicquam de Francisco cognoscere. Quibus profectò de rebus grauius questurus fuisset, si cum alio illi quàm cum Philippo res esset, quicum statuit sibi firmam, atque incorruptam amicitiam futuram. Quod autem ad causæ honestatem pertinet, considerandum Philippo etiam atque etiam est, cùm id bellum rex pontificis maximi iussu cuius Neapolitani regni iura sunt, eoque ipso maximè & autore, & impulsore susceperit gesseritque, non licere regi ab armis discedere, ne iusta de se querimoniæ causa pontifici exhibeatur. Præterea (quod ad dignitatem suam attinere rex putat) multò sibi turpius existimaret, si repente medijs gerendis rebus, præsertim in tam prospero victoriæ cursu, quàm si nondum inchoata expeditione, hoste tantùm irritato, exercitum reduceret. Iam enim nequid ignoretur, in pontificis potestatem supra quinque & viginti oppida, præter castella plurima, redegit speratque breui fore, vt eiectis Francisci præsidijs, reliquum Picenum in potificis potestatem vindicet. Quod vt perficiat quotidie à pontifice per literas, ac nuntios rogatur. Nec verò rex inficiatur, respondisse se Simoni Guilino reducturum se inde exercitum, simul ac certior factus esset, Franciscum cum Philippo in gratiam redisse. Sed ea lege vbi pontifici primùm satisfactum esset, ac sibi Ciuitella, Theanum ac reliqua regni oppida restituerentur. Quòd si Philippus rerum suarum securitatem respiciat, certè illi optandum est, Francisco Picenum adimi, vt eo tot oppidis priuato, faciliore vti posset, quem tantæ opes aduersus eum contumaciorem fecerunt. Tandem verò si Philippus in eo persistit, vt velit regem ab armis discedere, perficiat ipse (quod illius fides postulat) vt absque pontificis querela sibi facere id liceat, hoc certè præstare Philippus debet, cuius voluntati obtemperare, ob accepta ab illo beneficia, rex in primis cupit. Cùm hæc dixisset, nullo ei responso dato, hæc se ad Philippum allaturos, ac de illius sententia responsuros, dixerunt. Hæc multo post Philippus ijs in arcem vocatis magis mirari se ait, quòd Alphonsus (vt taceret de pontifice maximo, qui maior eo in terris esset, vt nihil de Nicolao Picinino diceret, quem virum probum, & sibi fidelem cognouisset) aliorum quorundam impulsu non esset ei in re Francisci obsecutus, quodque alijs magis, quàm sibi credere de ipsius animo, ac voluntate perseuerasset, ijs præcipuè, qui vbi vsus postularet, pro regno eius tutando, quantum ipse paratus esset, effundere non sustinerent: debuisse certè Alphonsum plus sibi in ea re fidei habere, quàm cæteris omnibus, qui illum sibi in generum, filiumque adoptasset. Se quidem, si casus contigisset, ei facilè obsequuturum in eiusmodi re fuisse. Satis sibi constare Franciscum syncero animo eam reconciliationem quæsisse: ac proin illum à se in pristinam benouolentiá receptũ esse: Cupereq; admodũ præstare posse (quod quidem pepigisset) vti à rege illius vexandi finis fieret: hoc vno, quod apud regẽ posset, sese iudicaturũ. Post hæc ad Matthæũ conuersus, Te, inquit, Matthæe apello, qui regi natione es propior, et multis annis) quãtũ ex sermone tuo iudicare possũ) in Italia versatus es. Nõ es, vt opinor, nescius et quã ũ ego Frãcisco, et quantũ mihi is debet sed doleo me toties, ac tã multis precibus frustra rege cõtendisse, vti à suscepta expeditione absistat: præsertim cũ sciat quã eius amplitudini, gloriæq; faueã. Ad hæc Matthæus, haud dubiũ se Philippus etiã arbitrari Alphon-

ſum nō minus ſua ipſius, quàm pontificis voluntate aduerſus Franciſcum bellum ſuſce-piſſe: quòd illum contumaciorem in ſe factum & cum hoſtibus ſuis conſentientem videret: quòd Veneto bello, præſertim poſtquàm is à ſe digreſſus Picenum occupaſſet manifeſtò apparuiſſet. Neque enim tam facilè regem in Picenum profecturum fuiſſe quò exercitum à ſe mitti ſatis erat, niſi eum Philippus tantopere rogaſſet, quo etiam gra uius regē tuliſſe, tanta à ſe cura Philippū poſtulaſſe vti omiſſa expeditione in regnū exe citū reduceret: præſertim cùm ſibi per Petrum Brunaurū, ac Troilum conſtaret, eam re conciliationem ſimulatam eſſe: ideo, vt tantam à ſe vim tempeſtatis auerteret, quā aliter in re tam ſubita declinare non poſſet. idque omne Venetorum, ſociorumque conſilio fa-ctum eſſe, breui palam fore: quādoquidem ab ijs ad Franciſcum auxilia ſub finiti ſti-pendij ſpecie (ita enim fama erat) propediem ventura eſſent. Nec verò Venetos id fa-cturos fuiſſe, niſi hæc ficta reconciliatio de eorum conſenſu facta eſſet. Cui enim veriſi mile videri, ſi inimico animo in Franciſcum eſſent, eos illi opem laturos. Plura dicere volentem Philippus interrupit. Subſecutum inde ſilentium, dataque venia, oratores oratores domum reducti ſunt. aliquot poſtea diebus de eadem re actum: cùm tamen in eo Philippus perſtaret, vt vellet regem ab armis diſcedere. Qua propter legati vt vi-dere tempus ibi nequicquā teri, abeundi conſilium ceperunt. Quibus facta diſcedendi poteſtate, Philippus regi renunciari iuſſit, ſe illū ſibi patris loco conſtituiſſe, proin in qui bus vellet ſua opera liberè vteretur. Ad hæc ſi quà ipſi proficiſcētes audirēt, quæ eorū a-nimos offenderent, bono ea conſilio à ſe facta eſſe. Quæ tunc haud ſatis intellecta, mox de pace, quam cum Venetis ac ſocijs clam rege fecerat, dicta eſſe cognouerūt. Nam quo die ipſi Florentia egreſſi ſunt regnum repetētes, ſiue id fortuna ceciderit, ſiue dedita o-pera à Florentinis factum ſit, ijs audientibus Florentiæ promulgata eſt. Inter hæc rex E-ſim cum exercitu ire perrexit, cui oppido copiarum ducem, quem antè nominauimus, Franciſcus præfecerat. huic etenim viro maximè fidebat. Nā pręterquā quòd ſub eo mul tos annos in equitatu primos ordines duxerat, ſororem ei vxorem dederat opinione ad ductus quam de illius viri virtute haud mediocrem conceperat. Sed erat is quidem prę-feroci (qua quidem re multos ſibi infenſos fecerat) ingenio. Hic (quæcunque tandem ea cauſa fuerit) ſiue quòd & Franciſco quoque propter acerbitatem morum ſe inuiſum ſciret, ſiue quòd maiora præmia à rege ſperaret, ſiue quòd ſimulato tranſfugio aliquid noui cogitaret, quo Franciſci res afflictas, ac perditas reſtitueret, aliquanto antè pepige rat per Inicum Gheuarā eis qui clam ad ſe miſſi fuerant, tradita vrbe, ipſe ad regē tranſi ret. Itaque Eſim petenti regi obuiam profectus, haud cunctanter vrbem tradidit. Fuit eius tranſitio Alphonſo perquam grata, quoniam præter receptam vrbem tam validam intelligebat hoſtem magna virium parte per eius viri diſceſſum nudatum eſſe, qui & magnas copias in exercitu eius ducere, & magnæ exiſtimationis & nominis haberetur, tùm propter rei militaris ſcientiam tùm, propter eam, que illi cum Franciſco erat, affi nitatem. Cogitabat duos præſtantes ductores, quorum vtriuſque conſilio, atque ope ra forti, in prælijs vti coſueuerat, & in quibus bonam ſpei partem repoſuerat, vno pro pè tempore illi ereptos eſſe, quibus auxilijs deſtitutus nec æquo campo dimicare, nec reliqua oppida ſatis tueri ſe poſſe confideret, præſertim cùm ab ijs eluſus, quibus maxi mè fidebat, cæteris ductoribus parum fidei eſſet habiturus. Rex inde recepta Eſi, ac lægato tradita, continuato itinere aduerſus Franciſcum rectà ducendum cenſebat. Nec prius conſiſtendum, quàm illum è toto Piceno pepuliſſet. Cæterùm Nicolaus ſpe ſibi allata Rocca Contrata potiundi, vt conſilium immutaret, effecit, docens, in eius vrbis præſidio, eſſe qui ſibi clandeſtinum aditum polliceretur. Qua ſpe adductus Rex cum exercitu eò profectus, caſtra vrbi quàm maximè potuit, admouit. Quæ qui-dem res ſatis cauſæ fuit, ne Sigiſmundus Malateſta ad eum acceſſerit, arbitratus ſibi ſatis temporis dari ad munienda oppida, dum Rex in eius vrbis obſeſſione occupa-tus foret, quòd eam ſitu atque mœnibus, validoque inſuper præſidio munitam, obſi-dionem diu laturam non dubitabat. Alphonſus ea vrbe obſeſſa, tentauit ſæpius (deriuationibus pluribus locis factis) ſi quà poſſet aquæ vſum, quæ proxima vrbi erat, oppidanis auferre, quo eos aquandi cōmoditate ſublata, ad deditionis faciendę neceſſitatem arctius compelleret. Erant in eo oppido complures equites, quorum dux erat

erat Robertus Nequus, è sancti Seuerini proceribus,qui cum equitatu, atque oppidanis,hostibus sese obijciēs,omnes eorum conatus frustrabatur. adhibita intus diligentia nequi noui motus concitarentur.Itaque ea res sæpius attentata, cùm nō succederet,motis inde castris Barbaram(id ei loco est nomen)atque inde ad Metaurum amnem supra Fortunæ Fanum quò se Franciscus cum reliquo equitatu receperat, cotinuato itinere copias duxit· Quod postquam Franciscus animauertit,suos intra vrbem continuit.Leuia tamen prælia quotidie committebantur,quibus sæpius Francisci equitatus intra mœnia repulsus est. Per eos dies Ioannes Balbus ac Petrus Cotta legati à Philippo ad Alphonsum profecti sunt,quo tempore regij legati quos suprà memorauimus, Mediolanum petebant. Hique eadem, quæ priores à Philippo regem oratum venerant. Etenim tam crebræ literæ à Francisco ad Philippum mittebantur, vt semper in itinere nuncios ad regem Philippum habere necesse esset. His igitur respondit,missos à se ad Philippū qui illum de toto animo, atque consilio suo certiorem facerent, ex ijs satis cogniturum Philippum,quæ vellet,quæque sua sententia esset. Post hæc paucis rerum summā,quas legati ad Philippum pertulissent, edocuit. Fortè autem cùm apud Alphonsum essent, tubicen quidam à Francisco in castra regia profectus est, impetrataque à rege pro eius ordinis more atque instituto liberius loquendi licentia multa nefaria in Njcolaum præsentem ipsius Francisci nomine probra congessit, proditorem, ac perfidum appellans, ac proin regem admonens,ne quid illi fidem haberet, nihilo fideliorem eum sibi, quā cæteris principibus, quorum exercitus dux erat, quāque ipsi Francisco, fore, cui fidem dedisset,quo tempore apud Martinengum pax facta est,communi consilio aduersus regem bellum susceptur ū.Nec verò illum ausurū fuisse suis modò armis,suisque copijs in Picenum,sed regis viribus confisum,descendere.Postremò eum ad certamen Francisci verbis prouocauit,in quo & duces pariter & milites de gloria, ac dignitate certarent. Apparituram quidem vno prælio eorum simul,& militum virtutē,eundemq; diem æternam aut gloriam,aut ignominiam eorum alteri allaturum. Cùm hæc dixisset, Nicolaus iam inde ab initio orationis suæ commotus,multis haud leuioribus conuitijs in Franciscum absentem coniectis, fidem suam exemplis multis cōprobans,atque illum perfidiæ arguens, respondit,Sibi pergraue esse,quòd non esset ea valetudine, qua ante acceptū in ceruice vulnus extitisset,Ostensurum se fuisse singulari certamine,vter eorum proditoris infamia notandus esset. Sed quando fortuna hanc sibi facultatem debilitato iam corpore abstulisset,oblatam conditionē læto se animo,cum bona regis venia, accipere: posteroque die cum omnibus copijs,sub ipsamvrbem Fanum,patenti campo processurum. Quod cùm à se postulare Nicolaū decoris tuendi causa rex animaduerteret,vtriusque partis securitati sese consulturum recepit. Quibus constitutis, nuncius in vrbem reuersus,quæ egisset,quæ vè esset Picinini mens,Francisco renunciauit. Quæ cùm audisset lætitiam vultu prætendens,parari suos ad tantæ gloriæ certamen in posterum diem iussit. At in regijs castris ingens clamor,atque alacritas animorum fuit.eaque quæ vna intercedebat nox,alijs pugnandi,alijs spectandi desiderio affectis,nunquam finem habitura videbatur. Adeò omnes duorum præstantissimorum totius Italiæ ducum, duorūq; exercituum ac fortissimorum totius Italiæ equitum pugnam spectare cupiebant. Atque animis iam sibi repræsentabant pulcherrimū illud spectaculum,in quo de gloria ac præstantia rei militaris ageretur:vter vè melior dux esset,quod diu antea dubium fuerat, eū diem testaturū. Postridie Nicolaus hora constituta, in campum cum suis processit. Rex verò procul inde ad mille passus cum exercitu cōsedit:liberū vti cōuenerat,vtrique parti campum præstaturus.Mansit in armis Picininus vltra horam tempusq; præstitutū, Francisci cum suis egressum præstolatus.Cæterùm id frustra fuit. Nanque Franciscus (quæ tandem illum ratio aut causa mouerit,siue partam gloriam iu discrimen,de qua eo die haud dubiè iactabatur alea, adducere dubitarit, siue quid aliud pertimuerit)intra vrbē suos continuit. Quo viso Nicolaus tanquam victor mœnibus insultans,vsque ad pertas accurrit, hostem voce compellans, increpitans,in eumque conuitia iactans. Cumque nemo obuiam exiret, exultantibus atque triumphantibus suis in castra se recepit. Post hæc Alphonsus quum in his locis tempus nequicquam teri cerneret,nec propter naturalem situm obsideri eam vrbem posse,quoniam mari allueretur,qua commea

tus commodè importari poſſent: & Franciſci præſentia eam obſidionem laborioſiorem faceret: dimſſis à ſe legatis retro ducere exercitum inſtituit: diuiſiſque copijs Nicolaus Montem Aureum, ipſe montem Arbotum (ita appellantur ea oppida) contendit. Ex quo quidem contigit, Franciſcum inter duo hoſtium caſtra medium eſſe. Rex deinde continuato itinere, Eſim, atque inde Auximum, quæ oppida in pontificis ditionem ſua voluntate redierant, atque inde Firmum duxit. Cunque iam ad alteram oppidi partem quæ ad portam vergit, caſtrametaretur, Alexander Franciſci frater, vir acer, qui eius vrbis, vt oſtendimus, cuſtodiæ præerat, ſubita eruptione facta (habebat enim ad ſexcentos equites) poſtremum agmen, quod Ioannes Vintimillius ducebat, à tergo aggreſſus terrorem intulit. Quod vbi rex per clamores à tergo exauditos agnouit, rapta cõfeſtim ſigna in hoſtem conuertit, caſtrorum opere intermiſſo: hoſteſque iam pugna implicitos facilè in fugam verſos, intra vrbem repulit. Inſigne prælium ante portam fuit: rgeij ſuperiores, antemurali, quod pro vallo ſtabat, vi capto, vſque ad portam pugnando progreſſi ſunt. inde ad munienda caſtra continuè reditum. Erat ea vrbs magna atque opulenta, totius Piceni longè munitiſſimà. in ea eminebat rupes quædam tantæ altitudini- vt ex ea perinde atque è ſpecula quadam excelſa, omnis propè Piceni ger deſpectares tur. in eius rupis cacumine planities modica inerat: quæ muro cincta crebris turribus interpoſitis arcem inexpugnabilem fecerat. Eam verò arcem quòd in orbis propè formam, natura circunciſa rupes fuerat, Gironem vulgò appellabant. Quam qui tenebat, vniuerſam Picentium prouinciam tumultu ac terrore quatiebat. Itaque Alphonſus proſpecto vrbis ſitu, quam quidẽ nõ vt obſideret eò venerat, ſed vt experiretur, an ſuo aduẽtu motus aliqui in vrbe fierẽt: cùm nõnullos ciues eſſe accepiſſet, qui pulſo Franciſci pręſidio Romano pontifici dedi cuperẽt, paucis poſt diebus motis inde caſtris ad Turrim Palmarum compoſito agmine profectus eſt, eo videlicet conſilio vt tentata prius Aſculo vrbe exercitum in regnum hybenandi gratia reduceret. Quo ego tempore à Genuenſibus miſſus, quibus cum rege tum bellum erat, vt de inducijs agerem, pridie quàm moueret, ad quoddam caſtellum, haud procul à Firmo perueni. Cumque poſtri die manè ad eum iturus eſſem, ex ſtatiuorum incendijs caſtra inde mota agnoui. ſubſecutuſque confeſtim citatis equis, non ſine diſcrimine, propter hoſtes, quibus mos digredintium à tergo agmen inſequi, haud prius aſſecutus ſum quàm Marranum, quo in loco caſtra fecerat, peruenit. Et quoniam nox iam ſuberat (nunciato ei tantũmodo per Lupum Vrreum, qui tum caſtrorum præfectus, omnibus purpuratis longè præſtabat aduentu meo) nihil propterea eo die egi. Eodem verò die pauloante quàm in caſtra perueniſſem, Petrus Brumaurus, ac Troilus, de quibus ſuprà mentionẽ fecimus, de proditione ſuſpecti comprehenſi ſunt, armis & equis, atque omni rerum ſupellectile direpta. Nec ita temperari militum furor potuit, propter rei atrocitatem, quin & omnis eorum equitatus eandem ſubierit calamitatem. Quod tamen iniuſſu regis effectum eſt. Suſpitionem de his præter cætera, fecerat epiſtola quædam à Franciſco, vt videbatur, ſcripta & cum nuncio intercepta: qua rogabàtur, vti cogitata maturarẽt, nec amplius differrent. Quos poſtea Neapolim perductos, in Hiſpaniam miſſos rex in arce Satabiæ vrbis Valentini agri, cuſtodiri imperauit. Poſtridie cum rex inde mouiſſet, in itinere eum ſalutaui, literaſque ad eum ſcriptas tradidi. Quibus lectis cognita aduentus mei cauſa, ſe ſe caſtris poſitis quæ attuliſſem auditurum inquit. Cæterùm eo die nihil ea de re, quoniam ſerò caſtra poſita eſſent, agi potuit. Poſtridie eo iter peſequente ventum eſt Aſculum vrbẽ in Picentibus validam, ſituque nobilem, quam ab altera parte mons ſublimis, in quo ſita eſt arx, ab altera Truentus amnis ripis præaltis munit. Vrbs ipſa plano ac patenti campo poſita atque ædificijs perfrequens. Eius oppidi aliquot ciues, patria per ſeditionem pulſi, cũ ad Alphonſum profecti eſſent, eique ſpem feciſſent inteſtinorum motuum vbi cum exercitu approqinquaret propter clientelas quas in vrbe haberent, ne tantę occaſioni deeſſet, magno præſidio Fanciſcum nudatum iri arbitratus, ſi ei tanta vrbs tamq; oportunè in ipſo Piceni agri introitu ſita adimeretur, faciliореſque fore poſtea pontifici aduerſus Frãciſcũ belli reliquias eò confeſtim duxit, ac ſub vrbem ad mille paſſus caſtra fecit. Erat ei vrbi præſidio Ioãnes Franciſci frater cum valida equitum peditumq; manu ipſeq; impiger. Qui vbi regem aduentaſſe conſpicatus eſt, defenſoribus per męnia, turreſque

lesque dispositis,ipse per vrbem, ne qui clandestini ciuium conuentus fieri possent,armatorum caterua constipatus,incessanter ibat. Rex verò vt primùm castra posita sunt, vt vrbis situm propius specularetur,trans flumen,qua arx sita erat,cum paucis equitibus nullo obsistente se contulit.Inde reuersus in castra reliquum diei ac noctis tempus,quieti dedit. Postridie quæ vellem,dicendi,sine arbitris potestate facta,hunc in modum verba feci: Si rectè animaduertes rex, quæ Genuensibus amicitia cum Neapolitanis regibus,multis iam ab hinc seculis fuerit, profectò bellum hoc, quod tecum gessimus, non odio,aut inuidia,sed officio,& quodam amicitiæ iure susceptum à nobis ac gestum esse iudicabis. Neque enim absque ingratitudinis,atque impietatis nota,eos reges,quorum regnum mercatoribus nostris æquè, ac Neapolitanis ciuibus semper patuit, ex quo frumentum, atque omne genus commeatuum exportare nobis integrum fuit (vt illud ciuitatis nostræ horreum rectè à nobis appellari possit) in quorum denique ciuitatibus res, fortunasque ciuium nostrorum implicitas cum eorum ditionis hominibus habemus, bello opressos atque à nobis auxilium postulantes deserere potuissemus. Neque enim quicquam ad nos pertinere videbatur ea disceptatio, videlicet vtri vestrum regnum ipsum iure deberetur. contendentibus vobis de principatu ad humanitatem,& officium nostrum pertinere duximus ei opitulari,quem & Neapolim regni caput tenentē, & Neapolitanorum vocatu in regnum profectum sciremus. Nec verò id alia ratione à nobis factum existimare debes, qui non ignoras quo semper cultu quàque obseruantia Hispanos reges,vnde genus ducis, prosecuti fuerimus. Postquam autem Renatus tibi victori cessit,satisfactum officio, & amicitiæ arbitrati, nihil vltra aduersus te conati sumus. Quin potius amicitiam tuam quemadmodum priorum Neapolitanorum regum, nobis vltrò expetendam putauimus,certandumque posthac non armis,sed beneficijs, non odio,sed amore & sedulitate statuimus. Nec verò tibi Genuensium amicitia, vt opinor, aspernanda est. quippe ijs amicis, nulla in Italia reliqua gens fuerit, cuius ope,inimici tui regnum tuum labefactare possint. habes posthac regnum ipsum quietum, ac stabile idque longo iam quassatum bello, liberis aduenarum commercijs, breui in pristinam fortunam haud dubè redactum videbis, quod vnum profectò rex omnium à te maximè optari debet, si quid te gloriæ amor tangit,cuius ab ineunte ætate cupidissimus iudicatus es. Ea enim vera, stabilisque principum, ac regum gloria est, ciuium, ac populorum quieti,ac vtilitati consulere,vt quas calamitates bello acceperunt, resarcire per pacem queant. Hanc ipsam quoque pacem Philippo Mediolanensium principi, haud molestam fore (quo respicere videbaris) ex literis eius satis nosse potuisti. Fuere verò, qui Genuæ renuntiarint, te quoque à pacis consilijs non adhorrere. Quod quia facilè creditum est, Legatos scito iam designatos esse, qui Neapolim ad te de pace acturi proficiscantur. Ego verò ideo ad te præmissus sum, vti inducias in aliquod tempus petam, quò interim suspensis armis, liberiore iam animo,pax ipsa (postquam legati aduentarint) tractari possit. in idque fidem publicam obstringam,vbi inducias concesseris. Ad hæc Rex Non sum vsque adeò gloriæ auidus, vt non multo pacis, & publicæ tranquillitatis auidior sim. Neque verò aut naturæ, aut consuetudinis nostræ est, petentibus pacem negare. idque semper inhumanum,atque impium duxi. Quis enim tam demens est,qui si possit pace frui,malit bello contendere? Equidem bellum hoc non bellandi gratia, sed vt regno potitus,bello finem imponerem, suscepi gessique. Nec me præterit, quanta semper amicitia Genuensibus cum maioribus nostris extiterit, ob eamque causam in amicitia perseuerare potius quàm bellum gerere semper optaui. Verùm enimuerò ita tulerunt siue fata quædam, siue tempora, vt consilia mutare necesse fuerit. Philippo, aduersus cuius voluntatem in ea re nihil agerem,pacem ipsam probari gaudeo. Legatos de pace, vbi venerint,libens audiam. nec per me stabit,quominus pax cōponatur,si quæ æquum erit præstare Genuenses non grauentur,de inducijs autem (quando quidem per eas pacem quietiùs tractari posse intelligo) quominus per te agatur,non recuso. Ab eo sermone digressus, cum ijs quos ipse delegit, de induciarum conditionibus agere cœpi. Ii fuere Lupus Ximenes, Baptista Platamonius, ac Ioannes Alzina. longa mihi cum is disceptatio, & controuersia extitit. Quinam ipsis inducijs comprehendendi essent, cum ij pro rege vellent & alios Genuenses comprehendi, qui ab Adurnijs per id

tempus Genuensem remp. gubernantibus, vrbe pulsi, ad amicitiam regis confugerant. Denique cùm viderem inducias aliter claudi non posse, nisi ijs comprehensis, nec mihi id ipsum facere liceret, petita à rege discedendi venia, biduo tamen pòst in castris permansi. Nam propter Asculanos milites, qui passim populabundi vagabantur, non poteram absque periculo inde euadere. Obseruabat autem rex, an aliqui motus à propinquis proscriptorum concitarentur, vti ab initio sperauerat. Cumque neminem præsidij metu, arma sumere audere animaduerteret, ipse flumen cum exercitu transgressus suæ fidei & Pontifici satisfactum arbitratus, cùm Franciscum hostem è Piceno summouisset, instanti iam bruma, Adriam profectus est. Priusquam Asculo discederet, Theramitani, qui ad eam diem in Francisci fide permanserant, potentiam regis veriti, ad eum misere, qui vrbem, præter arcem, in sua potestate esse, ac paratos deditionem facere, significarent. quos benignè susceptos, & collaudatos domum remisit, missis interim qui vrbi præsidio futuri essent. Post hæc Ioannem Antonium Vrsinum Taliacotium, Paulum Sangrum, Iacobum Monthagatham, cum nonnullis alijs copiarum ductoribus (ad duo millia equitum erant) ad Nicolaum, quem apud Montem Aureum cum exercitu constitisse diximus, proficisci iussit: qui quæ pontifici oppida receperat, vnà cum illo tuerentur: & qui restabant in Francisci fide populis bellum inferrent. Cùm autem essent in itinere, audierunt Nicolaum, plerisque suorum captis, ab hoste fusum, fugatumque esse. Nanque Nicolaus cùm sensisset Fracifcum aduersus se cum copijs, quas raptim post discessum regis contraxerat, aduentare, aliquot cohortes è suis per aduersum montem circummiserat, quæ pugnæ implicitum à tergo adorirentur: ratus (id quod rei militaris ratio postulabat) illum in medio circumuentum euadere non posse. Cæterùm & qui missi fuerant tardius iter fecerant: & ijs qui in castris remanserant, tanta celeritate, atque impetu superuenit hostis, vt ad induenda arma spatium vix fuerit. Pauci, qui præsidij causa in armis erant, eorum impetum exceperunt. Quod cùm Nicolaus animaduerteret, pro tempore exhortari milites cœpit: vti correptis armis, hosti obuiam prodirent: nec tantam sibi contumeliam in castris inferri paterentur. Cæterùm & subitus hostis aduentus, & eorum absentia, quos circummissos diximus, quorum nullus apparebat, nullus sentiebatur clamor, tantum ijs terroris incussit, vt magis de fuga, quàm de pugna cogitantes pudori salutem anteponerent. Cliuus, in quo castra posita erant, & oppidum proximum dissipatos fuga seruauit. Nicolaus quoque cùm rem desperatam, ac profligatam cerneret, tentatis omnibus, quæ ad bello clarum ducem præstare æquum erat, saluti & ipse consuluit. Hi verò, quos à tergo missos diximus, cùm per exploratores, quos præmiserant, accepissent, suos iam fusos & in fugam versos, nec iam prælium instaurari posse: antequam in hostis conspectũ venissent, quà venerant, ad Nicolaum reuerterunt. Non destiterunt tamen, qui à rege mittebantur: cœptumque iter persecuti, sese cum Nicolao coniunxerunt. Quibus copijs auctus, qui adhuc Francisco parebant, populos vexare rursus cœpit. Dum hæc in Piceno aguntur, rex Adriam, atque inde ad Ciuitatem Apenninam profectus, Theramitanæ arcis cura non abiecta, Raimundum Buillum præstantem virum, cum ijs, quibus præerat copijs, ad eam arcem obsidendam ire iussit. Cæterisque copijs in hyberna, in loca circumiecta dimissis, ipse Neapolim redijt. Raimundus Theramum, vti iussus erat, profectus, atque ab oppidanis in vrbem haud cunctanter receptus, ante omnia, quò omnem auxilij spem obsessis adimeret, arcem ipsam circumuallauit, non ab interiori modò, verùm ab exteriori quoque vrbis parte haud modicæ latitudinis fossa perducta, præsidiaque circa eam, vbicunque opus esse videbatur, disposuit, quæ neque egredi quenquam, ingrediue, neque vllum commeatuum genus inferri paterentur, tentatis interim frustra cæteris artibus, si quà expugnari ipsa arx posset. Sed erat & naturali situ, & opere permunita, atque ideo nec vi, nec operibus expugnabilis. Per hunc modum supra duos mẽses circumsessi, ad extremum cogente famis metu, cùm auxilium desperarent, quòd à se tàm diu nequicquam expectatum viderant, Raimundo arcem dediderunt, salutem suam, ac fortunarum pacti. Qua recepta, præsidioque valido firmata, Raimundus Adriam copias reduxit, atque ibi hyemis reliquum quieuit. Vt autem ad rem Genuensem redeam: rege Truentum amnem transgresso, per Apennini iuga, quà iter est Nursiam, primò in Hetruriam, atque inde Genuam

nuam peruasi, prius Raphaële Adurnio, qui tum princeps Genuensem remp. obtinebat, ijs de rebus, quas egeram, literis certiore facto. Quibus ille cognitis Ioannem Federicum, qui se regis amicum profitebatur (quanquam multis amicorum dissuadentibus) Neapolim confestim ad regem misit. Cui cùm mandata exposuisset, ei vti legatos Genuam mitteret, persuasit. Satisfacturos ei reliqua Genuenses maximè Raphaëlis ducis opera, qui pacem amicitiamque eius vehementer expeteret. In id à rege delecti Carafellus Caraffa, ac Ioannes Tudiscus cum mandatis Genuam profecti sunt. Cumque de pace agere cœpissent, atque in id potissimum instarent, vt regis dignitati atque honori in primis consuleretur, multa proposuerunt, & illud ante omnia, vt Genuenses in eius turris fastigio, quæ prętoriæ domui cohærebat, signa regia, vti antea, diebus festis tollerent. Quod cùm non reciperetur à Genuensibus, cogitandam aliam quampiam regis placandi rationem duxerunt. Quod cùm Neapoli, vbi rex esset melius fieri posse visum esset, Baptista Goanus Iurisconsultus, ac Baptista Lomelinus vir integritatis ac prudentiæ laude clarus, legati ad regem iam multò ante designati, vt diximus, vnà cum regijs legatis longis nauibus inuecti, prospera nauigatione Puteolos peruenerunt. Quibus ipse comes datus sum vt essem, qui pro rep. nostra, quæ de pace essent conficienda literis proderem. Erat tum fortè rex haud procul venandi studio profectus, qui vt audiuit legatos aduentasse, lætus eo nuntio, manere eos Puteolis iussit, donec Neapolim reuerteretur, præmissis interim, qui illis domum & lautia præpararent. Quæ postquam parata esse cognouit (ipse enim alia via præierat) Legati Neapolim accersiti sunt, profectique in arcem regiam comiter, ac benignè à rege suscepti sunt, eoque duntaxat salutato, ac magnificis verbis ornato, nihil aliud eo die egerunt. Pòst de pace agi cœptum, in quo aliquandiu de conditionibus disceptatum est in eo maximè, quod ad resarciendum regium decus pertinebat, contentio vehemens. multa siquidem in id à rege postulata sunt. Quæ cùm legati recusarent, pax haudquaquam futura videbatur. Ad postremum postulatum est, vti Genuenses pateram auream (vbi regis pacem vellent) quotannis dono darent, de conditionibus cæteris facilè conuenturum. Quod cùm legati renuerent, dicerentque, se iniussu ciuitatis, id pacisci non posse (re suspensa) missus est ab ijs cum mandatis qui, quidnam fieri Genuensibus placeret, sciscitaretur. Ea verò res magnas rursus ciuitati curas iniecit, ex altera parte pacis commoda, ex altera gloriæ iacturam æstimanti. Demum frequenti senatu coacto, publicæ quieti consulentes, eam conditionem (quum quidem pax haud aliter impetrari posset) recipiendam esse censuerunt. Quod postquam legatis renuntiatum est (abiectis cæteris disceptationibus) pax in hæc verba conuenit: Pax, atque amicitia cum Alphonso rege Genuensibus firma, perpetuaque posthac esto, bello ablata repetendi nemini partium ius competito, nec regis hostes Genuensis populi, nec rex Genuensium hostes recipito, vllò ve commeatu adiuuato. Si quando fato aliquo, bellum rursus inter eos exoriri contigerit, vtriusque ditionis homines, qui in alterius oppidis negotientur, agant ve, eorum bona tuta, liberaque sinito, eorumque exportandorum potestas esto. Ad hæc neque rex Genuensibus, neque regi Genuenses, etiam si iusti belli causa intercesserit, nisi primùm denuntiatione facta, bellum inferunto. Iura, ac priuilegia vltrò, citroque concessa vtraque pars religiosissimè seruanto: Genuenses videlicet, quæ regis ciuitatibus, ante Philippi dominatum: rex, quæ Genuensibus Neapolitani reges, ad Ladislai supremum diem concessissent, coëmendi, atque exportandi frumenti, cæterarumque frugum ex alternis oppidis quæ in alterius partis potestatem deuenissent, facultatem vtraque pars permittito. In ijs oppidis, quæ in alterius partis potestatem deuenissent, in quibus pars altera iuris aliquid habere prætenderet, vtraque pars ius suum teneto. Nec tamen, si qua eorum oppidorum oppidani ipsi voluntate dederent, ea recipi fas esto. Postremò Genuenses regi quot annis, dum viuat, honoris gratia pateram auream dono danto, ac Neapolim mittunto. Hæc, ita (vt conscripta erant) in regis conspectu recitata sunt: qui tum ex graui morbo conualescere cœperat. Quibus peractis, cùm & rex ipse, & legati in ea verba iurassent, continuò inde discessum est: constitutoque tempore, quo pax ipsa promulganda esset, legati, cũ bona regis venia, Genuã reuersi sunt: atque, vt quæ egissent, à Senatu Genuensi rata haberetur, perfecerunt. Ea verò æstate, quæ secuta est, Alphonsus ad Populi

fontem haud procul à Theano profectus est: eo quidem consilio, vt conuocatis eò quam primùm copijs, in Picenum reuerteretur, pontificis maximi rogatu: qui Franciscum Sfortiam ex ea prouincia prorsus pelli, vt sibi libera, & quieta possessio relinqueretur, optabat. Intelligebat enim fore, vt Franciscus quæ sibi erepta fuerant, oppida breui recepturus foret: nisi eius conatibus confestim obuiam iretur. Nanque Franciscus tum regis discessu, tum Nicolai clade elatus, iam vtique copijs superior prædabundus per Picenum liberè vagabatur: multosque metu populos ad deditionem compellebat. Ad hunc fontem, quem diximus, cuncti regni proceres, qui regem cum copijs sequi decreuissent, conuenire iussi sunt. In queis venit Antonius, paterna stirpe Centilia, materna Vintimilius, cum equitibus trecentis: de quo vt aliquid differam, me in præsentia locus admonet. Nanque hic eo ipso tempore, quo rex Neapolitano bello occupatus erat, Calabris Brutijsque quos nunc vno nomine Calabros appellant, conflata ex priuatis facultatibus satis grandi pecunia, vniuersam eam prouinciam debellandam recepit, breuique maiore eius parte in ditionem regis redacta, multam laudem promeruit. Ac demũ Cõsentinos, atque alios plerosque finitimos populos regis imperio parere ac præsidia admittere in oppida coëgit. Is verò paucis pòst diebus, quàm ad regẽ est profectus, cùm clàm accusatus esset, in cuiusdam ex aulæ principibus necem, qui erat regi carissimus, conspirasse, monitus, vt regiæ iræ cederet (rem palam esse) noctu cum paucis suorum, ne multitudo consilium proderet, neque die, neque nocte itinere intermisso, Catantianum ditionis suæ oppidum se recepit. Quod vbi in castris manè compertum est, admiratus rex illius factum peræg rè tulit. Idque haud ferendum ratus, Neapolim quamprimum reuerti statuit, ac Lupum Vrreum, Vrsinum, Gartiam, Cabanellum, præstantes viros cum copijs in Picenã expeditionem mittere, qui cum Raimundo Buillo (qui ad flumen Humanum vltra Adriam progressus, copias coegerat, regis aduentum opperiens) se coniungerent ac pro pontifice, vno consensu bellum gererent. Quibus digressis, ipse Neapolim cum reliquis copijs, paucis pòst diebus reuersus est, eo consilio, vt si Antonius Centilia de quo diximus ad se non accederet, & contumax esse pergeret, ipse aduersus eum copias duceret. Lupus, Vrsinus, & Gartias simul atque ad Raimundum peruenerunt, sese vnà cum eo itineri commiserunt. Cumque iam in Picenum transgressuri essent, Raimundus per exploratores, quos in diuersa loca miserat, certior factus est, Franciscum Picininum Ad montem Vlmum ab hostibus superatum, captumque esse. Quo nuntio, vt par erat, omnes perturbati, haud longius progredi deliberarunt, quòd hostem præter eas copias, quibus haud dubiè tùm superior erat, etiam ob recentem victoriam nihil non ferociorem factum (id quod verisimile erat) existimabant. Quorum aduentu cognito Franciscus confestim post fusos hostes ad Truentum amnem instructo agmine aduentauit, eo consilio, vt vel transeuntes arceret, vel iam transgressos inuaderet, vel si nulli apparerent hostes, in propinquos regni fines populabundus exercitum traijceret. Cæterúm nullis repertis hostibus, cùm insuper loca Piceno opposita validis præsidijs firmata circunspiceret, procedere vlterius destitit, quaque venerat via, redijt. Qua re cognita ductoribus regij retrocedendum arbitrati, in loca circuniecta diuerterunt. Inter hæc Alphonsus Neapolim reuersus, de industria expectabat (ne quid per iram facere videretur) vti Antonius omissis cæteris consilijs, ad se purgandum accederet. Verùm siue indignatione quadam animi succenssus, siue qua alia causa ad regem proficisci recusauit. Quin etiam ditionis suæ oppida, que partim dotalia erant, partim à rege acceperat, raptim munire, frumenta conuehere, præsidia imponere, arma, ac milites comparare cœpit, nec quicquam omnino prætermittebat, quod ad ea tuenda pertineret. Quibus quanquam magnopere rex offendebatur, nulloque modo committendum censebat, vt illius exemplo (vbi tantum scelus impunè ferret) idem cæteri auderent, quorum essent ingenia leuiora & ad res nouandas propensa, vehementiùs tamẽ offensus est literis quibusdam ad se, ac Ferdinandum filium, paulò acerbiùs (vt ferebatur) scriptis. Quibus literis constituisse videbatur, quæ sua ipsius pecunia, suisque multis laboribus, ac periculis adeptus esset, quæ ve teneret armis tueri, nec ea, se viuo, sibi à quoquam eripi passurum. Ferebatur quoque finitimos regni proceres solicitare. Quo factum est, vt rex haud per vicarium eam expeditionem sibi suscipiendam statuerit. Itaque admodum

parua peditum manu,atque equitum celeriter comparata,in Brutios iter arripuit. Quod postquam vulgatum est eos qui Antonio clam fauebant, metus ingens cepit, atque à proposito abscedere coëgit. Alphonsus in Brutios profectus primò Luceronum oppidum, quod ab Antonio tenebatur, petijt, castrisque positis, oppidanos metu consternatos, antequam oppugnare cœpisset (neque enim vim eius experiri sustinuerunt) ad deditionem compulit. Deinde ad Roccam Bernardam (quam vocant) continuò itum est, in quo castello expugnando aliquantum laboris fuit, castellanis, atque ijs, quos præsidio miserat, ob naturalem situm, audacius repugnantibus. Cumque obsidionem paucis aliquot diebus tolerassent, ad postremum desperato auxilio, ad eum diem frustra expectato, & ipsi deditionem fecerunt. Rex inde continuato itinere Bellicastrum mouit: idque nullo resistente, statim cepit. A Bellicastro Crotonem duxit, vt ipsam belli arcem oppugnaret. Qua vrbe Antonio adempta, reliquum bellum facile futurum intelligebat. Hæc vrbs Croto, aliquanto procul ab arce sita est: quæ olim in Calabris florentissima, duodecim millia passuum in circuitu habuisse traditur: parua nunc quidem, nec cultoribus admodum frequens. Sed quoniam mari vicina erat, vnde à Venetis commodè Antonio summitti auxilium poterat: hoc maior aliquanto eius vrbis expugnandæ cura regem incesserat. Atqui huc Antonius militum suorum robur miserat: vrbisque ipsius custodiam quibusdam ex ijs quos sibi fideliores existimabat, demandauerat. Ipse Catantianum (quod oppidum longè situ munitius erat) atque opulentius, cum vxore, ac liberis, omnique pretiosa supellectile se receperat. Qui vt audiuit regem tot iam oppidis sibi propè vna excursione ereptis, Crotonem petisse, nec finitimorum quenquam pro se arma sumere, ex ijs, quos sibi adfuturos putarat, conturbari vehementer cœpit, atque, quòd huiusmodi consilium cepisset in primis dolere & angi. Perstitit nihilominus in proposito, venia (vt videbatur) desperata. Quod autem vnum poterat, Crotoniates occultè per literas, ac nuntios, item præsidiarios milites hortabatur, vt forti animo obsidionem ferrent. Id verò (quantum coniectari potuit) eum fefellit, de resistendo ab initio, cogitantem quòd regem, per vicarium aduersus se bellum gesturum, putauerat. Cui quidem (quisquis is esset futurus) resistere se posse confidebat: quoniam multi in regio exercitu futuri essent, qui haud illum fortunis euersum vellent: fore etiam aliquos è finitimis sperarat, qui absente rege arma corripere auderent: quos præsentis metus, ac maiestas deterreret. Ad Crotonem rex sub vrbem castra posuit. Quo viso oppidani, subito in muris armati apparuerunt, atque in stationes distributi alias partes alij tuebantur: leuia dehinc prælia quotidie ferè sunt fieri cœpta. Cùm autem res ad obsidionem spectare videretur (erat enim oppidum situ, ac mœnibus permunitum, & oppidani præterea ad obsistendum parati) rex quò eos maiore metu incusso, ad deditionem cogeret, tormenta ænea Neapolim missis triremibus aduehi imperauit. Interim colloquendi cum hostibus occasione data, tentare clàm cœpit, si qua arte, aut consilio vrbe ipsa potiri posset. Erat in ea Bartolus Ceresarius patria Surrentinus: cæterùm per vxorem, quam ibi ceperat, ciuis Crotonias factus, quem Antonius, illi fidens vrbi præfecerat: qui cùm se, ob id meritum, grandem à rege gratiam promereri sciret: communicato cum paucis suorum consilio, regios noctu scalis clàm in vrbem accepit. Quod simul ac oppidani, & externi milites sensere, cùm primùm arma corripuissent, ad regis aduentum, animis fractis, errati veniam armis positis petentes, atque in Antonium culpam conferentes, regi portas confestim aperuerunt quibus pro sua clementia facile ignouit. Atque ita vrbs præter arcem recepta est. post hæc arx tentari atque oppugnari cœpta. Verùm enimuero tormenta, sine quibus parum profici poterat (ob naturalem situm, præsidiùmque, quod intus erat, validum) nondum conuecta fuerant: quæ quidem longo maris, terrarùmque flexu agi oportebat. Quibus aduectis, atque arci oppositis in maiorem solicitudinem, metùmque hostes inciderunt. Dum autem aliquanto acrius pugnaretur, Petrus Carbo, quem multis beneficijs sibi obstrictum Antonius arci præposuerat, sagitta ictus est. Cùmque ob id medicum è regijs castris requireret, rogatus rex ad eum ire permisit Saluatorem medicum, qui vulnus curaret: simul qui pollicitando eum ad arcis deditionem alliceret. Cui cùm tandem id persuasisset, nullo propè tormentorum vsu arx recepta est. Quod postquam Antonio renunciatum est, omnem prorsus spem rerum suarum

abiecit. Nam si quid opis sperare supero mari poterat, eam sibi viam penitus obstrusam videbat. Quod vnum reliquum erat, Catantianum, quà minus erat natura tutum, munimenti operibus supplebat. Est verò id oppidum in monte situm, vndique accliui, atque arduo: præterquam ab vna parte, quà facilior aditus erat: quo in loco arx de industria extructa fuerat. At verò Alphonsus Crotoniensi arce in potestatem redacta, eaque valido præsidio firmata, Catantianum copias duxit: situque oppidi perspecto sub montem castris positis, tormentisque ad eam partem, quam infirmiorem ostendimus obiectis obsidere oppidum cœpit. Antoniani per aduersum montem primò occursantes tumultuosiùs deijcere regios conati sunt. cæterùm eorum conatus frustra fuerunt. Crebra tamen prælia, quanquam leuia, per singulos dies conserebantur. Sed in dies minus spei obsessi habebant, cùm regem ipsum præsentem intuerentur, qui nisi expugnato oppido haud discessurus inde videretur: se verò, etiam si aliquandiu obsisterent, obsidionemque protraherent, omni tamen propinqui & externi auxilij spe destituros, quòd neque Venetos, neque alios principes, vicinos ve populos ad eam diem precibus mouere potuissent, in regis potestatem necessariò peruenturos esse. Quæ cùm animo reputaret Antonius, quam prius spem in armis resposuerat, eam totam in regis humanitatem, ac misericordiam contulit, maximè cùm oppidanos, & milites, quos mercede conduxerat, timidiores factos videret. Mouebat quoque eum vehementiùs suorum periculum, in quos verebatur, ne rex per iram, capto oppido, grauius animaduerteret. Angebatur etiam amissione fortunarum, quas omnes in eum locum, vt diximus, congesserat. Simul cogitabat oppidum ipsum, vt maximè ab aperta vi tutus esset, at certè à longa obsidione, ac fame aduersus regem tutum esse non posse, sibi verò tum spem nullam veniæ apud regem iratum fore. Hæc inquam animo reputans mittere statuit, qui regi significaret, cupere se cum eo, si ita placeret, fide accepta, colloqui. Qui profectus in castra, protinus à rege repulsus est, affirmante non passurum Antonium ad se ire, nisi se ille suaque omnia suo arbitrio, ac potestati permitteret. Ex quo rursus Antonius in grauiores curas incidit. Posthæc vno è regijs sacerdotibus ad eum proficisci permisso, quorundam precibus, quos eius calamitas mouerat cùm ex eo cognouisset, frustra à se tentari cætera consilia, regis immutabilem sententiam esse, adire regem, seque eius voluntati, arbitrioque permittere, & quò magis illum ad misericordiam flecteret, vxorem vnà secum (quòd muliebris sexus ad mouendos animos efficacior est) ducere, nec vltimum casum expectare constituit. Profectus igitur cum vxore, in castra ad regis tabernaculum (cunctis rei euentum expectantibus) vt ad regem venit, supplex veniam orans, ad pedes eius procubuit. Vxor quoque genibus aduoluta, effusis lacrymis, pro viri salute orare vehementius cœpit. Qua calamitatis specie rex commotus illi vitam concessit. Catantiano ac Trupia, quæ oppida in illius potestate adhuc erant, cedere imperauit: supellectileque omni, quam Catantiani haberent, exportari permissa, eum cum vxore, atque omni familia Neapolim abire iussit. Quæ cùm obedienter fecisset, Antonius, missis, qui Trupiam regi traderent, cum suis Neapolim profectus est. Cæterùm Alphonsus recepto oppido, arceque præsidio firmata, Consentiam cum copijs sese contulit eo consilio, vt Ioannem Nuceum, cuius maximè suasu Antonius aduersus eum contumax fuerat, qui & ipse regis imperium pertinaciter detrectauerat, cùm ab eo sæpius in castra accersitus esset, in eadem adhuc contumacia perseuerantem oppsimeret. Is verò Rendam oppidum, ac tria præterea castella, quæ à rege dono acceperat, tenebat. Cumque Consentiam peruenisset, Americum Capacij comitem, Rendam, qui locus haud procul quatuor millibus passuum inde aberat, cum parte equitatus primùm misit. Isque ad mille passus à Renda castra fecit. Ea nocte, quæ insecuta est, nonnulli oppidani Ioanni ob acceptas iniurias infensi, noctu clam ad regem profecti renuntiare oppidanos partim officio, ac regiæ maiestatis reuerentia, partim ob acceptas à Ioanne iniurias, paratos esse, si maiores copias eò mitteret, oppidum dedere. Quapropter rex Franciscum Siscarum, cuius viri virtutem egregiam prioribus bellis agnouerat, postridie cum peditibus mille eòdem iussit contendere. Quæ cùm Ioannes animaduerteret, priusquam vim experiretur, hortantibus amicis, quanquam ægrè, relicta arce, adeundi regis consilium cepit

um cepit, sese eius arbitrio, ac potestati submissurus. Qui cum vitæ diffidens, atque anxius perduceretur ad regem, qui receptæ arcis adhuc ignarus, cum reliquis copiis Rendam uersus iter ingredi cœperat, Franciscum Barbauariam, Philippi legatum uirum ornatissimum, per eos dies ad regem profectum, fortè obuium habuit, qui hominis fortunam miseratus, quòd erat gentis suę, illi à rege uitam impetrauit. Cæterùm mulctatus omnibus, quæ tenebat, oppidis: toto præterea regno excedere iussus est. Qui post mortem Philippi, ad quem se receperat, Franciscum Sfortiam, qui postea Medionalense imperium sibi armis uindicauit, secutus, cùm Alexandriam urbem fidei suæ commissam Ludouico Sabaudiæ duci proderet, ad postremum in laqueum, quem per Alphonsi clementiam effugerat, incidit. Ea uerò expeditio quarto postquam cœpta fuerat mense, finita est. Post hæc Iosias unus è regni proceribus, qui aliquot oppida in ipso regni aditu tenebat, cum Adriam vrbem, quæ maiorum suorum olim fuerat, per proditionem recipere tentasset, nec res sibi ex sententia successisset, isque postea Francisci Sfortiæ copijs adiutus Adriam subitò, atque improuiso petijsset, ea quoque oppugnatione frustra tentata, in propinqua suæ ditionis oppida se recepit. Hæc autem per hyemen ab eo tentata, quo anni tempore regiæ copiæ in hyberna concesserant, nec cogi facilè poterant. Est enim omnis ea regio, propter Apennini iuga, perpetuis niuibus, sed præcipuè ijs temporibus, immersa, quæ in illam sæuiunt, frigoribus, cœlique intemperie, vix incolis, atque assuetis tolerabilis. Itaque ineunte Vere, Vrsinus, quem suprà memorauimus, copijs omnibus ex hybernis euocatis quibus eum rex præfecerat, Bozam Iosiæ castellum petijt, idque oppugnare (castris haud procul inde positis) aggressus est. Quod vbi Iosias agnouit coactis raptim Francisci equitibus, & quos potuit, è popularibus suis, castra improuisò adortus regios fudit, fugauitque. Qua re audita Alphonsus, rem haudquaquam negligendam arbitratus, ne Iosias maiores Francisci copias in regni fines illiceret, simul vt Ciuitellam, quod oppidum haud procul à Truento amne situm adhuc Francisco parebat, natura quidem, & opere munitum, in potestatem redigeret, eò cum copijs proficisci statuit. Comparatisque celeriter, quibus opus erat, ad vrbem Thetim constitit. Cuius aduentu cognito, Iosias conterritus, maximè quòd à Francisco per id temporis non multum iuuari poterat, propter pontificis maximi, ac Philippi copias Picenum agrum vexantes, regi conciliari per amicos curauit. Cùm autem reconciliatione facta) equites ij quos Franciscus ad eum miserat, Truentum amnem peterent, inde in Picenum transgressuri, in regium equitatum ignari inciderunt; à quo profligati, magnaque ex parte capti sunt. Rex subinde ab Aterno amne motis castris, aduersus Truentum flumen profectus est, eo consilio vt Ciuitellæ bellum inferret. Quod vbi patriarchæ nuntiatum est, qui pro pontifice adhuc aduersus Franciscum bellum gerebat, confestim ad eum profectus, orauit, vt copiarum partem in Picenum mitteret, ad belli reliquias persequendas. Cui cùm assensus esset, Ioannem Vintimillium, cuius opera fideli ac forti superioribus bellis vsus fuerat (quem in Acarnaniam prouinciam profectum, vt Carolo genero Acarnaniæ principi, per id temporis à Turcis obsesso, opitularetur, suscepta expeditione, reuocarat) patriarcha discesso proficisci iussit. Post cuius discessionem, cum ipse in ijs locis permaneret: Ciuitella, dedentibus oppidanis, præter arcem, recepta est. Quæ quidem ex omnibus regni oppidis nouissima fuit, quæ in regis potestatem peruenerit. Subinde Alphonsus, arcis obsidione (erat enim munitissima & situ, & opere: diuque obsidionem laturavidebatur) Raimundo Buillo delegata: missoque Berengario Harilio cum parte equitatus ad Ioannem Vintimillium, ipse Neapolim redijt. Raimundus ante omnia (arcis oppugnatione tentata) cùm nihil proficeret, tantùm ne quis ingredi, egrediue aut commeatus quicquam importare posset, attentissima cura prouidebat. Cuius rei tædio affecti, qui arcem tuebantur, præsertim expectato nequicquam à Francisco tot diebus auxilio, deditionem fecerunt. Qua recepta, ac præsidio firmata, Raimundus Adriam copias reduxit. Et iam Patriarcha post profectum ad se Ioannem Vintimillium, Auidum oppidum, quod ab eo obsidebatur, perculsis maiore metu oppidanis propter auctas hostiũ vires, in deditioné acceperat. Quòque viri eius opera fortiori vteretur, cũ pō-

tificis iussu, copijs omnibus præfecit. Post id Ioannes patriarchæ consensu motis castris, ad Ripam Transentam (id est nomen oppido) nullo hostium obuiam facto duxit. Atque inde digressus inter Rotilium, ac Solitem oppida castra fecit, composito vsque agmine iter faciens, quasi hostis in conspectu foret. Eò autem eo consilio profectus est, vt experiretur, an posset eluso hoste, ad Philippi copias, queis præerat Italianus Furlanus, aut ipse Italianus ad se transire, vti coniunctis copijs Franciscum aggrederentur, cui singuli pares esse non possent. Quam rem Franciscus coniectura suspicatus, media protinus loca de industria occupabat: eorumque conatus quocunque mouebant, frustrabatur. Sextis castris cum sub Montem Eripetum consedisset Sancti Victoris oppidum, cum castellis plerisque finitimis, pontificis maximi nomine in deditionem absque certamine recepit. Cæterùm cùm intueretur, frustra à se tentari ad altera castra aditum propter Francisci vigilantiam, conuerso itinere, ad Ripam Transentam retrocedere cum exercitu (id consilium patriarcha approbante) constituit, eo animo, vt per montana, procul ab hoste, ad Italianum euaderet. Cumque ibi castrametatus esset, Campefelonites, ac Tedonates, qui Romani pontificis imperium pertinaciùs detrectabant, expugnauit, ac diripuit, quominus finitimi, iniecto metu, resisterent. Cunque ei nuntiatum esset, Franciscum cum omnibus copijs eò dimicandi animo contendere, castra diligenter munijt (dimissis paulo longius à castris speculatoribus per quos eius aduentum certò cognosceret) ne imparatos offenderet. Cæterùm vanus is rumor fuit. Itaque inde mouit, octauisque castris Aufidum reuersus est: indeque postridie ad Truentum amnem mouit: castrisque in fluminis ripa positis, substitit. Franciscus autem, vt hostes retrocessisse agnouit, nihilominus tamen in suscepto consilio permansit, vt scilicet inter bina castra medius sederet, neutram partem insequens, sed tantùm id agens vt neutri alteri coniungi possent. Re ad consilium perlata, cùm quidem, quànam via cum copijs ad Italianum tutius perueniri posset, consultaretur, variabant ductorum sententiæ. Alij nanque peditatus, & equitatus florem, triremibus regijs, quæ inde haud longè aberant (inutiliore turba, atque impedimentis relictis) traducendum censebant: quoniam paruo maris tractu ab Italiano distarent: atque ita absque periculo iungi posse. Alijs sub vrbem Firmum ipsum equitatus, ac peditatus robur, instructo agmine agi placebat. Verùm hoc consilium haudquaquam tutum videbatur. Primùm quòd Alexander Francisci frater, eorum per exploratores itinere cognito qui DCCC. equitibus præerat, facilè vexare agmen à tergo poterat: atque eousque pugnando, lacessendòque distinere hostem, quoad Franciscus cum reliquis copijs accurrens medios opprimeret, terrorem nocte augente, à fronte, simul & à tergo circumuentos: præsertim cùm hostibus copiarum numero longè impares futuri essent. Quibus, quando fortunæ etiam benignitate id contigisset, vt absque detrimento, (nullo reperto hoste) coniungerentur: quemnam equitum vsum fore præsertim cum hostibus copiarum numero longè superioribus sine tentorijs, sine ministris, sine sarcinis. Ioannis verò consilium fuit, vt itinere longiore, cæterum eodem tutiore, per Apennini montana exercitus duceretur. Posse enim eà cum impedimentis, atque omni exercitu, (inuitis hostibus) tutò euadi. Cuius consilium cùm plures approbassent, Asculum versus perrexit, atque inde per Apenninum colle transmisso (quem Sibyllæ accolæ apellant) in campis Nursiæ, latæ patenti planitie, consedit, atque inde continuato itinere, in Fulginatem contendit, cuius profectionem cùm haud amplius à se impediri posse Franciscus agnosceret, qui hostes abeundi consilio retrocessisse existimarat, consilij pœnitens, quòd prælij fortunam non tentasset, è Piceno excedere, priusquam tantæ copiæ coniungerentur, decreuit, ne sibi postea, cùm vellet, discedere integrum non esset, ne ve aut obsidionem pati (quod sibi turpe ad famam hominum ducebat) aut certè necessario depugnare cogeretur. At Ioannes Matelicam versus arrepto itinere in Cinguli fines, quibus in locis Italianus cum copijs erat, profectus est, earumque etiam copiarum quæ Philippi erant dux factus, castra cum castris iunxit. Deinde ad Vicos, sub vrbem Cingulum, perducto exercitu, eos vna excursione cepit ac diripuit. Inde ad Melonem ductis copijs aliquot dies in eius oppidi obsidione consumpsit. Ad postremum oppidani (cum nulla spes auxilij esset) salutem suam, & fortunarũ pacti in pontificis potestatem venerunt. Missa deinde copiarum

parte

parte ad Sanctum Angelum, cùm oppidani præter ſpem reſiſterent, admotis vndique copijs, oppidum vi captum, atque in prædam militibus datum eſt. Poſthæc Ioannes cum animaduerteret Franciſcum è Piceno in Vrbinatem conceſſiſſe, & ea, quæ reliqua erant in eius ditione Picentium oppida, propter naturales locorum ſitus, validaque præſidia ijs impoſita, obſidione magis quàm oppugnatione tentanda eſſe, inſtaretque vis hyemis, reuerti ſtatuit, atque exercitum in regnum in hyberna reducere. Relictis igitur pontificis, ac Philippi copijs, aduerſus vrbem Firmum, non amplius per montana, vt venerat, ſed per plana iter cepit, ac non procul à Monte Sancto, eo die conſtitit. Cuius inopinato aduentu oppidani conterriti, ante quàm vim experirentur emiſſis confeſtim ad eum oratoribus, qui ſignificarent, ſe pontificis maximi imperata protinus facere paratos eſſe, deditionem fecerunt. Aliquot præterea caſtella circuniecta abſque certamine, recepta ſunt. Inde ad Montem Altum profectus, ibi aliquot dies manſit. Interim Firmani, coniuratione facta, ſpe propinqui auxilij à Franciſco defecerunt, (Alexandro fratre in arcem repulſo) quo & magna equitatus pars vnà cum eo ſe recepit. Quod vbi Ioanni nuntiatum eſt, ſubitò cum omnibus copijs ad ferendum oppidanis auxilium aduolauit. Idem fecere pontificis, ac Philippi copiæ, quæ in propinquo erant, vti oſtendimus. Cum autem arx eiuſmodi foret (quod ſuperius demonſtratum eſt) vt nec vi, nec machinis vllis, ſed diutina obſidione tantùm eſſet expugnabilis, præmunitis ijs vrbis partibus, quà ex arce in vrbem deſcenſus erat, ijsque ab exteriori parte inſtitutis, quæ obſidioni neceſſaria videbantur, ipſe cum reliquis copijs, vt eas in hyberna dimitteteret, in regni fines conceſſit. Vix anno pòſt Eugenius pontifex certior factus, Franciſcum Sfortiam ſuas, atque auxiliares copias cogere, ac Tudertum petere conſtituiſſe (quod oppidum ſexaginta millibus paſſuum Roma abeſt) de illius aduentu valde ſolicitus, accerſenda à ſocijs auxilia cenſuit. Nam quòd partem Tudertinorum ſciebat Franciſco in primis fauere, in quos ille indulgentior fuerat dum ea vrbe potiretur, & propterea Franciſcum haud temerè id conſilij cepiſſe ſuſpicabatur (is enim præter Picenum, etiam in agro Romano oppida quædam occupauerat) miſit Ludouicum patriarcham legatum ad regem. Isque Neapolim profectus, ac magnificè pro dignitate ſuſceptus, ſimul ac rei aduentus cauſam expoſuit, auxilium ab eo haud difficulter impetrauit. Nec mora Ioannes Antonius Vrſinus Taliacotius cum duobus millibus equitum ad pontificem ire, ſeque cum illius copijs coniungere iuſſus eſt. Interea Franciſcus coactis copijs, in agrum Tudertinum contendit, quo vno fermè tempore & pontificis, & regis copiæ conuenerunt. Quo cognito Eugenius Nicolaum Cardinalem Caupuanum (erat is in vrbe gratioſus, ac potens) quòd eius fides nonnihil ſuſpecta eſſet, propter amicitiam, quæ illi cum Franciſco erat) Roma amouendum curauit. Franciſcus autem, vt per exploratores agnouit, pontificis copias opinione ſua ampliores eſſe, fruſtraque ſe, nec ſine periculo, quod conſtituerat iter perſequi poſſe, mutato repente conſilio, antequam in hoſtium conſpectum veniret, in agrum Vrbinatem redijt. Quo digreſſo pontificis, ac regis copiæ in Picenum proficiſci perrexerunt: vt ea oppida, que in Franciſci fide perſtiterant, armis ad deditionem cogerent. Sed Eugenius Franciſci potentiã veritus, cùm magnas ab eo copias duci nuntiatũ eſſet, Thomam, tunc Epiſcopum Bononienſem (qui illi in pontificatu ſucceſſit) hominem propter multarũ rerum ſcientiam, atq; eximias virtutes illi acceptiſſimũ, legatũ ad Alphonſum mittit, qui maiora auxilia poſtularet. Isq; ad regẽ profectus: Cognoſcis, inquit rex ex Ludouico legato ſatis, vt arbitror, põtificis res, quo ſtatu ſint, quantoq; in diſcrimine verſentur: expectat in Tudertino Franciſcus Sfortia hoſtis magnis viribus cõtractis, quibus Eugenij copiæ haud poſſint obſiſtere. Suſtulerũt animos aduerſarij ipſo rumore aduẽtus illius, ac fama. Nam, quo tẽpore Tudertũ vrbem tenebat multos ſibi ciues quò cæteros ſeruire cogeret, beneficijs obligarat. Hi rerum nouarũ cupidi eius aduentum auidè præſtolabant: vt Eugenio non minus de ciuium fide, quã de hoſtium vi laborandũ ſit. Miſiſti tu quidem Ioannẽ Antoniũ Vrſinum ad pontificem cum copijs: cæterùm quanquam is eſt vir in armis præſtans. & copias habet non aſpernandas: tamen ad tantam vim hoſtis arcendã, haud ſatis videt. Eſt nobis res, vt ſcis, cũ hoſte rei militatis peritiſſimo ac vigilantiſſimo, vt haud temerè eũ eo congrediendum ſit. Nam ſi quid ſiniſtri (quod Deus auertat

pontifici contingeret,non solùm Tudertinus,sed etiam Picenus ager,qui tuis laboribus ac periculis pontifici restitutus est, rursus in hostilem potestatem recideret. Petit igitur à te Eugenius, oratque vt præter eas quas adhuc misisti copias, alias mittas, ne quæ nūc sunt, in grauius discrimen incidant. quod vt facias,tua virtus,ac fides postulat.Maiorem gloriam, aut stabiliorem consequi non potes, quàm si pontificis maximi dignitatem maiestatemque perpetuò conseruaris, atque auxeris. Ad ea rex, Id quod ad hunc diem feci post reditum nostrum in gratiam, quoad mihi vita suppetet,nec re, nec opera, nec auxilio tuendæ pontificis autoritati sum defuturus, nec pro oppugnandis eius aduersarijs vlla vnquàm pericula recusabo : neque committam,vt pontifex meritò de fide mea queri possit. Equidem eo sum animo, vt non hoc regnum modò, quòd tantis laboribus, ac periculis meis sum adeptus, sed & cætera regna, quæ mihi pater hæreditaria reliquit,ruere potius atque euerti , quàm sacrosanctæ potestatis iura labefactari permittam. Misi ad pontificem Ioannem Antonium Vrsinum, arbitratus id auxilij in præsentia satis esse, præsertim cùm nulla externa auxilia ad Franciscum profecta accepissem. Qui certè nisi maiores copias habeat, non est adeò pontifici formidandus. Expertus sum Piceno bello, quantum audeat. sed non ob id tamen hęc à me dicuntur vt eum contemni velim. Nihil enim tutò in hoste contemnitur : nec is quidem eiusmodi hostis est, vt sit contemnendus (multo enim & consilio valet & rei militaris scientia) sed forti animo contra eundum, atque audendum censeo. Quæ petit auxilia pontifex mittam. quinetiam,si aduentu meo opus fore cognouero, mihi ipse non parcam. Ab hoc sermone digressus,Raimundum Buillum cum mille equitibus, ac pari peditum numero ad patriarcham in Picenum ire per Aprutinos, quibus in locis copias habebat, imperauit. Qui Truentio amne traiecto, in Picenum quamprimum profectus, ad vrbem Auximum cum Iacobo Cauiano, vno è copiarum ductoribus qui pontifici merebant,se coniunxit. Franciscus intereà in Vrbinatem transgressus Fossumbrunum diuertit, ibique constitit,eo videlicet consilio , vt transitum impediret metumque transire cogitantibus inferret, quominus vterque exercitus iungi posset. Nanque Raimundus , ac Iacobus per loca mari propinquiora,agmen ducebat,patriarha verò vnius diei iter,aut eò amplius,procul ab eis, cum reliquis copijs , per loca superiora iter faciebat. Cumque ei renutiatum esset Franciscum ad Fossumbrunum sustitisse, nec longo spatio à se abesse Raimundum, paulùm remorari iter, sensimque progredi , donec coire in vnum possent , mandauit, vti ope mutua imminens periculum declinarent. Qua re cognita Franciscus, ne suos temere periculo obijceret, se continuit. Raimundus verò , Ac Iacobus temperato itinere, vnà cum patriarcha inter Fossumbrunum, ac Fanum, eodem die peruenerunt. Postridie mane Legati iussu conuocatis omnibus copiarum ductoribus , vt quid agendum esset consultaretur, Georgius Nurius Philippi legatus, iam multò antè in castra profectus, liberius loquendi quæ vellet, petita venia, detulit Italianum Philippo de proditione suspectum esse, seque eam rem compertam habere : proin placere sibi, ac velle, vti is vinctus in custodiam detur. Cumque mirantibus omnibus , Legatus quæsisset, cur tàm diu in castra à Philippo profectus , eam rem silentio suppressisset, respondit , Philippum mandasse nequam eius rei mentionem faceret,donec Raimundus cum regijs copijs in castra peruenisset, veritus ne qui in castris essent, qui illius voluntati aduersarentur. Vbi hæc dixit, repugnante nemine , Italianus comprehensus, ac Dominico Malatestæ in custodiam traditus est, triduoque post tormentis , criminis confessione expressa , apud Rocam Contratam securi percussus est. Posthæc Legatus motis inde castris Montem Fabrum (id ei nomen est oppido) quòd ab hoste tenebatur,contendit,idque admotis vndique copijs, primo aduentu cepit, plerisque aliquot castellis , atque oppidis circuniectis , quæ Federico Vrbinatum Principi parebant , partim expugnatis, partim in deditionenm acceptis. At Franciscus , cùm sese copiarum numero , hostibus imparem sciret , per montana exercitum ducebat aliquantò procul ab hostibus de industria obseruans , si qua bene gerendæ rei occasio sese offerret. Legatus contrà copijs fretus , per plana ductabat, & nusquam resistente aut obuio hoste Vrbinatem agrum populabundus vastabat. Cæterùm appropinquante hyeme , pontificis copiæ paulatim dilabi cœperunt , præsertim accedente , exhaustis iam agris, pabuli

pabuli,ac rerum necessariarum inopia. Interim à Florentinis ac Venetis ad duo millia equitum ad Franciscum auxilium postulantem venerunt. Quibus copijs auctus non amplius per montana, vt prius, sed per patentes campos exercitum ducere, pugnandique potestatem hostibus facere cœpit. Cum hic esset rerum status, Alphonsus Hispanus, quo interprete erat Legatus vsus pace cum rege facienda, in castris relictus, cum copijs trans Pisaurum amnẽ profectus est. Quod vbi Franciscus agnouit, motis properè castris eò contendit, & à contraria fluminis parte castra fecit. Aquandi potestas, propter fluminis opportunitatem, vtrisque erat. Sed cùm triduo post Alphonsum motis castris Tauletum Sigismundi castellum, mille inde passibus in colle situm, duxisse amimaduerteret, & ipse ad alterum castellum, in eodem colle ex aduerso situm, haud cunctãter contendit. Nec plus mille passus castra à castris aberant. Erat autem id castellum Vrbinatis principis. Indeque misso, militari more, prouocationis signo hostes in posterum diem ad pugnam prouocauit. Cæterùm Legato absente qui ad Montem Florem secesserat, responsum est ab Alphonso, legati iniussu prælium committi non licere, eius absentis voluntatem sciri opus esse, qua cognita, postridie manc se illi responsurum, nec tamen prouocationis signum hosti remisit. Quod cùm Legato non placuisset, ne tanta pontificis regisque copias fortunæ cõmitteret, mitteretur que postridie qui id Francisco renuntiaret, animaduersum est è castris hostem mouere cœpisse. Quapropter sumptis properè armis ad angustias saltus, qui medius inter vtraque castra intererat, ne transgressus hostis castra inuaderet haud segniter processere. Vixque ad saltus ingressum erat peruentum, cùm ibidem hostis affuit. Cumque eo loco ob angustias, haud facilè vniuersus exercitus sese explicare posset, hostibus conatu magno perrumpere adnitentibus ingens in eo certamen fuit. Cumque aliquantum pugnatum esset, ac frustra sese niti Franciscus animaduerteret, receptui cani iussit. Quo viso, & pontificis copiæ eo saltu præsidio insesso, sese in castra receperunt. Triduo pòst Franciscus motis inde castris Montem Aureum, Sigismundi castellum petijt, idque, alterumque ei proximum, haud multo militum labore expugnauit. Subinde Gradariam contendit, (& hoc quoque Sigismundi oppidum erat) idque quoniam præter naturalem situm, præsidio imposito, vi capi non poterat, obsidere cœpit, magnamque hyemis partem in ea obsidione consumpsit. Per id temporis Philippi exercitus ad Casalem iuxta flumẽ Padum, duce Micheletto Cottiniola, à Venetis prælio fusus, castrisque exutus est, magno numero equitum, peditumque capto. Cuius cladis causa, copias è Piceno reuocare, atque insuper auxilia postulare Philippo necesse fuit. Sed tùm primũ eas dũtaxat copias, quæ sub Italiano Furlano stipendia fecerant, popościt. Qua re cognita Legatus, de pontificis voluntate, confestim eas Georgio Nurio Mediolanum, vt perduceret, concessit. Ac nequid incommodi in itinere acciperet præsertim à Fauentini Principis fratre, qui sub Florentinis merebat, ad Bagnacauallum, in Flaminia oppidum vniuersum exercitum ipsis copijs præsidio ire iussit. Quo reuerso, cùm præter ipsum equitatum ad Philippum profectum, Rubertus Montarboteus, atque alij plerique copiarum ductores abessent à castris: legatus, quò tutiore loco esset, in Sigismundi agrum haud procul à Gradaria, quod ad huc à Francisco obsidebatur, imbelli multitudine prius in circumiecta oppida dimissa, quo maior ijs necessariarum rerum copia suppeteret, se recepit: ibique castris positis, inuitante propinquitate, penè per singulos dies prælia inuicem gerebantur: non tamen vt in vniuersum certamen veniretur. In hoc rerum statu Venetis Abduam amnem transgressis, cùm Philippus curis anxius auxilium à pontifice, atque à rege vehementer postularet: eaque res Legato demandata esset, statuit vti Sigismundus Malatesta, Cæsar Martinengus, ac Raimudus Buillus in Insubres ad eum proficiscerentur. Ad duo millia et quingentos equites ij duxerunt. Inter hæc Rodericus Murius, peditum ductor genere Hispanus, cum peditibus mille à rege missus ac Rubertus Montarboteus cum equitatus parte ad Legatum in castra peruenerunt. Quibuscum assumpto Iacobo Cauiano, cæteris copiarum ductoribus relictis, ipse in Picenum redijt. Paucisque diebus interiectis Iacobum proditionis suspectum apud Roccam Contratam, vbi & Italianum paulo ante, capitali supplicio affecit. Interim Fanciscus ad Raimundum Buillum, qui nondum abierat, in castra misit, qui rogaret, vti ad se Palermum peditum ductorem mittere, qui

ab eo

ab eo ad se mandata perferret: esse aliqua quæ secum communicare cuperet. Facta potestate, cùm Palermus ad eum profectus esset, ait se, nisi esset in castris Legatus Florentinus, venturum cum Raimundo in colloquium fuisse. Cæterùm missurum, quo Raimundus vellet, Vrbinatium Principem, & cum eo alium quempiam ex his quos fideliores haberet, qui suam sententiam ad illum perferrent. Cumque Raimundus respondisset, nolle se in colloquium cũ hoste venire, nisi eidem aliquis à Legato pontificis interesset, ne quid suspitionis ea res amicis afferret, nõ renuit quò minus Antonius Ridius copiarum dux, cum eo vnà proficisceretur, & ipse, quæ dicerentur, auditurus. Qua re constituta, Vrbinatium Principe, & altero ex Francisci domesticis, ad Montem Aureum (vti erat constitutum) profectis, Raimundus quoque, & Antonius eòdem accesserunt. Ibique tum primùm de fœdere inter pontificem, regem, Philippum, ac Franciscum agi cœptum: Omnis nanque eorum oratio in id tendere visa est, vt ostenderent Fanciscum maximè cupere cum pontifice, ac socijs pacem, fœdusque ferire, nec vlterius cum is bello contendere. Dum hęc aguntur, Franciscus siue hyemis tædio, siue quòd Gradariam à se nequicquam tentari animaduerteret, motis inde castris, Pisaurum, Alexandri fratris oppidum, se recepit, ibique reliquum hyemis quieuit.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLITANI LIBER NONVS.

*

HAVD dubium ab re, vt opinor, fuerit, Florentini belli causam, atque originẽ explicare. Philippus Maria, de quo superioribus libris sæpius mentionem fecimus, per eam pacem, quam cum Venetis, ac Florentinis apud Martinengum fecit, Blancam filiam Francisco Sfortiæ, de qua quidem re diu ambiguus consilia pro temporum conditione variarat, vxorem dedit, sexaginta milibus Philippeis illi dotis nomine promissis. Cumque eam pecuniæ summam, propter ærarij exinanitionem repræsentare non posset Cremonam, vrbem opulentam, ei tantisper pignus dedit, præsidio inde educto. Cuius pecuniæ soluendæ, vt primùm illi potestas fuit, ad generum misit, qui pecuniam efferret, Cremonam repeteret. Cumque is tergiuersaretur, diem iam multo præterisse dictitans, qui persoluendæ pecuniæ constitutus esset, misit Philippus Italianum Borromeum, locupletem virum ad Venetos, tanquam Francisci amicos, & pactionis huiusmodi autores, qui de iniuria expostularet: simul qui oblata pecunia, Cremonam reposceret. Sed nihilo magis per Venetos consequi id potuit. Quippe qui vrbem tam validam, prope in visceribus imperij Mediolanensis sitam, in Philippi potestatem redire ægrẽferebant. Itaque, cùm legationibus tempus terendo, nihil se proficere animaduerteret, bellum apertè inferre statuit, armis, quod sibi iniustè negabatur, vindicaturus. Coactisque vt primùm potuit, copijs Franciscum Picininum, quem paternæ virtutis gratia exercitus ducem designauerat, in Cremonensem agrum proficisci iussit. Cumque haud multo post profectionem eius, accepisset, Venetos ac socios copias parare, nec passuros eam vrbem ab illo expugnari, Episcopũ Nouariensem ad Alphonsum opem oratum misit, satis sibi fore significans si statim vel cum exiguis copijs extra regni fines prodiret. Sperare enim simulatque Florentini audissent eum cum exercitu in Hetruriã contendere, ijs (id quod necesse esset futurum) domestico bello implicitis, se Venetis viribus parem, Cremonam recepturum. Eugenius quoq; pontifex maximus Venetis, ac socijs per id temporis multis de causis infensus, & ob id Philippo amicus factus, ne Philippo deesset regem precabatur. Quibus rebus motus Alphonsus paratis copijs, extra regni fines progredi statuit. Cumq; interim cognouisset Philippi exercitũ à Micheleto Cottiniola Venetorum duce castris exutum, profligatumq; esse, conturbatus amici casu, auxiliũ implorantis, Raimundum Buillum, cum nonnullis alijs copiarum ducibus, iam iter meditantem, maturare in

Insubres ad Philippum iussit. Ipse verò, quamuis per hyemis tempus, ire perrexit, profectusq; per Latinos, Tibur peruenit. aduenīēti portas Tiburtes Pontificis iussu aperuere. Et quoniam Florentini, cognito eius consilio, sæpius significauerant, velle se copias ex Insubribus reuocare, spemq; fecerant, & Venetos idem facturos esse, progredi vlterius destitit. verumenimuerò ea expectatio frustra fuit. Namque Veneti victoriam persecuti omnē Pilippi ad amnem Abduam agrum, vna propè excursione cęperant, multis oppidis vi captis, multis etiam in deditionem receptis. Fuit autem adeò repentina eius procellæ vis, vt omnem de rebus suis spem reliquam Philippus abiecerit. Reputabat animo, sibi neque ducem belli superesse vllum, cuius virtuti satis confideret, & dissipati exercitus reliquias nec sine grandi pecunia cogi reficique, nec sine egregij ducis opera recipere pristinum animi vigorem posse. Vna illi salus eis in tam aduersis suis rebus videbatur: Francisci videlicet reconciliatio, quem cęteris omnibus copiarum ducibus belli scientia ac felicitate præstare, mortuo Picinino, cōstans apud omnes increbruerat opinio. Eum igitur sibi per amicos reconciliatum, cùm ducem exercitus designasset: ad Alphōsum misit, qui id ei nunciaret, peteretque insuper, quoniam Francisco ad equites armandos pecunia opus esset (qui aliter neque cogi, neque duci possent) vti positis cum Francisco inimicitijs, illi septuaginta numûm aureorū milia mutuo daret, se postea bello liberatum eam summam cum fide repræsentaturum. Quod cùm Alphonsus, beneficiorum eius in se nō immemor, facere constituisset, extemplò Arnaldum Fenoledam, virum constantem ac grauem, omnium consiliorum & arcanorum eius participem, Neapolim misit, qui eam pecuniæ summam ex ærario depromptam, cuius custodiam ei demandauerat, ad eum deferret. quam delatam Alexandro Francisci fratri, consensu pontificis ad illum profecto, tradi imperauit. Qua accepta, Franciscus quamprimùm cogere copias cœpit, vt inde in Insubres cōtenderet, fortuna ita moliēte (quæ plerunq; ludere in rebus humanis solet) vt ipse sibi ex inimica pecunia Mediolanense imperium strueret. Cum autem iter ingredi cœpisset, aut iam ingressurum fama esset, Philippus in suspicionem venit, illius potentiam veritus, ne is sibi imperium, dominandi cupiditate, eripere cogitaret. Itaque misit plures ad Alphonsum nūcios oratum, ne in Insubres proficisci grauaretur, velle se Mediolanum, & quiquid belli fortuna ei reliquisset, præter Ticinum vrbem, quam vnā sibi vitæ solatium reseruaret, vbi procul à belli curis, ac negocijs ageret, in eius potestatem tradere. Cęterùm Alphonsus indignum ratus, vt qui tam longè lateque imperitasset, sese tanto dominatu priuaret, per literas consolabatur ægrum, bonoque animo iubebat esse. Reiectisque cōtinuò quæ ille offerebat, hortabatur eum, ne aut Venetorum metu, aut ulla de Francisco suspicione ea meditaretur, quę tantę existimationis principi indecora uiderētur: se neque laboribus, neque periculis, pro tuendo eius regno, parsurum. Quoque illi de Francisco orta suspitio magis meditaretur, se cùm primùm is progredi cœpisset, cum exercitu subsecuturum, ac ne quid ei nocere posset prouisurum. Inter hæc Eugenius pontifex, diuturno morbo affectus, è vita excessit. Cuius mors Philippo, ac regiæ expeditioni (erat id momentum ingens in rebus gerēdis) perincommoda accessit. Cumque Alphonsus accepisset Romanorum principes, conuocatis ijs, ad quos noui Pontificis creatio pertinebat, tumultuari, ac per diuersas factiones niti, vt pro suorum studijs pontifex crearetur, egregium facinus arbitratus, talium virorum conatibus obstare, nec pati vt ij impedirentur, quo minus pontificis comitia pro vetere more, atque instituto, ritè haberentur, Marinum Caraciolum, Ioānem Antonium Vrsinum, Gartiam Capanellum, & Caraffellum Caraffam ad Cardinalium collegium legatos misit, qui & Eugenij mortem sibi grauem fuisse ostenderent, & hortarentur in creando nouo pontifice, vno & consentienti animo essent: nec vererentur liberè suffragium ferre: paratum se esse, si qui fortasse intercederent, quo minus comitia ritè haberētur, qui illorum conatibus obuiam iret, ac Sacrosanctæ potestatis libertatem dignitatēque defenderet. Cùm autem ex eo quæreretur, quem nam illi potissimùm ex omni Cardinalium numero Pontificem legi placeret: respōdit, eum qui vna totius collegij vocē, que consensu legeretur. Deinde proceres Romanos (quorum nonnulli motus nun... abantur) fauere paratos, prout in suos quisque affectus erat, ne quid intercederent, quo minus comitia ipsa ritè fierēt, per literas monuit. Quibus partim metu, partim vere-

cundia deterritis,missis insuper à rege,qui collegio adessent,fauerentque, Thomas episcopus Bononiensis,quem Nicolaum Quintum appellauere,Pontifex Maximus factus est. De quo vt aliquid dicam,hic me locus admonet. Fuit enim eius viri nõ virtus modò, sed etiam fortuna nostro seculo admirabilis.Sergiani enim natus patre medico,honesto ac probo viro, cum sacrarum literarum studia præ cæteris adamasset, Bononiam,ac Senas se contulit: breuique tempore tum ingenij bonitate,tum diligentia Philosophus ac Theologus clarus euasit:pluribusq; annis vtrobique publicè literas profitendo floruit. Ad doctrinam eius emendati mores,ac vitæ integritas accedebant. Quibus de rebus Nicolai episcopi, ac cardinalis Bononiensis,viri sanctissimi,amicitiam sibi conciliauit: eiusque rebus summa cum fide administratis, id est consecutus, vt illo mortuo, ipse episcopus Bononiensis, orante vniuerso populo, ab Eugenio factus sit. Paucisque pòst mensibus legatus ab eodem ad Hunnos missus, cum res ex illius sententia gessisset, aduenięns, Cardinalis insignibus vltrò ad eum in itinere delatis,inter Cardinales cooptatus est, ac paulo pòst mortuo Eugenio miro quodam totius collegij consensu, Pontifex Maximus,vt diximus,factus est:atque hic tantorum honorum cursus(quod magis mirandum sit) ferè intra anni spacium illi contigit. Vt autem ad rem redeam,postquam regi renunciatum est,illũ pontificem factum esse,festum diem quo ille pontificatus insignia acciperet à se condecorari,equum existimans, Honoratum Caietanum Gulielmũ & Raimundum Moncatã,Carolũ Campobassum,ac Marinũ Caraciolum,qui suo nomine interessent,legatos Romã misit, ac mox alios per quos sese illius auctoritati subiecit. Haud multo pòst,cùm à Venetis legati Romam venissent, vt publico nomine & ipsi partum pontificatum Nicolao gratularentur,postquam officio functi sunt,cùm apud Pontificem in belli mentionem incidissent,docuere,nõ placere Venetis bellum aduersus Philippum diutius continuari:ijsque pergratum fore,si pontifex legatum quempiam Ferrariam mitteret, quò cunctarum partium legati commodè conuenturi essent,vt ibi de cõmuni Italiæ pace ageretur. Omnibus ita palàm fore, per Venetos non stare quo minus fida firmaque pax in Italia fieret. Quod cùm Pontifici vehementer placuisset, cupienti Italiam diu bellis agitatam aliquando quiescere, missurum se breui Ferrariam legatum recepit. Iisdem propè verbis,legati Tibur profecti, apud Alphonsum vsi sunt. Quibus benignè auditis,nihil se prætermissurum respondit, quod ad pacem conficiendam pertineret.Nihil enim hoc uno sibi maiori curæ esse,Italiæ pacem cunctis principibus, populisque,quibus bene viuendi cura esset,maximè omnium optandam esse.Per eosdem dies & à Florentinis legati ad pontificem eadem de causa profecti, postquam pontifici debitum officium exoluerunt, Tibur, vt iussi erant,salutandi gratia ad regem accessere, remotisque arbitris, multa cum eo de pace collocuti sunt,quibus itidem, vt Venetis,responsum datum,comunem Italiæ pacem atque ocium magnopere à se expeti,seque eis neque consilio,neque opera,neque re vlla defore,atque ita spe plenos à se dimisit. Post hæc,cùm de legatis,pacis causa,Ferrariam mittendis cum pontifice egisset, misissetque pontifex Ioannem Cardinalem Morinensem,natione Gallum,virum preter iuris scientiam,ad quæuis magna natum,& in omni negotio consultissimum,cuius etiam opera põtifex in maximis & grauissimis quibuscunque rebus vtebatur,ipse Caraffellum Caraffam,ac Matthæum Malferitum Ferrariam misit,siue pacem,siue inducias facere Veneti mallent. Quò profectis omnium principum ac ciuitatum legatis, cùm de pace agi coram põtificis legato,ac Leonello Ferrariensium principe cœptum esset,Matthæus Victorius,ac Paschalis Maripetrus Venetorum legati,quò bellũ à ciuibus suis gestum excusarent,ante omnia dixere,vrbis suæ conditores,Attilæ olim teterrimi tyrãni arma fugientes in humilibus paruisque insulis,perpetuisque adeò æstuarijs,in quibus vrbs illorum sita est,vrbis suæ fundamenta iecisse, nec maiores suos vnquam voluisse, neque ex se ortos posteros alios populos sui causa eas ærumnas perpeti, quas ipsi Aquileia, Patauio, Altino,nobilissimisque alijs ciuitatibus Italiæ profugi,aut ab Attila,aut à Barbaris alijs posteapassi essent. Quin potius eam vrbem patria expulsis perfugium vnicum ac domicilium fuisse, perque hæc præclara maiorum instituta eorum remp. in eam magnitudinem creuisse. Se itaque tum natura,tum consuetudine maiorum atq; instituto, ita cõparatos esse,vt nõ nisi lacessiti,ac tuẽde reipu.causa bella susciperẽt atq; persequerẽtur.

Si verò

i verò cōtingeret Philippum decedere, qui & mortalis esset, & planè iam grandis natu, & Mediolanenses pacem eorum non aspernarentur, sese pro ijs quæ Philippo per bellum ademissent, tantum agri ijs collaturos, vt nemini amplius ambiguum esset, Venetos ot in Italia bellorum haudquaquam auctores extitisse. Post hæc cùm de pace mentio cœpta esset fieri, adiecêre, quoniam bellum à Philippo iniustè motum esset, debere Philippum, iure violati fœderis, quantum ipsi argenti in belli sumptum effudissent, repræsentare. Et quoniam Philippo, fortasse diuturnis bellorum impensis exhausto, non esset nde id in præsentia dissolueret, petere se certum pignus, donec ei soluendi potestas esset. Ad ea legati regij Venetos Philippo præstare idem debere, si ipsi bellum aduersus Philippum iniustè suscepisse conuincerentur. Eam autem controuersiam apud pontificem maximum Romæ facilè cognosci, dirimique posse. Cæterùm Veneti eius rei disceptationem quam pro comperta habere se dicerent, ad pontificem referri noluerunt. Atque ita disceptando ille consumptus est dies. Multis verò iam diebus antè Philippus, Venetorum exercitu Abduam flumen transgresso, curis anxius, ac diffidens suis rebus, ad Alphonsum miserat oratum, vti quempiam è suis, qui cum intima consilia sua cōmunicare tutò posset, ad se mitteret. Quod cùm Alphonsus à se haud temerè requiri, sibi persuaderet, Ludouicum Podium, cui vehementer fidebat, ad eum misit. Quo Mediolanum profecto, vt agnouit Philippus ex literis, regia manu præscriptis, hunc esse, quem ad se mitti rogauerat, postquam de rege, quæ voluit, percunctatus audiuit, vocatū à se inquit, t in eum regio nomine omne ius potestatemque imperij sui transferret. Velle se quieti consulere, atque à tantis belli fluctibus sese quàm maximè abstrahere: proinde rogare, atque hortari vti is rerum suarum possessionem acciperet: quam si repudiaret, cui sua traderet non defuturum, eaq; fortasse in huiusmodi virum peruentura, vt eam respuisse regem, postea serò, ac nequicquā pœniteret. Nam cùm quotidie magis magisq; ab hostibus premeretur, Mediolanū vsq; cum exercitu progressis, subierat animū eius desperatio quædā, omnia impendētia pericula circūspectantis. Ludouicus verò cùm mandatū à rege nullū haberet, quo sibi de his transigere liceret, veritus nequid regē offenderet, renuit: cōtinuoq; ad regē, ita iubente Philippo, magnis itinerib[9] redijt, ab illo, si ita placeret, totius rei potestatē accepturos. Quibus cognitis Alphonsus, ne Philippi imperiū in inimicorū potestatē perueniret, Ludouico eius rei potestatē fecit. Cæterùm eius deliberatio in alterutrā variātis sentētiā, ne id auaricia imperij effecisse videretur, paulò serior fuit. Interim Philippus primùm ob aduersā valetudinē oculis captus, dein ex ipsa arce, hostilium armorum fragore audito, vehementer commotus, vitæ tædio simul & languore, mortem obijt. Quod cum Ludouicus Parmæ cognouisset, regemque præterea ab eo hæredem institutum: cæterùm Mediolanēses libertatis cupiditate incensos Reip. administrationē arripuisse, ignarus quò nā illorū cœpta euaderent, retrò conuerso itinere Regium Lepidi venit. Quę postquam Alphonso renunciata sunt: veritus, ne Venetorū opes plus nimio crescerent, Mediolanensib. oppressis, Carafellū Caraffam, ac Matthęū Maleritum, qui adhuc Ferrarię erāt, confestim Regium proficisci iussit, atque vnà cum Ludouico legatos ad Mediolanenses proficisci: qui quæ nam esset eorum mens, diligenter scrutarētur, simulque hortarentur, vti cōstanti animo aduersus hostes gererent bellum, se ijs haud quaquam defuturum. Quibus ita constitutis, vlterius progrediendum arbitratus, vt hostibus terrore iniecto Mediolanēses tanto belli onere leuaret, Tiburi digressus, adhuc incertus in Insubres ne iret, an Hetruriam peteret, pro rerū opportunitate cōsilium in itinere capturus in Sabinos abijt. Ac primum Farfam ad nouem millia passuum Roma profectus, cōstitit: reliquū equitatum, qui ad se venturus esset, & item Eximinum Corellam, Matthæum Puiadem, ac Ioānem Olzinam opperiens, quos Ferdinando filio adolescenti ad regni gubernacula consiliarios ac rectores reliquerat, ad se idcirco accersitos, vt de rebus, quas se absente, gerendi causa belli agi vellet, mandata ijs traderet. Quibus ad se profectis, & quæ opus erant, edoctis inde mouit, atq; in Sabinos perrexit. Quibus in locis aliquot dies ab eo consumpti, dum ex Insubribus certiora scire expectat: ibi & pro ea amicitia, quæ illi cum Philippo fuerat, & pro officio, quod ab illo hæres testamento nuncupatus esset, magnificentissimo funere ei iusta persoluit. Indeque digrediens, Nare flumine ponte iuncto, exercitum traiecit. Progressusque haud procul ab

Orta oppido substitit. Ibi duplex se pandebat iter: alterum per Tudertinos in Gallia Cisalpinam, alterum in Hetruriam. Itaque aliquandiu dubius stetit, vtrum potius in gredcretur. Nam ex altera quidem parte verebatur, ne Mediolanenses, quorum salus s bi ingenti curæ erat, à Venetis opprimerentur, qui maiores copias habebant: ex alte verò cogitabat, si Florentinis bellum inferret, fore, vt ij rerum domesticarum metu à V netis copias disiungerent. Quibus in Heturiam abstractis, bellum Mediolanensibu haud erat dubius, leuius fore. Denique cùm Hetruriam petere constituisset, partim po te, partim vado Tyberim amnem sub Ortam copias traduxit. Interim Simonetus copia rum dux, qui paulo antè à Florentinis finito stipendio discesserat, à Rege conductus es Ad mille is equites ducebat. Appropinquanti agro Florentino regi, cum equitatu, & ali quanto peditatu obuiam venit, copiasque cũ illo coniunxit. His copijs auctus rex, agr Florentinum ingredi (haud hostiliter tamen) cœpit: sperans fore, vti Florentini metu n bellum in sese transferretur, copias ex Insubribus reuocarent: ipseque per Hetruriã pa catam, & amicam ad opem Mediolanensibus ferendam proficisci posset. Cùm auten ad Montem Politanum peruenisset, legati ad eum à Senensibus oratum venêre, ne qui incommodi ditionis suæ populis, qui finitimi Florentinis essent, à suis inferri pateretu Quibus responsum à rege est, venisse se in Hetruriam eo animo, atque consilio, vt nemi nem iniura afficeret: comunem à se totius Italiæ pacem, & tranquillitatem optari. Sta tuisse ideo Florentinis bellum inferre, quò illorum animos à belli consilijs ad pacem retraheret. Si ex Insubribus copias reuocent, nullum sibi cum ijs bellum aut inimicitias fore. Per eosdem dies Ianotius Pitius, ac Bernardus Medices legati à Florentinis ad re gem venerunt. Hique facta loquendi potestate, in hunc ferè modum locuti sunt: Audi eramus, Rex, iam antequàm Tiburi discederes, instituisse te Hetruriam petere, ad bel lum ciuitati nostræ inferendum. Et quamuis eius nuncij autores haud tamen leues es sent, tamen id nobis persuaderi nullo modo poterat, animo voluentibus pacem, atque amicitiam, que nobis cum Aragonum regibus, maioribusque tuis, multis iam seculis, atque adeò tecũ, singularis fuit. Repetebamus memoria multa ac magna beneficia vltrò citroque data acceptaq;. Veniebant in mentẽ mutua tuorum, ac nostrorũ ciuium cõmer cia, atque hospitia, quę cum nulla alia gente in omni orbe terrarum, aut maiora, aut fre quentiora nobis extiterunt. Cogitabamus, postquã regno Neapolitano potitus es, nihil nos molitos esse, quod status tui quieti incommodaret. considerabamus præterea na turam tuam: non solere te bella iniusta suscipere, eaque res vna potissimùm nos in hac sententia confirmabat. Te enim, cum sis inter nostri temporis reges opibus potentissi mus, auctoritate amplissimus, ætate, rerumque militarium vsu grauissimus, nihil aliud præter decus & gloriam, preterque pacem & ocium (qui finis bella gerentibus propo ni solet) quærere existimabamus. Atque hæ quidem rationes & causæ suberant, cur non satis crederemus ijs, qui nobis bellum abs te futurum prædicebant. Verùm post quam comperimus te agri nostri fines iam ingressum, hostili animo aduentare (quanquã nondum gladium nudaueris) id maximè admirati, venimus òratum pro veteri amicitia nostra, vt quam aduersus nos concepisti, ira posita, à nostrorum iniurijs, ac populationi bus milites tuos arceas, simulque nobis exponas, que nam huius tuę indignationis cau sa fuerit, vt ea ciuibus nostris renunciata, aut re aut verbis tibi satisfacere queamus. Ad ea rex in hunc ferè modum: Haudquaquam vobis ignotum esse, Florentini, arbitror, (id quod res ipsa docuit) consilia mea, postquam regni Neapolitani compos factus sum, semper cum pace totius Italiæ fuisse coniuncta, semperque id vnũ me spectasse. Quippe qui hanc vnam rem mihi maximè omnium gloriosam existimabam, si (quantum in me esset) defessæ iam tandem tot malis & calamitatibus Italiæ requiem darem. Neque vos præterit, cum adhuc Philippus viueret, Eugenium pontificem maximum, meo potissi mùm hortatu, legatum Italicæ pacis componendæ gratia Ferrariam misisse, quò etiam ego & Philippus, legatos nostros, vos item, ac socij vestros misistis. Cæterùm cum ea de re agi cœptum esset, Philippi immatura mors pacis mentionem sustulit. Quo mortuo, Veneti, quos rebamur omnes bellandi tædio iam tandem affectos, bello finem imposi turos, Philippi imperiũ occupare conati sunt. Quorũ legatis cum per eosdẽ legatos no stros obiectum hoc esset, nõ respondere ijsdem verbis, quib. paulo ante Philippi mortẽ

vsi essent

ſi eſſent(dixerant enim inter cætera(vt eorum verbis vtar) in ea diſceptatione cùm de pacis legibus tractari cœptum eſſet, Philippum omnis belli cauſam ac fomitem fuiſſe, qui ex bellis bella ferens,requieſcere non poſſet)ſed conſilia pro re ac tempore capi ſo ere reſponderunt.Tunc vero palàm factum eſt(id quod multis adhuc ambiguum erat) os ſcilicet,non Philippum tantorum bellorum cauſam extitiſſe. Nam qui mortuo Philippo contra Mediolanenſes adhuc irati arma retinent,cum pacem tranquillam habere poſſint,ijs planè belli ſatores ac fomites eſſe, manifeſtò conuincuntur: quinetiam huic dominandi libidini non vulgarem quandam verborum crudelitatem adiecerũt.Nõ modò enim nõ excuſarunt immoderatam bellandi cupiditatẽ, ſed ſenatũ ita quoq; decreuiſſe dixerunt,vt quæ Philippo reliqua erant(ſi quando in eorum poteſtatẽ peruenirẽt) militi ad prædã proponerẽtur:qua voce an vlla ferocior,aut immanior ſit,haud ſcio.Nõ erat ijs ſatis,quòd Philippũ perpetuo atque immortali bello laceſſiſſent,niſi & Mediolanenſes, quibus nulla gens in Italia pacatior eſt, libertatem tueri conantes,accerbiſſimũ ſeruitutis iugum ſubire cogerẽt,idq; copijs veſtris adiuti(quod mihi grauius eſt)quibus illi aucti,ac freti Mediolanenſem agrũ longa pace,omni frugum ac rerum copia refertũ,crudeliter vexant,ac diripiunt.Cùm ad me ęquo iure ſpectet,vt ſcitis,Mediolanẽſe imperium,atque adeò omnia quę Philippus tenebat,quem ille moriens hęredem inſtituerit,& copiarum veſtrarum adiumento, quas ex Inſubribus reuocare noluiſtis, hæc incommoda noſtris inferantur, ob eam cauſam arma ſumere compulſus, veni, vt hanc à meis (ſi poſſim) iniuriam propellam, vimque,vt aiunt(quod per leges licet) vi arceam. Atque ideo tardius iter feci,poſtquam Tiburi diſceſſi, vt vobis ſpacij ſatis daretur,ad res veſtras,mecum,ſi ea mens vobis fuiſſet,componendas. Quod poſtquam negligentia veſtra nequicquam expectari animaduerti, propoſitam expeditionem perſequi conſtitui. Vos itaque rebus veſtris,vt videtur conſulite, poſtquam ſæpius moniti audire noluiſtis. Hęc vbi legati audiêre,nullo reſponſo dato, vehemẽter à rege petierũt,vti bello abſtineret,donec ijs Senatui renunciatis,quid is cenſeret,retuliſſent. Quod cùm primò abnuiret,tandem precibus victus, quinque dierum inducias Florentinis conceſſit: atque vt his interim belli ſuſpicionem magis adimeret,inter Florentinũ,ac Senenſem agrum exercitũ ductato,ad ſex millia paſſuum à Senis conſedit. Poſt quintũ diem cùm Florentini nihil reſponderent,caſtra mouit. Ac primò inter Rincium quod erat Florentinorum caſtellum,ac Senas duxit. Cumque ibi caſtrametatus eſſet, Senenſes ſuſpicati,eum per factionum capita eniti, ac ſtruere vt eorum vrbe potiretur, confeſtim armatos intra vrbem, & ad portas diſpoſuerunt:ob eamque ſuſpicionẽ fiebat, vt parum commeatuum in caſtra deferretur. Quod vbi agnouit, extemplò ad eos legatum miſit Franciſcum Martinellum, quo viro tunc in magnis quibuſque rebus vtebatur, qui eiuſmodi ſuſpicionẽ vanam eſſe demonſtaret. Quorũ amicitiam non tam optabat, quod vllum ab ijs in bello auxilium expectabat(quanquam multa ac magna polliciti fuiſſent) quàm vt inde ſibi copia commeatuũ eſſet, quos aliũde contrahere laborioſum,ac ſumptuoſum eſſet. Qui audito Martinello,ea ſuſpicione nonnihil leuati,cõmeatus aliquãto largius in caſtra deportari permiſſerunt. A' Rincio inde, continuò inter Senenſem & Florentinum agrum, haud hoſtiliter itum : donec Pomarantium peruentum eſt. Quod caſtellum, primum omnium à rege hoſtiliter petitum, eo ipſo quo venerat die, copijs circunfuſis captum atque direptum eſt. Ad Caſtrum Nouum,inde in Volaterranum mouit: cuius incolæ audita Pomarantij clade, confeſtim abſque certamine in deditionem venerunt. Idem fecere aliquot caſtella circumiecta, ne per vim idem agere cogerentur. Poſt hæc Mõtem Caſtellum petijt in colle ſitum,natura atque opere munitum. Quod quoniam haud expugnabile videbatur, caſtris haud inde procul poſitis, obſidere aggreſſus eſt. Inter hæc Senenſes ſiue Florentinorum metu,ſiue eius ſuſpicionis cauſa(quam diximus) cuius fortaſſe aliqua adhuc veſtigia animo reſiderent, commeatus perparcè ſummittere, eosque non paruo precio venditare. Quod cum Alphonſus animaduerteret, rurſus ad illos miſit, qui de ea re (vt par erat) quereretur. Verùm enimuerò ea legatio vel nihil, vel parum illos mouit. Nihilo enim vberius commeatus in caſtra deferri ſiuerunt. Quod autem deferebant, inter eos diuidebatur, quibus commeatus petendi à circumiectis caſtellis,facultas nõ erat. Nã quibus poteſtas erat,ij neceſſitati ſuæ cõſulebãt.Idq;

prouiſum à rege fuerat,quo 'commeatuū penuria in caſtris ſubleuaretur. Cæterùm dū
caſtellum obſidetur,aliud malum,præter famem,vexare milites cœpit.Namq; ea imbri
um magnitudo , eaq; vis ventorum fuit, vt neque extra tentoria,neq; intra magis quie-
ſcere quiſquam poſſet multis eorū diſcerptis,multis per aërem raptatis.Caſtellani inte
rim ſitu freti,nullam de deditione mentionē facere.Itaq; cum rex animaduerteret (præ
ter ea,quæ cōmemorauimus incommoda) fruſtra ibi tempus teri, quòd abſq; operibus
caſtellū expugnari non poſſet,quæ eò comportati immenſi operis fuiſſet,motis inde ca
ſtris,Campiliā perrexit,atq; ibi caſtra fecit.Ea enim via in agrū Piſanū ferebat,quò intē
debat iter.Sed quoniā Florentini,cognito eius itinere,illud & præſidio,& annona,pri-
ùs firmauerāt,diebus aliquot cōmoratus,ad caſtella ſex finitima in Gerardiſca(id ei re-
gioni eſt nomen)Facij comitis,qui à Florētinis olim pulſus regem diu ſecutus fuerat, re
cepit,receptaq; ei reſtituit.Interea Florētini agreſtes,ac populares ſuos ex minus firmis
in tutiora loca traducere,copijs præpoſito Federico Vrbinatū Principe,rei militaris pe-
rito.Rex verò,antequam in Hetruriam ingrederetur, Sigiſmundum Malateſtam cum e-
quitibus M C C C. ac peditibus D C. conduxerat, eiusque aduentum indies cupidius
expectabat.Ceterùm is accepto regis ſtipendio, Florentinorū pollicitationibus captus,
ad eos ſe contulit:quæ res conſilium immutare de itinere regem compulit. Itaque cùm
cerneret commeatus à Senenſibus exiguè ſubminiſtrari, pabulaque & ſtramenta in ijs
locis , propter anni tempus, defeciſſe (iam enim media hyems ſæuiebat)loca mari pro
pinquiora,cœlique mitioris petere inſtituit,confeſtimque ſoluta obſidione, ad portum
Baratum,quina inde milia paſſuum, cum exercitu profectus eſt, ea vel maximè ratione,
quòd è regno Neapolitano frumenta, atque omne commeatuum genus, mari ad ſe de-
portari facultas eſſet, propter portus opportunitatem . Imminebat portui collis, in quo
olim ſita fuerat vetuſtiſſima vrbs Populonia,cuius adhuc nonnulla exſtant veſtigia: cir-
ca hunc collem caſtra fecit. Diſtat autem collis à Plumbino , quod quidam Populi-
num appellandum putant (nomen à Populonia ductum) non plus ferè tribus millibus
paſſuum.Erat nobile oppidum,ac peropportunè ſitum ad bellum Hetrurię inferendum.
Tenebatur autem à Rainaldo Vrſino, qui antequam rex in ea loca commearet, Floren-
tinis inimicus eſſe, quòd eorum vicinitatem ſuſpectam haberet,putabatur:cęterùm is
ipſe,vbi rex eſt profectus,nec eum ipſum,nec quenquam ſuorum in oppidum,nec com-
meatus,qui mari deferebantur, recipere ſuſtinuit. Diſpoſitisque quā primùm per mœ-
nia ac portas armatis , aduentanti portas clauſit,nec niſi admodum paucos è regijs mi-
litibus oppidum intrare patiebatur. In hoc rerum ſtatu, cùm quidam Florentinorum
milites mercede conducti , quos Caſtilionum præſidio miſerant , deditionem oppidi
pollicerentur,præmiſſo Simoneto cum equitatu,oppido,excepta arce,eſt potitus. Quo
cognito,motis properè caſtris,eò cōtendit, omniq; aditu terra mariq; occupato, arcem
obſidere aggreſſus eſt. Quod poſtquam Florentinis renunciatum eſt,ingens ſolicitudo
vrbem peruaſit,quòd præterquā,quòd eò facilè è Neapolitano regno ad vſum belli ne-
ceſſaria comportari poſſent,is locus belli ſedes hoſtibus eſſet futurus. Quibus tantùm
ſub diuo,atque in tentorijs agendi antea poteſtas erat.Putabant enim,vbi nullum oppi-
dum in eorum agro rex haberet,in quo quidem poſſet conſiſtere, fore vt hyemis tædio
in regnum cum exercitu reuerteretur. Quapropter copias repentè cogi,& Sigiſmundū
properare iuſſerunt. Interim qui in arce obſidebantur, cùm ſe vndique circunſeſſos in-
tuerentur, operibus territi,quæ regem ex Neapoli conuehi iuſſiſſe fama erat, deditionē
pacti ſunt , niſi intra decimum diem Florentini opem ferrent. Cumque nulla auxilia
venirent,deditione facta, arce exceſſerunt. Haud multo pòſt arce atque oppido prę ſi-
dio firmatis, Aquam Viuam,ſub vernum tempus, cum exercitu petijt,quòd ibi aliquan-
to maior pabuli copia foret. Cumq; ibi caſtra feciſſet, legati ad eum à Mediolanenſib.
amicitiā,atq; opem poſtulatum venēre.Nanque Veneti poſt ingentem cladem acceptā,
Franciſco Sfortia Mediolanenſis exercitus duce,cùm viderent nullam reliquam ſpem
ſalutis ſibi amplius ſupereſſe,ipſum Franciſcum à Mediolanenſibus magnis pollicitatio
nibus diſtractū eorum copijs præpoſuerunt. Qui in Mediolanenſem agrū cum exercitu
ſubitò profectus(neq; enim erant Mediolanēſibus,ab illo repentè deſtitutis,copiæ vllæ
reliquę,quibus æquo campo congredi auderēt) in graues curas Mediolanēſem populū
(vt par-

(vt par erat) coniecit. Qui cùm nullam aliam tuendi status sui ratioñe animaduerterent, ad regis amicitiã societatemq; cõfugere decreuerunt. Quorum legati ad regẽ missi, cum mandata exposuissent, re ad consiliũ relata, omnes illis subueniendum esse censuerunt, ne vel Franciscus Sfortia, vel Veneti Mediolano, vrbe tam opulenta, tamque opportunè sita, potirentur, quorum vtrique inimico animo in regem essent. Periculum enim fore, si quo fato Veneti eam Italiæ partem imperio suo subiecisset, ne breui tempore reliqua Italia potirentur. Itaque Mediolanenses à rege in amicitiam ac societatem recepti sunt. Atque in eo Alphonsus apertè ostendit, quamuis ex Philippi testamento Mediolanense imperium sibi deberetur, se non tam id expetere, quàm totius Italiæ pacem atque tranquillitatem. Quę res Mediolanum perlata, ciuium animos ad cõmunis libertatis defensionem magnopere confirmauit. Florentini verò ea re cognita, legatos ad Alphonsum miserunt, qui eum placare conarentur, ac de componendis rebus agerent. Rex item legatos ad illos misit, Baptistam Platamonum, ac Ludouicũ Podium, qui ijs suaderent, vti à Venetorum societate discederent, si pacem suam amarent. Cęterùm ea pacis mẽtio frustra habita est. Florentinis in eo persistentibus, ne à Venetis, & Francisco Sfortia diuiderentur. Aliquanto pòst Alphonsus medio iam uere, quo maior pabuli copia suppeteret, ad Abbatiã, quã Fangi vocant, cum omnibus copijs profectus est. Cũq; Mediolanenses legati instarent, vti bellum Venetis indicerent, sperãtes regij nominis terrore retrõcessuros hostes, ac de ea re consultari regi placuisset (cæteris indicendum bellũ censentibus) vnus ex ijs qui aderant aliter sentire se ait, quòd periculum esset, ne confestim, vbi id Veneti rescissent, omnes regios ciues, qui Venetijs, & cæteris in locis quę illorum imperio parerent, negociarentur agerent ue, bonis spoliatos, in carcerem conijcerent, tum vel maximè, quòd cum illis essent triremes complures paratæ, atque instructæ, quę onerarijs præsidio ituræ ferebantur, facilè poterant regia castra maritimis commeatibus intercludere, ac Florentinorum exercitui, qui à tergo esset, animos addere. Sed in eorum sententiam itum est, qui officio fungendum, ac saluti rogantium amicorum consulendum suadebant. Itaque bellum aduersus Venetos extemplò decernitur, atque in castris promulgatur. Interea Florentini de suorum fide valde soliciti, præsidijs oppida firmare, ignari quònã rex cõtenderet. Alphonsus verò media iam æstate Campiliã rursus petijt, animo meditans Plumbinũ aggredi: si fieri posset vt aut oppidum expugnaret, aut Rainaldum in sentẽtiã pertraheret. Cùmq; ibi castris positis, aliquot diebus permansisset, Petrum Cardonam cum equitatus parte præmisit, qui excursione sub oppidũ facta quot oppidanos nactus esset, comprehenderet. Cęterùm Rainaldus vir bellicis artibus instructus, cùm ob eiusmodi suspicionem suos in oppido contineret, pauci capti sunt. Postero die rex motis inde castris, sub ipsum oppidum castra posuit. Quod cùm Rainaldus animaduerteret, à Florentinis auxilium petijt, à quibus continenter aduersus regẽ solicitabatur. Hi igitur duabus triremibus onerarijs celeriter instructis, frumenta, milites, arma, tela, imposuerunt. Quæ Pisis in altum euectæ, adiuuante vento, subitóq; Plũbinum profectæ, commeatus ac milites in oppidum, nullo resistente, exposuère. Neq; enim tunc regi naues erant (nam triremes aliò ierant) quibus illarum cursum impedire posset. Quo auxilio fretus Rainaldus, diuisis per stationes oppidanis, militibúsque intra muros semper paratis, resistere audacius cœpit. Quapropter Alphonsus cum oppidum terra marique obsidere statuisset: naues cogi, & cum ijs tormenta ænea cæteraque id genus machinamenta deferri, frumenta, ordeáque, & cæteros commeatus è Neapoli ad se mitti imperauit. Interra equorum plerique, cum quicquid herbidum circa erat, mandissent, nudúmque solum nullam iam amplius stramentorum, aut pabuli copiam subministraret, neque hæc vicinis hostibus longius peti possent: harundinumque & quercuum folijs, rubisque, & arborum corticibus sustentari cogerentur (iam enim finis autumni erat) macie atque inedia confecti extabuerunt. In hominum quoque corpora vulgatus morbus: quòd omnis illa ora propter pestilentem auram, ex palustribus locis efflatem, exitiabilis atque infamis est, complures aut extinxit, aut longa valetudine afflixit. Florẽtini verò cognita Pumblini obsidione, quò spem obsessis darent, Federicum ac Sigismũdum qui iam aduentarant (coactis omnibus copijs, præter eas, quæ oppidis præsidio essent, delectibúsque raptim comparatis) Campiliam confestim miserant. Quoque tutior

ac facilior commeatuum copia castris suppeditaretur, ad Vadę portum Campilię ad octo milia passuum propinquum, naues commeatibus onustas, è Pisano portu dimittebant,atq; inde in castra modico præsidio deportabāt. Nam terra iumentis,aut vehiculis cōuehere,tum laboriosū,tum haud tutū erat. Itaq; cùm triremes quatuor onerarias cum commeatibus eò misissēt,rex de earum aduentu certior factus, triremes sex, quas apud Portū Baratum paratas habebat, quæ oram maritimam hostium quotidie excurrentes, infestabant, cùm tribus onerarijs nauibus haud magnis,quæ ex Neapoli cōmeatus aduexerant: nauales socios cogere, & cum ijs Garcerarium Rechesentium cum imperio Vadam petere præcipit. Quæ cùm ab hostibus, qui in speculis locati erant, procul prospectæ essent: continuò triremium pręfecti sublatis anchoris,pulsibúsq; solido fune cōpactis,ne qua hostilis nauis sese in mediū cōijceret,è portu egredi,arma corripere,remis velisque fugiendi animo in altum tendere, ac remulco agi. Sed tanta est exorta in mari malacia,propè penitus cadente vento,vt nihil,aut perparum opis in velis esset. Adnitebantur autem, quantum arte poterant,longè vt in mari proueherentur, ac regiam classem infra se à terra relinquerent: quò ijs & inuadendi & euadendi, cùm vellent, potestas foret. At verò regię onerariæ actæ à triremibus in hostium naues remulco ferebantur,omnibus ad prælium instructis intentísque. Quas propinquiores factas crebrioribus primo flexibus, aliquantum hostes ludificatæ sunt. Cæterùm triremium beneficio appulsis ad hostium naues onerarijs regijs, consistere ac depugnare coactæ sunt. Sed primo impetu vnam à regijs onerarijs comprehenderunt. Quod cùm regij animaduerterent,qui cum duabus reliquis onerarijs pugnabant,pudore simul & ira concitati, in hostes ferocius irruunt: omniq; telorum genere desuper vrgentes,in eorum naues se conijciunt,sternúntque obuios. A' lateribus quoque,& à pupibus, triremibus circumfusis, longè infestabantur: nec de victoria adhuc certiores erant. Pugnatum est supra horam acriter, nec incruenta victoria prælium nox diremit. Duæ Florentinorum triremes captę:reliquę discreptis retinaculis,interuentu noctis,ac venti exortu in altū euectę,regiorum manus effugerunt,multis victarum propugnatoribus,priusquam dissoluerentur in eas transgressis,oneraria regia, quam primo congressu captam diximus,recepta.Res memorabilis eo prælio accidit. Cùm essent pugna implicitę naues, Franciscus Centilia, vir apprimè nobilis, è Populoniæ colle, vnà cum rege formam pugnæ contemplatus, quæ procul ad octo milia passuū cōmittebatur,regi pugnæ euentū anxiè expectanti affirmasse fertur,regios vicisse. Postquam naues hostium captæ,perductę regi sunt, duplex lætitia in castris fuit,quòd hostibus,præter ademptas naues, importandorum mari in castra cōmeatuum, facultatem ereptam videbant. Posthæc sæpius tentatum,an posset Rainaldus pluribus atque ijs honestis cōditionibus ei propositis,à belli cōsilio reuocari, antequam ad vltimum certamen veniretur. Quod cùm nequaquam succederet, totis viribus oppidum adoriri constituit. Inter hęc Federicus,ac Sigismundus sæpius minitari,sese cum copijs decertandi animo mox affore. Cumque misissent, qui postridie se affuturos,potestatemque pugnandi facturos,denunciarent,rex insequenti die,postquam illuxit, copijs omnibus in aciem eductis, ad confirmandos suorum animos ita locutus est: Ego vestra virtute fretus,quà sępius in Italia,Africa,Hispania,hostes viceram,ac demum regnum Neapolitanum magnum atque opulentum, vestris maximis laboribus ac periculis adeptus fueram,Hetruscam hanc expeditionem suscepi:mihi persuadens,vos eādam operam ac fidem,quam superioribus bellis:mihi æquè strenuè præstaturos. Quippe quos semper pluris facere dignitatem gloriamque meā, quàm salutē vestram, quàm vitam,quemadmodum viros fortes decet,animaduerti.Itaque quam animi fortitudinē, quamq; cōstantiam antehac ostendistis, eandem hodie repræsentetis opus est, quò partam armis gloriam,cuius iactura generosis animis omni incōmodo & calamitate debet esse grauior, tueri valeatis. Nec verò vos in periculum mitto,ipse adsum,sed comes eo, omnis euentus vestri particeps futurus. Res nostra, vt videtis, eo loco sita est, vt nobis aut viriliter pugnandum,aut turpiter cedendum, deserendaque obsidio sit,quandoquidem hostes sese hodie cōfligendi consilio ad castra nostra profecturos denunciarūt.Itaque vt paucis agam,si pristinam animi virtutē,si robur,si uestrū illud in me ingens studiū retinetis, nihil est profectò quod de victoria(Deo bene iuuāte)dubitē. Nāq; vt ignauos viros for-

viros fortuna reijcit, ita fortibus præstò est. Hęc cùm esset elocutus, cuncti operam lętis animis impigrè polliciti sunt. Ceterùm hostes siue metu deterriti, siue quòd Florentini rẽpub. in vltimum discrimen adducere veriti consilium mutarint, sese in castris cõtinuerunt. Quapropter cùm Alphonsus ad multam diem in armis permansisset, nec vlli apparerent hostes, cum copijs in castra se recepit. Aliquanto pòst cùm oppidum vndique oppugnare statuisset, tormenta ænea quæ miræ magnitudinis ex Neapoli aduecta ante oppidum constituerat, quibusque turrim quandam cum parte mœnium disiecerat, parari aduersum arcem, que à terra sita est, & magis ad Orientẽ vergit, confestim iubet, eamque partem Petro Cardonę oppugnandam attribuit, ab occidente Inicum Gheuaram cum lecta virorum manu, à Septentrione, quà porta oppidi erat, externorum militum robur, à mari Berengarium Barilium classis ducem cum nauibus locat. Quibus cõstitutis, postridie mane exorto sole, pugnam committi imperat. Oppidani, qui ex præparationibus pridie factis consilium regis intellexerant, iam & ipsi sese ad resistendum comparauerant, murosque viris, lapidibus, tormentis ac missilibus compleuerãt. Signo dato, regij à terra magno impetu in fossas ruere, & ad mœnia contendere, à mari autem onerariæ quò propius tutò potuerunt, pontibus in puppibus excitatis quos in muros transmitterent, haud procul ab arce maritima magna vi subire, expositis è triremibus socijs naualibus, & ipsi ad muros succedere cœperunt, oppidanis variè terrorem intentãtes. Pugnabatur acriter vndiq;, multisq; sępius à muro repulsis, eòdẽ, postquã se collegerant cõtendebant atq;: eò acrius rem gerebant, quòd in cõspectu regis dimicabatur. Qui continuè pugnantes, obiens nunc hos, nunc illos in pręlium acuebat, ac si qui pugnando fessi, aut vlneribus confecti videbantur, ijs è pugna reuocatis, alios recentes summittebat. Prouidebat quoq;, ne quid à tergo hostilis exercitus turbare pugnantes posset. Qui ab Oriente rem gerebant, qua parte tormenta posita diximus, grauius læsi. Paries enim transuersus pugnantibus oppositus erat. Ex quo sagittarij & qui tormentis minoribus vtebantur protecti, subeuntes ad mœnia regios in latera feriebant, pluresque occidebant: grandiũ insuper lapidum deiectu multos humi sternere. Ab ea parte Ioãnes Antonius Foxanus, ac Ioãnes Antonius Caudola adolescẽtior ad muros peruadere, fortiterq; cõtra oppidanos pugnare inter cæteros animaduersi sun: at ab Occidente, qua Inicus Gheuara certabat, quòd ea pars ab arce remota erat, aliquãto magis oppidani laborant multisq;, vt diximus, in fossam ruentibus, Martinus Nutius ad mœnia progressus diu vim hostiũ fortiter sustinuit. Bernardus Sterlicius, ibidem depugnãdo hostili telo confossus, exanimis repẽtè cecidit. Franciscus Dauid, dum murũ audacius subit, pręceps in fossam datus, vulnereque ad postremum detardatus ab hostibus captus est. Galeatius Baldasinus ter, aut sæpius apprehenso muri fastigio, quà prius tormẽta disiecerãt, conatus est in oppidũ irruere. Cęterũ feruentis aquę viuęq; calcis (quę inter arma ingesta vbi ad corpus penetrauerat, perurebat artus) vi deterritus, grauisq; saxi ictu cũ reuulsa aggeris parte, quã manu apprehenderat, deturbatus est. In ea nanq; parte Rainaldus ob id lectos viros de industria collocarat, pro muro diruto, aggere intus suffecto. Et quoniam de Galeatio facta est mentio, nõ est silentio prętereunda eius viri virtus. statura fuit quę mediocrẽ longè excederet, robustis ac teretibus membris. Corporis magnitudini vires respondebant lucta, iactu, saltu hominũ nulli cessit. Membrorũ robori par animus erat. equo ac pede iuxtà bellator acerrimus. graui armatura armatus galeatusq; humi stans, sinistra sellam, dextra hastam equestrem tenens strenuo saltu grandis staturę equum insilibat. Singulari certamine quater pręliatus, bis in Italia, semel in Gallia, item in Burgundia, quæ Belgica dicitur, totiens victor euasit. A tribus hostium equitibus hoc ipso bello aliquando petitus, vnum ex ijs gladij capulo seminecem equo excussit: alium citato equo mediũ amplexus, è sella extractũ humi strauit: tertium cubito grauiter percussum in fugam vertit. Tanta porrò modestia, vt nunquã ipse de sese vel rogantibus amicis diceret: vitæ cultu, morúmque elegantia omnibus præterea gratus, charúsque habitus. Vt autem ad rem gestam redeamus, qui è classe dimicabant, cum propter vada propius subeundi, pontesque in muros exponendi facultas nõ esset, cominus pugnabãt. Aduersus quos oppidani intenti illos tormentis, atque omnifariam telis petebant, qui verò è triremibus in terram egressi fuerant, circa muros aditum moliebantur: denique nusquam cessabatur ar-

morum interim ſtrepitus,ac pugnantium clamor,cœlum compleuerat,tormenta ænea, partim antea,partim eo ipſo die,inſcitia, vt putant,artificis propè omnia confracta ſunt, cùm quidem oppidani tormentis minoribus,quę Colubrinas vulgò appellari diximus, ipſi intra muros abditi,multos regiorum perimerent. Nanque è cubitalibus in muro cauis,multos letho dabant. Dum ſic pugnatur, renunciatur regi, qui prælians equo circumibat,Florentinorum copias adeſſe.Miſerat enim procul à caſtris in diuerſa ſpeculatores,ac partem copiarum procul à caſtris conſiſtere iuſſerat,qui ſi hoſtes aduentarent, eorum impetum tantiſper ſuſtinerent.Itaque eo nuncio accepto,confeſtim milites à pugna reuocat,miſſisq; qui de hoſtibus explorarent,ipſe copias extemplò inſtruit. Cęterũ qui miſſi ſunt,cùm retuliſſent,paucos quoſdam hoſtium vagos à ſe viſos eſſe,haud amplius oppugnandum oppidum arbitratus(miſſis ad naues qui iuberent,vt qui à mari adhuc pugnabant, huius tumultus neſcij, prælio deſiſterent) cum omnibus copijs in caſtra ſe recepit,atque poſthac ſuorum labori ac diſcrimini parcere ſtatuit: cumque cogitaret cõmeatus ad ſe, per id anni tempus, mari ægrè ferri propter continuatam plures dies aduerſam tempeſtatem, ex qua interdum fiebat, vt ſumma commeatuum inopia in caſtris eſſet, nec quicquam præterea ſupereſſe, conſumptis arborum folijs, & ſi quid erat, quo equorum fames ſuſtentari poſſet, bello in aliud tempus dilato, Neapolim reuerti cũ exercitu inſtituit,biduoque pòſt pugnam ſoluta obſidione, cõpoſito agmine iter faciẽs Caſtilionũ cum copijs profectus eſt, atq; inde in Senẽſem agrum, Lacidoniam pergẽs, ad Ciuitatem Veterem abijt,nouemque triremibus eòdem profectis,cùm ſeſe mari cõmiſiſſet Neapolim petiturus,exercitu terra dimiſſo, ſubitò exorta maris procella naues diſpulit,ventoque per varia iactante,quatuor earum,in queis rex erat ipſe,Caietam totidem ad Pontiam Inſulam, vna reliqua ad Ciuitatem Veterem, vnde ſoluerat, reiecta eſt. Inde Neapolim terreſtri itinere profectus,miro ciuium deſiderio exceptus eſt,nulla re omiſſa, quæ ad concelebrandum eius reditum excogitari poſſet. Sed mirabilis ante omnes honores illi decretos extitit: nocturnorum luminum multitudo. Namque ciues incenſa funalia ſinguli manibus geſtantes, poſtquam totam vrbem equis luſtrauere,ſub primam noctis vigiliam gratulabundi in regiam conuenerunt. Poſt hæc ad arcem ædificandam conuerſus,cuius exædificatio,belli cauſa,nihil non intermiſſa fuerat,eam breui tum opere mirabilem inexpugnabilemque,tum ſumptu magnificentiſſimam effecit, quinque turribus orbiculari forma,quatuor angularibus,quinta interiecta è lapide quadrato,mirifica ſtructura,atq; artificio,muriq́ue craſſitudine inaudita excitatis. Inter turrim mediam & angularem ad occaſum vergentes,portam cum ingenti arcui triumphali ex marmore candidiſſimo,conſtituit,turribus ipſis ad Aree ſolũ plenis,quas nulla prorſus machinamentorum vis poſſit euertere. Interiectarum ædium pariete nouo lapide vtrinque cõtabulato, ingentisque præterea latitudinis ,itidem è ſaxo quadrato,foſſa à labris circunducta.Cumque cõtra arcem ad ſagittæ iactum breue ſolũ eſſet,mari circũfuſum,in quo parua quædam turris antea ſita fuerat,ne aliquando hoſtes occupato ſolo turriq; ibidem ędificata,arcẽ ipſam mari obſiderẽt,diſiectis veteribus fundamẽtis aliam in medio ſolo, æquè admirabilis artificij,tãtę verò altitudinis quãtam nullius nauis malus æquaret,extruxit. Eo tẽpore,cùm Veneti aduerſus Mediolanenſes bellũ cõtinuarẽt, hortãtibus orantibusq; eorum legatis, vt ijs mari bellum inferret,quo tanta belli mole ſubleuarẽtur (vrgebat enim ceruici inſtans Franciſcus Sfortia,qui Mediolanũ obſidebat)ingentẽ onerariã nauim armauit, eiq; Inicũ Daualum præſtãtem virum,præpoſuit, qui mox alia naue,haud multo minore,quã nõ longè ab oppido Tunete cępit, illi addita,in Ionium mare profectus,hoſtium naues Alexandria redeuntes obſeruabat. Qua de re Veneti certiores facti,cõfeſtim naues ſex onerarias,ac triremes quindecim,inter quas erãt onerarię maiores tres,egregiè inſtructas,aduerſus regias miſerũt,quas in Ionio mari cũ nactę eſſent,ad Sicilię vſque fretum inſecutæ,noctis interuentu ſequeſtratæ regiæ Siracuſanum portum continuato curſu petierunt, ſuadentibus ijs, quorum conſilio Inicus plurimùm vtebatur. Quo cognito,Veneti cũ claſſe eòdem profecti, portũq; ingreſſi poſt longum atque atrox certamen,in quo multi vtrinque deſiderati ſunt,cum naues ad terrã alligatas inde reuellere nullis artibus poſſẽt,defendẽtib. ſumma vi regijs,appulſa naui incẽſa,illas cremauerũt,nec vlla humana ope inhiberi reſtingui úe incendiũ potuit.

Qua

Qua clade cognita Alphonsus,triremibus decem confestim coactis,Bernardum Villamarinum,virum acrem,rerumque maritimarum peritum,in Adriaticum misit. Venetis, per id temporis,triremes duodecim erant partæ instructæque, quarum præfectus de regiarum aduentu certior factus,ad eas inquirendas proficiscebatur. Cùm autem longè in altum prouectus tranquillo mari nauigaret, ob aduersam tempestatem classe disiecta, triremes quinque in Epirum quò regiæ se contulerant, fortè delatę sunt:cūq; supra eum portum quem Coturnicū appellāt, terrā petentes irent,quo in portu regia classis stabat,Bernardus cum classe,subitò è portu eruptione facta, ad illarum cursum iter dirigit. Quod vbi Veneti animaduerterunt,hostes vt erant,rati,sese extemplò in fugam conijciunt.Quos cùm regij enixius insequerentur,duæ ex his conuersis ad terram proris littus inuadunt,seque certatim præcipites dantes, eas vacuas hosti reliquerunt. Vna earū plena capta est,reliquę duæ,quòd velociores erant,effugerunt,deinde Bernardus ijs insulis quas Veneti in Aegeo mari tenebant,hostiliter petitis, plerisque nauibus captis,multa eis & magna detrimenta intulit,quoad inde Neapolim per pacem à regé reuocatus est.Post hęc Alphonsus inualescentibus Turcarum opibus,Bernardum,sumpto commeatu, atque ijsdem triremibus vna adiecta,cuius ductor erat Thomas Caraffa, eques clarus,qui in ea expeditione febri correptus mortē obijt,in Aegeum mare reuerti iussit,atque inde in Cilicum oram,quam nunc Satalaneum nuncupant, contra Rhodō sitam proficiscentem,exiguam quandam insulam, cultoribus vacuam,cum classe occupare,atque arcem in ea sitam reficere,de qua arce hæc accepimus. In ea insula Turcæ olim,cùm à Rhodijs nauibus vehementer infestarentur, (neque enim multum indeabest Rhodus insula) arcem quandam, Castrum Rubrum appellatam, exędificarunt, præsidioque firmatam multos annos summa cura custodierant,prędatorijsq; nauibus Rhodon frequentius petebant: mortuo autem Amurate,Turcarum principe, cùm de regno inter proceres certamen esset, Rhodiæ religionis principes occasionem castelli recipiendi (vt sibi videbatur) nacti,comparata classe,insulam petierunt,expositisque in terrā militibus,arcem obsederunt: nec prius inde discessere, quàm illam fame domitam in potestatem redegerunt. Valido deinde præsidio firmatam diu tenuêre. Ad postremum Turcæ (quod quidem hac ætate nostra contigit) sopitis domi discordijs, languescentibusque iam Rhodij ordinis viribus,cùm magna classe parata Rhodon petijssent,multisque cladibus affecta insula, oppidum aliquandiu frustra obsedissent, desperataque victoria abscederent, ad insulam, quam suprà memorauimus, cum classe profecti, vrbem Rhodon à se vi captam atque euersam mentiti, ijs qui castello præsidio erant tātum terroris ac metus iniecerunt,vt confestim salutem pacti arce excesserint: quos omnes Turcæ,violata fide,comprehensos fœdè cæciderunt,castellumque solo æquarunt: nec ante Bernardi cum regia classe aduentum, refectum est: quanquam aliquanto procul à veteribus fundamentis tutiore loco suffectum. Quo instaurato,Bernardus cum eiusdem expeditionis socijs oras illas pręterlegēs,multas Barbarorū naues mercibus onustas cępit, magnaq; ex vicinis agris præda abacta,illos ingenti dāno & clade plus biēnio affecit.De mū à rege reuocatus, arce valido præsidio firmata,Neapolim reuersus est. Quo tēpore Scāderbeccus nobilis in Epiro regulus,ac magnę & spectatę virtutis,aduersus Turcas à quib.obsidebatur,ad Alphōsum legatos auxiliū oratū misit. Quoq; ab eo prōptius,atq; enixius adiuuaretur,sese in eius fidē ac tutelā dedit. Quo facto,rex confestim quà breuior per Adriaticum mare traiectus erat,primùm peditatum, ac frumentum, nec multo pòst Gilibertum Ortafanum, impigrum virum, cum alia manu militum ad eum emisit. Quo auxilio simul & regij nominis autoritate frētus,Scanderbeccus à Turcarum vi non solùm sua tutatus est,sed aliquot insuper hostilia oppida nō ignobilia in potestatē suam redegit. Post hæc Alphonsus cùm Ioanem Antonium Vrsinum Taliacotij Comitem vlcisci statuisset: qui quo tempore Plumbini aduersus Rainaldum eius fratrem bellum gerebat,Rainaldo fauerat,cum copijs in Pelignos,vt inde Taliacotium peteret,profectus est.Quod cum ille cognouisset,ad Nicolaum pontificem maximum cōfugit, cuius interuentu,sese graui bello pecunia liberauit. Cumque adhuc rex in castris, apud Pelignos esset,Florentini pacis auidi,quòd non modò in eius regna commeandi, vnde maximos fructus percipere solebant,sed etiam in cętera regna,atque prouincias maritimas traij-

ciendi, vehendarumq; inde merciũ facultatem sibi ereptã: videbãt quæ res tum publicè tum priuatim eorum ciuitati labem atque perniciem essent allaturæ: cogitarentque in super, si modò cum parua copiarum manu rex bellum traheret, illi ad postremum resisti non posse: Ianotium Pandulfinum, ac Francum Sachetum eloquentem virum, legatos ad eum de pace mittere cõstituerunt. Quibus accepta fide in castra profectis, postquam mandata exposuerunt, bellumque excusarunt, Antonij cardinalis Ilerdensis opera, qui id negotij de pontificis voluntate susceperat, paucis pòst diebus Florentinis pacem dedit Castiliono, ceterisque oppidis quæ in eorum agro per bellum cæpisset, ac insula Gilio retentis, quanquam pro his Florentini grandem pecuniæ summam offerrent. Quam cùm quidam è suis potius accipiendam diceret: Reges, respondit, pecunia nõ egere, sed gloria. Nec multo pòst mortuo Rainaldo Vrsino, cum Catharina Apiana vxor eius, vereretur ne Alphonsus Plumbinum rursus cum exercitu peteret, neque esset conquieturus, illi per amicos reconciliari curauit. Cumque illius pacem aliter impetrare nõ posset (quòd rex dignitati suæ consuli volebat) nisi illi tributum penderet aureum poculum, quod esset quingentorum aureorum pondo, quotannis dum viueret, ei se tributurũ recepit. Paulo pòst cum & ipsa misso poculo mortem obijsset, Emanuel Apianus cognatus, & successor eius, quò sibi eo principatu tranquillo frui liceret, & ipse se regis stipendiarium sua voluntate effecit. Hic multos annos in militia versatus, longè à spe dominandi, tandem vxorem Troiæ, inter Apulos, cæperat. Ibique tenuiter vitam egit, donec mortua Catharina, in ius successionis à Plumbinẽsibus publicè vocatus est. In quo illi rex non modò non aduersatus est, sed etiam plurimùm fauit. Veneti verò ea re cognita, conuersis ad pacem studijs primùm per Leonellum Ferrariẽsium principem ea de re agere cœperunt, factumque est, illius viri suasu, vti Rex Ludouicũ Podium legatum Ferrariam miserit. Quò cùm venisset legatus Venetus, pacis mentio inchoata est. Cumque postea ad regem Leonellus misisset, quòd incidissent aliqua quę eius auctoritate egerẽt, misit rex cum mandatis Ferrariam Iacobum Constantium Iurisconsultum, qui vnà cum Ludouico ista tractaret atque cõficeret. Quibus diu multùm agitatis, disceptationibusque omnibus è medio sublatis, pax tandem inita est. Nec multo pòst capta à Francisco Sfortia vrbe Mediolano, qua in re longè fefellit Venetos eorum opinio: cum ita existimarent, in se esse vbi vellent & datas habenas premere, & Mediolanẽses conantem opprimere, sua autoritate prohibere. Profecto ad regem legato, Victore Maripetro, eosdem in amicitiam & societatem recepit. Cumque æquum esse duceret, mittere ad Venetos qui ijs suo nomine de pace ac societate cõgratularentur, Ludouicum Podium, atq; Antonium Panormitam legatos ad illos misit. Quibus benignè exceptis, & in senatum introductis, Antonius ac oratione vsus est: Gaudemus, ac vehementer lætamur, Patres, Princepsq; sapientissime, hoc legationis munus nobis ab Alphonso rege nostro demãdatũ esset, vt ij simus qui vobis de pace & societate cõstituta gratulemur. Nihil enim est (quantũ existimamus) quod aut nobis dictu, aut vobis auditu iucundius accidere potuerit. Periucundũ quippe nobis est, ad eam ciuitatem nos oratores missos esse, quæ ob virtutẽ, ac res amplissimas gestas opib⁹ floreat & gloria. Nec verò minus iucunda auditu vobis putamus fore, quæ de pace ac fœdere (renouata nuper inter regem nostrum, vestramque remp. amicitia) commemoraturi sumus. Nihil enim est aut omnino acceptius, aut auribus suauius, quàm de pace & beneuolentia verba facere. Irrepit enim, nescio quomodo, sensus nostros, ac vehementer retinet, totosq; penè artus permouet. Est enim insitus natura mortalibus pacis & ocij amor, sed aut mala consuetudine, aut nimia cupiditate nonnunquam ex animis nostris elabitur. Quæ postea, si quando renouatur, multo fit profectò dulcior, atque iucundior necesse est. Quod quidem vt regi nostro contigit, ita & vobis contigisse existimamus, qui pacem ipsam non modò abnuistis, sed vltrò etiã magis Italiæ ocio quàm vestris commodis consulentes expetistis. Rex quidem vt antea dolebat bellum quodam aduerso fato exortum esse, ita nunc lætatur, pacem positis armis reuocatam esse, redintegratamque amicitiam illam, quam & ipse, & maiores eius Aragonum reges, cum vestra rep. sanctam atque inuiolatam ante hæc fatalia tempora religiose seruauerant. Nam quæ intercesserunt inimicitiæ, non voluntati, sed cuidam fato tribuendæ sunt. Vtraque enim pars inuita arma suscepit. Sed ita tulit temporum cõditio, ita so

ita sociorum ratio postulauit, vt ipse aduersus vos bellũ gereret, vos item aduersus eũ. Sed tamen illa acerbitas animorum, quæ plerunque inter hostes esse consueuit, in eo bello abfuit, vt satis appareret, vtrique pacis magis quàm belli consilia probari. idque etiam euentus docuit. Simul ac enim vos à pacis consilijs non abhorrere ostendistis, nunquam rex neque pacis mentionem aspernari, neque nũcios atque oratores de pace mittere destitit, quoad pax effecta est. Quod quidem satis videtur declarare, quantũ rex ipse cuperet vobiscum in gratiam redire. Et vos quoque id ipsum non obscurè testati estis. Pace enim haud satis contenti, ipsi paci societatem, ac fœdus adijci voluistis. Ita fit, vt bellum fatalis quædam necessitas induxerit, pacem voluntas reuocarit. Nec verò dubitamus, quin quo consensu pax ipsa facta est, in eodem perseueret ac duret. Pax enim non modò ipsa dulcis est, sed etiam ipsius nomen blandum ac suaue: tum res ipsa, vt sapientes dicere audio, salutaris. Hac enim agri, hac vrbes, hac res priuatæ, hac resp. hac denique regna constituuntur, & conseruãtur. Mihi quidem ita semper visum est, qui pacem negligerent, hos summam hominum felicitatẽ haud satis cognoscere. Totius enim felicitatis fructus est pax. Quid enim proderat dispersos homines eloquentia cõciliasse nisi conciliatos pax ipsa in societate & caritate contineret? quæ quidem pax cùm vnicuique ciuitati amabilis esse debet, tum vestræ tamẽ imprimis, vt quam à maioribus vestris dignitatem accepistis, ac vobis ipsi vestra virtute peperistis, tueri valeatis. Etenim vestra ciuitas est, quæ omni genere virtutis, cum quauis non modò earum, quæ hac tempestate præclarę habentur, sed etiam possit cum omni antiquitate contendere. Quales enim viros (vt omittam admirabilem vrbis situm) quales inquam viros, qua prudentia, qua grauitate, quo consilio, qua deniq; semper autoritate habuit hæc vestra gloriosa ciuitas? quę respub. sapientius gubernata, atq; administrata vnquam fuit? Quam legimus ciuitatem sanctioribus, inquam, institutis, aut legibus vsam esse? Nec verò pacis modò, sed belli artibus hæc vestra ciuitas valuit, & valet. Semper enim glorię auidi fuistis: nec maritimis tãtùm, sed & terrestribus quoq; bellis pręclara fortitudinis documenta edidistis. Pro gloria verò tuenda, quos labores, quos sumptus, quæ discrimina subieritis, testantur multa bella à vobis magno animo suscepta, & feliciter confecta: quibus imperij vestri fines eousque extendistis, vt qui ante hos sexaginta annos nullum propè oppidum in cõtinẽti ne nunc aucta maiorum gloria, omnem propè Galliam Cisalpinam, quæ cis Padum, ac Abduam flumen est, ditionis vestrę feceritis. Hæc tametsi magna sunt, cum nonnullis tamẽ, præsertim ex antiquioribus sunt vobis cõmunia. Cęterùm illa vna, summa & vestra tota laus est, qua omnes orbis terrarũ gentes, & Romanos ipsos anteistis: quòd quo gerẽdę Reip. ordine ab initio, vti cœpistis, eundem iam supra millesimum annum constanter tenere perrexistis: cùm cæteræ omnes Italiæ ciuitates aliam, atque aliam reipub. administrandæ formam, ob intestinas seditiones, vsurpauerint. Quæ vt vobis prima ac perpetua sint, pax ita efficiet, & societas, atque amicitia cum Alphonso rege (Nullus enim aut vobis, aus ipsi (Deo bene iuuãte) metuendus est hostis, donec in societate permãseritis) Cuius quidem conseruandæ non minori voluptate nos ipsos quàm regem affici, nobis ita persuasum habemus, vt vestri vel confirmandi, vel hortandi gratia verba facere iam superuacuum arbitremur. Nos igitur vt orationi modũ statuamus, hoc vobis de Alphõsi regis nostri animo, ac volũtate pollicemur, vt nõ modò quę ex pacis ac fœderis formula ab eo pręstari oporteat, verũ etiãq ab eo amicitię iure requiri possint, in vos vestrãque remp. libenter atq; impigrè collaturus sit. Quæ autẽ secretiore colloquio videntur indigere, in aliud tẽpus differendũ putamus. Facto dicendi fine, Senatus princeps de laudibus regis multa elocutus, pacẽ ipsam, ac societatem sibi cunctisq; patribus ingenti curæ esse, ac fore respõdit, oratoribusq; vehemẽter collaudatis gratias egit, ijs quę secretiore colloquio egebant, in alterum diem dilatis. Haud multo tẽpore interiecto, Alphonsus Heleonoram sororis filiam, venustate ac modestia ęquè insignem, Federico Romanorũ Imperatori, qui tertius fuit hoc nomine, ab Alphonso Lusitanorũ rege, eodemq; Heleonoræ frater, qui Edoardo fratri successit, locandam curauit, quò & illam in altissimo dignitatis gradu constitueret, & opes suas illius affinitate firmaret. Cumque bieninio ferè pòst, Federicus in Italiam proficisci decreuisset, vt coronã imperij more maiorũ acciperet, primò in Foroiuliensem agrũ cũ egregio, sed modico comitatu, ac deinde per Ve

netos Ferrariam Bononiamq;, deinceps Florentiam ac Senas peruenit, hospitijs ei in omni itinere datis publicè. Senis aliquantum moratus, donec pontificis maximi & Cardinalium, qui in nonullam de eo suspicionem venerant, in se animum exploraret. Interim Heleonora Alphonsi vocatu mari in Italiam profecta, Pisas primùm, atque inde Senas ed eum venit, à Florentinis, à Senensibus honorificè suscepta. Post cuius profectionē, cōpositis cum pontifice maximo, quæ opus erant, Federicus vnà cum illa Romā sui coronandi causa petijt. Aduentantibus omnis propè ciuitas, magnaq; Cardinalium pars honoris gratia sese obuiam effudit. Et quoniam, vt diximus, suspicio pontificem & cardinales cęperat, ne eo animo aduentaret, vt eorum statum atque opes imminueret, de qua quidem re ingens rumor ob stulta quorundam vaticinia vulgò increbuerat, pōtifex accitis in vrbem copijs, & opportunis quibusque locis pręsidio firmatis, inter militū equitumque stationes ad se proficiscentem, & ipsum cum armatis equitibus ad gradus templi Apostolorū principis, vbi eum præstolabatur, comiter excepit, coronamque auream pro vetere cerimonia atq; instituto capiti eius imposuit, & in Palatij parte hospitio admisit. Post paucos inde dies, Federicus Alphonsum inuisere constituit, nec eo insalutato, ex Italia discedere. Quod cùm Alphonso nunciatum esset, qui iam ad eum priusquam Senis decederet, Iacobum Constantium miserat, etsi erāt dies religiosi atque obseruandi (erant enim ij dies, quibus Christus summus ac verus Deus noster, pro salute humani generis crucis suppliciū perpeti voluit) confestim quæ temporis breuitas passa est, pro eius aduentu decorādo parari iussit, ac mox Nicolaum Piscitellum Archiepiscopum Neapolitanum, Marinum Martianum Ruslanensium principē, Franciscum Bauciū Adriensiū ducem, Leonellum Acortianiurum Celanium comitem, ac Antonium Panormitam legatos ad eum misit, qui illi suaderent (si fortè adhuc Romæ esset) vti proximos dies sacros Romæ potius, quàm in itinere ageret. Idque illi suadebat, quò sibi spacium esset ad ea cōuenientiori tempore paranda, quæ in animo haberet, aut si iam fortè discessisset, eum affectarentur, hospitia, postquā regni fines ingressus esset, illi, quique in comitatu eius erant, omnibus dari curarent. Postremò Ferdinandum filium cum magno procerum, ac nobilium virorum numero illi obuiam ire iussit. Cæterùm Federicus, vt qui cupiebat admodum regem quamprimùm videre, idque non minus ab Heleonora optari sciebat iam iter inuaserat, Ladislao Vngarię rege appellato quem secum duxerat, adolescentulo Romæ tantisper relicto. Qui vbi regis voluntatem agnouit, renunciari iussit, venire se ad eum, non vt Imperatorem Romanum ad regem, sed vt amantissimum filium ad exoptatum patrem. Proinde missa faceret, quæ tāta cura ab illo præparari sciret. Rex etsi humanitatem eius satis laudauit, nihilo minus tamen quæ instituerat, perfici mandauit, atque arcem Capuanam ei pro diuersorio cum omnis generis rerum necessariarum copia atribui hospitia comitibus, atque obsonia vbertim parari. Accedebant verò cū Federico, Albertus frater eius, ac multi pręterea clari proceres illustresq; principes subselliorū quoq; duodecim ordines, in modum theatri, ad dimensionē aræ Mariæ coronatę, vnde ludi equestres, cęteraq; id genus spectarentur, ꝓproperè extrui iussit. Legati, quos diximus, cùm eum Roma iam digressum apud Pipernum nacti essent (facta modò salutatione) Teracinam aduentantem comitati sunt. Qua primùm in vrbe Ferdinandus eū nactus salutauit, & Antonius de regis congratulatione, atque Federici laudibus, cōcedētibus collegis luculentam orationem habuit. Digressus inde fundos peruenit, quo in oppido ab Honorato Caietano Fundorum principe (ita iubente rege) summo honore affectus est. Heleonora verò cū magno comitatu, aliquanto interuallo sequebatur, quoniā hospitia tantę multitudini (erant enim supra quina hominū millia) haud quaquā sufficiebant, à Terracina Capuam perpetuo itinere (eorū causa qui pedibus iter faciebant) mensæ cum obsonijs, frequentibusq; poculis stratæ. Cùm Capuę Federicus appropinquaret, Alphonsus ad tria milia passuum vltra eam vrbem obuiam profectus, ipsum amicissimè excepit. Eoq; Capuā deducto, ad ordinanda quæ opus erant, Neapolim quāprimū redijt. Quo facto postridie cum innumerabili propè ciuium ac procerum multitudine rursus obuiam profectus, sub auratis stragulis Federicum collocauit. Cumq; ipse ponè equo sequi honoris causa vellet, nō est passus Federicus, sed continuò manu eius apprehēsa, sub stragula, vt pariter incederet, illū aliquantū reluctantē ad se traxit. Eo modo

per totā

per totam vrbem, perque quinq; illas celebres nobilitatis Neapolitanę sessiones, matronarum ac virorum frequētia cultissimas, perambulans, demum in arcem Capuanam deductus est. Comitibus confestim hospitia cū abundantissimo obsonio præbita. Altero die cùm Heleonora Capuam venisset, & ei quoque rex in magna virorum ac matronarum frequentia obuiā processit: quā vt vidit, magnitudine pietatis illachrymatus, atque complexus, eodē quo Federicum virum eius, honore prosecutus est. Plerosque ciuiū in honorem eius, ac Federici, ingressus Neapolim equestris dignitate decorauit. Nōnullis etiam id postulantibus, à Federico eam dignitatem dari æquo animo tulit. Multis præterea eorum rogatu ampla munera cōtulit, quibusdam etiam delictorum gratiam fecit. Ludos imprimis Christianos magno apparatu (quibus sacra mysteria obitus ac resurrectionis Christi Dei nostri referebantur, inquibus ceremonijs sese semper magnificentissimum præbuit) in Claræ templo augustissimo, ac maximo, ijsdem spectantibus, per noctem edidit, tanta hominum frequentia, vt nonnulli inter turbam propè enecti fuerint. Ac mox inuitatum ad prandium Federicum, atque aurea sella collocatum, regali apparatu, ac luxu accepit, adductóque in penitiorem ędium partem, vniones, ac gēmas (quas multas ac varij generis atque immensi precij habebat in thesauris, qua magnificētia cūctos sui temporis reges antecessit) sigillatim ostendit: reliqua diei parte varijs sermonibus cum eo consumpta, ludos deinde equestres celebres edidit: quibus Ferdinandus filius, multique insignes adolescentes ac viri certauerunt. Tantus autem concursus fuit ad hęc spectacula ex omnibus vndique regni partibus, vt vix subsellia quæ pro tempore extructa diximus, atque adeò vrbis tecta & loca, è quibus spectari possent, eam multitudinem caperent. Postremò incredibili magnificentia venationem exhibuit. Locus est Neapoli ad quatuor millia passuum proximus, quem vulgò Listrones vocant, nos vnū è Phlegræis campis ab ardore nuncupandum putamus: in eo loco planities est admodum profunda, atque in orbem sita, duo ferè millia passuum ambiens: & ibidem modicum stagnum ac scatantes passim sulphure aquæ ægris salutares. Est autem hic campus vno ac perpetuo monte excelso circunseptus, circa quem atrum nemus, ac denique est tam apte natura talis, vt ne in reliqua quidem Italia vllus venatibus æquè aptus locus existimetur. Nemus ipsum aprorum, ferarúmque pastionibus ferax est. hîc vel sponte ingressæ vel agitando impulsæ insessis circumquaque collibus feræ euadere non possunt. Capit autē totius mōtis superciliū quà se latius pandit, ad sex milia passuum. Agrestes in id munus imperati, supra quina milia, cum venabulis biduò ante venationem affuerunt: atq; vnà cum venatoribus regijs, quorū ingens erat numerus, compulsis, atq; eidem nemori circuniectis, permultis varij generis feris statim supercilia mōtis insederūt, ne quā inde fera elaberetur, intenti. Quę postquā parata esse Alphonsus agnouit, postridie mane cum Federico, & Heleonora, principibus ciuitatis vtriusq; sexus, sequētibus, eò se cōtulit: ac paulò citra eum locū fixis tentorijs, in quibus vnum illud longè conspicuū erat, cum triclinijs, & cubiculis secretioribus, in cuius medio abacus sublimis extabat, argenteis atq; aureis poculis, vasisq; omnis generis latè refulgēs, Federico, atq; Heleonorę seorsum, atque adeò omnibus qui affuere, ex omnium rerū copia quę pro tempore parari potuerunt, abundantissimum epulum præbuit. Ante hoc tentorium, manufactus fons erat ad voluptatē & copiā triplici suauissimi vini genere diffluens, quò se turba omnis ad satietatem proluebat. Remotis mensis, in montē itum, vnde in eum campum, quem diximus, despectus erat. Ibi, Federicus, & Heleonora seorsum cōsederūt. Rex deinde equo alacri inuectus, per viam quæ vnica in campum patebat, cum Ferdinando, atque ijs quos voluit, è purpuratis incessit, atq; eos in tres turmas diuisit. Venatores regij imas partes montis, agrestes superiores tenebant: ciuiū, atq; externorū turba omnis reliqua, per montem diffusa. Feræ deinde agitari cœptę sunt vndique, nec quisquam à destinatis stationibus ad alienas discurrebat. Hinc apri cæteræq; feræ tum canum latratu, tum hominum clamore excitati, postquam in campum præcipites se deiecerant, à velocioribus canibus retenti, venabulis configebātur, aliquot tamen (quod quidem cernere pulchrū erat) toto cāpo rapidissimo cursu fugitātes elapsę sunt. Supra vigintivarij generis, spectātibus omnibus, rex ipse sua manu occidit. Sub vesperum Neapoli reditum est. Post hæc Heleonoram quæ adhuc intacta erat, antequā à se discederēt, Federico copulari voluit.

Demum abire volentem (nanque is terrestri itinere Romam reuersus est) datis ei atque Heleonoræ amplissimis muneribus, aliquantum extra vrbem prosecutus est. Nec multo pòst Heleonoram, cum lacrymis à se dimissam, Manfredoniam, iussu viri, atque inde Venetias cum triremibus misit: quò & ipse Federicus, qua venerat via, regressus, inuitantibus Venetis, quibus tum cum rege, vt diximus, societas erat, profectus, vnaque cu illa amplissimis honoribus affectus, inde in Germaniam redijt.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI PRIMI, REGIS NEAPOLITANI, LIBER DECIMVS.

SECVTVM est paulo pòst alterum bellum Florentinum, Venetis socijs atque amicis postulantibus, quod Florentini Francisco Sfortiæ post subactos ab eo Mediolanenses, aduersus se haud dubiè bellum molienti, (quippe qui omnes apud Abduam amnem pontes at que arces, quòd ea Mediolanensis agri ditionisque esse diceret, sibi reddi poscebat) fauere, ac pecunia iuuare eundem intelligebantur, quodque ante ipsius Federici imperatoris aduentum, nec à Ludouico Podio, & Antonio Panormita Regijs legatis, & Matthæo Victurio Venetorum legato, cùm Venetias peterent, moniti ab incœptis destiterant. Quinentiam societatem palàm cum Francisco iunxerat, nec postea Alphonsus Luspanus Archiepiscopus, ac Nicolaus Filiacus, Regij legati, & Triadamus Gritus Venetorum orator, pontificis maximi horatu Romam profecti, quò cunctorum principum oratores conuenerant, vt de pace agerent, quicquam illos mouerant, ac deinde Zachariã Triuisanum Venetũ legatũ, nõ receperant, qui cùm Persium cũ Cicco Antonio iurisconsulto legato regio, cõuenisset, & ad Florẽtinos misissent qui peteret, vti fide publica Florentiam proficisci liceret, regio tantum modo legato potestate adeundi facta, Venetum contemptui habuerant. Demum Florentini ac Franciscus ea quotidie struere, atque agitare audiebantur, quibus manifestè appareret, illos, posthabitis pacis cõsilijs, de bello cogitare. Quibus de rebus commoti rex ac Veneti, cùm omnia ab se tentata sciret, quibus pax conciliari posset, ad postremum apertè bellum suscipere rex aduersus Florentinos, Veneti aduersus Franciscum decreuerunt. Itaque vtrique extemplò veteres copias contrahere, nouos exercitus ac duces scribere, & quę bello forent vsui, parare. Et quo magis Florentinos terreret, statuit Alphonsus per Ferdinandum filium, florentis ætatis iuuenem, id bellum gerere, quod id sibi maius videbatur, quàm quod per alium quempiã agendum esset. De quo, quoniã locus exigit, antequam ad res gestas veniam, pauca mihi quædam dicenda existimaui. Ingenio fuit eximio, & ad cũctas optimas artes docili, liberalibus disciplinis institutus, iuri quoque Ciuili operam dedit, vt vnà arma cum legibus iungeret, quæ duo ad resp. gubernandas aptissima putantur. Armorum quoque tractandorum scientiam didicit, equitandi peritissimus, lucta, saltu, iactu, equestriq; certamine, vel cum veteranis contendere, facilitate ac modestia cum omnibus certare, gloriæ cupidus, calorem, frigus, inediam laboremq; facilè pati. Cumq; æquales gloria & dignitate superaret, ab omnibus tamen (quod rarũ est) valde diligi, atque obseruari. Cæterùm Alphonsus cùm tantũ bellum minimè negligendum existimaret, præsertim quòd filium in eam expeditionem missurus esset, ad sex milia equitũ, & duo milia peditũ, partim ex popularibus suis, partim ex externis scripsit, Federico Vrbinatium Principe, Auerso, ac Neapolione Vrsinis (externi hi erant) egregijs copiarum ducibus mercede conductis. Ex popularibus autem regniique incolis duces habuit, Antonium Caudolam, Leonellum Acontiamurum, Gartiam Cabanellum, ac Vrsium Vrsinum. Et quò maturius duces ipsi cum copijs conuenirent, in prata Campana (vti Neapolitanorum mos est, expeditionem parantium) cum Ferdinãdo concessit. Quò cùm multi aduentassent, Ferdinandi discessum haud amplius differendum ratus, cuius profectionem Veneti per legatos continuè exposcebant, eum ab se dimissurus, huiuscemodi oratione alloquutus est: Cõpulsus tandem Florentinorum iniurijs

iniurijs,quas nobis ac Venetis socijs,& amicis nostris quotidie inferre pergunt,constitui animo,te(quo nihil habeo in vita carius)aduersus eos cum hoc exercitu mittere:sperans Dei ope,qui iusticię fauet,& tua atque horum militum virtute, fore vt acceptas iniurias vlciscamur:simul vt cognoscant iniustè se fecisse,qui cum hostibus nostris fœdus atque amicitiam iunxerint,seq; in eo errasse,neque satis rectè reip.consuluisse. Et quo id alacriore animo suscipias,agasq;,hosce veteranos commilitones meos, mihi charissimos , quos tibi magnæ glorię,si eorum vti consilio noueris, futuros reor, trado tuæq; fidei cõmendo : quorũ virtus ac fides multis meis magnis laboribus ac periculis,superioribus bellis mihi nota & spectata est.Quorũ opera omnes ad hũc diẽ victorias,& Neapolitanum hoc regnũ triumphumq; adeptus sum:quibus deniq; adiutoribus, bellatoribusq; magnam Italiæ partem maiorũ nostrorũ imperio,& glorię adiecimus.Hos velim vt imprimis ames, carosq; habeas, putesq; nihil,ne vitã quidem ipsam, à me tibi commendari posse diligentius. Quod cùm feceris, meam à te gloriam amari & expeti tum deniq; existimabo.hos vide,ne temerè in discrimẽ mittas.nec verò multum à te cohortandi,aut oratione incitandi erunt.Si quid periculi subeundiũ fuerit,magis à te reprimẽdus moderãdusq;,quàm verbis accẽdendus animus erit.Tales tibi viros ad necessarios casus reserues facito: in quibus scilicet de dignitate tua agatur,aut fama. nec verò apud me dubiũ relinquitur,cùm eos ita habiturus sis,quin Imperatorẽ eundẽ habere se sentiant.Id autem te ante omnia monitum velim,ne tantũ tuæ aut horum militum fortitudini fidas,vt arbitreris absque diuina ope à te hostes superandos. Victoria etenim,non ex hominum consilijs,sed ex summi Dei voluntate ac potestate proficiscitur. Tum deniq; tibi militares artes profuturas scito,cùm Deũ tibi pietate,ac iustis factis propitiũ redideris. Eum igitur,si vincere expetis,pura mente colito: spemq; omnem victoriæ in eo reponito. Et si quando(quod solet in bello contingere)tibi quicquam aduersi acciderit: quo existimare possis,ipsum Deum tibi subiratum esse : vide ne ab eo per impatiẽtiam, atque animi perturbationem discedas, sed potius satisfaciendo, ei reconciliari stude. Solet enim Deus quos diligit interdum malis afficere: & quos cõstantes in aduersis videt,rursus in meliorem fortunam restituere. Existimationis tuæ diligentissima tibi ratio habenda erit, putandũq; nihil ea re in humanis rebus pluris esse,aut fieri debere.Quippe cùm victoria nonnunquam magis existimatione & fama, quàm militum robore ac virtute comparetur. Et victoria quidem sæpe cladibus mutatur, at fama si cum probitate ac fide cõiuncta fuerit,& permanet,& cum omni æuo perdurat. Honestati itaq; à te incumbendũ erit,qua detracta,nec principi illi Deo placere, neque apud mortales auctoritatẽ vllam stabilem, aut gloriam consequi possumus. Venetorum verò amicorum ac sociorũ nostrorum rempub. nostrã esse existimato, eamq; nõ minore studio,ac diligẽtia,quàm regnum nostrum defendito,pro qua quidem cõseruanda,& amplificanda nec sumptui,nec militum labori parcas,iubeo.Cum ijs eo animo societatem iunxi,vt quamdiu nobis vita contigerit, omnia eorũ prospera & aduersa mihi cõmunia habiturus sim. nec te ab hoc proposito deterreat aut pecuniæ,aut alius cuiuspiam rei indigentia.Nãq; omnia quæ bello vsui fuerint,tibi à nobis abundè suppeditabuntur. Et vt vno verbo a-ĩã non magis tibi quàm mihi ipse defuturus sum,vt scias,(si modò tibi ipse ne defueris) nihil tibi per nos defore. Illud postremò obseruato, ac mandato memoriæ in quo tua laus & gloria elucescet,si qui ex hostibus antequã oppugnẽtur,in deditionẽ veniãt,eos benignè in fidẽ tuam recipias. Ac si qui fortasse obstinatioribus animis diuturnam obsidionẽ pertulerint,cùm in potestatem tuam venerint, clemẽtiã tuam prius,quàm illorum pertinaciam respicias,magisque quid te ac gente nostra,quæ semper crudelitatem odio habuit,quàm quid illis dignum fuerit,cogites. Quæ si obseruaueris,& nobis lætitiam,& tibi gloriam paries. Postquã hæc elocutus est, militibus ac ducibus illius dicto parere iussis, eum cõplexus atq; exoscultus,cum magna omniũ spe à se dimisit. Qui cũ exercitu digressus,ac per Pelignos ac Marsos(ita enim rex mãdauerat)iter ingressus,ab Aquilanis cęterisq; eiusdẽ prouincię populis honorificentissimè susceptus est,omniaq; i officia impigrè,atq; obedienter præstita.Ad regni deinde fines profecto,Ioannes Nicolaus,Nicolai põtificis maximi legatus, obuiam processit,eiq; commeatus in exercitũ c itineris duces,& cum ijs qui aspera & difficilia equiti loca cõplanarent,dedit.Eo iter

persequēte, cùm iam eò peruenisset Federicus Vrbinatium princeps, de quo paulo an tè mentionem fecimus, quem Alphonsus exercitus ducem sub ipso Ferdinando desi gnauerat, cum paucis aliquot comitibus ad eum venit, vti cū illo ijs de rebus ageret, quæ huius expeditionis causa fieri oporteret. Vir hic clarus in re militari fuit, castrensibus di sciplinis ab ineunte ætate institutus: si quidē illi nec in administrandis rebus bellicis cō siliū, nec in capessendis periculis animus deerat. Nec verò factis, quàm fide clarior, quę quidem vel maximè patuit, cùm bello Piceno Franciscum Sfortiam, qui ad eum se rece perat, constantissimè adiuuit ac fouit. Ob quas quidem virtutes primùm Philippo Ma riæ magno illi atque inclyto principi (qui de eo adhuc admodum adolescēte magnam spem conceperat) ac postea Alphonso regi carus fuit, & ipsius quoq; Ferdinandi gratiā promeruit. Hunc Ferdinandus benignè ac comiter susceptū, postquàm inter se de iti nere ac tota belli ratione collocuti sunt, vti ad cogendū perducendūque equitatū, quē reliquerat, domū contenderet, hortatus est, atque vt primùm posset, in castra reuerteretur: sese interea cis Tyberim amnem permansurū, monet, atque ibi copias, quæ ad se è regno venturæ erant præstolaturum. Digresso Federico, eodem ad illum venit Auersus Vrsinus, vnus è copiarū ducibus, quos suprà memorauimus, cū lectissimo equitatu. Multi etiā per eos dies ex Neapolitano regno pedites ac duces conuenēre. Quibus copijs auctus Ferdinandus, in Perusinum agrū (nam ea traijcere in agrum Florentinum constituerat) profectus est. Ac primò quidem Perusini commeatus negare: causati, sibi cum Florentinis fœdus esse, per quod nō liceat eorū hostes commeatu, aut re vlla adiuuare. Sed cùm à pontifice iussi essent commeatus exhibere, ita demùm commeatus præbere decreuerūt, vt regij milites, quę sibi opus essent in oppidis mercatum irent. Deinde cùm scirent commotum ijs de rebus, vt par erat, Ferdinandum, legatos ad eum mittunt cum muneribus, qui factum excusent, & illius iram oratione mitigent. Qui ad Ferdinandum introducti, hac breui oratione vsi sunt: Perusinos à primo regis in Italiam aduentu regijs rebus fauisse, Bracium primò, postea Nicolaum Picininum, ciues suos regia stipendia summa fide fecisse, equites præterea egregios propè innumerabiles eiusdem ciuitatis, non alios esse cęterorum Perusinorum animos, quàm illorum qui sub rege meruerunt. non licere sibi, propter societatem cum Florentinis initam, talem animi sui affectum in ipsum atque in regios milites demonstrare. idq; ijs molestū esse, optare illos factis, quæ dicerent, comprobare: sed tempus non pati, ne socijs iustam querimoniæ causam traderent. Ferdinandus his humaniter pro tempore pauca respondit. Hortatusq; , vt tantùm commeatuū potestatem facerent, eos à se dimisit. Deinde Federico in castra cum parte copiarū reuerso (nam reliquas Sigismundi Malatestæ metu, qui cum capitali odio dissidebat, præsidio domi reliquerat) Ferdinandus Cortonam iter rapit, & haud procul ab vrbe castra ponit. Quæ cùm ob ipsius loci naturam (est enim in edito monte sita) aditu vndique difficili atque aspero, ac valido insuper præsidio firmata, expugnari non posse, nisi fame atque obsidione videretur (præsertim sine tormentis, sine operibus) populato circa agro, vlterius progredi statuit. Difficilis erat transitus. Nam etsi omnis ea regio ad læuam plana est, tamen quia plurimùm aquosa & palustris est, sub ipsum montem transiri oportebat. Nec dubium (si hostes viri fuissent) quin magna aliqua clades in ipso trāsitu accepta esset. Nam & loco superiores erant, & à Castelliono Aretino (quod oppidū haud plus quatuor millibus passuum inde aberat) ea militum manus, quæ à Florentinis missa erat, eò conuenerat. Ferdinandus præmissa equitum parte, impedimentis in medium agmen coniectis, spectantibus hostibus, quàm procul à monte per paludes licuit, vniuersum exercitum sine detrimento traduxit. Castellionumq; transgressus, quina millia passuum ab Aretio nobili atque antiquo Hetruriæ oppido, castris positis, ipso aduentu, ad sex castella circuniecta cæpit, ac diripuit. Erant in castris, qui suaderent in vallem Aretinam ducendum extemplò exercitum, ibi multa castella cum magna pręda occupari posse. Alij cōmeatuum penuriam veriti, Folianū potius petendum censebant. Quod cōsilium cum magis Ferdinando placuisset, eò duxit. Missiq; ab eo ad Senenses qui commeatuum copiam sibi fieri peterēt, ij viginti dierū modo (metuebant enim Florētinos) commeatus cōcesserunt. Sed mox adnitente ea factione, quæ regi amica erat, ac Ioanne Mauro Venetorum legato, per quem societatem cum Venetis iunxerat, commeatus
(quan-

(quanquam exiguè parceq;)prębiti sunt,atque ad Lucinianũ oppidũ,Foliano proximũ, missi.Eo die quo Folianũ itũ est,Simonetus,qui à Florentinis conductus fuerat,Aretiũ concessit: seque cum Hestore Fauentino principe, qui & ipse Florentinorum stipendia faciebat,coniunxit:ibiq; permãsere. Post hæc Folianum oppugnari atque obsideri cœptum:multique de exercitu auidius sub muros in fossam progressi,ab oppidanis vulnerati sunt: qui se periculis offerentes,ac per mœnia dispositi,nullo telorum ac machinamentorum genere,quo se defendi posse arbitrarentur,abstinebant. Quod cum Ferdinandus animaduerteret, turres ligneas erigi iussit tãta altitudine,vt oppidi muros ęquarent: ex quibus oppidani sagittis petiti,multa vulnera ac detrimenta accipiebant. Inter hæc Ferdinando nunciatur Hestorem Fauentinum per Vallianæ paludis pontem cum quingentis aut eo amplius,equitibus in Montis Politiani agrum transgressum,eo consilio,vt frumentatores regios inuaderet. Nanque eò ferè quotidie regij frumentandi & pabulandi causa proficiscebantur. Quo cognito,Ferdinandus delectam properè equitum manũ clam eò mittit: iubetque in proximis syluis occuli,atque vbi hostes in frumẽtatores sese effundant,continuò è syluis egressos in eos impetum facere. Quibus profectis,postridie cùm regij frumentatores pro consuetudine frumentandi causa palati essent, Hestor confestim ex insidijs prodit, atque eos inuadit. Regiorum primò pauci,in speciẽ pręsidij illis sese opponere:quos cùm illi cupidius insequerẽtur,in insidias tracti sunt.Tum regij improuisò è syluis prouolant,& in eos impetum faciunt.Illi primùm paucos rati,audacius resistere:mox vbi plures quàm pro præsidio esse cognouerunt,insidias suspicati,terga dant.Quos regij persecuti,nonnullis eorum cæsis,omnes propè,& in his plerosque agrestes qui se pro instituta consuetudine magna pecunia redemerunt,cõprehendunt.Centum ferè equites lecti in ea pugna capti sunt. Hestor paucorum quorundam suorum ope,cùm equus vulneratus esset,vix regiorum manus euasit. Hac clade nunciata, adeò territi fractique sunt hostium animi, vt post eum diem nusquam cum regijs prælio congredi ausi sint. Ac nisi Sigismundus Malatesta,quẽ Florentini Reipub. copijs pręfecerant,aduenisset,vix sub Aretij mœnibus se tutos existimassent. Qui cum cæteris copijs Aretij coniunctus,magno insuper agrestium delectu à Florentinis habito (ad tredecim milia hominum esse ferebantur)minitari quotidie,sese Folianensibus auxilio venturum.Quod cùm Ferdinando renunciatum esset,complanari,loca omnia iubet,& ad pugnam comparari. Cęterùm siue simulatio illa fuerit, siue illum metus consilium mutare compulerit,sese in castris apud Aretium cõtinuit. Interim cùm magna muri pars tormentis æneis quassata esset, oppidani metu perculsi,præsidij incolumitatem atque octo dierum inducias petunt: intra quos,nisi auxilium à Florentinis mittatur,dedituros sese oppidumq; pollicentur.Quod cum frustra ad eam diẽ expectasset,nõ ausis hostibus fortunam prælij subire, apertis portis regios intromiserunt. Post hæc Ferdinãdus relicto in eo oppido quadringentorum equitum,ac totidem peditum pręsidio(erat enim peropportunè situm ad excursiones in agrum Florentinũ ac Aretinum faciũdas) Recinium cum reliquis copijs petit.Quo cognito,Sigismundus cum omnibus copijs ab Aretio digressus,per Vallem Nubiam ad montem Imperialem(sic enim vocant)millia passuum octo à Recinio proficiscitur: castraque (quanquam in monte sita) vallo communit. Ferdinandus verò tormentis æneis adhibitis, murique parte disiecta, quiescentibus hostibus, septimo die Recinium in potestatẽ suam redegit.Quo pręsidio firmato, cum omnibus copijs Castellinam (id ei castello est nomen , abest autem à Florentia non plus decem & octo milibus passuum)profectus est. Ibique castris positis,ad sex castella circuniecta cępit ac diripuit: in queis viginti dierum frumentum repertum,magno vsui exercitui fuit. Ea oppidi natura erat (est enim in edito monte situm) vt absque tormentis æneis , atque operibus expugnari non posse videretur, quæ ex Castelliono vehi mandauerat.Itaque tantisper ob oppugnatione abstinebat, ne milites temerè periculo obijceret.Inter hæc hostes excursione facta,haud procul à regijs,castris quasi ea inuasuri,bis aduentitarunt:cęterùm vt primùm regij in illos conuersi sunt,arrepta fuga impetũ non tulerunt.Tormento ęneo ex Castelliono aduecto,murus oppidi pulsari cępit. Sed primo iactu effractũ,animos oppidanis addidit.Quæ quidẽ res causa fuit, ne locus ipse capi potuerit.Dum castellũ obsidetur,cùm accepisset Ferdinãdus,Florẽtinos agre-

ſtes haud procul ab vrbe in agris circuniectis, cum armẽtis & pecoribus temerè vagari, quòd ſibi in tuto eſſe viderentur, Diomedem Caraffam impigrum virum, de quo prioribus libris mentionem fecimus, cum trecentis equitibus, ac peditibus quingentis non ſentientibus hoſtibus, eò confeſtim mittit. Qui ad pontem Agremium, ſeptem milia à Florentia profecti, pagos quatuòr improuiſo adorti, eos vna excurſione populati ſunt, boum ac pecorum capita ad tria millia, cum cætera præda inde abacta, agreſtiũ clamor exortus, cùm ad hoſtes perueniſſet, Simonetus cũ equitibus ſexcentis, quò clamor vocabat, diuerſo itinere ab eo quo prę da agebatur ſubitò auxilio, ſed nequicquam accurrit. Nanque per hoſtilem agrũ præda omnis incolumis in regia caſtra cum captiuis acta eſt. Ea verò clades cognita, agreſte adeò cõterruit, vt qui circa vrbẽ incolebãt, deſertis agris in vrbem ſeſe trepidi receperint. Tormento æneo, vt diximus, perfracto, mãdauerat Ferdinandus vt aliud adueheretur, & quanuis hoſtes numero ſuperiores eſſent, commeatuumque penuria exercitus fatigaretur, & equis præterea pabulum, ac ſtramenta iam ita defeciſſent, vt illos arborum folijs ſuſtentari oporteret, ſtatuerat tamen in tantis incõmodis ab obſidione non diſcedere. Cæterùm hyberno rigore concretus aër, cùm terram niuibus altè operuiſſet, omniaq; circum caſtra etſi quid herbidum erat, obruta iacerẽt, nec lignatum calones mitti poſſent, quia longè à caſtris ligna propter regionis aſperitatem, petenda erant, & per altas niues ægrè iumenta ingrediebantur, nec iã quicquam præter cœlum ac niues oculis occurreret, conſilium immutare coactus eſt, præſertim inopia commeatuum vrgente. Soluta igitur obſidione, motiſque inde caſtris, Ricinium redijt. ibiq; triduo moratus, dum defatigatos inopia equos ac milites aliquantũ reficeret, cùm nec in eo loco, propter niues, & rei frumentariæ, cæterarũq; rerũ inopiã, hybernandi poteſtas eſſet, in loca mari propinqua, vbi commeatuum & maximè pabuli copia erat, ac mitius cœlum, cum exercitu ſeceſſit. Nanque in ijs locis (ea eſt aëris temperies) quouis anni tempore alta gramina terram conueſtiunt, vernatque perpetuò humus florida, cùm interea in mediterraneis omnia gelu ac pruinis exuruntur, & ſquallẽt, & hanc ob cauſam in ea loca, per hyemis tempus, pecus atque armentum omne ab incolis traducitur, manetque donec pulſo frigore, verna amœnitas redeat. Eius itinere cõperto, hoſtes quoque ex eo mõte, in quo caſtra habebant, digreſſi, & ipſi in hyberna cõceſſerant, & Heſtor quidem cum copijs in Piſanum, Simonetus in Aretinum, Sigiſmundus verò in Flaminiam profecti ſunt. Locus erat haud procul à maris confinio (quem Abbatiam Galgani vocant) percomodè ſitus ad commeatus terra, marique importandos. Ibi caſtra Ferdinandus fecit. Expectabat enim regias triremes, quæ Vadam Florẽtinorum portum petituræ erant, vt ijs profectis, ſi opus eſſet, ipſe cum copijs celeriter occurreret. Quo duodecimo die Antonius Olcina, vir fortis atque impiger, à rege cum triremibus ſeptem miſſus, in quibus pedites octingenti inerant, profectus, turrim quę portũ tuebatur vi cępit antequam terra ab hoſtibus ſentiri aut ei occurri potuerit, ipſamque cũ eo peditatu tenuit, & ampliore foſſa terra cõmuniuit. Quod vbi Ferdinando nũciatum eſt, cùm intelligeret profectione ſua haud amplius opus eſſe, quò maior copia neceſſariorum exercitui atque adeò equis eſſet, Aquam Viuam (id ei loco eſt nomen) cum omnibus copijs conceſſit. At Florentini vbi cognouerunt Vadam captam eſſe, in grauiores curas inciderunt. Nam quòd inde, in Piſanum maximè agrum, facilè excurſiones à regijs fieri poterant (neque enim à Piſis multum abeſt) angebantur eum locum in hoſtium poteſtatem perueniſſe. Itaque repentè coacta copiarum parte, Heſtorem, ac Simonetum duces, ad Vadam ipſam oppugnandam miſere. Qua recognita, Ferdinandus, haud mora, ſuis ad iter parari, ac ſequenti die cum ijs, qui parati erant, cęteris ſequi iuſſis, itineri ſe committit. Quo die, cùm ſub Gauarranum cum magna copiarum parte perueniſſet, & poſtridie mane continuare iter ſtatuiſſẽt, ante lucem per exploratores, quos præmiſerat, factus eſt certior, hoſtes audito eius aduentu, caſtris properè motis, ſub veſperam Vada abijſſe. Quo cognito, vlterius progredi deſtitit. Manens autem biduo, veritus ne ea ſimulatio magis hoſtiũ, quàm diſceſſus eſſet, tertio deinde die, vbi eos certò abijſſe per exploratores cognouit, Aquã Viuã, vnde diſceſſerat, in hyberna redijt. Inter hæc equites fermè centũ, ex ijs quos Foliani pręſidio relictos diximus, quotidie hoſtilẽ agrũ infeſtabãt, trãſitũq; ꝑ paluſtria loca cratibus facto, qua minimè tranſire poſſe putabantur

bantur

bantur(nam transeuntes equos altera super alteram cōgestæ crates alleuabant)cùm improuisò hostibus apparuissent,magnā agrestium simul,& pecorum prædam reportarūt. Hęc per hyemem gesta. Ineunte autem uere, Ferdinandus,vt copias cogeret,seque ad bellum in æstate præpararet,Castellionū cōcessit.Dum ij duces ac milites qui permissu eius in regnum per hyemem cōcesserant,tardius ad sese redeunt(multis enim potestatem abeūdi domum fecerat, vere primo reuersuris)Florentini captato tempore, Simonetum,ac Ioānem Franciscum Miletensem cum copijs Folianum mittunt: ijque vastatis circà agris, haud procul inde castra ponunt. Quod postquam Ferdinando nunciatum est, confestim cum ijs copijs, quas tunc habebat, iter eò arripit,vti obsessis opem ferat. Cumque iam ad Tumutum (id rei regioni est nomen) peruenisset,fit certior, hostes ab obsidione Foliani,cognita ipsius profectione,discessisse.Quo cognito conuocatis quas potuit vndique copijs,ad sex millia militum coëgit.Per eosdem fermè dies Alphonsus, cùm accepisset naues quasdam Maurorum, quibus cum sibi religionis causa bellū erat, Tuneta oppidum ex Alexandria profecturas, naues duas onerarias celeriter armatas, Africam versus misit,vt eas in cursu,si fieri posset,comprehenderent. Fortè autem euenit, dum maria Africæ exposita obirent, vt nauis quædam Genuensium, cuius ductor erat Vbertus Squarciaficus,ex orientali ora Genuam repetens,ijs obuia in cursu fieret. Ad quam cùm Præfectus cursum direxisset,vt sciret cuia esset: postquā appropinquare cœpit,per lembum id exploratum mittit. Hisque ductoris ac gentis nomen non edentibus, cùm contentio (vt fit) & mox altercatio orta esset, quod alij alios prius nomen edere debere(veterum nauigantium consuetudine) dicerent, Ioannes Iulius regius Pręfectus,nauim ipsam,correptis armis,inuadit.Illi simul ac regias in se venientes animaduertunt,& ipsi magnitudine nauis cōfisi,pro tempore celeriter arma capiunt. Tormētisq; & balistis eminus pręlium committunt. Postquam verò inter se appropinquauerunt, regiæ Genuensem circunsistunt: vnáque earum in ipsius latus proram infert: ac propugnatores è media naui lapidibus telisq; summouet. Ad extremū Genuenses (neque enim ad bellum instructa nauis erat) multis vtrinque saucijs ac cæsis cedunt,seque positis armis victoris fidei permittunt. Post prælium cædibus, & iniuria temperatum est. Inter hæc nihil contumeliæ mulieribus (nā in ea naui præclaræ genere quædā ex Chio vehebātur) illatum est. Deinde præfectus impositis in eam nautis ac militibus, omisso priore consilio, cum ipsa naui Neapolim redijt. Ea res Genuam nunciata, patres simul ac plebem vehementer commouit. Nauis enim ipsius iactura multorum ciuium fortunas euertebat.Itaque extemplò Baptistam Guanum,Iurisconsultum,ac Nicolaum Grimaldū,qui nauim ac merces sibi restitui postulēt,legatos ad Alphonsum mittunt. Horū oratio querimoniæ primùm, deinde misericordiæ plena fuit. Non licuisse regi, per pacis fœdera nauim suam, nihil à suis hostile metuentē capere, nulla denunciatione belli prius facta. Multorū priuatorū ciuium fortunas illa naui amissa funditùs euerti. Genuēsium amicitiam naui vna,quāuis preciosissimarum mercium referta esset, illi antiquiorē esse debere, regi præsertim opulentissimo & maximo gloriam, non aurum quærendū esse. Adhæc Genuenses captiuos qui triremibus regijs detinerentur,æquo iure dimitti oportere,damnis quoque per omne pacis tempus, Genuensibus mari illatis satisfaciūdum esse. De quibus quidem damnis præstandis,Andreas Benegasius iuriscōsultus,& Angelus Ioānes Lomellinus prius, ac deinde Ioānes Iustinianus, ac Brancaleo Lercarius Genuensiū legati apud illū egissent.Ad postremū orare se vti,mallet Genuenses sibi beneficio obligare, quàm naui ipsam tenentē,illorū animos à maiestatis suę obseruātia auertere.Rex primùm excusare,& dicere,nauim iniussu suo captā esse Genuensium culpa,atq; insolentia classis suæ duci,cuia nauis esset, respondere indignātiū, ac vexillū pugnę signū proferentium,primo iurgiū,mox præliū cōmissum esse.Cęterùm illos propter auream pateram,quam sibi ex fœdere deberent,biennio non redditam,in pœnam incidisse. Multa præterea detrimenta priuatim popularibus suis illata,nauim deniq; suā non parui precij prius à Genuensibus captam esse.Non recusare tamen se(si Genuēses velint)quominus omnes eorum,per pontificem maximum controuersiæ, aut per altos quosuis communes iudices,Romæ agnoscantur, componanturque,atque ob eam rem paratum se esse mittere qui Romæ apud mensarium caueant, de ea summa quæ peta

tur, si idem & ipsi faciant, hanc suam sententiam esse. Res deinde multis vltrò citroque verbis disputata atque acta est. Ad postremũ legati re infecta, discesserunt. Ductor nauis & qui in ea vecti erant, vt primùm Neapolim appulerunt, omnes à rege liberi dimissi. Gemmarum quoque, & vnionum, quicquid ad illum ex præda relatum erat, mulieribus quę illa amiserant, gratiam fecit. Paucis diebus interiectis, postquam ea nauis capta est, Alphõsus certior factus, Senenses Florentinorum iniurijs irritatos fremere, ac facilè fore, vt in belli societatem aduersus Florentinos coirent, Matthæum Malferitum legatum ad eos mittit, fretus eius viri opera, de societate conuenturum. Qui Senas profectus, atque in senatum introductus, cur id eis expediret, multis rationibus disseruit. Inter hæc Florentini coactis veteribus copijs, nouisque insuper ducibus, Sigismundo Malatesta, & Alexandro Sfortia, Francisci fratre (ad dena milia equitum erant, præter peditatum) primo Recinium petunt. Quo cognito, confestim Ferdinandus etsi numero militum impar erat, tamen vt spem obsessis daret, Senas cum exercitu proficisci statuerat. Cæterùm cùm audisset eam ciuium partem, quæ in Florentinos pronior erat, id egrè ferre, ne quam seditionem in ciuitate amica eiusmodi profectio excitaret, consilium omisit. Itaque hostes (cum succurri non posset) Recinium interim capiunt, eoque præsidio firmato, rectà Folianum pergunt, obsidentque. Postquam verò Ferdinandus copijs auctus est, vlterius progressus, Soranum petit. Verùm enimuerò tãta mox in castris lues consecuta est, vt prelãguentium numero nõ modò ad rem gerendã, sed vix ad mouenda castra satis essent. Inter hæc dum Folianum obsidetur, Gerardus Gambacurta Florentinorum dominatum ægrè ferens, castella quatuor, quæ pater à Florentinis acceperat, intra Apenninum sita, per Ludouicum Podium, Montesiæ ordinis Antistitem, in regis potestatem tradere se velle pollicetur. Mittuntur ob eam rem in propinqua loca pedites atque equites, qui rem conficiant. Cæterùm cùm Gerardus promissum exequi vellet (profectis clàm ad se qui Balneum castellum, in quo & familiam, & opes suas habebat, reciperent) proditus à nepote, qui turrem arcis cũ socijs cæperat, vt Florentinorum gratiam promereret, non potuit destinata perficere. Maturè enim à Florentinis auxiliũ affuit, castellumque, quod ab illo tenebatur (regijs qui pauciores erant, in fines Vrbinatis principis, qui proximus erat, digressis) cum multa præda Florentinis seruauit. Perstabant hostes in obsidione Foliani, oppidumque tormentis quotidie quatiebatur, & nihilominus præsidij duces illorum conatus cõtemnebãt. Quantum enim muri per diem tormenta diruebant, tantum per noctem ex materia terraque congesta sufficiebant. Cęterùm oppidanorum perfidia (qui, cùm de prodendo pręsidio clàm cum hostibus egissent, armis aduersus eos sumptis, hostes intromiserant) oppidum ipsum cum omni præsidio in hostium potestatem redactum est. Quod tamen scelus haud multũ diu impune tulere. Nam etsi mox victorum præsidia affuere, oppidum incensum, ac solo æquatum est. Per eosdem fermè dies, Ferdinandus Turrim, quam Valiani vocant, haud procul à Monte Politiano peropportunè sitã, per proditionem recepit. Ea nanque iter quod vnũ ad oppidum per paludes est, claudit: oppidum ipsum magnũ atque opulentũ, & cultoribus frequẽs, magni profectò res momenti futura ad bellum Florentinis inferendum. In eam turrim Cotium Nigrum Capuanum imposuit, vnum ex equitum ordine, cui maximè fidebat. Fortè autem contigit, vt Florentini per eos dies copias in Pisanum agrum mitterent, quæ Vadam oppugnarent. Nam quòd ex eo loco Pisanus ager, si copiæ eò maiores conuenissent, percõmodè vexari, infestariq; poterat, eum è regia potestate arripere affectabant, priusquam ad recipiendos milites amplior ac munitior fieret. Calce enim nauibus comportata, Antonius latiore muro, ac fossa turrim circumdederat. et exinde finitimos agros infestos faciebat. Itaq; cùm hostes ex itinere accepissent (neque enim longo interuallo à Monte Politiano iter faciebant) ipsam Valiani Turrim captam esse, confestim itinere intermisso, eò aduolant, turrimque circunsistunt. Intelligebant enim (id quod erat) per turrim illã oppidũ facilè obsideri & capi posse. At Cotius & fidei simul & officij oblitus, illam confestim absq; vi, in Alexandri Sfortię potestatẽ tradidit. Qua præsidio firmata, incœptũ iter Vadã persecuti sunt. Dũ hęc in Hetruria gerũtur, Veneti Lacunissa exercitus duce, celeriter coactis copijs, Romanẽgũ oppidũ in Cremonẽsi, quod à Frãcisco tenebatur, haud ꝓcul ab Olio amne sitũ, aggrediũtur, idq; expugnãt.

Eoque

Eoque præsidio firmato, Soncinum petunt, & ipsum super amnis ripa situm Romanengo amplius, atque opulentius: idq; tormentis adhibitis summa vi oppugnāt. Cuius potiundi cupiditas hoc maior Venetis incesserat: quòd in eo oppido flumē ponte iungebatur, per quem in Brixianum agrum traiectus erat. Quibus rebus cognitis, Franciscus cōuocatis repentè, quas habebat, copijs, Laudum vetus, cuius vrbis reliquię à Laudo paruo admodum interuallo distant, sese confert, militibus, qui citra Padum in hybernis erant, eò conuenire iussis. Interim cùm ei nunciaretur, Soncinum, & cætera Cremonensis agri oppida in periculo summo esse, oppugnarique ab hostibus, haud amplius differendum ratus: cum ijs quæ conuenerant copijs inde properè mouit. Et quanquam iter per Laudēsem agrum breuius aliquanto ac rectius erat, tamen quia per Cremam potēs ac nobile oppidum, quod trans Abduam amnē situm, haud multum à Laudo nouo abest (qua in vrbe egregium Venetorum pręsidium inerat) eà tutò proficisci non poterat: iuxta Abduam secundo amne duodeuiginti milia passuum profectus, Picileonū, admirabilis munimenti, atque operis oppidum quod Philippus Maria ingenti sumptu extruxerat, adit: pontemque transgressus, quo Abdua flumē iungitur, continuato itinere Cremonam contendit. Interim Soncinum & per vim sæpe, & per proditionem à Venetis tētatum est. Post hæc accitis hybernis omnibus copijs quę in Placentino & Parmēsi, & itē in Cremonensi erant: inde digressus Canetū in ripa Olij fluminis sitū, in quo pons erat, quo flumen iungitur, cum toto exercitu proficiscitur: eo videlicet consilio, vt in Brixianum transeat, atque vt hostes ab infestatione Cremonēsis agri trans Olium auertat. Tenebatur verò id oppidum à Ludouico Gonzaga, Mantuano principe, qui illi fœdere iunctus erat. Cuius copijs auctus, mox vnà cum eo Pontem Vicum, in Brixiensi oppidum petit, idque vi capit. Constituerat autem & reliqua castella, atque oppida, Brixiensis ac Bergomensis agri, quo super Olio flumine pōs esset, sigillatim expugnare, quò Venetorum exercitum inter Abduam atque Olium clauderet. Cęterùm Veneti, vt Pontem Vicum ab eo captum cognouerunt, veriti ne, aut Brixiensis ager ab eo vastaretur, aut ipsi reditu (amissis oppidis ex quibus in Brixiensem traijciebatur) prohiberētus cōstim transeūdi fluminis consiliū capiunt. Trāsgressiq; illius cōatibus, citra tamen prelij nam, quoad tutò possent, obuiam eunt: eiusque impetus reprimunt. Aliquot tamen castella, atque oppida, studio partium Venetis infensa, sine vi ad illum defecêre: nonnulla etiam ab eo debellata. Eo anno nihil aliud memorabile in Gallia Cisalpina geri cōigit. Sequenti verò anno cum Gentili, quem Veneti dexrcitus ducem diximus, idoneū empus visum esset ad ea oppida recipienda, quæ superiori anno Veneti amiserant: nōdum satis exacta hyeme, etsi sciebat magnum hostilium copiarum numerum in hyberna, in ea loca profectum esse, præter imposita præsidia, conuocatis copijs Manerbium petit, atque haud procul inde castra ponit. Cęterùm dum oppidum expugnare aggreditur, sagitta humerum ictus, in castra se recepit, ac paulo pòst ex eo vulnere moritur. Quo casu commoti Veneti, quòd exercitus sine duce erat (motis inde castris) quieuerunt. Inter hæc cùm inter Gentilem Gattamelatæ nepotem, qui ante Gentilēm Venetos exercitus rexerat, viri in re militari celebrati nominis, ac Tibertum Brandolinum eiusdem Gattamelatæ generum, de honore & principatu certatum esset: nec pateretur Tibertus Gentilem sibi dignitate præferri, quòd illum se inferiorem in armis, & ductando exercitu existimaret: ira haud dissimulata, à Venetis discessit: ac per Francisci fines traiecto Pado, Mirandulam (id eius oppidi est nomen) se recepit, ibique aliquandiu cum Venetis reconciliatione simulata, tandem ad Franciscum illius stipendia facturus, se contulit. Erat autē inter primos Veneti exercitus ductores, Iacobus Picininus, Nicolai filius, præter paterni nominis gloriam in armis latè clarus, florente ætate iuuenis. Is cū tribus milibus equitū fortissimorum Bracianę factionis, ac paternę disciplinę priore anno sub Venetis stipendia fecerat: multis præclaris facinoribus editis, neque labores, neq; pericula detrectando. Demùm finito stipendio, Venetis ostendit oportere sibi mer cedē augeri, si ea modò opera vti vellent, quòd multos secum haberet quorum opera fideli ac forti vsi essent, quibus stipendia augere sibi necesse esset. In quo cū Veneti propter ętatis infirmitatē duriores se pręberent, nec ille alioquin permāsurus videretur, Frācifcus, ac Florentini arbitrati illū facilè, dū animus in dubio esset à Venetis distrahi posse, propositis ei per inter-

internuncios,honeſtioribus tum mercedis tum dignitatis atque imperij conditionibus,
quibus non modò iuuenis gloriæ ac potentiæ auidus, verùm etiam vir matura ętate ,&
ab ambitione liberior,capi poſſet,(quandoquidem per finitum ſtipendiũ licebat ei abſ-
que vlla infamiæ nota diſcedere)tentauêre illius animum. Ipſe verò cùm famam cũctis
rebus antiquiorem duceret, quam nullo vnquam tempore volebat in dubium adduci,
ſtatuerat Bracianam factionem,cuius ipſe erat dignitate princeps, tueri. Itaque viginti
aureorum millibus annuę mercedi additis, in Gentilis locum exercitus dux ſuffectus,
apud Venetos manere perſeuerauit. Atque ineunte vere hortari Venetos cœpit, darent
operam, vt copias ad bellum in æſtatem pararent, antequam Franciſcus, copijs con-
uocatis,in caſtra exiret,magno id vſui Venetis fore,ſi priores ipſi copias educerent: poſ-
ſe antequã hoſtes coëant,ea oppida recipi, quę priore anno amiſerant.Interim dum ab
vtraque parte neceſſaria ad bellum magna diligentia parãtur,Veneti perſuaſi à Carolo
Gonzaga,Mantuani principis fratre, qui cum capitales inimicitias gerebat , vti bellum
ab ea parte,quę Veronenſem agru contingit,ſe duce aduerſus illum gererent. Cui puta-
bat propter popularium in ſe beneuolentiam obeſſe plurimum poſſe, ſtatuerunt ab ea
parte bellum inferre. Cumque ſuaderet Carolus, vt confeſtim Iacobum cum copijs in
ea loca mitterent,fore enim faciliorem victoriam,Venetos docuit Iacobus id conſilium
haud tutum eſſe,quòd ſi copiæ eò traducerentur,omnis Brixienſis , ac Bergamẽſis ager
prædæ hoſti relin queretur, quem mox ſimul ac diſceſſiſsẽt , affuturum crederent aliena
inuadendi inſidendique occaſionem nactum. Pellenda potius è Brixienſi Franciſc
pręſidia,atque in Cremonenſem agrum deducendas copias, & in eius finibus bellum
trahendum cenſebat, quo magis de ſuis defendendis, quàm de alienis oppugnandis in-
tentus eſſet:& quoniam Venetos Mantuano principi infenſos,in eam partem proniores
ſciebat, poſſe diuiſis copijs, partem Carolo ducendam in eam expeditionem tradi: re-
liquos in hoſtium fines agi,etſi ſatius eſſe exiſtimabat omnes ſimul copias vno loco cõ-
tineri,quoniam diſiunctæ haud pares eſſe Franciſco poſſent. Itaque exiguã partem co-
piarum,(neque enim in eorum exercitu plus quindecim milibus equitum,& octo mili-
bus peditum erãt)Carolo tradunt. Cùm aduerſus fratrem profectus gerere bellum co
pit,primò quidem ſatis proſperè illi res cedere, aliquot caſtellis fratri ereptis. At fra
ter grauiora metuens ad Franciſcũ auxilium poſtulatum mittit. Cuius periculo cognito
Franciſcus, Tibertum Brandolinum cum mille & quingentis equitibus,multoque pedi
tatu ire ad illum iubet. Inter hæc Iacobus Picininus exhortatus diu Venetos,vt ſtipẽdia
militi exoluerent,quò maturius(comparatis omnibus) copias in expeditionem educe-
ret,cum diutius pati non poſſet tempus ad res gerendas idoneũ fruſtra teri,cum ijs qua
paratas habebat, copijs, ex Leonato Brixienſi agri oppido,in quo hyemauerat, legati
caſtrenſibus negocio dato, vt reliquas copias quamprimùm ad ſe mittant, menſe Maio
digreſſus, Quincianum Brixienſe oppidum,quod ſuperiore anno Franciſcus cęperat,va-
lidoque præſidio ac fideli impoſito egregiè cõmunierat, petere ſtatuit. Cæterùm ea vis
imbrium,ac tempeſtatis fuit vt ipſo die(quo die alioquin facilè perueniſſet)nõ potuerit
eò copias ducere. Quæ mora,hoſtibus qui in propinquis locis erant,itinere eius cõper-
to,facultatem præbuit in oppidum,proxima nocte,quos vellent mittendi. Quę quidem
res difficiliorem aliquanto oppugnationem reddidit. Poſtridie verò,quamuis cõtinua-
tis imbribus, Quintianum peruenit, ibique caſtra fecit. Quo quidem in loco non plus
quatuor milia equitum ſecum habuit. Ac licet in ea obſidione non abſque diſcrimine,
præſertim tanta paucitate militum, perſiſtere videretur,cùm præter oppidi munimenta
validaque pręſidia,octo milia hoſtilium copiarum,aut eo amplius in circumiectis locis
eſſent nihilominus hoc initio expeditionis eius,plurimum referre exiſtimationis ſuæ ar-
bitratus, præclarum aliquod à ſe facinus agi, quò maiorem de ſe expectationem conci-
taret, admotis propius caſtris, tormentiſque æneis adhibitis , cætera expugnationi ne-
ceſſaria cum cura præparauit. Poſt hæc mœnibus biduo percuſſis, ne nocte quidem ad
quietem intermiſſa, cùm tamen interea cõplures equites ad ſe in caſtra acceſiſſent, op-
pidum ipſum totis viribus oppugnare adortus eſt:pleriſque hoſtium, qui è proximis lo-
cis conuenerant eminus ſpectantibus. Demum muro eruto,per vim oppido potitus eſt,
eoque mox præſidio firmato,nulla quiete militi data,Pontem Vicum,quem ſuper Olio

flumine

flumine situm diximus, quò se hostes post Quintianum captum ex itinere receperant, petit. Illi autem veriti ne inclusi obsessique ob rerum necessariarũ inopiam obsidionem diu ferre nõ possent: ne in hostium potestatẽ deuenirent, relictis qui præsidio ac defensioni oppidi sufficere viderentur, Senigam quina inde millia passuum à Ponteuico, se cõferunt. Post hæc Iacobus castris positis, quo hostibus facultas omnis præcidatur mittendorum è Cremonensi auxiliorum obsessis, propter pontis commoditatem, simul vt maior ei copia stramenti ac pabuli ex hostili agro suppeteret: tum etiam vt hostem grauius lęderet: pontem vectilem, continuò adhibitis fabris effecit: atque eum supra Pontemuicum, ad mille passus iacit. Quo facto, exposita vltra Olium amnem parte copiarum, omnem prope superiorem Cremonensis agri partem, ad Alpes spectantẽ vna propè excursione in ditionem redegit: nec minore cura interim tormentis ęneis muros oppidi quatiebat. Cæterùm tanta vis pluuiæ erat, vt nõ posset in armis miles cõsistere. Sed cùm vel paruam temporis iacturam sibi perincommodam ac periculosam existimaret: ne fortè interim valentior hostis accederet, contra suorum prope omnium sententiam, an oppidum expugnare posset, experiri constituit. Admotis itaque copijs, summa vi oppidanos agressus, multis vtrinq; cęsis ac saucijs, septimo obsidionis die oppido potitus est. Nec mora, Senigam petit: quò se recepisse equites diximus, qui Pontemuicum deseruerant: sperans se oppido & inclusis in eo equitibus vno tempore potiri posse, aut certè eos per insidias extra oppidum illectos comprehendere. Inter hæc Franciscus certior factus Quintianum à Iacobo captum esse, quod putabat nullis, quamuis magnis, hostium opibus vno mense capi posse, & ad Pontemuicum castra posita, multa etiam Cremonensis agri ab eodem in ditionem Venetorum redacta esse, coactis repentè, quas potuit, è circumiectis locis copijs, Cremonam contendit, equitatuque, qui in Cremonensi erat, ad se celeriter accito, fretus etiam ea manu quæ apud Senigam erat, Cremona mouens citato agmine Pontemuicum petit, ratus id oppidum adhuc in suorum potestate esse, speransque oppidanos non solùm obsidione liberare posse, sed etiam traiecto flumine, subito atque improuiso aduentu hostes opprimere. Cumque citatim contendẽs in itinere, præter suam opinionem accepisset Pontemuicum captum esse, primò credidit (quoniam is locus haud facilè expugnari posse videbatur) suorum dolo amissum. Ast vbi vi captum cognouit, mutato repentè consilio, Senigam profectus est, idque optima ratione prouidit, arbitratus Picininum post captum Pontemuicum, Olij amnis oppida sibi eripere conantem (vt copiæ quas in Brixiensi haberet trans Olium clauderet, neq; enim aliter subueniri posse) Senigam, id quod euenit, confestim ducturum. Ac fortè cecidit, vt eodẽ tempore ipse à citeriori, ille ab vlteriori parte oppidi, ac fluminis quæ Brixiam respicit, Senigam peruenerint. Cæterùm Iacobus, postquã Franciscum aduentasse animaduertit, neque habere se eas copias quibus tutò posset, ad Senigam castra facere, nec faciendi pontis, quò oppidanos vehementius premeret, sibi facultatẽ esse, hostibus in aduersa ripa adstantibus leui pręlio cũ ijs, qui intus erant, edito, ijsq; intra portas reiectis, iter retrò ad Pontemuicum, vnde venerat, conuertit. Ibi magnã vterq;, Franciscus Senigæ, & Iacobus apud Pontemuicũ, æstatis partem consumpserũt. Leuibus quibusdam prælijs interim cõmissis. Præterea Iacobus, quæ ceperat, in Cremonensi oppida tutatus, magnã inde rei frumentarię vim cõuexit, quę magno Brixię vsui fuit, crebrisq; excursionibus agrum Cremonensem infestum faciebat. Inter hęc Carolus Gonzaga, qui initio aduersus fratrem aliquando erat aduersam fortunam expertus, tandem statuit totis copijs decertare. Ac mox cum fratre, ac Tiberto collatis signis congressus, infeliciter pugnauit. Et quanuis equitũ, quos eo prælio amiserat, numerus haud magnus esset, nihilominus quia copiarũ duces, ac primores equitũ penè omnes capti fuerãt, maior re ipsa, quàm videretur, ea clades fuit. Ex eo sequutum, vt & Veneti & de Veronẽ agro soliciti: & Ludouicus à fratre metuens inducias in certã diẽ inter se fecerint, quibus cauebatur, vti Veronensis ac Mantuanus ager trans Minciũ amnẽ à belli cladibus liber esset. Post hęc Franciscus dissimulato cõsilio, cùm ad se Ludouicũ ac Tibertũ cũ copijs è Mãtuano accerseret (quod ab ea parte bellũ ꝑpter inducias sublatũ erat) illos Gauiũ oppidũ ex itinere petere iubet, locũ quidẽ, præter nemus circumiectũ, triplici munimento firmissimũ, cùm quidẽ per Mantuanũ, & Cremonensem agrũ cõmodius ad eũ

M

iter esset. Est autem situm in apertis campis, haud procul à Monte Claro, & Brixia non
plus duodecim millia passuum remotum. Iiq; profecti subito atque improuiso aduentu
exterius munimentum ingenti fossa atque aggere circundatũ cõtinuò occupant. Quod
vbi Francisco nunciatum est, haud mora, cum omnibus copijs præter eas quas præsidio
reliquit, quanta maxima celeritate potuit, eò cõtendit. Cuius discessionis causa cognita,
Picininus confestim alio itinere & ipse cum copijs mouens, eôdem aduolat. Tantaque
fuit illius velocitas, vt Francisci celeritatem præuenerit, magna spe fretus se non solùm
posse Gaudiensibus obsessis opem ferre, sed etiã Ludouicum, ac Tibertũ, aut intra mu-
nimenta comprehendere, aut si egressi obuiã irent, fundere, ac fugare. Cæterùm id cõ-
siliũ cùm legatis castrensibus periculosum videretur, ne pugna implicitos superueniẽs
Frãciscus turbaret, remq; in discrimẽ adduceret, essetq; ambiguũ, an adhuc Gaudiẽses
in fide permanerẽt, omissum est. Ac mox profectus ex altera parte Franciscus munimẽ-
tum ingressus, obsidere oppidũ perrexit. Postquam verò Picininus animaduertit frustra
ibi tempus teri, nec posse vlla ui oppidanis succurri, Portianum, quatuor inde millia pas
suum auxilij spem obsessis ostentans concessit, ibiq; permansit. Franciscus autem conti-
nuata obsidione oppidũ cępit. Et quoniam is locus, vt diximus, ad infestandum Brixiẽ-
sem agrum peropportunus videbatur, nihilominus Iacobus apud Portianũ manere per
seuerauit, hostiũ conatibus crebrò sese opponens. In hoc rerum statu omnis æstas, atq;
autumnus cõsumptus est. Leuia tamẽ aliquot pręlia, ac propè æquo marte cõmissa. Sed
accepta apud castrum Leonem clades, calamitatem per Carolum Gonzagam prius ac-
ceptã Venetis renouauit. Quod oppidũ cùm Iacobus, exclusis oppidanis, qui ad agros
colendos (fide accepta) exierant, ꝓpter eius opportunitatẽ (est enim sitũ inter Abduam
atq; Oliũ, amnes) occupare tentasset, quo Franciscũ è Brixiensi agro extraheret, & oppi
dani iam oppidũ dedituri viderentur, Venetorũ verò equites securi magna ex parte ar-
ma posuissent, profecta interim à Francisco auxilia, castra improuisò inuadunt, eosq; o-
mnes, antequã arma capere, aut gladios stringere potuerint, capiunt. Quingẽti ꝓpè ho-
mines capti, castra direpta sunt. Inter hęc Frãciscus, ac Florentini de bello anxij, quòd re
gẽ ac Venetos pecunia plus posse quàm se intelligebãt, etsi diutius bellum traheretur à
Venetis, veriti ne sumptus ferre nõ possent, belli moras præcidere quauis ratione cogi-
tãt. Et quia Florẽtini vetere maiorũ amicitia optimè erga Renatũ affecti erãt, putabãtq;
illũ Alphõsi statũ in Neapolitano regno perturbare posse, approbãte consiliũ Frãcisco,
illũ ꝑ legatos cũ duobus milibus equitũ, præter sagittarios in Italiã accersunt, dena auri
milia in singulos mẽses decreta. Adiectumq; fœderi, vti Renato, cùm vellet, libera facul
tas ex Italia decedendi, & Frãcisco ac Florentinis eius itẽ dimittendi potestas esset, dũ-
modò tribus antè mensibus, ea illi missio denunciaretur. Is in Galliã Cisalpinã transgres
sus, Gulielmo, montis Ferrati principis fratri, qui à rege, ac Venetis mercede cõductus,
aduersus Franciscũ bellũ gerens, agrumq; Alexandrinũ ac Nouariẽsem infestans, bonã
partẽ equitatus Frãcisci in se cõuerterat, vt arma poneret, persuasit. Acceptisq; illius co
pijs, ijsq; Bonifacio eius fratri cõmissis, multisq; Alexandrinorũ adiectis, ad Franciscum
se cõtulit, castraq; cũ castris iũxit, eo videlicet cõsilio, vt Venetis Brixiensi agro expulsis,
quòd ea ęstate putabant fieri posse, inde Florentiã peteret, ab ea parte aduersus Alphõ
sum bellũ gesturus. Eius aduentus Francisci res haud dubiè cõfirmauit. Nã & Gulielmũ
grauẽ hostem illi placauit, & pręter equitatũ ac sagittarios quos in Italiã trãsuexit, ipsius
Gulielmi copias sibi cõciliauit, & Bartholomęum Coleonem, ac nõnullos alios ducto-
res cum tribus milibus equitum: qui bello contra Gulielmũ occupati erant, in castra ꝑ-
duxit. Venêre item à Florentinis ꝑ id tempus, ad Franciscũ in castra Michael Chottinio
la, & Alexander eius frater, existimantibus tãtis viribus cõiunctis, ea æstate Brixiã Vene
tis eripi posse. Cum quibus copijs Franciscus simul & Renatus mox profecti, Mõte Vi-
co primum ui capto, multisq; alijs circa oppidis (in quibus expugnandis magna crude-
litas pręter Italiæ consuetudinẽ, à Gallis patrata est) omnem Bergomẽsem, ac Brixiẽsem
agrũ, & quicquid inter Olium atq; Abduam amnes interiacet, tanto tumultu ac terro-
re inuoluit: vt propè omnia, alia metu, alia Venetorum odio, sese eius fidei ac potestati
permiserint. Tanta autem eius procellæ vis fuit, vt Veneti nusquam amplius castra cum
hostium castris conferre iam possent. Nec tamen Picininus, in quo Venetorum conser-
uandi sta-

uandi status spes reliqua erat, adduci potuit, vt aut Brixiæ mœnibus se includeret, aut Athesim flumen, quod Veronam influit, cum copijs transiret. Sed iuxta Benacum, qui lacus est in Brixiensi nobilis, vnde & Mintius amnis Mantuam præterfluens exoritur, castra habens, indeque crebras excursiones faciens, hostiles agros infestos reddebat. Ad hæc Manfredus ac Gibertus Corregiensium princeps, qui à rege conducti aduersus Frãciscum, & Ludouicum Mantuanum regulum, bellum gerẽtes, in Mantuano, ac Parmẽsi agro castella quædam ceperant, multaque egregia facinora ediderant, pluribus excursionibus prope portas Parmæ factis, quibus in locis, propter factiones & clientelas magna eorum autoritas erat, quòd eorum maiores olim Parmam imperio tenuerant: missa à Frãcisco aduersus eos maiore suorum manu, & ipsi cedere coacti sunt. Quibus difficultatibus ac periculis Veneti circumuenti, cùm reipub. salutem in vno rege positam animaduerterent, Ioannem Maurum, qui Senis ab initio belli fuerat, fœdusque cum Senensibus composuerat, paulo antè Venetias reuersum, legatum ad eum mittunt, oratum, si eorum statum saluum esse cupiat, auctis copijs ipse in Hetruriam contendat: quò Florentini iniecto domi metu, copias ex Insubribus in Hetruriã reuocent. Multa siquidem in illo fuerũt ornamenta: ingenium ad omnes tum pacis, tum belli artes, imprimis habile, magnitudo animi, modestiæ ac decoris studiũ, cõstantia, probitas, facundia egregia, qua reos in iudicio, orando causas veterũ more, graui periculo liberauit. Ob quas quidem virtutes, respub. Venetorum maximis & honestissimis legationibus eius opera sæpenumero vsa est. Is ad regem profectus, huiuscemodi orationem habuit: Et si pax tua, atque societas (rex inclite) nostræ reip. semper optabilis fuit, quòd eam nobis honestissimam ducimus: tamen vel ea maximè causa illam expetiuimus, atque cõtraximus, vt Italiam pacatam tandem aliquando videremus, quæ ab vltima memoria nostra bello vexata, nunquam potuit conquiescere. At verò cùm hoc propositum, atque cõsilium nostrum à Francisco Sfortia & Florentinis perturbatum esset: causas belli quęrentibus, necesse fuit, & tibi æquè & nobis, vel inuitis arma suscipere. Verumenimuerò hoc bellum longè aliter processit atque ipsi opinabamur, & ratio dictabat. Neque enim verisimile cuiquam videri poterat, Franciscum, ac Florentinos tuæ ac Venetorum potentiæ pares esse posse. Quod quidem, si rectè cogitamus, & maiestati tuæ simul, & nostræ reip. decori haud dubiè cedit: sed Alphonsi maiestati, cuius est maior etiam autoritas (pace tua loquar) magis: quoniam in Hetruriam non misisti eum copiarum numerum, qui ad tantum bellum gerendum satis esset: quique tanto rege tam opulento, tàm glorioso dignus videretur. Præsertim cum scires Florentinos eas parasse copias, quibus exercitum tuum cedere necesse fuerit. Ideoque magis famæ tuæ & existimationi officere arbitror, quòd Ferdinandum filium huius expeditionis ducem effecisti: cui quidem cedere turpius sit, quàm priuato cuiuis copiarum duci. Quem quidem, sat scio, si pro egregia illius virtute, par aut certè non multo inferior copijs, hostibus fuisset, hodie in eorum finibus cum magna tua gloria bellum gerentem videremus. sed cum parua manu maioribus copijs resistere, aut obsessis opem ferre non poterat. Quibus quidem rebus à te rex, consuli oportuit, tum ob fœdus quod tecum sanximus, tum vel imprimis glorię tuę causa, quam vt tueare, omni à te ratione curandum est: ne quando vspiam apud rerum scriptores extet, tuum exercitum Florentinorum exercitui cedere coactum. Multũ etenim tibi rex, nõ solùm quid præsentes de te sentiant, sed etiam magis quid posteri de te existimaturi sint, cogitandum est, quorum hoc liberiora fuerint de te iudicia, quò ab omni metu ac spe remotiores fuerint. erunt igitur qui hoc aliter, ac se habeat, interpretentur. Putabunt enim alij te non tantum opibus ac potentia valuisse: alij id tibi negligentiæ ascribent, eamque vt in tantis rebus fugiendam improbabunt. nonnulli etiam fortasse tuam erga socios atq; amicos fidẽ, atq; officiũ desiderabunt. Hæc autem omnia iudicia effugies si (quod nostræ reip. salutare in tantis malis videtur) maioribus equestribus ac pedestribus copijs quamprimùm comparatis, ipse in Hetruriam proficiscare. erit enè tua profectio magno hostibus terrori. Neque enim solùm eorum impetũ, ac ferociam cohibebis propter eam opinionem, quæ de tua virtute apud illos increbuit, cuius insignia experimenta Neapolitano bello edidisti: sed etiam ijs depressis & fractis Venetrũ sociorum, & amicorũ statum, quẽ tuum existimare debes, vehementer subleuabis.

Adhæc Franciſcum,qui Mediolanenſibus oppreſſis,imperium illud occupauit,Mediolani poſſeſſiõe cedere compelles: denique vna & eadem opera totam Italiã pacaueris, quod fuerat tuum ac reip.noſtræ conſilium,& quidem maximè à te optari,rex,debet,vt tanti ſcilicet boni auctor prædiceris:in quo enim(bone Deus)magis,aut melius elucescere poteſt vel virtus tua,vel gloria,quàm id efficere,atq; conari,vt Italia conſopito armorum ſtrepitu,ocio & quiete perfrui poſſit?Erit in manu tua,leges dare pacis,& belli quibus velis: nec erit,qui autoritati tuæ nõ pareat.Sed ſcito hæc cõſilia,ſi rem ſerò exequâre,vana aut nulla fore. Iam enim ęſtas,vt vides,pręceps eſt,& niſi matures,ꝑ hyemẽ eundum erit. quod anni tempus ad rem gerendã inutile eſt. Ita nec ſocijs vllam malorũ alleuationẽ afferes,& omnis ſumptus in militẽ perierit,& de exiſtimatione tua non parum detrahetur,ſi in re gerenda ceſſaueris, teq́ue intra caſtra continueris. Oportet,vbi velis ſociorum ſaluti ac dignitati tuæ conſulere,celeritati ſeruias,quæ cùm cæteris in rebus,tũ maximè in re militari plurimũ valet. Fruſtra enim,vbi ſemel opportunitas è manibus elapſa eſt,Dei immortalis auxiliũ implores. Quaꝓpter quæſo, abiecta mora, ſociorũ ſaluti ac dignitati tuæ fac cõſulas. ſic & glorię & exiſtimationi tandẽ tuæ,ꝓſpicies. Quę cùm dixiſſet,Rex placidè in hũc modũ reſpondit:Ego,quid mihi neglecti erga vos Venetos ſocios,& amicos officij,iure imputari poſſit,non video. Nam ſimul ac à me petiſtis,vt exercitum in Hetruriam mitterem, quoniam Franciſcus fines veſtros inuaſiſſet Florentinorum opibus adiutus , confeſtim, vt par fuit, exercitum paraui: & quo maior Florentinis belli metus incuteretur,nõ per alium gerere id bellũ quàm per Ferdinandũ filium,qui eſt mihi mea vita charior,volui,easq; copias miſi,quas putaui ſatis eſſe ad bellum adminiſtrandum.Sed ſiue propitia fortuna hoſtibus fuerit, ſiue veſtri copiarum duces non eum equitatum, quem æquum erat, in caſtra perduxerint, res aliter,atque ipſi ſperabamus,euenit.Acceſſerunt alia incõmoda,quòd in finibus hoſtium bellũ gerendũ fuit in magna rerum neceſſariarũ penuria,quodq; à Senẽſibus ſocijs timidè atq; exiguè nobis ſuppeditata ſunt oĩa,qui neq; oppida,neq; receptus vllos in ſuis oppidis in quib. tutus eſſet noſter exercitus,concedere ſuſtinuerũt. Quod ſi eſſet ab illis factũ,nihil dubitari poteſt,quin Florentini in maximum diſcrimen rerum ſuarum ab exercitu noſtro adducti eſſent. Sed veriti finitimorũ hoſtium potentiam,nec amicos ſe,nec inimicos ſatis conſtantes præſtiterũt. Pax quidẽ,& quies Italiæ mihi maximę curæ eſt,nec eſt quicquam in quo frequentius animus & cogitatio mea verſetur.Itaque pro ea componenda omnes profectò labores libens ſubierim. quam rem ſi minus efficere ac conſequi potero,at apud omnes animi mei hunc affectum teſtatum relinquam. Sed quanuis omnia quæ iure fœderis debui,à me vobis præſtita eſſe intelligam,miſſo in Hetruriam exercitu,miſſo Ferdinando filio,paratis etiã nouis copijs, quas cum Ioãne Vintimilio præſtantiſſimo copiarũ duce eôdem mitterem,tamen vt agnoſcatis(Veneti)ſalutem reipub.veſtræ vt ſociorũ et amicorum mihi cariſſimam eſſe,non grauabor ipſe quamprimũ auctis copijs,eôdem proficiſci, nec per me ſteterit,quin & veſtrã remp. tãto periculo ſubleuẽ, & optata pace Italia noſtra opera aliquando frui poſſit. Ab hoc ſermone digreſſus cogitare de bello attentius cœpit. Itaque confeſtim milites ſcribere,atq; omnia parare,quæ huic expeditioni vſui eſſe viderentur. Et quo citius copias cogeret, vetere conſuetudine in prata Campana ſe contulit, omnibus eò conuenire iuſſis, qui eſſent ſecum profecturi.Cæterùm ijs ſerò aduenientibus,illũ citra cãpum Latronẽ hyems oppreſſit.Cũq́ue adhuc rex ibidẽ eſſet,Franciſcus Aringherius legatus à Senenſibus ad eũ venit de cõmuni fœdere acturus:quę res pluribus diebus per Matthęum Malferitũ legatũ regiũ apud Senenſes agitata fuerat. Cùm autem legatus Venetus magnopere inſtaret,vti traiecto flumine in pontificis Romani fines tranſiret: atque iter cœptum perſequeretur, reſpondit, profectionem ſuam in Hetruriam per id anni tempus (iam enim Calendas Octobris præterierant)inutilem ſibi videri: præſertim cùm in Senenſi agro nullum haberent oppidum , quò ſe cum exercitu in hyberna reciperent. Ex eo enim futurum, vt nequicquam equitatus peditatusq́ue conſumeretur . nec eius poſtea vllum ineunte vere vſum fore. atque ideo in id tempus profectionem differre ſatius eſſe. At legatus magis magisq́ue inſtare: nec vllo modo intermittendam profectionem tam neceſſariã dicere: quandoquidem ſi à Senenſibus in oppida nõ recipiantur, at in Auerſi Vrſini finibus re-

nibus receptus futurus sit: non posse eum salua fide & dignitate iter differre: præsertim cùm Veneti Renati bellum illius causa tollerent, qui multas sibi & magnas conditiones proponat: quandoquidem omnes reiecerint, vt qui eius societatem, & amicitiam, vsq; ad vltimum discrimen tueri decreuerint. Quibus rationibus motus rex statuerat postri die amnem transire. Cæterùm proxima nocte, quasi palàm inhibente Deo transitũ, quẽ & vates quidam illi exitiabilem futurum monuerat, repentinus quidam dolor crus eius dextrum inuasit, cuius vis tanta fuit, vt inde moueri non posset. Quinto abinde die, continuato dolore, nihilominus deliberauerat lectica delatus iter ingredi, atq; amnem traijcere. Cæterùm cùm ad vehementem cruris dolorem etiam febris accessisset, consilium mutare suadentibus medicis, coactus, Fontanam castellum ijs locis proximum, lectica se deportari curauit. Ibi cùm pharmacũ sumpsisset curandæ valetudinis causa, ex subita humorũ cõmotione, inter suorum manus collapsus, creditus est è vita discessisse. Quæ res continuò in vulgus edita, popularium animos mirum in modum perculit: medicorum deinde fomentis ad se reuersus, dum se propediem conualiturũ sperat, equitatũ ne mitteret, aliquot apud se diebus adhuc continuit. Sed præter opinionẽ omniũ, ingrauescente indies morbo, postulante Ferdinando, partem equitatus confestim ad se mitti, quòd diceret se confidere propter Alexandri Sfortiæ discessum, quem ad Franciscum fratrem, cum Michaële Cottiniola profectũ diximus, posse, ereptis tormẽtis ęneis hostes, qui adhuc Vadam obsiderent, castris exuere, Inicum Gheuaram cum mille equitibus eò proficisci quamprimùm iussit. Cęterùm antequam in castra peruenire potuerit, Vada turre ac munimentis euersis (iam enim Antonius Olcina iussu regis abierat) capta & in hostium potestatem redacta est. nec tamen è regijs quisquam est captus. Nam postquam disiecto muro, locum se tueri non posse animaduerterunt, conscensis nauibus quæ in portu erant, saluti consuluerunt. Cùm autem regi vlcus inuri oporteret, nec aliter medicis sanari posse videretur, essentque qui suaderent, ei propter doloris impatientiam cohibendas manus, vetuit, perpessurum se omnia affirmans, quæ medici iuberent. Atque ita interritus, vrentem spectare sustinuit. Inter hæc per Italiæ Principum legatos de communi pace (pro qua quidem re Marinus Caraciolus, & Michaël Ricius à rege missi erant) apud summum pontificem Romę actum. Et in eo quidem Alphonsus, quò res conficeretur, nonnihil de iure suo, hortantibus Venetis, detrahi patiebatur. Verùm enimuerò ea pacis mentio frustra fuit. Rex deinde percurato vlcere, in magna salutantium & congratulantium turba, Neapolim redijt. Quò paulo pòst Matthæus Malferitus Senensium rogatu, ad eum reuersus, societatem de qua diu actum fuerat (edocto rege, cur id expediret) confecit. Postquã Ioannes Maurus rebus (vt diximus) infectis, legatos de pace Roma discessisse accepit, cum iam planè omnis de bello cura esset, regi persuasit, vt stipendium in militem conferret. Nouem millia equitum, quatuor peditũ, partim iam in castris erant, partim nuper mercede erant conducta. Cumq; iam nõnullis ex ducibus stipendium traditum esset, allatũ est (præter omniũ opinionem) pacẽ inter Venetos, Franciscũ, ac Florentinos ad Laudum oppidũ factã esse. Quod vbi Alphõsus resciuit, valde quidem primò (vt par erat, quoniam se inconsulto facta fuerat, atque inscijs Ludouico Podio, & Antonio Pisaurensi eius legatis, qui ab initio belli Venetias profecti res communes tractauerant) commotus est. Nec quam indignationem animo conceperat, apud legatũ dissimulanter tulit, quiduis aliud potius se auditurũ credidisse, propalàm dicere quàm se in re tanta, quæq; sua tantopere interesset à socijs, neglectum esse, pro quorũ statu conseruando tot tulisset labores, tot sumptus fecisset, atque in Hetruriam traijcere parasset. Quorũ deniq; rogatu multã iam pecuniam in militum stipendium effudisset, non potuisse saluo fœdere, absq; suo consensu pacem fieri. At legatus placare regis animũ magis magisq; niti: causari, id à ciuibus suis necessitate factũ, nec aliter existimandũ esse. In ipsa tamen pace honestã de eo mentionem non omissam, Licere illi in ea comprehendi, si velit, salua dignitate, trium mensium spacium ei ad deliberãdũ dari, Paratos esse Venetos pręstare omnia, quę eius honori & existimationi cõducant. His, atque huiusmodi verbis aliquantum mitigatus, post aliquot dies, cùm eius voluntas de pace exquireretur, pacem quidem non abnuere se dixit, at pacis ipsius conditiones (quippe cùm nesciret quænam aut cuiusmodi essent, neq; enim ab ijs qui pacẽ

fecerant aut per legatos,aut per nuncios,vt par erat,delatę ad eum fuerant)non admittere.Si quis pacem à se petat,se non tam inhumanū esse,vt eum à se reijciat aut aspernetur: non esse eo ingenio,vt nō concedat,si honesta postulentur:idque per præconē publicè pronunciari iussit. At Senenses simul atque ijs denunciatum est,pacē factā esse,ijsque integrum esse ea cōprehendi,si velint,cōfestim,vt quos belli sacietas dudum cęperat,pacem se accipere dixerunt. Quo facto,postea passi nō sunt, Ferdinandū ex reipub. suæ finibus Florentinos vexare. Quare cognita Alphonsus,Ferdinandi moram in Senēsi agro superuacuam iam esse intelligens, cum copijs ad se reuerti iussit. Qui Tyberim trāsgressus,& in Marsos profectus(relicta ibi copiarum parte)ad regem se contulit. Per id fermè temporis cùm Genuam perlatum esset,tres naues à rege armari,& Genuenses naues aliquot locupletissimas ex Chio insula expectarēt,veriti ne ob eam causam regię armarētur,vt illas incursu inuaderent,accedente graui indignatione,quam animis conceperant,ex eo quòd rex nauim Squarciaficam,oratoribus ad illum missis,nō reddidisset,nec precium mercium persoluisset, naues octo in quibus duæ minores, quas vulgo Banonerios vocant,celeriter comparant,eisq; Ioannem Philippū Fliscum,antiquę nobilitatis virum,pręficiunt. Quas postquam ad cursum paratas esse, Alphonso nūciatum est,confestim tres illas naues,quæ iam vltra Siciliam profectæ erant, reuocat,atque in Neapolitano portu collocat. At Ioannes Philippus naualibus socijs & commeatibus, cæterisque necessarijs in naues impositis,soluta classe in altum euectus, præter omniū opinionem,in Siciliam primùm nauigat,Drepanumq; hostiliter profectus,accepto cōmeatu circuitaq; insula,Ionium mare transgressus,ad insulam,quam Sapientiam vocāt, nauigat,ibi nauim ex Chio aduentum præstolaturus:ad quas prius Genuenses miserāt, qui classis profectionem nunciarent,monerentque,vtræ prius naues ad eam insulā peruenissent,alteras expectarent. Quibus duobus ferè mensib. pòst profectis, & cū classe coniunctis(sex hę fuerunt)cùm Alphonso nunciatum est,propalàm minitari eos,se Neapolitanum portum petituros, & regias naues incensuros, primùm omniū Bernardo Villamarino classis suæ præfecto negocium dat,vt cum triremibus, quas habebat, profectus,sciscitetur quid agant,& quem cursum teneant,obseruent, ac si Neapolim petant, vbi appropinquare cæperint,celeriter ad se aduolet. Deinde portus fauces (quod erat maximè necessariū)obtrudere incipit. Saxa ingentia è proximis lapidicinis pręproperè excidi,& in profundum iaci imperat,& quò citius muniat,ratus Genuēsium naues mox affuturas,in tumulos extrui tam propinquos inter se, vt nulla aduersariorum nauis interlabi posse videatur. Huic munimento ligneam primò cathenam è multis trabibus compactā,deinde ferream adijci præcepit. Quà lapidum congeries deficiebat,molem à tergo muro circumplectitur tantę altitudinis,vt nauis onerariæ altitudinem superaret. Tormenta ænea, quæ multa, ac varia miræ magnitudinis habebat circa molem,& contra molem,opportunis quibusque locis disponit,equitatus partem in vrbem accersit,delectibus in Campano agro habitis: vrbanam iuuentutē arma parare,& vbi opus sit,adesse præcepit: defensores nauium fortes viros delegit. Interea allatū est, triremes decem Genuæ armari,quæ onerarijs cōiungantur: sine quibus propter triremes quas tunc rex habebat,Genuenses arbitrari videbātur onerariarū vsum inanē fore:quo magis Alphōso curæ fuit,munimenta incœpta maturare. Neq; dum enim saxa contra portū proiecta in tantam altitudinem creuerant, vt superlabi oneraria nauis non posset. Interim Genuensium naues quatuordecim intra Capreas, Aenariamque prospectæ sunt. Quo cognito Alphonsus arma expediri,& ad molem accurri,si fortè accedant, imperat: opere tamē muniendi portus nec noctu,nec interdiu intermisso. Cæterùm Genuensiū classis rectè in Prochytæ sinum profecta,sui metum paulisper regijs sustulit. Postero die Bernardus Villamarinus cum triremibus reuersus defendi naues in portu posse spem fecit. Tertia die Genuensium classis Neapolim versus profecta: ac supra portum tantùm extra tormenti iactum,explicato velo euecta,ostentatione modò sui facta, varijs terroribus illatis,vnde mouerat,redijt. Idem triduo pòst, sed nequicquā fecit: omnibus mirantibus tam vanæ ostentationis causam.& sanè si viri modò fuissent, propter opera & munimenta adhuc imperfecta,regię naues ęgrè se defendi potuissent. Tùm planè intellectum est, triremes à Ioanne Philippo expectari,sine quibus diffidere videbatur,posse

se destinata

se destinata consequi. Quas dum expectat(lentè enim ac segniter ea res Genuæ agebatur)complures dies cõsumpti sunt. Inter hæc muniendi portus ac perficiendorũ operũ spacium regi datum. Lapidum cumulis ad summam aquam perductis, spacium quod intermissum erat, immensi profectò operis, expletum est. Pari diligentia lignea catena, & item altera ferea absolutæ, ac naues quæ moli adligatę erant, in portum interiorem minoris altitudinis, pręter illas duas ingentes & Squarciaficam traductæ sunt: hæque corio crudo ab interiori parte, vt earum quoq; mali, contra vim ignium circumtectæ. Atque hęc opera diutina quędam atque inaudita maris tranquillitas, quò maturius efficerētur adiuuit. Paucis pòst diebus Ioannes Philippus serum triremium ad se aduentum demiratus, soluta classe Pontiam versus contendit: siue vt aduenientibus aduersus ire: siue quòd aquandi cõmodè in illis locis, rostratis regijs prohibentibus, potestas nõ esset: ex Pontia deinde Plumbinum nauigat, dimissis Genuam nauibus, quas è Chio profectas diximus, prædæ magis, quàm bello aptis. Quò aliquanto pòst onerariæ tres ad bellum instructæ ad eum Genua missæ sunt. Nam quòd rex onerarias sex magnas, inter quas duas illas inauditæ magnitudinis habebat, & haud tutum Genuensibus videbatur (sex nauibus classi detractis)cum cætera classe Neapolim adire, portumq; inuadere: naues illis submiserunt: eò quoque triremes illæ decem, quas segnius propter ordinũ discordiam, parari diximus, duce Masino Fregoso, Petri fratre, qui tum Princeps Genuensem rempub. tenebat conuenere. Eodem & Siretos Vultabius (is opinatus eam discordiã componi posse, ex Neapoli Genuam se cõtulerat)vnà cum Angelo Ioanne Lomellino cui componendæ controuersiæ cum Ioanne Philippo ac Masino potestas data erat, profectus, & cum eo de tota Senatus sentẽtia collocutus: relictis haud procul à Plumbino nauibus, monitisq; ne intra regni fines accederent, terrestri itinere ad regem venit: speque facta, rem componi posse, regem primò seorsum affatus, deinde in Senatum intro ductus, quæ Genuenses vellent, exposuit. At cùm eiusmodi postulata haud quaquam ęqua visa essent, ea irrita rex habuit: maximè quòd fama erat, totam classem aduentare. Turpe enim regio nomini existimabant, regem cum armato aduersario intra regni sui fines pacisci, ne videretur id metu compulsus effecisse. Quod cùm ille animaduerteret, dari sibi nauim rogauit, qua confestim classem adiret: ne intra regni fines appropinquaret. Sed dum accepta bireme nauigat, Masinum cum triremibus nauem ad Pontiam insulam iam profectum reperit, non expectatis onerarijs. Nam is quidem Ioanni Philippo, penes quem summa imperij erat(vsque adeò ea tempestate inter nobilitatem ac plebem vetus certamen & perniciosa contentio exarserat)haud satis audiens erat. Hũc Siretus docuit, quatuordecim naueis longas armis, virísque egregiè instructas regi esse: tot enim parauarat vbi cognouit decem à Genuensibus armari, non esse ijs locis immorandum absque onerariarum præsidio: proinde quamprimùm ad onerarias se recipere ne cũctaretur: putare se illas subitò affuturas: at ille tum studio visendę insulæ, tum quòd re ad consilium delata, alijs occasum solis expectandum, alij lunæ exortum(quod aër anceps videretur)dicerent, perstitit. Alphonsus verò opinatus aut casu, aut iudicio fieri posse, vt Genuensium triremes seorsum ac procul ab onerarijs accederent, Bernardum Villamarinum cum ijs quatuordecim rostratis, quas habebat, impositis in eas præter nauales turmas, compluribus lectis viris, sub vesperam eò iubet contendere. Isque ad Aenariam insulam primùm delatus, per noctem inde soluens, Pontiam petit, pręmissis triremibus septẽ, in prædę spem, si fortè ibi Genuẽses essent. Cæterùm ea fuit Genuẽsium incuria atque imprudentia in disponendis speculatoribus, vt parum abfuerit, quin omnes in ipso portu capti fuerint. Itaque vt regias triremes iam appropinquantes viderunt, tùm demum damnatis eorum consilijs, omnia tumultuosè ac trepidè agere, socij remigum, remiges sociorum officia turbare. Vna denique salus in tanto discrimine visa est, in celeri fuga posita, antequàm propius congressis regijs, portus exitu prohiberentur. Itaque cõfestim remo veloq; summo certamine obnixi, fugam arripiunt. Quod vt Bernardus animaduertit, exhortatus suos ad res gerẽdas insequi fugientes cœpit. Cęterùm plus valuit Genuensium timor, quàm regiorum studium, quanuis regiarum triremium duæ celeriores, Genuenses terra includere conantes, eas haud multo interuallo cõsequerentur. Cum autẽ Circeo iam monte transmisso, supra quinq; & viginti millia

passuum à Pontia fugiendo emensi sese premi, nec euadere posse animaduerterent, sex earum, quę propiores periculo videbantur, in queis erat Masimus, conuersis puppibus proras in littus tanto impetu, adiuuante velo, adigunt, vt tota penè triremium ipsarū corpora illisa, atque confracta in terram penetrauerint. Tantaque fuit trepidatio, ac pauor instantibus tergo regijs, vt omnes salutis tantummodo memores cætera neglexerint. Itaque desertis triremibus, passim in terram dilapsi, pars semiermes, alij inermes procul à littore diffugiunt. Armorū signorū ac tormentorū magnus numerus cum cętera pręda à regijs captus. Tres verò reliquæ quæ paulò longius aberant, continuata fuga, cùm in altum magis euectę essent, vim hostium euaserunt. Triduo pòst cùm Anichinus Corsus è Genuensi ora rediens, ignarus acceptę calamitatis, qui cum sua naui longa (quæ erat vna ex decem) sub Genuensibus merebat, Pontiā peteret, vbi Genuensiū reliquas triremes putabat esse, Bernardus qui ad eam insulam, post fugatos aduersarios, cū classe se cōtulerat, nouē modò triremibus emissis, signisq; hostiū quæ cęperant, in classis Genuēsis speciē prælatis, propius aduentantē illexit. Qui tandē dolo cognito, cùm frustra fugam à se tentari intueretur, in scaphā delapsus, & ad eum profectus, illius se fidei ac potestati permisit. Posthæc à regijs tentatum, si qua inde vi Genuensium triremes reuelli possent. Sed vna tantùm ex omnibus extracta est, cæteris adeò confractis, & arena ac terra immersis, vt nulli prorsus vsui futuræ viderētur. Itaque cùm laborem inanem sumi nō placeret, ijs crematis abierunt. Eius calamitatis nuncio accepto, Ioannes Philippus Pontiam vsq; cum onerarijs profectus (quòd nihil absque triremibus perfici poterat) retrò conuersus abire statuit. Cumq; Genuam versus contenderet, iuxta insulā Corsicā (teterrima tempestate exorta) ita disiecta est omnis classis, vt desperata salute, alia effracto malo nauis, alia amissis antennis, alia velo disciso, alia sine malo, nulla integra (pręter Prætoriam) in diuersa delatæ sint. Per eosdem dies atrox ac procellosus turbo apud Neapolim noctu repentè excitatus, regiarum nauium, & Squarciaficæ malos vi sua ad imum perfregit ac deiecit. Quorum casus ꝓpter grauitatem ac pondus, ipsarū nauium corpora adeò labefactauit atque concussit, proras præsertim, vt nihil esset aspectu fœdius, atque ea res pro miraculo apud omnes haberetur. Itaque quòd salutare contra incendia inuentum fuerat, in illo casu aduersum, atque incommodum fuit. Taurinis nanque pellibus obuoluti mali, cùm venti vim in se reciperent, ipsi turbini facilè cessere. Ad hæc rudētes propter igniū metū in alterū nauis latus coacti infirmiores malos faciebāt. Maris quoque tempestas, quæ postea in multos dies continuata est, proiecta ante molē pro munimento saxa disturbauit, catenamque ligneam dissoluit ac disiecit. Sedata tempestate, Bernardus cum classe Neapolim reuersus, adductis Genuensium triremibus captis vnà cum socijs eius expeditionis (ij erant aliquot summi viri) lætissimè à rege acceptus est. Eique ob versos in fugam aduersarios datū, vt equo per vrbē inter principes viros (veterū more) inuectus, magnaq; ciuiū caterua stipatus incederet. Per eosdem fermè dies Franciscus Sfortia, ac Florentini quò magis res suas cōfirmarent, legatos ad Venetos mittunt, qui suadeant vti pro communi Italiæ quiete, confectæ paci societatem adijciant. Quam quidem rem Venetis confestim nunciari regi placuit. Et quo magis lenirent illius animum, honestas eius rei causas afferebāt: atq; vt eius societatis particeps fieri vellet, orabant. At cùm multa eam rem agitando in dies occurrerent, quæ partium animos distraherent, tantum valuit Ioannis Mauri legati prudentia, nunc regem, nunc Venetos hortando, monendo, orando, vt pristinam inter regem ac Venetos amicitiam redintegrarint. Persuasit Venetis, vt in ipso fœdere cauerent regij honoris causa, vt legati à Francisco, ac Florentinis vnà cum suis ad regem oratum mitterentur, vti communē pacem, ac societatem, honestis conditionibus datis, acceptisq; ne recusaret. Missi in id à Venetis Hieronymus Barbadicus ac Zacarias Triuisanus: à Francisco Bartholomæus Vicecomes Nouariensis Episcopus, & Alberico Mallectus: à Florentinis Bernardus Medices, & Dietesaluius Nero, viri in agendis rebus latè cogniti. Et quoniam Ioānes Maurus longo vsu sensum, atq; animum regis callebat: placuit Venetis & ipsum quoq; pari honore ac potestate cum ijs quos nominauit, cōmunes res agere. Per id etiā tēporis, Nicolaus pontifex maximus, missis ad omnes Christianos populos ac principes legatis, vt imminenti Barbarorū periculo occurrerent (iam enim finitimi Gręcię populi Turcis

Turcis parere cogebantur: & erat ingens metus, propter ingentes illorum apparatus nunciatos, ne Italiam terra mariq; inuaderent) Alphonsum, ac Fr̃aciscũ ad pacem, item Florentinos ac Venetos magnopere hortabatur: ac pro ea re iam prius ad regẽ miserat qui rem Genuensem componeret Dominicũ Capranicẽsem, Cardinalẽ Firmanũ, qui pro ea re postea ad Genuenses se contulerat. Qui quoniã dux & autor Italiæ pacis ac societatis inter principes fuit, ac pro ea conficiunda vnus omniũ maximè laborauit, aliquid mihi hoc loco de eo dicendũ putaui. Vita fuit imprimis emendata, & quę honestate ac probitate omnibus exemplo esset: frugalitate eximia, neglecto supellectilis luxu, quem cæteri adamarent: pietate, fide, atque innocẽtia singulari, doctrina ac iuris Pontificij scientia, imprimis excellens: de quibuscunque posset, benemereri studebat. Is suscepta prouincia componẽdæ inter principes pacis ac societatis, postquam legati quos suprà memorauimus, Romam conuenerunt, vnà cum ijs iter ingressus, rege prius de omnibus certiore facto, Caietam venit. Rex venandi studio Traiectum oppidum petierat, quod à Caieta decem millibus passuum abest, cognitoq; legatorum aduentu, Caietam versus proficiscitur. Qui cùm illi obuiam, honoris gratia, plus duo millia passuum extra vrbem processissent, ijs perhumaniter susceptis, Caietam adijt, vbi omnibus hospitia ꝑ ciuitatis copia, parari iusserat. Hic enim mos regis semper fuit omnibus legatis, quicunque ad se proficiscerẽtur, diuersoria, & quotidiana cibaria nõ minore elegantia quàm copia, & lauticia præbere. Eo die nihil de cõmunibus negocijs tractatum. Postridie cum omnes oratores ad pontificis legatum conuenissent, ad regem profecti sunt. Remotis arbitris, cùm omnes illi primas dicendi partes, æquo iure concessissent, ipse ꝓ omnibus hunc in modum disseruit: Rem sanè facilem, & tibi vltrò expetendam (vt pro omnibus his legatis verba faciam) ad te, rex, oratum venimus, pacem scilicet, ac societatem tuam, quorum vtrunq; & dare & accipere tuæ bonitatis est, præsertim hoc miserrimo tẽpore, quo vniuerso Christiano generi ac religioni nostrę sanctissimę periculũ ab exteris nationibus impendet. Quæ causa imprimis hosce populos ac principes mouit, vti armis positis cõmuni quieti cõsulerẽt. Nec verò putes te ab hisce in agenda pace cõtemptũ esse, aut neglectui habitum, quòd eam, te inconsulto, fecerint. Ita enim fieri necesse fuit, quò facilius conficeretur, quæ fortasse aliquanto plus difficultatis alioquin fuisset habitura. In ea enim haud præterita est honesta de tua dignitate mentio, sed & tibi relictus & concessus eius ineundæ locus, ne tu id in regni tui detrimentũ aut dedecus vllum factũ arbitrere. Quòd si te nõ alia ratio moueret, quàm Italiæ quies, quæ ꝓuincia diutissimè exagitata atq; intestinis bellis vexata est, ita vt qui vicit, similior victo videatur esse, tamẽ & ęquitatis & humanitatis tuæ esse, cõmunem hanc pacẽ, & societatẽ amplecti, vt tandẽ aliquando, quantũ in te esset, requiesceret, atque vt hanc ex ea pacata laudem gloriamq; tuarum laudũ cumulo adijceres. Vt cùm in præsentia nõ de ea pacãda, sed potius de tutanda & conseruanda agatur, multo magis debes communi huic fœderi, & consentienti cæterorum populorũ ac principũ voluntati acquiescere. Imminet enim nobis bellũ & graue & periculosũm, quale multis iam seculis in Italia nõ est auditum. Agitur salus Italiæ: agitur salus totius Christianæ reipub. agitur salus totius religionis nostræ. Mahometus atrocissimus Christiani nominis hostis, nõ cõtentus capta Constantinopoli, quæ vrbs à Constantino potissimùm aduersus Barbarorũ impetus condita est, in cuius expugnatione quas cædes, quæ incendia, quas rapinas, quos incestus, quas templorum violationes, quas sacrorum profanationes, quæ Christi Dei nostri, quæ virginis sanctissimæ ludibria commiserit, non es nescius: nõ contentus, inquam, Grecia oppressa, quæ aut iam omnis paret, aut metu eius contremiscit: non contentus denique finitimarum gentium obsequio, emergere iam è Græciæ claustris, atque in Italiam erumpere, Romamque caput, ac sedẽ religionis nostræ petere se velle minitatur, nec solùm nullã adhuc accepit pro tantis sceleribus suis pœnã. sed tertium iam annũ Thracię Gręciæq; dominatur, omni interim, post captam Constantinopolim tempore ad comparandos exercitus, contrahendasq; vires ex quibuscunque gentibus, collato. Persuasit sibi hostis callidissimus, si dissentientem Italiam inuenerit, ea se facilè potiri posse. hac autem subacta, cæteros Christianos populos, ac principes imperata facturos. properat hostis immanissimus, quo nos bello contendentes improuisò opprimat. nullũ tempus

pestiferis consilijs eius exequendis aptius existimans. Nec fallent eum profectò cogitationes suę, si ociosi illius conatus spectabimus, si nõ occurrerimus eius furori. Tanta est eius potentia, tanta auri atq; argenti vis: tanta classium moliendarũ opportunitas, tanta deniq; hominũ in bellum multitudo. Clausum est iam Aegeũ mare nauibus nostris, nec amplius nisi plures simul onerariæ, eæq; magnæ Aegei maris insulas, & Orientales oras quib. in locis Christianis negociatorib. vberrimus quęstus solebat esse, adire iã possũt. Clausum est nobis mare Põticũ, & ipsum nostris hominib. fructuosum, castellis transitũ impedientibus, in ipso Bosforo Thracio ab vtroq; littore excitatis. Habet præterea in id bellũ cõsentientes Scythas, genus hominũ, & multitudine, & corporum robore, & bellandi vsu formidabile, qui Christianorũ oppida que in Ponto sunt, aut breui oppriment aut certè quieta esse nõ sinent. Dimisit iã in omnes partes Barbarorũ, & exterarũ nationum oratores, ad eos maximè, quos mari viciniores expeditioni suæ prodesse posse intelligat, vt illorum auxilijs atque opibus suffultus, incorruptissimã nostrã religionẽ funditùs euertat, ac sacrilegi illius Mahometi (quod Deus auertat) nefandis legibus subijciat. Nec dubiũ est, quin & Syros, & Afros, & Mauros reges, & cæteros etiam è mari remotiores aduersus Christianos in belli societatẽ trahat. Mira est enim vis religionis, quę etiam si mala ac detestabilis sit, tamen animis semel insita, ac penitùs impressa inflãmare homines, & concitare ad sui timorẽ solet: omnes enim quã ipsi colunt religionẽ potiorem ac sanctiorem aliena putant. Hæc tot mala atque pericula Italiæ impendentia sola pax atq; consensus vel tollere vel subleuare potest. Tantũ enim est Italiæ in armis nomẽ, vt vel solo rumore confectæ pacis ac publici fœderis possit insolentissimũ hostẽ à perniciosis conatib. suis deterrere. Sed ne hoc quoq; satis est. Duce enim & auctore opus est, ꝑsertim bello maritimo, in quo maximè victoria reposita videatur. Qui enim plus classe potuerit, facilẽ profectò terrestris belli victoriã cæteris reliquerit. Nã quãdiu mare tutũ ac liberũ illi fuerit, nec cõmeatu, nec milite, ꝓpter vicinitatẽ terræ Asię ac paterni regni, prohiberi poterit. Quo cõmercio atq; opportunitate sublata, aut fame, aut ferro vincatur necesse est. Te autem vno neminẽ aptiorem ad tantũ imperiũ gerendũ arbitrantur. Omnes ad te, summo cõsensu hanc præfecturam deferunt. Vident in te omnia abundè esse, quibus eiusmodi imperatorẽ præditũ esse oporteat. Sũmam scilicet belli scientiã, egregiã virtutem, amplissimam auctoritatem, maximam felicitatem. Quarum omnium rerum mirifica exempla ijs quę gessisti bellis demonstrasti, Neapolitano, Massiliensi, Hispaniensi, Africano. Vident etiam (id quod maximè huiuscemodi bello requiritur) te maritimis copijs ac nauibus plurimùm posse, tantumq; maiestati tuæ tribui, vt nulla Italię ciuitas, nulla classis futura sit, quæ tua signa non libens sequatur, quęq; mandatis tuis parendũ sibi non existimet: quæ res maximè in hac expeditione necessaria existimatur. Cæteris enim æqualitas ipsa inuidiam excitat, nec alios alijs præesse patitur. tibi omnes promptissimè & absque inuidia obtemperaturi sunt. Nec verò (etsi magna antehac & pręclara facinora gessisti) superiora bella tua, cum hoc vno bello, gloria comparanda sunt. Illa enim habent fortasse aliquid quod non omnes ęquè probent: quoniam nõ sine Christianorum sanguine confecta sint: hoc autem veram & solidam & constantem omnium opinione gloriam in se habet, quòd contra Barbaras gentes, contra religionis nostræ hostes atrocissimos suscipitur ac geritur: in quo qui interficitur, magnum pietatis locum sibi apud Deum immortalem vendicat. Hoc tuum factum omnes vno ore laudabunt, & consentienti fauore prosequentur: Nec erit vllus tam iniquus rerum æstimator, qui non illud omnibus rebus ac ætate nostra ab omnibus regibus gestis, meritò anteponendum iudicet. Hanc igitur prouinciam quo possis suscipere, communem hanc Italiæ pacem, ac fœdus ineas oportet. Nam absque hoc nec Italiæ vires componi neque magnum aliquid mari geri potest: pręsertim contra hostem potentissimum. Qui postquàm Constantinopoli potitus est, nihil omnino prætermisit temporis ad ædificandas classes: cuius rei magnam ei commoditatem prębet & loci situs, & materiæ copia, quæ in ea regione permagna est. Hoc vt agas, à te petit vehementer Nicolaus pontifex maximus: à quo ego ad te legatus venio. Qui imminentibus periculis, tantis vniuersæ Christianæ reipub. obuiã iri quàmprimũ expetit. Hoc te orant hi legati, clarissimi viri, hoc te vniuersus Christianus orbis, vt te duce maritimi belli, in cõmunibus periculis vti queas

queat. Noli, obsecro, Italiæ deesse: rempub. Christianã, religionẽ hanc sanctissimã (quãtum in te est) tuere ac serua. Noli pati ea ruere quibus omniũ nostrûm salus consistit: occurre impendenti malo. Noli, inquam, expectare, dum immanissimæ gentes Christiano nomini inimicissimę, ad tantũ bellũ coëant, quod sustinere tota Europa nõ valeat. Nam quota pars orbis terrarũ Europa est? Cuius etiam magnã partẽ Scythæ tenent. Tãtos autẽ possunt hæ gentes exercitus cõficere, vt illorũ modò aspectũ Christiani homines ferre vix possint. At si maturabimus, omnia nobis secũda erunt. Recepta enim maris possessione, cùm in Græciã Thraciãque exercitus nostri trãsmiserint, & Mahometi furor cohibebitur, & cæterę gentes rei euentũ tacitè spectabunt. Caue rex prętermittas hanc sempiternæ ac verę gloriæ occasionẽ, quę tibi à Deo imortali permissa & etiã parata est. Cogita eorũ principũ gloria quanta sit qui ꝑ Christiano nomine vel amplificando, vel cõseruando aduersus hostes religionis nostrę bella gesserunt. Carolus ille Gallorũ rex, qui Aquitaniã, & Galliã togatã in Italia & Saxones, & alias quasdã gentes, è manu Barbarorũ ereptas ad religionẽ nostrã redegit, & Magni appellationẽ meruit, & quãdiu orbis terrarũ stabit, ab omnibus mortalib. pleno ore laudabitur. Gotthofredi nomẽ, qui Hierosolymas, & Christi Dei nostri sacratissimũ monumentũ (eiectis Syris) aliquando recepit (qui postea locus rursum in eorũ potestatẽ nostra negligentia recidit) in omnibus gentib. ꝑquã illustre est. Sigismũdi imperatoris gloriã, qui cõtra hosce eosdẽ Turcas sępius ꝓsperè pugnauit, nulla vnquã ętas cõticescet. Ioãnis Vaiuodę, qui totiẽs sua virtute atq; consilio huius Mahometi patrẽ prælio fudit, ac vicit, multis Turcarũ milibus cæsis, quãta sit fama apud omnes vides. Sed nil te magis cõmouere debet, quàm religionis nostrę sanctissimæ discrimẽ: in qua animorũ nostrorũ felicitas sempiterna continetur. Pro hac decertandũ, pro hac effundendæ vires, pro hac deniq; vita ipsa exponenda est. Si pacẽ hanc & fœdus Italicũ aspernabere, reliqua Italia obtorpescet, ac de bello intestino solicita erit. Qua cessante, aut de maritimis apparatib. nihil cogitãte, cęteri Christiani principes, qui sibi esse remotiores ab hoc incẽdio vidẽtur, & ipsi quoq; omissis belli curis, domi se continebunt. Quaꝓpter amplectere, obsecro, hanc cõmunẽ pacẽ ac societatẽ, quę cõmunis nõ solùm Italiæ salutis, sed & totius Christianę gẽtis atq; ordinis causa instituta est, tèq; ad benemerendũ de tota repub. Christiana, de Italia præsertim, quæ te tanquã ducẽ & Imperatorẽ suũ respicit, natũ esse ostende. Pro qua quidẽ re cõponẽda, in ijs quę æqua & honesta postulaueris, hosce legatos, & eorũ ciuitates ac principes eã ob rem ad te profectos, faciles reperies. Ea legati multis verbis cõfirmauêre. Ad quę Alphõsus: Nunquã mihi adeò secũdæ res aut domi, aut foris fuêre, quin si cũ bello pacẽ cõmutare licuerit, bello pacẽ prætulerim. Nec verò nisi aut lacessitus, aut ꝑ socijs ad hũc diẽ arma suscepi, ac gessi bellũ: nec me tã ratio vlla mouit imperij aut regni augẽdi (quod Dei munere satis est amplũ, atq; opulentũ) quàm meæ ac populorũ quietis atq; tranquillitatis qui nostro imperio parent. Isq; semper finis consiliorũ meorũ fuit, vt absq; iniuria in pace viuerẽ. In bello pacẽ, nõ in pace bellũ quærere soleo. Et si quãdo à nobis hostis pacẽ petijt, nunquã eũ aspernatus sum, nunquã reieci, sed honestis cõditionibus, petitus pacẽ dedi, proq; amico postea habitũ passus sum regnorũ meorũ cõmertio perfui. Hoc posterius bellũ Florentinũ, iam neminẽ nescire arbitror, Venetorũ sociorũ, & amicorũ causa, nõ vlla cupiditate mea, à me susceptũ esse. Quos cùm vrgeri premiq; ab hostibus cernerẽ, nõ fuit ęquitatis meæ in tãto status discrimine eos destituere. Ita si à me esset petita pax, vt à Venetis, nõ fuisśe profectò durior in ea cõcedẽda, quàm ipsi Veneti, quorũ gratia bellũ susceperã. Nec debuit certè (vt Venetorũ pace loquar) res tanta, præsertim quæ mea tãtopere referret, me inscio atq; incõsulto agi. Sed quæ acta sunt, redargui magis, quàm emẽdari queunt. Ego per me stare nolim, quin, hęc pax atq; societas cõmunis fiat. Nolo cõsentienti Italię deesse, potissimũ, cùm hanc ipsam societatẽ ac pacẽ, quemadmodum ipsi disseruistis, ad totius Christianæ reip. salutem & conseruationẽ pertinere agnoscam. Video enim quorsum tendãt Mahometi huius insolentissimi conatus: video quid struat ac moliatur, tantarum classium atq; exercituum apparatibus: video quò pectet illius audacia, quo ue sit pertinacia & cupiditas eius eruptura. si fuissem bello vacuus, omnes profectò iã vires in eius perniciẽ cõuertisśe, nec essem passus (quãtũ in me fuisset) eius furorẽ euagari latius, sed bellũ cõsilia mea ꝑturbauit, quo nũc liberatus

(Deo volente)propositũ meũ persequi potero. Ego enim labenti reip.Christianę deesse nec volo nec possum, & vel dux , vel comes huius gloriosissimæ expeditionis ire nõ recuso.Tantumq; abest,vt eam deserere in animo habeam,vt omnes copias ac facultates meas in eam rem collaturus sim,ne vitæ quidem parsurus: statui enim pro illius religione defendenda vitam exponere,qui pro hominũ genere conseruando, vitam exponere nõ dubitauit.Sic maiores mei,sic ego ab adolescentia institutus sum,vt sanctissimã religionẽ omnibus rebus anteponã. Sed si honesta concedentur ac postulabuntur, nec pontificis maximi,cuius auctoritatẽ(vt debeo)plurimi facio,nec studijs populorũ, nec principũ voluntati refragabor,atq; huic necessariæ expeditioni seruiam. Post hæc cùm his de rebus agi incœptũ esset, & quædã rex postularet quæ consultatione ciuitatũ, ac principum egere videbantur,Legati tempus ad respondẽdũ petierunt. At cùm videret, non posse tantã multitudinem(magnũ enim legati comitatum secum adduxerant,& regem plurimi secuti fuerãt) in ea vrbe cõmodè diuertere,ęgreq; quę equis necessaria erant, eò comportari,redeundi Neapolim consiliũ cępit. Itaq; pręmissis,qui hospitia pararent,legatos Neapolim ire iussit,vbi& honorificentissimè excepti,& pro amplitudine ciuitatis,ac rerũ abundantia lautius habiti sunt.Rex aliquot diebus Traięcti cõmoratus, deinde Puteolos petit,vbi dum moram facit, nauim vnam è duabus maximis fortè amisit. Nam cùm iam refectis ijs partibus quas venti procella conquassauerat,& eam quæ magnitudine secunda erat,ac pulchritudinis prima habebatur extrinsecus(vt fit)nautæ amburerent,vt eã denuò pice circunlinerent per foramina,è quib.aqua egeritur(clam omnib.)ingressus scintillans ignis,tormentorũ puluere correpto,qua materia pleni cõplures cadi erãt,nautarũ negligẽtia,vno momẽto excussa maximo cũ fragore loco mouit. Atq; ijs qui in superiore parte erãt repẽtino in mare saltu seruatis, paucis,quibusdã infimę sortis hominib.qui interius erant,quibusq; crassa caligo ꝓspectũ ad superiora auferebat,extinctis,nauis cõflagrauit. Ita q̃ nauim regis diligẽtia ab aduersariorũ vi cõseruauerat,perdidit casus.Alphõso deinde Neapolim reuerso,de pace ac societate agi perseueratũ,atq; in multos dies agitatio ꝑtracta est:cõtendente rege ꝓ officio,vti Giberto Corregio,Nicolao Guerrerio,Gherardo Gambacurtæ,ac cęteris qui suas partes in bello secuti,eorũ oppida amiserãt,ablata restituerẽtur.Atq; in eo vehemẽter pugnatũ est, Frãcisco ac Florẽtinis,in quorũ potestate ea ꝑuenerant,reddere recusantib.Dũ hęc agũtur,Genuẽses à põtifice maximo persuasi,& itẽ literis ijs cõmotis quas rex post fugatas eorum triremes Genuã atq; in omneis partes scripserat, quibus nihilominus pacem se nõ abnuere significabat,Gottardũ Donatũ,facundũ virũ Romã misère,qui vnà cũ pontificis legato quẽ suprà memorauimus,de cõponẽdis cõtrouersijs ageret:qui Romã profectus nõ reperto amplius legato põtificis: cùm id Genuẽses docuisset,iussus est,suadẽte põtifice,Neapolim ire,vt cõmunib. rebus tractãdis interesset.Isq; ad regẽ profectus, de pace orationẽ habuit. Inter hęc põtificis legatus omni diligentia instare,vt cõmunis pax ac societas cõficeretur.Rẽ quoq; Genuensẽ,simul ac Gottardus accessit,tractare aggressus. sed cętera prius cõponenda erant . Demũ tantũ valuit huius viri prudẽtia atq; autoritas cunctarũ partiũ legatis summis precib. id orantibus,vt pax ea,quę apud Laudũ oppidũ à Venetis socijs cũ Frãcisco,ac Florẽtinis,eorũq; fœderatis facta fuerat,paucis quibusdã in ea moderatis,à rege cõprobata sit.Simul ac societas cõmunis ab eodem est cõfirmata quã Veneti cũ Frãcisco & Florẽtinis sanxerãt : quibusdã etiã correctis atq; immutatis quæ regi nõ satis placebant,in hæc fermè verba:Amicitia,fœdus ac societas, Venetis, Francisco Sfortiæ, ac Florentinis eorúmq; fœderatis cũ Alphonso rege ꝓ cõmuni Italię quiete& salute,potissimũ ꝓ reprimẽdis Turcarũ conatib.,à quib.graue bellũ Christianę genti imminet,his legibus inuiolabilis in años quinq; & viginti esto,& eò amplius quoad cunctis socijs placuerit. Alphonsus Venetorũ, Frãcisci,& Florentinorũ ac fœderatorũ statũ aduersus eos qui bellũ inferãt aut lacessant,siue Italicus, siue externus hostis fuerit,tãquã iuris sui res sit,defendito. Rebus quietis,mutuę opes opis causa, si qua fortè repẽtina vis ingruat, Alphõsus, Veneti, ac Frãciscus singuli octo milia equitum peditũ quatuor millia ,Florẽtini quina millia equitũ,duo peditũ in armis parata habento,singuliq; militibus & copijs suis stipendia persoluunto.Si bellũ alicũde oriri cõtingat,nulli partium,nisi de communi omniũ consensu,pacem componere liceto. Nec

regi nec

regi nec ſocijs cum vlla Italica natione ſocietatem,aut fœdus facere abſque communi cõſenſu fas eſto. Premente bello,ſinguli dimidiã ſaltem equitatus partẽ & peditatus, auxilio ad eum,quẽ laceſſi cõtinget,impigrè mittunto,nec illud donec paratũ ſit bellũ, inde reuocanto.Si contingat auxilia ad aliquẽ è ſocijs mitti belli cauſa,qui auxilium acceperit,auxiliarib. copijs loca in queis diuertant,aſſignato, annonamq; & cætera neceſſaria,eodẽ precio,quo popularibus ſuis,venundato.Si quis fœderatorũ bellũ intulerit, fœdus ex eo violatũ quod cæteros pertineat,nõ eſto,ſed integrum atq; incorruptũ habento,cæteriq; laceſſito auxiliũ præbento non minore ſtudio,quàm ſi is,qui laceſſat in ipſo fœdere cõprehenſus non eſſet. Si cui ſociorũ bellũ inferatur, nulli reliquorũ per eorũ fines tranſitũ concedere aut cõmeatus præbere fas eſto,ſed omni vi laceſſentis conatib.obſtanto.Hęc ſic Venetijs inter Venetos,Frãciſcũ ac Florẽtinos acta fuerãt. Quę ab Alphõſo hũc in modũ correcta ſunt.Quoniam dubitari poſſet oriẽte bello, inter aliquos ex fœderatis, quiſnã laceſſeret,aut laceſſitus eſſet,optimũ eſſe ſtatuit ad tollendã omnẽ iniurię cauſam cęterorũ fœderatorũ iuſſu arma deponi,cõtrouerſijsq; eorũ cognitis,ꝑ iniuriã ablata ijs quib.erepta ſint,reſtitui,& cognitionẽ cauſę intra triginta dies finiri,eamq; cognitionẽ haberi,vbi põtificẽ maximũ eſſe cõtigerit.Si quis ſociorũ qui arma ceperit ſentẽtię latæ per reliquas partes parere recuſarit,eo caſu delectis ad eã rẽ ſtatuere liceat,qui auxiliariũ copiarũ numerus,aduerſus cõtumacẽ, à cætetis ſocijs mittẽdus ſit,nec tamẽ ijs liceat maiorũ militũ ſummã iniungere quã quiuis ſociorũ ex fœdere,pacis tempore,tenere debeat. Idem ipſi delecti decernant & iudicent,quo nã modo caueri ac ſatisfacere armis laceſſito debeatur.Qui abſq; reliquorũ omnium ſociorũ cõſenſu pacẽ aut inducias feciſſet,quę triginta dierũ terminũ excederent,is fœdus violaſſe iudicetur. Si quis è ſocijs aut fœderatis bello petitus ſit,ſiue is qui laceſſierit ex ſociorũ,& fœderatorũ numero vnus fuerit,ſiue ſit externus,& alienigena,intelligatur laceſſito auxiliũ præſtandũ eſſe. Rex non minorẽ equitũ ac peditũ numerũ per pacis,ac belli tẽpus, quàm Veneti ac Franciſcus in armis habeat. Nec Veneti regi,nec rex Venetis auxiliũ maritimũ(ſi quà maritima vis ingruat)præſtare teneatur. Neq; huius fœderis iurib. quæ rex aduerſus ducẽ,& ciuitatẽ Genuenſiũ habere prætendat,neq; item ijs iurib.quæ cõtra Sigiſmundũ Malateſtã,atq; Heſtorẽ Manfredũ copiarũ duces,ꝓ pecunia ijs credita, habere ſe aſſerit,præiudiciũ vllum eſto. His cõditionibus pax atq; ſocietas cõpoſita eſt. Omnibus Italię ciuitatibus ac regulis pręter Genuẽſes in ea cõprehenſis. Quibus tamẽ eius ineundę locus in certã diem reſeruatus eſt.Vnum illud opus reſtabat,vt ſcilicet res Genuẽſis cõponeretur,quò omnis Italia ſopitis,ſublatiſq; diſcordijs,tãdẽ requieſceret ac maritimæ expeditioni deſeruiretur. Nanq; inter Italiæ ciuitates,quę mari pollerent, Genua nõ in poſtremis habebatur. Itaq; & pontificis,& Venetorũ, Florentinorũ, ac Sabaudienſis principis legati qui tum aderant,cæteris iam curis ſoluti,in eam rem incumbentes nunc ſigillatim,nunc vnà omnes cũ oratore Genuenſi orare regẽ pergunt,vt Genuenſiũ poſtulatis aliquo modo cõpenſatis,ijs pacem in tam miſeris,tamq; afflictis temporibus,det. Quibus rex ſicut antea,non abnuere ſe pacẽ reſpondit,ſi aut Genuẽſes ab eorũ poſtulatis deſiſtant, ac ſuperiorũ temporũ pateras aureas,quas ſibi ex fœdere debent,ad ſe deferant,aut ſi damnis acceptis ſatis fieri velint,& ipſi damnis,quę ſibi ac populis ſuis intulliſſent, ſatisfaciant. Quæ res cùm cõponi nullo modo poſſet, Genuẽſi legato,nauim,& res ablatas,aut earũ preciũ, deponi apud ſequeſtrũ debere aſſerẽte, nec ęquũ eſſe,regẽ ſibi ipſi naui capta ius dicere,nauimq; ipſam,quę appareret ante omnia reſtitui oportere, Põtificis legatus vnà cũ ceteris,omnibus nequicquã tentatis, abeũdi conſiliũ cepit.Itaq; petita à rege venia,Romam,atque inde domos quiſque ſuas reuerſi ſunt. Genuenſis quoq; legatus,cùm fruſtra ſeſe ibi tẽpus terere,ijs digreſſis animaduerteret,& ipſe ſtatim Romam ſe contulit:vbi dum moram facit legati pontificis,quẽ diximus,hortatu,Nicolaus pontifex maximus,qui tum grauiter ægrotabat, è vita diſceſſit.

*

LIBRI DECIMI, ET VLTIMI FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE FERDINANDO PRIMO REGE NEAPOLITANO ALPH. F.

LIBER PRIMVS.

TALIAM naturæ instituto quodam(nullum enim perpetuum est imperium)post collapsas res Romanas, & regnantem Gotum,variæ gentes,diuersis tamen temporibus occuparunt. E quibus maximè illustres Langobardorum res fuere. Hos diutius regnantes primò Franci, pòst Normanni, et ipsi ab initio partim Germani, partim Sarmatæ, verùm è Gallia, quam aut pulsis, aut superatis antiquis colonis occupauerant, profecti pepulere. Princeps autem Robertus Viscardus, rerum quas gessit magnitudine,ingentem sibi & gloriam,& imperium cõparauit. Satis enim parua manu Italiam ingressus,atque ab Gulielmo fratre,qui Melfia ædificata,cum Normannis in Apulia consederat, cuique à virtute Ferribrachio fuit cognomen,aduersus Græcos in auxiliũ accersitus,rebus nõ semel bene gestis,cum Gulielmo,Drogoque,atque Humfredo fratribus,qui pro ætatis prærogatiua,alius post alium Normannis præfuerat,in dominatu successisset, Constantinopolitani Imperatoris præfectos primò è Salentinis expulit: inde in Brutios cũ Regerio fratre profectus , Pœnos qui plureis annos genti imperitauerãt,vi atque armis eiecit : traijciensque in Siciliam, multis confectis prę lijs,attritisque tandem barbaris,insulam penè omnem in suam,fratrisque potestatem redegit. Quorum reliquias nedum delet, maiores res omitteret, in montanis Siciliæ locis sedes habere eos permisit. Mox reuersus in Italiam,Lucanos,Apulos,Samnites,Campanosque qui cis saltus Terracinenses sunt,diuersis artibus ac tẽporibus domitos , in suum ac fratris iurare nomen coëgit. Pòst verò cum Boamundo filio Hadriam traijciens, fugato Imperatore Constantinopolitano Alexio,plurimis captis oppidis, non exiguam Epiri, ac Macedoniæ partem imperio suo adiecit. Ab hoc igitur, atque à Rogerio fratre imperium cœpit, quod pòst à Rogerio Rogerij filio in regium nomen versum est,ac supra trecentos regnatũ annos, maximis interim bellis fortiter administratis,pluribus rebus terra, marique feliciter gestis, dum ab ipsis aut propulsantur regibus, aut inferuntur bella,Federico etiam & rege & Augusto Romanam ecclesiam prosternente. Quo mortuo,excitante Romano pontifice ad bellum Gallos hi Siculo ac Neapolitano regno,Carolo duce potiti sunt,Caroliique successoribus,pòst inter se de regno contendentibus, quæ contentio Italiam simul omnem , Galliasquæ permiscuit,tandem ad Alphonsum regem deuenit, quem Hispania è citeriore accitum & annis ac rebus gestis florentem Ioanna sibi adoptauerat, quæ per id tempus Ladislao fratre mortuo, Neapoli regnabat. Hic Ioanna etiam viuente primùm cum Ludouico,deinde ea mortua, cum Renato,Prouinciæ, atque Andegauiæ regulis , qui & ipsi regnum sibi Neapolitanum, quod ex eadem qua Carolus stirpe essent editi , atque ex testamento superioris Ioannę hæreditarium asserebant,plures annos bella vario euẽtu administrauit:tandem Neapoli per vim capta,Renato etiam pulso,victor regno potitus est.Hoc regnante Italię res maximè floruere:nam et bella multa fortissimè gesta sunt,& bellis partim compositis,partim etiam confectis,pax secuta est tranquillitatis atque opulentię plena.Hæc ętas fortissimos duces,sapiẽtissimos rerumpub.administratores habuit,viditq; literarũ studia magno fauore,ingenti frequẽtia, post tot seculorũ interiecta interualla reuocari. Quam temporũ felicitatem Alphonsi mors turbauit. Hunc hymæ in Apuliam profectum,dum aucupij,ac venationis studijs capitur,morbus corripit,quo confectus haud multis æstiuũ post solstitiũ diebus Neapoli interijt, ætatis suæ annum agens quartum ac sexagesimum.Alphonso mortuo Ferdinãdus succedit, quẽ hæredem in regno Neapolitano pater instituerat,natũ Valentiæ in Hispania citeriore,atq;ex muliere susceptum, quam Valentiæ cum ageret in delitijs habuisset. Res hortari videtur, quoniam

quoniam Italiæ rerum mentionē fecimus, qui tum vniuersę status esset, quique aut populi, aut principes eam moderarentur, paucis exponere. Nec verò cæterę indignentur vrbes, reguliquе, si primæ nobis Venetiæ auspicium dicendi fecerint, & propter vrbis ipsius magnitudinem, ac nobilitatem, & propter reipublicæ temperationem, summamque imperij æquabilitatem. Igitur vrbis huius primordia satis quidem exigua fuere: initio enim loca in quibus pòst vrbs creuit, à piscatoribus habebantur, ac salinarijs, qui piscandi studio, aut faciendi salis gratia illic multi conuenerant. Quas ad res locorum eos natura cum primis inuitabat, propinquitas præterea ac frequentia Venetiæ vrbium, è quib. mortales multi eò assiduè mercandis ijs confluebant. Quibus artibus ac quæstibus paulatim loca ipsa creuere habitatoribus, creuere quoque cum quęstibus simul & negotiandi, & nauigandi studia. Idq; eo magis quòd sedes eę terrestribus ab incursionibus maximè tutæ habebantur, grassantibus iam tum exteris nationibus, ruentique Romano imperio. Itaque hac vsi opportunitate, opulentissimus quisque, ac maximè nobilis è finitimis Venetiæ atque Illyrij populis, dum barbarorum, qui per id tempus Italiam infestabant, iram verentur, in tutiora se recipientes, multis præsertim direptis, non paucis etiam funditus excisis oppidis, eò tanquam in arcem confugiunt. Pòst verò alijs atque alijs commigrantibus cœpere maioribus studijs, cupientioribus animis rem nauticam exercere. Quam ad rem locus, necessitudoque magis ac magis eos ad hortabatur, crescente multitudine, ac solo angusto, rerumque omnium, quæ victui necessaria essent, egeno atque infœcundo, vt inter palustreis, atque æstuarios locos sito. Quòd si coniectura vti liceat, credibile quoque est, propinquos quosdam portus, qui perquam celebres tunc erant, illabentiumque in mare fluminum ostia, plurimum frequentiæ contulisse, dum assiduo, continenterque per ea commercia exercentur. Hinc opulentiorem ad mercaturam conuenarum cum verterentur studia, breui Venetorum res (Venetos enim sese, quod è Venetia emigrassent vocauere) ciuibus, atque opibus aucta est. Igitur diuitijs freti, peritiaque nauigandi, cum eorum nomen abunde potens pollensque & clarum esset, Mauris sæpius classe superatis, prædonibusq; Illyricis, quiq; alij mare infestum reddebant, captis victisque, pluribus elati victorijs, cœpere insulas primò atque nationes externas subigere. Atque hunc in modum circiter septingentos (vt ipsi tradunt) annos, aut etiam amplius artibus his eò potentiæ peruenere, vti Venetorum res finitimis, exterisque pariter formidolosæ essent. His igitur è sententia fluentibus, crescente imperandi cupiditate, ad res Italicas animum adiecere, finitimis regulis, dum impotenter in subiectos populos dominationem exercent, eos inuitantib. Nam inter Patauinos ac Veronenses regulos diutius cùm esset certatum, vtriusq; partis rebus vexatis atque attritis, lacessiti & ipsi aliquando à Patauinis hanc occasionē nacti, finitimam in continentem insiliere. Pòst bello maximo acerrimoque conflato cum Philippo Maria Mediolanensium duce, cuius imperium latè magnum in Gallia cisalpina erat, multis tandem cladibus vltro citroque datis, atque acceptis, vniuersa penè Venetia occupata, Bergomo ac Brixia captis, magna quoque Illyrij parte aliquãto tamen prius domita, imperium in Italia viribus autoritateq; magis ac magis auxere. Tantam autē rerum felicitatem concordiæ studium maximè peperit, ac viuendi inter se ęquabilitas è statuendis ac seruandis legibus nata. Hunc itaque tuendarum legum consensum, secuta est administrandę reipublicæ concordissima securitas. Nam ne vnquam nobiliū animi per ambitionem insolescerent, qui eam initio constituere, vnum & quidē summū statuerunt magistratū: quē qui gereret, ducem vocauere, senatus quidē principē cæterùm cui iniussu senatus nec pace agere nec bello publicū quicquã liceat. Dux ipse senatū cōgit, Senatus autor decerint, cuius tamen decreta ducis nomine feruntur. Hoc mortuo è numero senatorū statim alter ꝑ suffragia creatur. Magistratus ipse quanquã perpetuus memoria tamen nostra Franciscus Fuscarus, quòd senectute aggrauãte, publica ad munera factus videretur inhabilior, magristatu se abdicare coactus est. Huic de publico certa penduntur stipendia. Senatus ad eum cogitur in curia, quam egredi ducem nisi statis diebus, ac certis causis minime permissum sit. Cæterùm ipsis senatoribus mira in dicendo libertas, summa in consulendo integritas, atque asseueratio, recti ac veri cultus eximius, erga patriã studiū supra quàm cuiquam sit credibile. Quòd si quando delibe-

randis atq; decernendis rebus in contentionē sit deuentū, non partiū studia superant, verùm publici boni ratio. De quorū tamen institutis, moribus, ęquabiliq; administratione silere est omnino cōsultius, quā nō multa differere. Proximis in regionib. reguli tres imperitant, Mediolanensis, Ferrariensis, Mantuanus. Mediolanensi frequentissimi, maximeque opulenti Galliæ cisalpinæ parent populi, Comenses, Ticinenses, Alexandrini Nouarienses, Laudenses, Parmenses, Dertonenses: item Placentini. Ferrariensi Mutina, ac Regium, opportunæ ac nobiles vrbes subiectæ sunt. Rem Mediolanensem per id tempus moderabatur Franciscus Sfortia, qui Philippomaria mortuo, Blancæmariæ vxori suæ, Philippi è nobili matrona filiæ dominatum asserens, partim vi, partim beneuolentia ciuium, ac rerum gestarum fama clarum se, ac maximè potentem in Gallia, Italiaque vniuersa fecerat, vir profectò Romanis temporibus dignus. Ferrariensem Borsius Estensis, miti vir ingenio, consilioque maximè tranquillo, quique Italicarum turbationum sese medium gerere consuesset. Mantuanam Ludouicus Gonzaga & ipse vir, belliique non minus quàm pacis artibus clarus. Quę vrbes populique alpibus adiacent. alij Monferratensi, alij Sabaudiensi obediunt, cuius imperium etiam trans alpes in Allobrogibus latè amplum est. In Aemilia, Piceno, Vmbria, Sabina, Latio, Hetruriæ magna parte, magna etiam Campanię, qui populi, quique reguli in ijs agitant, Romani pontificis imperata faciunt. Quorum omnium ea tempestate res maximè illustres Sigismundi Ariminensis, Federicique Vrbinatis erant. Quibus autem artibus pontifices maximi tantum sibi imperium comparauerint, nequaquam est explicatu facile. Nanque vt initio armis illud sibi vendicauerint, longè aliud arbitrari par est. Genus enim ipsum hominum olim quietum, ac religioni tantùm deditum. Cæterùm vt ante sacerdotes innocentissimi, atque abstinentissimi fuere, quo tempore sola sacra, cerimoniasque tractabant: sic pòst fuere ex eis, qui cupiditate ambitioneque præcipites ierint. Verùm Romani pontificis æqua imperia, administratio tranquilla, studia pacis, otijque maiestas propè diuina. Hetruriæ olim bona pars sub regulis erat: quibus aut cæsis, aut pulsis Senenses, Florentinique, illorū vrbes, atque agros suo imperio subiecere: finitimos etiam populos, qui antea liberi erant, in seruitutem redactos, nouis vti viuerent legibus coëgere. Vtraque autem respublica popularis nunc est, nobilitate olim ob superbiam pulsa. Florentinorū nomen per orbem terrarum latè clarū est, non tam rebus gestis, quàm gentis ipsius solertia, & vrbis magnificentia. Eam in plano sitā amnis Arnus interfluit, quam deorum ne immortalium templa, an publica, priuataque ædificandi magnificentiorem reddant, haud facilè est iudicatu. Ipsis ciuibus mirum ædificandi studium, mira ornandi cura. Si quid regio non suppetat, peregre deuehendum atque importandum curāt. Certamen est, non in vrbe modò, verumetiā in agris, qui magnificentius ędificet. Itaq; regio sumptu villas passim ædificatas videas. Genus ipsum hominū acutū, & graue, bonarumq; artium studiosum, pecuniæ tamen studiosius, quocirca in vltimis etiam terris negotiantur. Quorum tamen propria laus est, ac peculiare meritum, quod Latinas literas penè ab interitu vindicauerint, dum & ipsi Latinis, ac Græcis literis dant operā, & illarum studiosos ad se accersitos, salarijs, pręmijs, honoribus prosequuntur. Vrbs ipsa paulatim à paruis obscurisque initijs, atque Fesularum è ruinis creuit, quam quidem artiū plurimarum, quas ea gens aut ipsa inuenit, aut ab alijs inuentas perfecit, frequentia mirum in mondum auxit, locupletauitque. Florentinis proximi sunt Lucenses, ciuitas non tam suis consilijs libera, quàm alienis opibus, atque præsidijs firma, dum Florentinorū ne accedat opibus, magnæ curę est cæteris. Senensis reipublicæ administratio propter diuersa ciuium studia inquietior est, nec satis ex eo libera. Itaque ciues dum parum ipsi inter se consentiunt, quæ reipublicæ in commune bonum haberi potest ratio? Pacis tamen apud eos studium viget, pręterquam Florentinorum artibus: quibus non rarò eorum res turbantur, quorum ager oppidò quàm fertilis est. Ciues ipsi quæstui dediti, ac ciuilis vitæ muneribus. Libertatis idem omnibus studium: ea tamen Romani pontificis opera ducisque Mediolanensis, quàm ciuium cura magis constat. Genuensium res maiores quidem atque opulentiores haud multo antè fuere. Nam & mari aliquando potiti dicuntur, non solùm Corsica, Sardinia, multisque Aegæi maris insulis captis, vexatisque, sed Euxino enauigato, pluribus oppidis quæ in ora Pontici maris

maris posita sunt, ab eis aut captis, aut etiam conditis. Venetorum quoque rebus penè ad internitionem aliquando adductis, & vrbe illorum ingenti classe circumsessa. Horum opes paulatim dilabi cœpere ob domesticas seditiones ciuiliaque odia, quibus effectum est, vti amissa libertate Gallorum regi seruierint. Nam veteris cum esset instituti, ducem qui summum apud eos magistratum gerit, communi consensu creari, dum multos annos studio partium magisquàm publici boni duces designantur, magna certamina, fœdæ seditiones, ingentia etiam bella exorta sunt, donec Genuensium respublica eò perducta est, vti Gallicum nomen, imperiumque à patribus inuocatum atque acceptum fuerit: missusque à Carolo rege Ioannes Renati, de quo ante dictum est filius, qui Genuensem rempublicam administraret. Reliquam Italiam, quæ ab saltu Terracinensi Equos, Hernicosque, ac Marsorum, & Sabinorum montes in Picenum, ad ostia Truenti pertinet, quod flumen in Hadriaticum sinum influit, quæque supero etiam atque infero mari cingitur, Neapolitani eam reges tenent, in qua Ferdinandus ex testamento successit. Igitur Alphonso mortuo, reguli, ciuitatesque missis oratoribus, Capuæ conuentu habito (nam pestilentia Neapolis infestabatur) in Ferdinandi verba de more iurauere. Et quanquam omnia quieta apparebant, rex tamen conuentu dimisso, in Pelignos ac Marrucinos digressus, equitatu in itinere scripto reliquum æstatis in Theatibus ac Ferentanis egit. Hinc rebus regionis eius pro tempore compositis, in Apuliam, vbi hymem agere decreuerat maturauit. Interea Callistus pontifex maximus Alphonsi beneficiorum immemor, cuius autoritate atque opibus antea Cardinalis, pòst Nicolao Quinto mortuo pontifex creatus fuerat, peruersa consilia, & perfidiæ plena aduersus Ferdinandum agitare cœpit, clamque cum primoribus ciuitatum, ac regulis agere de rebellione, diuulgatis etiam epistolis, quibus Ferdinandum suppositium Alphonsi filium diceret, denique aqua & igni interdiceret qui huius imperata facerent, & in officio ac fide permanerent. Quod ni Callisti consilia mors interrupisset, ingens maximeque calamitosum conflatum iri bellum apparebat: quippe qui esset fluxa fide, peruicaci ingenio, varijs consilijs, præcipiti ambitione. Huc accedebat, quod dum assentatoribus patefacit aures, Borgio sororis filio ingentem dominatum in regno Neapolitano destinauerat. Sed Callisti consiliorum ac vitæ finis idem fuit. Creatur inde Pius pontifex, ad quem missi ab rege legati omnia pacata retulere: quin etiam haud multo pòst Latinus Vrsinus Cardinalis, cum amplissimis decretis Barolum in Apuliam venit, vbi iussu pontificis, collegijque Ferdinandum initiatum (uti moris est) coronaque donatum, regem declarauit. Quæ res popularium regni animos de bello iam dubitanteis, quietiora vti sperarent, mirum in modum confirmauit. Ipse interea amicos, sociosque nunc per literas hortari, nunc per oratores rogare, vti veteris amicitiæ memores esse vellent, se bonum amicum, fidum socium futurum ad cumulandam veterem beneuolentiam, ad continendam societatem, nouas vbique causas, noua semper vincula additturum, offerre, polliceri: se paterno contentum regno, suisque fortunis pacem, atq; otium omni arte procuraturum: denique omnia se quàm bellum malle, illumque pro hoste habiturum palàm dicere, qui bellum in Italia moliri pararet. Adhæc in populos popularesque suos publicè ac priuatim noua beneficia conferre, vectigalia minuere, regulos benignè appellare, ornare muneribus, decretisque. Hispanis qui remanere apud se vellēt, familiaritatem polliceri suam: qui redire in patriam mallent, muneribus affectos, ornatosq; dimittere. Carolum patruelem, Nauarræ principem, qui agente animam Alphonso res nouas tentasse Neapoli dicebatur, quique ob conscientiam Alphonso mortuo nauem, quæ Neapolitano in portu in ancoris stabat, confestim ascenderat, benignè appellatum: multa etiam amplaque per amicos pollicitus, nihil prius habuit quàm persistentem in abeundi proposito conciliatum dimittere, isque haud multis pòst diebus in Siciliam nauigauit. Demum rex cuncta perspicere ac meminisse, quibus amicos, sociosque contineret, aduersum populos, regulosque non satis habens iustum sese, ac liberalem gerere, nisi & illos ad bene etiam de se merendum inuitaret. Non deerant tamen qui è regulis existimarent hæc ipsa à Ferdinando simulanter fieri, quòd ijs ingenium eius à puero esset cognitum. Nam & eum sese esse pòst manifestò declarauit. Quę existi-

matio nonnullorum etiam procerum ac primatum regni animos ab illo (vt creditum est) auertit. Hæc agenti Ferdinando, significatur Ioannem Antonium principem Tarentinum, clàm rebus nouis studere: quod regem nequaquam fallebat, qui eius inconstantiam atque animum minimè tranquillum nouerat: quippe cui ab adolescentia seditiones, rapinas, discordiasque gratas fuisse intelligeret. Erat enim Ioannes Antonius vario & incostanti ingenio, ac parum firma amicitia: apud quem etiam sancti, honestique non tantus respectus, quantum studium, quantaque erat cura assequendi eius quod animo destinasset: atq; vt sui ipse parcissimus, sic contrà alieni quàm appetentissimus erat: vtque in bello abunde timidus, sic in pace parum fidens suis aut amicorũ opib. quem longa et maximè quieta Alphõsi pax male habuerat. Sed ad quod intentus erat, aliquando peruenire vt ad id posset, interim dum ingentem sibi pecuniam compararet, nihil pensi habebat: & quanquam ipse timidus ac suspiciosus, gerendi tamen belli maximè auidus: vtque in conserendis manibus minimè strenuus, sic producendi belli egregius artifex. Is igitur per finitimas ciuitates, locaq; opportuna clàm summittere cœpit, qui alijs præmia, alijs delictorũ condonationem promitterent: nobiles alios suæ inopiæ, alios gloriæ maiorum admonerent: regulos vt quenque vel cupidum rerum nouarum, vel ære alieno pressum, vel rei suæ pœnitere intelligerent, tentare, hortari, solicitare, multa pollicendo erigere, opes eius ostentare ne desinerent: denique belli eum autorem ac ducem offerrent. His atque alijs animos hominum ad belli studia cum impelleret, in Galliam quoque ad Carolum regem, in Prouinciam ad Renatum, Genuam ad Ioannem Renati filium mittit, qui eos ad regnum armis repetendum hortentur: omnibus denique artibus participes, socios, duces consilij sui quærit, atque habere tentat. At rex artes illius ueritus, nunc per literas, interdum per oratores, aut amicos operam dabat, illum vti conciliarent. Itaque blande appellando, largamque de eo spem ac fiduciã vbique præseferendo, consilijs eius pro tempore obuiã ibat. Quam tamen ille occasionẽ nactus (vt erat simulator atque dissimulator, arte nõ minus, quàm natura ad vtrunque institutus) per speciẽ cõciliationis postulare ab rege cœpit, vti Iosię generi sui Iulij Antonij patri, & Antonio Centiliæ, cuius filio suam ipse despondere filiam pararet, quîs illos oppidis, castellis, agrisque Alphonsus spoliasset, ea cuncta vti restitueret. Hac re diutius in senatu agitata, diuersę cũ essent patrũ sententiæ, nec de Ioãnis Antonij fide quicquam exploratũ haberetur, aut bonæ spei, tandẽ rex honestum potius quàm vtile consilium secutus, famæque suæ consulens, ne accusari vnquam posset, quòd per ipsum scilicet stetisset, quò minus cum Ioanne Antonio pax maneret, Iosiæ Hadriam Teramumque, Centiliæ Crotonem, Catantianum, quęque alia oppida, agriq; ant huius aut illius fuerant, restitui iussit, missis ab Ioanne Antonio, qui eius ea nomine acciperent. Per id tẽpus Antonius Centilia qui paulo pòst Alphonsi obitũ ad Tarentinũ trãsfugerat, cõmunicatisq; cõsilijs in Brutios ad res nouandas ꝓfectus erat per veteres clientes beneficiariosq; (vt qui natura seditiosus ac supra quã dici potest, serẽdę discordię singularis esset artifex) populos, primoresq; ciuitatũ solicitabat, ac nũc vanos terrores miscẽdo, nunc se ad liberandos eos ab duro Hispanorũ dominatu autorẽ futurũ prędicando, cum omnia nominis sui admiratione impleisset, nomenq; Renati in memoriã reduxisset, eò rem perduxerat, vti omnis fermè regio in rebellionẽ spectaret. Quod veritus rex, Carolum Campibassium, & Alphonsum Daualum eò cum exercitu pręmiserat, qui prouiderent, ne quid respublica detrimenti caperet. At Centilia castellis aliquot occupatis, quanquam parua manu, populorum tamen leuitate fretus, sibique pręfidens bellum mouerat. Hunc motum diuersis ex oppidis permulti secuti, breui ingentem agrestium multitudinem armauerant. Quæ res partim terrore ac metu, partim cupidine rebellandi, popularium animos affecerat. Quo minus autem Centilia quod animo destinauerat, Alphonsi celeritas obstitit, qui facientem iter per orã maritimã Cropanos versus, de improuiso adortus, eum fudit, fugauitq;. Qua re complures de rebellione cogitantes, in fide atque officio continuit. Vrbibus, castellisq; Iosię, atque Antonio restitutis, atq; illorũ nomine à Tarentino acceptis, cũ in Brutijs quietiores futurę res sperarentur, & Ioannis Antonij animus sedatus videretur, tum ille magis, magisque intentus omnia administrabat. Nam scriptos in Gallia cisalpina milites, finitimisque in regionibus mari

mari ad se deuehendos curabat. Cum regulis fœdera clàm inibat, Ioannem Renati filiũ omnibus artibus ad bellum inuitabat. Iacobum quoque Picininum, qui aduersus Sigismundum Ariminensem primò Alphonsi, pòst Ferdinandi auspitijs bellum gesserat, quanquam Ferdinando ob eius multa, patrisque merita obnoxium, tentare tamen ausus, ingentibus & suis, et Ioannis pollicitationibus corruptum, paulatim in suas parteis traducere pertentabat. Cum primis autem tum socium fidelem, tum solertem ministrum inuenerat Marinum Martianum, principem Rhosanensem, cuius præter genus vix erat quod bonus aliquis laudare in eo posset. Hunc Ioannes Antonius pater adolescentulum, quòd ingenio maximè peruerso esse senserat, ab suo conspectu arcuerat, in filij locum non habiturus, ni Alphonsus Helionora filia ei in matrimonio collocata, magno etiam dominatu addito, in patris restituisset gratiam. Ac nihilominus pater, dum viueret, filij fœdum animum, ac peruersos conspicatus mores, non semel quidem suspiransque dixisse inter domesticos fertur, foré, ut his Martianam tandem familiam pessum daret. Igitur Marinus hinc regi suadere, quo Hispanos omneis regno eijceret, neque enim fidendum illis esse: consulereque vti per Italicos homines, suosque populares regni res administraret: magnam inde regem sibi beneuolentiam, & gerendis rebus fidem autoritatemque conciliaturum: illinc Ioannem Paulum Cantelmum proximum sibi regulum, nobiles item multos in Campania, Samnioque ad rebellandum diuersis artibus pellicebat. Pòst vbi verò satis prosperè cedere consilia sua vidit, Hispanos palàm insectari cœpit. Adhæc cum Honorato Caietano, qui Fundis, finitimisque dominabatur in locis, simultatem primò exercere, pòst verò in manifestas inimicitias prolabi, quòd illum regi acceptum, suisque consilijs offuturum maximè intelligebat. Quin etiam aduersus Galeatium Pandonum arma mouerat, obsessis Capreatis, vti per hanc occasionem scribere exercitum liceret. Vtebatur autem ministro Marco Ratha, sobrino suo, homine turbulento, Gallicarumque partium studioso: cuius vxor Ioannis erat Coxæ filia, qui capta ab Alphonso Neapoli, Renatum in Prouinciam secutus, magnum sibi locum apud Galliarum principes rerum vsu atque eloquentia comparauerat: ac propter prudentiæ opinionem cum Ioanne filio Genuam ab Renato missus fuerat, quo tanquam magistro vteretur. Per hos igitur ministros multi mortales coniurarunt, in quîs & Iacobus Ratha Beneuentanus antistes, cuius insigni perfidia, Ferdinandi res maximè perniciosum vulnus accepere. Hunc rex cum Francisco Baucio, duce Adriense, legatum Mantuam miserat, vbi Pius pontifex maximus Christianorum conuentum habebat. ad quem Renati, & item Galliæ regis Caroli legati venerant, postulantes vti regni Neapolitani sua Renato salua iura essent. Quo tempore Iacobus præter fidem, decus, iura diuina & humana, ministrum se ac medium exibuit scelerum omnium, quæ ab Ioanne Antonio, ac Marino, ab Ioanne item Renati filio parabantur, autor & ipse cum esset fœdissimorum etiam consiliorum. Affuit in hoc conuentu Mediolanensium dux Franciscus, cuius autoritate ac consilio factum est, vti pontifex Romanus Gallorum postulata iniqua esse docuerit, palàm professus Ferdinando se non defuturum, deberi hoc publico Italiæ fœderi ac memoriæ Alphonsi regis, cuius beneficio atque opera Romana res aucta esset opibus, autoritate, imperio. Interea Ferdinandus cognitis Tarentini consilijs, quo illius incœpta frustraretur: quippe cui potiundæ per dolum Venusiæ maxima spes esset, ad Arundinem castra posuit. Is amnis tribus millibus passuum, aut non multo amplius ab Venusia præterfluens, in Aufidum influit. Venusiam Pyrrhus Baucius, Francisci, de quo dictum est, filius tenebat, regi carus, ac maximè fidus. Cæterùm dotalis vrbs erat, cuius ciues propter imperium æquum, clemensque Gabrielis Vrsini, qui Ioannis Antonij ijsdem è parentibus frater fuerat, plerique Tarentino fauebant: nec deerant, qui vrbem se dedituros pollicerentur. Qua spe Tarentinus & ipse circiter decem millibus passuum opportuno in loco coactis in vnum copijs, consederat. Ac tametsi nihil adhuc apertè hosticum geritur, vterque tamen in insidias intentus erat, cæterùm hic cauendis, quàm ille parandis intentior. Atque haud multum abfuit, quo minus dum noctu Ioannes Antonius vrbe se potiturum sperat, rexque illius cõsiliũ præueniens obuiã facti antè cõflixerint, quàm bellum inter eos indictũ esset. Tandem verò ille, quamuis

re ſæpius fruſtra tentata, vrbem per dolum occupat. At rex confeſtim ſubſidio ſuis veniens, porta ingreſſus alia, Tarentinos vrbe expulit: & quanquam à cæde temperatū eſt, bona tamen ciuium direpta. Hanc ſibi vrbem Ioannes Antonius, ſi potiretur ea belli arcem atque horreum propter opportunitatem deſtinauerat, agrum vberem, pabulique maximè feracem, paſcendis equis aptiſſimum ratus. Vrbs ipſa in mediterraneis, ac natura etiam munito loco ſita, totius regionis caput erat: atque vt in omnem Apuliam quæ ad montes iacet, quæque regi parebat, diſcurſiones facilè promittebat: ſic vrbes, agroſque Tarentino ſubiectos à tergo claudens tuebatur, nequid hoſtile inferri ab rege poſſet. Adhæc Tranenſium inde, ac Barolitanorum res, in primiſque Franciſci Andrienſis ducis facilè ſe aſſiduis impreſſionibus afflicturū, finitimoſque alios tū populos tum regulos dolo, vi, metu, pollicitationibus, minis, ob loci opportunitatem in parteis ſuas tracturū ſperabat. Hic motus, quæ Tarentino mens eſſet, futurumque haud multo pôſt bellū indicauit: licet miſſis vltro citroque ſæpius legatis, quieta vtrinque nuntiarentur. Sed ille verbis quidem pacem velle, re autem bellum parare, tempuſque agitandę per ſpeciem concordiæ terere, dum quæ agitabantur à coniuratis, parata eſſent omnia. Quocirca rex animo vehementer angi, diuerſaque ſecum conſilia agitare, nec cui fidendum eſſet, ſatis compertum habere, repetere animo veteres regni diſcordias, domeſtica populorum inter ſe odia, regulorumque aut ſimultates, aut amicitias: præterita bella docere planè poſſe, quantum in hominum animis polleret incoſtantia, ac leuitas: quantum auaritia valeret, ac uindicandi cupido: nec tantam æqui aut honeſti curam, quantum vtilitatis ſtudium, ac libidinis generi mortalium ineſſe: ſuas Tarentinique ac Renati opes iuxtà expendere, quid ab Gallis, Gallicarumque partium ſtudioſis, quid contrà ab ſe ſocijſque terra marique geri poſſet, cogitare, ac metiri. Denique quantum fortuna humanis in rebus polleat, quàm varij rerum euentus eſſent, animo æſtuanter volutabat. Hæc agitanti Ferdinando ſignificatum eſt pręfectorum literis, rerum in Brutijs aduerſum tumultuanteis agreſtes bene ab illis geſtam, quos ab domibus, atque ab aratro digreſſos partim autor Centilia, partim rerum nouarū libido ad bellum, ac direptiones traxerat. Hi primò vagi, palanteſque vt quis ſeſe ducem prębuiſſet, ſequebantur, pôſt inito conſilio, atque in vnum conuenientes, duce potiſſimum Nicolao Toſto, cuius maiorumque eius nulla antè cognitio, aut memoria fuerat ſtatuere Alphōſum Daualum, qui mortuo Carolo regijs copijs ſolus præerat, ex improuiſo adoriri, & cum vniuerſo exercitu cædere. Nam & multitudo erat ingens, & Alphōſus per pacata loca non ſatis magna manu iter faciens, nihil hoſticum verebatur. Itaque habentem eum in campis caſtra, qui Maidam inter Neocaſtrumque interiacent, qui agreſtium primi agmen pręcedebant, de colle ſeſe oſtentantes, ſublatis ad primū ſtatim cōſpectum clamoribus, maximo impetu in caſtra ferebantur. At Alphonſus repentina re ꝑmotus ac trepidans, interim dum ſuos impeditos atque imparatos inſtruit, pręmittit qui rem ſciſcitentur, eorumque impetum remorari verbis ſtudeant. Illi primò remiſſionem tributorum, hinc alia atque alia poſtulare cœpere. Ad ea ab Alphonſo benignè cum reſponderetur, vbi conueniſſe ingentem ſuorum numerum vident, cædem ac ſanguinem flagitantes, ſeſe in caſtra proripiūt. At Alphonſus longius à caſtris ſtructis in plano ordinibus, cum interim à Iacobo Galiota, impigro homine, acriter pugna conſerta eſſet, vbi illos vidit nullo certo duce, nullo ſeruato ordine rapi, illatus cōferta acie primò impetum eorum reprimit: mox ab euentu rerum confirmatis militū animis, fundit fugatque fugientes, magnum illorū numerū cędit: multos etiā capit, quos haud multo pôſt interfici iubet, certior factus, paucis pôſt horis longè maiorem affuturam multitudinē. Quod ni flumen Sabatium, qui circiter viginti millibus paſſuum ab caſtris aberat tranſire maturaſſet, eo die cum vniuerſis copijs ad vnū cæſus eſſet: vix dum enim ſaltū prætergreſſus, qui flumine, ſyluis ac montibus clauſus, atque impeditus eſt, ſummis è montibus cateruatim decurrere ad occupandum ſaltum hoſtes conſpicit. Cecidere ex agreſtibus ſeptigenti, aut etiam amplius: fama tenet ad duodecim millia fuiſſe hominum, qui ſimul ad tumultum conuenerant. Alphonſus re bene geſta, Conſentiam verſus tutioria in loca ſe recepit. Quibus rebus permotus rex, euocato ad ſe Alphonſo, vt ab eo coram de ſtatu regionis certior fieret, in Brutios proficiſc, decreuit. Igitur

Venuſiæ

Venusiæ rebus compositis, relictoque ibi Masio Barresa cum prçsidio, ad amnem Bradanum proficiscitur, vbi aliquot diebus æstiua habuit. Inter hæc Nicolaus, quem multitudo ducem sequebatur, in agrum Consentinum impressione facta, finitimis castellis ac vicis, partim metu, partim studio rerũ nouarũ ad eũ inclinantibus, breui supra viginti hominum millia in vnum contraxit. Qua multitudine fretus, dũ Consentiam obsidere parat, nihil inuiolatum relinquit, agros vastat, ædificia incendit, pro libidine atque ira cũcta gerit. Hoc cognito Ferdinandus magnis itineribus eò contendit. Agrestes verò de aduentu regis certiores facti, dimissa statim obsidione, in montana se recipiunt, dilabẽte passim multitudine, magna tamen manu Castellione occupato, quòd id oppidum in colle situm, naturaque egregie munitum esset. Rex castris admotis quæ ad oppugnandum necessaria videbantur, proximis è locis comportatis, ac non semel oppugnatione incassum tentata, tandem eximia suorum virtute oppidum capit, captum diripit, atque incendit. Hac tanquam belli arce amissa, cum spes nulla esset reliqua, qui ex agrestibus in rerum expectatione erant, diuersis itineribus domum regrediuntur. Tostus et ipse initio oppuguationis se cum paucis ex oppido surripuit. Dum hæc a Ferdinando geruntur Ioannes vti cum Tarentino, cõiuratisq; cõuenerat, classe ab Renato patre in Prouincia cõparata, instructaq;, rebus Genuæ cõpositis, idoneã ad nauigandũ tempestatẽ nactus cum duabus ac viginti rostratis nauibus, onerarijs quatuor è Liguria soluit, ac felici nauigatione vsus, paucis postquam soluerat diebus, præter litus Formianum delatus inter Lyris ac Vulturni ostia, diebus aliquot in ancoris stetit, dum cũ Marino Martiano quid primum agendum videretur statuit, Tarentinumque de aduentu suo certiorem facit. Rebus igitur è cõmuni sententia compositis Falernum in litus descensione facta, Suessam à Marino deducitur: vbi magnificentissimo apparatu, lçtisque adeo popularium animis acceptus est, vt nihil eum honoris prætermissum videretur, quod aut maiorẽ ciuiũ lçtitiam, aut Marini vehementius declarare studiũ posset. Quæ res Ioannis animũ magis magisq; auxit, atque accendit. Ea potissimũ tempestate iudicari planè potuit, nõ fidem, nõ cõstantiam, non gratitudinẽ populariũ animis inesse vllam, pœnitere eos prç sentis semper imperij, gaudere nouis rebus, futura in expectatione habere, leuitatẽ ducem esse atque autorem ad postrema quæque flagitia. Rebellant cum Marino simul volentibus animis, communi consensu complures Campaniæ, ac Samnitium populi. Non illos longç pacis otium, quæ etiam eorum, qui in militia educati sunt, relanguescere animos facit, non partç sub Alphonso plurimæ diuitiç, quarum comes voluptas, desidiaque esse consueuit: non belli facies ipsa, quæ eo terribilior, magisque formidolosa apparet, quo longior pax fuit: nõ denique agrorum securitas, ad quos relictis oppidis cõmigrarant, aut eorum desiderium quæ relinquenda erant, remorantur. Certatim vndique ad rebellandum curritur. Ipse verò Marinus comtenpto iure neçessitudinis, omnis diuinæ & humanæ rationis oblitus, spretis, inuitisque patris manibus, qui Alphonsi partes accerimè fouerat, paternum tectis hostem accipit, addit sceleri, nato tunc filio, religionem Compatratus, moxque in illius, ac Renati patris nomen conceptis verbis solẽnibus sacris, ante aras, Deo teste, iurat, confestimque nullo indicto bello, hinc finitimos Capuæ agros, illinc Lyri traiecto, propinquam regionem populationibus vastat. Abigitur omnis generis rerum præda ingensque captiuorum trahitur numerus. Caluium quoque oppidum, curruptis qui illud proderent, capit ac præsidio firmat, & quammaximè potest metu ac formidine cuncta cõplet. Augebat terrorẽ regis absentia, nullo propinquo exercitu, nullo duce, qui grauibus ac repentinis malis iret obuiã. Quocirca nihil tutũ, nihil securũ Neapoli, aut finitimis in locis videri metu in maius cuncta tollente, deseri villç, relinqui çdificia, impuberes, senes, mulieres munita in loca passim trahi, fuga omnes sibi cõsulere, iumentis, pecoribus, carris via oppidaque impleri, viderique omnia circumsonare armis, atque equorum hinnitibus fremere, dum quotidianæ, tum populo rum, tum principum rebelliones nuntiantur, demum vanis etiam rumoribus oppida vrbesque complentur. Hanc tantam consternationem auxit confirmauitque classis, quæ Ioannis iussu ante portum Neapolitanum aliquot diebus in ancoris stetit, præse ferens spem rerũ in vrbe nouandarum. Quod sentiens Isabella regina singularis animi matrona, vrbem diurnis ac nocturnis præsidijs firmat, fortibus ac fidelibus viris

quid agendum,quid cauendum esset præscribit,hostem à continenti equitibus per oram maritimam pluribus in locis dispositis arcet,portum erectis aggeribus ac muris,eductisque ex arce ferreis,ęneisq; tormentis munit: nihil hosti ad offendendũ terra mari ue aut opportunum relinquit,aut ciuibus, quod idoneum ad propugnandum esset,neglectum permittit. Ipsa Neapolitanos nunc plureis, nunc singulos coram benigne appellat,forteis confirmat,timidos erigit, alium alia ratione cohortatur. Quin etiam Căpanos,cæterosque, qui in fide perstabant, literis ac nuntijs bonum habere animum iubet,regẽ propediem cum exercitu affuturum affirmat, demum ꝑ re ac tempore necessaria parat,ac pluribus simul ꝓspicit.Incenso Castellione, omniq̃ue circum regione pacata,rex Martoranum versus proficiscitur, eo consilio, vti ea peragrata, compressisque si qui noua parare in animo habebant,regionis ipsius res commodius,magisque è sententia componeret. Hæc igitur agitans literas ab Isabella accipit,quibus certior fit Ioannem cum classe ad litus Sinuessanum applicasse. Quo nuncio accepto, permotus rex, hinc atque illinc ingentibus angebatur curis. Nam & Brutios, Lucaniamque inquietă relinquere periculosissimum iudicabat, in qua paulo pòst ijsdem autoribus ingentius repullulaturum intelligebat bellum, et rebus Campanis non occurrere longe perniciosius uidebatur. Hæc itaque diutius agitanti animo, & quod potissimum sequeretur consilium deliberanti placuit.Centilia tandem capto,autorem rerum nouarum ratione hac è medio tollere, hominem infidum, leui ingenio, insigni audacia, ferendasque ad seditiones natum.Venientem itaque ad se non tam beneuolo animo,quàm ficto consilio,quippe qui Ioannis aduentus ignarus uerebatur ni ad regem uenisset, ne statim bellum in se omne traheret, rex comprehendi eum iubet, atque è uestigio Catantianum petens,scalis ad motis oppidum aggreditur.Oppidani ut qui diuturniorem passuri obsidionem nõ essent,vix una,aut altera impressione sustentata, multis vulneratis ac mortuo balistali sagitta Tosto,deditionem faciunt.Rex oppido recuperato, cuius magna oportunitas erat, rebusque quantum tempus patiebatur, constitutis, cum iam de Marini rebellione nuntios accepisset, magnis diurnis, nocturnisque itineribus Neapolim contendit,atque ad ędem Antonij, Capuana in via,senatu habito,cum de summa belli agitatum esset,de communi tandem sententia confestim ad Caluium oppugnandum, exercitum rapit,magnoque machinarum,ac tormentorũ apparatu instructus, euocatis etiam è finitimis oppidis, quæ in officio perstabant, veteranis militibus, castra ad ipsas propè fossas admouet. Ipsum oppidum in plano situm, ac præterquam ab ea tantum parte,qua meridiem prospicit,qui tractus haudquaquam multus est,exesis imminet rupibus,quas inter alterasque longe etiam asperiores media percurrerit vallis: per quam riuulus fertur,cuius aquis belli tempore ciues tutissime vtantur. Sunt qui Cales fuisse peruetus ac frequentissimum oppidum credant,si quidem antiquæ vrbis vestigia, mœniumque fundamenta multis in locis visuntur. Rex ad meridiem castris positis,tormentisque admotis,muros quà portæ committebantur,quati assiduè iubet: & quanquã magna ruina edita,omnia tamen indies asperiora erant. Nam & anni tempus pessimum erat,& cum cingi vndique oppidum nequiret, vt quęque ad defendendum necessaria erant,per vallem noctu præsertim facilè importabantur ab Theano: quod oppidum nõ amplius quatuor millibus passuum abest.Breuiq; tanta sclopetarorium imissa vis est, vt passim totis castris milites veluti pecora trucidarentur,qui glandibus,pilisque expositi, non vallo,non aggere,non vllo munimenti genere protegebantur. Ipsorumque castrorum facies ob multitudinem cadentium maximè fœda ac miserabilis erat. Præerat oppido Sancius Carilius,cum lectissimo milite, vir impiger, ac bellicis in rebus multos annos exercitatus. Verùm Gallus Germanusque sclopetarius maximè nocuus ac formidolosus erat: regem autem vti eò acrius instaret, multa impellebant: loci opportunitas,pudor deserendi incœpti,Campanorum importuna postulata: quodque vt hostibus ingens audacia,si irrito conatu discederet, accessura esset: sic suis infelix auspicium reputantibus longe maximus terror, atque animorum consternatio inde futura,quòd fugæ similior discessus videretur. His rege curis anxio forte accidit, vt Camillus Caracciolus impiger iuuenis,regiq; ob virtutẽ maximè carus, cum munitionibus prę esset, patefacta ab bombardis aliquantum per muros via,occasionem pugnę adesse ratus,cohortatus-

hortatusque paucis milites, vti pristinæ virtutis memores essent, ingentibus etiam donis propositis, signum pugnæ dari iusserit. Itaque certatum est pro muris, atque in ipsa ruina atrocibus animis, dum neutri cedere loco volunt. Tandem sclopetorum, colubrinarumque fœda strage superati regij, alij cedunt, alij præcipites dantur. Camillus dum inter primos versatur, pila colubrinaria per cerebrum adacta cadit: cuius casu ꝓsternati cæteri oppugnationem deserunt, multisque acceptis vulneribus, cis fossas ęgre se recipiunt. Regem nihilominus in proposito persistentem ingentes, compluriumque dierũ hymbres deterruere, quod exploratum quoque habebat Antonium Caldoram aduentare: qui iunctis cum Marino ac Ioanne copijs, obsessis subsidium ferrent: cum etiam nõ equos, non milites integros sibi esse intelligeret. Quibus ipse victus necessitatibus, relicta obsidione, Capuam cum exercitu petiit: distributisque per hyberna militibus, Neapolim cõcessit. Fama interim Ioannis per regnũ diuagata, moltos qui antea dubijs erant animis, ad rebellandũ inuitat: Venisse virũ florentẽ annis, regijs moribus, è veteri Neapolitanorum regum prosapia, quorũ merita passim à natu maioribus referebantur. Cõtrà alij Hispanæ gentis impotenteis animos, insatiabilẽ auaritiã, crudelẽ dominationẽ cũ damnarent, venisse tandẽ: erant qui subijcerent, venisse iam qui ab insolentissimo Catalanorum dominatu tot annis oppressos populos, spoliatas prouincias, dissipatum regnum, à vi iniuriaq; liberaret, cuius integritas, rectitudo, sanctitas dijs ęquaretur immortalibus. Hæc igitur, taliaque palam iactabantur, passimque inibantur in ciuitatibus à rebellionum autoribus consilia. Apulia maximè in aduentus eius expectatione erat. Ciuitatũ principes nihil prius, aut potius curabant, quàm vt aduenientẽ apertis acciperent portis. Augebant Ioannis nomen autoritatemque Ioannes Paulus Cantelmus dux Soranus, Nicolaus Monfortius comes Campibassanus, nobilesq; item multi, & in ijs Ioãnes Sanframundius comes Cerretanus, qui ad Ioannẽ statim ad primum aduentus eius nũtium defecerãt, & Caldorarum familia, cuius dominatus quod in Pelignis, Marrucinis Ferentanisque potens, pollensque, & clarus esset, rebellionis suæ fama ingentem Ioanni expectationem conciliauerant. Quo circa inito consilio placuit vti Ioannes in Apuliam proficisceretur, qui à Theano mouens, tentata ex itinere Isernia, quam ad deditionem coacturum se sperabat, vbi in Apuliam Nicolao duce peruenit, omnia ad se inclinantia comperijt: Luceria portas aperit, prodita ab Loisio Minutulo vrbis eius arce. Cuius exemplum breui sequitur Sancti Seuerij oppidum, Troia, Fogia, Manfredonia: captis etiam Ferdinandi præsidijs, arx Manfredoniæ præfecti ignauia etiam dedita, queque oppida in Gargano ad mare, siue in montanis sita pleraquæ ad Ioannem deficiunt. Hercules quoque Estensis, quem rex Apuliæ rebus præfecerat, suadente Borsio duce Ferrariensi eius fratre, qui Gallorum rebus clàm fauebat, Ioannis partes sequitur. Idem faciunt Ioannns Caracciolus dux Melfitanus, & Iacobus frater eius comes Auellinensis: ad hæc Georgrius Aiamanus comes Pulcinensis, Carolus Sangrius, Marinus Caracciolus, qui multa, & quidem opportuna tenebant oppida in Apulia, Lucanis, Hirpinis, Samnio. Rebellat in Marsis, Sabinisque Aquila, Petro Lallo Cãponisco autore & Franciscus Marerij comes: in Ferentanis Iacobutius Montaganus. Ad Tarentinum quoq; in Apulia, Daunisque deficiunt Labellum, Quarata, Melficta, Bitontum. E Neapoli, compluribusque ciuitatibus, quę adhuc in officio manebant, nobiles permulti aut cupiditate rerum nouarum, aut quod ipsorum maiores Gallicam factionem fouerant, ad Ioannem transfugiunt. In his Bosillus Iudex, qui Beneuentum, ac Montifusculum, quibus præerat: prodere Ioanni festinans, detecta proditione, irritos conatus habuerat. Hoc malum contagio quasi quædam, principum ac populorum animos eò magis infecerat, quòd Ioannes Tarentinusque iunctis simul viribus, cõsilijsque Bari cõmunicatis palàm iactitabant, appetẽte Vere se in Cãpaniã ex Apulia, in qua hyemabant profecturos, copiasq; Neapoli admoturos, inuitatos rebellione Danielis Vrsini comitis Sarnensis, Iordani comitis Atripaldini, & Felicis principis Salernitani. Hi nõ vna è matre fratres erant, ac Ramundi, Ioannis Antonij fratris filij, quos ille Ramundo mortuo, multa pollicendo, adolescentes facile in sententiam suam traxerat. Quibus consilijs Ferdinandus obuiam ire parans, Mariam ex concubina filiam Felici desponderat, ac multis promissis & illum, & fratres onerauerat. Quin etiam relicta

Campania in Samnites cum exercitu profectus, apud Montifusculum consederat, quo è loco & consilia hostium explorare cõmodius poterat, & celerius occurrere, quocunq; hostis iter intenderet. Interim Auellinensis comitis agros assiduis populationibus infestat. Prata quoq; munitissimum castellum expugnare conatus, re infecta multis suorum amissis, certior factus Pij pontificis maximi auxilia iam aduentare, ne á Marino Martiano aditus interciperetur, ad saltum Menianensem, qui est in agro Casinate, maturare decreuit. Quo tamen iter hosti esset formidolosius, in agrum Campibassanum, locaq; finitima deflectit: multisq; castellis expugnatis, aliquot etiam incensis, agros, villasque populatus cum ingenti præda in Venafranum, atque inde Sidicinum in agrum peruenit: positisque prope Caluium castris, quod antequam in Samnites proficisceretur, noctu scalis admotis, arce occupata, cæsisq; vigilibus, præsidio etiam capto receperat, pontificis copias expectabat, quas ex Hetruria mouisse perlatum erat, Stellateis interim, Sidicinosque agros vastaturus. At Marinus, qui non iuuenili leuitate, magis quàm execrabili in Ferdinandum odio desciuisset, hostemque ab Liguria accitum, classeque profectum finibus, ac tectis accepisset suis, quo pacto regem è medio tolleret, animo æstuanter agitabat, hominum ac deorum immemor. Hoc dies nocteisque versanti secum, tandem per speciem colloquij adoriri illum placuit. Quocirca Gregorium Coreliam multos sibi ante annos cognitum, intimumque regis familiarem à se accersitum mitti clàm ab rege postulat, acturus cũ illo de recõciliatione, rebusq; cõmunib. Quem ad se profectum blandè appellans, ac facti pœnitentiã simulans, rogat, vti compositis operà eius simultatibus, in regis gratiã, pristinumque beneuolentiæ locum restituatur. Vetera in se Alphonsi beneficia cõmemorat, pueritiã cũ Ferdinãdo actam, tot liberos è sorore susceptos, iura diuina et humana refert, Gallorum insolentiam detestatur, Ioannẽ incusat, nec se passurum affirmat liberos suos, duorum regum sanguinem, homini barbaro, Gallicamque insolentiam in tenui etiam re præ se ferenti seruituros. Cum his mandatis plenus spei Gregorius ad Ferdinandum reuertitur. Re in senatu agitata, exquisitisque sententijs, cum regis responso ad Marinum Gregorius redit. Quo sæpius vltrò citroq; misso, dies tandẽ colloquio dictus est, quo dirimi omnem posse cõtrouersiã satis magna spes offerebatur. Abest Theano circiter mille ac sexcentos passus, secundum viã militarem, vetus sacellum: à cuius fronte, quà meridiem spectat, campus patet penè nudus arboribus. hic ad colloquium delectus est locus. Ferdinandus explorato itinere, ac præsidijs dispositis, prior ad Turricellam (id loco nomen est) venit, ac partitus copias peditatuque viarum angustias, & loca superiora occupãs, ne quid à tergo parum tutum relinqueret, equites in plano pluribus locis distribuit, ac pręsidijs firmat: hinc ad locum pedetentim progreditur, Gregorium ac Ioannem Vigintimiliũ comites secum ducens, non tam consilio, quàm necessitate adductus. Nam cum Gregoriũ Marinus dirimendę controuersiæ medium adesse vellet, rex Ioannem propter rerum gestarum famam, prudentięque opinionem, alterum deligere coactus est, quando duobus cum non amplius comitibus in colloquium vtrinque veniendum conuenerat. Et Ioannes quidem ꝓpter ætatem pugnæ parũ idoneus, Gregorius verò imbecillo corpore ac dextro brachio penè inutilis erat: quod Marinus futurum prospexerat. Post quam igitur ventum ad locum est, Ioannes ac Gregorius vnà cùm Deiphobo Anguillaria, et Iacobutio Montagano delectis à Marino comitibus, quibus cum cõsilia communicasset, quique facinoris essent conscij, ad viam haud procul à sacello remansere. Illi in campum vterque armatus, vterque equo insidens circiter nonaginta passus ab via soli, communibus de rebus disceptaturi processerant. Rex aliquanto editiorem in campo locum cum cepisset, vnde circùm omnia lustrari oculis latè poterat, à Marino est monitus, humiliorem in locum equum vt demitteret, ne à Gallis, qui Theani arcem tenebant, despectari possent. Quod dictũ regis animum vehementer pupugit, suspicati insidias paratas, seque fraude peti. Quam suspicionem Marini oratio mirum in modum cõfirmabat, cum ita esset exorsus, vti omnẽ semper in regem ab se culpam reijceret, nullam verò ipse regis excusationem, aut causam acciperet. His altercantibus, cum aliquãtum temporis extractum esset, Deiphobus (sic enim conuenerat) ad Ioannem, Gregoriumque conuersus, vultu quammaximè cõposito quando, inquit, Marinus, quod felix ac faustum sit, res ex animi sententia cum rege suas

ge suas composuit, an ipse quoq; meas compositurus, regem supplex adire vltra mora bor? adactoque statim equo, solus in regem ferebatur. Venientem conspicatus rex animaduertit quo propior fiebat magis magisque se versus ad dexteram declinare, apparebatque hostili eum ingressu ferri. Etiam eò progressus erat, vt rex quem strictum ille quoad poterat pugionem occultabat, conspiceret: quo cospecto cum Deiphobus tantum non in regis equi habenas illatus esset, Ferdinandus confestim stricto ense, atque animo quàm cõfirmatissimo in illum primùm, mox in Marinum equum concitat, ac nũc hunc, nunc illum, nunc vtrunque simul comminus petens, ambos in fugam vertit: cum interim Iacobutius Ioannem, Gregoriumque armatus ipse pugnæ inutileis facilè continet. Quod equites conspicati, qui in speculis dispositi erant, sublatis clamoribus præstò fuere. Illi ad suos quammaximè citatis equis delati, re infecta non tam tristes abeunt quàm regis fortitudinem admirati suspiciunt. Ferdinandus incolumis à suis exceptus, ingentis animi plenus in castra reuertitur. Illud deorum potius, quàm hominum consilio factum videtur, ne rogantis regis, cum primùm in via obuiam facti sunt, vti galeæ fibulam Deiphobus ei substringeret, gladio iugulũ aperuerit. Postero die rex, aliquotq; insequentibus diebus, productis copijs, populabundus in agrum Sicidinum proficiscitur, coactaque è propinquis oppidis satis magna agrestium manu, quacunque it ferro cuncta vastat. Inde in Stellatem progressus, ad Balneas vsque Sinuessanas, quęcunque in agris erant corrumpit: parcitur tamen ædificijs, ignique temperatum est: eripi enim hosti victum, non exuri ædificia, quæ longa parauisset pax volebat. Fortè accidit, vt cũ præteruectus equo locum rex esset, vbi cum Marino congressus fuerat, pugionem humi repertum eques ad eum ferret, qui Deiphobo inter congrediendum exciderat: erat autem veneno intinctus, tabidisq; medicamentis delibutus: quo quamuis leuiter ictus cum esset catulus, statim veneno exedente concidit. Hæc res magnã in primis Marino inuidiã conflauit: videri enim supra hominum improbitatẽ facinus indignum & atrox regem, cuius nomen apud mortales sanctũ esset, fraude ac veneno ab illo circumuentũ. Non fidem aqud eum, nõ necesitudinẽ, nõ quòd in regis nomen volens, libensq; iurasset, non deûm metum locũ habuisse vllum, spretam, contemptam, pessum eodem facto datã famã, pietatem, gratitudinẽ, religionẽ, nihil illũ in Deo, nihil in hominib. credere aduersum scelera esse repositũ. Hæc grauioraq; aduersus Marinũ ab amicis, inimicisq; æquè iactabantur. Populanti agros Ferdinando significatur, eodẽ penè tẽpore Ioannẽ Tarentinumq; iunctis simul exercitibus, magnis itineribus per Samniũ aduentare, Pelusiaq; incensa, & Alphõso Lagonissa cum vniuersis Caudinorũ oppidis in societatẽ asci to, recto itinere Neapolim contendere. Parte verò alia Simonetũ cum põtificis copijs in Casinatẽ peruenisse, petereq; illum ab rege, vti sui etiam copijs admotis ad saltũ Menianensem auxilio afforet. Martianum enim præmissa iam militum parte, reliquo cum exercitu, ni maturetur, statim affuturum. Ad hæc missis qui iter explorarent equitibus, leui certamine inito Ioannem Maleuoltam, vnum è Pij pręfectis captum, reliquos formidare, se nõ ijs viribus esse ut sine regis ipsius auxilio, Marino prohibente angustias incolumi exercitu peruasurum confidat. Cui rei Ferdinandus præuertendum ratus, ijs enim copijs additis, hosti se numero ac viribus superiorem fore intelligebat, nocte intempesta profectus, cum de profectione certiorem fecisset Simonetum, & ille in tempore adesset, sine vllo certamine, saltu penetrato, statim coniunctis exercitibus, quo Tarentino, Ioanniq; occurreret, citatissimis equis Suessulam petebat. Quod hostes exploratũ cum haberent, Acerris dextra relictis, Nolam diuertẽre. Adueniẽtibus Felix & Daniel cum Iordano fratre pręsto fuere, qui dicerent, se cum oppidis, popularibusque imperata facturos. Igitur hostes impares se cum iudicarent, neque retrò iter vertere sine manifesta pernicie, neque æquis in campis expectare tuto possent, intra Sarnenseis Fauces (sic enim vocantur) sese inclusere. Sarnum in adeso montis latere positum arcem in summo habet dorso quammunitissimam. Sub ipsum autem montem suburbiũ iacet, in longum porrectũ, habitatoribus frequens. Ac ipso suburbio in via Nolana occasum versus circiter mille & sexcentos passus, sub inflexi radicẽ mõtis fontes scatent, qui statim minimè vadosum fluuium, qui & ipse Sarnus dicitur, constituunt, quo in loco porta est turri subiecta. Eum autẽ locũ Fauces incolæ vocant. Ab altera etiam suburbij parte

ad Solis exortum,quà Salernum verſus eſt, iter,fontes alij manant,qui cæteris immiſſi
fontibus, toto paſſim ſuburbio ſcatentibus, alterum & ipſum nequa quam vadoſum
flumen efficiunt. Hi amnes, Solis alter ab occaſu, ab exortu alter ſeſe petentes ex o-
bliquo,in meridiem mare verſus prolapſi, per culta circiter duobus millibus paſſuum
ab ipſis fontibus,coniuncto ſimul alueo confluunt in mare,quod à confluente quidem
ipſo circiter ſex millibus paſſuum abeſt. Quod medium interiectum eſt agri flumini-
bus inſulæ penè in modum cingitur, à ſeptentrione perpetuis, ac minimè peruijs
montibus clauſum. Ager ipſe vitibus atque oleis conſitus,pabulo quoque abundat plu
rimo. Itaque in hanc tanquam inſulam cum ſe hoſtis recepiſſet, fluminibus ac mōtibus
perinde ac munitionibus ſe tuebatur. Ferdinandus ſub confluentem in ſylua,cui Lon-
gulæ nomen eſt,caſtris poſitis,quo arctius hoſtem premeret, ſtructo ponte, à frumen-
tatione,quòd maturę iam erant ſegetes, atque à pabulatione, hinc atque illinc arcere
hoſtem ſtatuit: idque eo erat facilius,quòd caſtellum Santi Martiani valde confluenti
proximum regi parebat. Igitur ſtrato ponte,aſſiduis diſcurſionibus hoſtem adeò ve-
xabat,vt is obſeſſo perſimilis videretur. Quocirca fremere eques,timere duces,ipſe Ta
rentinus ſibi diffidere,& iam de nocturna fuga cogitare: eſſe etiam qui ſe regi per a-
micos conciliare clam ſtuderent, alij qui transfugere pararent, cuncta demum plena
eſſe terroris,atque formidinis. Per eoſdem dies hoſtium claſſis præfectus non exigua
prædatorum manu Surrentino in litore expoſita,agros vicosque populari parabat: ſa-
tis magna cum ſpe,ſolicitati ciuium animis,ob vetus Andegauenſis factionis ſtudium,
vrbis etiam potiundæ. Quod rex intelligens, Antonium Olzinam cum lectiſſimo pedi-
tatu,qui agrum villasque tueretur, præmiſerat: præſidio etiam vrbi addito, hoſtis pri-
mò impune rapere, ac paſſim ferri,mox ab ſignis dilabi cœpit. Quod Antonius ani-
maduertens,nactusque idoneam occaſionem,hoſtem palabundum ex improuiſo ado-
ritur:qui locorum ignarus,atque iniquè congreſſus,cum diutius ſuſtinere impetum nō
poſſet,inſignem cladem accepit. Itaque alijs cæſis,alijs captis,qui reliqui erant,dum fu
ga ſibi conſulunt,rati iter ad mare peruium,hinc Antonio,illinc Surrentino premente,
per rupes maximè editas deturbātur. In ipſis etiam triremibus,dum funes legunt,ac pō
tes,dum reliquos à clade accipiunt,trepidatum eſt. Telorum,armorumq; omnis gene
ris magna vis Surrentū perlata. His rebus adductus Felix,miſſis qui veniā impetrarent
ad regem ſuplex in caſtra profectus eſt,Parmæ arce (quod caſtellum Sarnenſibus à fa-
ucibus nō ita multum abeſt)regi prius tradita pręſidioque illic impoſito: Rex eo acrius
inſtare,ne annona comportari Sarnum poſſet ſummis viribus conari, arcere hoſtem à
pabulationibus,prohibere frumentationes,dies nocteisque id agere,quo nihil hoſti tu
tum,nihil quietum relinqueret. Fortè accidit,leui vt certamine inito Petrus Hubaldi
nus eques regius ab hoſte caperetur. Is (vti moris nunc eſt) exutus armis,atq; adempto
equo,ad regem remiſſus,retulit ſatis ſe exploratū habere,occupato clàm monte à pe-
ditatu,deinde per effractam,quę ad Fauces eſſet,portam immiſſo equite,diripi qui ho-
ſtibus ad ſuburbij cōſediſſent caput haud magno conatu poſſe. Quo hoſti inflicto vul-
nere fore vti caſtris intra Fauces translatis,hoſtē fame confectū,paucis diebus ad ſe de
dendū rex compelleret. Quo audito,conuocatis ducibus cum ſingulorum ipſe ſenten
tias exquireret,Simonetū huiuſmodi orationem habuiſſe accepimus: Qui dominari in
bello fortunam dicunt,Ferdinande rex,non temere illi quidē mihi & ſentire videntur,
& dicere. Non quòd belli adminiſtrationem, victorięque euentū in manu fortunæ col
locatum exiſtimē,ſed quòd in conferendis præcipue manibus propter ea quæ repente
accidunt,nunquam ſatis proſpici ab imperatoribus aut conſulendo queat, aut vbi con
ſilium captum eſt,ſtrenue rem,gnauiterque gerendo. Quo enim conſilio,aut qua nam
proſpicientia equorum confoſſiones, militum transfugia, falſi rumores, male accepta
imperia,cœli tempeſtates,locorū iniquitates in itinere faciundo, equitū, centurionum
tribunorū,aut imperatoris ipſius caſus in conſerendo prælio,aliaq; huiuſcemodi propè
innumerabilia,aut prouideri ne accidant,aut poſtquā accidēre, ne dāno ſint,ſatis vtiq;
perſpicere poterit? cum nullum perſæpe ad proſpiciendum ſpatium propter temporis
exiguitatem,nulla opportunitas ob rerū difficultatē imperatori relinquatur, nec idem
ipſe & hic,et illic vno in tempore adeſſe,nec plura ſimul aut imperare alijs,aut admini
ſtrare

ſtrare ipſe valeat. Equidem ego ita ſe habere rem non magis magiſtro ab aliquo in ſcolis, quàm ipſo ab vſu, qui humanarum actionum optimus ac ſapientiſſimus magiſter eſt, doctus affirmare audeo: quippe qui iã ſexagenarius quã militiam adoloſcens ſequi cœpi, eam adhuc ſequor. Quo interim tempore animaduerſum à me eſt, non ſemel etiam leuiſſimum caſum ex victo victorem, ex victore victum exercitum reddidiſſe. Tot igitur annorum vſus, & hæc, quam videtis, ætas abunde me monere debent, ne quid temere incipiendum, ne quid inconſulto audendum conſulam. Velle autem tentare fortunam, eius eſſe arbitror, cuius res anguſtæ cum ſint, ſpes etiam longè anguſtior indies futura videatur. Quod ego conſilium Ioanni, Tarentinoq; quorũ res deteriores indies futuras arbitror, ſequendum potius iudicem. Nobis dies ipſa meliora atq; ſecundiora cuncta promittit, dum tanquã ſeptis hoſtẽ clauſum, ac circumſeſſum habemus. Nobis ſtando, ne dicam cunctando augetur autoritas, duplicantur vires: & tantum non captũ hoſtem fama ipſa, qua bella maximè conſtant, per regnum, atque Italiam diuulgabit: illis cõtrà omnia cum ſuis noſtriſq; contemptui æquè ſint. Stando Felicẽ, ideſt, Salernũ Nolamq; vtranque nobilem vtranque maximè oportunã vrbem recuperauimus: ſtãdo hoſtem paulò antè ad obſidendã Neapolim feſtinantẽ, de fuga vt cogitet, ſitque de propria etiam ſalute ſolicitus (quod videtis) iam coëgimus. Cum interim claſſis, quæ oram hanc maritimã metũ ſui cõcuſſerat, ludibrio haberi cœpit, ſtantibusq; hîc nobis penè auditi fuerint claſſiariorũ militũ clamores atq; eiulatus, aut iugulũ Surrẽtinis prębentium aut præruptiſſimis è rupibus in mare ſe præcipitantium, quo inſequentiũ gladios fugerent. Nobis Neapolis & oppida vrbeſque vicinę annonã, equos, arma, recentm peditem, recentem equitem ſubminiſtrant: quarum rerum illis nõ modò nulla eſt commoditas, aut copia, ſed haud ſciam an eorum deſiderium relictum ſit ullum, cum Apuliam Peucetioſque ac Salentinos, tot montes ac valles, tot noſtra oppida ab illis diſtrahant. Demum à pugna continendo, pugnãtium finem, id eſt, victoriã, abſque vllo noſtro periculo conſequemur. Cum illis verò ſatis bene actũ fuerit, ſi (quod vnum cogitare, ac meditari poſſunt) nocturna fuga conceſſa fuerit per loca difficilia, prærupta, aſpera, magnaq; ex parte nobis parentia. Quanquã etiam fortiſſimis, peritiſſimisq; ab imperatoribus vſurpatũ eſſe ſcio, fugienti hoſti pontẽ quoq; vel ex argento conſtituendũ eſſe. Quamobrem cum dimicandi nulla immineat nobis neceſſitas, cenſeo à prælio continendum nec præbendam hoſti bene gerendæ rei occaſionem. Et quoniam quanto arctius ſeſe preſſum ſenſerit, tanto eſt amplius de fuga cogitaturus, etiam cenſeo, vti occupato mõte, qui Faucibus imminet, caſtra ſub ipſum montem, ad caput fluminis cis ripam trãsferantur: quo pabuli, atque annonę difficultate coactus hoſtis (quòd vnum reliquũ eſt) nocturnæ fugæ conſiliũ ineat. Rex probata Simoneti ſententia, ſtatutoq; ad peragendum negotiũ tempore, peditatum quanto poteſt maiorem comparat, veteranos euocat, nouos etiam equites ſcribit: quid hoſtis paret, quid conſulat, per transfugas, captiuoſque explorat: qui montem luſtrent, aditus veſtigent, ſemitas inquirant, fidelibus & ſtrenuis viris negotium dat. Satis etiam conſtat Ferdinando clàm ſignificatum eſſe, Pium Pontificem mutata ſentẽtia decreuiſſe medium ſeſe belli eius gerere, clanculumq; Simoneto iniunxiſſe, vti paucos poſt dies in Samnites Beneuentumq;, quę Põtificis ipſius vrbs eſſet, exercitum traduceret: atque eo cognito regem decreuiſſe fortunæ res è veſtigio cõmittere, fore ratum, ſuperior ſi euaderet, vti victoria ipſa in partes eius Pontificem retraheret: ſin ſecus ceſſiſſet, vti cum iram in illum prouocaret hoſtium, tum illum ipſum ad vindicandi cupiditatem, quod poſtea ſecutum eſt. Quo circa quę faciendo pręlio neceſſaria eſſent, ſumma ea cum celeritate comparari iuſſiſſe. Illud verò à Simoneto impetratum, differret abitum è caſtris, quoad ſuos rex per oratores tẽtaſſet, poſſet ne Pontificem ab eo propoſito dimouere. Itaque vbi parata eſſe omnia ſuáq; conſilia latere hoſtem rex ſenſit, tribunis, ducibúsque conuocatis imperat, vti quammaximo ſilentio de ſecunda vigilia cum exercitu inſtructo paratoque ad ſigna adſint: quid ipſe paret, quid fieri à quoque velit, ſingulos edocet, huiuſmodi etiam oratione cohortatus. In omni re bellica, fortiſſimi viri (quod vſus ipſe docuit) plurimum occaſio valet, quam optimus quiſque imperator ſummo ſtudio, ac celeritate complecti debeat: quippe cuius ea natura ſit, vt ardua in planũ facilè vertat. Eã igitur nos capere, ac ſequi maximè vtile,

atque in primis cautũ conſiliũ reor. Sed in omni occaſione capienda, incæptiſque pro
ſequendis duo potiſſimum ſeruanda ſunt: alterum quod factu opus eſt, maturè id vt ſi
at. Quid enim occaſione breuius, aut fugacius eſt? Alterum, vt ſuo quodque geratur o
dine, quando in re præſertim militari nihil ordine ipſo potius ac maius eſt. Nam con
fuſio, ac trepidatio, præterquam quòd periculoſa, gerendis quidem rebus maximè e
tiam contraria eſt. Neque enim aut vnum, aut alterum tantùm prælium, quanquam cõ
ſilio, ac ratione ſuſceptum, infeliciter tamen ceſſiſſe inuenias magis ob imperia non eo
quo tradita erant ordine ſeruata, quàm ob militum virtutem, atque aduerſarum partiũ
imperatoris induſtriam. Quocirca nequaquam à me cohortandi eſtis, vt in conſerendis
manibus fideliter ac fortiter rem geratis: quippe cum fidem, virtutemq; veſtram in mu
tis, magniſque difficultatibus planè perſpectam habeam: neque vti ductando exercitu
iter maximè exploratum haberi ſtudeatis: cum hoſtis ipſe quamproximus ſit: & qua
exploranda eſſent, cuncta ſint à me diligentiſſimè explorata. Quid etiam mihi in animo
ſit, quid faciundum decreuerim, quæque ſe nobis occaſio offerat, iuſtà mecum tenetis.
Verùm illud vnum, illud inquã vnum moneo, hortor, rogo, & ꝑ iure etiã meo impero,
vt quæ à me præſcripta ſunt, eorum memores, ad capiendam occaſionem, quam propè
tenemus in manibus, atque (vt verius dicam) omnino iam tenemus, ordinem adiunga-
tis. Ego ipſe pro loco ac tempore adero. An fortaſſe verendum eſt exercitatiſſimi viri
ne hoſtis cognito conſilio noſtro, inſtructus, paratusq;, atq; in acie armatus offendatur?
Satis compertũ, ſatis exploratũ & cognitũ habeo prȩter paucos admodũ qui ꝑ ſtatione
noctu excubant, cȩteros omneis per oppidum diſperſos ſub tectis quenque flumine ac
montibus fretos, ſomnos etiam ignauiſſimos ducere. Antequam ſomno expergiſcun-
tur, armis inſtruuntur, equi frenantur, tribunumque quisque ac ducem ſuum pedes, e-
ques cõuenit, metu, ac repentina re attonitus, nos occupato monte, effractis portis, adi
tuque reſerato, voti compotes, locum caſtris ceperimus. Quo capto nobis in acie ſtan-
tibus, eò caſtra transferentur: quibus poſitis, reliquũ eſt vti nõ horã quietã, nõ locum vl
lum tutum hoſti relinquamus. Neque multum tempus aberit, dum aut ſeſe nobis dedat
aut neceſſitate compulſus, fuga ſibi quammaximè periculoſa conſulat. Hac oratione ac
cepta tribuni, duceſque ad imperata quisque facienda properans: paulò pòſt inſtructo
cum exercitu, magno etiã ſilentio aſſunt: rex peditatũ præmiſſis itineris ducibus mon-
tẽ circuire, ac ſuperato iugo, ſine vlla trepidatione inde deſcendere, interim equitem
procedere paulatim, atque ſub ſignis iubet. Vbi verò tempus viſum eſt, quo pedes de-
ſtinatum ad locum perueniſſe iam poterat, dato ſigno Robertũ Vrſinũ, lectis cum equi-
tibus ſuperare Fauces imperat. Ille egregiè nauata opera, citato equite, in hoſtium ſta-
tionẽ illatus, alios ſemiſomneis capit, alios reſiſtenteis vulnerat, ac paulo pòſt in fugam
actos, ſuburbium verſus acriter vrget. Roberto vrgente gregarius miles, qui eũ ſecutus
erat, prædæ intentus, nihilque ad prȩſcritum gerens, tabernacula diripere, equos à præ-
ſepibus diſſoluere, ſeque equoſque ſarcinis onerare ſtaitm cœpit, ac tanquam fugato
hoſte, præda onuſtus ad Fauces, atque in caſtra regredi. Rex id quod erat veritus, dari
tempus hoſti ad arma capienda, aliquot turmas cũ ſumpſiſſet, ipſe reliquo cũ exercitu ꝑ
Faucibus expectare decreuit. Interea hoſtium duces fugientium ac pugnantium clamo
ribus exciti, re cognita, propere accurrunt ſuos hortantur, ac præmiſſis, qui impetũ ſuſti
neãt, vt quenq; ſors obtulerat, acies inſtruunt, ac paulatim alios atq; alios equites ſum-
mittunt. Robertus vbi ſuſtinere impreſſionem nequit, cedere pedetentim cœpit. Vrge-
bat enim cum lectiſſimorum manu equitum Vrſus, atq; acri cœpta pugna ſummis vtrin
que viribus de loco pugnatur. Hinc Robertus, illinc Vrſus dum ſuos hortantur, dum for
titer rem gerunt, parũ abfuit quo minus vterque ſuo ab aduerſario caperetur. His rem
penè intra globũ gerentibus, regijsq; in arcto propter locorũ ignorantiã pugnantibus
ab hoſtium ducibus leua ſiniſtraque, hinc pedites, inde equites ſummittuntur. At rex
cum intellexiſſet ſuos in arcto premi, maiorem equitum manum ſubſidio ire iubet.
Hoſtium verò pedites in anguſtijs viarum implicitos inter ſe regios conſpicati, alij ha-
ſtis eminus, aut ſclopetis, alij cõminus gladio ſuffoſſis, aut vulneratis equis, ipſos equi-
tes partim deijciunt, partim in fugam vertunt. Locorum peritia hoſtem maximè adiu-
uabat, Regius verò vix è via egredi, illic omnes cogi, alijſque atq; alijs ſubſidium ferẽti-
bus in

bus in vnum simul cuncti coire. Quod aduersarius vbi vidit, ab dextra sinistraque acrius illum premere, conari etiam à tergo inuadere, atque ab reliquo exercitu seiungere. Quod rex veritus, suos referre pedem paulatim iussit. Primis igitur, dum partim pedẽ referunt, partim etiam terga vertunt, fugam iam parãtibus, postremis autẽ in acies stantibus, cum locus ipse explicandis ordinibus haudquaquam satis esset, hostiũ duces eo acrius vrgere incipiunt. Illi à tergo, hi ab latere, plures singulos, liberi impeditos, recentes saucios circumsistunt. Hic verò ingens strages equorum atque hominum à sclopetarijs edita, qui ab rege propter stipendia non statim exoluta initio obsidionis ad Ioannem transfugerant. Inter alios, atque inter primos Simonetus cadit. Robertus vulnere in ore accepto, vix hostium elapsus è manibus ad regem, qui extra Fauces in loco paulò editiore instaurare pugnam parabat, se recipit. Cæteri magna è parte capti, rex ea exercitus parte exutus, cum nullum in pedite pręsidium esset, quippe cuius nulla in toto prælio extitisset opera, cum neque locum tenuerit, neque imperium seruauerit, neque vbi tempus ferebat, pugnæ affuerit, summis tamen viribus anniti, quod vnum erat reliquum, ne hostes Faucibus prodirent. Quo circa prehensare fugientes, confirmare integros, hortari, rogare, locum tuerentur, superesse tot lectos equites, tot etiam recentes turmas, aduentare è castris subsidia, si viri esse velint, non hostium modò impetum repressuros, verumetiam si Faucibus egrediantur, magna etiam illos clade affecturos: ipse in hostẽ proficisci, ac nũc his, nunc illis se ostentare. Cum interim ex ijs, qui in præsidijs collocati erant, quique postremos tenebant ordines, multi signa, locumque deserere, seque fugæ dare cœperunt. Quod hostium duces cum animaduerterẽt, tanto se impetu è faucibus proripiunt, vt regij vix primo congressu sustentato in fugam se quam laxissimis habenis dederint. Hostes statim in castra profecti cum vacua ea defensoribus inuenissent, capta diripiunt, pauci trans pontem, Nuceriam, finitimaque in loca se recipiunt, regem Neapolim versus fugientem haud multi secuti: reliqui penè omnes aut in prælio, aut in fuga, aut in ipsis castris, ad quæ post præliũ refugerant, ignauiter capti. Magnus captiuorum omnis generis fuit numerus. Direptis castris ingens tum rerũ aliarum, tum argenti atque auri præda Sarnum perlata. Hanc cladem non vatum modò prædicta, et eorum qui rerum cœli periti sunt, verùm prodigia quoque præcessere. Nam & veterum fatiloquorum carmina passim recitabantur, quibus regi clades obnunciabatur, & Mathematicorum minę vulgo ferebantur. Pridie etiam quàm pugnatum est toto fermè die coruorum greges prætorium obuolitauere conclamantes, ac proximis insedere arboribus. rex ipse prætorium egressus, equo repente concidit. Diuersis locis alibi sanguine, alibi oblitis cinere guttis pluisse nuntiatum est, notatumq; folijs holerũ eas guttas insedisse. Nostra tamen tempestate hæc aut animaduertere, aut procurare religiosum est. Die quæ insecuta est, cum à Ioanne, Tarentinoque coacto senatu quid de captiuis statuendum, quò primùm arma inferenda essent cõsultaretur: de captiuis vicit eorum sententia, qui cẽsebant vti triremibus impositi, Massiliam deportarentur, nisi finito bello in Italiam non remittendi. De prosequendo vero bello duæ cum essent sententiæ, altera vti ad obsidendam Neapolim statim admoueretur exercitus, altera vti finitima prius oppida, quique in regis fide reguli persistebant, tentarentur: huius quidem Tarentinus, prioris verò Ioannes Coxa autor erat, cui plerique assentiebantur, eumque ita locutum accepimus. Siquam nobis perficiendi belli rationem hesterna ostendit victoria, eam ipsi sequi, atque oblatam à dijs immortalibus capere occasionem volumus. (dicam audacter fortissimi duces) die crastino, hostem Neapoli circumsessum, atque haud multo pòst cum ipsa etiam vrbe expugnatum videbimus. Quantũ igitur sedendo ac cõsultando tẽporis ipsi absumimus: tantũ à belli fine per negligentiam atque ignauiam volentes absumus, qui si quo impetu in hostium castra irrupimus, ea alacritate fusos, atque in fugam versos secuti essemus, eodem cursu, aut rege ipso in fuga capto, aut fugienti itinere intercluso, in magnã (mihi credite) occupandæ ex improuiso Neapolis occasionẽ incidissemus, secura et penè otiosa ciuitate dũ Sarni circunsessos nos, ac tantũ nõ captos, in porticibus ac cõpitis inaniter gloriantur. Sed quod vel militũ labore vel pręde studio, aut lætitia ipsa, quæ præcludere hominũ solita est consilia, omissum est, aut peccatũ id quamprimum vt corrigamus, nostrum quidem est: aut si cor

rigi minùs poteſt(quando quod factum oportuit fruſtrà de eo faciendo conſilium nunc initur)ſaltem quòd reliquũ eſt, quodq; in noſtra adhuc manu poſitum, celeritate penſeamus. Quamobrem quoniam(quod in omni bello maximum videtur)profligatum in acie aduerſarium de ſe, vallo, muriſque tutando cogitare iam coëgimus: quid reliqui ſupereſt, niſi vti mœnibus incluſum, obſidione eũ quàm arctiſſima cingamus? Quo quidem circũſeſſo, quid opis, quid ſpei reliquũ, quid animi eſſe poteſt ijs, qui eius partes hactenus ſunt ſecuti? Itaque cum vna ſit regni caput Neapolis, in quam Ferdinandus amiſſo exercitu penè ſolus refugit, nõ tam(vt arbitor)aut mœnibus fretus aut ciuiũ beneuolentia, quàm arce ipſa fidens, in quam non eſt dubitandum, quin vbi muris caſtra admota ſenſerit, confeſtim ſe includat metu territus, ac nobilitatis odium timens, cuius bona pars ad nos tranſierit: quęnam cauſa eſt, quę inquam eſt cauſa, fortiſſimi duces cur non craſtino die, albeſcente cœlo, auulſis ſignis ad eã obſidendã exercitum rapiamus? Nobis integræ ſunt vires, miles victor: et quod maximum eſt, fortunę ipſius fauor adeſt, hominumque voluntates, eòdem ſemper quò fortuna inclinantiũ. Contrà, regi effœtæ vires, exauſtis Alphonſi theſauris, milite, qui ei fidelis eſſe poterat, & ſtrenuo quoq; capto, reliquis, quos fuga tutata eſt, inermibus: quoſque optandum ſit, Neapolim ſe poſt fugam, cladem que recepiſſe, aliquem illic tumultum, ob famem inopiamque excituros. Videlicet maritimum aliquod auxilium paratum eſt Ferdinando? Atqui mare à nobis tenetur. An fortaſſe tereſtreis alias copias, quas aduentare fama ſit, ſubſidio venturas expectat? cum nec vllę quidem ipſę ſint, & quicquid illinc trans Capuam, hinc cis Acerras, agrorum atque oppidorum eſt, nobis pareat, & armis circumcluſa omnia teneantur à noſtris. Reliqua eſt vna illi ciuium beneuolentiæ ſpes, qua firmiſſima obſidionem tandiu ciues tolerent, dum ex Hiſpania ab Ioanne patruo, aut à Pio, Franciſcoque ex Italia mari terráue is mittatur exercitus, qui aut metu ſui ſolui à nobis obſidionem, aut viribus congreſſus cogat. De ſpe quidem ciuium(vt dicam quod ſentio)imperium Catalanorum quàm omnes oderint, iuxtà mecum tenetis, & res ipſa docet. In nobilitate verò quid certum habere, aut conſtitutum in ea Ferdinandus poteſt? cuius maior pars odio illum proſequẽtes, ſponte ad nos tranſierint. Nam de auxilijs veſtrũ erit iudicium. Quid enim in Ioanne patruo, rege non modò paupere, verumetiam inopi repoſitum eſſe præſidij poteſt? quæ ab hoc auxilia expectari? præter paucas admodum triremes, eaſque captiuo inſtructas remige. Quòd verò ad Pium, & Franciſcũ attinet, etiã ſi maximè cupiant, quę tamen auxilia aut tanta mitti ab eis poſſunt, vt vel perrumpere tantum montium, ac fluuiorum valeant, nobis aditus omnes armis circumſeptos tenentibus, Picininoq; cum validiſſimis copijs obſiſtente? aut tam prę ſto ea eſſe, vt nõ, quòd ęſtatis reliquum eſt, interim prolabatur, hyemſque mox inhorreſcat? quo tempore an dubitatis, Neapolim aut vi expugnatum iri à nobis, aut partium ſtudijs ſponte imperium accepturam? Cum interea quæ in Brutijs, Marſis, Pelignis, Marrucinis reliqua in fide regis manent oppida, audita exercitus eius ſtrage, cognita Neapolis obſidione, vltro mittent qui ſeſe nobis accepto imperio dedant. Adhæc Neapolim obſidere quid eſt aliud, quàm Pium Franciſcumque ab incepto deterrere atque abſtrahere? reputantes fruſtra ſe de mittendis auxilijs cogitare, tam breui tempore, tanto terrarum ſpatio, omni itinere atque aditu intercepto. Contrà verò hortari, atque incitare, vbi dari à nobis Ferdinando ſpatium ſenſerint ad comparandam pecuniam, ad reſtituendum exercitum, ad ipſa denique auxilia commode: tutoque expectanda. Ac tandem ſi qui ſunt, qui aduerſus Ferdinandum moliri aliquid parent, quos non paucos eſſe quotidiana nobilium docent transfugia, deterrere eos, animumque & vires aduerſarijs adiungere. Quæ cum ita ſe habeant, an cunctamini fortiſſimi duces ad obſidendã Neapolim propere caſtra ducere, quò fortuna, quò cœli fauor nos vocat? ac regni ipſius caput, coactis in vnũ viribus petere? vt contuſa, mox etiam exciſa anguis ceruice, reliquum corpus truncum atque exanimum relinquamus. Quæ vbi Coxa dixit, cum qui aderant, et ipſe in primis belli dux Ioannes, pars vultu, verbis alij probare viderentur: contra ea Tarentinus in hanc ſententiam locutus dicitur. Neque importunè duces, neque parum conſiderate paulò antè Ioãnes Coxa de obſidenda Neapoli, totaque belli mole eò vertenda diſſeruit: quippe quæ regni caput, neque multis antè annis ab Alphonſo capta victoriã il-

li,decusq; pepererit,ac regnum vniuersum in pace,officioque stabilierit. Verùm enim cum eo mihi de genere obsidionis parum omnino conuenit: quippe cum exercitũ pro pere muris admouendum censeat: ego verò longe aliam sequendã rationem statuã: & cur ita statuam,multa me simul mouent. Primũ vrbs ipsa eo loci sita,vt præter non mul- tum campi,quod ab ortu solis muris adiacet, cætera omnia libera ab obsidione, atque aperta relinquenda sint. Cum ab occasu,atque à septentrione tantũ montiũ interiaceat ac vallium,à meridie verò mare patens,ac liberum,molesque adeò munita,atq; ad pro pulsandum instructa,vt tranquillo mari longissimo ab continente tractu classem in an- coris stare necesse sit,futurã in summo discrimine,vbi etiã leuior spirare aut Auster cœ- perit,aut Boreas,quibus hic ipse sinus quammaximè est obnoxius. Mouet deinde po- puli frequentia,& Hispanus miles,quãmaximè regi fidus,et quòd ea tum armorum est, tum equorum illic copia, vt breui non exigua equitum manu cõparata,restituere exer- citũ Ferdinandus queat. Addam tot arces tam egregie munitas,quas qui ciuis aut pe- regrinus aspicit,rege præsertim præsente atque incolumi, quamuis magnum atque ro- bustum habeat animũ,quamuis factionis nostræ studiosus,abijciet tamen illũ,obtorpe scetque formidine.Nam quod ad nobilitatem attinet,nobiliumque ad nos transitionẽ vtinam,inquam,vtinam Neapoli potius manere consiliũ eis fuisset. Quid enim aliud tot nobilium ad nos transitione effectũ est,quàm vt vrbẽ Ferdinando liberam permise- rint?nec securiorem illũ modò,verũetiam cautiorem rediderint? Adhæc, tãto incœpto quę paucitas nostra sit,ipsi videtis,cum etiam ad oppugnandum necessaria nobis desint omnia. Regi contrà & ad repugnandum,& ad lacessendum vrbs ipsa,& arces,et multo- rum etiam annorũ Alphonsi apparatus cuncta suppeditent. Scilicet sperandũ id est, vti constitutis à nobis ante portas castris,in arcem sese Ferdinandus includat,quẽ nõ mon tes,nõ flumina deterruerint, quo minus infesto agmine,loco sibi maximè iniquo,intra Sarnum irruperit. An potius (quæ illius est virtus, & ætas militaribus laboribus as- sueta) verendum etiam atque etiam est, nequid apud obsidentes tutum, aut in castris quietum continuis eruptionibus patiatur? Tentare igitur obsidionem, quæ postea tur- piter omittenda sit, an quæso erit aliud, quàm victoriam fortuito nobis oblatam, turpi aliqua dedecorare iactura? aut sedendo ad Neapolim,qui populi,principesque in of- ficio erga Ferdinandum reliqui permanent,ijs vt oppida muniant, commeatus impor- tent,militem conducant,aliaque præsidia sibi comparent,tempus otiumq; permittere? Quam ob rem quæ tutissima quidem est obsidendi ratio, hanc ego censeo ineundam. Primumque vti Robertum Sanseuerinium,cuius oppida nobis ante oculos sunt posita, ad deditionem pelliceamus, aut debellare recusantem tentemus:finitimos deinde po pulos,quibus aut captis,aut deditis:Robertoque in parteis nostras ascito,an dubitamus a Neapoli Cossentiam,ac Rhegium versus omnia in ditionem ac nomen nostrum con- cessura?Robertum enim Lucas Sanseuerinius cuius latè magnus in Lucanis,Brutijsque dominatus est, minoresq; alij proceres,liberę item ciuitates sequentur: vt diebus quã- paucissimis,præter Auersam,Capuam,Acerras,Neapolim, nihil in tanto terrarũ spatio, quod inter Lyrim amnem,vrbemq; Rhegium,atque Crotonem interiacet,Ferdinando relinquamus: ac Pio,Franciscoq; animum,cogitationẽ denique omnem mittendorum auxiliorũ adimamus: dũ regem perinde ac truncũ,sine membris,sine neruis destitutũ at que emutilatum viderint:missis etiam ad eos oratoribus, qui vtrunq; et nostro, & Rena ti nomine benignè appellent,ac largis etiam pollicitationibus impleant. Quæ an sit tu- tissima obsidendæ Neapolis via,omnes iam videtis. Nam tentare fortunam, vbi consi- lio locus est,quàm sit temerarium,dies hesternus admonere nos potest. Regem certè ipsum ne fortunæ pòsthac tam facilè se committat, abundè iam docuit. Dicenti hæc Tarentino senatus assensus est omnis: ea erat senis autoritas, is rerum usus, quodque belli esset autor,omnis spes,ratioque vincendi in eo collocata videbatur, vt Coxæ sen- tentiam quamuis tacitis omnes comprobarent animis,nemo tamen ne ipse quidẽ belli dux Ioãnes à Tarẽtino dissentire aut videri palàm vellet,aut omnino auderet.Igitur mo tis à Sarno castris petiere Stabias.Id oppidum,vti rerum Romanarum scriptores prodi- dere,Syllæ iussu solo æquatum finitimos in vicos abierat. Postero dein tempore,quod eo propter loci opportunitatẽ,portusq; manufacti,multa mari cõportarẽtur,tuguria in

litore constitui cœpta: procedentibus inde seculis, tanquam in vicum multi mortales confluxere, donec oppidi nomen ac formam accepit: arce etiam in edito posita, quam egregie Alphonsus munierat, brachio ab ea ad mare deducto, vt cum vsus vocaret, per id immitti præsidium in arcem posset. Præerat arci, atque oppido Ioannes Galiardus, ex antiquis Alphonsi familiaribus, miti vir ingenio, & fide integra, cæterùm qui vt Hispanus vxori paulo nimium esset deditus. Ea erat Margarita Minutula, nobili loco nata, cuius frater Loisius arcem Lucerinam Ioanni in Apuliam profecto prodiderat. Siue igitur futurum speraret, vti Margarita Galiardum ad deditionem impelleret, siue quòd ea sponte deditionem fuisset polliciata, si castra eò admouerentur, Capaneo fratre instigante, hostes oppidum ingressi, nullo suburbium defendente: nam oppidani intra vallum, quod sub ipsam est arcem, confugerant, quatere confestim crepidinē tormentis cœpere: nec multo pòst à Galiardo deditio fit. Iisdem diebus Vicani, Massenses que ad Ioannē defecere. Surrenti quoq; trepidatū est, propter suspicionem familiæ Acciapactiorū, qui Ioannis, Renatiq; partes clàm fouebant. Præerat vrbi cum præsidio Antonius Caraffa, cuius prudentia effectū est, vti Acciapactiorū cōsilia parū prosperos euentus habuerint. Interea duces ipsi nunc minis nūc pollicitationib. Robertū Sanseuerinū ad deditionē solicitabant. Qui viribus diffisus, quòd omnē in se belli impetū versuros eos cerneret, facta deditione in castra hostium profectus, in Ioānis verba iurauit. Cuius exemplum Lucas quoque, quòd & ipse iisdem diebus in Brutijs male pugnauerat, secutus est. Etenim Antonius Centilia, quem rex in arce Neapolitana custodiendum curauerat, corruptis custodibus, noctu arcis postico, quòd ad mare est, Marilianum se receperat, indeque haud multo pòst in Brutios reuersus, bellum instaurauerat: quod captiuus dum esset, per Alphonsum, ac Iulianum fratres, & Ioannem Trauersum eius præfectum administrabatur. Lucæ ac Roberti deditione cognita, cæteri omnes Lucaniæ ac Brutiorum principes, populique præter pauca admódum castella, Andegauienseis sunt partes secuti. Igitur hostium duces Roberto dedito, cum de occupandis Cauis consilium cepissent, parum abfuit quin magnam ex improuiso cladē acceperint. Ea ciuitas magis quàm vrbs montanis in locis disposita vicatim habitat, multitudine tamen hominum frequens, ac situ naturali satis munita. Cauenses igitur relictis vicis, quos defendi vix posse arbitrarentur, in loca se munitiora contulerant, vbi de obsidionis aut tolerandæ, aut propulsandæ rationibus cum agerent, consilium iniere de inuadendis nocturno tempore hostium castris. Nam & Armatorum multitudine abundabant, et satis exploratum habebant, si res parum successisset, posse tuto se ad suos recipere: fauissetq; incœpto fortuna, ni re per transfugam cognita, castra repente ex eo loco mouisset hostis. Huic tot principum, populorumq; tam repentinæ defectioni non magis cladem ad Sarnum acceptam, quàm inconstantem ac perleuem Felicis animum causam dedisse satis constat. Qui si quam debuit animi firmitatem retinuisset, præter prædam in castris inuentam, vix aliud eo prælio ab hoste partum, aut quæsitum fuisset. Verùm enim adoloscens infirmo ingenio, nullo rerum vsu, addictus consilijs Francisci Infantis auunculi, hominis incompositi, ac sacerdotis parum continentis, nō deditionem modò vrbium, atque oppidorum statim fecit, sed supplex ipse ad Ioannem Antonium in castra profectus est. Ex ea deditione cum Nola, Salernumque maximè opportunæ vrbes hostium accessissent viribus, coactus est Robertus desperatis penè rebus suis consulere. Cuius exemplum Lucania, Brutijque ferè vniuersi secuti cum essent, periculosum regi vulnus inflixere: additis etiam defectionibus Loisij Iesualdi, qui in Hirpinis cum aliquot opportunis oppidis, rerum ad Sarnum gestarum nuntio accepto desciuerat: adhæc & Matthæi Extendardi. Quo effectum est, vti hostibus Argentio, Harpadioque potitis, in Samnites, Apuliamque aditus regi omnes intercluderētur. His et aliud accessit malum, quòd Franciscus comes Casertanus deterritus, & ipse Sarnensi primùm clade, pòst finitimorum etiam rebellione, maximisque hostium minitationibus, aliquantum nutabundus cum stetisset, consilijque incertus, tandem ad Ioannem inclinauit, matris potissimum suasu, ac Thomæ Brancatij, cuius consilijs, mater, filiusque acquiescebant. Quæ res Campanorum, atque Auersanorum animos vehementius fregit. Cū Petrus quoq; Mondragonius, qui Metalonū opportunū tenebat oppidum

pidum, clàm cum hoste consensisset. Vt iam Acerræ, Capua, Auersa, quæ solæ cis Lyrim amnem, Campaniæ vrbes in Ferdinandi fide atque officio perstabant, circumsessæ ab hostibus tenerentur. Licuit hoc potissimum tempore, atque ex hoc rerum statu cognoscere, quàm lubrica sit, periculisque exposita adolescentium administratio, parumque omnino moderationi apta, & propter rerum inscitiam, & quòd præsentes solùm res sibi ante oculos ponant, plerunque vana sequantur & incerta consilia, illis maximè consultoribus credentes, qui blandiri nouere magis quàm vera dicere. Quocirca Tarentinus Felicis inconstantiam veritus, qui paucissimis diebus ter rebellasset, specie quidem liberum, re autem captiuum eum in castris secum hebens, arci Salernitanæ fidum sibi hominem cum præsidio imposuit, Nolæ Vrsum magna cum peditum atque equitum manu præfecit, qui & Nolam tueretur, & Neapolim, Acerrasque assiduis discursionibus infestaret, cum ipse hyemare in Apulia decreuisset. Adhæc constiterat secum in Apuliam Robertum ducere. Sed ille senis maximè callidi, ac fallacis insidias suspectas habens, ex quo die abire è Tarentini, Ioannisque conspectu licuit, redire ad eos omni studio auersatus est. Conatus tamen est quo arctissimo posset vinculo deuincire sibi eum Ioannes, ascitum quidem cooptatumque in socium Crescentis, eo Gal li nomine Lunam appellant corniculatam. Est enim mos eius gentis principum, religiosam aliquam militiam pro arbitrio statuere: ad quam quos initiatos admittunt, iurare verbis conceptis cogunt, futuros se socios periculorum, neque vllo vnquam tépore arma aduersum laturos, fidem, amicitiamque perpetuam seruaturos: vbi etiã casus tulerit, auxilio futuros, in bello præsentes, armatosque in acie staturos, aut pecunia adiuturos. Adhæc stata sacra, & dies quosdam maximè solenneis constituunt, quibus interesse cunctos fas sit. Ii Confratres vocantur, quos & viuos, & mortuos, qui religionis eius, militiæque autores sunt, maximis prosequuntur honoribus. Insigni autem militię ipsius aliud alij est. huic Luna erat corniculata, quæ à Gallis Crescens dicitur, eaque ex argento brachio subligata gestabatur. Quo religionis ac militiæ genere honestatũ Robertum Ioannes sibi cum obligasset, Pius inde Põtifex Maximus illum haud multo pòst absoluit, quòd iudicaret eas nõ magis religiones, quàm cõiurationes quasdã esse pessimo exemplo institutas. Quoniam autem locus ipse admonuit, pauca de Roberto, deq; eius maioribus dicam. Roberto pater fuit Ioãnes, sancti Seuerini (id oppido nomen est) Comes, mater Ioanna, & ipsa quoque ex eadem cum marito stirpe edita. Quo mortuo superstitibus ex eo compluribus liberis, cœlebs ipsa, summa illos cura et aluit, & eorum res procurauit. Nam & domi parca erat, & continens: & quod esset supra muliebrem sexum animo elato & magno, vtrasque patris et matris vices gerere se videri volebat. Cumque eorum singulos materna prosequeretur caritate, Roberto tamen, qui natu erat maximus (qua prærogatiua paternus ei dominatus obuenerat) & indulsit supra maternos effectus: & dum augere quacunque ratione res illius posset, parum omnino pensi habuit. Ad cæteras autem matrona dignas artes illud etiam adiunxit, quòd, vt erat ipsa fidei, ac regij nominis colens, iisdem artibus, eodem etiam fidelitatis studio filium imbuit. Itaque nihil prius habuit, quàm vt Robertum egregiè institutum, Ferdinando quibus liceret artibus conciliaret. Ille igitur, vbi primùm ætas tulit, equitando, venando cũ æqualibus sese nunc iaculo, nunc gladio exercendo, nullo turpi otio adolescentiam labefecit: quo etiam tempore literis operam dedit, quas pòst natu grandior maiori studio complexus est. Is igitur artibus inter regulos facilè eminebat, Ferdinandoq; propterea maximè carus atque acceptus erat, naturæ quoq; muneribus ad ea adiutus: quippe cuius decora esset facies, statura procera, & cũ dignitate, oratio ꝓ tẽpore nõ minus suauis quàm grauis, atq; ingenua. Ipse facilis aditu, gratus rosponsu, atq; in primis vrbanus & liberalis, cuius etiam domus generosissimo ac probatissimo cuiq; quotidie pateret. Demum singulis in rebus nobilitatem præseferebat generis, quod alij Gallicum ab origine quàm Italicum malunt. Nobiles enim quosdam secutos è Gallia Normannos ac Viscardos duces, pulsisq; ex Apulia, Salentinisq; Constantinopolitani Imperatoris præfectis, virtutis merito donatos in initio oppidis, iisq; posteros eorũ imperitasse, in quibus Venusiam, Materam, Cupertinum, Neritonium fuisse tradunt. Qui dominatus indies magis magisq; auctus fuit bellicã ob virtutem, qua hęc quidẽ familia in Italia ex eo ad-

huc etiam floret. Quo factum est,vt dum partim ipsi regum quorumdam impotentiam,superbumque dominatum parum ęquo ferunt animo,partim ipsi á regibus timentur,aliquãdo familia omnis ad internitionem penè redacta fuerit,vix vno aut altero superstite. Adeò euertendæ illi nihil reliqui ad crudelitatem regibus ipsis fuit. Contrà, qui Italicam eam asserunt,nec olim fuisse,nec nunc quidem extare apud Gallos, Britannosve tali cognomento familiam: deductamq; agnationem volunt ab oppido,cui ex ea domo primus imperauerit,vt Celanam,Martianam, Ebulam,Molisiam, Aqueuiuã,quæ ab oppidis sunt agnominatæ. Sed ego longius fortasse digressus sum. Quamobrem ad incœptum redeo. Dum hæc ad Sarnum,proximisque geruntur in locis,Iacobus Picininus hostium partes secutus,á Britonoro,vbi hymauerat, mouens, per Cesenatium,atque Ariminẽsium fines profectus,decimo die ad flumen Cesanum peruenit. At Alexander, Federicusque,qui iussu Pij Pontificis ac Francisci Sfortiæ iter eius obseruabant,quòd eum locum maximè idoneum ad prohibendum transitum iudicarant, fluminis ripas fossa,aggeribusque munierant,ne transiret hostis facilè prohibituri.Pòst tamen veriti ne Picininus conuerso repente itinere Saxiferratum teneret, eò cum exercitu se contulerant. Itaque Picininus quanquã magno militum labore,nullo tamen obsistente,aggeres diruit,ac repletis fossis trans flumen exercitum ducit, et ad Esim fluuiũ eo die castra ponit. Quod sentiens Sigismundus, qui illum insequebatur, eo consilio, vt si Alexander Federicusque à fronte obstitissent,ipse à tergo includeret,confestim in Fanensem agrum redijt.Picininus die insequenti cum Loretiæ Mariæ templũ ex itinere ingressns,Diuam salutasset,ad flumen Potentiam castra mouit,quodq; in sola celeritate rem positam intelligeret,nocte intempesta mouens,cum ad ostia fluminis(cui loco Firmanus Portus est nomen)peruenisset,veritus ne mons, qui litori imminebat,ab aduersario teneretur,vbi qui exploratum missi fuerant,retulere liberum eum esse (decreuerat enim occupato eo ab hostibus,rem gladio experiri)continuato itinere, emensus eo die passuum septem ac triginta millia,ad Benedicti templum peruenit,quod à Truẽto flumine circiter octo millibus passuum aberat. Ibi duabus horis equo ac militi reficiendo concessis, cohortatus suos, vt quod reliquum erat ad fallendum hostem,æquis conficerent animis,de prima vigilia mouens instructo exercitu,ad Truentum peruenit. Hic cum à militibus,qui præsidij gratia Asculum venerant, item ab oppidanis ingens excitus esset strepitus, passimque noctu ingnes plurimi cernerentur, ratus hostem eò cum vniuersis copijs profectum, consistere agmen iussit. Ipse cum omni peditatu (erat enim in castris eius peditum duobus millibus amplius) magnoque gregarij militis numero ripas fluminis tentaturus accurrit, succisisque obicibus, & aggere æquato,vado inuento,primus flumen transijt: quem insecuti reliqui ripas occupauere, quibus occupatis,dato signo, reliquus exercitus traductus est,deque tertia vigilia vbi Columnella castellum positum est,tumulo capto cõsedit,plurimisq; factis ignibus, regni se fines ingressum finitimis significauit,quo alijs pro partium studio lætitiã afferret, metum alijs incuteret. Cum interea Federicus,Alexanderq; Maceratam profecti, quo portum Firmanum antecaperent,victi celeritate Picinini,incępto irrito,consilium mutare coacti sunt. At ille biduo tantùm quieti militum,atque equorum dato, inuitatus à Iosia,qui Andegauienseis sequebatur partes ad Turdini ostia,qui antea Batinus fuit, cõstitutis castris,ac decimo die machinis,cęterisq; bellicis instrumentis è naui exoneratis ad obsidendam ciuitatem Sancti Angeli proficiscitur.Iacobus Padulius,qui oppido cũ præsidio pręerat,diffisus mœnibus,quod æneorum tormentorum vim minimè possent ferre deditionem oppidanis suasit. Postridie quoque ciuitas Pinnarum,non expectata oppugnatione,deditionem fecit. Inde Laurentum profectus Picininus cum esset, & iam quassatis, ac dirutis muris sustineri diutius obsidio nequiret, tum Franciscus Aquinâs Marchio deditionem his conditionibus fecit,vt ipse cum omnibus oppidis,quibus plurimis dominabatur, ad Ioannem transiret Laurentani multę nomine aureûm quatuor millia penderent.Hinc ad Aternum profectus cui pòst ab oppido Piscaria factum est nomen,strato ponte,ac traducto exercitu in agro Theatino castra posuit, eo consilio,vt & agrum vastaret,& Iulium Camertem,quem nuper conduxerat, illic expectaret.Nam initio Truentum cum transijt,vigintiquatuor equitũ turmas,haud amplius secum ha-

cum habuerat. Interea vastabundus Theatium fines populatur, singulisque penè dieb. cum Matthæo Capuano prælia facit. Hunc rex propter fidei virtutisque opinionem oppido, atque vniuersę regioni pręfecerat: qui quanquam parua equitum ac peditum manu, Picinino tamen vbique occurrere, tueri oppido propinquos agros, populantib. metum inijcere, insidias disponere, fugare, capere, denique hostis conatibus omni arte obuiam ibat. Non multo autem pòst certior factus Picininus: Federicum atque Alexandrũ, qui plureis dies in Asculanorum finibus Bosium Sfortiam cum septingẽtis equitib. expectauerant, munitis ad Turdinum castris cõsedisse, decreuit aduersus eos cum vniuersis copijs regredi, euocata magna peditum auxiliarium manu, accito etiam Caldorarum exercitu, qui statim in belli initio ad Andegauiensem defecerant. Medius amnis vtrunque dirimebat exercitum, vtręque copiæ quotidie in armis erant, vtrinque imperatores rem egregie curabant: quid casu, quid industria parare posset, hinc atque illinc prospiciebatur: non dies, non noctes quietæ, nunc eques, nunc pedes ad arma currere, è castris se proripere, fremere omnes, ac prælium exposcere. Tres illius temporis clarissimi duces de virtute, gloriaq; certabãt, par robur, par militum audacia. Picininũ locus aliquanto editior tuebatur, hos arte ac labore parata munimenta: ille peditatu superior hi veteranorũ delectu: ille quòd rem sibi futuram cum duobus exercitatissimis imperatoribus intelligeret, eo maiores cõcipiebat spiritus, hi partũ multis bellis decus ereptũ iri sibi indignabantur. Excitabant etiam vtrunque exercitum studia veterum factionũ quę à Braccio, Sfortiaque ductę, multos annos in grauissimis bellis, acerrimis etiam pręlijs magis ac magis iras, odiumque accenderant. Illud verò partium alteri acerbum & graue, quòd morbo grauatus Federicus nec equo nec pedibus obire imperatoris munus poterat. Erat et vtriusque exercitus, quæ vtriusque factionis ferè semper fuerat, dissimilis disciplina, quòd Sfortiani cunctando, Bracciani prouocando lacessendoque bellum magis administrabant. Cum igitur multi quotidie è Picinini exercitu in stationem illati hostium, nunc singuli, nunc pauci, nunc etiam plures in certamen prouocarẽt, fortè accidit vti Saccagninus, cuius Picininus forti opera sæpe vtebatur, cum paucis equitibus, ac lecta peditum manu è castris progressus in planitiem, quæ media inter vtraq; castra interiecta erat, flumen transierit, prouocaturus eos, qui in statione pro castris agebãt. Hi despecta equitum paucitate, autore Marco Antonio Torello, qui stationi pręerat in Saccagninum illati, magna peditum strage edita, reliquis in fugam versis trans flumen præcipites egere. Quod conspicatus Picininus, Iulium Camertem fugientibus summittit. Hoc cognito Alexander omnem exercitum armari iubet, septemque equitum ordines extra vallum progredi, qui subsidio stationi essent, imperat. Quod vbi Picininus intellexit, è castris cum omni exercitu se proripiens, vbi in planum peruenit, duas lectissimi equitis alas in dextro ac sinistro cornu statuit, alterique Ioannem Comitem, alteri Ramundum Anechinum præficit, ijsque imperat, ne quo casu locum deserant, præterquam vt cedente aduersario pedetentim æquo passu in portam castrorum quamconfertissimi ferantur. In media versari iubet acie Syluestrum Lucinium, ipse milites cohortari, nunc singulos alloqui, nunc simul plures, fortia cuiusque facta referre, vulneratos ex acie subducere, recentes fessis, saucijs integros summittere, nunc addere suis animum, nunc terrorem aduersarijs incutere, nihil segne, nihil remissum agi sinere, sæpe ante suorum ora volitare, in hostem strenuum quenq; immittere, sępe ex acie excedens prospicere hostium ordines, suas atque aduersariorũ res expendere, quid cauendum, quid sequendum esset cõsiderare: nihil denique pretermittere, quod casus offerret, quod ratio suaderet, aut belli disciplina, totque annorum ac præliorum vsus ostenderet. Hoc prælio videri potuit (si quando aliâs) fortunam ipsam belli dominã, mediam sese statuisse inter vtranque aciem, nunc his, nunc illis victoriam offerentem, atq; aliâs in illos inclinantem, aliâs retrahentem sese: ludificari imperatores ipsos, nec pati eo die, ea acie discerni, vtrius exercitus milites, vtrius partis duces aut fortius rem gererent, aut maiore animo consilioque administrarent. Nanque alia parte Alexander summa vi, diligentiaque curare omnia, quocunque casus vocasset illic adesse, plura simul prospicere, periculis occurrere, prehensare alios, alios hortari, voce, vultu, manibus, quid agi vellet significare. Imperatorum præsentia diuersis locis pugnam instaurabat,

multi vtrinque cadebant equi, viriq́ue. Ipsę locorum angustiæ,magnaq́ue ducum peritia,spectata item veteranorum virtus,& equorum,virorumq́ue recentium alacer successus,summis animis,ingentibus conatibus fieri,ac tentari omnia cogebant.Itaque armorum strepitu,equorum fremitu, procurrentiumq́ue militum clamoribus,alibi cadentiũ gemitu, aut vrgentium lætis conclamationibus cœlum complebatur. Interdum tanta ira,irritatisq́ue adeò certabatur animis,vt pręter ictus,hastarumq́ue fragores,magno silentio pugnaretur,vtranque aciem nunc spe,nunc fortuna ludificante. Et iam in noctē pugna protracta erat,cum Picininus frustra sæpius tentata palustreis ꝑ locos via, quod irrumpi intra munitiones,quæ amnis vada impediebãt,nulla vi posset: circiter secundã noctis horam iussit,ab dextro atque sinistro cornu vtranque alam, què maximè confertа hostium acies erat, irruere, tanto impetu, vt in vallum vsque vtroque à portæ latere penetrauerit. Qua facta impressione,multi vallo exclusi capiuntur. In hac pugnæ atrocitate, tantoq́ue rerum discrimine Federici præsentia plurimum contulit. Nam victus necessitate in equum se inferri cum iussisset,laborantibus in tempore affuit:quà acies inclinabat,recentem militem summisit, hortatus pro loco ac tempore,vt alij sensim cederent, quos in locum iniquum progressos intelligebat: alij obdensatis hastis,gladijsq́ue cuneo facto,confertim hostem repellerent. Agnouit Feltrensis miles imperatoris sui artes atque consilia:itaque nunc sensim cedendo: nunc acri conatu propellando effecit ne ingens ea nocte clades acciperetur. Repulsus à vallo atque à porta Picininus in castra redijt,ignibus qui è fragmentis hastarum incensi sunt, lucem, facesq́ue ministrantibus. Mane vbi Sol illuxit, magna hominum, maior equorum strages apparuit, fœda terrę facies truncis,cruore,cadaueribus.Cernere erat in ipsis castris ferè sternuum quẽque tum peditem,tum equitem,qui in pugna non cecidisset vulneratum,sauciorum gemitu tabernacula resonare,equos,viros passim animam agere,alios cæso aut capto amico dolere,alios aut sua,suorumq́ue,aut hostium fortiter facta referre. Erant qui imperatorem suum qui hostium duces aliam ob causam aut laudarent,aut accusarent,nemo tamen qui non fessum se,atque defatigatum diceret, tantum præterita dies laboris,ærumnarumq́ue attulerat. Igitur nocte insequente Federicus,Alexanderq́ue communicatis consilijs, veriti ne hostis positis à tergo castris, pabulationem ac regressum prohiberet,magno silentio egressi,summa etiam diligentia adhibita,ne discessus hosti nuntiaretur à perfugis,equis,qui grauius vulnerati erant, relictis, sarcinarumq́ue inutili onere,magno itinere breui spatio confecto ,trans Truentum, proximè Cryptasamaras se recipiunt.Quos eo die Picininus parum cum posset assequi,postridie ad Truentũ peruenit,eo consilio,vti illos insequens in eam Piceni partem,quæ nunc Marchia dicitur, bellum trasferret.Sed retractus à Caldoris,principibusq́ue alijs factionis Andegauiensis,metu Matthæi Capuani,& Alphonsi,Iniciq́ue Daualorum,qui cum Enneco Geuara ad Amonis Vastum non exigua equitum manu æstiuabant,quorum ipsi præda futuri essent,in Theates paulò pòst regreditur. Reuerso confestim Francauilla, Bucclanicum, Villamagna, Lancianum,impellēte Tuccio Ricio,cuius magna in eo populo autoritas erat,sese dedidere. Quibus deditis, Sarum transgressus(quod interea Ennecus cum fratribus in Campaniam ad ferendam regi opem festinarat)omnem eam regionem paucis diebus cepit. Quæque enim oppida,quiq́ue proceres,primatesq́ue in Ferentanis erãt, statim ad Picininũ nuntios de deditione misere.Arcium pręfecti post admota tormenta cum de auxilio desperarent,paucis pòst diebus fidei Picinini sese permittunt. Quo facto,expugnatisq́ue magno labore plerisq́ue castellis,quæ in finibus Theatinorum erãt Matthęum intra vrbem inclusit.Tum restitutis oppidis Antonio, Caldorisq́ue alijs quæ sub Alphõso rege amiserant,ijsq́ue cũ parte copiarũ relictis qui darent operã, ne quę incursiones à Matthæo fierent,ipse per fines Pelignorum in Marsos profectus est. In itinere Sulmonenses,item Ioãna Celana,& Petrus Cantelmus Populensis comes,missis oratoribus ei se dedidere: ac paucis diebus Marsis, Pelignisq́ue vniuersis præter Tellacotium captis,aut deditis,nactus occasionem occupandi Tiburis,Romæq́ue potiundæ, Sabinorum fines ingressus,plurimis castellis direptis, Siluestrum Lucinium cum mille equitibus,peditibus sexcentis præmisit,qui Tibur prodentibus præsto esset. Verùm opera Iordani Columnæ cardinalis irrito incepto redijt. Nam Iordanus quanquam ad-

uersus regem cum Picinino consenserat, maluit tamen Romano pontifici fidem seruare. Igitur Syluester in Palumbariæ agrum digressus (nam Iacobus Sabellus Picinini partibus fauebat) Latium, propinquosque vrbi agros ita vastauit, vexauitque, vt metu, terroreque cuncta compleuerit, magna etiam pecunia, per speciem induciarum, finitimis è populis cõparata. Quæ res Pium pontificem magnis diurnis, nocturnisq; itineribus (nam ea tempestate Senæ agebat) properare Romam compulit. Interea Franciscus Sfortia, cum intellexisset parũ prospere, ac pro antiqua gloria ab suis pugnatum, veteri exercitu paucis diebus restituto, nouo etiam scripto, ac misso Donato, quem nouis copijs præfecerat, iussit vtrunque imperatorem cum omnibus copijs in Sabinam ac Latium primo quoque tempore proficisci. Qui iunctis simul exercitibus cum Antonio Picolhomineo, quem Pius copijs suis præfecerat, aduersus Sabellum ac Syluestrum bellum gererent. Sed quòd hyems iam appetebat, expugnatis aliquot castellis, maturè in hyberna concessere: quod etiã ab hostibus factũ est. Nam copijs diuisis Picininus Syluestrum Palumbriæ, Ioannem Comitem & Carolum Ballionem cum parte copiarum in Marsis collocauit: ipse Hortonem profectus, reliquos in Marrucinis, Theatibusque distribuit. Quoniam autẽ ab sapientibus traditum est viris, nihil eodem statu, quo est ortum permanere, quid mirum, rerum, ac locorum nomina cum ætatibus simul immutari? Igitur ne ijs, qui vetera sequuntur, noua quoque ignota sint nomina, placet quæ nunc sunt, & quę olim fuere appellationes regionum, in quibus à Picinino bello hoc gestum est paucis describere. Aprutium vnde nomen ceperit, affirmare vix ausim: alij enim ab apris ductum putant, quòd cum asperrimi montes, siluestriaque admodum in eo sint loca, apris inde frequentibus abundet: alij, quòd pars quædam eius Pręcutinorum quondam esset, corrupto nomine pro Præcutio Aprutium dictum volunt. Sunt qui à locorum asperitate deducant, factumque ex Asprutio Aprutium velint, idque nomen montanis primò locis inditum, pòst verò ab ijs qui regũ vectigalia exigerent, paulatim productum plures simul regiones complexum esse, Siquidem Marsos continet, qui nunc in Tallacotienses, Albenses, Celanenses, Aquilanos, Mareriosque distributi sunt, etsi Sabinorum hi quadam ex parte, quàm Marsorum olim magis fuere. itemq; Carpseolanos. adhæc Piceni partem quæ à Truento Aternum vsque hinc Aquilanorum mõtibus, illinc Hadria continetur. Isque ager ab ijs, quæ in ea regione sunt, oppidis nomen accepit, vt Teramanus, Hadrianus, Pinnẽsisque. Nam quæ pars maximè septentriones spectat, olimque Sabinorum fuit, ea nunc Montanea vocatur. Peligni cum in treis olim diuisi essent partes, quæ in plano sita est, eam incolæ Valuam nominant, in qua Sulmo est nobile, ac frequens oppidum, totiusque regionis emporium. Reliquę partes duę, ob cœli inclemantiam ignobiles factæ, desertæque penè à cultoribus, pabulum æstate pecudibus ministrant. Quod ab Aterno et Saro, id est Piscaria, & Sangro fluminibus, ac Maiella et Coctia montibus clauditur, Hadriaque alluitur, in qua sunt Horto, Lancianum ac Theate, olim Marrucinorum fuit, in quibus Theates præstabant. Quod est à Saro Trifernum vsque Ferentani tenebant, mons hodie quoque Ferentus dicitur. Post quos sunt Dauni. Ferentanorum quondam celeberimum fuit oppidum Istonium, nunc est Vastum ab Amone agnominatum. est in eo tractu celebre oppidum Atissa à Pelignis per Appeninum quà in meridiem vergit, Samnites, ac Campaniam pertingit, Vulturno flumine dirimente, qui agrum Venafranum ab Iserniensi diuidit. Hæc loca Samnites olim tenebant. Cæterùm Aprutium vniuersum regum præfecti in parteis distribuunt duas. Nam quod ab Aterno ac Marsorum clauditur montibus, id vlterius Aprutium appellant, quod Marrucinos, Pelignos, Ferentanos, & partem Samnitium complecti diximus, huic citeriori Aprutio nomen fecere, vtrunque Piscaria (vt dictum est) fluuio dirimente. Sed redeo vnde digressus sum. Ferdinandus accepta Sarnensi clade, cum se Neapolim recepisset, Phyrrum Baucium, Ennecum Geuaram, Inicum, & Alphonsum Daualos, qui nuntio cladis accepto statim se in Campaniam contulerant, cum equitibus quadringentis, et aliquot peditum cohortibus, Acerris, Robertum Vrsinum Auersæ cum præsidio imposuit. Ipse nunc Capuæ, nunc Neapoli agere, reliquias exercitus colligere, pecuniã quantã posset, publicè, priuatimq; cõquirere, equos, arma, tela vndiq; cogere. Hoc tempore maximè cognitum est, ciuium beneuolentiam, diuitiasq;

non eos qui ærarium illati essent, regum thesauros esse. Nanque eques,mercator,opifex,nobilis,ignobilis,inquilinus, etiam sacerdos certatim regi pecuniam maxima pars sponte,pauci rogati offerre,atque elargiri, alij bellatorem equum, alij mulum clitellarium : erant qui thorces,loricas,arma,tela,hastas: qui pannos vestiendis militibus, qui coria loricandis equis, telas faciendis tabernaculis, nullum denique rerum genus omitti, quod reficiendis copijs, atque instruendis militibus conduceret. Isabella regina nunc in templis, nunc publicis in locis sese ciuibus ostendere, præferre paruos liberos,Alphonsi nepotes dicere,qui de populo Neapolitano tantopere esset benemeritus : ciues eos esse Neapolitanos,Italici generis,apud ipsos genitos,altos, educatos: non Gallicā præferre insolentiam, non peregrinos mores in vrbem illaturos:cum ipsorū liberis,ac nepotibus ætatē acturos:cum ijs diuitias,honores,magistratus distributim partituros: cum ijs pueritiam,cum ijs adolescentiam, cum eisdem quoque senectutem exacturos : regias opes, regni administrationem in eorum arbitrio ac manu futuram. Se verò quid nam aliud curaturam,quàm vt publicè, priuatimque Neapolitani populi patrociniū gerere videretur ? Hæc dicendo, lentos excitabat,excitatos impellebat,impulsoscōfirmabat,ipsa magna & excellens habebatur. De qua quoniam res admonet, pauca dicam: Isabellæ pater fuit Tristanus, comes Cupertinensis, ex Claromontia familia, quæ in Gallia vlteriore habita est nobilissima : mater Catarina, Ioannis Antonij Tarentini, qui bellum hoc excitauit, vtroque è parente soror. Patre mortuo, Ioannes Antonius eam ,quæ minima natu erat, cum quatuor sororibus Lipij in Salentinis habuit, atque educauit. Post collocatas autem sorores, & Alphonsi victoriam,auunculi opera,Alphōso etiam cupiēte,Ferdinando nuptui tradita est:quem pater in regno Neapolitano hęredē instituerat.Ipsa statim à primis annis mirum pudicitiæ ac cōtinentiæ studium præ se tulit,domi parca,nō tamen alieni appetens:formæ quantum dignitas posceret studiosa,religioni non sine superstitione dedita,facilis aditu, in responsis libera magis quàm aspera,magno animo,magno consilio,constans in aduersis, lenis in prosperis,populari eloquentia, quæque nihil fictum aut compositum præseferret,iusti atque honesti etiam ad contentionem colens.Quo minus autem gratitudinem exercere atque liberalitatem posset, mors prohibuit. Bello enim finito, rebus tamen regni nondum planè compositis, Neapoli diem obijt, cum sex iam liberos enixa esset. Mors eius vulgo molesta,quòd vitam longè vtilissimam omnes præsertim boni arbitrabantur. Igitur rex aliquot turmis equitum restitutis,militibus etiam è classe accitis,circiter idus Octobris Capuam mouit,ac direptis Formiculis, finitimisq; aliquot castellis in deditionem acceptis, aduersus comitem Cerretanum profectus, confestim eum ad deditionem compulit, Carolo maiore natu è filijs obside accepto. Inde à Terrecusanis arcessitus,die vno vniuersa Caudinorum castella recepit, arce Aërolæ in quam mortales multi confugerāt,circumsessa,& Alphonso Daualo cum pręsidio illic relicto qui obsidioni præesset, repenteque aduersus Franciscum comitem Casertanum profectus,Ducentam diripit, Munditianum incendit, Vallem ad deditionem cogit: ac paulo pòst Francisco dedito, Pomilianoque recepto, Argentium circumsedit: quo minus autē rex oppido per vim potieretur,tempestates prohibuere. Nam cum bruma iam appeteret,increbuere tempestates,adeò vt pleraq; tabernacula discinderentur,aut torrētibus correpta haurirentur,qui è finitimis deuoluebantur mōtibus,equis,virisq; simul immersis, demū corruptis omnibus,militaria etiā tuguria,quę pro tempore stramentis constructa fuerant,passim natabant: fœdi dies,noctes longè fœdiores erant. Quod sentiens Matthæus Extendardus,cum etiam speraret Vrsum,quem Tarentinus Campania decedens, quadringentis cum equitibus Nolę reliquerat, comparatis auxilijs subsidio venturum deditionem differebat. Tandem cognita regis constantia,militumq; pertinacibus animis,Ferdinandi se fidei permisit. Quod idem paucis pòst diebus Iacobus Galeota,qui Harpadium cum præsidio tenebat, secutus est. Nam & Iacobus quoque ad Andegauienses defecerat, pòst rem in Brutijs aduersus tumultuanteis bene gestam. Interim qui in Aërolæ arce circumsessi premebantur,cum se vndique circumuallatos intelligerēt,& spe annonaque deficerentur,nequicquam ab Vrso subuentione tentata,& iam rex cum omnibus adesset copijs,pacti corporum incolumitatem,arcem tradidere.

Qua tra-

Qua tradita, Ferdinandus, quòd cœli fœda vis ferri vltra nequiret, in Montifuſculi vicos ibidem hybernaturus conceſſit. Nam Tarentinus, Ioanneſque Lucanis ac Campania relicta, in Hirpinos primò Ieſualdum, pòſt Vallatam Charifraſque inde in Apuliam finitimaque in loca diſceſſerant. Satis enim conſtat, Tarentinum cum videret Ferdinandi res proſtratas, Gallumque ſibi præfidentem, mutato conſilio, rebus ſuis ita conſuluiſſe, vti relicta Campania, Ferdinandum penè circuſeſſum, ad erumpendũ inuitauerit: clàm etiam miſſis ad Iſabellam nuntijs, qui bonum eum habere animum iuberent, regẽque confirmarent: quippe cum ab ijs, qui Ioannis res ſolùm ſpectarent de ſe capiendo conſiliũ initum aut ſenſiſſet, aut propter metum, qui ei ſummus inerat, ſuſpicatus eſſet. Per eoſdem dies, ac poſt labefactatos admodũ Argentij muros Robertus Sanſeuerinius comes Calatinus, quem Franciſcus è Gallia citeriore, propter ſingularem uirtutem ac rei militaris diſciplinã, cum exercitu miſerat, è portu Formiano ſoluens, ad regem cum paucis venit: cuius aduentus non gratus modò, verumetiã expectatus regi fuit: tum quia vir bellicoſus & acer, atque in victorijs enutritus: tum quòd Franciſci ſororis cum eſſet filius, magnam popularibus ſpem, maioris regi ſpiritus excitauit. Huic è naui deſcendenti præſto ad litus rex fuit, declarauitq; quo ſuæ, quo hoſtium res in ſtatu eſſent, quid illum agere vellet, quid ipſe pararet, cuncta ſimul aperuit: & primo quoque tempore, vt equite in nauibus impoſito, exercitum omnem è Formiano ac Fundano in Baianum traduceret, ac Puteolanum agrum hortatus eſt. Hæc duobus fermè annis geſta.

FINIS LIBRI PRIMI.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE FERDINANDO PRIMO REGE NEAPOLITANO ALPHONSI FILIO

LIBER SECVNDVS.

INITIO inſequentis anni, qui fuit milleſimus quadringenteſimus ſexageſimus primus à CHRISTI natali die annus, Robertus Sanſeuerinus, quòd in parteis Andegauiẽſeis, deſperatis Ferdinãdi rebus inuitus declinaſſet, aſpirante iam regijs rebus fortuna, cum de ſe regi conciliãdo conſilium cepiſſet, clàm ad illum miſit, qui reditum eius in Campaniam inuitaret. Itaque rex circiter Idus Ianuarij ex hybernis mouens in agrum Veſuuinũ magna cum parte copiarũ proficiſcitur. Nec multis pòſt diebus Robertus ad eum venit, vbi cõmunibus de rebus cum diutius cõſultaſſent, tandem placuit vti ille cum Roberto Vrſino, & parte exercitus Coſſentiam maturaret, ad ferendum arci auxiliũ, quæ indies arctius premebatur. Hi maturè neceſſarijs ad expeditionem comparatis, paucis diebus magno itinere confecto, pluribus interim caſtellis captis, aut deditis, Campanianum cum ad flumen perueniſſent, nõ longius duobus millibus paſſuũ à Coſſentia, vbi inſtructo exercitu, tantiſper in acie ſtetere, donec præmiſſa turma equitũ, de aduentu ſuo Franciſcũ Siſcarem, arcis præfectũ, certiorem fecere, qui ſeptẽ iam menſes incluſus tenebatur. Inde ad Caſtellũ Francum profecti, partim intra oppidum, partim ſub mœnia conſedere. Quo tempore Lucâs etiam Sanſeuerinius affuit tribus cũ peditum millibus, equitibuſque ſexcentis, Roberti voluntatem ſecutus. Hi conſilijs prius communicatis iuſſerunt milites corpora curare. poſtridie autem albeſcente cœlo, iuſſis militibus ſe ad pugnam parare, inſtructo agmine Coſſentiam petunt. eſt ante vrbem propter Biſſentum flumen locus cui nomen eſt, ad Reuocatos, forum rerum venalium. Huc poſtquam duces cum exercitu peruenere, inito ſimul conſilio, cohortati milites, vt ſe prædæ magis quàm pugnæ accingerent, decreuerunt montem occupare, qui arci ab occaſu aduerſus eſt. Is mons magna manu à Nicolao Antonio Caruleio tenebatur. Namque hoſtes de aduentu Robertorum edocti coacta manu ſeptem millium peditum è propinquis oppidis, montem occupauerant. Equites

magno impetu facto,peditem è monte facilè deijciunt: qui pugnæ parum assuetus,vbi equitem cõfertis ordinibus inferri vidit,pars abiectis armis,fuga sibi consulit: alij dum hortante Caruleio certamen ineunt,irruente equite aut capiuntur,aut vulnerantur:nec multo pòst vniuersi in fugam versi,montem liberum equitibus relinquunt. Quocirca duces victoria ac celeritate freti ne quod ciuibus tẽpus ad prospiciendum relinqueret, statim è monte descendunt. Siscar arcis præfectus,præmissis qui rem certius explorarẽt (verebatur enim ne fraude peteretur)vbi superata conualle,venire ad se copias instructas vidit,&vtrunque ducem,signa militemq; cognouit,cohortatus vti rem impigrè gererent,intra arcem eos accipit. Tum Robertus Vrsinus,quò spe,animisque militem impleret,quod etiam celeritatis præsidio vtendum intelligebat: Milites,inquit,in vrbe vobis prandendum est. Macti virtute estote, vallum mecum rescindite. Quo dicto accensus miles,alius vallum rescindit, alius aggerem diruit,pars cominus pugnans munitionem peruadit. Qui ꝓ munitionibus pugnabant, vix prima impressione sustentata, proiectis armis sese fugæ mandant, quibus immixtus pedes decliuem per locũ nullo vltra obsistente, vrbem ingreditur. At ciues repentina re attoniti,non obuiam ire hosti,non arma capere,non abiectis repagulis vrbis vias obsidere, alius domo sese includere,alius militi manũ dare,plerique in tẽpla cõfugere:mulieres,impuberes,senes clamore, lamentatione, eiulatu cœlum implebant. Militũ irrupionibus, portarum, claustrorũque fragore tecta viæque resonabant. Interea Vrsinus vrbis porta securibus effracta,equitatũ immisit. Hic verò tota vrbe peruagatus miles, quòd tunc omnino capta vrbs videretur,nihil reliqui facere,non profanis,non sacris parcere,pro cuiusq; ira ac libidine res geri,rapi virgines,matres spoliari,pueros è parentũ complexu diuelli,luctu ac miseratione ciuiũ non domus,nõ viæ,non templa vacua esse, omnia demum acerba,fœda, crudelia in victos fieri. Interdum victores ipsi, dum alius alij prædæ cupiditate vim infert,arma in se conuertunt,adeò miserabilis facies direptionis erat. Capta igitur ac direpta vrbe,cum fœdæ etiam tempestates accidissent,diebus aliquot militi ad quietẽ concessis,de communi ducum sententia placuit, productis ex vrbe copijs, magno prius in arcem commeatu conuecto,finitima loca tentare. Itaque magna cum fiducia,maiore hostium metu Cossentia egressis,Silanum statim deditur,inde Martoranum ac Neocastrum. Nam Centilia, Franciscusque Neocastrensis comes, diffisi mœnibus Maidam concesserant. Neque ita multo pòst Bisinianum per vim captum. Quæ res regionẽ vniuersam longe maiore formidine impleuit. Oppido enim in editis ac prę ruptis locis sito habitatoribus frequenti, quo inermi vix militi patêre accessus existimaretur,primo impetu expugnato, nihil ijs ducibus,nihil tali militi inuium,atque inaccessum fore metus persuadebat:nec aberat,quin breui maximã regionis partẽ in regis ditionẽ redigerent. Quod sentiens Tarentinus,confestim Iacobũ Picininum è Marrucinis arcessit,qui Roberti agros,oppidaq; ,quæ in Lucanis essent,vastaret. Itaq; per Samnites profectus Picininus, Montemaureum admotis ęneis tormentis primùm expugnauit:dein Caluanicum dolo magis quàm virtute captum diripit,parua etiam aliquot castella,vicosq; plurimos populatur: ferro igniq; quà iret,cuncta vastat,corrũpitq;: suos ingenti pręda hostes metu ac pauore plurimo afficit:vt nec rex, licet misso satis cum valida manu Roberto Calatino,eius cohibere impetus posset,et Sãseuerinius incepto desistere cogeretur. Cęterùm ille inito cum Vrsino consilio,quo regressus esset eorum formidolosior, &hostem lateret,superatis Brutiorum saltibus in Apuliam declinauit: magnaque celeritate vsus,Iuuenatium à Tarẽtino plureis iam menses circumsessum,atque ad vltimam necessitatem redactum, comportato frumento fame atque obsidione liberauit. Id oppidum tempestate nostra satis celebre,atque habitatoribus frequens est:atque vt quidam arbitrantur,Egnatiolum initio dictum, quòd fortasse diruta Egnatia celebri quondam vrbe,in ea maris ora sita,qui ea è clade superfuerant, ibidem consedere. Nam & à Baro, quæ nunc quoque celebris vrbs est, ac regionis eius caput, Barolum in eadem ora sitam vrbem, duxisse nomen opinantur. Veri tamen est simile,loca illa maritima, quo tempore mediterranea à Langobardis primò pòst verò à Normannis tenebantur,propter assidua bella,quæ aduersus eos Constantinopolitanis ab Imperatoribus gerebantur,mirum in modũ celebrata,maritimisq; aucta comportationib. increbuisse cultoribus,ac

bus, ac ciuibus. Cæterùm veritas ipsa apud eos qui harum rerum studiosi sunt, sum ma teneat locum. Igitur oppidum ipsum quanquam mare liberum, ac patens habet, tamē eò ne comportari frumentum nauibus posset, à Tarentino omni arte curabatur. Nam finitima continentis oppida cum ei parērent, eò rem perduxerat, vti corruptis quæ in agris erant omnibus, prohibitisque rerum comportationibus, vix ciuibus paucorum dierum cibaria superessent. Robertorum aduentus, vt Iuuenatiensibus pernecessarius, sic Tranensibus, Barolitanisque maximè gratus atque acceptus fuit, cum viderent regias res paulatim respirare, vagarique per Apuliam Ferdinandi copias: atque eo magis, quòd plureis iam menses occupatis ab hoste vndique finitimis oppidis atque itineribus, vix nuntius ad eos regijs de rebus peruenisset, famaq; omnia aduersa diuulgarat. Roberti confirmatis ciuium animis, communicatisque cum Francisco Baucio consilijs, qui Andriç dux præerat, Canusium primo, dein Venusiam profecti, vbi cum Masio Barresa, vrbis præfecto, quæ de communi sententia visa sunt, composuere, paucis diebus in Lucanos, indeque in Campaniam peruenere. Quorum aduentu cognito Picininus, & ipse distributis copijs sese in Apuliam ad Tarentinum recipit, adducta secum Neapolitana Lucretia, cui ea maximè fidebat. Hæc est illa Lucretia, cuius per orbem terrarum amores fuere quàm notissimi. Eam Alphonsus adamatā propter formæ, qua præstabat, excellentiā, suauissimæ etiam puellæ illecebris senex ipse delinitus, diuitijs, opibus, auctoritateque ita extulerat, vt plerique arbitrarētur, si Maria vita excessisset, legitimę vxoris eam loco habiturum. Alphonso mortuo, Lucretia in arcem sese Vesuinam cum thesauris contulerat: quibus cum timeret, quòd Ferdinandum bellis exhaustum intelligeret, adduci nunquam potuit, vti eius se fidei crederet, quin etiam clàm cum hoste cōiens, parum amica consilia agitabat animo, metu, atque ambitione præceps. Interea appetente iam Vere, Pius pontifex Maximus Antoniū sororis suę filiū, mille cum equitibus, ac peditibus quingentis maturare ad regem iubet. Præerat ijs Ioannes Comes vir impiger & strenuus, atque in rebus bellicis maximè exercitatus, quem nuper magnis stipendijs, maioribus pollicitis Pontifex à Picinino distraxerat. Hic saltu Minianensi impigre occupato, ac rescisso aggere ad regem, qui per id tempus Capuę agebat, peruenit: confestimque aduectis ex vrbe machinis, ac tormētis æneis, Castellum, quod est ad Vulturni ripam, quà mare illabitur, oppugnare adortus est: quod cum à Marino Martiano impositis teneretur pręsidijs, miles ipse pręsidiarius campos Leborios, omnēq; Campaniam, quæ cis Vulturnum esset, populationibus infestabat. Oppidani, quique in præsidio erant, diffisi mœnibus, paucos postquam oppugnari cœptum est dies, deditionem fecēre. Inde Antonius, Ioannesque Scafatum profecti, castellum aggrediuntur. Cum autem oppugnatio ipsa difficilior esset, quod castellum in insula positum, Sarno flumine cingitur, turrim quatere duabus è regione bombardis incipiunt. Ea quanquam maxima crassitudine, biduo tamen continenter quassata, ruinam facere cum cœpisset, pontem ab ea parte comportata materia extruunt, quo strato per ruinam turris milites ingressi castello potirentur. Quod veriti castellani, sese Antonio dedidere. Per idem tempus Marcus Antonius Torellus, & Petrus Paulus Aquilanus, alter cum equitum turmis sex, alter cum duabus à Francisco missi, iunctis cum Matthæo Capuano copijs pleraque oppida, quæ in Pelignis, Marrucinis, Ferentanis, Præcutinisque æstate superiore ad Picininum defecerant, facilè recuperauere ciuium animis in regem inclinantibus. Quæ res Picininum ex Apulia statim reuocauit. Nam longa naui è Manfredonia Turinum, mox Hortonem delatus, audita obsidione Loretanæ arcis, quam Matthæus recuperato oppido acriter oppugnabat, lectis cum peditibus Moscosum proficiscitur: vbi equites, quos diuersis è locis arcessebat expectare decreuerat. Scafato dedito Ferdinādus iūctis simul cū Antonio copijs è Cāpania mouit, eo consilio, vt in Apuliam profectus segetes, quæ maturæ in agris essent, corrūperet. Paucis tamen diebus in oppugnando Monteforti frustrà cōsumptis, per Samnium iter faciens, aliquot etiam castellis in itinere receptis, cum ad Apenninum peruenisset, sub Sabinianum cō sedit: inde superato monte, cui nunc Crepicorio nomē est, in Apuliam descendit: positisque ad Troiam castris, finitimos inde agros pluribus diebus vastauit. Erat autem vastandi genus duplex, quod quę minus maturę erant segetes ad equorum pabulum: quę

iam maturæ,ad vsum hominum secabantur. Cum enim rei frumentariæ laboraretur inopia,nullaq; esset panis in castris copia,triticum ahenis excoquebatur, in cibũ tum peditum,tum equitũ. Cumq; mortales permulti montanis ex oppidis & in ijs mercatores penuria frumenti ac lucri gratia venirent in castra, ad frumentationis famã, inde miles vastationi factus est intentior ob lucrum ac laboris pretium. Itaque castra ipsa ad mercaturam penè conuersa ,horreum quasi quoddam ea æstate præbuere finitimis.Extitit autem ipsis solstitij diebus frigoris tam atrox vis,vt necesse fuerit vineta concidi,ac frugiferam quanque arborem,ad ignis castrẽsis vsum: res sanè rara,atque annotatu digna propter temporis ac regionis illius naturam. Vastatis igitur Troiæ subiectis campis rex inde mouens, sub Vulturnium consedit, simili euastatione in agro Lucerino vsurus. Quo tempore aliquot etiam castella, quæ ad radices montium,quæque in ipsis sunt iugis posita deditionem fecere. Quo minus autem Luceria tentata fuerit,Ioannis præsentia obstitit,qui satis magna equitum ac peditum manu vrbem tuebatur. Qua è re leuia quotidie prælia diuersis locis committebantur. Adhæc Estensis Hercules,qui Fogiæ cum præsidio præerat,discursanteis regios à liberis populationib.prohibebat.Inde rex Sanctũ Seuerinũ petens oppidũ,insequẽti die recipit. Oppido enim egressus Nicolaus Rosa,cuius propter opulentiam magna inter populareis erat autoritas,impetrata venia seque, & oppidum regi dedidit,quod tamen diutius in fide haud permansit. Dein rex ad Turrim,quæ Dragonaria dicitur,motis castris,tentauit Carolum Sangrium,sub cuius ditione finitima erant castella,ad deditionem pellicere: profectusq; ad Turrim maiorem alloquendi illius gratia, irrito inde incœpto redijt. Quippe cum soluto statim colloquio, Carolus Luceriam ad Ioannem profectus,regem ludibrio habuerit,arbitratum facilè illum ad se traducturum.Nam Ferdinandus,quòd Honorati Fundani,fidelissimi sibi reguli Carolus gener esset, per illius homines , quos ea de causa ad se accierat,moturum se adoloscentis animũ ratus,multis ac magnis eum promissis per eosdem honorauerat. Sed ille quanquam adoloscens ,astu tamẽ instructus,atq; consilij dubius in initio subblãditus est regi,dum hac ratione dies plureis tereret, quibus præteritis,regem intelligeret siti,atq; ardoribus exagitatũ, suis è finibus cum exercitu discessurum. Hac deceptus spe rex,frustraq; ab adoloscente habitus,Rhodum, quod est oppidũ ad mare situm vniuerso cum exercitu proficiscitur,vastissimã per planitiem, ac cultoribus vacuam,& arborum,atque aquarum indigam. Itaque canes , equos, iumenta cernere erat passim æstu exanimata cadere: pueros armigeros ex equis repentè delabi,pedites, equites itinere, calore, siti,agmen denique vniuersum viribus iam defici: Cum iam ad aquas peruentum est salsas, ibi verò aquarum ipse aspectus, & fontium species blanda (nam quo salsior est,eò apparet aqua limpidior ac magis lucida) qui primi agmen præibant, eos repente gaudio, lætitiaque affecit. Itaque testari acclamationibus lætitiam cum cæpisent, & inuenta flumina, fonteisque compertos significare , redditusque inde ab insequentibus clamor cum esset, vniuersum agmen ad maturandum excitauit, erexitque languentium animos. At vbi gustati cupidè initio fontes salsi apparuere, repentè ibi è gaudio tristitia exorta est:castra tamen haud longè posita in campis,locisque hortensibus,sub Caprinum castellum, quod propinquum cum esset,statim sese dedidit,solicitantibus qui è Marrarum familia in castris erant, cuius familiæ proxima castella antiqua sub ditione fuerant. Approperata à castellanis,volentibus quidem animis,pro ea quę illic erat copia,vina,panis,aliaque cibaria:atque è vestigio in castra perlata,itinere atque æstu confectos milites aliquantum refecère, præsertimque hortensia quorum non exigua in agris reperta est copia,quippe cum maturi,immaturique,ac crudi pariter ac mites fœtus promiscuè absumpti. Processum inde mitiora in loca, castraque secundum Pantanum statuta. Rhodo igitur recepto, ac præter Vestas castellis omnibus,quæ in ea Gargani parte constituta sunt, refectoque paucis diebus exercitu, noctu maximo itinere confecto,mane sub montem Sanctiangeli,quòd oppidum summo è iugò,in quo est positum,æquinoctiali ab exortu pelagus,a meridie subiectos Apulię despectat campos:Vriosque eos montes ab antiquis dictos non temere quidã pertẽdunt,in ijsque Veneris celeberrimum fuisse quõdam templum,vniuerso cum exercitu rex improuisus apparuit. Cuius repentino aduentu eò atrocius consternati sunt ciui

animi, quòd maximè tutos sese antea arbitrati essent, montium asperitate, aquarumque inopia, ac pabuli. Tentatis igitur oppidanis, quo minus sese dederent, obstitit præsidium à Ioãne missum. Itaque paratis ad oppugnandum necessarijs, tertio rex die, qua parte neque fossæ ab oppugnatione distinebant, neque rupes ab ingressu deterrebant, militem, dispositis circum balistarijs, sclopetarijsque, quorum magnus erat in castris numerus, acri oppidum prælio adortus, vulneratis aut cæsis maxima è parte defensorib. cum tribus circiter horis pro muris pugnatum esset, comminutis, ac deiectis non semel scalis, instaurata sæpius pugna, cohortantibusque subinde ducibus, eiectis è muro propugnatoribus paucorum pertinacia, vno simul tempore pluribus locis miles irrupit, perque humiliorem turrim facto aditu, peditum pars maxima ac gregariorum immissa est manus, moxque effractis portis omnis multitudo ingressa: paucis in ipso ingressu è pręsidiarijs cæsis, reliqui in arcem sese recepere. Direptioni huius facies multo maximè miserabilis fuit, irritatis militum animis pugnæ ardore, ac multitudine omni simul irrumpente, spe prædæ incitata. Nam quòd oppidum ipsum frequens, atque oppulentum esset, quodque propter situm maximè securum, atque ab hoste tutum existimabatur, peruulgatũ erat, è finitimis vrbibus, præsertim Manfredonia, locupletissimos quosque ciues clanculum à se comportatos illuc thesauros amicis, aut templorum sacerdotibus commendasse. Itaque nõ sacra, non profana ab vi, iniuriaq; tuta erant, dum occultos thesauros miles exquirit. In viros ac mulieres sæuissima supliciorum edebantur exempla, maximèque sacris in ędibus sęuitum. Itaque sepulchra eruta, spoliata donaria, direpti loculi venerabilium reliquiarum, arę etiam sanguine fœdatæ, ac polluta adyta. Quodque mulieres, atq; imbecillior sexus eò confugerant quisq; pro libidine trahere, verberare, cædere, infantes à matrum complexu diuellere, ac solo sternere, rapere pueros, violare virgines: nec deesse, qui fæminarum pudendas partes insertis digitis cõtrectarent, dum gemmas, vnionesque aut preciosum aliquid putant illic abditum. In ipsos quoque tribunos ac duces tumultuatum, dum parci imbecillo sexui, ac sacris imperãt. Rex Michaëlisangeli templum statim ingressus, claudi illud iubet, demãdata fidelibus viris custodia: in quo præter ciuium priuatam pecuniam æditimis commendatam, auri atque argenti sacri magna vis reperta, eaque regis iussu à scribis notata, atque à quæstoribus in castra, atque in ærarium relata est. Quam tamen omnem parta pòst victoria (sic enim conceptis iurauerat verbis) referendam in templum summa diligentia curauit, singulaque restituta sunt, atque à bonis refecta artificibus, in ea qua fuerant antequam in numos conflarentur, forma. Nec verò alienum fuerit (quoniam in templi mentionem maximè augusti incidimus, ad cuius antrum ab vltimis terrarum finibus annis singulis plurimi mortales soluendis votis accedunt) de eius initijs quæque ab antiquis autoribus habeo comperta, pauca pro meo instituto referre. Est natiua specus durissimo è saxo, in quam multis gradibus, cęterùm nõ lato admodum aditu descẽditur, specularibus quibusdam lumen præbentibus. Vestit eam parte superiore, qua natiua ipsa quidem ac perrimosa testudo est, è quercu vasta proceritate, lucus muris tamen circundatus, pecori ne quà pateat ingressus. Ante verò quàm descendere in antrum incipias, ædificia extant manu facta elaborato è lapide. Vbi verò antrum in imum descenderis, quà specus diffunditur, mira animum religio subit, loco ipso subobscuro, et horrido, solaque natura constituto. Admonent religionis tabellæ, votaque passim suspensa titulos indicantia. Vbi verò arę admotis ad numinis procumbes statuam, loco solo & ab hominum accessu semoto, repente inhorrescit tacito metu animus, atque in diuinarum tantùm rerum cogitationem versus, in preces, supliciaque effunditur. Augent venerationem alię item arę, nullo suumptu, nullo artificio factę, quibus natura ipsa videtur locum statuisse. Cur autem Michaëli potissimum dedicata specus fuerit, hæc à maioribus tradita comperio: annos quidem supra nonigẽtos, atque amplius repetita: qua quidem tempestate Heruli, Gotti, barbaræque aliæ quædam gentes per Italiam bacchabantur, Garganum quẽdam, ciuem Sipontinum, cuius prægrande armentum Gargano pasceretur in monte, à quo et ille nomen duxisset, cum armentalem taurũ, qui oberrauerat per syluas, suis cum pastoribus quæritaret, inuentum tandem eum ad eius, de qua dictum est, speluncæ ostium pascentem animaduertisse: itaque ira percitum, conten-

to arcu,ſummis in illum viribus ſagittam emiſiſſe,eamque vbi tauri tergus attigiſſet,retro flexam è veſtigio,recuruataque ſpiculi acie ſagittatorem petijſſe.Quæ res inter paſtores in religionem cum eſſet verſa, tum Garganum rem hanc ſacerdoti expoſiturum Laurentium adijſſe,probatiſſimæ vitę antiſtitem: ibi illum re cognita,factique admiratione ductum,dierum trium ieiunio indicto,multis etiam adhibitis precibus Deum eſſe conſulendum, Gargano reſpondiſſe. Itaque abſoluto ieiunio,re ſacra ritè facta,noctu dormienti Laurentio aſtitiſſe Michaëlem angelorum principem admonentem his verbis: Mea opera,ac Dei iuſſu factum Laurenti,qui taurum indicem eſſe voluerim baſilicæ huius,quam mihi ad inhabitandum cum hominibus in terris paraui: hæc mea eſt baſilica,meum hoc ſacrarium apud mortales futurum.Enuntia hæc ciuibus,vt monente me,per te intelligant ea in ſpelunca, ĩjs in adytis aboliturum eſſe me mortalium peccata,qui ad eam confugerint. Quo accepto oraculo,antiſtes ſomno excitus, vbi Deo gratias egiſſet,re populo indicata,ſumma ciuium cum frequentia venerabundus,indictis ſuplicationibus,pontificis habitu amictus,aſcenſo monte ad ſpeluncã procedit:ſacraque ibidem peracta re,non tamen vt ingredi antrum auſus eſſet quiſquam, multis cum precibus,decantatis rite diuinis laudibus, Deo gratias egit,nomenque Michaëlis per omneis laudes celebratum.Riteque rebus his peractis,Sipontum redijt,magna ciuium lætitia,ingentique vrbis vniuerſæ gaudio. Nec verò multis pòſt diebus, neapolitanorum exercitus,quorum opes profligatis Beneuẽtanorum rebus abundè tum pollentes erant,Sipontum obſedit. Igitur ſolicito de populo ſuo antiſtiti, poſt indictum dierum trium ieiunium, quo triduo fuerant etiam indutiæ ab hoſte impetratæ, aſtitit rurſus dormienti Michaël,admonens,& piè,& ritè factum,quod per ieiunium ac preces à Deo auxilium imploraſſet: Michaëlem ſe angelorum principem,iuſſu Dei illa dicere, imperareque vti inſequenti die de quarta hora populus vniuerſus arma caperet, in hoſtemq; repentè irrueret,ſe ipſum armatum in acie ciuibus affuturum. Hæc igitur populo tuo experrectus diſſere,ac bono animo eſſe iube.Hora igitur dicta armatus atque ad pugnam inſtructus ciuis hoſtem negligentius agentẽ improuiſum inuadit,fundit,fugat, validis adeò repente exortis procellis,ſummoq; è montis iugo prorumpentibus terrifico impetu fulminibus,vti maximè fœda tẽpeſtatis vi,ac fulgurũ ſexcenti ex hoſte exanimati referantur. Fugatis igitur,ac cæſis hoſtibus,ſacris Deo Optimo Maximo ac Michaëli ritè factis, cum antiſtes decreuiſſet ſpeluncam ipſam (vti moris eſt, Chriſtianique ritus)dedicare,Gelaſiumque pontificem Maximũ,per id tempus Soracte agentẽ de ea dedicatione conſuluiſſet,aſtitit illi tertio Michaël, inquiens: Mihi egomet nulla adhibita hominum aut arte,aut opera vacuum feci hoc ſaxum : mihi egomet deſertum humano cultu mõtem dextra hac ſubaperui, mea ego in lapide hoc veſtigia infixi: mihi ego ipſemet ædem hanc ſtatui,ſacrarium feci,baſilicam dedicaui. Quæcunq; igitur ab hac æde,baſilica,ſacrario humana dedicatio abſit,ritusque omnis abeſto humanus.Michaël ego ſum, qui hoc excauato ſaxo,hoc antro, hoc habitaculo, his aſſiduè manantibus ſtillis abluturus ſum, ac deleturus meam ad aram confugientium mortalium errata. Age expergiſcitor ſacerdos, ciuibusque hæc tuis diſſerito,cumque ijs ſimul rem diuinam illic facito,meque adeſſe antro meo,ſacrario meo,meęque baſilicæ,tuque populusque tuus, mortales denique omnes placatum,atque propitium ſciunto. Inde igitur angelo antrum Michaëli dedicatũ,ſpoliando templo regem(etſi ęrarij premebatur anguſtijs)magis tamen illud compulit,quòd compertum haberet Ioannem poſt ſuum ſtatim ipſius diſceſſum cuncta direpturum. Nam & ille grauiore etiam rei pecuniariæ laborabat inopia,& ipſe decreuerat vrbem habitatorib.vacuã,ac ſine vllo pręſidio relinquere.Nam & arx à Ioãne tenebatur,nec prohiberi poterat quo minus quotidiana pręſidia noctu pręſertim immitterentur. Adhæc fama erat Piciniuum aduentare à Ioanne pariter Tarentinoq; accerſitum.Itaque ne illic includeretur veritus, deſcendere quamprimũ è monte ſtatuit,cum pręſertim exercitus pręda omnis generis eſſet onuſtus: pręteritaque Manfredonia,quæ pręſidio tenebatur,caſtris ad Sipontum poſitis prædaque vniuerſa tutum in locum comportata ,quietem militi atque iumentis dedit. Quo tempore ingentis multitudinis armentali præda malè cuſtodita,atque ab latronibus noctu abacta, inſequenti die,maxima è parte eques,qui Fogiæ erat,ea potitus eſt. Cum au-

tem ab-

tem ab Siponto diruta,& solo æquata vrbe,duplex esset via,altera per Fogiensium,aut Asculanorum fines reuertendi in Hirpinos, aut Samnium,altera per oram maritimam Barolum,ac Tranum petendi:dum hęc partem in vtranq; agitantur,falso nũtiatur,quod pòst cognitum est,consedisse Picininum in Lucerinorum finibus,ac tantum non cum Ioanne& Hercule,qui Fogiæ præsidebat,iunctis simul copijs adesse. Itaque communi ducum sententia decernitur, Barolum petendum, motisque intempesta nocte castris ,per oram maritimam, prope Aufidum metatus est rex. Die quæ insecuta est, castra trans amnem veteres ad Cannas posita, insignem clade quondam Romana vicum,nunc habitatoribus omnio vacuum, inde præda est omnis Barolum perlata. Quo è loco paucos post dies cum transire in Samninm decreuisset,et iam sub auroram aliquantum spatij Canusium versus profectus esset cum vniuersis copijs, renunciatur ab exploratoribus, ac leuis armaturæ equitibus, qui agmen præcedebant, hostem instructum,paratumque stare in acie: quo ex improuiso agmen adoriatur sub sarcinis impeditum. Hoc nuntio accepto, rex magno silentio retro vertere agmen iubet, maximèque repentinus, atque in expectatus Barolum petit: ac secundum fossas,partim in hortis, partim sacris in ædibus,quæ sunt extra vrbis mœnia,exercitum collocat: tantus aduentantis hostis terror duces pariter militesque inuaserat, cum tandem compertum fuerit agmen fuisse ceruorum compascentium, quorum in ea regione belli præsertim tempore maxima est copia. Hi sub matutinum tempus pastui dediti sparsim cum errarent,vbi exploratores sensere equites,in vnum coacti dubia iam luce speciem prębuere hostilis agminis. Castris igitur hunc in modum ad Barolum dispositis ,interim dum præda venditur, quod nouus ex ære numus iactabatur ,& Borolitani autore Barnaba Marra nouum æs aspernabantur, reijciebantque illius vsum, coactus est rex fuso argento, atque in numum conflato, ex ea pecunia pendere militi stipendium. Fama etiam tenet Iacobum Caldoram,solertissimum ætatis suæ imperatorem,ducentem per Apuliam peditum atque equitum non exiguas copias,eadem specie deceptum.Itaque & conclamatum fuisse ad arma, & instructo cum exercitu stetisse eum in acie hostem expectantẽ: nec nisi aliquot post horas cognitum,errantem in pastu maximè ingentem ceruorum gregem esse. Quo factum est, vti Picininus iunctis simul copijs,illum intra vrbem pènè in cluserit.Sunt qui regem criminentur,desedisse illic ob amores tum veteres,tum nouos: quibus delinitus magis ipse curauerit, qua ratione amoribus indulgeret,quàm quibus artibus hostem falleret. Quod ni è Macedonia Georgius Castriotus cognomento Scander,vir fortis,& multis rebus aduersus Turcas strenuè gestis clarus, cum classe repente apparauisset,futurum erat,vt rex aut mari fugam turpiter inde arriperet,aut tentata pugna,in postrema seq; et res suas pericula conijceret. Cuius aduẽtu expositis in cõtinentem circiter septingentis equitibus,lectissima virorũ manu,cum aliquo peditũ numero, Andria pręterita hostes iter auertere.De hoc igitur viro pauca dicam,& propter eximiam ac raram eius animi virtutem, & propter insignem etiam gratitudinem. Georgij maiores in Macedonia latè magnum imperium tenuere. Verùm Amoratho Turcarum Imperatore Græciam vastante vniuersam, Georgius admodum adolescens à patre,quo res suas in pace tueretur,missus est ad illum obses:in cuius expeditionibus ea viri fuit virtus,vti propter liberalitatem,ac fortitudinem agnominatus sit Scander,quo nomine à Turcis Alexander dicitur: vnde hodie,quæ nostra lingua Alexandria,ea Turcica est Scanderia. Post vbi paterno successit imperio,atque ab Mahometo, Amorathi filio,summis oppugnaretur viribus, Alphõsus Ferdinandi pater pecunijs,militaribusque præsidijs amicissimè eum iuuit: diutiusque ipse seque resque suas pluribus prælijs fortiter administratis, Alphonsi opera, auxilioque tutatus est. Igitur eo mortuo, vbi sensit Ferdinandum in Apulia grauiter ab hoste premi, conductis mercede aliquot nauibus, decreuit & animi gratitudinem, & fortitudinem simul testari suam,impositoque in nauibus milite,ad regẽ in Apuliam transijt.Huius igitur nomen atque aduentus nòn hostem modò,eiusque turbauit cõsilia,verùm Italiam omnẽ opinionis suæ fama impleuit. Vir militari disciplina,corporisq; atque animi viribus æquè clarus ac rebus gestis,apud amicum atque hostem maximè inclytus in ore omnium versabatur. Quod si Marinus Martianus (vt ad inceptum regrediar) cum ea quam

habebat manu equitũ ac peditum, in agrum tunc se Campanum contulisset, cum Nolæ Vrsus esset, resque Neapolitanas infestissimè vexaret, aut in Hirpinos, quorum vtrunque facere tutò poterat, haudquaquam Ferdinando in Samnium reditus aut in Campaniam per id temporis patuisset, sine maximo rerum ac vitæ discrimine. Verùm Martianus summæ rerum parum consulens, dum finitimis quibusdam Sidicinorum oppugnandi castellis tempus terit, regem ipsum ad regrediendum pellexit. Qui rebus Apuliæ Georgio commendatis, cum Alexander Sfortia è Pelignis, Marrucinisque, vbi Sulmonem, aliaque oppida per multa recuperauerat, quæ anno superiore ad Andegauiensem defecerant, à rege euocatus, Samnitum in agris habere castra nuntiaretur, & Robertus Vrsinus plures iam dies suis cum copijs ad Montēleonem, ipsisque in Apuliæ faucibus consedisset, magno itinere nocte dieque confecto, Vrsino primùm, pòst Alexandro sese coniunxit: communicatisque deinde consilijs Flumarim circumsidēt: conuectisque à Campania tormentis æneis, pluribus diebus concussis mœnibus oppidanos ad deditionem cogunt. Quorum exemplum finitima quoque castella secuta sunt. Inde in Campaniam ventum, hyeme iam appetente, ac viris, equisque tolerare vlterius laborem nequeuntibus, Sfortiano præcipue equite propter anni asperitatem imperia detrectante. Cum etiam Vrsus Neapolitanos, atque Auersanos agros assiduis excursionibus indies magis ac magis affligeret, marique ab Ioanne Torella, qui Aenariam obtinebat, tuti nihil prorsus esset: inter hæc Bartholomæus Cardinalis, qui gerēte bellum in Apulia Ferdinando, Beneuenti Pontificias res curabat, per fidelem hominē cum Vrso egit, vti Pij opera ad Ferdinandum transiret. Nam & Pontifici Maximo rem abundè gratam faceret, & rebus suis perquam opportunè consultum iret. Cui cum hæreditario iure Nola deberetur, quam tunc precario teneret, hanc esse viam recuperādę illius, persuadere summo ei studio conabatur. At Vrsus, qui paternis puer atque auitis exutus bonis fuerat, eiectusque patrimonio, tantā hanc occasionem nactus, cum intelligeret Ioannem Antonium annis, morboque aggrauatum iam, ita bellum gerere, vt qui animi, consilijque incertus in diuersum traheretur, decreuit oblatam occasionem frustra labi non sinere. Itaque rebus sic compositis, vti Nola, Laurum, Atripaldum, Forinum, Asculum, cum agris, finibus, ciuibusque ipsi, liberisque, ac posteris dominanda traderentur à Ferdinando: quarum rerum omnium Pontifex fideiussor esset: Vrsus Neapolim ad regem profectus, iurauit de more Neapolitanorum regum in eius verba. Ritus verò iurandi, verborumque huiusmodi est formula. Sedet rex medius regia in sella editiore loco constituta. Assident iuxtà primi ordinis optimates, ac proceres. Stant inde purpuratorum frequentes ordines loco quisque suo: regis ad pedes, genibus innitēs à dextra procumbit parte epistolarum magister, qui nūc Secretarius dicitur: sinistra antistes, euangeliorum libros regio in sinu adstratos tenens. Horum medius genibus & ipse ille innisus procumbit, qui in verba iurat, vtraque manu libris adapertis imposita. Ibi epistolarum magister verba præit: quæ iuraturus in verba sequitur. Igitur posteaquā Vrsus regios ad pedes prouolutus, palmam in codice vtranque expansam statuit, tū magister præire verba hæc cœpit, Vrsusque ea est secutus: Vrsus ego Vrsinus, Nolæ & Atripaldi comes, Asculi, Lauri, ac Forini dominus, illorumque & agrorū, & finium, ciuium atque popularium, tibi Ferdinando regi, liberisq;, successoribusq; in regno Neapolitano tuis polliceor, promitto, spondeo pro liberis successoribusque in hisce item vrbibus oppidis, agris, finibusque meis, fidelem meq; illosq; vtique futuros, tuisq; illorumq; imperijs vbique, meq;, illosq; parituros, atque imperata facturos, cum hisce vrbibus, oppidis, agris, finibus, popularibusque perpetua cum constantia & fide. Siquid verò aduersus tēue, illosúe parari fraudis, doliúe, insidiarumúe, audiero, sciero, cōpertumúe, significatumúe habuero, indicaturum illud è vestigio, ac facturū palàm tibiq;, illisq; : officia demum obiturum, meq;, illosque omnia domi, forisq;, pace bellóque aduersum quoscunque, ac pro imperio quæ probi, & fidelis subiecti iure, lege, natura, obeunda ac prędstanda sunt regi. Deumque his Optimum Maximum testem inuoco, perq; sacrosancta hæc Euangelia sciens, volens, libensque verbis conceptis iuro. Atque his dictis, manus ipse è libris sustulit. Tum rex Vrsi manus vtriusq; digitis pollicibus apprehensis suosq; intra pollices ijs insertis, deuinxit illos suis, statuitq; super Euangelia. Hic rursum Vrsus

magistro

magistro præeunte verba. Ego me, inquit, cum liberis, successoribusque meis, Ferdinandi regis mei, domini mei, liberorum, ac successorum eius, Ligium hominem statuo, dedicoque, eumque me hîc sisto. Hæc ter vbi dixit, regios osculatus est pollices, rexq; ore suo illius os excepit, moxque comiter appellatum dimisit. Hic est vsitatus iurandi mos in verba regum Neapolitanorum: quique Ligios illorum se faciunt, ipsum hunc seruant: dicti inde Ligij, quòd ligatis reges pollicibus, illos fidei, imperijsq; sic suis vinciant, atq; obnoxio statuant. Ex ea tempestate Ferdinandus Vrsi opera forti, fideliq; in maximis quibusque vsus est rebus: quippe qui esset magno ingenio, constanti animo, fida amicitia, maturis consilijs, integra voluntate, manu promptus, atq; in certaminibus felix, in consulendo cautus, in deliberando minimè temerarius, quiq; nihil prorsus ficti haberet, atque vt maximè impiger, sic ipse parum omnino ambitiosus erat. Regis igitur aduentus Neapolitanis ciuibus maximè gratus, atque expectatus fuit summaq; gaudij, ac lætitiæ ex aduentu eius declaratio apparuit. Is postquam per aliquot dies ciuibus atque amicis dedit operã, conuersus inde ad res bellicas, quòd ab Ioanne Torella, qui Isclam oppidũ, Aenariamq; tenebat insulam, multa mari in prohibendis atq; abigendis commeatibus indignè patrabantur, decreuit occupata insula eum intra oppidum includere, atq; à statione triremes arcere munitionibus ad oram maritimam erectis. Accedebat huic malo, quòd arx, cui ab ouo est agnomen, à Gallis tenebatur, pecunia tradita Ioanni Iuncesio, qui ei sub Alphonso præfuerat. Ea arx circiter quingentos passus ab Neapoli exeso, & arduo in scopulo posita, iacta mole continenti iungitur. Ab hac ad Isclam arce quotidianæ triremiũ, nauigiorumque aliorũ traiectiones fiebant, ac tranquillo tempore mare hinc magis magisque infestum reddebatur nauigantibus. Demandata igitur re Alexandro Sfortię, alijsque fortibus ac fidelib. viris, cęsaq; in continenti materia, eaque nauibus cõportata, capta primo congressu à militibus qui descensionem fecerant, insula, collocatisque opportuno loco præsidijs, munitiones castrorum in morem eriguntur: quibus perfectis, milites intra vallum collocantur, dispositis per opportuna loca diuersi generis tormentis æneis, quibus pręcipuè nauium infestaretur statio. Iscla oppidum edito atque adeso in monte situm, mari olim vndique cingebatur, nunc mole iacta, satis longo tractu insulæ coniungitur. Mons ipse breui admodum à Prochyta freto dirimitur: inde circum adesis rupibus ab meridie occassuque mare sinuatur, stationemque efficit, qua parte post ipsam molem insula procuruato in sinum mari abluitur: statio ipsa sub Euris ac Notis male omnino tuta à fluctibus. Ad ipsum autem oppidum accessus est peraccliuis, maximaque è parte saxo cæso, atque excauata rupe manufactus. Munitiones igitur ita erectæ sunt, vti tormentis æneis, & offensitari nauium statio, & oppidi porta, finitimæque illi quassari ædes possent. Militibus itaque intra munitiones collocatis, conuectoque multorum mensium commeatu, & oppidani intra muros coërcebantur, & repellebantur à litore triremes, ne in insulam ab ea parte descensionem tutò facerent. Quocirca acria persæpe excitabantur certamina, dum per gradus quasi quosdam ferro in rupe excauatos demissis in mare restibus, classiarij milites ijs excepti subsidium oppidanis ferunt. Quæ obsidio eo fuit grauior atque contentior, quòd supra biennium durauit, & Carolus Torellæ frater, quatuor cum triremibus, aliquotque biremibus, atque exploratorijs nauigijs, itemq; oneraríjs nauibus, quas ceperat, prædam omnis generis in oppidum conuectabat: vnde annona, stipendiumque militi, ac popularibus affatim subministrabatur. Quo tempore Torella arcem Oui, de qua diximus, spoliauit, multa & diti supellectile, quæ illic asseruabatur, corpusque Alphonsi regis ibidem in loculis custoditum, triremibus ad se transtulit. Cauerat enim Alphonsus moriens, vti de more aliorum Aragoniæ regũ in Hispaniam Tarroconensem, ad ædem Populeti sepeliendus veheretur: eamq; ob rẽ in arce, vbi diẽ obijt, loculis pie, religioseq; seruabatur. Parta tamen victoria Ferdinandus loculos ipsos eãdem in arcem referendos curauit, in qua hodie quoq; seruantur: & ob rerũ gestarum memoriam, à magnis & claris viris frequenter & uisuntur, & salutantur. Hoc in bello, rerumque bellicarum varietate, & casibus cognitum est, Hispanos plerosque qui oppidis aut arcibus præfecti essent, Ferdinando parũ fideles fuisse: seu quòd tacitis ipsi consilijs Ioãni eius patruo regnũ assererent, seu quòd indignũ ducerent Ferdinan-

dum Alphonſo ſuccedere,quem alij inceſto coitu è Catarina, Errici fratris vxore ſuſceptum ab Alphonſo putarent: alij ſuppoſititium,neque ex Vilardona Carlina, quæ mater eius diceretur,genitum,ſed ſuppoſitum ab ea,autore Gulielmo Corelia, quem Alphonſus honoribus, titulisque mirificè euexiſſet, procreatumque ex homine ignobili, vtque alij muſſitarent,ſutore calceario: vt verò alij ex homine Mahometanæ religionis,quales Valentini plerique ſunt agricolæ,atque opifices: quæ quidem,aliaque ab illis,qui Ferdinandum proſequebantur odio, palàm indigneque iactabantur. In quibus tres præcipuè viſi ſunt maximè improbi,atque ob inſignem perfidiam deteſtabiles,Ioãnes hic Torella,quem Alphonſus,quòd Antoniæ vir erat,quam è ſororibus Lucretia vnicè amaſſet,illius gratia Iſclæ moderationi ſubſtituerat,præfeceratq́; arci.Petrus Mondraconius alter, cui ab Alphonſo arcis Metalonij & oppidi adminiſtratio permiſſa fuerat. Tertius,Ioannes Antonius Foſcianus,cui Tranenſis arcis erat cuſtodia demandata. Verùm hi duo clanculum cum hoſte conſenſerant. At Torella bellum apertè geſſit aduerſus Ferdinandum,Ioannemque ad ſe confugientem,amiſſa continente terra & accepit,& armis opeque fouit,iuuitque.Vrſo igitur dedito Daniel quoque,qui Sarni,Forinique imperitabat,metu perterritus,& ipſe haud multis pòſt diebus deditionem fecit. Quodque Sarnenſis arx à Tarentini præfecto cum præſidio tenebatur, occultisq́; militum qui arcẽ tuebantur,latrocinijs,regio infeſtaretur,aliquot pòſt menſes coactus eſt rex admotis bombardis, illam expugnare. Itaque concuſſa & diruta turri, quæ ab vrſa nomen habet,eſtque ante arcem ſtatuta,veritus pręfectus,ne ea capta,fame intus conficeretur:ſeſe ea cõditione dedidit, vt militibus, qui cũ eo erant, cum veſtimentis liberè abire permitteretur. Illud in hac expugnatione rarum, atque admirandum, quòd cum immenſæ magnitudinis æneum tormentũ ſubuehi in ſummum atq́; arduum nequiret iugum,in plano,remotiusque aliquanto à montis radicibus collocatum, inde turrim ipſam concuſſit,labefecitque ſpatio ad mille aëris paſſus interiecto. Interim etiam Robertus Sanſeuerinius Salernũ laceſſebat,interclusis itineribus, nequà in vrbem deferri cõmeatus poſſet: hac enim vrbe recuperata, Coſſentiam adusque ferè liber à Neapoli permittebatur acceſſus. Hęc à Ferdinãdo dum geruntur,poſt reditum ex Apulia in Cãpaniã,Iacobus interea Picininus pręterita vt diximus,Andria,Ioannis Antonij iuſſu Lucanorum montana populatur,diripitque: profectusque Aquamviuam verſus, quòd erat Franciſci Baucij Andrienſis ducis oppidum,illud æneis tormentis aliquot dies concuſſum,dum ſub ſpeciẽ deditionis ciues ad colloquium, & pactionis ſpem trahit, dolo magis,quàm virtute militum capit,diripitque: nihilque crudele,fœdum, abominandũ in viros,mulieres,impuberes omiſſum:inde locupletato exercitu,in fines Tranenſium regreſſus, vrbem obſidet, agrumque Andrienſem aſſiduis excurſionibus vexat. Quo tempore cum Georgio Caſtrioto, qui Barolum tutabatur, ſæpius certatum eſt, diuerſo pugnæ genere: cum Italici equites ſtatariæ magis pugnæ ſint aſſueti, propter armorum grauitatem: contrà Macedones è Turcarum diſciplina vagi procurſanteſque,raro congrediantur ſtantes.Itaque pleriſque in cõgreſſionibus Georgius hoſtem ludificatus eſt. Cęterùm Tranenſis obſidio diuturnior fuit, quòd vrbs erat egregiè munita, nobilitasque Tarentini ferre imperium nolebat:muris tandem,qua parte infirmiores erant, ſolo æquatis,cum à rege nullum etiam ſperaretur ſubſidium, fameſque vrgeret, Tarentino ſe ciues longiorem poſt obſidionem dedidere. Arx incolumis regi manſit. Nam Georgius cum intelligeret Foſcianum arcis profectum cum Tarentino cõſenſiſſe,ſub ſpeciẽ colloquij extra arcem accitum,cepit illum. Captus igitur arcem Georgio tradi iuſſit, pactione libertatis. Itaque Picininus ad arcis oppugnationem conuerſus, qua mari nõ abluitur,vallo illã ac foſſa cinxit:neue inferri cõmeatus in eã poſſet diſpoſitis ꝑ orã maritimã biremib.ſingulari diligentia cauendũ curabat.Quo effectũ eſt ob ſummã cibariorũ inopiã,vt qui arcẽ defenſitabant ad famẽ redacti ſint. Fortè accidit,vti Venetę claſſis præfectus ſecundum Tranenſem oram vela faceret, quo tempore nauigia quædam frumento grauida à Ferdinando miſſa,vento ad arcẽ ferrentur,quę Picinini biremes adoriri iam parabant.Itaque quod ipſe duceret de dignitate id reipublicę Venetorum eſſe, ſpeciem exibuit, ſe haudquaquam paſſurum ſuos ante oculos vim nauigijs Venetico in ſinu inferri. Quod veriti qui biremes moderabantur,abſtinuere à vi inferenda. Itaq;

delata ad arcem,magnam fruméti vim exposuere in litore. Qua è re ablata est Picinino spes eius potiundæ. Nec verò hac præsertim in parte haud alienũ à me fuerit,aut ingratum lectori explicare, quibus nunc nominibus regiones eæ dicantur, in quibus hæc à Picinino gesta sunt: ne qui vetera tantum noscitant,noua ignorent nomina: qui verò recentia tenent,ijs prisca ne sint omnino incognita.Apuliæ igitur pars ea,quæ est ab Frẽtone flumine,quod hodie Fortorium est,ad Aufidi ripas,sua nunc appellatione est Capitinata,quæ Normannorũ prius,ac Græcorum temporibus fuerat Catapaniata, quòd qui eius moderationi esset Imperatore ab Constantinopolitano præpositus, diceretur Græco nomine Catapanus: quæ vox contractis atque immutatis literis recentioribus versa est in Capitinatam: quique Catapanus fuerat in Capitanium.Quæ verò Calabriç pars olim fuit,in qua Tarentum, Brundusium,ac Salentinorum maritima est ora,ea ab Hydrunto oppido ad quod est ab Macedonia,Epiroque quàm breuissima adnauigatio, Hydruntina hodie terra dicitur. At qui est ab Aufido tractus ad Calabriæ,hoc est Hydruntinæ fines terræ,quo in tractu sunt ad mare posita Barolum,Tranum,Vigiliæ,Melficta,Iuuenatium,Barum,Polygnanum,Monopolis.Ab vrbe Baro,quę caput olim regionis fuit,Barensis vocitata est terra,regiorum quęstorum constitutione ac iussu.Post eam montana loca,quæque olim fuere illinc Lucaniæ,hinc Apuliæ, iisdem illis temporibus vocari cœpta Basilicata:cuius regionis cõplura castella fuere à Picinino direpta agerq; ferè omnis fruge,pecoreque spoliatus. Cæterùm hæc ipsa appellatio vnde potissimum ducta sit,iure anceps est,ac dubium. Sunt enim qui existiment, haud satis tamen certis autoribus,Constantinopolitano olim ab imperatore regionem eam filiæ ac genero traditam dotis nomine. Veri autem alijs videtur esse similius,à Basilio quodam fortissimo viro dictam,qui per illa tempora loca ea tenuerit, deque regione ipsa, tractuque omni Salentino Græcos industria sua pepulerit,atque Pœnos. Verùm nos quæstionem hanc posteris melius inquirendam relinquimus. Hæc dum in Apulia, Campania, Samnioque geruntur, Baptista Grimaldus in Brutios à Ioanne missus, qui regioni præesset,cognito Robertorum aduentu,dum copias colligit,paucis post captam Cossentiam horis cum præsidio affuit,cognitaque eius direptione,retrò statim mouit. Post Robertorum autem discessum(pleraque enim oppida ab illis capta statim ad Andegauiensem rediere) Silani hyemauit.Antonius verò Centilia cum Errichecta vxore apud Hypsicron dũ desidet,seque parem Robertis desperat,arcessitus ab Loisio Arenate,qui mortuo patre ipse è cõcubina genitus,nouerca capta, Arenas,agrumque eius occupare omnem parabat,prestò illi affuit.Ineunte igitur Vere,comparatis atq; instructis exercitibus,de communi sententia in planitiem,quam Cratis amnis mediam secat, simul vterque conueniunt. Baptista prior per Agelli ac Petræmalæ fines,montemque qui interiacet Carueios profectus, inde in planitiem peruenit, nec multos post dies Antonius cum Alphõso fratre eòdem proficiscitur,biduoque pòst Loisius Caracciolus Neocastrensis comes eòdem quoque cum accessisset,placuit,iunctis simul copijs,castra ad syluam transferre Tabulariam,quæ secundum amnis ripas diffunditur.Hoc cognito Lucas Sanseuerinius qui cum præsidio partim Cossentię,finitimis partim in oppidis hyemauerat,equitatum vndiq; suum ex hybernis euocatum, Lucios ad se venire Silam per montẽ iubet. Quod hostes vbi sensere, ingenti agrestium manu Cossentinis è vicis coacta, qua Silæ egressus esset syluam longo spatio cædunt,stratisq;, atque obseptis ingentis proceritatis arboribus,transitum impediunt,comparataque finitimis è locis magna amatorum manu, nec minore pastorum omnis generis superiora occupant,ibique insidias struunt. Equitatus igitur syluam ingressus, nullo secum peditatu ducto,ipse securus, atque insidiarũ ignarus,vbi longius progressus,egressum impeditum,atque obseptum conspicatur,cõsilij incertus, atque consternatus animo tum verò in insidias delatum se intelligit:dumque aliud alij consilium sequendũ censent,repentè maximis sublatis clamoribus agrẽtes immixti pastoribus,superioribus è locis magno impetu illati,equites confusos,nullo certo ordine,parum certo duce,consternatosque adorti, locorum ipsi periti alios fugam paranteis intercipiunt,resistenteis alios vulnerant,partem ex equis longurijs,perticisque deturbatam sparis,ac fustibus magis quàm telis percutiunt,partẽ ense,aut hasta prostratos cędunt,captosq; ad vnum penè omnes armis ac vestibus exuunt,secum-

que ad vicos atque oppida captiuos ducunt. Ludum hunc fuisse magis quàm certame illud planè docet, quòd pastores, equorum, telorum, armorumq; vendendorum grati dum ad oppida vicinasque ad vrbes ꝓficiſcuntur, quo ſe ſtrenuos, victoresq; oſtentarẽ aſſumptis perticis, equisque impoſiti, ingreſſi vrbem, dum concurrunt, dum pugnas m ditantur, animaduerſum eſt paſtorum alios, quæ arma protegendis erant cruribus, e aptaſſe brachijs: alios quæ cubitis ea genibus inſeruiſſe. Itaque in riſum cum verterer tur, qui ad ſpectandum plurimi conuenerant, iudicatum eſt à rudibus quoq; atque bellorum ignaris hominibus, ingenium quàm vires corporis adminiſtrando bello plus po ſe, fortunamq; tum demũ omnia ſibi vendicare cum prudentiæ locus nullus fuerit etiã inter maximas opes, potentiáq; relictus. Ex eo Antonius, ducesq; Andegauienſiũ, pe agros vrbium, quę Ferdinãdo parebant, liberius diſcurſantes, vicos plurimos diripiunt prædãque omnis generis in caſtra referunt, longiusq; vagati terrore, atq; formidine po pulos implent: ſpoliatisq; impune agris aliorum ac villis, dum Caſſanenſiũ fines auden tius populantur, ſtrenuè inſecutis Caſſanẽſibus Nicolaũ Antonium Rufum adacto pe galeam telo, proſtratum humi ac confeſtim cæſum amittunt, virum & corporis, & anim viribus pariter inſignem. Hinc Rogianũ quoq; ſtrenuè magis quàm feliciter adorti, aliquot militibus amiſſis, à foſſa mœnibusq; repelluntur. Hinc Sanctum Marcũ tentare ag greſſi, exulibus deditionẽ pollicentibus, fugati inde collubrinarum, bombardarumque multitudine frequentibusq; exploſionibus vetera in caſtra ad Tabulariã ſe recipiũt. Ex eo igitur duces ijs in caſtris deſedere. Namq; Antonius ꝑ idoneos, ac fideleis homines qua erat animi infirmitate, atq; ambitione, agitare cum Luca cœpit de ſua cũ Ferdinãdo conciliatione. Erat enim Lucâs neceſſitudine Antonio cõiunctus, quòd vtriuſq; vxores ijſdem è parentibus ſorores erãt, ex eaq; conciliatione vterq; exiſtimabat rebus ſuis optimè conſultũ iri. Itaque primò petere Antonius, dein poſtulare etiã à Baptiſta cœpit, Amanteã ſibi vrbem reſtitui, quòd ea materno iure vxori deberetur, quo per hanc cauſam, ſi negaretur, caſtris diſcederet, ſin concederetur, vt haberet oppidũ inferũ ad mare ſitum, cuius opportunitate ad eas, quas animo agitabat res percommodè vteretur. Baptiſta bonã primo ſpem Antonio polliceri, ille eo vehementius agere ac nunc precibus nunc muneribus cõtendere: dumque alter cauet, alterius ne capiatur artibus eò ventũ eſt, vt vterque, ille cauſando, hic importunè agendo tempus tereret ſeq; alternatim fruſtrarẽtur. Tandem Antonius, vbi dari ſibi omnino verba ſenſit è caſtris cũ Neocaſtrẽſe abijt, ab vxore ſe arceſſitũ ſimulãs, quòd agri eius, atq; oppida illinc ab Iacobo Caraffa, Antonioq; Caibano aſſiduis vexarentur diſcurſionibus, expugnato penè Bellicaſtro, repentino aggreſſu militũque ac ducum virtute hinc à Galeotto Baldaſino impunè populante, cum etiã compertum ſe habere diceret, Maſiũ Barreſam validis cum copijs aduẽtare. Hunc rex initio belli Venuſię cũ præſidio præfecerat, isq; (vt erat acri ingenio, et magno atque elato animo) multa fortiter ac feliciter geſſit. Nam nõ vrbẽ modò eam ab hoſte tutatus eſt, verùm cum Ioanne Melfiæ duce collatis ſępius ſignis conflixit, quibus in certaminibus non minus ſepæ victor euaſit, quàm victus. Duo hi pręſtantes animis ac bellicis laudibus duces, nunquã manus conſeruere, quin vtrinq; ſummis conatibus in gentibus animis, haud minore ſua quàm militũ virtute, imperatorijsq; artibus ac muneribus decertauerint. Ioannes tamen ſuã vbique maiorũque ſuorum nobilitatem prætu lit. Ille, vt erat natura ferus, ac parum vrbanis moribus, vix ab ingenio unquam diſceſſit. Quo igitur Brutiorum rebus Ferdinandus proſpiceret, Maſium eò cum equitũ ac peditũ valida manu mittere decreuit. Itaque Antonius his vſus cauſis in regionis vlteriora conceſſit, atq; haud multo pòſt Sinopolim proficiſcitur, eò cõſilio, quòd Gulielmus Rufus, capto ab ſe Carolo Rufo comite, patruo ſuo, & oppidũ & agrũ illius omnem occupauerat, vt eorum ipſe res opera ſua componeret. Nam Ruforum familię Erricheẽta eius vxor princeps erat, & ipſe ambitioni ſeruiens, ſibi non minus quàm vxori ſatisfacere cu piebat. Horũ poſt diſceſſum Baptiſta ſeſe Biſinianũ contulit: nec multo pòſt, quòd vici Coſſentini, quęq; hodie Caſalia dicuntur, alij Ioannis, alij Ferdinandi partiũ erant, pro que tẽpore ac rerũ euentu modò huic, modò illi apertius fauebãt, decreuit Baptiſta mu nitionẽ apud Domnicos erectam occupare, eaque occupata, finitimos vicos diripere: miſſis Rogerio Laino, Loiſio Fogia, & Nicolao Stabia, cum ea peditum atque equitum,

quam

quam tunc habebat copia. Illi strenuè nauata opera munitionem capiunt, moxq; in prędam versi, vt quē prædandi libido rapiebat, eò raptabundus ferri. Qui in vicis erant partim fugere, partim arma capere, seq; resq; suas ferro tueri, alius alij auxilio esse, modò hi, modò illi aut pellere, aut pelli, sauciare, aut sauciari, vulnera cædesque promiscuæ, victoria incerta esse, è Cossentia subsidia subinde mitti, equites, pedites misceri, confodi equi, substerni pedites, è tectorū culminibus iaci tela, tigna, trunci, saxa, tegulæ, plurimi ab alto vulnerari, superantium conclamatione ac cadentiū gemitu cœlum consonabat. Iam verò balistarū fragore, dumq; arma franguntur ac clypei, sclopetorū displosione, & tonitru repercussa nemora, vallesque mugiebant, ac circūfuso fumo lux è pugnantiū oculis auferebatur. Ter eo die pro Aragonensiū Andegauiēsiumúe victoria aut fuga vicorū populares instructi, atq; in acie stantes, mutatis studijs, in hostē, seq; ipsos cōminus verterunt arma. Itaq; centuriones, præfectiq; dum nihil geri segniter, nihil remisse administrari patiuntur, vix è balistis sagitta, aut è sclopetis pila, iaculaúe è dextris incassum emissa. Et adhuc tamen mars ipse anceps erat cū tandem post arma vndiq; cruore sparsa, fœdatasq; tot cædibus vias, nox pugnantes diremit. Satis autē cōpertum est, qui in initio pugnā cōmisere eorū haud sanè multam fuisse manū, Andegauiensem tamen lectū militem, pòst verò ad quinque millia armatorū, qui ad certamen diuersis è locis raptim concurrissent, manus contulerunt, è quibus cecidêre quingenti, plurimi vulnerati ex Andegauiensib. qui fuere capti, à factionis fautoribus, aut ab amicis, cognatisúe nouctu ad suos remissi. In ea pugnæ atrocitate, pręfectorū 'ne, an militū, ciuium, an qui stipēdia facerent, virtus maior fuerit, æquè ab vtraq; parte dubitatum: tanta ira, incensisque adeò militum ac popularium est omnium animis dimicatum. Hac pugna nuntiata Masius maturato itinere, instructus ad oppugnandum copijs, Bisinianum petit. Quod Baptista veritus, Acrim se contulit, ratus posse illic cautius Masij se conatus frustrari. Ille præmissis qui deditionem minitabundi tentarent, confestim vbi in cōspectum venit oppidi, ciuibus dedentibus Bisinianum recipit, diebusque aliquot militi de itinere fesso concessis, interim oppugnationi necessaria comparat, quibus comparatis ex improuiso Acrim adoritur: cōmittitur pugna varia, atrox, cruenta oppidanis pro sua, coniugum liberorumq; salute ac libertate pugnantibus: hoste pro præda, pro victoria, quòd eo expugnato oppido, nihil sibi reliquum futurum ad victoriam arbitraretur, ducibus etiam ipsis vtrinque suos hortantibus, ac nunc ante illorum ora manum conserentibus, nunc alios pectore apprehensos, alios tergo impulsos in aduersarium immittentibus, Marte intra vallum modò, modò extra munitiones sæuiente. Itaque multis vtrinque cæsis, aut vulneratis, non paucis vallo deiectis, aut è rupibus deturbatis ędificijs quoq; vallo proximis immisso igni, ab ortu solis ad noctem vario certamine, dubioq; euentu pugnatū est. Dirępta à nocte pugna, Masius, quòd fessis omnibus, vulneratis cōpluribus, nocturnis iter in tenebris peragendū esset per loca saltuosa, equitibusque parū cōmoda: hæc veritus noctē sine tabernaculis, absq; victu vllo sub dio, breui in cāpo, qui duos intra tumulos, non adeo ab oppido procul iacet, summa sua solicitudine, ac militū cōsternatione egit, subinde trepidantiū, ne finitimis à populis, qui Martiano parebāt, auxilijs arcessitis, tumultuario ab illis adortu intercepti trucidarētur. Sub aurorā igitur equis, qui de vulnere inutiles erant, quiq; animā iam agebāt militibus in cāpo relictis, Bisinianū quod quatuor aberat passuum millibus, citato gradu redijt. Ijsdem quoq; diebus Octauianus Montiflorius, Masij præfectus circiter millibus passuū tribus ab Renda, cum in vico cōsedisset, quanquam à se pro tempore munito à Cossentinis exulibus, qui iter eius obseruabant, nocturno aggressu superatus, vix ipse solus euasit: cæteri ad vnum omnes capti turma integra virorum atque equorum amissa. Repulso ab Acri Masio, quòd difficile deret vi se post id oppido potiturum, multa diu animo cum agitasset, visum est tandem, quod per Milanū egit exulem, vt is explorato vndiq; oppidi situ, cognitisq; oppidanorum, ac Baptistæ nocturnis institutis ac moribus, cum Blancino acri ac veterano milite oppidum minimè muris cinctum nocturnis vsus tenebris ingrederetur, singulaque exploraret. Quod vbi abutroque factum est, Masiusque de oppidanorum institutis omnibus ab ijs edoctus est, cōsilium inijt, vt ij lectis cum militibus, ijsq; partim clypeatis, partim sclopetarijs balistrarijsq; sub primā noctem deceptis vigilibus flumen peruaderent

ac monte ſuperato,vbi collocata prima cuſtodia oppidanorum erat,cæſis vigilibus illic opperirentur,quoad ipſe in plano cum copijs inſtructus,paratusque adeſſet.Eſt autem Acris ſummo in monte poſita, pauciſſimis locis muro , cæterùm vallo ac rupibus vndique fermè cincta. Circiterque duobus millibus ab oppido paſſibus decurrit Cotilis fluuius,á cuius vado ad ipſum vſque oppidũ ſenſim aſſurgit arduo aſcenſu,montis dorſum quem Serronem incolę vocant.Ad vadũ Baptiſta conſueuerat ſingulis noctibus vigiles diſponere,qui per tenebras aucuparentur ſi qui flumen tranſirent,ſtatim id renũtiaturi. Igitur tranato amne,cum ob præfecti negligentiam,vigiles nulli ea nocte flumen obſeruarent,militesq; cum Milano,ac Blancino præmiſſi, taciti,abſque vllo omnino ſtrepitu ad cuſtodiã perueniſſent,ſummo ſilentio cuſtodes iugulant, deq; ſuorũ numero lectos ſubſtituunt,qui oppidanis ſigna de more cuſtodum antea quidẽ explorata & cognita, redderent. Cum verò accepto ſigno vbi aliquantulũ quieuiſſent, Maſiũ adeſſe cum copijs ſenſere, magno impetu oppidanis quieſcentibus vallum traſcendunt, Gattumque centurionem,qui vallum cuſtodiebat,inermem,ac ſemiſomnem capiunt: inde clypeati primi,pòſt eos ſclopetarij,baliſtrarijq; occupatis vijs in forum irrũpunt. Quo à ciuibus ac militibus concurſum cum eſſet,magnis vtrinque ſublatis clamoribus acre committitur prælium.Inter hæc Maſius portam conatus diffringere,ab illis qui eò concurrerant, magno niſu repellitur,alijs tandem atque alijs ſuccedentibus, facta eſt ferro per portã via. Milites turmatim ingreſſi, qua conferti irrumpunt, gladio ſibi iter pandunt multa omnis generis hominũ cędes paſſim facta. Baptiſta repẽtina re perculſus, aliò atq; aliò dimiſſis militibus,ipſe cum paucis, veteris ad arcis tumulũ confugit: illicque contra irrumpentes aliquantum cum ſtetiſſet,tandem ſuperatus,ac penè circumuentus ab hoſtibus,fuga ſibi per rupes aſperas , confragoſaque montis loca vix conſuluit: ac beneficio noctis vſus,cum exiguo familiarium numero Lungobucum (ſunt autem qui Themeſen olim hanc fuiſſe , propter metallorum venas arbitrentur) ſe recipit. Capto igitur oppido, conuerſi ad prædam milites , nihil ſibi reliqui non ad prædam , non ad crudelitatem fecere. ſacra,profanaque in promiſcuo cuncta habita . Ducis ipſius iuſſu, Nicolaus Clanceoſſus ſerra per dorſum lumboſque adacta, medius ſecatur: rarum profectò, ac penè inexcogitatum ſæuitiæ genus,ac ſupplicij exemplum.Inde haud multos poſt dies Catantiarium profectus,repentino mox adortu Simarim cum tẽtaſſet, re infecta alia atque alia via aggreditur.Id oppidum, quòd eſſet in edito ſitum, quadãq; è parte rupibus immineret,eo minus diligenter à vigilibus noctu cuſtodiebatur. Itaq; nocturno tẽpore admotis ſcalis magno ſilentio Maſius illam nõ exiguo armatorũ numero occupat : qua occupata cum exercitus ab aduerſa ei parte muros aggreſſus eſſet, illi ſuperiore è loco magno impetu,maiorib.clàmoribus illati,intentos prælio oppidanos à tergo inuadunt,alios cędunt,alios vulnerant,hos è propugnaculis deijciunt,illos proiectis armis capiunt,breuique potiti oppido illud diripiunt. Quod peruetuſtæ , ac maximè celebris quondam vrbis Sibaris reliquias eſſe,ſunt qui exiſtiment: quippe cũ haud multùm inde loci dirutæ vrbis veſtigia oſtendantur. Interea Alphonſus Centilia tribus cum equitum turmis,non ſatis numeroſo peditatu, eoque maiore è parte tumultuario,Rocellam obſidebat.Id caſtellum abeſt Catantiario circiter ſex paſſuum millib. Caſtra eius hinc ſtagno muniebantur,illinc amne Coragio,qui circiter quingentos paſſus ab caſtris præterlabebatur. Id Maſio cum eſſet cognitum,quatuor cum equitum turmis ac mille ferè peditibus,ſeptingẽtis item armatis partim equitibus,partim peditibus qui eum lecti è ciuibus ſecuti ſunt,Catantiario mouit,ſecundumque torrentem Maſentium profectus,collem occupat Pergellum nomine,qui ab Coragio quingentos fermè paſſus diſtat: eo cõſilio,vt cum Alphonſo confligeret,à quo paucis ante diebus prouocatus ad certamen fuerat. Alphonſus confidentẽ eum in tumulo conſpicatus,inſtructa acie confeſtim aduerſus illum mouit,amnemq; prætergreſſus,ſub collem in via conſtitit,haud procul ab ora maritima,illic cum hoſte manum conſerturus. Contra Maſius vbi tranſeuntẽ Coragium,atq; aduerſum ſe venientẽ hoſtẽ inſtructa vidit acie,ſuos è colle turmatim inſtructos deſcendere in planum iubet.Quod ſi Alphonſus quo impetu venerat,in primos confeſtim irruiſſet,nimirum profligatis aduerſarijs,captisq;,vt quiſque è monte deſcendebat, ſuis incolumibus,voti compos in caſtra redijſſet : cuius rei ſuis cum eſſet

cum esset à præfectis admonitus, iuuenili animo magis quàm ex ipsa re sumpto cõsilio, auersatus præfectorũ sentẽtiam: Atqui, inquit, descendere omneis patiar ad vnum cunctos captiuos ducturus, ne cladis eorũ nuntius ad vrbem redeat. Stabat in acie Alphonsus tribus cum turmis, præerat alteri ipse, alteri Antonius Caracciolus, tertię Ioãnes Cola, & ipse Caracciolus. Peditatũ moderabatur Galassus Ascarus. Masij copiarũ præfecti erant Losius Sangrius, alter Loisius Longobucus, tertius itẽ Loisius Gentilis, Octauianus Montiflorius, & Coletta Castellius. Initũ est præliũ ingẽtibus vtrinq; animis, stetitq; vtrinq; immota acies diutius, cum interim multi vulnerarentur equi, viriq;, ducũ pręsentia ad singulas cohortationes pugnã instaurabat, & ipsi pugnã edebãt duces ante suorũ oculos. Conflictus maior quã pro equitũ numero, ipsaq; paucitas virtutẽ excitabat, quod singuli à duce suo conspiciebantur, & ducẽ quisq; suum conspiciebat, nec pedes superari se ab equite virtute patiebatur. Itaq; offirmatis ab vtraq; parte animis vulnera infligebantur, pediti pedes, equiti eques, singulis penè singuli aut gladio, aut hasta sibi aduersi dimicabãt: hinc atq; illinc balistarij sclopetarijq; vix incassũ aut pilas fundebãt, aut sagittas: eratq; euentus pugnæ dubius, ac Mars ipse anceps, cũ repente Galassus balistaria transfixus sagitta, ex equo moribundus corruit, eodemq; simul momẽto aliquot cum eo, qui iuxta pugnabant: casu quorũ consternati pedites, parũ militiæ assueti, cessere primũ loco, mox terga simul cuncti vertere. Quorũ fuga circundatus à Masij milite Alphonsus, viribus, auxilioq; destitutus capitur, vix pauci ex eo numero euasere; castra statim direpta. Victor Masius cum pręda, captiuisq; Catantiariũ redijt, magna ciuiũ lætitia, ac gratulantiũ acclamationibus vrbem ingressus. Per idẽ tempus Ioannes Trauersus Antonius Turrius, Stephanus Malenus, & Ioãnettus Moranus, qui Martiani copijs Scillacensi in agro præerant, fines Sanctæ Seuerinæ populati, ingentẽ pecorũ omnis generis prædã, multosq; mortales secũ captiuos perduxere. Post eã prædã è pręfectis quisq; cum suis loca ad sua redijt. Trauersus ac Turrius Netensem in agrũ se cõtulere. Quæ res cum à Iacobo Balestra, impigro, maximeq; exercitato equite, Antonello Caibano significaretur, consiliũ Antonellus inijt sub prædandi speciẽ, vtriusq; intercipiendi. Itaq; dispositis secundũ Netũ fluuium insidijs, circiter quingẽtos passus ab oppido Roca cui est de flumine agnomen inditũ, Balestram præmisit cum paucis, qui Rocæ portis insultans, hostẽ extra oppidũ repentinũ ad tumultũ extraheret. Trauersus, ac Turrius gregarijs timentes, qui pabulatum ierant, ex oppido egressi nullo ordine, ipsi eorũque equites parũ instructi, Balestrã consulto fugientẽ trans flumen insequuntur. Quod Antonellus vbi animaduertit, ex insidijs repente prodiens illos circunuenit. Circũuenti dum elabi ex insidijs, summis conãtur viribus, transfixi vterq;, alter per tẽpora, alter per ilia adactis sagittis collapsi ex equis cæduntur, cæteri capti. Antonellus victor magna præda, eximijs cæsorũ spolijs è pugna redit. Huius viri fidẽ, cõsiliũ, fortitudinẽ, sunt qui tollentẽ in cœlũ Ferdinandũ sępius audierint, cũ illius ingenio acceptũ referret, quòd ea regio tot passim rebellantib. breui pacata, imperiũ acceperit: idq; eò apparebat admirabilius, quòd Antonellus omnẽ adolescentiã, primã etiam iuuentutẽ in literarũ egerat studijs, otioq; ac libris deditus: pòst verò bellicis cum se negotijs tradidisset, eò laudis atq; autoritatis processit, vt & consilio pręcipuè bonus haberetur, & conserendis manibus maximè audax, nec minus dux prudens, quàm miles strenuus, incipiendis atq; administrandis reb. vbiq; par. Hæc dum in Brutijs administrantur, Ioannes Vigintimilius à Ferdinando missus, propter ætatis autoritatẽ, ac rerum gestarũ gloriã, mari ad Brutiorũ litus prouectus Antonium adijt, quòdq; de conciliatione prius agitatũ esset, cum illo transegit: quibus transigendis illud etiam effectũ est, vti Ioanna Antonij filia Masio desponderetur, conditionibus ex amborum sententia scriptis, vti sua Antonij liberorumq; eius essent oppida, agri & bona quæcunq; vxori hęreditario iure deberentur, quęq; ipse olim tenuisset: Masius Castriuillari dux declararetur, cum ijs agris, oppidisq; quæ ipse belli iure tum teneret. His conuentis, hacq; rerum gestarũ gloria elatus Masius, in fines Terrænouæ vniuersis cum copijs digressus, oppidum ipsum statim recipit, itemq; Sanctum Georgiũ cuius arce Rogeriũ Oriliam, equitem Neapolitanũ, duosque item alios nobiles viros summis arcis pinnaculis in rupes maximè pręruptas deijci iussit: spectaculũ sanè horrẽdũ, immane, nouum, atq; ob crudelitatẽ ea tẽpestate per Italiã ab amicis aduersarijsq;

iuxtà nobilitatum. Sunt qui factum excuſent, quòd cum Ioannes Barreſa Maſij fra-
ter in foro Coſſentino, nulla honeſta cauſa à popularibus in fruſta conciſus eſſet, hoc
genere vindictæ vlciſci fratris ipſe interitum voluerit. Inde aduerſus Galeottũ Balda-
ſinũ profectus, qui, vt erat fluxa fide, ad Andegauiẽſem iam deſciuerat, ſcalis noctu ſum
mo ſilentio admotis, vrbẽ nomine Oppidũ capit, ac captam diripit, largaq; cum præda
ad Terramnouã reuerſus illic hyemauit, ac per ſpeciem colloquij, veteriſq; conſuetu-
dinis, Marinũ Curialem, qui Giraciũ tenebat, capere dũ intendit, ille re per amicos co-
gnita, dolũ atq; inſidias fuga maximè improuiſa vitauit, tãta celeritate vſus, vt equus quo
ferebatur, de nimio curſu in itinere exanimaretur. Inerant autẽ ingentes Maſio virtutes
tũ corporis, tum animi, maximè firma laborũ tolerãtia, frigoris, caloriſq; patiẽtia ęquè
magna, victus eius plerunq; militaris, veſtitus pro tempore, quiq; inter alios vix excel-
leret, perferendæ inediæ militibus ipſe ſuis exemplum erat, honoris gloriæque appeti-
tio inſatiabilis, habendi cupiditas infinita, nec minus vt multa largiretur alijs, quam vt
ipſe poſſideret quamplurima: periculorum incredibilis deſpicientia, difficiliumque in-
cœptorum ſumma audacia. Ira tamen, ſuperbiaque vaſtum eius, vixque ſui capacem
animum deformabant. Itaque pace parta, compoſitiſque regni rebus, Neapoli agens,
obuiam cum haberet Ioannem Spathaforum, hominẽ ſibi aduerſum, ac maximè infen-
ſum, qui ſalutandi regis gratia in arcem accedebat, ira atq; impotentia præceps, gladio
illum obtruncat: qua è re in carcerem coniectus, aliquot poſt annos illuuie, atque pedo
re obſitus, ſqualenſque diem illic obijt: vir vtique dignus mitiore animo qui eſſet præ-
ditus, quique ſi non magis grato, minus ſaltẽ ſeuero principe vſus eſſet. Anni huius exi-
tu, in campis qui Beneuentum inter Aipciumque interiacent, fœdum certamen inter
coruos, miluioſque exortum eſt, ſiue oſtentum illud fuerit, prognoſticumque futurę ad
Troiam pugnæ, ſeu naturalis contentio, quòd multitudine locuſtarum ijs in campis eo
autumno prognatarum, quibus alites ipſi veſcantur, pugnatum ſit ob paſtus cupiditatẽ.
Primo igitur è certamine (nam bis pugnatum eſt) quod miluij acrioribus magiſq; falca
tis armati eſſent vnguibus, aliſque vterentur patentioribus, maioreſque captarent au-
ras, corui cum diſceſſiſent inferiores, paucis poſt diebus, acſi imploratis aliunde auxi-
lijs, rediere denſiore agmine generis ſui volucrũ. Quod idem factitatum à miluijs. Cœ-
pta igitur acri in aëre pugna, corui ſenſim quaſi inito conſilio, arteque hac vſi, intra vi-
neta ſubſidere, ſtãteſq; aut ſuper vitibus iam defrondibus, aut ſuper editioribus ramis,
truncóue eminentioribus roſtra ſubrigebant, ingruenteiſq; alis atq; vnguibus miluios
ſuffodiebant roſtris, quaſi pugionibus. Itaq; cernere erat cadẽtes paſſim atq; exentera-
tos miluios, ſingulorumq; ad caſum conclamare coruos, crocitatuq; ſignificare victoriã
& tanquam cohortari aciẽ cantu, atq; excire pugnantes. Quo pugnæ genere cum certa-
tum eſſet diutius, plenis tandem cadentium miluiorum campis, ipſi tãquam in inſidias
delatos ſe intelligentes, pugnam deſeruere, cõfeſſi volatu fugam, atq; alitis hoſti ſuper
ſtragem volitantis victoriam. Hic verò elatus victoria coruus, atque in cædem verſus
in ſtratos humi miluios ſæuire, iramq; ac rabiem exercere, conficere roſtro ſemineces,
atq; è mortuorũ aut capitib. cerebrum eruere, aut hauſta è viſceribus inteſtina trahere
vnguibus, carpere præcordia, ac diſcindere armos roſtris; demum nihil irę reliquum fa
cere, nihil nõ permittere rabiei. Atq; ex hoc certamine victor plureis dies perinde ac di
reptis hoſtium caſtris liber, lætuſq; paſſim ferebatur. Hanc pugnã, volucrumq; conatus
tantos plurimi mortales ſpectatũ cum veniſſent, quo ſtragem ipſi cernerent, per vineta,
camposq; vagabantur. Itaq; alij pugnæ genus acre cruentumq;, ſtragem alij tantam mi-
rabantur. Erant qui vulnerum vaſtitatem, & congeſtos quaſi cæſorum aceruos ſuſpice-
rent, nemo tamen, qui non futurum breui contendentium exercituum augurare-
tur certamen, partiſque alterius calamitatem. Eodem anno Are-
nate Brutiorum agro mula equum peperit, pilo flauo,
crinibus rutilis, oculis rufis: quem poſt
Loiſius Arenâs ad Ferdinan-
dum miſit.

FINIS LIBRI SECVNDI.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE FERDINANDO PRIMO REGE NEAPOLITANO ALPHONSI FILIO LIBER TERTIVS.

INEVNTE æſtate Maſius animo agitans quibus maximè conſilijs, quaq; arte aduerſariorum res proſterneret,educto ex hybernis milite eoq; inſtructo paratoq; in expeditionem proficiſcitur, poſitisq; Medimam ad amnẽ caſtris in mõte,qui eſt agri Plaiſanatis, quanquã natura munito, manu tamen ipſe arteq; erectis munitionib.,munitiorẽ multo illum effi cit,ferreisq; atq; æneis tormentis circum diſpoſitis firmat,eo cõſilio,vt relicto paucorum militum præſidio, vagari cætero cum exercitu liberè atque impunè poſſet.Parte ex alia hoſtium duces,arceſſito Baptiſta Grimaldo Ioannis legato, qui per id tempus ad Sanctam Agatam agebat, eoq; duabus cum biremibus mari Arenatem in oram delato,conuenere Monaſteracij,dieq; conſtituta ad Antonij fanum ſecundũ litus maris,de rerum ſumma conſultabant. Fuere autem qui conuenerunt ad fanum cum Baptiſta ſimul Galeottus Baldaſinus, Loiſius Arenâs,Franciſcus Gerunda copiarum Martiani pręfectus,Franciſcus Caracciolus,& Ioannes Cola eius filius,qui aliquot oppidis regionis eius præerant. Horum fuit omnium vna ſententia,vti data Loiſio cura rei frumentariæ,cæterique commeatus, ipſi omnes coniunctis ſimul copijs, Maſij inceptis obuiam irent. Itaque paucis pòſt diebus, poſitis inter Philogathos ac Panagiam caſtris, pedite, equiteque illic recenſito vtroque,cum apparerent hoſtibus ſuperiores, decreuerunt caſtra caſtris conferre: atque hac ratione, commeatu intercluſo, illum aut ad deditionem cogere, aut gladio rem experiri. Quam ad rem interceptæ Antonij ad Maſium literæ, illorum animos mirum in modum confirmauerant. Monebat enim ante aduentum Iaimi Centiliæ fratris, qui propediem affuturus eſſet trecentis cum equitibus, lectaque peditum manu, ne quo pacto manum confereret. Quo cognito, hoſtes ante Iaimi aduentum decreuere cum illo congredi, rati (quod poſt ſucceſſit) ſuperiores ſe futuros: motisque confeſtim caſtris, haud procul Plaiſano metantur, quingentis non amplius paſſibus ab Maſij caſtris: quo die leuia quædam certamina inita, poſtridie verò ex eo loco digreſſi ad flumen proficiſcuntur,eo conſilio,vti munitis ad Sanctum Philum caſtris,& prohiberent,ne comportari ab Semenaria commeatus poſſet, & tentarent trahere illum in certamen. Maſius igitur (qua erat animi impotentia) venientem in acie conſpicatus hoſtem,expediri arma in caſtris confeſtim iubet: ac relicto Alphonſo cum præſidio, qui caſtris præeſſet, vbi ſuos conueniſſe inſtructos videt, huiuſmodi eſt eos oratione adhortatus: Ad prædam potius, quàm ad pugnam quo vos horter milites,monet me tot pręlijs ſpectata virtus veſtra,cui non mœnia obſtitere, non rupes, quin ipſi quocunque tentaſtis, vi,ferroque irruperitis. Ferro vos intra munitiſſimas vrbes viam vobis mihique aperuiſtis,ferro æquis in campis deprehenſum hoſtem non ſemel profligaſtis,vbiq; victores,vbique hoſtium potiti.Aduentanteis ipſi cernitis, ignauiſſimo cum exercitu, imperitiſſimos duces,eoſdemq; inter ſe maximè diſcordeis.Et hæc quoque ingnauiſſimorum militum meſſis ſecanda vobis ferro eſt. Agite igitur fortiſſimi ſocij, irruite in eos quo ſoliti eſtis robore,quibusq; vincere conſueſtis animis. Hac vna acie,hoc vno certamine (mihi credite) deletis his copijs, regio omnis noſtra eſt. Hac igitur acie,hac vna pugna parate vos,ad colligendos quos par eſt,quos fortitudo manet veſtra,quammaximè vberes laborum veſtrorum fructus. Ego dux,ego miles vbique periculorum ſocius atque hortator adero. Hæc vbi dixit, in hoſtem inſtructa acie è monte deſcendit. Parte alia hoſtium duces inſtructis ordinibus procedentem Maſium conſpicati,impedimentis ad ſiniſtram accliui in loco conſtitutis prægrediente peditatu aduerſus illum feruntur magnis clamoribus,ſumma alacritate. Duces ipſi ſuos quiſque hortantur: Agite milites, nocturnos hos latrones luce in media quos indepti eſtis, cædite gladio, figite haſtis,ſternite iaculis, liberate regionem

hac peste,vindicate à sicarijs patriam lux vobis auxilio est.Noctu per fraudem,per insidias in tenebris pugnare soliti,quod videtis, aduerso oculis eorũ sole procedunt,videlicet assueti in latebris,dum conspectũ hostium reformidant,improuisos adoriri. Hæc dies,hęc lux,vestra dextra,animorũ vestrorum robur libertatẽ populis,vobis diuitias, gloriã,decus,otiumq; comparabit.His vtrinque duces militẽ quisq; suum adhortantur. Et iam signa canere incipiebãt.Erat medio vtriusq; exercitus cõuallis nullo accessu aut calle,nisi qua publicũ iter,ac peregre incedentiũ via.Itaq; aduersarũ partiũ duces quòd intelligerent Masium,quo impetu rapiebatur,conuallẽ trãsiturum, alam à sinistra lectissimorũ equitum collocarunt. Ille ad conuallem vt peruenit,turmas equitũ quatuor,aliam post aliã trans conuallẽ immisit.Hę consertis acriter manibus,peditatu hinc,illinc hastis equos transfigente aliquãto iam superiores aduersarios propellebãt.Aderat ipse inter primos dux,ac nunc ante suorũ ora ferri,nunc gladio hostẽ petere,peditem immittere,hortari voce,significare manibus, adesse se periculorũ sociũ,atq; adiutorem. Nec verò duces aduersarum partium nõ & ipsi ferire, cædere, in hostẽ incurrere,vulneratos ex acie subducere,integros summittere,virtutẽ,ac fortiter facta suorum extollere, eleuare aduersariorum:cum iam in hoc statu rerum quinta àMasio imittitur turma,è cuius pugnæ euentu in alterutram planè erat partem victoria inclinatura. Itaque nihil à militibus,nihil ipsis ab ducibus omitti,exanimari equites,exanimari pedites, æstu,labore puluere,vulneribus,equi plurimi transfigi,pedites equorum impulsibus passim sterni, vngulis atteri,sauciari,cædi. tum Masius eo acrius instare. Nam si vt aliâs, hanc quoque mouisset loco turmam , hostes ibi in fugam versurus erat. Itaque summis viribus nunc solus in hostem ferri , nunc alios secum rapere , hos dextra , illos clamore impellere.Hîc verò hostium duces(quòd rem in summum adductam discrimen intelligerent,aduersariumque fessum iam,virosque atque equos defectos viribus) alam illam recentibus equis,virisq; à sinistra immittunt tanto impetu,vt ea impulsu suo disiectum hostem dissipatũq; nullis vltra sustentatum subsidijs in fugam verterit.Dux ipse decem cum equitibus è manibus hostium elapsus,Semenariam quammaximè citatu cursu cõtendit.Fugiẽtem pauci ex hostibus insecuti,in queis Capacius Capanus,qui dũ ab alijs deseritur,ab alijs qui cum Masio fugiebant,captiuus Semenariam ducitur.Strages fuit equorum maxima,peditum,equitumque plurimi sauciati. Masianj penè omnes capti, cæsi equites aliquot strenui ac fortes viri: in ijs Gulielmus Rufus sclopetaria pila traiectus,& quidem dignus ob animi, generisque nobilitatem longiore vita vir. Dumq; victores ipsi ad spoliãdos qui cæsi iacebant,phaleratosq; cõuertuntur equos,Loisius Gẽtilis è Masij præfectis stratus humi, grauatusque vulneribus repertus est: quodque eò in congressu in galeæ suæ cono insigne ferebat, quod ferre Masius alijs esset in pugnis solitus,dum fama fertur esse Masius,è finitimis oppidis manus quę in castris tum erant in illum versa,corporis eius vix partem aliquam,quę nõ aut telo, aut ense, aut pugione petita fuerit,intactam reliquere : tanta propinquorum oppidorũ populi in Masium ira rabieq; incensi ferebantur. Victor inde exercitus ad expugnanda castra profectus, acriter ea aggressus capit.Alphonsus inter dimicãdum,vallo furtim egressus, Burrellũ fuga petijt. Hostes castris potiti,quatriduum in ijs quieuere,dum vulneratos curant, recensitisq; captiuis prędam partiuntur. Inde Semenariam profecti,duobus circiter passuum millibus ab oppido Petracẽ ad flumẽ metantur,rati oppidanos deditionẽ facturos , dũ agrorum vastationem minimè toleraturi videntur. Cum interim exercitus rei frumentariæ extrema penè inopia laboraret,vt qui armentariæ tantùm prædæ rapto,animaliumq; aleretur visceribus,triticoque subuiridi è messibus vixdum maturis excusso,eoq; aut pruna,aut caldarijs excocto. In hac itaque deditionis expectatione cum essent, Baldasinus cuius vt corporis,sic animi quoq; incompositæ ad modũ, ac vastæ vires erant , leuissimas ob causas,ira atq; indignatione pręceps,equestris militię quosdam alios hasta, alios fuste cum percussisset, tumultuãtem penè omnem in se exercitũ traxit , dum equites alij,dum equitũ præfecti indignè,impotenterq; ab illo factum ægerrimè ferunt, criminantiumque in castris audiuntur clamores.Is igitur vt erat animi impotens,atque intractabilis,conclamatis vasis,repente è castris se proripit,profectusq; in agrum Giraciẽsem,maritima in ora cõsedit.Quo facto duces alij, quòd impotentiã hominis, furiasq;

nec pre

nec precibus, nec ratione vlla lenire potuissent, & ipsi dissoluto exercitu ad oppida quique sua, agrosque reuersi sunt: cognitumq; præcipuè tunc est Baldasinum, cuius in Europa clarum admodum nomen erat, quòd sępius in singulare certamen cum prodijsset, victor semper euaserat, vires illas corporis admirabileis, tantamque membrorum dexteritatem, animi morbis, moribusque fœdasse intolerandis, naturamque ipsam, qua gignimur, quibus hominibus corporis attribuendis viribus maximè consuluerit, eisdem animorũ conferendis viribus æquè vix vnquam prospexisse. Quippe quæ huic viro parũ pensi nihil omnino moderati indiderit, cuius animus esset trux, violentus, inexorabilis, vastus in cupiditatib. fœdus, crudelis immanitate etiam fera. Huc accedebat, quòd in tanta elatione, hominũq; despicientia, bellicis in rebus parum se pro hominum opinione, veteriq; dignitate gesserat. Is igitur Brutianum in agrũ è Giraciensi profectus, turrim quæ Brutiana dicitur die noctuq; cũ acriter oppugnasset, irrito inde incœpto abijt: cumq; castellis ab alijs esset repulsus, quod Alphonsus Centilia magnum in singulis peditũ præsidium imposuerat, quodque intellexerat Alphonsum Ferdinandi filium mari ad oram Cossentiam appulisse, validisq; comparatis copijs cum Antonio et Luca simul aduersum se parare expeditionẽ Rocellã se cõtulit, distributisq; per oppida quę ei parebant militibus, decreuit illic Alphonsum expectare. Inter hæc post Baptistæ Legati discessũ Loisius Arenâs sibi, rebusq; suis iuxtà metuẽs, per Alexandrũ Tosum veterẽ familiarem egit cum Alphonso de conciliatione. Eo igitur dedito receptisq; oppidis omnibus quæ sub eius ditione erant, Alphonsus aduersus Baldasinum proficiscitur. Ferdinãdus enim pater cum intelligeret Brutiorum res laborare præfectorũ ambitione, ducũq; suorum seditionibus, decreuit eò Alphonsum, qui esset liberorum suorum omnium natu maximus, mittere, fore ratus, vti duces, præfecti, proceres, regionis vniuersæ populi, Alphonsi dictis iuxtà omnes pariturі essent, imperataq; obtemperanter facturi. Is itaq; è portu Neapolitano soluẽs duabus cum triremibus, felici nauigatione vsus acceptusq; à Luca quàm familiarissimè, ꝑ eius agros Cossentiã profectus, ibiq; cõuentu habito ducum ac procerũ, qui patris imperio parentes tunc erant, coniunctis simul copijs ad obsidendã Rocellam progreditur: Id est oppidum Ioniũ ad mare situm, naturaq; ac manu satis munitum quod Baldasinus præualidò tuebatur cum pręsidio peditum atq; equitum. Itaq; oppugnatio perdifficilis erat, multiq; quotidie balistarũ, ęneorumque tormentorũ crebris excussibus sauciabantur: & quanquam obsidio ipsa apparebat futura diuturnior diffisus tamen Baldasinus rebus suis, quodque acerbissimè imperitasset, sibi prætimens sub speciem aduehendorum è Sicilia auxiliorum, triremem ascendit quæ ad ancoram stabat, noctuque cum liberis in Siciliam nauigauit; cohortatus prius milites, vti fidei, amicitiæ, pristinæque fortitudini, memores essent, breui se affuturum pollicitus magnis cum auxilijs, bellicisque omnis generis instrumentis, diemque expectandi sui cum illis statuit. Alphonsus vbi intellexit Baldasinum relicto oppido in Siciliam nauigasse, eo acrius oppugnationi intentus erat. Itaque nihil remisse ab suis agi sinere, nihil apud obsessos quieti esse, summa omnia diligentia administrare, tentare obsessorum animos, ac maximè militum, pellicere eos ad deditionem pecunijs, præmijs, pollicitationibus. At milites quanquam obstinatis animis obsidionem, diurnosque ac nocturnos labores non minus pertinaciter sustinebant, quàm fortiter: tamen cum ille nec statutam redijsset ad diem, nec aut reditus eius, aut auxilij reliqua esset spes vlla, atque indies omnia apparerent difficiliora cum se deniq; frustra à Baldasino habitos intelligerent, scriptis cõditionibus, seque, atque oppidum Alphonso dedidere, popularibus publicè priuatimq; data venia: milites plerique acceptis stipendijs in Ferdinandi verba iurauere. Quod exemplum alia item oppida quæ Baldasino parebant, secuta statim sunt, quique item equites in illis erant. His peractis, Alphonsus compositis pro tẽpore populariũ rebus, Pentedactylos cum exercitu ꝓficiscitur: quod castellũ millibus passuum quatuor abest à litore. Castellani haud procul à castelli porta munitionem longè prius erexerant, quam Alphõsus tanto est aggressus impetu, vt castellani metu perterriti, ea destituta intra castellum se reciperent, quibus trepidantibus immixti hostes castello potiti, illud diripiunt. Maritimam inde per oram instructo exercitu procedit ad Mottam Anomeriam, tentatisque animis Mottanorũ, cum deditio negaretur, iussit tormẽta ab Rhe-

gio festinari, interim munitionem summo studio erigi: quodque solum esset glareosum materia ex arborum ramis cæsa, parum poterat aggesta, quæ male inhæreret, terra contegi, cum aggeres lignea, quàm terrena materia magis constarent, quodq; æstiui torrerent calores, breui materia omnis aruerat. Hoc animaduertens Mottæ præfectus, qui hostibus in constituendis munimentis quasi timentis speciem præbuerat, nactus occasionem flantibus auris, die medio ignem sulphurea admistum materia immisit, raptimq; omnis ea aggestio conflagrauit. Quod ægerrimè cum ferret Alphonsus iussit denuo aggeres restitui, quod esset futurum bombardis, atque eorum excubijs munimentũ. Quibus reficiendis magnis laboribus permulti dies consumpti cum essent, bombardæque ex præscripto collocatæ, valido etiam præsidio illis imposito, rursus præfectus nocturno tempore, comparatis prius sulphurei pulueris sacculis, vasculisq; item olei, magnoque silentio, cõspersis oleo exterioribus tabulis, sacculisq; passim iactatis ac sopitis de multa lassitudine vigilijs (nam & ipse ad multã eos noctem defatigauerat) ex improuiso inferri ignem iussit: quo statim comprehensis vndique munitionibus, vno omnia tempore ignibus ambusta sunt, tela, clypei, thoraces, armorumque omnis generis non exigua copia. Vigiles tandem exciti flammarum strepitu, materięq; crepitantis fragore, adhæc illorum vocibus qui è muris inclamabant, vix incendio elabuntur: hinc fumo conspectum eripiẽte, illinc flammis fugã impedientib. Igitur vbi sol illuxit, castellani irridere vanos militum labores, contemnere tot operas, tot irritos conatus, ludere, cachinnari, exprobrare. Illi dolere tot dies incassum absumptos, pudere ignauię, accusare pręfectos: hi vigilium socordiam, cœnas, atque intempestiua conuiuia. Alphonsus ira, indignationeque angi, turbari, penè furere. In hac itaque eius perturbatione ludificatisque consilijs, hostes qui extrema laborarent aquæ penuria, per hominem Antonio Centiliæ cognitum, cuius cõsilio atque opera Alphonsus in primis vtebatur, egerunt cum illo de deditione. Antonius in re præsertim desperata, hoc cognito, ad Alphonsum properat, rem explicat, hortatur, monet, oblatam deditionis occasionem elabi è manibus ne patiatur. Cuius autoritate persuasus Alphonsus cõditionibus statim subscribit: castellumq; ingressus, vbi comperit aquæ reliquum quantum eo die satis esset, neq; amplius castellanis esse, admiratus hostium solertiam, ac fidem, maximis extulit eos laudibus. Anomeria recepta ad Mottam Russam copias admouit, pęrfectisq; summa celeritate, nõ minori studio munimentis, collocatisq; tormentis æneis, ijsq; de cœlo asperrima tempestate tactis, maximo exercitus terrore, cuncta cœlitus exarserunt, fulminisq; afflatu quatuordecim intra munitiones ex præsidiaribus exanimati. Sancius Agerba munitionum præfectus eadem procella attonitus, vix post dies plurimos ad se redijt. Restitutis verò munitionibus, multis laboribus, magnis operis, cum nihilominus castellani pertinaciter se defenderent, Antonius quidam, qui è monacho per summum scelus factus esset miles, atque ob morum improbitatem agnominatus Gabadeus, cum esset ipse vnus è turris custodibus, obtulit popularibus, clàm se transiturum in hostium castra, tormentaq; clauis ferreis confixurum, nè displodere pòst id possent. Cuius cum esset cõsilium ab illis laudatum, ipse furtim castra ingressus Centiliam adit, offertque proditurum se Alphonso turrim soluto pretio, signaque ac diem constituit. Re ab Alphonso comprobata redit intra castellum, hoc prius cum Centilia composito, vt perinde atque tormenta confixa clauis essent, ne quo modo aliquandiu disploderent. Reditus eius maximè acceptus popularibus, præsertim non displodentibus bombardis, confirmata fide promissorum. Igitur Gabadeus diem ad dictam turrim ascendit, aliquantũque castra munitionesq; conspicatus, ac si magnum etiam aliquid animo aduersus hostiũ munitiones agitaret, quòd sol esset ardentior, rogauit socium, qui vnus cum ipso ascenderat, pileum ad se vti deferret feruentissimũ sub ęstũ integendo capiti. Itaque ob eam ille causam vbi è culmine descendit in imum turris, confestim Gabadeus subductis sursum repente scalis, palliũ hasta infixum, quod signum proponendum conuenerat, è propugnaculis prætulit. Milites, qui ad munimenta instructi paratiq; aderant, signum conspicati, turris ad Vallũ magno impetu concurunt, atque inde intra turrim excepti in castellum irrumpunt, captumque confestim ac direptum, atque Alphonsi iussu incensum est. Turris ad solum diruta populares magnis propositis suplicijs ni parerent coacti Rhegium commigrare. Tentatã inde it-

inde incassum Sanctagatha, cum oppidum esset maximè omnium munitum, ac ciues ipsi supra omneis mortales Andegauiensis factionis studiosi, Baptistaque haud inualidum secum haberet præsidium, decreuit Alphonsus Cossentiam regredi, apud Flumariam oppidum aliquantum temporis Centilia cum copijs relicto. Biennium inde Baptista, pacata iam vniuersa regione, vexauit finitimos, magnis prædis sæpius abactis nec prius oppidum sese dedidit, quàm Ioannes è Massilia Baptistæ scripsit, suadere populo deditionem: quam ijs populus conditionibus fecit, vti sub Bartholomæi Cardinalis moderatione esset oppidum, fraterq; eius Florius ius eis nomine Cardinalis diceret. His peractis Baptista, fide publica ab Alphonso accepta, cum ijs omnib:, qui remanere in patria recusarunt, Messanā primò in Siciliam traiecto freto, Narbonensem inde in Galliam ad Ioannem mari delatus est. Hæc per id tempus in Brutijs gesta.

FINIS LIBRI TERTII.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE FERDINANDO PRIMO REGE NEAPOLITANO ALPHONSI FILIO

LIBER QVARTVS.

EADEM æstate Tarentinus adulta iam in campis segete, cum omneis in vnum coëgisset copias, infestissimo exercitu Andriam petit, castrisq; propius admotis, obsidionem quam destinauerat pertinacissimè aggressus mœnia pluribus simul locis quatit, nihilque remissum, aut quietū esse apud circumsessos, & laboranteis finit. Quoque à Francisco duce magis magisque ciuium alienet animos, atque atrocius terreat, non solum agros vastat, diruitque ædificia, sed domos, atque frequentia vrbis loca æneis tormentis die ac noctu quassat, non sacris, non profanis abstinens. Apparebat illum ita necessitudinis & humanitatis oblitum, vt nihil præter vrbis eius ruinas, præter Francisci ac Pyrrhi sanguinem, Bauciæque excidium gentis cuperet, odio atque immanitate præceps. At Franciscus, quod vnum, ac maximum obsessis vrbibus remedium ac præsidium esse solet, ciues humanissimè alloqui, apppellare singulos, sua maiorumque suorum publicè, priuatimque benefacta memorare, de rege liberalissimè polliceri, auxilia propediem affutura dicere: nec passurum fortem atque amicum regem, deditissimum sibi populum, benemeritum ducem, cum gente Baucia, cum vxoris suæ sorore, indefensos, desertosque, hostis prædam, ac Tarentini spectaculum fore. Hæc aliaque ingentē præ se spem ferens cōmemorat. Nec verò Sanxia vxor, virilis animi matrona popularibus suis deerat, discursare per vrbem, sua præsentia, sua oratione plurimum spei, plurimum illis firmitatis addere, vulneratos solari, egentibus subuenire, in summis difficultatibus summum robur ostendere: omnia ab vtroq;, dici agique, quæ cōfirmandis animis, leuandis laboribus, solandisque præsentibus malis conferre intelligebantur. Regem verò literis ac nuntijs quo in statu res essent, certiorem facere, rogare vti quamprimum auxilia mitteret. Se indies magis ac magis premi, populum Andriensem imbellem, verendam hominum inconstantiam, præsertim in magna annonæ difficultate, arcem in vrbe nullam esse in quam confugiat: itaq; vrbe amissa, ne spem quidem reliquam aut tutandi sui, aut illius aliquando recuperandæ. His rebus permotus rex, quod vnum tunc afferre auxilium poterat, nondum enim à Pontifice, atque à Francisco Sfortia stipendium militibus missum fuerat, & ipse magna laborabat ærarij difficultate, Alphonsum Daualum, qui Ariani in Samnitibus hyemauerat, quanto celerius possit, subsidio ire iubet, pecuniamq; quantā pro tempore poterat, ad eum mittit. Magnis interim Andria in periculis versabatur: mœnia pluribus locis corruerant, deiectæ è turribus plures, corruentium murorum ruinis fossæ impletæ: plurimi intus dum aggerem extruunt, dum propugnacula erigunt, vulnerantur, non pauci etiam cadunt. Iulius Antonius Tarentini gener, quòd

Picininus Francisci res perditum iri nolle, propter veterem amicitiam putaretur, autor atque hortator nihil reliqui facere, nullam obsessis intermissionem, nullam quietem diurnam aut nocturnam esse pati. Cæterùm nō exiguum ad salutem popularium remedium erat, quòd Andria non modica è parte antris habitatur, vnde sunt qui nomen duxisse illam credant, his se pleræque mulieres, atque imbellis ętas cōtinebat. Franciscus dux, dum ijs qui ad aggerem laborabant, socius atque adiutor adest, dum suos confirmat, cognitus ab hoste parum abfuit, quo minus tormentario ictus lapide sub corruentis muri ruina decumberet. Quotidiana prælia conferebantur, ne quietæ quidem à certamine noctes erant. Hinc atque illinc multi vulnerati, aut occisi. Quo tempore Franciscus dum laborantibus suis equo vectus noctu accurrit, atque ante eum facula incensa præfertur, atroci colubrina Tarentini iussu petitus est, quæ posteriorem equestris sellæ partem secum auulsam trahens, illæsum tamen illum solo deturbauit. Adhæc hostis ipse, quo præsidiarius Pyrrhi miles defatigatione, vulneribusque confectus, rem Andriensem imbecilliorem redderet, de industria repētina certamina excitari iubebat, ac subinde ad arma concursari. Mittitur etiam à Francisco Barolum ad Barnabam, qui tum rei Barolitanæ præerat, vti peditem quo ipse maximè egeret, quoque illum paucis antè diebus iuuisset, confestim remitteret. Nam quia corona cingi vrbem passus non esset, facilis adhuc intra muros illi exceptus foret. Quod ab illo, dum sibi, rebusque Barolitanis vehementius timet, pernegatum est. Dum hæc ad Andriam geruntur, Mineruinū à Pyrrho ad Tarentinum, missis ab illo qui oppidum acciperent, deficit. Qui Pyrrhi partes fouebant, eorum pars in arcem cōfugiunt, in qua Maria Donata, Pyrrhi coniux cum paruis liberis, ipsa grauidia, & maturo propè partu erat, quorū bona statim direpta sunt. Arx, ne quà ijs qui in eam confugerant fuga patêret, néue intra accipi pręsidium posset, ab ijs qui Mineruinū curabant, præsidio imposito cingitur. At res Andrienses quotidie magis ac magis ad excidium spectabant, frustrà subsidium expectabatur: & quanquam in hac obsidione maximè cognitum est, nullum firmius ciuium beneuolentia munimentum esse, tamen cum animi omnium fessi viderentur, spesque indies minor esset, ab hoste verò quæ ad oppugnationem pertinerent, summa cura administrarentur omnia, annona propè nulla esset, præter hordeaceum panem, eumque paucissimorum dierū, resque in angusto versaretur, & iam Alphonsus aduersus regis præscriptum in Samnites, Pelignosque iter diuertisset, nec à Barolo subsidium veniret: tum verò primùm Franciscus dux necessitate victus cogitare de conciliatione cum Tarentino cœpit. At nihilo imbecillius, aut minus strenuè in tāta militum paucitate, mœnia, turreisque tutatus est, centum quinquaginta bombardis oportuna per loca dispositis, vt ne ipsas fossarum ripas attentare hostis vnquam sit ausus. Quocirca faciundo cuniculo, quo intra vrbem noctu irrumperetur, magna cura dari operam Tarentinus iussit. Re autem à Francisco cognita, nihil ab eo omittitur, quo frustrari hostium conatus posset. Itaque dum irrumpere hostis intra muros parat, Franciscus patefacto cuniculo suo, sublatis clamoribus in hostem fertur: & quanquam ignis, incendijque fomenta parata erant, quo vrere illos ad vnum intra cuniculum destinarat, religione tamen victus, ac rerum humanarum memor abstineri incendio iubet, captosque, atque armis exutos illos, ac per domos distributos familiariter accipi à ciuibus imperat, atque vbi illuxit, benignè appellatos in castra cum vestimentis remittit. Qua è re illorum ita sibi deuinxit animos, vti reperti ex eis fuerint qui per famulos, aut amicos suos clàm frumentum, cuius inopia premi vrbem sciebant aut intra vrbem immitterent, aut in ipsas fossas excipiendum noctu ab oppidanis deijcerent. Quibus artibus aliquot diebus fames in vrbe tolerata est. Cui rei Tarentinus, quòd prospicere nullo modo posset, dolore, rabieque conficiebatur adeò, vti sagittis balistarijs veneno delibutis tollere Franciscum è medio, pretio corruptis balistarijs tentauerit. Igitur cum ab illo tentandi gratia noti quidā homines missi intra vrbem ad colloquium essent, atque in ijs Laurentius Miniatus, vir vtrique propter syderum cognitionem notus, & ob animi integritatem ac fidem gratus admodum, atque acceptus, agere cum eo Franciscus statuit de conciliatione. Sed cum animo destinasset sese nunquam in Ioannis Renatique nomen, verbaque iuraturum, quod Tarentino nequaquam displiciturum intelligebat, ita quidem conuenit, vti Franciscus seque vrbemque in fidem

Tarentini

Tarentini permitteret, scriptisque in hanc formã conditionibus, diebus nouẽ & quadraginta, ex quo obsideri cœperat, deditur. Quæ res in Ioannis animum altius descendisse dicitur. Pyrrhus filius noctu cum paucis equitibus, vt qui Tarentini cõspectum adire, ac ferre nollet, fugam arripuit. Facta deditione, rebusque è formula cõpositis, Tarentinus ad arcem oppugnandam, Mineruinum partem exercitus mittit, ob Pyrrhi fugam longè infensior factus. Qui postquam nec precibus, nec minis tentatam impellere ad deditionem Mariam nequit, arcem non minus crudeliter, quàm pertinaciter oppugnari iubet. Concutitur itaque assiduis tormentorum ictibus: labefactantur pluribus etiam locis muri. Ipsum quoque gynæceum, vbi mulier pleno vtero, languenti corpore, ingẽtibus victa malis sese continebat, patrui iussu plus etiam quàm hostiliter pulsatur, oppugnationem tamẽ verius quàm obsidionem supra muliebrem animum fortiter sustinet. Addit igitur eius constantia, obstinatioque propugnatoribus animum, parantúrque ab ijs ad propugnandum opportuna, quantum ars, quantum pertinacia valet. Quæ res Tarentini animum eo acrius irritabant. Itaque eius iussu expugnationi necessaria, mira celeritate, summo studio, diurnis, nocturnisque expediuntur laboribus. Quoque Mariæ prospectum fœdet, ac lucem ipsam, qua nihil est mortalibus gratius, ante os illius, oculosque suspendio confectũ hominem in iugo statui iubet. Circumsonabant omnia minarũ, ac terrorũ plena, palamq; audiebantur voces, quibus significabatur fœda exempla, atroceis cruciatus, crudelia supplicia parari. At verò significatum vbi est ei, Mariam morbo simul, partitudineq; aggrauari, victus pietate senis ac patrui animus, memorque ex fratre, quem vnicè amasset, genitam (adeò in acerbissimis etiam odijs naturalis persæpe recursat affectus) quotidianum ad eam victum deferendum curauit, qualis languentibus dari solet. Hæc ad regem perlata cum essent, eius animum vehementius percussere, mouebant amissa oppida, in primis verò ne quid in Franciscum: ducem crudelius admitteretur. Inexoribilis enim Tarẽtini animus iure plurimũ suspectus erat. At Maria quòd nulla vlterius tuendæ arcis spes esset, muri solo æquati, munimẽta euersa, ac disiecta ab imo essent omnia, nullum deniq; auxiliũ paratũ intelligeret, nec sustineri iam oppugnatio posset diutius, capta verius quàm dedita, exuta penè bonis omnibus, ac maledictis oppleta, cum liberis Spinaciolã à patruo mittitur. In eos, qui in arcem confugerãt seuitum est. Arce capta, Mineruino mouẽs Tarentinus, Canusiũ proficiscitur, Acris pręcipuè potiundę cupidus. Intelligebat enim Canusio capto, Barolum, & quicquid trans Aufidum esset amnem, breui suam sub ditionem iturum. In hac obsidione illud auarè nimis, impotenterq; admissũ est, quòd dum thesauris inhiatur absconditis, ne à sepulcro quidẽ maximi principis Boamundi temperatum est, quod aliquot etiã seculis, atrocissimorũ quoq; bellorum turbinibus intactũ, inuiolatumq; extra vrbem in Sabini tẽplo magna quadã religione permanserat. Quod facinus palàm docuit maximè fœdum ac detestabile animorũ malũ auaritiã esse, sacra profanaq; in ęquo eam ponere, rapiẽdi licẽtiã summum ius ducere, nullũ deûm metum, nullum honesti respectũ habere: id demũ decere fasq; esse existimare, parto quauis ratione plurimũ abũdare. Sunt qui Tarẽtini hoc iussu, alij Picinini factũ criminẽtur. Illud satis constat, Tarentini iussu euulsas fuisse tẽpli fores, ex ęre conflatas, quas pòst ipse tẽplum ingressus religione ductus restitui iussserit. Cęterùm Canusium vrbem fuisse ciuibus, aduenisq; maximè frequentẽ, secundumq; Aufidum flumen positam, emporiumq; regionis eius ambitus ipse ac situs argumẽto est. Nam & Cannensis cladis tempore, multa Romanorum millia, quæ illuc confugerãt amicè liberaliterque accepta pauit, et ad Viscardi vsque tempora caput regionis fuit. Quam ob defectionem, expugnatam, incensamque, ac solo æquatam memoriæ proditũ est à rerum scriptoribus, ijsdem ferè quibus à Roberto temporibus Roma quoq; magna è parte incensa est, dum Gregorium Septimum Pontificem Maximũ illic circumsessum, ab ira Errici Tertij ereptũ liberat, ac Salernũ secum ducit. Aedificatũ autem ab Diomede vnà cum Harpis ac Siponto, nõ desunt è Gręci qui tradant, dũ Eoropã, atq; Africam ferè omnem colanias esse suas volunt. Tempestate verò hac nostra præter tumulum, in quo arx tunc erat, præterq; Sabini templum quod extra tumuli muros situm est, solo iacent æquata omnia, visque aliquod tantę vrbis vestigium extat: cuius profectò excidiũ non parũ videtur cõtulisse Borali affinis oppidi frequentiæ ac celebritati, dum propter

agri vicinitatem,rerumque opportunitatem maritimarum,ciues patria amissa eò cõmigrant.Siquidem Heraclius Imperator dum transportandis à mercatoribus,ex Apulia in Macedoniam Epirumq; præcipuè mari,prospicit mercibus,dum nauigantium saluti,onerandarumq; frugum cõmoditati, publicisq; portorijs ratione hac consulit,molem eo in litore iecit: quæ nunc quanquam partim oppleta est ciuium ob negligentiam,partim nullo reparãte maris quassata fluctibus, magno tamẽ vsui est onerãdis atq; exonerãdis nauibus. Extat etiam ænea Heraclij statua,quæ ad molis initium ob eius iactæ memoriam tunc erecta fuit, id quod statua ipsa etiam dextra protenta significat. Hæc dum à Ioãne Antonio geruntur,Ferdinandus signis ad Suessulam,in Cãpania de more lustratis dieque ad cõueniendũ dicta,ipse modicis itineribus in Samnium profectus secundum Lauellam(id riuo nomen est)castra posuit.Ibi viginti dierum,dum eques conuenit,statiua sunt habita. Quo tempore exploratis hostium consilijs, quid aut sequendum, aut cauendum esset,animo continenter agitabat, pluribus simul rebus intentus: populos enim qui in fide officioque perstabant,nullis non rationibus atque artibus confirmat, dubijs spem fiduciamque adiungit: qui ad hostem defecerant, eos partim minis territatos,partim impunitate proposita,vt ad officium redire mallent,premijs quoque,pollicitationibusq; solicitatos inuitat: quid in Pelignis, Marsis,Brutijs fieri placeat ducibus pręscribit,nihil à quoquam remissè agi,nihil segniter geri passus.Igitur vndique coactis copijs,cum ex cõmuni ducum sententia bellum in Apuliam gerendum decerneretur, nequid hostile à tergo relinqueret,aliquot castella, quæ in Apuliam descendenti ad Appẽnini radices posita iter reddebant infestius,prius expugnare decreuit,ac die profectionis edicto, secundis castris cum septem ac quadraginta equitum turmis ad Aquam Diam profectus est. Id castellũ loco edito situm, quà solis occasum prospicit,sanè angustũ habet aditũ, tractuq; satis breui,cætera fermè omnia rupes occupãt. Castris pro loci natura positis cum oppidani deditionẽ facere recusarent,rex obsidendi castelli cõsilium cepit. Et iam obsidio ipsa futura diuturnior apparebat,quòd hostis aduentare nuntiabatur. igitur eo intentiore animo esse,oppugnationi opportuna cõparare,materiam vndique comportari iubere,tormenta ænea è Campania magno conatu deuehenda curare,nihil segne,nihil remissum pati. Interim hostis quo regẽ ab incœpto deterreret,relicta Canusij obsidione,quinq; millibus passuũ ab regijs castris ad Focaciã cõsederat. Equitatu quàm regius erat aliquãto minore,peditũ verò circiter septẽ millibus, in quibus ad tria millia balistariorũ erant. Qua fiducia castellani infirmatis animis, cũ se neq; corona cingi posse intelligerẽt,& noua quotidie à Ioanne Antonio subsidia per agros quàmlatissimos nocturno tẽpore mitterentur, obsidionem indies magis magisq; contemnebant. Nam & munitiones, quæ à regijs excitabantur, securi despiciebant, & quotidianas penè eruptiones ex oppido cũ facerent prælijs ita lacessebant,vti multos è regijs vulnerarent.Cæterũ in castris laborabatur vehementer inopia commeatus,quod necesse erat ab longinquo summis laboribus,maioribus etiam periculis importari,cum hostis interim assiduè lacesseret,ac nunc in pabulatores,modò in frumentatores illatus nihil tutũ,nihil quietum,nõ die,non noctu apud regios esse fineret. adhæc & Iacobus Vrsinus,qui Sanctã Agatham proximum tenebat oppidum,belli se mediũ gereret. Magnam fortè rex post aliquot obsidionis dies equitum manum è castris emiserat, qui pręsidio tum ijs essent,qui tormenta deuehebant,tum gregario militi atq; calonibus,quos in loca diuersa pabulandi,ac frumentandi gratia multos dimiserat. Hanc occasionem nactus aduersarius,hora diei fermè quarta,instructo agmine, tanta celeritate mouit à Focacia,vti eodem tempore,&nũtius in castra quanquam citatissimo equo peruenerit, & hostes stare iam in acie conspiceretur. Ferdinandus repentina re permotus, & quid hosti consilij esset,incertus, quod ancipiti in re fieri solet, omnia oculis, animoque lustrabat: & quanquam hostium incursus, temporisque exiguitas nihil quieto consilio geri sinat, confestim tamen pedites, quos paucis antè diebus scripserat, quorum etiam maior pars ab hoste transfugerat, ne erupitionem castellani facerent, pro fossis arctè collocat, ignemque á munitionibus arceri iubet. Strenuum quenq; ,ac maximè fidum, quẽ aut casus obtulerat, aut ipse nominatim euocauerat,ad repentinos coërcẽdos impetus,ubi magis opportunum uidebatur,curare,atque adesse imperat.Tribunos,præfectos, duces

ctos,duces,alium alij muneri destinat,& quid facere quéq; velit demonstrat. His actis pro præsenti re atq; copia,satis castris prospectũ ratus, Robertum Calatinũ cum equitibus quadringentis,quanta maxima posset celeritate, ijs qui in pabulatione occupati erant,subsidio ire iubet.Ipse equitibus,qui pro statione armati,atque instructi aderant, hosti iam è colle in planitiem,quæ sub ipsis castris non admodum lata suberat, descendenti in aciem,iussis occurrere,reliquum exercitũ cogit,ordines disponit,ne quid ab latere,aut à tergo incõmodi accipiatur,prospicit: nunc singulos,nunc vniuersos cohortatur bono animo essent,impetũ hostiũ tantisper ferrent,dum gregarius rediret,dũ arma totis expedierentur castris. Hęc agendo,ac nunc hos,nunc illos pristinæ virtutis admonendo,trepidationẽ sedare,militum animos cõfirmare,erigere spe,premijs,gloria. Et iam in planitie cõcurri acribus vtrinq;animis cœptũ erat,resq; in vniuersi exercitus certamen expectare videbatur,hoste copias promouente: regio nõ solum nõ detrectante pugnã,sed vltro etiam ad conferendas manus prouocante. Hęc inter cum aliquantum tẽporis extractũ esset,accurrunt nuntij exploratoresq; qui omnia apud pabulatores,tormentaq; tuta esse dicerent: nec multo pòst gregarius cum subsidiario equite haud procul conspici cœptus est. Quod vbi hostis intellexit,confestim suos in collem se subducere,atq; ad signa redire iubet. Gregarius cum equite lętis animis in castris exceptus, vbi paulũ modò vires cibo refecisset,&iam omnia insequẽdo hosti ab rege parata essent ad signa atq; in ordines statim ire est iussus. Cernere erat,mutata belli fortuna,regiũ militem spei atq; fiduciæ plenum, pugnæ signum expectare,seq; vix in ordine,cõferendæ manus cupiditate,continere. Contrà apud hostem omnia plena pauoris atq; formidinis,solaq; in fuga spem esse. Quod vbi hostium duces intellexere,veriti ne si pugna cœpta esset, collocatis signis procul à castris suis, sole iam in occasum inclinante, dimicãdũ esset, citato gradu ac fugæ maximè simili, per summum collem redire suos in castra iubent. Hoc cognito rex celeriter procedere agmen, qua intercipi posse hostis iter videbatur,imperauit,vltimos à tergo qui adorirẽtur,immissis: ac iamiam regis equitatus postremos assecutus,pugnam ciebat.Hic siue fortuito,siue Picinini consilio,quòd à plerisque creditum est, tantus repente ignis extitit inter vtrunque exercitum, vt non equorum modò transitus flammis interceptus,sed equitũ quoq; aspectus esset fumo caligineq; sublatus,quæ subuiridi è stramine,fœniliq; materia excitata, cœlum repente omne circunfuderat. Reditum est igitur à regijs in castra sub primam noctẽ, hostis ipsius confessione quo minus victus ipse,profligatusq; esset fumo flammisq; prohibitum. Qui si quo impetu venerat,irrumpere in castra conatus esset,næ dies ille calamitosum bello finem imposuisset. Satis tamen constat Picinini audaciam,Tarentini cũctatione repressam esse.Die quæ insecuta est,magno militum concursu,maiore spe,tormenta in castra perlata sunt,noctuque ad iactum muris admota. Vbi illuxit,regij ad munitiones,castellani ad muros,qua cuique in sortem cesserat,laborare:hi tormẽtarios lapides subuectare,illi aggerem intus substruere: omnia summa vi hinc atque illinc administrabantur. In medio fermè,quem diximus tractu quadrata surgebat turris, ad cuius leuam oppidi porta erat aliquanto humilior,à qua vbi paulũ modo processeris dimitti cliuus, atq; in horrescere rupes incipit. Eã primò turrim demoliri placuit,cuius ruina oppleta porta, muroque qui portæ imminebat,æquato,aditus intra castellum liber militi permittebatur: multis itaque ictibus die noctuq; labefacta turri,pars eius anterior, opinione citius corruit: qua è re defensorum animi fracti conciderant. At nihilo segnius præsidiarius miles propugnacula munire,ne turris posterior pars exterius procumberet, machinis prohibere nõ opera,nõ arte sibi deesse. Rex vbi quæ oppugnandis mœnib. opportuna essent,cõparata intellexit,exercitum vniuersum esse in armis imperat:ac nequa repẽtinus hostiũ incursus incõmodo esse,néue quem in castris, atque inter oppugnandum excitare tumultũ posset,intento in oppugnationẽ exercitu,militẽ pluribus in locis disponit,simul quid cuiq; agendum esset,præfectis ducibusque præscribit. Tum signo dato, magnis sublatis clamorib.in fossas ꝓcursum tanto est impetu, vt vallo superato admotis scalis acriter ꝓ muris pugnaretur. Castellanus saxa conijcere,scalas cõminuere,multos sauciare.Regius integras alias referre,murũ rursus ascendere,non virib. non animo defici. Inter hęc rex castra subinde circumiens,ac nunc his nunc illis se locis ostendens

integros ſaucijs ſummittebat,alios voce,alios pręſentia chortatus,multa quoq; per pręfectos ac tribunos adminiſtrabat.Dum hæc à dextra turris parte geruntur, & pugna aliquantulum extracta,rex in expectatione eſſet,eorũ qui ab leua dimicabant,tum repẽte diſploſa bombarda,imminens portæ murus concuſſus magnis fragoribus corruit. Quo collapſo , qui in propugnaculis conſiſtebant, partim ruina protritis , partim maximè ſimili fulminis procella deturbatis , regius quanquam fumo , puluereque offuſus vndique,magno tamen adortu intra caſtellum irruit. In ipſo ſtatim ingreſſu aliquot è propugnatoribus cæſi,cæteri ſuperante multitudine abiectis armis viui capti. Hinc milites ad prædam verſi, caſtellum diripiunt. Cæterùm cum direptio ſpectare in ſeditionem cerneretur(nam & præda exigua,& diuerſi generis miles erat, adhæc quòd hoſtem eſſe in armis, & aduentare illum fama erat,cum tamen caſtris ſe continuerit) rex immitti ignem tectis, pluribus ſimul locis imperauit. Captũ igitur atque incenſum eſt caſtellũ vndeuigeſimo ex quo obſideri cœperat die.Cum interim finitimis è locis partim metu, partim ſtudio partiũ,miſſis oratoribus,regi ſeſe aliquot etiam caſtella dedidere. Biduo deinde quieti militũ dato,cum interea de belli eſſet rationibus agitatũ , Vrſaria omniũ ſententijs,ac totis viribus petitur,omniſque in eam verſus eſt apparatus. Fore enim ſatis apparebat,ea capta,vti penè omnia poſt tergum,citraq; Appenninum pacata redderentur. Ab qua in vniuerſam quoq; Apuliam,quæ Apennino,Garganoq; includeretur, liberæ diſcurſiones patêrent,Troiæque quæ regionis eius arx eſſet,à qua paſſuum millibus quatuor non amplius abeſſet,nihil tutum aut quietum relinqueretur. Quo peruẽtum cum eſſet,resq; de more per pręconem ,vti deditionẽ facerent,poſtulaſſet,oppidani quòd ſcirent Tarentini copias integras eſſe,nec ſe propter loci opportunitatem deſpiciendos arbitrarentur,rurſum quòd intellligerent Aquam Diam ante ducum ſuorum ora per vim captã igniq; abſumptam eſſe, ſpe metuq; quid potiſſimum ſequerentur, incerti erant. Verùm quòd tormenta propius admoueri ſcirent, quibus admotis,dedẽdi ſui arbitrium non facilè integrum relinquebatur,ſpem metu ſuperante,deditionem in quatriduum, ni liberati interea obſidione ab ſuis eſſent,cum rege paciſcuntur. Ferdinandus quòd per hanc maximè occaſionem futurum rebatur,vti collatis cum hoſte ſignis,quod maximè auebat,decerneretur,quodque è Campania nuntiabatur Marinum Martianum multis vndique coactis militibus, ad viginti equitum turmas, ad duo peditum millia ſecum habere,quibus aut agrum Campanum infeſtaturus videbatur, aut in Beneuentanum tranſiturus,quo regem ipſum à tergo aut omnino includeret,aut arctius premeret,oblatã ab oppidanis accipit deditionis conditionẽ. Igitur locis circum occupatis nequà nocturno pręſertim tempore irrumpere hoſtis poſſet,quem è Focacia mouiſſe per exploratores compertum erat, ad eum propellendum ſumma omnia diligentia ab rege parabantur. Interea Ioannes, Piciniuſque(nam Tarentinus quartanæ morbo correptus è caſtris Spinaciolam conceſſerat)ſub Aſculum conſederant. Ibi cõmunicatis ſententijs placuit,vti admotis ad Troiam caſtris, ſubiectos Apuliæ agros nõ ſolùm à populationibus tuerentur,verumetiam fortunam tentarent,ſi quam liberandæ ab obſidione Vrſariæ inuenire viam poſſent. Troia edito in tumulo ſita ab occaſu,qua arx eſt, clementi tractu in ortum excurrit æquinoctialem, ipſa oblongior, & maxima è parte poſitu plano vtriſque ab lateribus muros cliuo impoſitos habet, æquato penè vbique aggeſtitia terra faſtigio. A`qua parte in orientem,vt dictum eſt,vergit ſolem,paulatim ſe campi dimittunt,donec in vaſtam illam planitiem diffunduntur. Ager ipſe ficu,vitibus,atque oleis conſitus. Sub ipſum tumulum à ſeptentrione Chilon amnis delabitur,ab Apennino decurrens. Vrbs ipſa, vt annales quidam docent, quadringentos & quadraginta duos ante annos condita,Baſilij,& Conſtantini Imperatorum iuſſu,pręſidium , vti autores arbitrantur, aduerſus Normannos , qui finitimis in locis ſedes ſibi conſtituerant, bellumque aduerſus Græcos gerebant. Sunt qui Ecanam eam fuiſſe tradant,veterem maximè vrbem,atque à Conſtante Auguſto multo antè dirutam: quo tempore is ab Epiro cum exercitu in Apuliam cum traieciſſet,multa ibi fœde,crudeliter immanem in modum patrauerit: non Ecana modò ac Luceria nobiliſſimis viribus ſolo æquatis,verùm etiam à Remoaldo Beneuentanorum duce, Grimoaldi Longobardorum regis filio fuſis fugatisq; eius copijs Romam cum conceſſiſſet,atq; è Pontifice,ciuibusque

busque Romanis liberaliter acceptus esset, publica priuataq; ædificia, ædes item sacras antiquissimis quibusque ornamentis, ac præsertim æneis spoliauerit, in ijsq; Diuæ Mariæ templum, quod à Marco quondam Agrippa in honorem deorũ omnium fuerat cõditum, ac sumptuosissimè ornatum, detractis inde tum monumentis alijs, tum æneis etiam tegulis. Quibus patratis sceleribus in Siciliam mox traijciens, ea quoque cum Africa pariter ac Sardinia per summam auaritiam direpta, ante quàm inde decederet, ob sæuitiam, atque impotentiam in balneo à militibus cæsus, dignum sceleribus suis exitum vitæ habuerit. Quin etiam quibusdam in annalibus comperio, Robertum Viscardum capto Rhegio in Brutijs, circa initia rerum eius, statim in Apuliam profectum, cum à Troianis vrbem ipsam dedentibus vocaretur: adeo inter annaliũ scriptores, & res gestæ & tempora simul dissentiunt. quippe cum euocatio hæc ipsa è Brutijs indicio sit, ante Normannorum aduentum in Apuliam, Troiam fuisse siue conditam, siue instauratam. Positis igitur ad Troiam castris, Andegauiensium partium duces cum diuersa sentirent, altercandoque aliquantum extraxissent temporis, illorum tandem vicit sententia qui censerent, vti occupato colle, qui ante regia castra non magno tamen interiecto spatio, aliquanto surgebat editior, vnde et aquationem facilè hostium prohibere possent, & subiectos turri campos, eò copias traducerent. Occupandi verò collis ratio hæc est inita, vti de quarta vigilia præmisso paucis cum equitibus, quo plurimo abundarent peditatu, locoque castris delecto, reliquus exercitus instructo agmine cum impedimentis sequeretur. At rex quod vnum cupiebat, cum in dimicandi necessitatem rem adductã cerneret, præfectis ducibusq; in prætorium ad se vocatis, huiusmodi ad eos orationem habuit: Si quam occasionem aut dij immortales ostendunt, aut hostes ipsi nobis offerunt, fortissimi viri, eam sequi ducem volumus. Non de recipienda Vrsaria, sed de profligando aduersario, belloq; conficiendo nobis potius cogitandum videtur. Quam ob causam nõ tam mihi aut cõfirmandi estis, aut instruendi ad dimicandum, quàm stud js ipsis vestris, vestræque fortitudini gratulandum. Quem enim hostem indipisci in campis auebatis, en ante oculos iam habetis, atq; in apertis locis positum spectata virtus vestra vel contẽptui habere eum potest. Quod obesse vnum videbatur, Tarentini illius cũctatoris pręsentia, id omnino sublatum videtis. Ipsi verò inter se hostiũ duces nõ cõsilijs modò, sed animis quoque dissentiunt. Quibus dissentientibus, quid in militibus esse firmitatis censeatis aut roboris? Contrà summum in nobis studium, certa consilia, firma concordia, miles ipse noster præliandi cupidus, signa sequi, atque ordines seruare consuetus, omniaque ad præscriptum gesturus, plenus & ipse spei, tantum animi pollicetur ac fiduciæ, vt iamiam verso in fugam hoste, cogitandum magis sit, quònam illum modo castris exuamus, quàm quibus artibus, aut quo pugnę genere sit cum eo congrediendũ. A me parata sunt cuncta, quæ consilium, ratio, reique militaris disciplina paranda docuere. Vos modò suum quisque militem, seq; & equos curare, armaque in promptu habere iubeatis, atque vti de tertia vigilia instructi, paratiq; ad signa conueniant. Quòd si quos vultus, quæq; ora nunc video, cras ijs similes animos habueritis, dicam vobis duces, bellum iam confecimus, nec tam ad crastinam parare vos victoriam ac prædã oportet, quàm ad belli præmia accipienda, quanta & à gratissimo expectari rege debeant, & regni Neapolitani amplitudo, atque opulentia fortitudini promittat vestrę. Concione dimissa, pręfecti, ducesq; læti, atque animorum pleni, militem quisque suum curare equos, expedire arma, seq; in crastinam parare pugnam hortantur, pręmia cuiq; sua proponunt, regias vires, sua consilia, atq; opes in maius efferunt, hostem eleuant, in primis ne quis extra ordinem in aciem prodeat, edicunt. Hisq; rationibus suorũ animis confirmatis, corpora curare illos iubent. Albescẽte igitur cœlo, hostis collem occupat. Quod vbi Regi cognitũ est, eductis copijs, quas de tertia vigilia esse instructas iusserat, Robertos Vrsinũ atq; Calatinum cum ea equitum manu, quæ satis visa est, occurrere hosti imperat, post hos Alexandrum cum parte copiarum mittit. Ipse relicto in castris præsidio, reliquo cum exercitu ad pugnam instructus progreditur. Descẽsum in certamen est ab rege, cum nouem & quadraginta equitum turmis. Roberti hostium equitum non magno conatu è colle deturbatum in fugã conijciunt: inde in confertissimum illati peditẽ alter à dextro alter à sinistro cornu prælium committunt. Pedes primò quòd equitatũ

suum auxilio venturum sperat, impressionem acriter sustinet: multa vtrinque vulnera eduntur, ex hoste plures cadunt, è regijs equi non pauci confondiuntur: imparque erat omnino pugna, quòd hostis nullo equestri præsidio, nudo arboribus loco irruentē equitem, nec euitare poterat, nec ex æquo cum illo confligere. Fit igitur magna peditū strages, sustinent tamen. At vbi fulgentia signa conspecta sunt, & agmen procedere, regiumque equitem qui impressionem fecerat, noua subsidia, recenti subinde equos accipere visum est, repentinam in fugam versus, prostratusq; ingruētium impetu equorum, pedibus illorum proteritur. Pars decliuiorem per locum, quà equiti non patebat excursus, præceps ab insequentium manibus elabitur, seque trans torrentis ripam, vbi suos in acie stare conspexerat, recipit. Alij cæsi, vulnerati alij, aut capti armis exuuntur. At vbi regio à milite ad ripas ventum est, hîc noua rursus pugna conseritur. Vtrinq; duces acies instruunt, pręsidia locant, suos hortantur: apparet totis viribus atque vniuerso Marte decernendum. Procedebat Ferdinandi agmen suis sub ducibus, suo loco, suo quisq; ordine gradiens. Quod Picininus conspicatus, qui trans ripam suos colligebat, cōuersusq; ad Ioannem, qui iuxtà aderat, ne dies hic inquit, plurimos hastarum truncos, plurimaq; videbit fragmenta. Cui ab Ioanne obliquè responsum cum esset, quippe qui pugnæ cupidus detrectatum iri pugnam à Picinino verebatur, quem producere intelligebat arte bellum: ægerrimè id ille ferens, indignabundusq;, qua parte redintegrari pugna cœperat, milites summittit. Erant omnino aditus duo, & hi quidem angusti, atq; accliues, quibus regius irrumpere conabatur eques, quem superiore è loco hostis facilè propellebat. Magna enim illic hastatorum manus, non minor sclopetariorum coacta pugnabat. Quo circa facilè equites ab ascensu deijciebantur, & qui acrius institissent, vulnerati pedem referebant. Itaque magni vtrinque clamores tollebantur, vt quis aut ferocius illatus ascenderat, aut præceps datus corruerat, vario euentu, varia spe, summa tamen alacritate pugnabatur, pedes hinc atq; illinc obteritur, eques equite substernitur, vtrinque centuriones, vtrinq; tribuni recentes summittunt milites. Cadit ibi è regijs tribunus vir acer et strenuus, qua è re additus hosti animus. At regius facto tandem cuneo victor irrumpit, ripisque superatis inde aduersarios depellit, fugienteisq; ad ordines regredi, atque ad signa cogit. Et iam parte alia quà se campi latius apariebant, canere signa & cōcurrere acies cœperāt: primaq; è regio equitatu turma non satis prosperè manum conseruerat. Cui laboranti, & penè ab hoste circūuentæ, duas quas Alexander secum habebat, auxilio mittit, harum aduentu pugna restituitur. Nec minus à Picinino, ac Picinini ducibus subsidia mittuntur, pluribus simul locis certamen initur, pugnaq; pro equitum virtute, proq; recentium equorum robore, vel aduersa erat, vel prospera. Quod vbi rex animaduertit, Vrsum cum globo lectissimorū equitum, quem ad pugnę difficillima parauerat, aliasq; atq; alias post eum turmas procedere paulatim iubet. Quod hostis cōspicatus, subducere se ac cedere sensim cœpit. Regius eò acrius equos promouet, hostéq; iam cogitantē, qua se ratione aut in castra reciperet, aut intra Troiæ mœnia magno impetu adoritur. Excepit hîc Gallus eques procurrentē regiū, ingentib. animis, additusq; est Gallo Hercules Estensis magno cum equitum robore, lectaq; virorum manu. Itaq; nec viribus, nec animis primò cedunt. Stimulabat Gallum animus insolens, ac natura ferox; manum verò Estensem ducis sui pręsentia, & quòd ille nihil pętermitteret quod strenui militis, aut fortissimi ducis esset: quippe qui, nunc voce nunc præsentia, sępe gladio, suis modò pluribus, interdum singulis adesset, vir & corporis viribus et animo magnus, atq; excellens. Tandē relicti ab reliquo exercitu, suffossis, aut iugulatis equis circū uentiq; ab regijs, partim capiuntur, partim qui equo erant incolumi, cum Hercule duce fugientes ad suos se recipiunt: qui iam sub Troiæ muris in cliuo constiterant, eos regius insecutus eques cum esset, superiore è loco facilè deijcitur. Quo tempore Picininus accliui loco, sub ipsam Troię portā, quę ad Apenninū spectat ordines de integro restituit, tumulumque qui est ante arcem, præsidijs firmat. Adhæc equitibus turmatim pluribus locis dispositis milites cohortatur, vti pristinę virtutis memores locum teneant, regios tam iniquum in locum sine summa suorum clade minimè successuros. Si viri esse velint acceptam ignominiam eò loco eodē die ipso illo penè momento oblituros. Cunctaesse post tergum tuta, recentes equos, recenteis milites, vrbem castraq; subministratura.

Contrà

Contrà regias copias eò loci perductas esse, vt neque explicare se à pugna, neque recipere in castra, siti, laboreque equis, virisque confectis, sine multa internitione queat. Redintegratur igitur pugna regio vrgēte, dum pertinacius iniquum in locum succedit, moxque aduersario rursum propellente detruditur, multi tamen vtrinque cadunt equi virique. Quod conspicatus rex, vocatis ad se principibus cum in maximum adductam discrimen rem cerneret, quid potissimum sequendum censeant sciscitatus: cum alij sensim recedendum censerent, quòd satis eo die, eo certamine actum iudicarent, alij insidias veriti, artesq; Picinini, regi se vti è pugna subduceret, persuadere conarentur: Ad ea ipse quando, inquit, dies hic noster est, & nos fortunā hodiernam sequamur, macti virtute estote, quā me vadentem videritis, sequimini ducē. Tum præmissis qui explorarēt, ne quę post tumulos insidię essent positę, cōcitato statim equo, cū lecta manu equitum, per summū euadit tumulū. Procurrentem Ferdinandū suę acies, signaq; sequuntur, atq; omnium primæ turmæ aliquot recentes, quę à pugna cōtinuerant integrisque viribus. Ea è re nouus repente ardor equites inuasit, ferro sibi viam quisq; faciūt: nec turmatim iam sed confusis ordinibus res geritur: nec tam gladijs Mars sæuit, quàm propellentiū equorū pectoribus: hos incitabat, quod partam iam victoriā eripi sibi è manibus indignabantur, illos ducis sui gloria, & multis bellis partū decus. Igitur dum acerrimè haud procul à porta, ac sub ipsis muris ab ijs, qui cliuū tenebāt, dimicatur, interim ab illis, qui in via paulò à porta longius collocati erant, fuga fieri repente cœpta. Inde premente rege, multisq; ex hostib., & in ijs aliquot prefectis partim captis partim equo deturbatis; qui tumulum tutabantur, ipsi quoq; deserto loco terga vertunt. Ibi vndiq; à regijs tanta facta impressio, eoque incursum est impetu, vt versis equis hostes alij in castra secundū vrbis raperentur fossas, alij ex equis in fossam deiecti, ab ijs, qui è muris pugnabant, manibus, scalis, funibus excepti subleuarentur. Ioannes, Picininusque magno tumultu intra portam admissi, quique cum ijs erant vix acceptis, porta ipsa repente clauditur, regio ita vrgente, vt quidam hostibus immixti vrbem sint ingressi. Signa ab ijs qui in propugnaculis constiterant excepta, intra muros cum trepidatione iaciuntur. Rex in fossam, quæ ad septentrionem est, equo inuectus, ac fugientibus immixtus in castra hostium contendit, quem Alexander, cæterique quanquam diuerso itinere subsequuntur. Vbi in castra peruentum est, confestim nullo defendente capta, direptaque. Qui è regijs à prælio atque ab labore recentes erant, atque integris viribus, fugientem Luceriam versus hostem insecuti, in ipsa fuga multos vulnerant, plures etiam capiunt. Rex vbi castra diripi, & iam nihil vltra ex præscripto geri sensit, haud procul à porta, quæ ad orientem spectat, signa in via constituit, eaque præsidio firmat, edicitque nequo casu locum deserant. Interea victor miles totis campis vagatur, longiusque fugienteis ad multam etiam diem insecutus, atque in prædam versus, non ad signa redire, non ad ordines curat. Videres itaque alios proiectis armis, onustos sarcinis vix progredi, alios collatam vnum in locum prædam inter se partiri, plurimos equestris decoris ablitos phaleratum prędа equum onerare, seque ante aggeres ipsos pedibus ire, & reste alia atque alia iumenta, equosque sarcinis impeditos trahere. Quin etiam ex ijs, qui in præsidio collocati fuerant, complures & ipsi in prædam intenti signa locumque reliquerant. Quæ res hosteis quanquam fessos, et muris clausos, ad erumpendum inuitauit. Egressi igitur portis, nullo tamen clamore edito, regios præda occupatos, ac sub sarcinis impeditos, de improuiso adoriuntur, multosq; ante quàm hostes esse intelligantur, mentito etiam nomine capiunt, & iam liberius vagari incipiunt. Quod vbi regi cognitum est, vndique ad signa concurri imperat, multaque per IOVIANVM PONTANVM, quem secum ducebat, ab ducibus peragenda curat. Ipse vt quenque nactus erat, primo singulos, deinde plures, qua pugnam consertam videbat, immittit, donec aliquot ordinibus restitutis, iustæ pugnę more dimicari cœpit. Itaq; dum sustinere impetum hostis nequit, citatis equis in vrbem regreditur. Stetere dein regij in acie, atque sub signis, donec prędа omnis coacta, & Vrsariam versus tutum in locum delata. Inde sub vesperum in castra est reditum. Dies quæ insecuta est, quieti militum atque equorum data. Captiuorū numerus recensitus, fuit aliquanto minor: quia captiuorum alij, quod capitalium rerum conuicti essent, clàm dimissi ab amicis, aut cognatis fuerant: alij iureiurando parum ser-

uato,fideique et datæ,atque acceptę,vt nunc in conflictu moris est,dextrę,immemores Troiam profugerant.Ioannes,Picininusq; maximo silentio Troia egressi,Luceriam noctu profugiunt. Deliberãtem de obsidenda vrbe Ferdinandum Troiani inuitant,misso qui seq;, vrbemq; dedituros polliceretur, vbi castra propius admouisset. Imperitabat vrbi Ioannes Coxa,qui quòd Nicolaum Episcopum indignius habuerat, Lombardorũ familiæ inuisior erat,cuius opes in ciuitate magnæ atque pollentes tunc erãt. Castris igitur ad vineta positis,tumultu,sicuti conuenerat,ab Lombardis excitato,deditur regi oppidum.Coxa cũ in arcẽ cum paucis confugisset,diffisus rebus suis,Alexandro se cui propter veterem consuetudinem plurimũ fidebat,dedidit.Rex vno simul tẽpore & oppido potitus,et arce,oppidanos collaudat,Lombardos etiam muneribus donat. Coxam ad se ductum,multisq; ornatum laudibus,atq; inuitatũ,vt manere in patria vellet,dimittit: captiuos,qui in castris erant,& in ijs quosdam,qui Ioannis è cognatione essent,liberos abire permittit: tum qui dedentem sese Fogiam accipiant,mittit: arma, equosque apud Troiã repertos,qui ab hoste capti fuerant,militibus suis restituendos curat.Rebusq; sic ad Troiã compositis,duobus castris ad sanctum Seueriũ profectus,cingit oppidũ:quod quo minus statim oppugnaretur,hymber prohibuit: postero tamen die deditionem fecit mulctatis ciuibus. Inde rex ad Asculum retrò mouens,vrbem statim recipit: Candelamque ex itinere oppugnatã diripit. Mox Asculo recepto ad Aufidum proficiscitur,eo cõsilio vti Ioannem Caracciolum,qui Melfię dux præerat,debellaret.Is quòd Andegauiẽsis factionis fractas res cerneret,nullumq; superesse Tarẽtino exercitum,quo tutari oppida remque suam posset,se cum arcibus atque oppidis in regis fidem permisit: quẽ ad se venientem rex,benigneque appellatum monuit,vti fidei memor, quieta honestaque consilia peruersis,ac parum quietis anteponeret:pòstque aliquantum temporis mutuis ac gratis extractum sermonibus,iuratum illum in verba,eodem die Melfiam remisit.Id oppidum montosis in Apuliæ locis positum gerendis bellis maximè opportunum est: quod à Gulielmo Ferribrachio Normannorum duce conditum, annales quidam tradunt,alij ab eo per vim captum. Quodque veri est similius,cognita opportunitate,illud vt arcem futuram aduersus Græcos,qui Apuliam,Mesapiæque tenebant oram,primum à Gulielmo,inde à Drogo atque Humfredo,qui Gulielmo fratri successerãt,pòstque à Robrto Viscardo & arce munitum, & mœnibus, quæ nuper ab hoc ipso Ioãne etiam promota sunt.Per eosdem dies aliquot in Hirpinis castella recepta.Fama ingentis prælij breui regnum peruagata,omnium mentes terrore simul admirationeque compleuerat. Quo circa illustre regis nomen esse,maiorq; indies expectatio haberi,& quò victoria,eôdem quoq; popularium fauor inclinabat.Accedebat quòd per idem tẽpus à Federico Vrbinate aduersum Sigismundum Ariminensem feliciter dimicatum fuerat, ex qua dimicatione Sigismundus afflictis,prostratisque rebus suis,mari ad Tarentinũ confugerat,opem ab illo imploraturus.At rex quanquam his Tarentinum necessitatib. circumuentum intelligit,tamen cum illius thesauros sciret esse integros,se verò tot bellis,tot calamitatibus exaustum, ac militem suum mercenarium, maxima etiam è parte peregrinũ reputat, timere militum transfugia, nec tam irritandum illum quàm leniendum ducere, aut paucorum expugnatione oppidorum ita territandum,vti vetere exercitu restituto, nouum quoque è longinquo arcesseret, Senem, & quartana febri deterrima parte anni laborantem,minimè diu victurum.Adhæc Ioannem, Picininumque cum singulari prosequeretur odio,videndum etiam atq; etiam esse, ne adductus necessitate Ioannes Antonius vtrique conciliaretur. Hæc aliaq; huiusmodi secum reputantẽ regem,habentemq; ad Aufidum ęstiua,missià Tarentino Legati adeunt de pace cum eo acturi. Quibus rex auditis,Bartholomęum Rouarellam Cardinalem,qui Beneuẽto Põtificis Legatus præerat,ad se accitum rogat,vti ducto secum Antonello Petrucio,epistolarum magistro, Cereniolam proficiscatur, illic cum Tarentini oratoribus de pace pacisq; cõditionibus deliberaturus. Ipse interim quibus posset artibus,illum sibi conciliare studet.Iisdem diebus Ennecus Geuara,comes Arianensis vir multis artibus,&in primis fide clarus,morbo correptus diem obit.Igitur vbi de pacis conditionibus satis cõuenit,Legati ad Tarentinum redeunt,vnaque Bartholomæus, & Antonellus cum ijs profecti,itemq; Antonius Tricius,qui Francisci Mediolanensis ducis apud Ferdinãdũ

oratorem

oratorem agebat, summa tamen cõditionum Petrucio permissa. Agebat tunc Ioannes Antonius Vigilijs, quòd oppidum ad mare situm est. Ad eum Ioannes Picininusque quotidie ab Trano ventitabant, ea enim vrbs præter arcem Tarentino parebat. Quorum suasu penè commissum est, vti contra ius gentium legati violarentur. Quibus tamen à Ioanne Antonio comiter acceptis, benigneque auditis, fœdus his conditionibus ictum est. Quod Deus Optimus Maximus beneuortat, Ferdinando regi & Ioãni Antonio Vrsino (sic vti conuenit) sine fraude, sine dolo malo pax inter eos perpes esto. Quæ in duello antehac vi, dolóue, fraudéue acta, abacta, direptaq; sunt, eorũ nullæ vtiq; expostulationes, nullę iudiciorũ actiones sunto. Quas vrbeis, quæq; oppida, quosq; fines Ioannes Antonius Vrsinus sub Alphonso rege tenuit, quoq; etiam imperio tenuit, sub Ferdinando etiam teneto, populisq; ita moderator. Queis legibus, queis olim conditionibus Ioãnes Antonius Vrsinus sub Alphõso rege vixit, ollis legibus, ollis cõditionibus sub Ferdinando rege viuito. Eadem item in populis sub Ferdinando rege, quę fuere sub Alphonso, iura ei sunto, liberaque potestas esto. Quaque potestate, quoque iure militię magister Ioannes Antonius sub Alphonso rege fuit, eodem iure, potestateq; sub Ferdinando magnus militię magister vtitor, perfungitorq;, aureũque centum millia magistratus huius ergò quotannis regio ex ærario, regijsúe è vectigalibus dinumerata capito. Idem hicce Ioannes Antonius Vrsinus Tranũ vrbẽ Ferdinando Regi, cum agro, finibusque statim restituito, arcemq; Salernitanã ad dictam diem resignato. Ioannẽ Andegauiẽsem, Iacobũq; Picininũ intra dies quadraginta Apulia finib.q; eius vti facessant, Ioãnes Antonius cogito: ollisq; néue clàm neúe palàm, auro, argẽto, ęre, néue alio auxilij genere subuenito, néue vtiq; præsidiator. Rex fidem eis publicã, qua tutò abire finibus hisce liceat, dato. Terra, mariq; abeundi iusque fasque pro arbitrio ollis esto. Siquas vrbeis quosúe regulos Ferdinandus duello petet, nullis copiis, nulla pecunia, nullo auxilij genere, clamúe palamùe Ioannes Antonius eis suppetias afferto, neúe consilio, néue opera adiutato. Debellandi quos volet, quandoq; volet libera potestas regi esto. Hæcce ollis fœdera perpetuò manento, quæ inter eos sic conuenere, vti volens, libensq; vterque egerit, feceritque, promiseritq; sine dolo, sine frade, bona fide, cõceptis verbis. Deumque vterq; testem supremũ laudanto. Pace facta rebusq; cum Tarẽtino cõpositis, Ferdinandus ab Aufido mouens, atq; in fines Daunorũ profectus Ferentanos versus ad amnem Frentonẽ castra posuit. Aduenienti Lesinates, Serrani, Precinensesq;, capto etiam pręsidio, portas aperuere. Quorum exẽplum finitima etiã castella secuta sunt. Inde Mõtorium profectus rex, cõfestim illud recipit: arx etiã paucis pòst diebus dedita. Hinc castris ad Sanctũ Iulianum admotis, qui in pręsidio erant cũ munitiones erigi, tormẽtaq; diruendis muris admoueri cernerẽt, paucis postquã obsideri cœperãt diebus deditionẽ fecere. Iisdem diebus inclinãte autumno, tanti cœlo hymbres fusi, vti corrruptis quæ in agris erant, nõ esset vnde pabulũ equis subministraretur: nec gregarius castrenseis pati labores amplius vellet, recusare iam militiam, incusare regem, palamq; detrectare imperia, ipsi etiam equites grauari, rarique ad signa atque ordines cõuenire: increpare duces, queri tabernacula iam absumpta tempestatibus, frigoribus, fameq; cõfectos equos diurnis nocturnisque laboribus non corpora, non animos vltra satis esse: quid demũm hostes aliud optare, aut quærere, quàm fame eos, quàm tẽpestatibus absumi? Quibus rex clamoribus permotus, decreuit in Samnium regredi, vbi mitius cœlum esset, ac regio stramentis, pabuloque abundaret. Quò cum peruenisset, aliquot dierum quietem militi concessit, dum interim tormenta ex Apulia veherentur: quibus subuectandis vix boues iumentaque solo ob pluuias subsidente suffecerant. Hæc inter in castris tumultuatum est, leuem ob causam, inter regium, Sfortianumque peditem exorta cõtentione breui tamen tumultus sedatus, quanquam non sine graui regis atque Alexandri discrimine, dum inter tela, balistasq; vterq; versatur. Tormentis comparatis, Ferdinandus animo agitans, qua potissimum ratione antequam in Campaniam in hyberna concederet, Nicolaum Campibassanũ comitem aut ad deditionẽ compelleret, aut eò redigeret vti Vere adueniente, omni eum exuere dominatu posset, Pontem oppidum, cui, vti ego arbitror, à conditore Landulfo nomen est, oppugnare decreuit. Quod veritus Nicolaus, magno antè præsidio firmauerat. Quo tamen regis conatus frustraretur, in-

dutias petere ab eo cœpit, quasi agere interim de deditione vellet. At rex cognito Nicolai cõsilio, eo acrius expugnãdo oppido intentus erat, quod ab ijs qui in præsidio erãt, summis cõtrà virib. defendebatur. Deiectis igitur opportuno loco muris, cũ oppugnatio pararetur, præsidij pręfectus diffidens tolerari posse impetũ, agere de deditione cœpit. Cęterũ noctu ab vigilijs ijsq; qui in statione erant, ad arma cõcursum cum esset, ratis nocturnã à præfecto parari fugam, cõserta pro muris pugna, oppidũ tumultuario pręlio capitur; quod statim direptũ atq; incensum est. Inde rex mouens in Cerretano primùm deinde in Telesino, atq; Calatino castris positis, aliquot ex itinere castellis receptis, antequàm in hyberna cõcederet, Pontem Lateronem (id castellũ trans Vulturnum amnem circiter sex millibus passuũ ab Capua abest, sub mõtem positum) oppugnare cõstituit. Igitur admotis tormentis, quantum loci patiebatur iniquitas, binis illud castris circunsidet: quod penè vndiq; altissimis rupibus circũcisum, naturaliq; fossa munitum, vnum tantùm, quà porta est, aditum, eumq; haud quaquam latum habet. Portę quadrata imminebat turris, qua diruta, cum spes esset per eius ruinã potiundi castelli, rex eam quassari æneis tormentis iubet. Quod animaduertẽtes qui in præsidio erant, ne procũberet exterius, funibus machinisq; prohibere conabantur. interim quotidianę ab eis eruptiones feri, neque se muris continere. idque eo audacius facere, quòd propter rupes, conuallesque, quæ fossarum in modum è monte producebantur, neque claudi vndiq; à regijs poterant, nec omnino prohiberi, quo minus noctu præsertim per syluas, & confragosa loca recentes milites, nouaq; quę ab Martiano mittebantur præsidia, acciperent. Cui rei magno etiam adiumento erat, quòd propter brumam quamlongissimæ noctes erant. Frustra igitur aliquot diebus consumptis, potiundique castelli pluribus artibus in cassum tentatis, cum etiam equi virique diutius ferre cœli inclementiam haud possent, Sfortianusque pręcipuè miles militiam sic detractaret, vti neque precibus, neque minis retineri in castris vltra posset: satius visum est regi obsidionem relinquere, quam tumultuante suo hostem ad erumpendum inuitare. Cum satis etiam exploratum esset Martianum magnam peditum manum cogere: qua coacta, verendum erat, ne occupato ab hoste monte, qui non satis commodè teneri ab præsidijs posset, in minora castra, quæ trans conuallem sub montem posita erant, irrumperetur. Huc accedebat, quòd Ioannes, Picininusque qui post ictum cum Tarentino fœdus, in Ferentanos, Marrucinosque longa naui ad Caldoras confugerant, vbi pugnæ reliquias colligebant, arcessiti à Martiano fuerãt. Qui ne aut illum frustarentur, aut bellum quod in Marsis, Pelignisq; Rogerione authore, renouare parabant, prætermitterent, huiusmodi consilium inijsse (quanquam falso) dicebantur, vti Picininus diurnis, nocturnisq; itineribus ad Martianum cõtenderet, Ioãnes in Pelignis remaneret ad bellum, quod animo agitabat, instaurandum. His difficultatibus circunuentus rex, obsidionem dimisit. Verùm cum fama esset hostẽ aduentare, machinis Capuam perlatis, ipse sub montem Gallianũ metatus castra, expectare hostem decreuit. Tandem cum satis exploratũ haberet hostem se Theano, castellisq; finitimis continere, circiter idibus Decembris Capuam concessit, distributisq; per hyberna militibus, paulo pòst Neapolim proficiscitur. At in ea parte Samnij quod hodie Molisium dicitur, & Pelignis Farentanisq; ab Alphonso, & Inico Daualis multa castella aut per deditionem recuperata, aut per vim expugnata sunt, quedã etiam incensa. Caldoras (dum multis artibus ad certamen inuitant) nunquã apertis in campis indipisci potuere. Extremo anni recepto Sangri castello, arcem circursessam tandem capiunt, suosque in hybernis collocant. Per idem tempus Andegauiensium partiũ studiosi, cum Ferdinandi res superiores cernerẽt, viribus diffisi suis, quòd Pium pontificẽ nullis ab rege artibus alienare poterant, Romæ inducias postulabant. Duos principes inter se de regno contendere, vtrunq; pontificiæ maiestatis obseruantissimum: decere pontificẽ Romanum, rectorem orbis, patrem omnium, mediã personam induere: indignum se, indignum collegio, quod sacrosanctum habeatur facere, quòd priuatã Ferdinandi causam aduersus Ioannẽ armis defendẽdam susceperit; quòd Gallorũ regẽ, Galliæq; totius regulos de Romana ecclesia benemeritos prouocauerit in iram, odiũ, inobeditiã: exaustum ecclesiæ ærarium, dum bellum minimè necessariũ suscipitur: Flaminia atq; Sabinam bellis inuolutam, tot opppida direpta, in ipsa etiam vrbe trepidatũ, & penè audi-

penè auditos equorum hinnitus, dum Latium diripitur, dum agros Vrbi proximos Picinini eques populabundus vexat, vastatq;. Hæc aliaq; differentes Pontificis animũ vti de faciundis indutijs cogitaret, impulerant. Conuenerant Romæ vndique ad Pontificem Legati, resque tum in Senatu agitata, tum apud Cardinales, quibus demandatum hoc erat, tractaque diutius in contentionem venerat, dum pontificis animus huc atque illuc incertus rapitur. Tandem literis regis cõfirmatus, quòd dum de indutijs agit, dum à suscepto bello retrahendi sui speciem exibet, partam iam victoriam è manibus eripiat. Populos, regulosque, qui prostratis Ioãnis rebus redire ad officium cogitassent, qui de se dedendis oratores misissent, cunctari iam, & deditionem nõ modò differre, verumetiam recusare. Nec tantũ sibi Pontificis nomen, copias, opes, in eum vsque diem contulisse ad victoriam, quantum nunc detrimenti afferat indutiarum mentio: & tot iam dies ipso audiente, agitata Romæ causa. Quid autem rationis esse, cur feruente bello, rebus aduersis, victoria ad hostem inclinante, tantum animi, tantum roboris præse tulerit, & in propulsandis bellis, & inferendis, nunc hoste castris exuto, regno maiore è parte in potestatem redacto, recuperata iam Flaminia, Sigismundi rebus attritis, Latio Sabinaque pulsis hostibus: vbique victor, fortuna vbique aspirante, non animum modò demiserit, sed hostem iam desperatis rebus suis, cogitantem regno cedere ad bellum instaurandum inuitet, hortetur, trahat? Veterem igitur animi firmitatem retineat, nec belli exitum, id est, victoriam, qui finis est belli, elabi è manibus patiatur. His Pius literis permotus, cum etiam intelligeret Franciscum Sfortiam in proposito persistere, confirmato tandem animo, indutias exclusit, ante tamen in hanc oratione sententiam habita: Si memores esse homines beneficiorum velint, & præsentem ecclesiæ Romanæ statum considerare, haud vereor Cardinales, quin & cæteri mortales, & vos ipsi me cum primis à belli crimine, quod non tam volentes suscepimus, quàm inuiti propulsauimus, liberetis. Nam & ea in hanc sedem Alphonsi regis extant beneficia, vt neque pontifex Romanus, neque sanctus hic Senatus filij eius obliuisci, sine maximæ infamiæ nota queat: & Apostolicæ sedis ea magnitudo est, atque autoritas, vti insultantem in regno nobis tributario Gallum pati minimà debeat, seque otiosam regni cladum spectatricem præbere. An quæso, cuius patris munus est ac beneficium, vti Picenum omne, fertilissimumque, ac frequentissimum Italiæ agrum in pace possideremus, regnum eius ad alias quàm filij manus transire ingrati permittemus? Quasi non si quid honestum, si quid ius, gratitudoque apud vos valet, me & nolentem impellere, & cunctantem excitare ad defendendum regem bene meritum, ad propulsandam ab eo iniuriam deberetis: à qua inferenda ij nimirum quorum tam studiosi estis, continuissent, si qua reuerentia in Pontificem Maximum, si quis erga sedem Apostolicam cultus, aut erga Deum metus eorum animis insedisset. An non cum Mantuæ ageremus, abunde & Ioanni, & Renato, & ipsi Gallorum regi, quorum oratores apud nos agebant, declarauimus: nec passuros nos regnum nobis tributarium inuadi, pacemque Italiæ ab Gallis turbari: nec fœdus cum Alphonso ictum, in quo Ferdinandus filius secundum tenuisset locum, violaturos, aut periclitantem deserturos filium eius, qui labantem iam non modò non deseruisset acclesiam, sed ferro armatus, in acie, pro tuenda eius dignitate stetisset, seque copiasque suas, & facultates vniuersas pro illius salute, bellorum periculis obtulisset? Hic mihi quisquam Gallorum religionem aut modestum Ioannis animum nominabit? Audiuimus Cardinales, populantium agros nostros militum clamores. His oculis, his inquam oculis hausimus vibratos in perniciem nostram, & Romanæ excidium sedis gladios. Quod ni è Senesi agro, è patrio solo, vbi agebamus, abire maturassemus, & Romam diurnis, nocturnisque itineribus contendissemus, nec Roma nunc nostra esset, nec Senatum hunc ipsi haberemus: sederet Pontificio in solio Picininus, discursaret per Vrbem violentus & rapax miles: veterum ornatus Pontificum, & quibus Deo Optimo Maximo sacræ res fieri consuerunt, eos inquam ornatus, & Petri Paulique insignia raptaret per Vrbem Andegauiensis gregarius: argentea vascula, loculosque illos aureos, quibus Deo ministratur, quibus sanctorum reliquiæ virorum tanta cum hominum veneratione seruantur, eques in balteos conuersos ac phaleras portasset in aciem, cæde, ac sanguine fœdaturus. Dicam interum ecquisquam aut Ioannis mode-

rationem,aut religioso Gallorum animos nominabit ? Timuit pontifex Romanus per agros suos inter faciens, Andegauiensium grassatorum vim,atque occultas insidias: timuit nefario Picinini sicario,ne præbiturus esset iugulum in diuorum & Petri & Pauli templo,in augusta hac sede,atque in ijs ędibus,è quibus tot sanctissimorum pontificum animæ ad cœlum migrauere, non securus, non tutus, non vitæ suæ satis fidens. Hæc est Lotoringij Ducis summa moderantia,hæc Galliæ homnium religio,et apud gentes tam diu probata pietas ? Non igitur volentes,aut bellorũ cupidi arma sumpsimus,quippe qui priuati dum essemus,pacem semper coluimus:ac dum Augustorum tractaremus negotia,ad hanc in primis illorum inuitabamus animos.Sed vt qui Romanę tum ecclesiæ dignitati consuleremus,tum prouocati,&in ipsis propè penetralibus parum tuti coacti, inuitique, dum alia ratione rebus nostris nequimus consulere,expediri arma iusserimus. Videlicet nunc primum Iacobus hic Picininus ecclesiam Romanam vexauit: aut vos memoria parum tenetis,dum quieta Italia, fœdere publico,è communi Italiæ cõsensu omniũ animis,sententijsque percusso,Cisalpina mouens Gallia,tumultuosissimo exercitu,Callistum pontificem,agentem in otio,ac pacis perfruentem bonis, nihil etiã minus quàm bellum timentem inuasit, perculit, ex improuiso adortus est. Petat nunc igitur Lotoringius dux inducias, qui tot annorum pacem ambitione præceps turbauerit sua. Detur Picinino tempus ad arma colligenda, quibus tertiò in pontificem Romanum maioribus copijs,infestioribus militum animis insurgat. Induat Pius pontifex mediam personam,qui penè spoliatus Pontificatu inops,erransq; aliorum opem quærere est coactus. Non priuatã igitur Ferdinandi causam defendendã suscepimus,quanquam vt suscipere deberemus,ius honestasq; & Apostolicæ sedis dignitas postulabant: sed nostrã,sed vestram qui in hoc cõsessu adestis,sed Romanę ecclesiæ causam & suscepimus,& suscepisse lætamur. Nec prouocemus Gallos in odium,nec ad bellũ nõ necessariũ exhauriamus ecclesiæ ærarium. Scilicet non suscipit necessariò bellũ, qui domo sua suis è laribus propè pulsus est?Iactat pecuniã,thesauros dissipat,qui direptiones,cędes,incendia prohibere ab suis parat?prouocat Gallos,qui in Italia in sedib. suis,suoq; cõtentus quiescere securus nequit?O consilia,ô artes. Per ego Deum Optimũ Maximum,perque Vrbis ac templi huius venerabiles tumulos,atq; aras oro,obtestorq;, ne partiũ studijs victi perperã cõsulatis, néue dum alteri factionũ fauetis obliti loci huius, ac iusti,honestique immemores facti,parum honesta consilia,præter vestram,senatusq; Romani dignitatem sequamini. Me sat scio,dignitatem Pontificis,& huius augustæ sedis maiestatem retenturum,et quod semel cœpi pium,honestumq; consilium secuturũ. Atq; vti Deo autore bellum suscepi,eodem quoq; adiutore, & administraturum spero, & confecturũ è sententia confido. Dum Romæ frustra de inducijs agitur,interea Picininus,reliquijs exercitus collectis,aduersus Ioannã Celanam nouum bellum aggreditur. Hęc mortuo Leonello marito, duobus ex eo susceptis liberis, quòd Celanensis comitatus dotalis esset,ipsa subiectos populos pro arbitrio moderabatur. Nam & popularibus ꝓpter generis antiquitatẽ erat acceptior, & Rogerius natu maior,eius aut ingenij, aut ętatis non erat,cui tutò rerum moderatio permitti posset.Quòd ille ęgerrimè ferẽs, parteisq; Andegauiẽseis secutus, Picinino adhæserat. Quo autore Picininus Gallianũ vbi Ioanna cum antiquis se thesauris tuebatur, circunsedit, castelloque potitus,apparatum omnem ad arcem oppugnandam conuertit,æneisq; tormentis die ac noctu quatit. Ioanna quo erat animo,quos in arce secum habebat,horrabatur,vti fidei ac virtutis memores,obsidionem quamfortissimè ferrent,esse in Pelignis,Marruccinisque regios exercitus, regios præfectos: sat se certum habere,breui eos subsidio venturos. Igitur dum offirmatis animis hosti acriter oppugnanti resistitur, dum regij præfecti tardius se ex hybernis mouent, & Picininus plurimo peditatu locorum angustias occupat,quassatis,ac partim solo æquatis muris arx capitur. Splendidissima Leonelli supellex,ac tot proauorum veteres thesauri direpti,nullum in egregiam fœminam misericordis animi officium à Picinino tributum,nullum à filio pietatis meritum.Matrona paulo antè plurimis ornata bonis, rerum humanarum exemplum, captiua trahitur fortunæ matris filio insultante. Ea tempestate fuere, qui crederent Matthæum præfectum,quòd egregium ducem, veterem amicum pati nollet, sordescere, dum anni tempus causatur, dum

tur, dum segnius consulto agit, Picinini incœptis locum dedisse. Hac præda viribus auctus Picininus, exercituq; ex parte refecto, quãquam hyems premebat, tamẽ quòd occasione vtendum duceret, Sulmonem circunsidere decreuit, ratus antequam subueniri à rege, propter anni tempus posset, agro se atq; vrbe potiturum, quam sciret extrema rei frumentariæ inopia laborare. Eius autem obsidendę ratio hæc placuit, vti dispositis per finitima castella militibus, quæ cuncta Andegauiensium erant partium, ne frumentum importari in vrbem posset, prohiberetur. Idq; quo facilius fieret in via militari, qua Populum, atque ad Aterni pontem itur, munitionẽ ex aggeribus, ducta etiam fossa ab æde Tarentini ad ripas fluminis ædificari summa celeritate iussit, præsidiumq; quantum satis visum est imposuit. Ipse Pentimæ, Ioannes Pratulæ, Pacentri Restainus, & Ioannes Antonius Caldoræ agebant. Atque hac potissimum ratione vrbem, quanquam in plano sitam, vndique tamen montibus clausam, circumsidebant. Cum igitur indies arctius à Picinino premeretur, Matthęusque ac Robertus, cum & ipsi tentassent sæpius irruptis munitionibus, commeatum eò immittere, frustrati incępto, ad hoc tandem cõsilium cõuersi sunt, vt nunc Populi, nunc Caramanici in hybernis agentes, per mõtem, qui longo admodum, ac perpetuo tractu interiacet, quâ maximè inuius ipse ac confragosus esset, noctu per homines opportunos, ac locorum peritos, humeris illigatos sacculos frumenti plenos præruptissimos per aditus quâ minimè hostes suspicari possent, Sulmonẽ clàm importandos maximo silentio curarent. Quod dies complures diligentissimè curatum cum esset, nixq; interdum esset tanta, vt superari mons pluribus minimè diebus posset, plebsq; fame acrius premeretur, ducenti numero ciues grauius fame pressi, in ijsque quidam etiam mercede conducti per loca illa hostibus hactenus incognita perrupẽre Caramanicum. Hic igitur numerus hosti cum esset de uestigijs compertus, dispositis insidijs ad vnum redeuntes omnes capti, ductiq; ante vrbis muros Picinini iussu, qui exteri essent, atque conducti pretio iugis suspensi sunt, qui ciues Pacentri in custodijs habiti. Tum verò ciuitas victam omnino se, atque expugnatam fateri nihil vltra sperandum esse, nihil è Campania, nihil ab rege propter occupatos à niuibus, atque hostium custodijs aditus, nihil ab Matthæo, Robertoque propter obseruatos montis anfractus vniuersos, expectandum præsidij, ducere. Ira, metus, fames, viros, mulieres, senes, adoloscentes, æquè omnes denique vexatos malè habebat: eoq; perducta res erat, vti in prælium persæpe prodirent, quo confossis hostium equis, cadaueribus eorum potirẽtur quorum visceribus famem temperarent. Quin etiam exenteratis illis subducebant eorum ex intestinis quod inesset aut hordei, aut tritici, aut ijs commixti pabuli. Itaq; plurimos iam dies, nunc sola carne fœdissimorum etiam animalium, nunc nuce, glande, canabe, parcè, distributimq; dispartitis, fame tolerata, plebeijs etiam aliquot teterrima fame absumptis, septimo tandem mense vrbs Picinino deditur. Ea dedita sæuitum est in aliquos ciues propter factionem, intestinaq; odia Quadrariorũ familiæ inter se ac Merlinorum. Potitus igitur vrbe Picininus (nam Ioannes communi è consilio in Campaniam, atque ad Martianum venerat, veritus ne is regi conciliaretur) reficiendis copijs omni studio intentus, vbi aliquot restituisset turmas, quòd iam maturescerẽt in agris segetes, militibus egredi ex hybernis iussis, in Ferẽtanorũ fines castra cõtulit.

LIBRI QVARTI FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE FERDINANDO PRIMO REGE NEAPOLITANO ALPHONSI FILIO

LIBER QVINTVS.

T REX persoluto equiti stipendio, iussoque eo ad cõstitutam diem sub signis cõuenire, cum paucis Leborios profectus in campos, collocatisque tabernaculis ad Annechini Pontem, quę Campani nunc agri pars, Gallica appellatione Mansiorosarum dicitur, dum eques instructus, conuenit peditem scribit. Interim etiam dum segetes maturescunt, explorat vndique Martiani cõsilia, qui se Albanum intra agrum, Massicosque munierat montes: quibusque maximè artibus Suessana intra culta, vicosque irrumperet, animo solicitus agitat. Erant duo omnino aditus, alter confragoso itinere, ac maximè angusto, præruptis rupibus, cui Cascano est nomen: qui locus et multitudine lectissimorum peditum, quorum erat Martiano copia, & aggere turribusque ad portam substructis præmunitus, spem eripiebat inter tot munimenta, accerrimosque defensores ferro viam aperiendi. Alter erat aditus Sinuessanas ad baleneas, secundum mare, et ipse fossa propugnatoribusque egregiè instructus. Nam ad mare quadrata è lapide turris in altum protendebatur, & in medio tractu, Massicos versus montes, loco paulo editiore in arcis formam, etiam structitio è lapide erectæ turres erãt, quas inter ac declinateis radices montis modicus procurrebat tractus à sinistra. Maritimam verò inter turrim à dextra aggeres ducti horrebant, munitionesque turritę cum fossis, frequentibus etiam sclopetis, colubrinisque instructæ, multisque & strenuis munitæ defensoribus. Summo autem in monte turris item è lapide, veterique surgebat structura, quæ et aditus quosdam per se etiam difficiles, atq; arduos tuebatur, & ex altissima despectabat specula subiectos campos ac maria. Qua capta, superiore è loco pediti dabatur ingressus intra munitiones, opportunitasque inuadendi à tergo propugnatores. Cæterùm res difficilior apparebat, quòd specula ipsa neque carebat custodibus, aut præsidio, et equitatus opportunis in locis à Martiano dispositus discursans patenteis agros tutabatur, occurrebatq; repentinis casibus. Hic igitur delectus est locus in planitiem irrũpendi. Rex verò quo hoc ipsum consilium hostẽ lateret, motis è Rosarummansione castris, ad Sauonem profectus, metatur secudũ amnis ripas, circiter duobus passuũ millibus à Turrifrancolisia, vbi diebus aliquot castra habuit sub speciem vastandi agri, atque colligendarum segetum, præ se etiam ferens Cascani sibi esse saltus consilium inuadendi, diruendæque munitionis. Qua è re Martianus quanquam timebat etiam Sinuessanæ munitioni, vim tamen omnem peditum illuc conuertit, equitatumque propius admouit. Ipse verò Suessæ agere, ac nunc his, nunc illis sese locis ostendere, prospicere munitionibus, multa per præfectos administrare, exploratores plurimos huc illuc dimittere, nequid à tergo latereué per Lyrim amnem, oramque maritimam repentini ab hoste accidat, néue per Theanẽses aut Gallutianos saltus, Taurumúe montem vis aliqua ex occulto inferatur, cauere, procurare, auertere, summo studio die, noctuque intendere, agrestes, coloni, villici vti faciendis messibus, comportandoque in vrbem frumẽto dent operam, imperare, ac festinari iubere, nullumque discrimen festi, profestiúe diei haberi permittere, nihil denique vacui à labore, officijsq;, colonis, militibusq; labi sinere. Cum Ioanne simul, qui eò se è Marsis contulerat, multa etiam agitare. Illud verò cum primis vereri, ne Federicus Vrbinâs, néue Vrsinus Neapolion, qui iussu Pontificis in Soranum Arpinatemque è Sabino bellum transtulerant, per Casinatem à tergo agrũ inuaderẽt. Quod tamen sæpius per literas, nuntiosq; rogati à rege facere recusarunt, Põtificis imperium causati, dum Pius sibi statuit, Romanæque ecclesię, non Ferdinando regi Celanensem, Soranum, Arpinatemque simul agrum ab hoste vendicare. Quo factum est, vti Ponscuruus, opportunũ Casinatis agri oppidũ, atq; ad Lyris amnis ripam positum, ab Ecclesia hodie quoq; teneatur. Nã Ferdinãdus quo Celanensem reuendicaret, Mariã è concubina

concubina filiam Antonio Pij sororis filio vxorē dedit, ijs conditionibus, vti Celanensis comitatus Antonio Mariæq; dotis traderetur nomine, viueretque Antonius liberiq; eius quo antè iure Celanenses comites Neapolitanis sub regibus vixerant. Atque inde mortuo Pio, cum successisset Sixtus, collocata Catarina Martiani filia, Antonio Ruerio Sixti sororis filio (nam capto Martiano filiarum eius viris collocandarū curam rex susceperat) Soranum, Arpinatemq; agrum ab Federico, Neapolioneq; recuperatū sibi, regnoq; Neapolitano restituendum cauit, dotis nomine Catarinæ atq; Antonio, Pōtifice volēte, traditū. Rex igitur cōmunicatis cū Roberto Calatino cōsilijs, cuius forti fideliq; opera multū vtebatur, iubet illū intempesta nocte, magno silentio, egressum castris, quatuor cum turmis equitum, aliquotq; peditū cohortibus superare Massicum saltum, turrimq; occupare speculatoriam. Ille impigrè pulso præsidio, quod saltum tuebatur, perculsisq; multitudine displodentiū sclopetariorū turris custodib. eaq; statim dedita summum occupat montē, quo è loco facilis erat pediti in planum ac post munitiones descēsus. Rex accepto ab Roberto nuntio, instructo agmine cum vniuersis copijs ad munitiones contendit: quò cum peruenisset, dum interim ducū exquirit sententias, sciscitaturq; quid quisq; agendum censeat, Anechinus Morimilis, strenuus, ac multis vir exercitatus bellis, relictum inter munitiones medias ad turreis, callem ad vsum emittendorum peditum conspicatus, adacto summo cum discrimine per callem equo, subsequenteq; cui ipse præerat, equitum turma, fugato præsidio, quod post munitiones excubabat, aliquāto longius planitiem versus progreditur; ibique tātisper prospectans stetit, dum regem de ijs quę acta erant, certiorem facit, expectatque suppetias mitti. Cęterùm nō expectato regis iussu, magnus tum peditum, tum equitum numerus eundē insistentium callem, qui attritu vngularū factus erat aliquanto habilior, trans munitiones irrūpit, iungiturq; Anechino. Ille se viribus vbi ijs auctum sensit, aliosq; atq; alios subsequi intelligit, vlterius progressus, conspicatur Martianum pluribus cum turmis vnientem subsidio suis, magnoq; ferri impetu. Itaque cohortatus suos factusq; illi obuiā, impressionē eius primò fortissimè excipit, dein viribus usus, facilè eum atque confestim repulit, & virtute equitum, & militum multitudine subinde ingruentium; versumque in fugam, parum ab fuit, quo minus regius eques inter frutices illum, viarumq; anfractus interciperet. Missæ igitur à Ferdinando cōplures auxilio turmæ ad Suessanos vsque cliuos insectatæ fugiētes sunt. Interea ad munitiones accerimè pugnabatur, quibus magno impetu captis totus ferè immissus est exercitus. Dum autem maritima oppugnatur turris, fitq; inter pugnātes de deditione mentio, explosa colubrina ab illis qui turres defensitabāt medias, prefectus maritimæ, qui de dedenda turre agebat, colubrinaria pila traijcitur, cuius casu turbati reliqui, qui in propugnaculis erant, ac perculsi metu sese dedidere. Tum verò magnæ excursiones Albanos per agros factæ, multi mortales occupati messibus, passim in campis capti cum bubus, iumentis, equis, pecorisque ingens vis abacta. Quod regi vbi nuntiatum est, missis confestim qui equites reuocent, iubet vniuersos in castra regredi. Multa enim cum supra opinionem successissent, & dolos verebatur, & consilij incertus erat. Die quæ insecuta est, dirutis munitionibus, exercitus immissus est cum impedimentis, castraque secundum Lyrim in pratis posita, eoq; tormēta maturè conuectari iussa, ponsq; è scaphis, atque interiectis tabulis super Lyrim stratus. Interim mediarum turrium præfectus desperatis auxilijs, suæque ac suorum saluti parum fidens, si tormēta propius admota essent, deditur his conditionibus, vti liberum cum vestimentis, ijsque qui cum eo essent abire Suessam liceat: Rex igitur, quo hostem ad inopiam ac famem redigeret, diebus singulis, producta maxima copiarum parte, conuocatis frumentariam ad prædam finitimis, agros vastabat, atque exectas segetes, frumentumque comportari in castra, tutosque ad locos iniungebat, summa cura per solertes atque idoneos viros huic rei adhibita. Perlatis itaq; in castra tormentis decreuit rex arcem, quę trans Lyrim à Martiano tenebatur, expugnare. Itaq; concussis aliquot ictibus eius muris, nō multos post dies facta à pręfecto deditione, arx recepta est. Per eosdē dies Neapolion ad regē in castra venit, cōmunicatisque simul consilijs, cōfestim ad exercitum in Arpinatem redijt. Tumultuatū est etiam in castris ad Falciculam. Id signum est gregariorū militū, dū ad arma aduersus ducem concurrunt. Nam in vnum omnes locum armati ad id nomen

conueniunt,ducesque sibi suo ex ordine ac numero statuunt. Neque etiam rarò aut duces ipsos exercitus in medio belli ardore deserunt,aut forũ rerum venalium diripiunt, nonnunquam etiam ducum ipsorum tabernacula. Tumultus huius ea fuit causa, quòd gregarius propter rem furto subreptam,à prætore,qui nunc magister castrorum dicitur, Gallico autem verbo Marescallus, ad suspendium trahebatur: quod ægrè multitudo cum ferret,repentè gregarij rei amicus cœpit cõclamare,Falciculam. Ibi è vestigio gregariorum vndique nimbus conuolat, parumq; abest tumultuatio à direptione tabernaculorum. Rex tamen facilè post primum impetum, instructo statim equitatu, repressit tumultuantes,ac bonis verbis delinitos,vt ad tabernacula sedatis redirent animis suasit, condonata reo venia. Spoliatis igitur campis omnibusque fortunis exutis agris,decreuit rex expugnare Montis Draconis roccam. Id oppidum ad Massicorum exitum mõtiũ quà in mare atque ad meridiẽ spectat,editissimo in vertice situm,Falernos, Stellateisq; dispectat agros.Ad eius autem montis latus,quà in mare vergit, vestigia extant veteris oppidi Petrini: cuius è ruinis,quod nunc est in vertice constitutum oppidum, traxisse originem,sunt qui arbitrentur. Ad alterum verò latus,quod Solis prospectat ortum,fanulum existit Marci Euangelistæ, post cuius aram hiatum esse subterraneum indigenæ affirmant: in quem vbi paulum modò descenderis, ad intimum ipsum montem specus panditur,ingens ipsa,ac nunc latis,modò angustis anfractib.vasta,& horrens:quòd qui ingressi quãdoque fuerant,nunquam post id reuersi, quòd à dracone antri custode, tetro primum exanimati afflatu,mox etiam deuorentur. Atque ob hanc ipsam causam de dracone nomen monti est inditum. Referebat Philippus notarius, loci eius incola, vir summa fide,ac multo rerum vsu,mihique perfamiliaris,hiatum illum superiecto saxo occlusum olim iussu Iacobi Sannazarij Neapolitani,viri patritij,qui oppido, finitimisq; imperitauit agris,sub Vladislao rege,cui ob virtutem,reique militaris peritiam cum primis ille fuisset acceptus. Dum Iacobus ipse & superstitioni ratione hac it obuiam,et ne qui è popularibus,aut oculis,ut sunt humana ingenia, dum explorandi studio capitur, antrum ingressus, àut ruina deiectus, aut aspiratione tetra afflatus, diem illic obiret. quam ipse causam esse duceret nullius ingredientium reditus. Locus is igitur et aditu difficilis est,et natura manuque permunitus,quique paucis tempore propter asperitatẽ ab habitatoribus destituatur,qui sub ipsum montem,vicum maximè frequentem inhabitant,cui nomen est ad Marcos. In eo vico collocatis rex equestribus copijs peditatum ferè omnem distribuit in colle,qui vertici ex aduerso obijcitur,interiecta conualle nuda arboribus,horrida saxis, accessu aspera ac difficili. Disposito hic peditatu,delegit rex loca statuendis bombardis,magnoque fabrorum labore structis, congestisque absque calce lapidibus,castellum ædificat. Quo perfecto, viam subuectandis ad castellũ bombardis per obliqua,confragosaque montis latera complurium dierum,plurimorũque hominum opera strauit, produxitque in summum.Res hortari videtur,vti pro meo instituto,& regionum,& locorum tum nouas,tum veteres appellationes referam, quo quę dicuntur à nobis,apertiora fiant legentibus.Vetus Campania per Augusti tempora ab meridie mari Tyrrheno; ab occasu Tiberi; Sarno flumine ab ortu; Hernicorum ac Samnitium montibus à septentrione claudebatur,multos pupulos,ac gentes,pręclarissimasque intra se vrbes continens. Post clades igitur Italicas ab exteris illatas nationibus,postque euersionem Romani imperij, fines quoque mutati sunt, & cum ipsis finibus regionum nomina. Itaque tractus is omnis qui est à Tiberi ad Tarracinensem saltum,pòst Amarenum Latij oppidum per Velitras, Syrmonetam, Setiam, Priuernum, Tarracinamq; maritima hodie ora dicitur, corrupta autẽ à vulgo appellatione, Maremma,videlicet quod mari adiaceat.Qui verò tractus, Prænestinum pòst agrum,per Valmõtonium,Ferentinum, Anagniã,Frusinonem,Ceparanum,Aquinatem ad agrum porrigitur,suo nomine hodie quoque Campania vocatur. Vterque autem tractus Romanę ecclesiæ ditionis est.A`saltu verò Tarracinensi,finibusque Ceparanensibus Neapolitanum regnum incipit. Quodque agrorum atque vrbium ab eo saltu, ijsque finibus ad Sarnum vsque fluuium,cui nunc Scaphata nomen est,interiacet,Leboria terra dicitur, appellatione inde ducta,quòd quæ terra à Latinis olim Campania diceretur,à capiendis fructibus,atque ab vbertate soli:quique nunc Capuanus est ager,quod Grecę illum tunc gen-

tunc gentes atque vrbes colerent, eadem nominis similitudine, leborij dicti & agri, & populi. Quocirca exigẽdis uectigalibus regij quæstores, diuisis prouincijs, tractũ hunc Leboriam appellauere terram, in qua sunt Fundi, Hydris, Caiecta, Mola, Casinates, Suessa, cuius ager Albanus quondam dictus est, Theanum, Venafrum, Capua, Caserta, Auersa, Puteoli, Neapolis, Nola. Cui adiungitur ab ijsdem quæstoribus Samnij quoque pars ea, in qua est Bouianum, & Isernia, qui ager recenti nomine est Molisius, Molsio ab oppido, à quo originem duxere qui agro quondã imperauerunt. qua è re familia quoque Molisia hodie agnoscitur. Subuectis igitur summum in collem bombardis multo hominium labore, maiore iumentorum, boumque, pluribusque diebus frustra absumptis, quòd oppidi mœnia septentrionem versus, quâ bombardis exposita erant, in summo erigebantur vertice: cum tamen vniuersum postea oppidum in austrum vergat. Itaque quòd tormentorum longior esset iactus, muriq; humiliores, ictus ipsi frustrabantur bombardarũ. Nam aut superuehebantur propugnacula, aut montis percutiebant saxa, verticisque excisas cautes, quibus muri impositi. Neque huic rei adhiberi remedium poterat, nõ temperandi pulueris, non ad normã minutius exigendi, atq; ad metã, & ad iactum lineas. Quæ res Ioannem Martianumq; inuitauit, quòd pollerent peditatu ad inuadenda tormenta, eosque qui in præsidio pedites, equitesq; in colle ad castellum cõstiterant. Itaque intẽpesta nocte per anfractus viarum perlatus, Andegauiensis miles, vbi propior factus est castello, magnis sublatis clamoribus vigiles inuadit, eosq; qui in præsidio erant, cędit, fugatque; castellumq; adortus tandem per vim eo potitur, vulneratis primò, inde captis qui ad bombardas intra castellum excubabant, in quibus fuere strenui ac nobiles viri. At qui ad Marcos in castris vigilias agebant, re per clamores cognita, accurunt. Rex & ipse, vt quisq; armatus offerebatur, alium post aliũ summittit, donec copiæ omnes armatæ ad signa constitere. Et iam prima rubescebat aurora cum hostes conspicati ascendentem militem, superantemq; montis ardua, relicto castello tormentisque, non expectato primorum ascensu, cum captiuis per montes citato gradu Suessam se recipiunt: Rex territabundus, quanquam oppidanis excidium, direptionem cædemq; minitabatur, irrito tamẽ incœpto, paucis pòst diebus inde abijt. Verùm enim irritam obsidionẽ, vtq; incassum cederent conatus tanti, fusus repẽtè cœlo nimbus efficit, laborãtibus, ac penè enectis siti popularibus. Nam quòd mẽses aliquot nullos aër hymbres dederat, et quod in cisternis erat collectum aquarum, id omne exhaustum cũ esset, languentibus maximè agrestibus, cunctis deniq; ob aquarum inopiam postremò metuentibus, nefarium ad sacrum Magicaque ad maleficia cõcursum est. Quod in summis miserijs, vltimaque aquarum penuria perditissimis à sacerdotibus commentũ esset, dum impiè agendo, Dei simul iras, & aëris turbationem, ac tempestates exciunt. Inuenti enim ex oppidanis, atque obsessis sunt, qui nocturnis in tenebris, deceptis castrorum vigilijs, per asperrimas rupes furtim profecti ad litus, trahentes secum imaginem affixi ad crucem CHRISTI, maledictis illam prius ac diro prosecuti carmine, pòst in mare execrabundi immerserint, cœlo, mari, terrisque tempestatem imprecati. Quo etiam tẽpore sacerdotes quidam mortalium omnium scelestissimi, dum satisfacere profanis militum artibus student, ritum nefarium secuti, quo, vt dictum est, in huiusmodi necessitatibus elici hymbres putantur, asino pro ædis foribus constituto, tanquam agenti animam cecinere funestum carmen. pòst diuina Euchastria in illius os, palatumque iniecta, conclamatũ asinum funereis cantibus, viuum tandem ibidem pro templi foribus humauere. Hîc verò vix dum perfecto sacro obnubescere aër, ac mare agitari ventis cum cœpisset, diesq; medius offundi tenebris, ac nunc cœlum micaret ignibus, nunc lux omnino eriperetur, tonitru cœlum, terræque horrescerent, volitarent euulsæ ventis arbores, discissaq; fulminibus saxa complerent auras fragoribus, prorupit tanta è nimbis pluuia, hymbresque tam validi, vt non cisternæ modò colligendis aquis satis non essent, sed arentia saxa, rupesque exustę solibus, torrentes vndequaque prolapsos diffunderent. Itaque rex, qui sola in siti potiundi oppidi spem collocauerat, frustra ab ea habitus, ad Sauonem vetera in castra redijt. Cæterùm existimare Deum iratum, beneficium pro scelere referre, neque pij est hominis, neq; rerum naturæ callentis, atque peruestigantis causas. Quo enim maiores inualuere siue hyeme, siue æstate æstus, cœli ac

terrę ſiccitates,eo tempeſtates cōſueuere pòſt ſequi fœdiores,nimbiq́ue magis procelloſi. Habente hîc caſtra Ferdinando,leuibus quidem ex initijs agitari cœptum eſt de pace, Martiano popularium iras ob famem, futurum in annum verente, Ferdinando autem metuente Tarētini perfidiam,quodq́ue intelligeret quartana illum magis magisq́ue indies premi,ex eo cupiente in Apuliam quamprimum,finitimaque Tarentini locis loca cum exercitu proficiſci,ad naturæ extremos caſus.Itaq; ęquis cōditionibus pax fit; paci additur alterum affinitatis vinculum,Beatrixq́; Ferdinandi filia, quæ poſt Matthiæ Hungariæ regi nupſit, Ioanni Baptiſtæ Martiani filio deſpondetur, permittente Pontifice,quôd vterque & vir,et vxor,alter è ſorore,è fratre altera,Alphonſi regis liberis orti eſſent. Moxque ex conuento Beatrix à Ferdinando Sueſſam, ad Helionoram ſororem mittitur,futurum pignus et ſecuræ pacis,et certi matrimonij, cum eſſet vterq; impubes. Andegauienſi publica fides data,tutò ſe Iſclam ad Torrellā conferendi,quibus cū etiā vellet è ſuis ; cæteris in quæ loca,et ad quos vellent accedendi poteſtas permiſſa. His igitur peractis,rex extrema parte æſtatis in Apuliam profectus,poſitis ad Luceriā caſtris inde ob ſclopetorum,colubrinarumq́; diurnos, nocturnosq́; diſploſus, repentinasq́ue cuiusq; modi militum generis cædes,dimiſſa obſidione Manfredoniam petit, quā verſus cum è Campania diſcederet,ænea comportari tormenta iuſſerat. Itaque vno fermè tempore & rex propter mœnia metatus eſt caſtra,& carri cum tormentis,alijsq́; machinis eò peruenere. Quibus aduerſus muros à ſeptentrione ad iactū admotis,paucis diebus quaſſata mœnia,dirutæq́; turres,dedendæ ſpem vrbis pollicebantur. Cum iam in caſtris ob ſummam cōmeatus inopiam penè tumultuatū eſt,ſtipendiaq́; conclamari vniuerſo à milite cœpta. Rex igitur quo ſub ſpe ſtipendiorū è veſtigio ſoluendorū exercitū prōptum,paratumq́; ad imperata haberet,Barolum ad ea comparanda proficiſcitur.Eo vix digreſſo,nauigia duo onerata fabis,atq; à Tarentino ſub ſpeciē exercendæ mercaturæ ab Vigilijs,quod maritimum eſt oppidum,miſſa,cum appuliſſent, ad litus cōſtitere:admonitiq́; nauigiorum ac fabarū domini,nō licere , qui amici eſſent , obſeſſam eos vrbem ingredi,aut adiuuare annona,fabam in cōtinenti expoſitam regio quęſtori vendidere:quam per equitum ac peditum cum diſtribuiſſet capita,hac ratione tridui cēſuluit exercitus totius fami : cum interim ducibus oppugnationem parantibis ventum eſt ad deditionis conditiones,quarum medius Barolitanus cum eſſet Barnabâs,ſcriptis ijsquę ad regem mitterētur,dū inter ciues, militesq́; pacata feruntur colloquia, ad muros atq; ad portas facto ex improuiſo impetu,ducum fraude ac prędę cupiditate per ruinas mœnium irruptum eſt in vrbem,eaq́ue fœdiſſimo exemplo direpta,atque inter ſacra profanaq́; diſcrimen nullum habitum. Quæ res ingenti Ferdinandum dolore affecit, qui ne ſtatim regredi Manfredoniam ad exercitum poſſet,aliquot dierum febricula effectum eſt. Interim arx Sancti Angeli dedita cum theſauris,qui in ea erant,miſſusq́; ad eam accipiendā cum præſidio IOVIANVS PONTANVS, qui regis iuſſu in caſtris remanſerat, quo ducibus adeſſet copiarum in adminiſtrandis rebus. Deſcendentē in Apuliam regē Antonius Agellus, & Antonius Vidanus Tarentini Legati adierunt ,ijq́; Romam,vti aiebant,ituri pòſthabitū cum eo cōgreſſum,rex illos ad Ioānē Antonium remiſit,qui aggrauante quartana Idibus Decēbris in arce Altemuræ diem obijt. Mors tamen eius ſuſpicione nō caruit. Nam vterq; Antonius in ſuſpicionē cum veniſſet , initi cū rege cōſilij,ſubminatus(in cubiculo ſolus cū eſſet,ac ſine teſtibus) Tarentinus eis fuerat vbi Tarentū,quô properabat,perueniſſet,ſecuri quamprimū in illos animaduerſurū.Id à puero qui aſſiduus in cubiculo verſabatur, clanculū,& quaſi nō audiſſet exceptū, atq; ad alterū ex Antonijs perlatū à quo blanditijs,pollicitationibusq́; delinitus puer fuerat,præproperandam ad necem perpuliſſe vtrunque creditū eſt. Itaque ad multam noctem ingreſſos cubiculum,vt qui repentinum aliquid afferrent, ſomno,morboque oppreſſum ſtrangulaſſe,ſtatimq́ue ad regem miſiſſe mortis nuntium.Multaque comperta violentæ mortis ſigna ſtatim diuulgatum eſt. Rex accepto nuntio , miſſisque qui vrbem , atque arcem acciperent,cumq́ue ijs ſimul Marino Tomacello,fideli& cauto viro,qui duocecim millia aureûm ex arce, magnamq́ue auri atque argenti ſummā inde in caſtra ferret, accito è Manfredonia milite,ſolutoq́; ſtipendio ad Aufidum pergit: atq; inde mouens in agro Tranenſi cōſedit,tantiſper ibi moratus,dum qui poſt Ioannis Antonij mortem,

Barenſi in

Barensi in terra motus fierent, ab exploratoribus significaretur. Inde verò cum ad Quartanam mouisset syluam, maneq; solis sub exortum, innumerabilis ferè sturnorũ numerus palustribus è locis in aëra perlatus cum esset, ingruens ex improuiso falco accipiter, eos repente fugat ac disijcit, tantusq; inuasit aues metus terrorq;, vti inter acies cõuolarent, acsi armatorum ad ordines cõfugerent, magna exultatione incedentis agminis, feliciq; bene vaticinantiũ militũ presagio. Quo augurio proficiscens rex, ad syluã vbi peruenisset, nuntios accipit, vrbes ferè omnes & Barensis, & Hydruntinæ terræ, inuocare Ferdinandi nomen, ac salutare eum regẽ. Quædã etiam statim oratores in castra misere quosq; ipsæ vocant Syndicos, qui publico populorum nomine seq;, vrbesq; dederent. Cum autem factus esset certior Ferdinandus, Iulium Antonium Aquæuiuum Tarentini generum, cum viginti equitum turmis in armis esse, idq; studere, quo Baro vrbe potiretur, in cuius arce ad quadraginta aureûm millia seruaretur, Triliciũ versus castra mouit, vbi pluribus diebus cum haberet castra, Barum atque arcem ipsam finitimis cũ oppidis recipit. Interim Iulius Antonius, qui viuente etiam Ioãne Antonio regis fouerat partes quòd & populos in regem inclinanteis cerneret, & spurium Ioannis Antonij filium, nequaquã eo ingenio præditũ nosceret, qui succedere paterno imperio dignus atque idoneus videretur, cum rege pactus, liberali ad illũ animo in castra suis cũ copijs venit, vexillaq; veneratus est. Inde rex dispositis oportuna per loca copijs, Tarentũ profectus, pacata omnia inuenit, nullũq; fuit alicuius nominis oppidũ ad quod nõ accesserit benignè, liberaliterq; acceptus à ciuibus, quos ipse publicè, priuatimq; ac præsertim benemeritos, quosque prosecutus est priuilegijs, muneribus, beneficijs, aliosque liberauit vectigalibus, alios ornauit stipendijs, equestrique prærogatiua. Compositisque regionum earum rebus, sub ipsum Ver Neapolim redijt victor, opibusq; et fama insignis, diuersis etiam oratoribus qui ad eum conuenerant, alijsque & bello, & pace claris viris, in ijsque Alexandro Sfortia, qui ad eum è Theatibus venerat, ac Bartholomæo Cardinale comitantibus. Duxit autem secum & Iulium Antonium, cuius opera, consilijsque in maximis pacis ac belli rebus ex eo vsus est; cuius etiam ductu multa pòst & fortiter gesserit, & feliciter administrauerit: tametsi in toga quàm in armis non minus vir hic claruit, ad præstantissima quæque natus munia domi, forisque. Ingredientem Neapolim Ferdinãdũ, nobilitatis ordo populusq; nullo nõ honoris genere cumulauit. Gaudij, letitiæq; à viris, mulieribus, omni deniq; ætate in templis, porticibus, cõpitis, priuatorumq; ciuium domibus signa promiscuè præbita. Is postquam & ciuium & oratorum rebus, qui ex Italiæ viribus gratulatũ multi venerant, satis fecit, reuersus ad belli studia, Isclæ obsidioni acrius intendit, datque maritimæ rei operam. Hinc Oui arcem multis prius vsus artibus corrumpendis custodibus, concutit, admotis ingentis crassitudinis tormentis, in cassum tamen, multorumque operum & dierum iactura. Longè verò pòst fame coactus, præfectus illam dedidit, qua vndique perquisita, præter salis pusillum in ollula, fasciculumque salitæ brassicę, nihil omnino esui quod esset, in arcem repertum est, adeò fortibus atque obstinatis animis prefectus, defensoresque extitere. Inter hæc agentẽ ad Isclam Ioanne, tum rebus alijs, præsertimq; missa clàm annona, tum interceptis Martiani literis, cognitum est, illum noua cum Ioanne inisse consilia, idq; modò expectari, dum exectæ messes essent, frumentaq; intra oppida relata, ne renouato bello fame premeretur, populariumq; metuendi tumultus Martiano essent. His perceptis cõsilijs multa cum animo suo agitans Ferdinandus, illud primũ curabat, ne ratione aliqua suspectã habere Martiani fidem putaretur, quòdq; Neapolis graui laborare peste cœperat, quo vrbem multitudine vacuam faceret, per hanc speciem statutis Leborio in campo tabernaculis eò se recepit, assiduo venatu, aucupijsq; nunc Capuano, nunc Auersano se exercens in agro. Quodq; Caldoræ in Ferantanis hostiliter adhuc agerent, vt qui debellaturos eos esset, soluto militibus stipendio, cõuenire eos Rosarum ad Mansionem iussit: atque vbi maturæ segetes visæ sunt, repentè ad Sauonem vniuerso cum exercitu profectus, Martianum ad se in castra omnibus cum copijs euocat: quò ni statim proficisceretur, illum se pro hoste habiturum, agrumque eius omnem hostiliter populaturum significat. Ille primò timens, pauensque prius etiam omnia tentaturus videbatur, quàm vt regis se fidei permittere armati, & inimicum præ se ferentis animum: tandem & suorũ ad-

monitionibus,& quòd populariũ fame laborantium animos verebatur,iratos iam,&de rebellione cogitantes,ad regem vultu, orationeque quammaximè composita in castra venit, ab eoq; benignè acceptus est. Cum eo rex permulta egit tum de rebus suis alijs, tum de conciliandis, aut debellandis Antonio,reliquisque Caldoris. Ille verò aliquot post dies,ex quo in castris manserat, quiescẽte in tabernaculo rege, mane sub exortum solis,equo per castra præter solitum deuectus,deambulansque cum paucis,ac subinde quasi multa animo agitans vultum immutabat, aliô atque aliô sese vertens, nunc humi fixos tenebat oculos,nunc cœlum suspirans,aurasq; suspectabat. Quod animaduersum cum esset,regique perlatum,iussit diligenter vadum obseruari fluminis,quo è loco ad Carinulas fugienti (neq; enim amplius duobus millibus passuum oppidum aberat) iter tutum erat;vadum prætergresso.Incertus igitur,atque animi dubius fluctuansq; diutius cum fuisset,tandem ad vadum iam citato equo repẽtinus ferebatur. Ibi interceptus à custodibus,captiuusq; Capuam,atque inde Neapolim regis iussu ducitur. Qui statim vrbibus,atque arcibus illius potitur,Helionora cum liberis, ac Beatrice Auersam deducta. Ipse confestim cum exercitu in Samnium, Ferentanosque profectus receptis in itinere castellis,atque oppidis ferè omnibus,quæ Caldorarum essent,castris ad Vastum Amonis positis, quod olim Istonium fuisse multa docent, acri illud obsidione premit. Qua in obsidione propter multitudinem ęneorum tormentorum,quòd permulti quotidie passimque ac promiscuè in castris caderent,atque alij coxis,alij brachijs aut humeris mutilarentur,fœdæ mortes,vulneraque fœdiora essent,multa præter opinionẽ Ferdinando contigêre. Futuram nanque breui Istonij obsidionem præsagiens Antonius, cum ipse se Riparellæ contineret,quòd id castellum natura maximè munitum esset,locoque summè edito positum, strenuissimum quenque, ac sibi vsu ipso cognitum ex ea quam secum habebat copia, ad vrbem tuendam præmiserat: præfeceratque præsidio Ranerium Ligninum Neapolitanum,vxoris suę fratrem,acri iuuenem ingenio,cõstanti fide,manuq; admodũ prõptum,ac maximo quoque quod offereretur periculo exultantem. Horum igitur opera,pertinacibusque effectum est studijs,ac laboribus, vti rex obsidionem tandẽ omitteret,plurimis diebus magna cum suorum cæde frustra absumptis. Itaq; disposito milite finitima per castella,qui ne commeatus in vrbem inferretur prohiberet,fame Istonienses compellere ad deditionem decreuit. Ipse ad constituẽdas regionis eius res conuersus,illis compositis,sub autumni exitum in Campaniam regreditur. Antonius post regis digressum, relicto Riparellæ præsidio, cum ea quam secum habebat,manu hostem frustratus,nocturno tempore itinere maximè occulto,Istonium ingressus,populares primò cohortatus,multa spe ac pollicitationibus illos onerat. Deinde cum intelligeret ciues diutius famem nullo pacto toleraturos Restainum filium ad regem in Campaniam misit,qui cum eo de se dedendo, deditionisque conditionibus ageret. De qua Neapoli cum ab Restaino ageretur, interim Iacobus Caraffa,quem rex militibus qui in finitimis Istonio castellis hyemabant,præfecerat,clàm cum primoribus agere de deditione cœpit: quos ad vltimam propè famẽ redactos sine spe maritimi,aut terrestris subsidijs,oneratos etiam promissis facilè in sententiam suam pellexit. Itaque quo maximè tempore Antonius sperabat regi se pacatum filij opera,resque è sententia pro temporum tamen statu compositum iri, tumultu in foro exorto, excitantibus illum Thoma.Petro,&Francisco fratribus,è Santorum familia,à tumultuantibus capitur,cõfestim regio inuocato nomine.Cuius rei certiorem cum fecissent Ferdinandũ,eius iussu Antonius Auersam perductus,arcis præfecto custodiẽdus traditur. Paucos tamen post dies, Restaino filio procurante, quòd captus is fuisset interea dum de deditione ageretur, resignata prius Riparella, è carcere liberatur,constituto satis etiam liberali stipendio,quo Neapoli priuatus cum vxore ac familia honestè viueret. Is verò haudquaquam multos post menses,sub speciem curandæ ægritudinis, cum se Baianas contulisset ad balneas,Romam inde comparatis clàm nauigijs fugit:nec multo pòst Viterbium, inde Firmium in Picenum proficiscitur. Ad vltimum verò Esim petijt, vbi diem haud multos post annos obijt: vir specie quidem, atque alijs corporis muneribus abunde clarus atque excellens,quibus si animi quoque dotes accessissent,in eas nunquam calamitates incidisset. Per idem tempus Alexander, qui Pisauri hyemauerat,maturato in

Marsos

Marsos reditu, iunctis cum Matthæo ac Roberto copijs; nam & ipsi ex hybernis prodierant, Aquilanum in agrum progreditur, tentaturus per idoneos homines ciuium animos. Illi igitur Tarentino mortuo, prostratis atque attritis Andegauiensium rebus, famem etiam cum timerent, agrorumque vastationem, oblatas ab Alexandro cōditiones accipiunt, ac pær eum impetrata venia, regi sese dedunt, accipiente vrbem eam regis nomine Nicolao Statio, qui tum apud Alexandrum regis ipsius iussu agebat. Quæ deditio (nam ciuium ipsorum haud exigua in pontificem Romanum inclinabat pars) Ferdinādi rebus plurimum autoritatis addidit ac virium. Eæ namque vrbis eius erant opes, ciuiumque ipsorum vires ac facultates, vt facilè in quam ipsi declinarent partem, Aprutij reliqui populos fermè omneis in eam traherēt. Hęc vrbs Amiterni de excidijs paulatim creuit, quod oppidum Sabinorum quōdam fuerat, idque maximè celebre Aboriginum etiam temporibus, qua tempestate Aternus illud amnis nondum alijs auctus fontibus mediū secabat. Aberat tum haud multum ab Aterno viæ viculus de fonte dictus Aquula, quod nomen hodie quoque pars ea seruat nouæ vrbis Aquilæ. Diruto igitur Amiterno per ea tempora, quibus extincto Romano imperio Italia ab externis est nationibus occupata, ciues diuersi, alius alium in vicum cum concessissent, aucta maximè tum ciuiū tum conuenarum frequentia est Aquula, propter agri opportunitatem, fontisque ipsius vsum, atque vbertatem aquarum & pabuli. Nam pecuarijs è quæstibus Aquila pręcipue creuit. Sensim itaque, atque non vnis temporibus conuenientibus accolis, forum efficitur rerum venalium, emporiumque regionis totius, finitimorum denique vicorū omniū ratione hac conuentus & caput. Cuius etiam frequentiæ accessit Forconij propinqui oppidi euersio. Nam & Aquilæ propinquum ab exortu Solis agrum Forconensem vocatum comperio. Adhæc & deleti etiam oppidi, alioque de nomine etiamnum extant vestigia. Cum igitur aucti diuitijs conuenæ, hostileis timerent incursus, inito simul consilio decreuere, vti dimensi solum, quantum abunde satis esset, regionatim in tot distribuerent partes, quot vici ad inhabitandum conuenissent, singulisque partibus, quæ hodie quoq; nomina vicorum seruant, singulis attributis vicis, solum vniuersum mœnibus vndique cinxerunt: quique breuis ab initio dictus fuerat nomine de fontis Aquula, auctus pòst ciuibus, atque opibus, prolatis etiam finibus facta est Aquila, vrbs quidē ipsa ciuibus, autoritate, & opibus clara, regionisque totius caput. Nam et populus ipse quanquam lanificio deditus ac texturæ, maximè tamen bellicosus est, finitimisq; vndiq; formidini, nec minus etiam regibus qui Neapoli imperant.

QVINTI LIBRI FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE FERDINANDO PRIMO REGE NEAPOLITANO ALPHONSI FILIO

LIBER SEXTVS.

DVM hæc biennio fermè geruntur, Aenariæ interim res insulę factæ indies asperiores erant. Carolus enim Torellę frater, cōparata octo triremium classe, magnoq; biremium, aliorumq; nauigiorum numero, ingentē omnis generis rerum prædā in Isclam conuexerat, seq; maritimę Campaniæ oræ maximè formidolosum fecerat. Quo tempore regius miles munitionibus inclusus, magisque ipse obsessus, quàm qui obsideret fame sitiq; laborabat, ad extremum adductus deditionem meditabatur. Adhæc mare infestum vndiq;: campanorum litus ab incursionibus minimè tutū: maritimæ cōportationes è Brutijs, Sicilia, Hispanijsq; ab vltimis diremptę: demum nulla non nauigatio importuna, maximèq; periculosa esse, ac timeri iam ne Torrella prædæ precio, allectationeque tractis ad se diuersarum gentium prædonibus, Tyrrhenum omne, Siculumque infestum mare redderent, neque Hispanis, in quorum manu maritimæ tum res erant, satis credi, neque alia via prouideri posse. Quibus malis quo prospiceret Ferdinandus, nec tamen quibus fideret, satis sciens, plurima diuersaque animo agitabat. Quoniam autem locus admonet, insulæ situm ac soli naturam paucis exponam. Aenariam à cōtinente tractu motu terræ aliquādo euulsam multa docent, exesæ rupes, solum cauernosum, soli natura continenti persimilis, arida, & calidis fontibus scatens, nutrit intestina incendia, vnde alumine plurimo abundat. Quin etiam his ipsis annis Bartholomæus Perdix, Genuensis negotiator, Neapolim petens, cùm insulam præterueheretur, animaduertit aluminosos quosdam sparsos in ora maris scopulos. Annis enim circiter centum ac sexagintatribus ante quàm hæc geruntur, ruptis repentè terræ visceribus exanhelato incendio, non modica sui parte Aenaria conflagrauerat; quæ eruptio & viculum igne absumptum pòst voragine absorpsit: & quà Cumanum spectat litus, prouolutis ingentis magnitudinis in sublime saxis, fumo, flammis, puluereque immistis, postque per agros sparsim impetu suo iactatis, maximè vberem atque amœnam insulæ regionem vastauit. Qua tempestate quædam etiam saxa scopulorum instar in litus prouoluta cúm essent, ea Bartholomæus fornacibus pòst excocta, in alumen dissoluit fuditque, reuocata arte ea, è Roccho Syrię ab se allata, vbi ipse plures annos negotiatus esset, quæ multis antea seculis in Italia iacuerat. Gignit ager nobilissimi generis triticum, fert & generosissimum vinum, estque hortensium frugum maximè ferax, populares insulæ vicatim habitant, positus ipse plerunque tumulosus, & arduus: insurgit in ea mons apprime editus, in cuius penè vertice fons scatet eodem quo & ipse mons nomine Abocœtus, ab auium frequentia (vt arbitrantur) dictus, cum reliqua insula gelidorum laboret penuria fontium: litora incurua magis quàm recta, cœlum clemens ac salubre: iungitur monti in quo est vrbs sita, mole manu olim iacta: vniuersæ ambitus complectitur decem et octo circiter passuum millia, abest fermè decem à continente, diuiditur à Prochyta freto non satis amplo. In eam Alphonsus eiectis inde antiquis colonis victor è militibus qui secuti eum essent, maximeque Hispanis coloniam deduxit, arcemque quàm munitissimam struxit. Cuius pòst & arcis, & oppidi, & insulæ vniuersæ moderationem cum demandasset Lucretiæ, ea permittente rege substituit et arcis custodiæ, & moderationi popularium Ioannem Torrellam, Antoniæ sororis suæ virum. Hic Alphonso mortuo, cum dominandi cupiditate teneretur, violato iure fidei ac necessitudinis, restituere primò eam Lucretiæ contempsit, dein quòd intelligeret illam cum Andegauiense sentire, re Ferdinando significata, ab eo sibi et vrbem, et insulam impetrauit. Atque haud multo pòst (vt erat insatiabili auaritia, incredibili ambitione, summa inconstantia, perfidia etiam barbara) cœpit cum Ioanne clàm agere de amicitia, promissaque ab illo sibi Prochyta, statim cum Petro Coxa, qui insulę imperitabat, simultates primò, pòst apertas etiam inimicitias exercere.

cere. Hinc Ferdinando maioribus curis presso, traiecto triremibus freto, expositisque in litore militibus, insulam populatur: mox comparatis necessarijs, oppugnare oppidum decreuit: cumque à rege monitus, ne fidelem, et sibi maximè acceptum hominem armis peteret, nec ab incœpto desisteret, ac tantum nō fame coactum Petrum ad deditionem coëgisset, tandem rex necessitate victus, comparata classe, Torrellæ militem Prochyta expulit, liberatumq; obsidione Petrum commeatu plurimo, ac militibus iuuit. Torrella per hanc occasionem confestim ad Andegauiēsem desciuit, quem pòst ad se confugientem vrbe acceptum, opibus etiam suis fouit. Quod ni Tarentini secuta breui mors esset, transmisso in Brutios cū triremibus (vti cōuenerat) Ioāne, insequenti anno bellū priori longè infestius calamitosiusq; instauratū iri apparebat. Igitur Ioānes in Isclā delatus, cōspecta munitionum natura, primò mediocribus prælijs infestare regios, eos extra munitiones excitos sauciare, fatigare, haud quiescere sinere: pòst ne castris egrederentur, prohibere, arcere à lignatione, nequid ab insulæ popularibus importari posset, cauere: sclopetis, colubrinis, bombardis die noctuq; infestare: multos in propugnaculis nō paucos intra tabernacula vulnerare, aut membris mutilatos lacerare, donec eos cædibus, vulneribus, mutilationibus, fame, siti, lassitudine, pestilētia è diutino labore necessitudineq; exorta affectos, ad vltimā rerum ac malorū omnium difficultatē artibus his redegit. In hac summa rerum omnium inopia illud eos maximè angebat, quòd clausi terra, mariq; vndique, quo in statu res suę essent, significare nec regi poterant, nec ab illo certiores fieri, quid pararet, quid ab ipsis parandū esset, quando præsidium expectandum, omni itinere, terra, mariq; intercluso. Itaq; rex magno nuntiorum discrimine ab ijs qui Abocœtum tuebantur montē, de suorum difficultatibus certior factus, re in senatu sępius disceptata, cum omnes de ferēdo subsidio desperarent, quippe cum hostium classis abunde potens, pollensq; esset, cōtrà regi eo tēpore pręter triremim vnam maritimi apparatus nihil esset: in ea consiliorum infirmitate, consternationeq; animorum, Ioannes Pous triremis eius præfectus, cæteris animo perculsis omnib. ipse animi plenus: At, inquit, longè secus ego sentio, rex, longeq; alia mihi mens, aliudq; à vobis cōsilium est, duces. Mihi est animus, expositis ab altera insulæ parte in terrā militibus, occupato mōte qui mari imminet, inde decurrere, gladioque et hasta, modò lectus mihi miles detur, aperire ad munitiones viam, hostemq; ferro medium cædere, et commeatu immisso liberare ab fame obsidioneq; munitiones. Huic sententiæ alij vt generosę fortiq; fortes ipsi assentiebantur, contrà alij vt temerariā aspernati repudiabant, metu in maius aduersariorū res tollente. Tum Pous rursus, Vobis inquit, viri regia de re tantū agitur, mihi de regia, & mea de salute, item incolumitate, bonisq; meis omnibus. Si vicero, regijs & meis rebus iuxtà cōsuluero: sin fortuna, quod nullo pacto reor, incœptis meis inuiderit, regi nihil amissum, mihi vitaque & fortuna omnis in æquo mea ponitur. Et vos quidē Isclę res desperatas habetis, ego verò eas è calamitate vt vindicem, meo, rerumq; mearum omnium discrimine laboro, & conor. Nolite quæso tanta meis mihi pariundam periculis laudem inuidere: dabo vobis, mihi credite, hoc vno facinore cōfectum bellum. Rex probato eius consilio, triremi confestim instructa, duabus cum biremibus, minoribus item nauigijs duobus, delectis ter centū peditibus è veteranorum numero, cōmeatu nauigijs imposito, noctu è Neapoli soluere eum iussit. Ille tenebris, silentioq; feliciter vsus ad finitimū mōtis litus applicat, peditatuq; exposito, triremiq; alijs cum nauigijs Caietę petere portum iussis montē nullo prohibente ascendit, amicęq; acceptus signo cognito ab ijs est, qui montē tuebantur. Nam summo in iugo Nicolai sacellū est, atq; haud procul vetus munitio ad propulsandos repētinos insultus olim cōstituta, cui peregrina, barbaraq; appellatione nomen est Bastida. Hi cōmunicatis simul cōsilijs è vestigio mittunt qui de subsidij aduentu obsessos certiores faciant, & quid agendū sit doceant, signumq; inter se cōmittendę pugnæ constituant. Nuntij quòd penetrare ad munitiones vndique circunsessas ab hoste nequeunt, Poum biduo frustrati sunt, qui in expectatione rerum erat. Tertio die Andegauiensis consilij huius inscius incendiariam machinam admoueri munitionibus cum iussisset, ea obliquè tracta, in quem minimè locum oportuit declinauit, motuque ipso magis accensa, flammam simul, ac fumum ingentem edidit. Quod cōspicatus Pous, metuensque munitionibus à cōflagratione, instructa acie descendit è

monte. Partem ducebat cohortis Fantagutius, vir maximè ſtrenuus: partem ipſe cũ O-
riola, homine impigro, & ob fidem regi cognito. Vbi ad locum ventũ eſt, ſigno dato oc-
cupatum expugnandis munitionibus hoſtẽ ex improuiſo adorti, magnum terrorẽ incu-
tiunt. Illi pectore aduerſo fortiter incurrẽtes ſuſtinent. Ac nunc hi, nunc illi, fortuna bel
li domina variante, loco cedunt, multi vulnerantur. Strenuè vtrinq; pro gloria, pro vita,
pro libertate pugnatur. Regij eruptionẽ è munitionibus expectant. Andegauiẽſes illinc
paucitatẽ deſpiciũt, hinc eruptionem verẽtur. Itaq; innixi viribus regios aliquantũ pro-
pellunt. At qui intra munitiones clauſi fraudẽ hactenus timuerant, vbi cædes, vulnera,
fugas, impreſſiones eminẽtioribus è turribus cõſpicãtur, cõfirmatis maximè animis e-
rumpunt. Editur pugna rara & nobilis, fortibusq; vtrinque animis decertata, vtrinq; pro
ſalute pugnantibus. Vtraque in dextra acies ſpem, ſalutem, libertatem repoſitam habet:
regia ſi ceſſerit, nullo ſe loco tutam credere. Andegauienſis in medio conſtituta hoſtiũ,
nõ fugę, nõ receptui locum habere, duces, centuriones, pręfecti hortari, adoriri, ferire,
milites alij impellere, alij cedere, pars capere, multi capi, vulnera, cædes, caſus promi-
ſcui. Vtrinque clamores tolli, vtrinque pro pugnæ euentu, aut fuga ſignificari, aut victo-
ria. Tandem Andegauiẽſes ab fronte atque à tergo arctius preſſi ſuperantur, nec ſuſten
tata impreſſione, pluribus aut cæſis aut captis, reliqui in fugam verſi, pars intra molem,
alij pontibus qui expoſiti in litore erant, in triremes ſe recipiũt, alij in mare prolapſi mi-
noribus á nauigijs excipiuntur. Dux ipſe Andegauiẽſium in fluctus maris mento tenus
immiſſus ęgre a ſuis intra nauem ſubleuatur. Victor regius, fugato hoſte munitiones in
greditur. Pous cõſolatus magis quã cohortatus, liberum iam obſidione militẽ, ſaucios
curari, cõmeatum importari, præſidium per munitiones diſtribui imperat. Lãguidos aut
morbo grauatos inde deuehendos curat. Nec multo pòſt, conſtitutis è ſententia rebus
omnibus, cõfirmatisq; militum ac popularium animis, ad montẽ reuertitur. Illi victoria
elati, ſpeiq; atque animorum pleni felicia omnia ſibi promittunt, ex eoq; hoſtẽ à muniti
onibus, atq; à continente prohibent. Pous è monte ad litus digreſſus, aſcenſa è veſtigio
nauicula, quo diſceſſus hoſtẽ lateret, Caietam ad triremẽ deuehitur, ſtatimq; Formiano
ſoluens litore Iluam petit, vbi intellexerat regias triremes expectare. Hæ ſimul inde di
greſſæ Neapolim verſus dum feruntur, Argentario haud procul à promontorio, quatu-
or triremes, ac biremes totidẽ Punicas obuias habent, in eaſq; ſtrenuè illatæ, vnam è bi
remibus capiunt. Quo minus inſequãtur fugientes, obſtitere Andegauienſes triremes,
dum timetur ne inſequentibus ipſis à tergo inferantur. Itaq; felici nauigatione vſæ Nea
polim paucis diebus aduehuntur. Atq; haud multo pòſt Ioannes, Tarentino iam mor-
tuo, deſperatis rebus ſuis, in prouinciã inde Narbonenſem enauigat, relinquẽs in regni
Neapolitani populis, atq; apud nobilitatẽ præcipuè, permagnum ſui deſiderium; cum
eſſet maximè cõpoſitis moribus, integra fide, incredibili cõtinẽtia, ſumma cõſtantia, ma
gno in Deum metu, in homines liberalitate ac gratitudine, iuſti honeſtiq; apprimè co-
lens, ac ſupra Gallorum hominũ ingenia grauis, ſeuerus, circunſpectus. Ferdinandus i-
gitur Aenarienſe ad bellum cõuerſus, cõparata claſſe decem triremium, totidemque o-
nerariarũ, ac biremiũ ſex, ei Galcerandum Hiſpanum prædonẽ præficit. Ille cõplureis
mẽſes, nauibus opportunè diſpoſitis, vrbem ſic cinxit, arcuitq; cõmeatum, vti tandẽ ad
ſummam annonę inopiam redactus Torella fratrem è Prouincia arceſſitum certiorẽ fe-
cerit, ni quàm primum ſubueniatur, de ſe rebusq; ſuis eſſe omnino actum: maturaret i-
gitur, ſe vel pauciſſimos dies vix eſſe toleraturum, verendamq; interim popularium in-
conſtantiã, præſertim vrgente fame. Carolus re cognita, ac maturandum ratus, onerata
frumento naui, inſtructisq; triremibus, nocturnis diurnisq; remigationibus, ad ferendũ
ſubſidiũ cum ꝓperaret, vbi in conſpectũ venit inſulę, inito cũ præfectis cõſilio, triremẽ
maximè omniũ inſtructã, cui erat Delphinæ ob celeritatẽ nomẽ, quæ onerariã remulco
traheret, præmittit. Ipſe cum omni numero ſpeciẽ præ ſe fert magno impetu inferendi
ſeſe ex improuiſo in Galcerandum: ratus hac ratione, dum regia ſe claſſis inſtruit, dum
ipſe ſeſe minabundus oſtentat, omnẽ regię claſſis impetum in ſe tracturum, Delphinam
interim quaſi parum animaduerſam ad oppidum, ipſamq; mõtis rupem appulſurã cum
cõmeatu: quo facto fugam ipſe eſſet in altum abrepturus. At Sancius Samudius in ſtati-
one collocatus cum eſſet, conſpecta Delphina, minimè cunctandum ratus, ſummis viri-

bus in illam rostro inuectus, edita cruentissima pugna, eam cum oneraria capit. Quod vbi Carolo cognitum est, speq; animoq; destitutus, confestim in fugam vertitur. Galcerandus instructa classe, in altum prouectus, diurna, nocturnaq; remigatione fessos ipse recente remige facilè assecutus, præter vnam, omnes cum Carolo, alteroq; è Torrellæ filijs capit, captasq; secum Aenariam perducit, ac vtranq; simul & victam, & victricem classem in ancoris ad fretum sistit. Quod vbi regi nuntiatũ est, ingenti cura liber, ac gaudij plenus, cũ Ximeno Duræa, Siciliæ Legato, qui haud multos ante dies Neapolim ad regẽ venerat, ad Misenum profectus, Galcerando, præfectisq; gratulatus, gratias illis egit, quòd fortiter fecissent, quòd feliciter rem gessissent, quod eo facinore vltimã bello manũ imposuissent: ijsq; magnificè collaudatis, quid gerendum, quid à quoq; administrandum esset, constituit, statimq; Neapolim regreditur. Tum verò vrbs victoriæ certa, festa omnia agere, viri, mulieres, ciues, peregrini, senes, impuberes per vrbem discursare, ad litus currere, molem peruagari: qui victrice classe redissent, sciscitari, gratulari, complecti, virtutẽ eorum in cœlum ferre, conuiuia parare, publicè, priuatimq; lætari, quòd mare liberũ, quòd nauigatio secura, quòd tandẽ pax terra mariq; omnino esset parta. At Isabella regina qua erat pietate, & in Deũ cultu victoriã deo acceptã referre, ipsa Mariæ aras, ipsa diuorũ tẽpla adire, venerari, paruos liberos ante se ferre, cũ ijs ante illorũ imagines procũbere, gratias agere, vota soluere, supplicia plurib. diebus facere; nihil ciuitas vniuersa, nihil nobilis, ignobilis, sacerdos omittere, quod ad declarãdam lætitiam, nihil Isabella, quod ad gratitudinẽ erga Deum, erga diuos, diuasq; testificandam pertineret. Torrella amissa classe, capto fratre, ac filio, destitus omni spe, de deditione per Duræam cum rege egit, per quem paucis ante diebus etiam tentauerat exolutis sibi à Ferdinãdo aureûm numûm quinquaginta millibus oppido & insulæ simul cedere. Res igitur Ximeno procurante conuenit ijs conditionibus, vti Torrella oppidũ regi traderet, ipse liber tutusque cum vxore, liberis, reque omni familiari in Siciliam deferretur regijs duabus triremibus. Carolus frater, & è filijs alter, liberi, suique iuris essent. Ximenus conuentorum præs, ac fideiussor esset. Antè tamen quàm ille triremibus impositus vela facerent, Ferdinandus coràm exhortatus est eum, vti cum vniuersa familia Neapoli remaneret, rerum se præteritarum immemorem futurum, neque ipsi, neque liberis defuturum pollicitus. Ille regi gratias cum egisset, Neapoli soluens in Siciliam primò, pòst Hispaniam Tarraconensem, quæq; illi erat patria, Barcellonem perlatus est: vir profectò leuitate ac perfidia sua, deterrima quaque sorte vltimoq; suplicio dignus. Et hic quidem belli huius Neapolitani finis atque exitus rerum fuit. Cæterùm cum regni vrbium princeps Neapolis, atque caput sit, antiquissimaque cæterarum ferè Italiæ vrbium omnium, quæ nunc florent, de ea si pauca dixero, neque alienum suscepto operi, & importunum minimè videatur, tum propter vetustatem ipsam, & vrbis nobilitatẽ, tum ob rerum plurimarũ, siue natura siue hominũ arte, industriaq; cõparatarũ copiam, atque excellentiam, quibus ipsa affatim, mirificeque abundat. Quia verò vetustas ipsa, rerumq; remotissimarum obliteratio, earumque cognoscendarum cupiditas ita expostulat, altius quædam repetam, & perquisita, & eruta longo studio, multaque antiquitatum peruestigatione & cura. Nec verò vitio mihi dari velim, si antequam de rerum Neapolitanarum loquor originibus, Italiæ res à remotissimis etiam seculis repeto, & qui, & quales eam populi, aut reges ab initio tenuerint, in memoriam reuoco. Detur hoc veniæ laboribus meis, compenseturque repetitioni ipsius remotior fortasse explicatio cum vtilitate lectionis: quod condonari mihi non impudenter forsan videar postulare. Igitur Italiam, cui post vniuersæ nomen est hoc inditum, paulatimque prolatatum finibus, imperioque ab Ionio mari ad Alpes vsque complexum est omnia, quæ supero, inferoq; abluntur mari, habuere in initio Vmbri, genus hominum bellicosum, acre, imperij cupidum, quiq; paulatim mediterraneis ac mõtanis à locis digressi, mare versus Hadriaticum fines protulerint, ipsi reliqui, superstitesque diluuioni, quæ Deucalione regnante in Græcia, ab Aegyptijs, Græciæq; ipsius scriptoribus extitisse memoratur. Quã tẽpestate Atlanta absorpta insula rerũ quódã in occasu potita, vnde etiam nomen pelago inditum, irrumpente oceano, mare hoc immissum est mediterraneum, quo tunc submersa atq; hausta fuere cuncta, quibus nunc interiectis Europa,

Africaq; inter se atq; Asia distinentur. Fabulosa sanè res existimata, propter Poëtarum decantata admirabiliter ea de re carmina, cæterū quæ nec à natura ipsa rerū abhorreat, & Aegyptiorum cōsentiat historijs. Hos antè tenuerāt Liburni partē eam, quæ est ad superi maris sinum. Quibus pulsis Vmbri armis eam occupauere, quaq; imperium protulere sunt, tractū omnem vocauere Vmbriā, viris pòst oppidisq; diuturnū ob dominatū maximè frequentē. Liburnis finitima tenuere Siculi, atq; Aborigines, gens indigena, vel, vt alij volunt, ex Arcadia profecta, duce Oenotro, Lycaonis Arcadiæ regis filio, qui postea gēti nomē dederit. Cuius etiā frater Peucetius orā alterā superi maris occupauerit, eaq; sit ab illo appellata Peucetia, quæ antè fuisset Iapygia. Regiū itaq; nomen gentis vniuersæ ab Oenotro cœpit, post quem aliquo interiecto interuallo Italus & Ipse rex ijsdē est à populis dictus. Ab Italo autem & Morges, & Siculus, qui à Morgete fratre dissentiēs, dedit parentibus sibi populis nomē Siculis, perinde vt ab illo altero nominati sunt Morgetæ. Atque hæc quidē omnia multis ætatibus ante obsessum à Græcis Iliū. Hodie quoq; post Marsorum atq; Aquilanorū fines est ager, qui Siculorū nomen seruat, mutata prima nominis litera, Ciculi enim vocantur. Nam & Sicilia insula ex illis dicta, ab illiteratis hodie hominib. Cicilia dicitur, eadē mutata litera. Est & Vallis itē Ciciliana quę Pręcutinorū est in Vestinis, qui sunt inter Aternū, atq; Truentū amnes: quę regio Piceni quōdā fuit, nunc verò est Aprutij. Successit deinceps illis Latinus belli Troiani tēporibus, à quo prisci vocati Latini. Inter Siculos autem atq; Aborigines diutius certatū cum esset, accessere Aboriginum opibus Pelasgi, quibus è Thessalia pulsis, adeā cum adnauigassent oram, quæ est proximè Padi fluminis ostia, postq; aliquantum temporis eiecti cum inde ab Vmbris essent, Aborigines ipsi dedere eis sedes in Reatinorū finibus, eorumq; auxilio, cōmixtis viribus, Siculorū res vehementius attriuere. Quibus deniq; attritis, Siculi relictis sedibus, grauissimos pòst labores ac pericula in Trinacriā traiecere: quam occupatam, suo è nomine vocauere Siciliam. Tenuerunt autē in initio Itali, qui ab Oenotrijs sunt, Aboriginibusq; profecti, quantum interim agri Tiberi continetur, Lyriq; fluminibus, eaque prisca fuit Italia, ijque Italici populi. Tiberim vltra tenebant tunc Hetrusci, quos Tyrrhenos etiam dictos volunt. Hi paulatim eò potentiæ peruenerunt, vt Vmbrorum ipsi imperium deleuerint, omnisque Italia ab exteris nationibus, pręsertimque à Græcis ob illorum potentiam fuerit appellata Tyrrhenia. Supra Hetruscos tenuere Ligures, & ipsi antiqua gens, quæque ausa sit venienti in Italiam Herculi ire obuiam instructa acie. Quin etiam quorundam opinio fuit, Aborigines illorum aliquando fuisse colonos. Hetruscos diutius imperantes, superatis alpibus, Galli pepulere vniuerso ex agro, quem vltra Apenninum montem ac secundum Padum fluuium possederant, quorum etiam oppidum fuit Sena, quæ hodie quoq; Gallica agnominatur. Trans Lyrim verò, proximisq; Lyri regionibus, diuersis tamen ętatibus imperitauere Ausonij, Opici, Osci, Hetrusci, Samnites, Campani. Ausonij quidem videntur fuisse antiquiores, quàm vt ab Ausone Vlyssis filio nomen acceperint. Nam & partem illam terræ Brutiæ quę est ad mare Ionium, satis constat longè prius vocatam Ausoniam, eamque Ausones primos tenuisse, & mare ipsum Ausonium appellatū: &, vt Halicarnasseo placet Dionysio, quod pòst vocatum est Tyrrhenū, ante Oenotri aduētum ab accolis mare dicebatur Ausonium. Opici verò fuere, qui et Ausonij, ipse indigenæ, vt Rutuli, vt Volsci. At Osci Padi accolę, ac pulsi ipsi, suis Opicos è sedibus pepulere. Hos dein Cumani à Chalcide deducta colonia, Hippocle Cumæo, & Chalcidēse Megasthene ducibus. Hi cū opibus autoritateque aucti admodū essent, subiecere sibi finitimos populos. Omnem pòst eis agrū ademere Hetrusci, ac variante fortuna, Samnites Hetruscis. Dicti autem Samnites à nostris initio Sabelli, ipsique à Sabinis orti, postquam in Sabinorum nomen transiere, qui antè Oenotrij fuerant, atque Aborigines. Ex ijs deinde agri Samnites hos eiecere Campani, quorum princeps fuit vrbs Capua: à Samnitibus quoque profecti sunt Lucani, qui secundum eos trans amnem Silarum sedes sibi imperiumque compararunt. Permultis tamen ante Lucanos ætatibus, imperitauerant ea in regione Pelasgi, atque Oenotrij. Vnde insulæ duæ in Lucanorum mari sitæ, Oenotriæ appellatæ, atque ab Oenotrijs orti Itali, Morgetæ, & Siculi illis successere. Inter quos diutius etiam bella gesta. Qua è re à Græcis scriptoribus pars ea vocata est Italia. Vltimi autem Lucani à

Samnitibus emissi occupauere regionem,eque ducis nomine vocauere Lucaniam. A` Lucanis orti Brutij,pastoralis initio gens suisq; ab domibus digressa. Post eos quod reliquũ est,tenuere Græci,ad mare Ionium,diuerso tẽpore,pluribus deductis colonijs,in plaga pręsertim maritima,vnde magna etiã Gręcia olim dicta.Nec tamẽ defuere è Gręcis scriptoribus,qui arbitrati sint,oram Italiæ illam vltimam, quæ Isthmo contenta peninsulam quasi quandam efficit,Italiam initio dictam ab Italo quodam, quem populares,propter sapientiæ probitatisq; opinionem,quam ipse etiam dicendi suauitate conciliasset,regem sibi constituerint. Satis tamen cõstat tum Hesperiam, tum Ausoniam ante Herculis in Italiã aduentum à Græca præsertim gente vocari solitã. Hic status penè rerũ in Italia fuit ante bellum Troianũ,& post Aeneam atq; Ascanium Albæ regnantem,donec Romanorum res adoleuere, ipsique tandem Italiæ sunt potiti. Vt verò ad Opicos redeamus, à quibus Thucydides tradit, Siculos fuisse eiectos sedibus, quòd videlicet Opicorum tunc celebre esset nomen,Phlegræus eorum ager fuit,in quo pleriq; volunt gesta,quæ de Gigantibus memorata sunt in fabulis, ab intestinis terræ incendijs dictus. Quo in agro principes extitere vrbes Cumę,Puteoli,quæ Gręcè est Dicęarchia,& Neapolis.Hanc igitur,finitimamque oram,quæ est ad amnem Lyrim, Vlyssis,belliq; Troiani temporibus tenebant Lestrigones atq; Sirenes: tenuere & Cimmerij, genus hominum furtis ac latrocinijs assuetũ:hiq; specus quàm domos magis incolebant,deductisq; intrinsecus sub terram cuniculis diuersabantur. Cumq; celebre apud ipsos oraculũ esset,fierentq; Auernum ad lacum sacra in Ditis patris honorem,in quibus,euocatis manibus,futura noscitabantur,hac ratione multos mortales,qui ad sacra cõueniebãt, atq; ad oraculum cõsulendum,deprehensos in meatibus,locisq; subterraneis spoliandi libidine clàm obtruncabant. Demũ scelera eorum deprehensa,ipsi suplicio affecti,sedesq; eorum euersæ ac penitus deletæ. Opicorum insula fuit Prochyta,fuit Aenaria, fuere & Pontia,& Pandateria,& quæ dicta est de Sireneis vnius nomine Parthenope. Nam & ab alterius quoq; sepulcro Leucosia dicta est etiam breuis quedã insula Pestanum cõtra sinũ posita.Ac tametsi quę de Sirenibus dicuntur,pleraq; habentur fabulosa:proditũ tamen est memoriæ,atq; ita hominũ opinio tenuit, vnius ex eis conditũ sepulcrum editiore in colle ad vltimum maris sinum dedisse colli nomen, vocatumque illum ex eo Parthenopen, quod nomen pòst fuit etiam vrbis eius quæ nunc est Neapolis. Quia verò & Surentum,quasi Surenetum, & promontorium ipsum quod Mineruæ dicitur, Lapides sunt olim Sirenum dicti, quodque insulæ item duæ Sirenusæ, quæ post Capreas, Posidoniati,hoc est Pestano,ac Salernitano adiacẽt sinui,quo in sinu fuit olim Pestum, nuncque in promontorij eius capite posita est Acropolis,quantum coniecturà vti licet, & fabulæ videntur innuere, hæ imperitasse sinui locisque ijs videntur. Quando prisci etiam autores tradunt Surentum vrbem,ipsumque in quo constituta vrbs est,agrum ac promontorium,Sirenum quõdam sedes fuisse,perinde vt Circe imperitauit finitima in insula,vt Calipso in alia etiam Ausonij maris insula. An non regnauit Babylone Semiramis, in Ponto, Phrygia, Bitynia Artemisia ? nónne Punicum auspicata est imperium Dido ? Florentibus maximè Gotorum rebus imperauit in Italia Amalasuntha, Theodorici regis filia. Nec verò multis ante nos seculis Amatildis Comitissæ res in Italia non in primis fuere illustres. Nónne duæ,diuerso tamen tempore, Neapolitanum regnum moderatæ sunt Ioannę?Itaq; permultis etiam pòst Sirenes seculis,Aenaria sub Neapolitanorũ reipublicæ iurisditione tenebatur: & cũ ab illis aliquando bellica extracta vi fuisset,Imperatoris Augusti iussu fuit eis restituta. Et à qua matrona nomen accepit insula Parthenope,perinde vt ab altera Leucosia est de illius sepulcro dicta, nimirum cùm ea post mortem sepulta in colle esset,continenti imperitauerat,et in quo sepeliri se cauit loco,& celeber per id temporis locus is erat, & viuenti dominæ gratus admodum atque in delitijs habitus. Nam & honos sepulturæ religiosissimus semper fuit, etiam quibus temporibus literæ nullo ferè in honore essent,et generosissimo cuiq; decreto etiã publico,in maximè celebri vrbis aut agri parte,dabatur sepulturę locus. Traditum est enim(de re vt maximè vetusta loquar)apud Oruinium antiquissimum, ac maximè quondam nobile Aboriginum oppidum,Augusti etiamnum tempore non murorum modò fundamenta, & fossas extare veteris magnificentiæ testes, verumetiam se-

pulcrorum monumenta magno ambitu,operosisque aggestionibus, atq; in sublime editis. Itaque sepulcrũ ipsum indicio est Parthenopen colli imperitasse,qui subiectæ imminebat stationi,atque ad sinus ipsius caput,eque regione Surrentum spectabat,quę Sirenum ipsarum sedes tunc esset. Quem ad locum quòd naues quendam quasi in portũ applicarent,collis ipse frequens erat habitatoribus,æquè ab accolis ac nautis celebratus,isque obliterato priori nomine,pòst in matronę memoriam,atque ab eius sepulcro Parthenope agnominatus. Cuius pòst loci frequentiam auxere Cumani,atq; è Chalcide Eubœæ profecti coloni,auxere & Rhodij,quo tempore rebus maritimis plurimum valebant,deducta illuc colonia,locoq; in oppidi formam redacto. Nam Græcam eam fuisse vrbem,id verò certissimum est. Quod auté eo ab loco quadringentis fermè passibus oppidulum aberat,secundũ litus,ac sub montẽ ad meridiem positũ,cui Græca nomen esset appellatione Palæpolis,idq; breuitate sua habitatores nõ caperet,crescente iã multitudine, quo habitãdi laxior ferebat cõmoditas, multi eò continuè immigrabãt ob diuersandi amplitudinem. Quocirca augescente indies nouo oppido, illinc comportandis mari mercibus,hinc soli ipsius opulentia,cum ædificijs illustraretur,& hominum frequentia,quo ab veteri differret oppido,nouo paulatim nomine,&ab ipsis incolis, & ab nauigantibus, vocari pro Parthenope, Neapolis cœpta. Nam ad tempora Romanorum vsque,vt Liuius tradit,vrbes erant duæ,populus vnus. Breui igitur ob loci opportunitatem,conuenarumque frequentiam in vrbis excreuit magnitudinem. Opibus verò atque autoritate valuisse tunc plurimum mœnia ipsa planè docuere:quorum vestigia(quòd hodie quoque quædam extant)videntur admirabili quadam altitudine artificioque fuisse constructa,vt minimè mirum fuerit,Annibalem Pœnorum ducem illis visis fuisse ab obsidione deterritum. Conuenisse autem eum in locũ proximis è vicis atq; castellis plurimos,docent peruetusta quędã vrbis regionũ nomina,quę hodie quoq; & publicis,et priuatis scriptis seruantur, vt Baiana vicina Baianis à colonis dicta, vt à Cimmerijs Cimmeria,quib. vrbis partes eæ quondã fuerint ad inhabitandũ distributę. Transiẽs quoq; in Italiã ab Hispania Hercules, post Cacum impotentẽ hominẽ in Latio domitũ,liberatãque ab eius dominatu regionẽ,Campani maris orã cum peruagaretur, reliquit monumẽta perpetua Auernũ ad lacum sua,perq; orã illam omnẽ itinere atq; ætate fessos,Græcis potissimũ è socijs,traditis eis sedibus collocauit. Quod in Latio itẽ, locisq; in quibus postea Roma creuit,ante fecerat. Reliquit & proximè Neapolim paulo supra Palępolim,qui locus hodie quoq; Hercules dicitur, & vltra Neapolim ad fontes,qui ab illo Herculani sunt dicti,ibiq; Heraclea cõdita,& vltra Heracleã apud Pompeios,quo in loco exposita ab occasu solis aduecta præda pompã egisse dicitur: qua tẽpestate loca illa omnia essent Gręcis ab inhabitatoribus maximè frequentata et culta, propter locorũ amœnitatẽ ac litoris. Ad vetera quoq; Neapolis mœnia,Nolanamq; ad portã extat sacellũ Saluatoris,quod ad Herculis viã dicitur:& in eadẽ vrbis regione Mariæ ædicula, quæ ad Herculẽ. Adeò multa Herculis monumenta et intra vrbẽ, et extra etiam permanent. Post ipsam verò Palæpolim, in qua noua nunc est arx cum adiectis hortis,postq; montem qui Palæpoli imminet,promontorium protenditur in meridiem quod à delitijs sortitum nomen est, Pausilypum : è regione verò alterum existit promontorium,medium inter vtrunq; sinum constituens,Lapides olim Sirenum appellati. Inter autẽ lapidosos promontorij vertices,sparsosq; naturali quadã tum voluptate,tum artificio quasi scopulos loca sunt inter seminata,ac sparsim cõsita,ea amęnitate,&cultu ijs etiam delitijs, vt ab ijs illectamentis dictæ olim sint cantu Sirenes irretisse nauigantes,traxisseque peregre venienteis homines ad inhabitanda saxa. Ac mihi quidem visus est Virgilius ad eorum locorum imaginem finixisse Elysios secessus,vt cum ait :

Secreti celant calles,& myrtea circum
Sylua tegit. ——

Nec verò nõ eodem mihi tempore visa sunt literarũ studia,qualia tunc esse poterant illic & exitisse, & cœpisse, quæ postmodum tanta creuerint frequentia,vt quod de vocis suauitate & cantu attributum est Sirenibus, id fabulæ locum dederit ex eloquentiæ ac literarum studijs,disciplinarumque cognitione& cultu. Nam& Zeno,& Parmenides satis propinquis è locis fuere oriundi, quos ante et alios quoq; fuisse veri est simile, quãdo hi

do hi duo essent et ipsi seculis nostris fortasse incogniti, nisi eorum Aristoteles in rebus physicis, & post eum scriptores alij meminissent. Iccirco & ante Pytagoram et Metapontinas illas scholas fuere Sirenum in regionibus bonarũ artium studiosi permulti: quod Numæ regis Romani disciplina institutionesque declarant. Ea quoque quæ de oraculis, deque ad Auernum traduntur sacris, fieri absque literarum cognitione ac professu minimè poterant. Etenim rerum cognitiones per ea tempora penes sacerdotes erãt, & apud Græcos extitisse tunc literarum notitiam, docuit Nicostrata Euandri mater, quæ eas in Latium attulit. Sed redeamus iam Neapolitana ad mœnia omnium illa tempestate magnificentissima: qua quidem tempestate mare quod illic curuari sensim incipiebat in sinum, radices allidebat collis, atque inter vetus nouumque oppidum breuisculus quidam constituebatur sinus, quædamque quasi statio quod spatium diuturnitate temporum, imbriumque limosis è monte decursibus, vt quotidie cernitur, in continentem abijt terram, idque nostro tempore ædificijs refertum est. Moles quoque posteriore ætate ab regibus iacta, portum nunc efficit. Ipsius quoque ac collis ima fontes tum manabant scatebrosis sub rupibus, qui nunc etsi paucioribus in locis, in ipsa tamen maris ora subter ædificia defluentes scaturiunt. Collis igitur ipse & ad mare impositus rupibus, & in mediterraneis insurgebat, vallibusque præterquã ad litus cingentibus. Circum verò eum mœnia ab imo in editum assurgentia eminebant ingenti mole saxis, ac singulari artificio cõstituta, aggestitia materia intrinsecus arte iniecta quatenus collis altitudinem, summumq; equarent solum. Adhec turres maximè frequentes, ipsæque extra muros ductæ adæquato pòst solo insurgebant ingenti vastitate, minacibusq; fastigiatæ propugnaculis maria ac terras superbissimo quodam prospectu despectabant. Quę omnia annis ducentis ac quinquaginta ante ętatem nostram Corradus demolitus est rex. Pòst verò Romanis vrbis eius ambitum promouentibus, et valles fuere maxima è parte colli æquatæ ad vrbis ipsius positum, vsumq; inhabitantium, et mœnia pluribus etiam locis ad solum deiecta. Nam & Adrianus Augustus templum in tumulo proximè portam, quæ ad mare ferebat, qui locus hodie quoque Portus dicitur, ędificauit miræ amplitudinis, idq; postea collapsum ab insequentibus est principibus instauratum: qua ex ædificatione parte ab ea paulatim per ætates promotũ est oppidum ad muros fermè Palæpolitanos, meridiem versus, quaq; etiam Solis occasum vrbs spectat. Post Adrianum quoq; & ante illum, potissimum autem Antoninorum temporibus, multa magnaq; intra vrbem condita fuere ædificia, vt vallium nunc ipsarum ne vestigiũ quidem vllum relictum appareat, effectumq; est, vt peruetusta illa magnificaq; cum primis mœnia penè vndiq; ædificijs cingerentur. Nostra verò ætate Alphonsus Ferdinandi filius, prolato ad Solis ortum atq; ad septentrionem pomerio, et muniuit eam partẽ vrbis, & illustrauit, erectis ingentis crassitudinis muris piperino è lapide, quanquã inchoasse videri solùm potest, id quod nos ipsi scimus animo illum destinasse. Priscæ quoq; vrbis magnificentiæ præter ipsa mœnia maximo est indicio fluuius intra vrbem inductus excauato saxo, in quo vetus vrbs tota inerat fundata, eaque cuniculatio, atque effossæ specus, deductæ subter maximè celebres vrbis vias; atque ad singula quadriuia, in quæ vrbs quondam omnis distributa erat, excisi putei, è quibus vicinia hauriat. Ab hac autem ipsa cuniculatione deducuntur ad alia vrbis loca, ædesque nobilium aquæ tum ad puteorum vsum, tum etiam fontium in vrbis ijs partibus quæ vergunt ad mare. Ipsa verò cuniculata effossio, ductilesque aquarum cauæ & latæ sunt admodum, et decursu minimè recto, quo dum ad angulos sæpius aqua refringitur, reddatur salubrior. Quocirca & decurrit & strepit, sonorum in saxosi modum fluminis: antiquum sanè opus, ac priscæ cuiusdam magnificentiæ præclarum testimonium. Extant in ea monumenta etiam illustria templi maximè inclyti Castoris & Pollucis, & item fori, ac secundum ipsum forum theatri: alterius verò theatri (nam duo ea in vrbe fuere, quorum alterum intectum erat) nullum apparet vestigium. Ipsa igitur theatra non vrbanæ tantùm magnificientiæ indicia sunt, verùm etiam certantium inter se ingeniorum, propter bonarum artium studia, quæ in ea tum vrbe mirificè florebant. Nam & Nero Augustus ijs in theatris ad musicæ certamen prodijt in scenam, & propter liberalium artium studia quibus Adrianus maximè fuit deditus, ipse quãquam Augustus re-

rumque Romanarum moderator, nō aspernatus tamen est oblatum à ciuibus magistratum, eumque perinde ac priuatus administrauit. Ac mihi quidem visi sunt Romani imperatores, contendisse inuicem in magnificanda atque illustranda Neapoli, aduersum quos ciuitas ipsa cōstantissimam vbique fidem seruauit. Nam qua fide, qua animorum offirmatione fuerit post eam stragem, rerumq; calamitatem tantam, qua dux Carthaginensium Annibal populum Romanum affecit, Punico secundo bello ipsę Romanorum historiæ docent. Neque post dirutum à Gotis Romanum imperium, eādem nō constantiam retinuit aduersus eos, qui rem Romanam etiam qualemcunque tenuere. Nam qua humanitate doctos viros, quiq; ea in vrbe literis, rerumq; naturæ cognitioni operam dabant, ciues ipsi complecterentur, apertè illud docet, quòd Græci Latinique Augustorum temporibus Neapolim tanquam in studiorum suorum matris sinum secedebant. Ea igitur in vrbe cum decessisset Lucilius poëta, publico à ciuibus funere est elatus. In eam ossa referri sua Virgilius iussit, Brundusij cum decessisset: qua in ciuitate tātę admirationi & viuēs, & mortuus ciuibus ipsis fuit, vt in hūc vsq; diē multa cùm magnificētiæ veteris monumēta, tum naturę ipsius dona quędā ad Virgiliū referantur. Secundū maritimam verò oram quædam etiamnum visuntur monumenta Luculli piscinarum, qui locus Lucullianus hodie quoque dicitur. Post quem sunt et Platamoniæ, excauatæ ad litus ac manu hominum factæ specus, quas vetustas ipsa, salsaque maris aspergo magna è parte consumpsit, temporumque ipsorum iniquitas, loca nimirum ad voluptatem, æstiuasque deambulationes atque conuiuia excogitata. Sunt geminæ etiam criptæ perforato monte Pausilypo, altera ad viam Puteolanam, in ipsoque ferè promontorij principio, quæ ab Alphonso rege fuit non modicè amplificata: altera ad montis in mare prominentiam, atque ad ipsius exitum, eaq; maxima parte ab vetustate labefacta. Nec verò ciues ipsi quàm otio, quàm literis dedisse minus bellicis rebus operam, vbi res ferret visi sunt. Siquidem è bellicis maximè exercitationibus ac laudibus, nobilitatē cōparauere sibi tantam, vt Neapolitana nobilitas appareat, & maximè ipsa vetusta, & diutius etiā magnificeque continuata. Quę res effecit, vti reges qui post Goticas, Africanasque calamitates maris inuectas, regnū Neapolitanū tenuerunt, eam sibi vrbē metropolim, eā regni caput cōstituerint. In ea regias, in ea arces, in ea sepulcra ędesq; statuerint sacras ac diuturnis maximeque grauibus confectam bellis, restituere in pristinam faciem sint conati. Quam ad rem nō mediocriter etiā inuitauit eos cœli clemētia, situs opportunitas, agrorum fertilitas, maritima opulentia, rerum denique omnium quæ ad victum opportuna sunt, mira & regionis vbertas, & ex nauigationibus comportatio. Sed vrbis nos laudationem quidem minimè, antiquitatem verò tantùm referendam suscepimus. Igitur in hac vrbe Ferdinandus pace parta, rebusque è sententia compositis supra triginta annos regnauit: cum interim multa bella pro socijs atq; amicis suscepta fortissimè gesserit. Turcas quoq; qui Hydrunta, bonamq; Salentinorum partem ex improuiso adorti occupauerant, Alphonsi filij industria, atque opera victos Italia expulerit. Qui si quibus artibus in initio regnum sibi comparauit, easdem in pace otioque retinuisset, vt maximè felix est habitus, sic inter optimos fuisset principes numeratus.

LIBRI SESTI ET VLTIMI FINIS.

27
290

1) 10 ll, 737 p, 1 blank l.

2) 222 p, 1 blank l.

